

ناسینی ماوہ لان

منندی اقرأ الثقافی

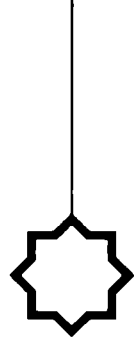
نووسینی
نهاد جلال حبیب اللہ

بہرگی سینیہم

www.iqra.ahlamontada.com

ناسینی هاوه لآن (ﷺ)

به رگی سینه م

ج - ح - خ

ناسینی هاوه لآن (ﷺ)

به رگی سیه م

ناوی کتیب: ناسینی هاوه‌لان (ﷺ) - بهرگی سییه‌م -

ناوی نووسەر: نهاد جلال حبیب الله

بابهت: میژووپی

دیزاینی بهرگ: ناوهندی رینوین

دیزاینی تیکست: دانا حه‌سه‌ن

نۆبه‌تی چاپ: یه‌که‌م ۲۰۲۳

چاپ: ناوهندی رینوین

تیراژ: (۱۰۰۰) دانه

ژماره‌ی سپاردن: له به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی کتیب‌خانه گشتیه‌کان ژماره (۲۲۱۹) ی

سالی (۲۰۱۳) ی پێ دراوه.

له بلاوکراوه‌کانی رینک‌خراوی میعراج بو توێژینه‌وه و گه‌شه‌پێدان

رینک‌خراوی میعراج

بو توێژینه‌وه و گه‌شه‌پێدان

ناومندی رینوین

07511408868 - 07501269689

hakem1423@yahoo.com

renwen2009@yahoo.com

سلیمانی - بازاری کاسۆمۆل - نهۆمی دووهم

دوکانی ژماره (۴۵)

ٲو هاوہ لانہی ناویان

بہ پیتی (ج)

دہست پی دہکات

۵۷۵. جابانی باوکی مهیمون (ﷺ)

جابان کوریکى هه بوو به ناوی مهیمون که فەرموودهی له هاوه لانه وه
گنپراوه ته وه^(۱) و فەرموودهی له باوکیشیه وه گنپراوه ته وه.^(۲)
جابان هاوه لیکى پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و کورد بوو، ههروهک ئیبن ئه ئیر
له باسی مهیمونی کوریدا هیناویه تی (مهیمونی کوردی له باوکیه وه -
فەرموودهی گنپراوه ته وه - که دهوتریت ناوی باوکی جابان بووه).^(۳)
ئه بوو خالید ده لیت: له مهیمونی کوری جابانی صهر دیم بیست له
باوکیه وه دهی گنپراوه زیاده جاریک و دوو جار تا دهگه یشته ده جار
له پیغه مبه ری خواى (ﷺ) بیستووه دهی فهرموو (من تزوج امرأة وهونوي ألا يعطيها
الصداق لقي الله وهوزان)،^(۴) (هه رکهس ئافره تیک ماره بکات و نیازی ئه وهی
هه بیت ماره ییه که ی پئی نه دات ئه وه که دهگاته وه به خوا وهک زیناکار
دهگاته وه به خوا).

له گنپراوه وه که ی طه به رانیشدا هاتووه:

له مهیمونی کوردی له باوکیه وه ده لیت: نه جاریک و نه دوو جار و نه
سن جار و زیاتر له وهش به لکو دهگاته ده جار له پیغه مبه ری خوام (ﷺ)
بیستووه دهی فهرموو (ایما رجل تزوج امرأة بما قل من المهر أو كثر ليس في نفسه أن يؤدي
إليها حقها، خدعها، فمات ولم يؤدي إليها حقها، لقي الله يوم القيامة وهوزان)،^(۵) (هه ر پیاویک
ئافره تیک ماره بکات به ماره یی که م بیت یان زور و له نیه تیدا به ته ما

(۱) سنن أبی داوود، الرقم ۱۵۹۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۶، ص ۳۷۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۷۰، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

(۵) المعجم الأوسط للطبراني - باب الألف - من اسمه أحمد - أحمد بن القاسم البرتي، الرقم ۱۸۵۱، صححه
الألباني في صحيح الترغيب و الترهيب، الرقم ۱۹۲۱.

نه بیت مافه که ی ئه و ژنه بدات، هه لیبخه له تینیت، جا ئه و پیاوه که مرد و مافی ئه و ژنه ی نه دابوو، ئه وه که رۆژی دوایی ده گاته وه به خوا وه ک زیناکار ده گاته وه به خوا).

ئهم فهرمووده یه که له جابانه وه گیر دراو ته وه ئاماژه یه به وه ی کوردیش گه یشتوه ته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ)، سه بارهت به وه ی ئایا وه ک تاکه که سه چوو ه یان وه ک وه فد چوو ه ئه وه یان روون نیه، ده توانین چهن د ئه گه ریک باس بکه یین:

یه که م: ئه گه ر جابان وه ک وه فد بجوایه ئه و موسلمان بوونی به لیشاوی کورد له سه رده می پیغه مبه ر (ﷺ) به دیده کرا و کوردانیکی تر ده چوو نه خزمهت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و فهرمووده یان لیوه ده گنرایه وه وه ک چۆن له هۆزه کانی تر دا به دیده کرا.

دووهم: ناوچه ی حیجاز بۆ کورده کان ناوچه یه کی دوور نه بووه و به هۆی بوونی ریی بازرگانیه وه گونجاوه ئه و هاوه له کورده ریی که وتیته ئه و ئی و له و کاته شدا سه رده می پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو بیت.

سییه م: ده بینین جابان په یامی خوای گه یاندوه به مه یموونی کورپی که ئه مه ش ئاماژه یه به وه ی جابان هه ولیداوه په یامی ئیسلام بلاو بکاته وه، جا چ له سه ر ئاستی خیزانه که ی خۆی بوو بیت و ترسی هه بوو بیت له وه ی خه لکی ده وروبه ری په یامه که ی وه رنه گرن و خیرا بیکوژن وه ک چۆن نمونه ی وا له ناو هۆزه عه ره به کاندرا رویدا، یان له وانه شه په یامه که ی گه یاند بیت به خه لکی تریش.

به هه رحال ئه وه ی دنیایه و ئه گه ر نیه، ئه وه یه جابان په یامی ئیسلامی گه یاندوه به مه یموونی کورپی و فهرمووده یه کیشی بۆ گنراوه ته وه که له پیغه مبه ری خوای (ﷺ) بیستوه.

هه روه ها به لگه یه له سه ر ئه وه ی جابان ماوه یه کی زۆر له خزمهت

پیغهمبهری خوادا(ﷺ) بووه، چونکه دهلیت: ده جار ئه و فرموده‌ی له پیغهمبهر(ﷺ) بیستووه، به دنیاییشه‌وه پیغهمبهر(ﷺ) له‌یهک کاتدا ده‌جار ئه و فرموده‌ی دووباره نه‌کرده‌ته‌وه، به‌لکو ئه‌گهر له‌یهک کاتدا زوریش دووباره‌ی کردبیته‌وه سنی جار بووه وهک ئه‌وه‌ی پیغهمبهر(ﷺ) هه‌ندی فرمایشتی سنی جار دووباره کرده‌ته‌وه، ئیتر ئایا جابان ماوه‌یهک له‌وئ ماوه‌ته‌وه بۆ نمونه مانگیك له‌وئ بوو بیت و پیغهمبهر(ﷺ) له‌و ماوه‌دا ئه‌وه‌نده دووباره‌ی کردبیته‌وه، یان جابان چهند جاریک سهردانی پیغهمبهری خوای(ﷺ) کردبیت و ههر جاره‌و ئه‌و فرموده‌ی له پیغهمبهری خوا(ﷺ) بیستبیت.

سه‌بارت به‌ حوکمی فرموده‌که‌ش سه‌بارت به‌ مه‌سه‌له‌ی ماره‌یی، ئه‌وا ده‌بیته ئه‌رکی سهرشانی پیاو ههر ماره‌یه‌کی دانا بۆ ئه‌و ئافره‌ته‌ی که ماره‌ی ده‌کات، ئه‌و ماره‌یه‌ی بدات، چونکه ئه‌گهر نیازی هه‌بیت ئه‌و ماره‌یه‌ نه‌دات و ته‌نها بۆ به‌ریکردنی هاوسه‌رگیریه‌که به‌لئ بکات ئه‌وه به‌په‌تی ئه‌و هاوسه‌رگیریه دانه‌زراوه‌و وهک فرموده‌که ئاماژه‌ی پینداوه‌ حوکمی زیانی ده‌بیت بۆی، ئه‌وه جیا به‌که هاوسه‌ره‌که‌ی گهردنی ئازاد بکات نه‌یه‌ویت، ئه‌مه جیا‌وازه له‌وه‌ی پیاوه‌که نیازی پینه‌دانی ماره‌یه‌که‌ی هه‌بیت، جا ئه‌گهر به‌س نیازه‌که ئه‌و حوکمه‌ی هه‌بیت ده‌بیت حوکمی ئه‌وه چی بیت که ماره‌یه‌که‌ی له‌ده‌ستدایه‌و ئه‌مه‌ش ده‌زانیت و ماره‌یه‌که‌ش نادات.

زور جار بووک واده‌کات زاوا تووشی ئه‌و تاوانه‌ بکات، ئه‌ویش به‌وه‌ی ماره‌یه‌کی لئ داوا ده‌کات که به‌ دنیاییشه‌وه زاوا ناتوانیت ئه‌و ماره‌یه‌ بدات، به‌لام بۆ سه‌رگرتنی ئیشه‌که به‌لئ ده‌کات، جا با هه‌ردوولا وریای داوه‌کانی شه‌یتان و سنووره‌کانی خوا بن.

هه‌روه‌ها جابان فرموده‌یه‌کی تری له پیغهمبهری خواوه(ﷺ) گنراوه‌ته‌وه که ئه‌مه به‌سه‌ره‌اته‌که‌یه‌تی:

ئەبی خەلەدە دەلێت: مەیموونی کوردی لای مالیکی کوری دینار بوو، مالیک پیتی وت: ئەوە چیه مامۆستای فەرمووده لە باوکیەو فەرمووده مان بۆ ناگێریتەو، خۆ باوکی تۆ گەیشتوووە ته خزمەت پێغه مبهەر (ﷺ) و فەرموودهی لە بارەو گێراو تەو، مەیموونیش وتی: باوكم فەرموودهی لە پێغه مبهری خواو (ﷺ) بۆ نەدەگێراينەو لە ترسی ئەوہی نەبادا كەم و زيادی تیندا بکات، باوكم دەيوت: بیستوو مە لە پێغه مبهەر (ﷺ) دەیفەر موو (من كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار)،^(١) (هەر كەس بە ئەنقەست درۆیەكم بە دەمەو بکات، با شوینی خۆی لە دۆزەخ دیاری بکات).

لیرەو دەردەكەویت چوونی جابان بۆ خزمەتی پێغه مبهەر (ﷺ) هیندە دیار بوو كە لە مەدینەدا دەنگی داو تەو و موسلمانانێکی زۆریش ئاگادار بون بەو.

مەسەلە یەکی تر كە پێویستە بیخەینە روو و ئاماژە یەکی ترە بە پەيوەندی كورد و پێغه مبهری خواو (ﷺ) فەرمووده یە كە لە سونەنی ئەبوودا و دا هاتوو:

عائیشە ی داکی باو و پداران دەلێت: جارێك پێغه مبهەر (ﷺ) بە جلیکی رەشەو (خمیسە) نوێژی دەكرد كە بڕیک گولنگە و شتی رازاندنەوہی پێو بوو، پێغه مبهەر (ﷺ) فەر مووی: ئەم گولنگ و رازاندنەوانە ی ئەم جەم لە نوێژەكەم سەر قالم دەكەن، ئەمە ببەن بۆ ئەبوو جەم و ئینبیجانیه تەكە ی ئەوم بۆ بهینن... ئەو بوو جلیکی كوردی ئەبوو جەمی كرده بەری.^(٢)

وشە ی ئینبیجانیه تە وا پێناسە ی هاتوو كە جلیکی لە خوری دروست كراو و زۆر زبەر.^(٣)

بەو پێیە بیت دەبیت ئەو جە ی پێغه مبهەر (ﷺ) شتیکی وەك شال بووبیت.

^(١) المعجم الاوسط للطبراني، الرقم ٦٣٢٢، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٦٤٧٦.
^(٢) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب النظر في الصلاة، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ٩١٥.

^(٣) النهاية في غريب الحديث و الأثر، ج ١، ص ٧٣.

۵۷۶. جابیری کوری سه‌موره (ﷺ)

ناوی جابیری کوری سه‌موره‌ی کوری جوناده‌ی کوری جونده‌بی کوری جوچه‌یری عامریه، کونیه‌که‌ی ئه‌بووخالید یان ئه‌بووعه‌بدو لایه. سه‌موره‌ی باوکیشی یه‌کیکه‌ له‌ هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و فەرمووده‌یشی له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) گئراوه‌ته‌وه.^(۱) دایکی جابیر ناوی خالیده‌ی کچی ئه‌بی وه‌ققاصه‌ که خوشکی سه‌عدی کوری ئه‌بی وه‌ققاصه.^(۲)

جابیر هینده له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بووه که خو‌ی ده‌لئت: زیاد له‌ جار و دوو جاریش له‌ گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویتزی هه‌ردوو جه‌ژنه‌که‌م کردووه که بانگ و قامه‌تیان نه‌بوو،^(۳) ئه‌مه‌ ئاماژه‌یه به‌وه‌ی جابیری کوری سه‌موره ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ نزیک‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) بووه، چونکه وه‌ک ده‌زانین له‌ سالتکا دوو جه‌ژن هه‌یه، ئه‌ویش ده‌لئت: زیاتر له‌ دوو جار له‌ گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نویتزی دوو جه‌ژنه‌که‌م کردووه.

جابیری کوری سه‌موره دواتر پاش سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بو کوفه‌و له‌وئ نیشته‌جئ بوو و له‌وئ خانوویه‌کی دروست کرد و مایه‌وه تا له‌ سه‌رده‌می والیه‌تی بیشری کوری مه‌روان له‌سه‌ر کوفه‌ له‌ سالی هه‌فتاو چواری کۆچی له‌ کوفه‌ مرد،^(۴) عه‌مری کوری حریشیش نویتزی مردووی له‌سه‌ر کرد، رایه‌کیش ده‌لئت: به‌لکو له‌ سالی شه‌ست و شه‌شی کۆچیدا وه‌فاتی کرد،^(۵) زه‌هه‌بی ده‌لئت: راستتر ئه‌وه‌یه له‌ سه‌رده‌می بیشری

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۳۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۴.

(۳) صحيح مسلم - كتاب صلاة العيدين، الرقم ۸۸۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۳.

کوری مهرواندا مردووه.^(۱)

له جهنگی مه دائیندا جابیر به شداری کرد و خوای گه وره فه تحی مه دائینی به خشی به موسلمانان،^(۲) که جهنگه که ته و او بوو سه عدی کوری ئه بی وه قاص دوو کویله ی له نه وه ی کیسراکان به خشی به جابیری کوری سه مور، جابیریش ئه وانی ئازاد کرد.^(۳)

جابیر دوا ی خو ی چوار کوری جیهیشت که بریتی بوون له خالد و موسلیم و ئه بووجه عفر و جوبهیر،^(۴) به لام زههه بی ده لیت: ئه م کورانه ی له دوا ی خو ی جیهیشت (خالد، طه لحه، سالم).^(۵)

جابیر سهردانی مالی پیغه مبهری (ﷺ) ده کرد وهک خو ی ده لیت: جار یک چووم بو مالی پیغه مبهر (ﷺ) بینیم پیغه مبهر (ﷺ) شانی دادابوو به سه ر پشتیه که وه.^(۶)

سه ماکی کوری حه رب ده لیت: به جابیری کوری سه مور هم وت: ئایا تو له کو ری پیغه مبهردا (ﷺ) داده نیشیت؟ وتی: به لی، پیغه مبهر (ﷺ) زور بیده نگ ده بوو، هاوه لانی شیعیان دهوت و باسی شتانیکی سه رده می نه فامییان ده کرد و بیده که نین، که ئه وان پتیکه نینایه پیغه مبهریش (ﷺ) بز ه ده یگرت،^(۷) له گیرانه وه یه کی تر دا ها تو وه وتی: به لی زور جار پیغه مبهری خوا (ﷺ) دوا ی نو یژی به یانی له شوینی نو یژه که ی هه لئه ده سا تا خو ر هه لئه هات، هاوه لانی شیعیان دهوت و باسی شتانیکی سه رده می نه فامییان ده کرد و بیده که نین، که ئه وان پتیکه نینایه پیغه مبهریش (ﷺ) بز ه ده یگرت.^(۸)

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۱۸۷.

(۲) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۱۸۷.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۴۸۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۴.

(۵) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۱۸۷.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۴۶۵.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۷۲.

(۸) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۴۲.

جایبری کوپی سه‌موره چهن‌دین فهرمووده‌ی له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ)
کتر اوه‌ته‌وه.

۵۷۷. جایبری کوپی سه‌خر (ﷺ)

ناوی جایبری کوپی سه‌خری کوپی ئومه‌ییه‌یه، له پشتیوانانه، برابه‌کی
هه‌بوو به ناوی جه‌بیار.^(۹)

ژنه‌که‌ی ناوی قوبه‌یسه‌ی کچی سه‌یفی بوو، کچیکی لی بوو به ناوی
عائیشه.^(۱۰)

جایبر له به‌یعه‌تی عه‌قه‌به‌دا به‌شدار بوو، به‌لام له غه‌زای به‌ردا به‌شدار
نه‌کرد،^(۱۱) دواتر له غه‌زای ئو‌خود و^(۱۲) غه‌زاکانی تریشدا به‌شدار کرد.^(۱۳)

۵۷۸. جایبری کوپی طاریق (ﷺ)

ناوی جایبری کوپی طاریقی کوپی ئه‌بوو طاریقی ئه‌حمه‌سی به‌جلیه،
ئیبین حیبیان هه‌ریه‌ک له جایبری کوپی طاریقی ئه‌حمه‌سی و جایبری
کوپی عه‌وفی ئه‌حمه‌سی به‌جیا داده‌نیت، به‌لام ئیبین جه‌هر پنی وایه
ئهو دوو که‌سه هه‌ر یه‌ک که‌سایه‌تیه، چونکه جار هه‌یه جایبر به ناوی
باپییره گه‌وره‌یه‌وه ناوده‌برئ (جایبری کوپی عه‌وف) یان به جایبری کوپی
ئه‌بوو طاریق ناوی دیت،^(۱۴) کونیه‌که‌ی ئه‌بوو جه‌کیمه.^(۱۵)

کوپیکی هه‌بوو به ناوی جه‌کیم که فهرمووده‌ی له باوکی و له هاوه‌لانی

^(۹) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

^(۱۰) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۹۸.

^(۱۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

^(۱۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۴.

^(۱۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

^(۱۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

^(۱۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۵.

تریشه وه گیراوه ته وه،^(۱) که نیزه به کیشی هه بوو که جاریک ناردی بو لای
 حه سنی کوری عه لی، که نیزه که که گه یشته ئه وی سهری کرد حه سنی
 کوری عه لی ده ستوویژی ده گرت.^(۲)

جایر به کیک بوو له به شدار بوانی قادسیه،^(۳) له کووفه نیشته جی ده بوو^(۴)
 و بو ریشیشی رهنگی خه نه بی به کار ده هینا.^(۵)

جایر ده لیت: جاریک کابرایه کی ده شته کی هات و که وته پیا هه لدانی
 پیغه مبه ر (ﷺ) تا لاده می که فی کرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: (علیکم بقلة
 الکلام ولا یستهوینکم الشیطان فإن تشقیق الکلام من شقائق الشیطان)،^(۶) (قسه ی که م بکه ن و
 شه یتان به لاریتان نه بات، چونکه زور قسه کردن و له سهر رویشتنی برای
 شه یتانه).

ئه لبانی حوکی لاوازی داوه به سهر ئه م گیرانه وه دا.

۵۷۹. جایری کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی جایری کوری نوعمانی کوری عومه یری کوری مالیکی به لویه،
 هاوپه یمانی پشتیوانان بوو.^(۷)

۵۸۰. جایری کوری حابیس (ﷺ)

ناوی جایری کوری حابسی به مامیه،^(۸) فه رمووده یه کی له پیغه مبه ری
خواوه (ﷺ) گیراوه ته وه که ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (من قال علی ما

(۱) سنن ابن ماجه، الرقم ۳۳۰۱، السنن الصغری للنسائی، الرقم ۴۵۱۵.

(۲) مصنف ابن ابي شيبة، الرقم ۱۵۵۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۵.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۲.

(۶) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۲۷، أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۶، ضعفه الألباني في ضعيف

الجامع الصغير وزيادته، الرقم ۳۷۸۸.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۰.

(۸) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۱.

لم أقل فليتبوأ مقعده من النار،^(١) (ههركهس قسه يهك به ناوی منه وه بلئت كه من نه موتووه با شويني خوی له دۆزه خدا دیاری بکات).
 ئیبن حهجر سه بارهت بهم فهرمووده يه ده لئت: سه نه ده كه ی مه جهووله.^(٢)

٥٨١. جابیری کوری حارث (رضی اللہ عنہ)

ناوی جابیری کوری حارثی عه بدیه، یه کیکه له ئەندامانی ئەو وه فدهی که له گه ل ئەشجه عدا هاتنه خزمهت پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) و موسلمان بوون.^(٣)

٥٨٢. جابیری کوری خالد (رضی اللہ عنہ)

ناوی جابیری کوری خالدی کوری مه سعودی کوری عه بدولئه شهه له، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له به نی نه ججار،^(٤) ژنه که ی ناوی عومه یره ی کچی سه لیمه، کوریکه هه بوو به ناوی عه بدوره حمان، به لام نه وه ی جینه هیشت.^(٥)
 له غه زای به در^(٦) و ئو حودیشدا به شداری کرد.^(٧)
 جابیر دوا ی خوی نه وه ی جینه هیشت.^(٨)

٥٨٣. جابیری کوری سوفیان (رضی اللہ عنہ)

ناوی جابیری کوری سوفیانی ئەنصاری زورقیه، سوفیانی باوکی له گه ل مه عمه ری کوری حه بییدا له مه ککه هاوپه یمانی هه بوو، بۆیه له مه ککه نیشته جی بوو.^(٩)

(١) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ١٤٤٥، أسد الغابة، ج ١، ص ٣٧١.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٣٠.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٣٠.

(٤) أسد الغابة، ج ١، ص ٣٧١.

(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٥٢٠.

(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٣٠.

(٧) أسد الغابة، ج ١، ص ٣٧١.

(٨) أسد الغابة، ج ١، ص ٣٧١.

(٩) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ١، ص ٢٢١، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٣١.

جایبر برایه کی تری هه بوو به ناوی جه ناده که دایک و باوکیشیان یه ک بوو، هه روه ها برایه کی تریشی هه بوو به ناوی شوره حییل که له سه ری دایکه وه برای ئه و دوانه بوو، چونکه سوفیان کاتیک له مه ککه بوو دایکی شوره حییلی به هاوسه رگرت.^(۱)

دایکیان ناوی هه سه نه بوو که ئافره تیکی عه دوی بوو، شوره حییلی کورپی هه ر به ناوی ئه وه وه بانگ ده کرا و به شوره حییلی کورپی هه سه نه ناسرا بوو.^(۲)

سوفیان که له مه ککه بوو له وی موسلمان بوو و کوچی کرد بۆ هه به شه، دواتر جایبر و جه ناده و سوفیانی باوکیان هه رستیان پیکه وه له خاکی هه به شه وه له دوو به له می جیادا گه رانه وه.^(۳)

له سالی سییه می خیلافه تی عومه ری کورپی خه تتابدا جایبر کوچی دوابی کرد،^(۴) جه ناده ی برایشی هه ر له سه رده می عومه ری کورپی خه طتابدا کوچی دوابی کرد.^(۵)

۵۸۴. جایبری کورپی ظالمیم (ﷺ)

ناوی جایبری کورپی ظالمیمی کورپی حارثه ی کورپی عیتابی به حته ری طائیه، وه ک وه فد هاتوته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بووه، پیغه مبه ریش (ﷺ) نامه یه کی بۆ نووسی.^(۱)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۲۷.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۳.

۵۸۵. جابیری کوری عہدولای عہدی (ﷺ)

ناوی جابیری کوری عہدولایان کوری عوبہیدی کوری جابیری عہدیہ، کوریکی ہبوو بہ ناوی عہدولای،^(۱) کونہکھی ئہبوو عہدولقہ حمان بوو.^(۲) عہدولای کوری جابیر دلایت: کاتیک وہفدی عہدولقہیس ہاتن بۆ لای پیغہمبەر (ﷺ) منیش ہاتم، بہ لام یہکیک نہبووم لہ عہدولقہیس، لہگہل باوکم ہاتبووم، کاتیک چووینہ خزمہت پیغہمبەر (ﷺ)، پیغہمبەر (ﷺ) ہوشیاری پیدان کہ لہم جورہ قاپ و قاچاخانہدا خواردنہوہ نہخونہوہ (الدباء، الحنم، النقییر، المزفت)^(۳) (۴)

عہدولای کوری جابیری عہدی دلایت: پاش ئہوہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) کوچی دواہی کرد من لہگہل باوکم چووم بۆ حہج، لہ مینا بووین کہ باوکم وتی: ئادہی کوپم وەرہ با برۆین سہلام بکہین لہ حہسہنی کوری عہلی، عہدولای دلایت: کہ چووین بۆ لای حہسہن ہەر کہ باوکمیی بینی سہلامی لیکرد و بہ گہرمی پیشوازی لیکرد و ریی بۆ کردہوہ، ئیمہش دانیشتین، سہبارہت بہ چۆراوہی-شہرہتی- ناو گۆزہ پرسیاری لیکرا، ئہویش مؤلہتی پیدا، باوکم پئی وت: ئہی باوکی فلان ئہمہ دلایت لہ کاتیکدا پیغہمبەر (ﷺ) لہو بارہوہ وای پی فہرمووین کہ فہرمووی؟ حہسہن وتی: بہلئ، دواہی ئیوہ مؤلہت درا بہوہ)^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۹.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حديث جابر بن عتيق (ﷺ)، الرقم ۲۴۲۵۱.

(۴) سہبارہت بہ واتای ئہو وشانہ:

الدباء: کورولہکھی خر-کورولہکھی ناوی- بوو کہ ناوہکھی ہلادہکولراو خواردنہوہی تیدہکرا. الحنم: گۆزہیک بوو کہ ناوہکھی بہ چہوری چہور دہکرا، ئیتر چی خواردنہوہی تیبیکرایہ خواردنہوہکھی تیکدہچوو.

النقییر: بریتی بوو لہ بنی دارخورما کہ ناوہکھی ہلادہکولراو دواتر خواردنہوہی تیدہکرا.

المزفت: ئہو قاپ و قاچاخہی کہ ناویوش دہکرا بہ زفت(کہ بریتی بوو لہ ماددہیکھی رہشی رہق-قییر-).

(۵) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۳۶۰۰.

کچی زوہیر^(۱)

یہ کیکہ لہو شہش کہ سہی کہ لہ بیعہ تی عہ قہ بہی یہ کہ مدا بہ شدار بون، ٹہو شہش کہ سہش بریتی بوون لہ ٹہ سعہ دی کوری زورارہ و جابیری کوری عہ بدولای کوری ریئاب و قوطبھی کوری عامر و رافیعی کوری مالیک و عوقبہی کوری عامری کوری زہید و عوفی کوری مالیک، ہہ موویان لہ وئی موسلمان بوون^(۲)

ٹیبن عہ بدولبہر دلایت: یہ کیکہ لہو یہ کہ م موسلمان بووانہی - پشتیوانان - کہ لہ پیش عہ قہ بہی یہ کہ مدا موسلمان بوو^(۳)

کاتیک ٹہم شہش کہ سہ لہ مہ ککہ گہ یشتن بہ خزمہ تی پیغہ مبر (ﷺ)، پیغہ مبری خوا (ﷺ) فرمووی: ٹیوہ لہ کین؟ وتیان: لہ خہ زرہ جیہ کان، فرمووی: ٹایا لہ ہاوپہ یمانانی جوولہ کہن؟ وتیان: بہ لی، فرمووی: ٹہی بچی دانانیشن تا قسہ تان لہ گہل بکہم؟ وتیان: باشہ، ٹہوہ بوو لہ گہ لیدا دانیشن و ٹہویش بانگی کردن بؤ لای خوا و باسی ٹیسلامی کرد بؤیان و قورئانی خویندہ وہ بہ سہریاندا، کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) قسہی کرد بؤیان و بانگی کردن بؤ لای خوا، ٹہوان لہ نیو خویندا بہ یہ کتریان وت: بہ خوا دہ زانن ٹہمہ ٹہو پیغہ مبر یہ کہ جوولہ کہ ٹیوہی پی دہ ترسینیت - کہ بیت ٹہوان شوینی دہ کہون و کوشتاری ٹیوہ دہ کہن -، دہی با جوولہ کہ پیش ٹیوہ نہ کہون - لہ شوینکہ وتنیدا -، بؤیہ چوون بہ دہم بانگہ وازہ کہیہ وہو و بروایان پی ہینا و چی بؤ باس کرد بوون سہ بارہت بہ ٹیسلام قبوولیان کرد، ٹینجا وتیان: ٹیمہ لای ہؤزی خویمانہ وہ ہاتوین و ٹہو دژاہ تیبہی لہ نیوان ٹہواندا ہہیہ لہ نیوان کہ سدا ہیندہ دژاہ تی نیہ، بہ لکو خوی گہ ورہ بہ وئی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۳.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۱۹.

تۆوه یه کیان بخات، ئیمه ده گه پیننه وه بۆ لایان و بانگیان ده کهیت بۆ په یامه کهت، ئه گهر خوا کۆیان بکاته وه له سه ر په یامه کهت - ئه وه کهس له تۆ شکۆدارتر نابیت، ئیتر گه رانه وه به ره و ولاتی خۆیان، ئه وان ه ش شهس کهس بوون له خه زره جیه کان... کاتیک چونه وه مه دینه بۆ لای هۆزه کهی خۆیان، باسی پیغه مبه ری خویان بۆ کردن و بانگیان کردن بۆ لای ئیسلام تا وای لیها ت چی مالی پشتیوانان هیه باسی ئیسلامی پی گیشته. (۱)

ئمه به لگه یه له سه ر چه ند شتیک، له وان ه ش:

یه کهم: ئاگاداری پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به باری خه لکی مه دینه و ریککه وتن و هاوپه یمانیته کانیان.

دووهم: بیزاری ئه و پشتیوانانه له جهنگی ناو شاره که یان و گه رانیان بۆ ده رباز بوونیک له و ته نگزه و ئاژاوه یه.

سییه م: نه بوونی هیچ که مه تر خه مییه ک له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سه باره ت به گه یاندنی په یامی خوا به خه لک و هه ر ده رفه تیکی به هه ند وه رگرتوو ه. جابیری کوری عه بدولا له غه زای به در و ئو خود و خه نده ق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شداری کرد. (۲)

جابیری کوری عه بدولای کوری ریئاب چه ند فه رموو ده یه کی گپراوه ته وه که ئیبن حه جه ر ده لیت: سه نه ده که یان لاوازه، (۳) جابیر ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سه باره ت به ئایه تی (لهم البشرى في الحياة الدنيا) فه رموو ی: ئه وه خه وى باشه. (۴) جابیر پاش وه فاتی خۆی نه وه ی لی به جی نه ما. (۵)

(۱) دلائل النبوة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۲۰، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۴۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۳.

(۴) مسند عبد بن حميد، الرقم ۱۱۰۶، الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۴.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۴.

۵۸۷. جابیری کوری عہدولای کوری عہمر (ﷺ)

ناوی جابیری کوری عہدولای کوری عہمری کوری حرامی کوری کہ عہ،^(۱) له پشتیوانانہ له خہزرہجیہکان له سولہمیہکان.

سہبارت بہ کونیکہکی ہرہیک له ئہبووعہبدولا و ئہبووعہبدورہحمان و ئہبوو موحممد ہاتووہ،^(۲) ئیین ئثیر دلایت: راستر ئوہیہ کونیکہکی ئہبووعہبدولایہ.^(۳)

جابیر خویشی و عہدولای باوکیشی ہاوہلی پیغہمبہر (ﷺ) بون،^(۴) عہدولای باوکی له بہشداربوانی عہقبہ بوو و یہکینک بوو له دوانزہ نہقبیہکہ.^(۵)

دایکی ناوی ئہنسیہی کچی عہنمہی کوری عہدیہ،^(۶) ژنہکی جابیر ناوی سہیمہی کچی مہسعودی کوری ئوس بوو کہ پورزای جابیر بوو، لہم ژنہی کوریکی ہہبوو بہ ناوی عہدورہحمان و کچیکیشی ہہبوو کہ بہ ئوممو حہیب ناسراوہ،^(۷) عہدورہحمانی کوری فہرموودہی له باوکیہوہ گپراوہتہوہ،^(۸) ہرہوہا ژنیکی تریشی ہہبوو بہ ناوی ئوممولحارثی کچی موحممد، لہم ژنہشی کوریکی ہہبوو بہ ناوی^(۹) موحممد کہ فہرموودہی لیوہ گپراوہتہوہ.^(۱۰)

جابیر یہکینک بوو له بہشداربوانی بیعتی عہقبہی دووہم کہ لہگہل

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۱.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۱.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۳۹.

(۸) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۸۴.

(۹) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۷۶.

(۱۰) التاريخ الكبير للبخاري، ج ۱، ص ۵۳.

باوکیدا به شداری کرد،^(۱) له ناو ئه و هفتا که سه شدا له رووی ته مه نه وه له هه موویان بچوو کتر بوو.^(۲)

کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) کۆچی کرد بۆ مه دینه ته مه نی جابیری کوری عه بدولا نۆزده یان بیست سال بوو، چونکه سه بارهت به مردنی هاتوو له سالی هفتا و سی یان هفتا و چواری کۆچی و له ته مه نی نه وه دو چوار سالیدا کۆچی دوایی کردوو.^(۳)

زه هه بی ده لیت: دهوتریت جابیر نه وه دو چوار سال ژیاوه، بۆیه له کاتی جهنگی به دردا ته مه نی هه ژده سال بوو.^(۴)

سه بارهت به به شداری کردنی له غه زای به دردا بوخاری له ئه بووسوفیان له جابیره وه هیتاویه تی که ده لیت: من له روژی به دردا ئاوم ده گیترا بۆ هاوه لانم، ئیین چه جه ریش ده لیت: سه نه ده که ی سه حیحه، به لام واقیدی ئه و گیترا نه وه به ره ره چ ده داته وه.^(۵)

جابیر ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) به شداری بیست و یهک غه زا بوو و منیش له گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) به شداری نۆزده غه زام کردوو، ههروه ها جابیر ده لیت: به شدار نه بووم له غه زای به در و ئو خوددا چونکه باو کم ریی پی نه دام به شداری بکه م، به لام کاتیک له روژی ئو خوددا عه بدولا - باوکی - کوژرا ئیتر له هیچ غه زایه کدا له پیغه مبهەر (ﷺ) دوانه که وتم.^(۶)

جابیر ده لیت: جاریک نه خۆش بووم، پیغه مبهەر (ﷺ) و ئه بوو به کر به پیاده و بی سوار هاتن بۆ سه ردانم، کاتیک گه یشتنه ئه وئ من له هۆش خۆم چوو بووم، دواتر پیغه مبهەر (ﷺ) ده ستنویژی گرت و له ئاوی ده شت نوێژه که ی پرژاند

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۷.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۶) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب عدد غزوات النبي (ﷺ)، الرقم ۱۸۱۳.

به سهرمدا، منیش هوشم هاته وه به خوئمدا، وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) چی بکه م به سامانم؟ چون داوهری له سهر بکه م؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) وه لامی نه دامه وه تا ئایه تی میرات دابه زی،^(۱) چونکه ئه وکات جابیر هیشتا خوشکه کانی له لای بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: ئه ی جابیر وا نایینم له م نه خوشیه تدا بمریت، خواش ئایه تی دابه زاند و به شی بؤ خوشکه کانت دیاری کرد.^(۲)

جابیر ده ئیت: جاریک باوکم فه رمانی کرد خواردنی (خه زیزه) ئاماده کرا، ئینجا به مندا ناردی بؤ پیغه مبه ر (ﷺ)، منیش بر دم بؤی و پیغه مبه ر (ﷺ) له مالی خو ی بوو، فه رموی: (ئه ی جابیر ئه وه چیه؟ ئایا گوشته؟) وتم: نا به لکو خواردنی (خه زیزه) یه، ئه ویش فه رمانی کرد و خواردنه که یان له ده ست گرتم، کاتیک گه رامه وه بؤ لای باوکم وتی: ئایا پیغه مبه ری خوات (ﷺ) بینی؟ وتم: به ئی، وتی: ئایا هیچی وت؟ وتم: به ئی فه رموی: (ئه ی جابیر ئه وه چیه؟ ئایا گوشته؟) باوکم وتی: له وانه یه پیغه مبه ر (ﷺ) تاسه ی گوشتی کرد بیت، چوو گیسکیکی سه رب ری و چاک برژینرا، ئینجا پیی وتم: بیبه بؤ پیغه مبه ر (ﷺ)، منیش که گه یستمه لای پیغه مبه ر (ﷺ) هر له و شوینه ی خو ی بوو، فه رموی: (ئه وه چیه ئه ی جابیر) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) گه رامه وه بؤ لای باوکم و تی ئایا پیغه مبه ری خوات (ﷺ) بینی؟ وتم: به ئی، وتی: ئایا هیچی فه رموو؟ وتم: به ئی وای فه رموو، باوکیشم وتی: له وانه یه پیغه مبه ر (ﷺ) تاسه ی گوشتی کرد بیت، بؤیه چوو گیسکیکی سه رب ری و چاک برژینرا، ئینجا پیی وتم: بیبه بؤ پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی: (جزی الله الأنصار عنا خیرا، ولا سیما عبدالله بن عمرو بن حرام و سعد بن عبادة)،^(۳) (خوای گه وره له بری ئیمه پاداشتی خیری پشتیوانان بداته وه به تاییه ت عه بدولای کوری عه مری کوری حه رام و سه عدی کوری عوباده).

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الفرائض - باب میراث الکلاله، الرقم ۱۶۱۶.

^(۲) السنن الکبری للنسائی - کتاب الفرائض - ذکر میراث الأخوات علی انفرادهن، الرقم ۶۲۹۰.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الأطعمه - أطیب اللحم لحم الظهر، الرقم ۷۱۹۱ و صححه و واقفه الذهبی، صححه الألبانی فی سلسله الأحادیث الصحیحة، الرقم ۴۶۱.

کاتیک بریار بوو غه زای ئو خود روو بدات، عه بدولا جابیری کوری بانگ کرد و وتی: -کورم- هیوام وایه سبه نینی یه کهم کهس بم بیپکریم، جا وه سیه تت بو ده کهم له گه ل کچه کانی عه بدولا-خوشکه کانت- باش به، جابیر ده لیت: ئه وه بوو به یانی باو کم کوژرا و دوو دوو تهرمه کان ده خرانه یهک گوړه وه، باو کیشم له گه ل که سیکی تر خرایه یهک گوړه وه، شهش مانگ و ابوو، دواتر دلم ئوقره ی نه گرت تا بریارم دا به جیا له یهک گوړدا بیخه مه ژیر خاک، تهرمه کهیم دهره نیا یه وه، بینیم خو ل و زهویه که هیچی به جهسته ی نه کرد بوو تنها توژیکی نهرمایي گوئی نه بیت.^(۱)

عه بدولای باوکی جابیر له غه زای ئو خوددا به شداری کرد و له و غه زایه شدا شهید بوو، دواتریش که تهرمه کان خرانه ژیر خاک هه ریهک له عه بدولای کوری عمر و عمری کوری جه مووح خرانه یهک گوړه وه.^(۲) جابیر ده لیت: کاتیک تهرمی باو کم هینرا و تهرمه که شی شوی نرا بوو، تهرمه که ی هینرا و له به ردهم پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دانرا و به جلیکیش دا پو شرا بوو.^(۳)

جابیر ده لیت: کاتیک تهرمی باو کم دانرا بوو پو شاکه که ی سهر ده موچا ویم لاده برد و سه یرم ده کرد و ده گریام، هاوه لانی پیغه مبه ریش (ﷺ) ریگریان لیده کردم، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری لی نه ده کردم،^(۴) ویستم هه متر پو شاکه که ی سهر ده موچاوی لابه رم به لام هاوه لان نه یان هیشت، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) خو ی لای برد-یان فهرمانی کرد لایرا- که ده موچاوی دهر که وت دهنگی گریانیک به رزبوویه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: ئه وه کتیه؟ وتیان: کچی عمره،^(۵) فاطیمه ی کچی عمری پوورم له سهر تهرمی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۳.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴۴.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب حدثنا علي بن عبد الله، الرقم ۱۴۹۳.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب حدثنا علي بن عبد الله، الرقم ۱۴۹۳.

(۵) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل عبد الله بن عمرو بن حرام والد جابر، الرقم ۲۴۷۱.

باوكم دهگريا، پيغهمبەريش (ﷺ) فەرمووی: (تکين اولاً تکين ما زالت الملائكة تظله بأجنحتها حتى رفعتموه)،^(۱) (بگريت بؤى يان نهگريت بهردهوام فريشتهکان به بالهکانيان سيتهري بؤ دهکن تا تهرمهکهي ههلهگرن).

باوکی يهکيک بوو له شهيدانی غەزای ئوحوود، دواتريش له سهردهمی دهسهلاتی موعاویهي کورپی ئەبووسوفياندا که موعاویه جوگايهکی بهلاي گۆرپی شهيدانی ئوحوودا راکيشا تهرمی عەبدولای باوکی جابير دهرکهوت، ئەوهبوو پاش ماوهيهکی زۆر جابير سههرلهنوێ جهستهی باوکی خۆی بينی و تەماشای کرد جهستهی هيچ تيکنهچووبوو.^(۲)

له سهردهمی موعاویهي کورپی ئەبووسوفياندا موعاویه فهرمانی کرد جوگايهک رابکيشريت، ئەوانهی ئيشهکهيان دهرکرد نامەيان نووسی بؤ موعاویه که هەر دهبيت ئەو جوگايه بهناو گۆرستانی ئوحوودا بروت، ئەويش نامەي نووسی بؤيان گۆرهکان ههلهنهوه، جابير دهليت: تهرمی شههیدهکانم دهی بهسهر شانی ئەو خهلهکهوه بوون دوتوت خهوتون، پاچيک بهر لايهکی قاچی همزهی کورپی عەبدولموتەليب کهوت، خوین له قاچی هات.^(۳)

خیرا جابير پاش شههیدبوونی باوکی ریی جيهادی گرتەبهەر، کاتيک پيغهمبەر(ﷺ) دواي شکستی ئوحوود ويستی سوپا کۆبکاتهوهو بجيت بهدواي بيناوهپاندا، فهرمانی کرد تهنه ئەو کهسانه بين که له جهنگی ئوحوودا بهشدار بون، جابير وتی: ئەي پيغهمبەري خوا(ﷺ) من بؤ ئوحوود ويستم بهشداري بکهم کهچی باوكم ریی پی نهدام، دهی ئیستا دهرهفتهم پی بده تا بيم لهگهلهتدا، پيغهمبەريش(ﷺ) ریی پيدا، لهو غەزايهدا جگه له جابير هيچ کهسی تر نهبوو بهشداري ئوحوود نهبووبيت و چووبيت لهگهله پيغهمبەر(ﷺ).^(۴)

(۱) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب الدخول على الميت بعد الموت، الرقم ۱۲۴۴.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۰.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۱.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴۹.

جایبر ده لیت: دواى مهرگى باوكم خه لكیك قهرزىان لای باوكم بوو، منیش داوام له پیغه مبه ر(ﷺ) كرد داوا له خاوه ن قهرزه كان بكات له قهرزه كه یان خوښ بن، پیغه مبه ریش(ﷺ) داواى كرد لیان، به لام ئه وان رازى نه بوون، پیغه مبه ر(ﷺ) پیى فهرمووم (اذهب فصف تمرک أصنافا، العجوة على حدة، وعذق زید علی حدة، ثم أرسل إلي)، (برؤ و خورماكه ت بهش بهش بكه، خورماى عه جوه له لایه ك و خورماى عذق له لایه ك، ئینجا بنیره به شوینمدا)، منیش چووم و وامكرد و دواتر هه والم نارد بو پیغه مبه ر(ﷺ)، ئه ویش هات و له سه روو یان له لای ناوه راستى خورماكانه وه وه ستا، پاشان فهرمووى: (بیکیشه بو خه لك)، منیش بوم ده كیشان تا چى قهرزىان هه بوو پینمدا نه وه، ئینجا خورماكه ش وهك خوئى مایه وه وهك ئه وه ی هیچی لى كه م نه بوو بیته وه.^(۱)

یه كىك له وه كه سانه ی قهرزى لای عه بدولای باوكى جایبر بوو كابرايه كى جووله كه بوو، سى كوئل خورماى لای عه بدولا بوو، جایبر داواى كرد كابراى جووله كه ماوه یهك له سه رى بوه ستیت، به لام ئه و رازى نه بوو، جایبر چوو له گه ل پیغه مبه رى خوا(ﷺ) قسه ی كرد تا لای كابراى جووله كه سكالای بو بكات، پیغه مبه رى خوایش(ﷺ) هات بو لای كابراى جووله كه و داواى لى كرد له برى قهرزه كه ی به ره مه ی خورماكه ی ئه و بیات، به لام كابرا رازى نه بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) چوو یه ناو دارخورماكان و پیايدا تیپه ر بوو، پاشان به جایبرى فهرموو (جدله، فأوف له الذي له)، (بوئى لى بكه ره وه و ئه وه ی هی ئه وه بوئى بکیشه)، ئه ویش ده ستى پى كرد، كاتىك پیغه مبه ر(ﷺ) گه رایه وه جایبر سى كوئه كه ی دا به كابرا و له سه روو ئه وه شه وه حه قده كوئى تر مایه وه، جایبر هات بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) تا هه والى پى بدات چى روویداوه، كه چى بینى پیغه مبه ر(ﷺ) نوئى زى عه سر ده كات، كاتىك پیغه مبه ر(ﷺ) نوئى زه كه ی ته واو كرد جایبر پیى وت: ئه و زیاده ی ماوه ته وه، پیغه مبه ریش(ﷺ) فهرمووى: (هه والى ئه وه بده به كورى خه ططاب)، جایبریش چوو بو لای

^(۱) صحیح البخارى - كتاب البیوع - باب الكیل على البائع والمعطي، الرقم ۲۱۲۷.

عومەر و ھەوآلی ئەو ھێ پێدا، عومەریش پێی وت: من بە دنیاییی دەمزانئ کاتیک پیغەمبەری خوا (ﷺ) بەناو دارخورماکاندا تێدەپەری خوا بەرەکەت دەخاتە ناو دارخورماکانەو.^(۱)

جاییری کور عەبدولآ دەلێت: لە رێبەکدا لەگەل پیغەمبەر (ﷺ) بووین و منیش لەسەر و شتریک بووم، لە دوای خەلکەکەو ھەبوو، پیغەمبەریش (ﷺ) بە شتیک کە لەدەستیدا بوو دای لە و شترەکە-بۆ ئەو ھێ برۆات- ئیتر و شترەکە پێش خەلکەکە دەکەوت، ئیتر وای لێھاتبوو جڵەوم دەگرت تا زۆر نەبرۆات، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بە ئەو ھەندو ئەو ھەندو ئەیفرو شیت و خواش لێت خۆش بیت؟ وتم: پێشکەشت بیت ئەئ پیغەمبەری خوا (ﷺ)، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بە ئەو ھەندو ئەو ھەندو ئەیفرو شیت و خواش لێت خۆش بیت؟ وتم: پێشکەشت بیت ئەئ پیغەمبەری خوا (ﷺ)، منیش شەرەم کرد، چونکە تەنھا ئەو و شترەمان ھەبوو، وتم: بەئئ دەیفرو شم، ئەو ھەبوو فرو شتم پێی بە مەر جیک تا دەگەمە مەدینە پیم بیت، ئینجا وتم: ئەئ پیغەمبەری خوا (ﷺ) من زاوام، بۆیە داوای مۆلەتم لیکرد، پێی فەرمووم ئایا دوای باوکت ھاوسەرگیریت کردو ھ؟ وتم: بەئئ، فەرمووی: کچ یان بیو ھژنت ھینا؟ وتم: بیو ھژن، فەرمووی: (فەلا تزوجت بکرا تضاحکک و تضاحکھا، وتلاعبک وتلاعبھا)،^(۲) (خۆزگە کچیکت بەئینا بەتخاتە پیکەنین و بتخستایەتە پیکەنین و گەمەئ لەگەل بکردایتایەو گەمەت لەگەل بکردایە)، منیش وتم: ئەئ پیغەمبەری خوا (ﷺ) باوکم روژی ئو خود کوژرا و نو کچی جیھیشتوو ھ کە نو خوشکن بۆ من، منیش حەزم نەکرد ئافرەتیکئ پینەگەیشتووئ و ھک خویان بیتم بۆ لایان، بەلام ژنیک بیت کو یان بکاتەو ھو چاوی لەسەریان بیت باشترە، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی: (أصبت)، (چاکت کرد)،^(۳) ئینجا

^(۱) صحیح البخاری - کتاب فی الاستقراض - باب إذا قاص أو جازفه فی الدین تمرأ بتمر أو غیره، الرقم ۲۳۹۶.

^(۲) صحیح مسلم - کتاب الرضاع - باب استحباب نکاح البکر، الرقم ۷۱۵.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب إذ همت طائفتان منکم أن تغشلا واللہ ولیهما، الرقم ۴۰۵۲.

مؤله تی پیدام، منیش پیش خه لک به ره و مه دینه چوم تا هاتمه وه مه دینه، خالوم گه یشت پیم و سه بارهت به وشتره که پرساری لیکردم، منیش پیم وت: چیم پیکردوه، ئه ویش سه رکونه ی کردم، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هاته وه وشتره که م بو برد، ئه ویش پاره ی وشتره که ی پیدام و وشتره که شی دایه وه به خوم.^(۱)

ئه م رووداوه ش کاتی گه رانه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو له غه زای (ذاتورقاع).^(۲) جابیری کوری عه بدولا له دوا ی غه زای ئو حوده وه له هه موو غه زاکانی تردا به شدار بوو، هه روه ها یه کیک بوو له به شدار بوانی به یعه تی رضوان.^(۳) هه روه ها جابیر له غه زاکانی تریشدا به شداری کردوه وه ورده کاریه کانی هه لسوکه وتی پیغه مبه ری خوا ی (ﷺ) له و غه زایانه دا باس کردوه، هه روه ک له باسی خه یبه ردا ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری لیکردین له خواردنی گوشتی که ره کتوی به لام رینی پیداین بو گوشتی ئه سپ، یان له فه تحی مه ککه دا ده لیت: هیچ شتیک به غه نیمهت نه گیرا، هه روه ها سه بارهت به حه جی مالئاوایش باسی ورده کاریه کانی حه جه که ی پیغه مبه ر (ﷺ) ده کات که چی کردوه به قوربانی و چه ندی کردوه و چون ره جمی کردوه و... هتد،^(۴) باسی دواساته کانی ژیانی پیغه مبه ر (ﷺ) ده گپریته وه که چون له نزیکیه وه بووه، ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) داوا ی کرد په ره یه ک بهینن تا وه سیه تیک بنووسیت تا ئومه ته که ی دوا ی خو ی گومرا نه بن و سه ریان لی نه شیوتیت، به لام قسه و ده مه بوله یه ک هه بوو و عومه ری کوری خه ططابیش قسه ی تیدا کرد، بویه پیغه مبه ر (ﷺ) نامه که ی نه نووسی،^(۵) به مجوره جابیر هه میسه له نزیکی پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) بوو.

(۱) صحیح مسلم - کتاب الرضاع - باب استحباب نکاح البکر، الرقم ۷۱۵.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۶۱.

(۳) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۱۸۹.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۱۳، ۱۴۳، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۰، ۱۸۷.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند جابر بن عبد الله (رضی الله عنه)، الرقم ۱۴۹۵۳، قال شعيب الأرنؤوط: صحیح لغیره.

کاتیک ئەبووبەکر بوو بە خەلیفە و لە بەحرەینەوہ سامانیکى بۆ هات، وتى: کى له لایەن پىغەمبەرەوہ (ﷺ) بەلینىكى پىدراوہ با بیت وەریگریت، جابیریش چوو بۆ لای ئەبووبەکر و وتى: پىغەمبەر (ﷺ) بەلینى پىدام ئەگەر سامانى بەحرەینى بۆ هات ئەوہ و ئەوہم پىدات، ئاماژەى بە هەردوو مشتى کرد، ئەبووبەکریش وتى: بيبه، ئەویش بە هەردوو مشتى هەلیگرت نزیکەى پىنج سەد درهەمى کرد، ئەبووبەکریش ئەو پىنج سەد درهەمەو هەزار درهەمى تریشى پىدا.^(۱)

دواى سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) جابیر لە مەدینە مایەوہ و لە مزگەوتى مەدینە-مزگەوتەکەى پىغەمبەر (ﷺ) - دا بازنەى وانەوتنەوہى هەبوو و خەلکى زانستیان لى وەر دەگرت.^(۲)

جابیری کورى عەبدوللا میزەرینکى سبى لەسەرى دەبەست و لە پشتمەوہ میزەرەکەى شۆردە کردەوہ، هەر وەها ئەو جلەى لەبەرى دەکرد نەدەگەیشتمە لای قولەپىنى، ریشیشى خەنەى دەکرد، جاریش هەبوو سەر و ریشى هەر بە سپىتى دەهیشتمەوہ.^(۳)

هەر وەها جابیری کورى عەبدوللا موفتى مەدینە بوو.^(۴) لە کۆتایى کانى تەمەنیدا جابیری کورى عەبدوللا چوو بۆ مەککەو ماوہیەک لەوئى بو، ئینجا گەراپەوہ بۆ مەدینە.^(۵)

پەيوەندى جابیر لەگەل خەلیفە عەبدولمەلیكى کورى مەرواندا باش بوو، بەلکو عەبدولمەلیک فەرمودەى لە جابیر دەبیست و لەبەرى دەکرد،^(۶) کاتیک عەبدولمەلیک هات بۆ حەج جابیر چوو بۆ لای، عەبدولمەلیکیش پىشوازی

(۱) صحیح البخاری - کتاب الکفالة - باب من تکفل عن میت دینا فلیس له أن یرجع، الرقم ۲۲۹۶.

(۲) الإصابه فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۴.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۰.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۱.

(۶) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۵، ص ۲۳۴.

لیکړد،^(۱) جابیر وتی: ئەوی ئەمیری باوه‌رداران مه‌دینه ئەوه‌یه که ده‌بیینیت و (طیبة) یه و پیغه‌مبه‌ری خوایش (ﷺ) ناوی ناوه و خه‌لکه‌که‌شی سنووردراون، جا ئە‌گه‌ر ئەمیری باوه‌رداران پینی باش بی‌ت سه‌ردانیان بکات و مافیان بزانی‌ت، عه‌بدولمه‌لیک‌ه‌زی به‌وه نه‌کرد، جابیریش به‌رده‌وام لیتی دووباره ده‌کرده‌وه تا ئەوه‌ی قوبه‌یصه ئاماژه‌ی کرد بۆ کورپه‌که‌ی که سه‌رکرده‌ی ئەو بوو-جابیریش ئەوکات بینایی له‌ده‌ست دابوو-به ئاماژه پینی وت: بی‌ده‌نگی بکه، کورپه‌که‌شی هه‌ولی ده‌دا جابیر بی‌ده‌نگ بکات، جابیر وتی: قورپ به‌سه‌ر چیم پنی ده‌که‌یت؟ وتی: بی‌ده‌نگ به، جابیریش بی‌ده‌نگ بوو، کاتیک جابیر چوو‌یه‌ده‌روهه قوبه‌یصه ده‌ستی جابیری گرت و وتی: ئەوی ئەبوو‌عه‌بدولا ئەو خه‌لکه بون به پاشا و ده‌سه‌لاتدار، جابیریش پینی وت: خوا تاقیکردنه‌وه‌ی چاکی به‌خشی، هیچ بیانووت بۆ نیه و به‌رپرسه‌که‌شت ئەو قسانه‌ت لئ ده‌بیستیت، ئەویش وتی: ده‌بیستیت و نابیستیت، ئەوه‌ی بیه‌ویت بیستوو‌یه‌تی، ئەمیری باوه‌رداران فه‌رمانی کردووه پینج هه‌زار دره‌مت پنی بدریت، جا تۆش سوودی لئوه‌ر‌ب‌گه‌ره، جابیریش وه‌ریگرت.^(۲) جابیری کورپی عه‌بدولا ماوه‌یه‌ک پیش مردنی بینایی چاوه‌کانی له‌ده‌ست دا.^(۳) قه‌تاده ده‌ل‌یت: جابیر کۆتا هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو له مه‌دینه کۆچی دوایی کرد‌بیت، به‌لام به‌غه‌وی ده‌ل‌یت: کۆتا هاوه‌ل له مه‌دینه کۆچی دوایی کرد‌بیت سه‌ه‌لی کورپی سه‌عد بوو.^(۴)

رای راستیش ئەوه‌یه سه‌ه‌لی کورپی سه‌عد کۆتا هاوه‌ل بوو که له مه‌دینه کۆچی دوایی کرد، چونکه جابیر له سالی هه‌فتا و سنی یان هه‌فتا و چواری کۆچیدا وه‌فاتی کردووه، به‌لام سه‌ه‌لی کورپی سه‌عد له سالی هه‌شتا و هه‌شت -یان رایه‌ک ده‌ل‌یت: نه‌وه‌دو یه‌ک‌سی کۆچی و له ته‌مه‌نی نه‌وه‌دو

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۳۱.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۹، ص ۲۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

شہش یان سہد سالیدا کوچی دواپی کرد.^(۱)
 سہبارت بہ سالی مردنہکھی رایہک دلایت: لہ سالی حفتاؤ سینی کوچی
 مردووه، رایہکی تریش دلایت: لہ سالی حفتاؤ چواری کوچیدا مردووه،^(۲)
 بہلام ئیبین سہعد دلایت: سالی حفتاؤ ہشتی کوچی وفاتی کردووه،^(۳)
 ئیبین حہجہریش سالی حفتاؤ چواری کوچی بہ راستر دادہنیت.^(۴)
 دہوتریت کاتیک جابیری کوری عہدولاً وفاتی کرد تہمہنی نہوہد و
 چوار سال بوو.^(۵)

واتہ کوتا ہاوہل کہ لہ مہدینہ مردبیت نہک کوتا ہاوہلی پیغہمبہری
 خوا(ﷺ) کہ کوچی دواپی کردبیت، چونکہ کوتا ہاوہل کہ کوچی دواپی
 کردبیت ئہنہسی کوری مالیک بووہ وہک ئیمامی نہہہبی دلایت: کوتا
 ہاوہلی پیغہمبہری خوا(ﷺ) کہ کوچی دواپی کرد ئہنہسی کوری مالیک
 بوو.^(۶)

ہہروہہا جابیر کوتا کہس بوو لہ بہشداربوانی بہیعتی عہقہبہی دووہم
 کہ مرد، واتہ ہہموو بہشداربوان مردون و دواچار ئہو ماوہتہوہ و پاش
 ہہموویان وفاتی کردووه.^(۷)

کاتیک جابیری کوری عہدولاً کوچی دواپی کرد والی مہدینہ ئہبانی
 کوری عوٹمان بوو کہ ماوہی حہوت سال والی مہدینہ بوو.^(۸)
 کاتیک جابیر کوچی دواپی کرد تہرمہکھی لہناو بہنی سہلہمہدا بوو،
 کہ تہرمہکھی ہینرایہدہروہہ سہسہنی کوری حہسہنی کوری علی کوری

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۴۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۱۱۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

(۶) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۶، ص ۲۸۹.

(۷) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۸۹.

(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۱۵۲.

ئه بوو طالیب له پیشه وه داره مه یته که ی هه لگرت بوو، چه ججاج فه رمانی پیکرد
 چه سه ن لابیجیت تا ئه و ته رمه که هه لگرت، به لام ئه و رازی نه بوو، منداله کانی
 جابیر داویان لیکرد چه سه ن لابیجیت، ئه مجار چه سه ن رازی بوو، ئینجا
 چه ججاج چوو یه شوینه که ی چه سه ن و ته رمه که ی هه لگرت تا دانرا، ئینجا
 نویژی له سه رکرد، پاشان هاته لای گۆر په که، ئه وکات چه سه نی کوپی چه سه ن
 دابه زیبوویه ناو گۆر په که وه، چه ججاج فه رمانی پیکرد بیته دهره وه تا ئه و
 برواته ناویه وه، به لام چه سه ن رازی نه بوو، هه مدی کوپانی جابیر داویان
 له چه سه ن کرد بیته دهره وه، ئه ویش رازی بوو، ئینجا چوو یه دهره وه و
 چه ججاج چوو یه ناو گۆر په که یه وه، زه هه بی ده لیت: له وانه یه چه ججاج له و
 کاته دا بۆ چه یان وه ک سه ردان چوو بیته حیجاز و هاتیته مه دینه.^(۱)

له وانه یه هۆکاری ئه و توندیه ی چه سه نی کوپی چه سه نی کوپی عه لی
 به رامبه ر به چه ججاج له به ره ئه وه ی بوو بیت که وه ک ئیبنو لم دینی ده لیت: جابیر
 وه سیه تی کرد تا چه ججاج نویژی له سه ر نه کات،^(۲) واته له و کاته دا چه ججاج
 له و ی بوو بیت و جابیریش زانیبیتی له و ییه و ئه و وه سیه ته ی کرد بیت.

ژماره ی ئه و فه رموودانه ی به سه نه د ده درینه وه پال جابیری کوپی
 عه بدو لا نزیک به هه زار و پینج سه د و چل فه رموودهن،^(۳) په نجاو هه شت
 فه رمووده ی لای هه ریه ک له بوخاری و موسلیم هاتون،^(۴) هه روه ها
 فه رمووده و گیرانه وه ی زوری گیراوه ته وه له هه ریه ک له ئه بوو به کری صدیق
 و عومه ری کوپی خه ططاب و عه لی کوپی ئه بوو طالیب و ئه بوو عوبه یده و
 موعازی کوپی جه به ل و زوبه یری کوپی عه وام و چه ندینی تر، هه ریه ک
 له ئیبن موسه ییب و عه تائی کوپی ئه بی ره باح و سامی کوپی ئه بولچه عد
 و چه سه نی به صری و چه سه نی کوپی موحه ممه د ئیبنولحه نه فیه و

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۳-۱۹۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۴.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۹، ص ۲۲.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۴.

ئەبووجەغفەرى باقىر و سەئىدى كورې مینائو ئەبووزوبەیر و چەندىنى
 تریش فەرموودەیان لیوھگیزاوەتەوہ.^(۱)

جاییر بۆ وەرگرتنى فەرموودەى قیصاص سەفەرىكى بەرەو میصر کرد
 تا ئەو فەرموودەیه لە عەبدوڵای كورې ئەنیس بیستیت، ئینجا گەرایەوہ
 بۆ مەدینە.^(۲)
 پەندو وانە

خاکیبونی پیغەمبەر(ﷺ) که کاتیک دەسەلاتداری دەولەت و پیغەمبەری
 خواش بوو دەبینین لەگەل ئەبووبەکری صدیقدا سەردانی جاییر دەکات
 کاتیک دەزانیت نەخۆشە، چونکە مافیکی موسلمان بەسەر موسلمانەوہ
 ئەوہیە سەردانی برا نەخۆشەکەى بکات، ھەرەھا دەبینین بە پیادە دەچن
 و هیچ پاسەوانیکیشیان لەگەل نەبووہ، ئەمە بەو واتایە نا کہ ئەگەر
 ئەمرۆ سەرکردەیهکی موسلمانان پاسەوانی ھەبیت ئەوہ لە سوننتەتى
 پیغەمبەر(ﷺ) لایدابیت، بەلکو پیغەمبەر(ﷺ) خوای گەرە پاراستوویەتى،
 بەلام خاکیبوونەکە واجبە بۆ سەرکردەکانی ئەمرۆی موسلمانان.

ئاوی دەستنوێژ پاکەو ئەو ئاوپرژاندنەش لە ئاوی دەستنوێژ کہ
 پیغەمبەر(ﷺ) بەرامبەر جاییر بەکاری ھینا ھەم بەلگەى ئەوہیە، ھەم
 خاکیبونی پیغەمبەری خوا(ﷺ) نیشان دەدات کہ سەردانی ھاولاتیەکی
 نەخۆشى ژیر دەسەلاتی دەکات و لەوئ دەستنوێژ دەگریت و ئاوی
 دەستنوێژی دەکاتە ئاوپرژین بۆ ئەو نەخۆشە.

بۆ گەنج باش وایە ھەول بەدات لە پرۆسەى ھاوسەرگیریدا رەچاوی
 جیاوازی تەمەن و وادەى جیاوازی ویستەکان بکات، وەک چۆن پیغەمبەر(ﷺ)
 ئامۆژگاری جاییری کرد خۆزگە کچیکت بەینایە لەبری پیرەژن، بەلام حالەتى
 تاییەت و پتویست کہ بیانووی گونجاوی بۆ ھەبیت ھەمان ئەو پینوہرەرى

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۸۹.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۹۲.

بۆ دەبیت که جابیر مەسەلەو ھۆکارەکەى بۆ پىغەمبەر(ﷺ) روون کردەوہ و پىغەمبەر(ﷺ) پىی فەرموو (باشت کرد)، چونکە ھۆکارىکی گەورەتر لەوہ ھەبوو کە لە حالەتى ئاسايیدا ھەيە، ئەويش بوونى ژمارەيەک خوشکە کە پىويستيان بە ئافرەتىکی شارەزاو ژير و خاوەن ئەزموونى پەرورەدەو سەرپەرشتى ھەيە.

لەبەرچاوغرتنى بارى جەرگ سووتاووى و ناپرەحەتى کەسيک کە نزيكىكى دەمریت پىويستە، ئەمە بەو واتايە نا کە رىی پى بدريت سنوورەکانى خوا بەزىنیت، بەلام لەو شتانەدا کە رەوان رىگر نەبين، وەک گريانى بى شيوەن و سەيرکردن و ماچکردنى مردووہەکە، دەبينين ھاوہ لان رىيان نەدەدا جابير جلى سەر دەموچاوى باوکی لابیات، بەلام پىغەمبەر(ﷺ) خوى جەکەى لەسەر دەموچاوى لابرەدا تا جابير سەيرى بکات، ھەر و ھا پىغەمبەر(ﷺ) خوى بۆ مەرگى ئىبراھىمى کورى گريا و بە چەند دەربرىنیک سووزى ناخى خوى نیشاندا، لەوانە (تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ ، وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا ، وَاللَّهُ يَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّا بِكَ لَمَخْرُؤُونَ)،^(۱) (چاو فرمىسک دەرژى و دل خەمبار دەبى، ھىچيش نالین جگە لەوہى پەرورەدگار پىی رازى بىت، ئەى ئىبراھىم ئىمە زۆر دلگرانين بۆت).

ھەر و ھا دەیفەرموو (يا ابراهيم لولانه امرحق ووعد صدق وانها سبيل مأتية وان آخرنا سيلحق اولنا حزنا عليك حزنا اشد من هذا، وانا بك يا ابراهيم لمحزونون، تبكي العين ويحزن القلب و لا نقول ما يسخط الرب)،^(۲) (ئەى ئىبراھىم ئەگەر ئەمە ئەمرىکی ھەق و بەلینىکی راست نەبوایە و رىيەکی ھاتوو نەبوایە و لەبەرئەوہ نەبوایە دەزانين پاشىنمان (کۆتامن) دەگەين بە پىشىنمان (يەکەممان) ئەوا خەفەتىکی زياتر لەم دلگرانىەمان بۆ دەخواردىت، ئەى ئىبراھىم ئىمە زۆر دلگرانين بۆت، چاو دەگرى و دل خەمبار دەبى، شتىکيش نالین کە پەرورەدگار توورە بکات).

(۱) صحيح مسلم - كتاب الفضائل - باب رحمته (ﷺ) الصبيان والعيال وتواضعه وفضل ذلك، الرقم ۲۳۱۵.

(۲) الطبقات لابن سعد، الرقم ۲۹۲، المستدرک على الصحيحين، الرقم ۶۹۲۵، صححه الألباني.

عہ بدورہ حمان دہلیت: وتم: ئەى پىغە مبهرى خواا (ﷺ) تۆ ريگري دهكهى له گريان كه چى خۆت دهگريت؟ فه رمووى: (إني لم أنه عن البكاء ولكن نهيت عن صوتين أحققين فاجرين، صوت عند نعمة لهو ومزامير الشيطان وصوت عند مصيبة لطم وجوه وشق جيوب، وهذه رحمة ومن لا يرحم لا يرحم...)⁽¹⁾ (من هه رگيز دووره په ريزيم لى نه كردون له گريان به لكو دووره په ريزيم لى كردون له دوو دهنگى ئەحمه قانهى خراب و له پنده رچوو، دهنگى له كاتى به خششى خوشيهك و ئاوازي شهيتان، وه دهنگى له كاتى موسييه تدا به دان له ده موچاوو سنگ دادرين، ئەمه سۆزه و هه ركهس سۆز و رهحمى نه بئى سۆز و رهحمى بۆ نابئى...).

ئامۆژگارى كردنى كه سانى به رپرس و دهسه لاتدار ئهركى سهershانى زاناىانى ئوممهته، وهك چۆن ئامۆژگارى رينمايهكى ديارى پهيامى خوايه و فهرمىانى كردوو به موسلمانان ئامۆژگارى بهكدى بكن، ئەو ئەزمونه بالايه له ميژووى ئيسلاميدا بهديكراوه كه زاناىان ئامۆژگارى پنيويستيان پيشكەش كردوو، زۆر جار دوورى زاناىان له سهركردهكانى ولاتى موسلمانان هۆكار بووه تا كه سانىكى دنياويست و له خوانه ترس له دهورى ئەو سهركردانه بن و پيشنيازي خراپيان بۆ بخه نه روو، بهلام ئەگه زاناىانى ئوممهت توانيان بچنه لاي سهركردهكان بۆ پيدانى ئامۆژگارى و داواى مافى خه لكو هاوكاريان له سهركارى چاكه و بيدار كردنه وهيان له كارى خراپه، ئەمه دوور له نيازي شهخصى و ويستى دنياىى، ئەو كات دهبنه پالپشتى خيتر بۆ ئەو سهركردهيه، جابيرييش ئەوهى له سهershانى بوو له ئامۆژگارى كردنى سهركردهى موسلماناندا ئەنجامى دا، له نمونهى زاناىانى دواتريشدا ئەوه دهبينين وهك چۆن ئيبين تهيميه دهچوويه لاي سهركردهكان و ئامۆژگارى پيشكەش دهكرد و مافى خه لكى داوا دهكرد و پيشنيازي چاكهى دهكرد بۆيان وهك چۆن داواى جيهادى كرد له سهركردهى موسلمانان و خويشى به شدارى كرد و دوا وتهشى ئەوه بوو (من مولكى گهلم نهك دهولت).

(1) المستدرک على الصحيحين، الرقم ٦٩٢٥، صححه الألباني في السلسلة الصحيحة.

۵۸۸. جابیری کوری عومهیر (ﷺ)

ناوی جابیری کوری عومهیره و له پشتیوانانه، له هاوه لانی دانیشتووی مه دینه یه. ^(۱) نه سائی گیزرانه وه یه کی هیناوه له عه طائی کوری ئه بی ره باحه وه ده لیت: هه ریه ک له جابیری کوری عه بدولا و جابیری کوری عومه یرم بینی که هه ردووکیان له پشتیوانانن، پیکه وه رمهاو یژیان ده کرد، پاش ماوه یه ک یه کیکیان دانیشت، ئه وی تریان پنی وت: ئه ری ته واو، ماندوو بوویت؟ وتی: به لی، یه کیکیان به وی تریانی وت: ئایا نه تبیستوو ه که پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (کل شیء لیس من ذکر الله فهو لعب لا یكون أربعة: ملاعبة الرجل امرأته، وتأديب الرجل فرسه، ومشی الرجل بین الغرضین، وتعلم الرجل السباحة). ^(۲) (هه ر شتیک که له یادی خوادا نه بیته ئه وه گه مه و رابواردنه جگه له چوار شت: رابواردن و گه مه ی پیاو له گه ل ژنه که ی، راهینانی ئه سپ له لایه ن خاوه نه که یه وه، کتیر کیتی راکردن (چوونی خیرا)، که سیک خوی فیتری مه له وانی بکات).

۵۸۹. جابیری کوری یاسر (ﷺ)

ناوی جابیری کوری یاسری کوری عوه یسه، هیچ فرمووده یه کی لیوه نه گیزردراوه ته وه، یه کیک بوو له به شداربوانی فه تحی میصر. ^(۳)

۵۹۰. جابیری کوری ئه رزمق (ﷺ)

ناوی جابیری کوری ئه رزه قی غاضریه، ^(۴) نیشته جینی یه مه ن بوو، ^(۵) دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ) له ناوچه ی حیمص نیشته جی بوو. ^(۶)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۸۰.

^(۲) السنن الكبرى للسني - كتاب عشرة النساء - ملاعبة الرجل زوجته، الرقم ۸۸۸۹ و قال ابن حجر في الإصابة: صحيح الإسناد، صححه الألباني في صحيح الترغيب و الترهيب، الرقم ۱۲۸۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۷۰، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

^(۵) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۴۰.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

جایبری کوری ئه زهق ده لیت: به سواریک و بری شمه که وه چوم بو لای پیغه مبه ر(ﷺ)، به رده وام له گه لیدا ریم ده کرد، ئینجا چوویه ناو قوبه یه کی له چهرم دروستکراو، که چوویه ژووره وه زیاد له سی کهس له گه لی بوون که قامچییان پی بوو و له به رده رگا که ی وه ستابوون، منیش نزیک بوومه وه، ئه وه بوو که سیک ری پیگرتم، منیش پیم وت: ئه گه ر ریم نه دهیت به رامبه رت ده وه ستمه وه و لیشم بدهیت لیت ده ده مه وه، کابرا وتی: به راستی کابرایه کی خراپیت، منیش وتم: به خوا تو له من خراپتريت، وتی: چون؟ وتم: من له ناوچه کانی یه مه نه وه هاتوم تا برۆم گوئی له پیغه مبه ر(ﷺ) بگرم و تینگم، ئینجا بگه ریمه وه و ئه و بیستنه م بگه یه نه مه ئه وانهی نه هاتون، که چی تو ریم لی ده گريت؟ ئه ویش وتی: به خوا راست ده کهیت من له تو خراپترم، ئینجا پیغه مبه ر(ﷺ) سه رکه وته وه، خه لکی له عه قه به له میناوه له ده وری بوون تا خه لکی پرسپاری زوریان لیده کرد، له به ر زوریان که سیان نه ده گه یشتن به پیغه مبه ر(ﷺ)، کابرایه ک هات که قژی خوئی کورت کرد بوویه وه، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) سه له واتم له سه ر بده، ئه ویش فه رمووی: (صلی الله علی المحلقین)، (سه له واتی خوا بو ئه وانهی قژیان ده تاشن - هه موو قژیان-) کابرا دووباره ئه وه ی وته وه و پیغه مبه ریش(ﷺ) هه مان وه لامی دایه وه تا سی جار، ئینجا چوو سه ری تاشی، ئیتر چی پیاو له وئ بوون هه موو سه ریان تاشی.^(۱) سه باره ت به حوکمی فه رمووده که ئیبن مونده ده لیت: ئه م فه رمووده یه غه ربیه و ته نها به م سه نه ده زانراوه.

۵۹۱. جایبری کوری ئوسامه (رضی الله عنه)

ناوی جایبری کوری ئوسامه ی جیهه نیه،^(۲) کونیه که ی ئه بو وسوعاده،^(۳) له هاوه له حجازیه کاندئا ئه ژمار کراوه،^(۴) ئیبن حه جهر ده لیت: دواتر چووه ته

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۴۰، أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۰.

(۲) معجم الصحابة لابن قانع، ج ۱، ص ۱۲۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۰.

میصر و لهوئی نیشته‌جی بووهو هر له وینیش مردووه.^(۱)
 جابیری کوری ئوسامه ده‌لایت: رۆژیک له بازار گه‌یشتم به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که هه‌ندی له هاوه‌لانی له‌گه‌لدا بوو، پرسیارم کرد -له یه‌کیک له هاوه‌لان- ئه‌ری به‌رهو کوئ ده‌چن؟ (وه له گێرانه‌وه‌که‌ی طه‌به‌ریدا هاتووه: پرسیارم کرد له هاوه‌لان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ کوئ ده‌روات، له گێرانه‌وه‌که‌ی ئیبن شیبه‌شدا هاتووه: پرسیارم کرد له هاوه‌لان ئیوهو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ کوئ ده‌چن؟) وتیان: ده‌چین تا خه‌ت داریژین بۆ مزگه‌وتیک بۆ هۆزه‌که‌ی تو، منیش دواتر که گه‌رامه‌وه بینیم هۆزه‌که‌م کۆبوونه‌ته‌وه، وتم: ئه‌ری ئه‌وه چیتانه؟ وتیان: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خه‌تی مزگه‌وتیکی بۆ دارشتین و له رووی قیبه‌شه‌وه داریکی بۆ داچه‌قاندین.^(۲)

ئهمه به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه جابیر تا ئیشه‌که‌ی خۆی ته‌واو نه‌کردووه له بازار نه‌گه‌راوه‌ته‌وه بۆ ناوچه‌که‌ی خۆی، بۆیه کاتیک ده‌چیته‌وه بۆ ناو هۆزه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له خه‌تکیشانی مزگه‌وته‌که ته‌واو بووهو گه‌راوه‌ته‌وه.

۵۹۲. جابیری کوری شه‌یبان (رضی‌الله‌عنہ)

ناوی جابیری کوری شه‌یبانی کوری عه‌جلانی شه‌قیه‌یه، یه‌کیک بووه له به‌شداربوانی به‌یعه‌تی رضوان.^(۳)

۵۹۳. جابیری کوری عه‌بدو‌لا (رضی‌الله‌عنہ)

ناوی جابیری کوری عه‌بدو‌لایه‌و جیا‌یه له‌و سنی جابیره‌ی تر که ئه‌وانیش ناوی باوکیان عه‌بدو‌لایه، چونکه جابیری کوری عه‌بدو‌لای کوری عه‌مر نیه به‌و به‌لگه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئهم هاوه‌له‌ی له‌گه‌ل چهند هاوه‌لیکی تر له

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۹.

^(۲) الأحاد و المثانی لابن أبي عاصم، الرقم ۲۲۵۴ و اللفظ له، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۰۴۳، تاریخ المدینة لابن شبة، الرقم ۱۷۸، حسنه الألبانی فی سلسله الأحادیث الضعیفة، الرقم ۴۴۹ و قال إسناده حسن أو قريب من الحسن.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۴.

غەزای ئوحد گەراندەووە نەیهیشت لەبەر کەمی تەمەنیان بەشداری بکەن،^(۱) بەلام ئەوکات تەمەنی جابیری کورپی عەبدوولای کورپی عەمر لە سەر و بیست سالیەو دەبوو و باوکیشی نەیهیشت بەشداری بکات لەبەرئەوێ نۆ خوشکی هەبوو و دەبوو ئاگاداریان بیت.

ئێین حەجەر سەبارەت بە هەریەک لەو دوو جابیرەکە ی تریش کە عەبدی و راسی-یان راسیبی- بوون دەلێت: لە باسیاندا نەهاتوو پێغەمبەر(ﷺ) لە غەزای ئوحددا ئەوانی گەراندیتهووە.^(۲)

۵۹۴. جابیری کورپی عەبدوولای راسی(ﷺ)

ناوی جابیری کورپی عەبدوولایە، هەندێ بە راسیبی دادەنێن،^(۳) بەلام ئەبوونوعەیم دەلێت: راست ئەوێهە لە پشتیوانانە، دواتر چوو لە بەصرە نیشتەجێ بوو،^(۴) ئێین ئەئیر دەلێت: ئەبوونوعەیم کە دەلێت: وادەزانم هەر لە پشتیوانانەو سولەمیە، ئەوا دوو جابیر هەبوون پشتیوانی و سولەمی بن، یەکتیان جابیری کورپی عەبدوولای کورپی ریئاب، دووهمیش جابیری کورپی عەبدوولای کورپی عەمر، هەردووکیان لە مەککە نیشتەجێ بون و نەچون لە بەصرە نیشتەجێ بن،^(۵) بۆیە ئەم هاوئەش جیا یە لەو دوو جابیرە ی تر کە ئەوانیش ناوی باوکیان عەبدوولایە.

فەرموودە یەکی لە پێغەمبەری خواوە(ﷺ) گێراوەتەو کە دەفەر مویت (من عفا عن قاتله دخل الجنة)،^(۶) (هەرکەس لە بکوژە کە ی خوش بیت دەچیتە بەهەشتەو).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۷.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۷.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۶.

۵۹۵. جابیری کورپی عهتیکی سوله می (ﷺ)

ناوی جابیری کورپی عهتیکی کورپی قه یسی کورپی ئه سو ده ده، ئه م هاوه له جیا به له جابیری کورپی عهتیکی کورپی قه یسی ئه و سی، چونکه ئه مه یان له پشتیوانانه له سوله میه کان واته خه زره جیه.^(۱)

۵۹۶. جابیری کورپی عهتیکی کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی جابیری کورپی عهتیکی کورپی نوعمانی کورپی عهتیکی، له پشتیوانانه، کونیه که ی ئه بو عه بدولایه، کورپیکی هه بوو به ناوی سوفیان که فه رموده ی له باوکیه وه گنرا وه ته وه.^(۲)

۵۹۷. جابیری کورپی عهتیکی ئه و سی (ﷺ)

ناوی جابیری کورپی عهتیکی کورپی قه یسی کورپی حارثه، یان ناوی به جه بریش هاتوو، له پشتیوانانه له ئه و سیه کان، کونیه که ی ئه بو عه بدولایه.^(۳) هه ندئ پنیان وایه جه بر و جابیری کورپی عهتیکی هه ر یه ک که سایه تی بن، به لام رای تریش هه یه که به برای یه کتریان ده زانیت وه ک چۆن ئیبن سه عد ئاماژه ی به وه کردوو و ئیبن جه ره ریش ئه و مه سه له ی باس کردوو،^(۴) به لام به و پنیه ی له باسی هه ریه ک له جه بر و جابیردا هاتوو له فه تحی مه ککه دا ئالای هۆزه که ی خۆی پی بووه و زۆریکیش ئاماژه به وه ده دن یه ک که سایه تی بن، پیده چیت رای راستتر ئه وه بیته که جه بر و جابیر هه ر یه ک که سایه تی بن.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۲۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۲.

دایکی ناوی جہمیلہی کچی زہیدی کوری صہیفیہ،^(۱) ژنیکی ہہبوو ناوی ہہضہبہی کچی عہمری کوری مالیک بوو کہ لہو ژنہی ٹہم مندالانہی ہہبوو (عہتیک، عہبدولا، ٹوموثابت).^(۲) جہبری کوری عہتیک دوو کوری تریشی ہہبوو بہ ناوہکانی (موحہمہد و عہبدولمہلیک).^(۳)

ہہروہا جہبر برایہکی ہہبوو بہ ناوی بہشیر، بہشیری کوری عہتیک لہ غہزای ٹوحددا بہشداری کرد، دواۓ وفاتی پیغہمبہریش (ﷺ) ژیا و لہ جہنگی یہمامہشدا بہشداری کرد و ہہر لہو جہنگہشدا کوژرا.^(۴)

کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) برایہتی خستہ نیوان کوچہری و پشتیوانہکانہوہ، برایہتی خستہ نیوان خہبیابی کوری ٹہرہت و جہبری کوری عہتیکہوہ.^(۵) جابیر کورپیکی ہہبوو بہ ناوی عہبدولا کہ فہرموودہی لہ باوکیہوہ گنراوہتہوہ،^(۶) کورپیکی تریشی ہہبوو بہ ناوی ٹہبووسوفیان کہ ٹہمیشیان فہرموودہی لہ باوکیہوہ گنراوہتہوہ.^(۷)

ہہروہا جابیر برایہکی ہہبوو بہ ناوی حارثی کوری عہتیک.^(۸) جابیر لہ بہدر و غہزاکانی تریشدا بہشداری کرد،^(۹) لہ فہتحی مہککہدا ٹالای بہنوموعاویہ بہدہست جابیری کوری عہتیکہوہ بوو.^(۱۰) جابیری کوری عہتیک ہہر لہ مہدینہ ژیاوہو لہویش مایہوہ تا کاتی مردنی.^(۱۱)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۰.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۶۹.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۶۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۳۱۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۶.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۷.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۹.

(۸) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۹.

(۹) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۷.

(۱۰) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۹.

(۱۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۰.

موحہ ممہدی کوری عومہر دلئیت: جہبری کوری عہتیک لہ سالی شہست و یهکی کؤچیدا وہفاتی کرد لہ و کاتہی یهزیدی کوری موعاویہ دہسہ لاتدار بوو، تہمہ نیشی لہ کاتی مردنیدا حہفتاویہ ک سال بوو. (۱۲)

۵۹۸. جابیری کوری ئہبی سہبرہ (ﷺ)

ناوی جابیری کوری ئہبی سہبرہی ئہسہ دیہ. (۱۳)

جابیر دلئیت: پیغہ مہر (ﷺ) باسی جیہادی دہکرد و دہیفہ رموو (إن الشيطان جلس لابن آدم بطرقه، قال فجلس له على طريق الإسلام فقال تسلّم وتدع دينك ودين آبائك؟ فعصاه فأسلم، ثم أتاه من قبل الهجرة وقال تهاجر وتدع أرضك وسمائك ومولدك وتضيع عيالك؟ فعصاه فهاجر، ثم أتاه من قبل الجهاد فقال تجاهد فيهراق دمك وتنكح زوجتك ويقسم مالك ويضيع عيالك؟ فعصاه فجاهد)، (شہیتان لہ ہہموو ریگہ کانہوہ دادہ نیشیت بؤ ئادہ میزاد، دلئیت: لہ ریئ موسلمانبوونیدا دادہ نیشیت بؤی و پیئ دلئیت: موسلمان دہبیت و واز دینیت لہ ئایینی خوت و ئایینی باوبا پیرانت، ئادہ میزادیش لہ و قسہی شہیتان یاخی دہبیت و موسلمان دہبیت، ئینجا لہ ریئ کؤچکردنی موسلماندا بؤی دادہ نیشیت و پیئ دلئیت: کؤچ دہکەیت و واز دینیت لہ زہوی و خاک و ئاسمان و شوینی لہ دایکبوونی خوت و ژن و منالت بہ ہیلاکا دہبەیت؟ ئادہ میزاد لئی سہرکەش دہبیت و کؤچ دہکات، ئینجا لہ ریئ جیہادہوہ دیت بؤی و دلئیت: جیہاد دہکەیت و خوینت دہرژیت و ژنہکەت مارہ دہکریتہوہ سامانہکەت دابہش دہکریت و ژن و منالت بہ ہیلاکا دہبەیت؟ ئادہ میزادیش لہ شہیتان سہرکەش دہبیت و جیہاد دہکات)، ئینجا پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: (فحق على الله من فعل ذلك فخر من دابته فمات فقد وقع أجره على الله، وإن لسعته الدابة فمات، فقد وقع أجره على الله، وإن قتل قصصا فحق على الله أن يدخله

(۱۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۶۹.

(۱۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۰.

الجنة)،^(۱) (جا حقه به سهر خواوه هرکس و ابکات و له سهر نازده له که ی بکه و یته خواره وه و بمریت، پاداشتی لای خواجه، نه گهر گیانداریک بیگه زیت و بمریت نه وه پاداشتی لای خواجه، نه گهریش یه کسهره بکوژریت نه و ما فه له سهر خوا بیخاته به هشته وه).

نه م فهرمووده له هندی گیزانه وه ی تردا له سه بره ی کورپی نه بی فاکیه وه به ده قیکی هاوشیوه هاتووه و نه لبانیش له ته حقیقی نه و فهرمووده ی سه بره دا باسی نه وه شی کردووه که به سه نه دی جابیری کورپی نه بی سه بره ش هاتووه و فهرمووده که ی به صحیح داناو ه.^(۲)

۵۹۹. جابیری کورپی نه بی صه عصه (علیه السلام)

ناوی جابیری کورپی نه بی صه عصه (عمری) کورپی زهیدی کورپی عه و فه، له پشتیوانانه له مازنیه کان،^(۳) دایکی ناوی شه بیه ی کچی عاصمی کورپی عه مره.^(۴)

کورانی نه بی صه عصه چوار برا بوون: قه یس و نه بوکیلاب و جابیر و حارث.^(۵)

قه یسی کورپی نه بی صه عصه ی برای به شداری هه ریه ک له عه قه به و به دری کرد.^(۶)

حارثی کورپی نه بی صه عصه ش له روژی یه مامه دا کوژرا.^(۷)

نه بووکیلابی برایشی له غه زای موئته دا کوژرا.^(۸)

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۳۹، شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۴۰۶۷.

(۲) سلسلة الأحاديث الصحيحة لألباني، الرقم ۲۹۷۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۹.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۷.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۵.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۹.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۷.

(۸) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۷۷.

جایبر له غه زای ئو خود و غه زاکانی دواتریشدا به شدار بوو،^(۱) دوا جاریش له غه زای موئته دا شهید بوو.^(۲)

۶۰۰. جاروودی کوری مونذیر (ﷺ)

ناوی جاروودی کوری مونذیری عه بدیه، هندی پیمان وایه جاروودی کوری موعه لالا و ئەم هاوه له هەر یهک که سایه تین، به لام هه ریهک له بوخاری و ئیبن حه جه ریش پیمان وایه ئەم که سایه تیه جیا به له و هاوه له ی پیشوو و ئەم هاوه له یان ماوه یهکی زۆ دوی جاروودی کوری موعه لالا مردوو و حه سه ن و ئیبن سیرین فه رموو ده یان لی وه رگرتوو و.^(۳)

۶۰۱. جاروودی کوری موعه لالا (ﷺ)

ناوی جاروودی کوری موعه لالا یان جاروودی کوری عه مری کوری موعه لالا یان جاروودی کوری عه لائی عه بدیه،^(۴) کونیه که ی ئە بولمونذیر یان ئە بوو غیا ته.^(۵) رایه کی تر ده لیت: به لکو ناوی بیشر بوو.^(۶) دایکی جاروود ناوی ده رمه که ی کچی رویم بوو.^(۷) جاروود سه ره تا که سیکی مه سیحی بوو، له سالی ده ی کۆچیدا کاتیک وه فدی عه بدولقه یس هاتن بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، جاروودیش هات له گه لیان و موسلمان بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) دلخۆش بوو به موسلمان بوونه که ی و له خۆی نزیک کرده وه.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۳۹.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۷۳۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۳.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۶۲.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۲.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۵۹.

(۸) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۳.

جاروود له سهردهمی نه فامی و له کاتی مه سیحی بوونیشیدا که سایه تیه کی ناسراوو و خانه دان بوو و له ناو خه لکدا ریزی زوری لی دهنرا.^(۱)

پیغه مبه ر(ﷺ) نامه ی نووسی بو خه لکی به حره یین و داوای کرد لییان بیست که سیان وهک وه فد بین بو لای پیغه مبه ر(ﷺ)، نه وه بوو بیست که سیان هاتن که عه بدولای کوری عه وفی نه شهج به رپرسیان بوو و جاروودیش له ناو وه فده که دا بوو، هاتنه که سیان له سالی فه تحدا بوو، و ترا نه ی پیغه مبه ر(ﷺ) نه وانه وه فدی عه بدولقه یسن، فه رمووی: مه رحه بایان لی بیست عه بدولقه یس هوزیکی زور باشن، وه فده که ماوه ی ده روژ له مه دینه مانه وه و میوانداری کران،^(۲) له و بیست که سه دوانزه که سیان له عه بدولقه یس بوون و جاروودیش یه کیک بوو له وان.^(۳)

جاروود ده لیت: کاتیک چووم بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) وتم: نه گهر من واز به ینم له ئایینی خووم و بیمه ناو ئایینه که ی توه نه وه م بو هیه که خوا سزام نه دات؟ پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فه رمووی: (به لی).^(۴)

له گیرانه وه یه کی تر دا هاتوه پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (من زامنی نه وه ت ده که م که خوی گه وره رینمونی کردویت بو چاکتر له وه ی له سه ری بویت)، بو یه جاروود به چاکی موسلمان بوو، کاتیک ویستی بچیته وه بو ولاتی خوی داوای له پیغه مبه ر(ﷺ) کرد سواریکی پی بدات تا پیتی بچیته وه بو ولاتی خوی، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: هیچ سواریک شک نابهم پیت بدهم، نه ویش وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) نیوانی من و ولاته که م وشتری ونبووی تیدایه، ئایا سوار ی نه و وشترانه بیم؟ پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (انما هو حرق النار فلا تقر بها)، (به راستی نه وه سووتانی دوزه خه، بو یه نزیکی شتی وا نه بیته وه).^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۰۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۱۴-۳۱۵.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۰۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۲.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۰.

دوای وهفاتی پیغه مبهه ر(ﷺ) جاروود له سهه ر موسلمانیتی خوئی به رده وام بوو، کاتیک خه لکی له ئیسلام هه لگه رانه وه وهوزه که ی ئه ویش له گه ل مه عرووری کورپی مونذیر له ئیسلام هه لگه رانه وه، جاروود به موسلمانی مایه وه وه شایه تومانی حقی دووباره کرده وه وه خه لکی بانگ کرده وه به ره وه ئیسلام و وتی: ئه ی خه لکینه من شایه تی دده م هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا و موحه مده یش به نده و نیردراوی خوایه^(۱)

جاروود خزمی ئه بووه وره یره بوو، کاتیک عومه ر ئه بووه وره یره ی نارد بۆ به حره ین، جاروود له گه لی چوو.^(۲)

کاتیک عومه ری کورپی خه تتاب قودامه ی کورپی مه ظعوونی کرد به والی به حره ین، قودامه به جوانی کاره کانی خوئی ده کرد و سکالای له سهه ر نه بوو ئه وه نده نه بیت ئاماده ی نوئیژی جه ماعت نه ده بوو، جاروود که ئه وکات گه وره ی عه بدولقه یس بوو هات بۆ لای عومه ری کورپی خه ططاب وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران قودامه مه ی خواردوه ته وه و منیش حه ددییک له حه دده کانی خوا ده بینم که پیویسته له سهه رم بیگه یه نم به تو، عومه ر وتی: کئ شایه تی ده دات له سهه ر ئه وه، جاروود وتی: ئه بووه وره یره شایه تی ئه وه ده دات، عومه ریش نامه ی نووسی بۆ قودامه و داوای کرد بیت بۆ لای، جاروود قسه ی ده کرد بۆ عومه ر و ده یوت: په یامی خوا له م مه سه له دا به جیگه یه نه، عومه ریش پیی وت: تو له م مه سه له دا شاهیدیت یان نه یاریت (لایه نی کیشه که) جاروود وتی: من شاهیدم، عومه ر وتی: ده ی تو شایه تی خوتت به جیگه یاند، بویه جاروود پیده نگ بوو، به یانی هه مدی هاته وه بۆ لای و به عومه ری وت: حه ددی خوا له سهه ر ئه م که سه جیبه جی بکه، عومه ریش وتی: هه رچی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۰.

(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۲.

سہیرت دہکھم تو نہ یارو سکالا کاریت، تہنا یہک کہ سیش ھیہ شاہیدی لہ سہر بدات، سویند بہ خوا یان زمانی خوت رادہ گریت یان توندیت لہ روودا دہنوینم، جاروودیش وتی: سویند بہ خوا ئہوہ حق نیہ ئاموزاکہت مہی بخواتہوہو توش توندی بہ رامبہر من بنوینیت، ئہوہبوو عومہر لینی توورہ بوو و ماوہیہک بہ بہندی ھیشتیہوہ.^(۱)

ئہم کارہی عومہری کوپی خہططاب بو بہرگری کردن نہبوو لہ قودامہ و چاوپوشی نہبوو لہ جیبہجیکردنی حہددیکی ئیسلام، بہلکو نہبوونی دوو شایہت واتہ نہبوونی رہوایی لہ پیرہوکردنی حہددیکدا، بوئیہ مہسہلہی حوکمدان لہ مہسہلہیہکدا لہ سہر بنہمای متمانہ بہکس بوون و رپرہوی سؤزداری نابیت، با حہقیش بووبیت و ئہو کہسہی سکالای لہ سہر کراوہ تاوانیکی کردیت کہ حہددی لہ سہر واجب بکات، بہلام ئہگہر بہ پنی پیویست شایہتی لہ سہر نہبوو و کہسہکس خوی دانی نہنا بہو تاوانہدا، ئہوا ناکریت حہددی لہ سہر جیبہجی بکریت، بوئیہ ئہگہر سہنہدی ئہم گیزانہوہ صہحیح بیت و رووداوی وا روویدابیت، ئہوہ بہلگہیہ لہ سہر حہقبوونی عومہری کوپی خہططاب تا ری نہدات لہ سہر بنہمای متمانہی تاکہکسی یان سؤزداری حوکمی خوا بدریت بہ سہر ہیچ کہسدا، بہلکو حوکمی خوا تہنا کاتیک پیرہو دہبیت ئہو ہؤکارو بنہمایانہش بوونیان ہہبیت کہ خوا دیاری کردون، بوئیہ تہنا شایہتیک نابیتہ بہلگہ بو پیرہوی حہددی خوا بہ سہر زیناکاریکدا با زیناکہش کرایت، مادہم ژمارہی پیویستی شایہت نین دہبیت ئہو دؤسیہیہ دابخریت، ہر شلگیری یان زیدہکاری یان ریپیدانیکی زیادہ لہ بہشی سزادان (حہدد) لہ ئیسلامدا قبول نہکراوہ، بہ دلنیاہیہوہ ہرکس لہ سہر بنہمای سؤز بریار بدات ئہوہی پی نارہوایہ کہ کہسک سکالای لہ سہر کرایت ہیچی پی

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۵، ص ۵۶۰-۵۶۱.

نه کریت و که سیکیش که خوی مهی نه خواردوه ته وه و سکاالی له سهه
که سیک کردوه سزا بدریت.

جاروود دواتر چوو له به صره نیشته جی بوو و له وی مایه وه.^(۱)
دواچار له سالی بیست و یه که می کوچی و له سه رده می خیلافه تی
عومه ری کوری خه طابدا له خاکی فارس کوژرا.^(۲)
رایه کی تریش ده لیت: به لکو له جهنگی نه هاوه ند له گهل نوعمانی کوری
موقرن بوو و تیایدا کوژرا.^(۳)

۶.۲. جاریه ی کوری ظوفهر (ﷺ)

ناوی جاریه ی کوری ظوفهری یه مامی حه نه فییه، کونیه که ی ئه بوونمرانه،
چونکه کوریک ی هه بوو به ناوی نمران، مه ولایه کیشی هه بوو به ناوی
عقیلی کوری دینار، هه ریه ک له کوره که ی و مه ولاکه ی فه رموده یان
لیوه گیراوه ته وه،^(۴) به لام ئیبن حه جهر ده لیت: سه نه دی گیرانه وه که ی له
دهتمهویه که زور لاوازه.^(۵)

ئه م هاوه له له کووفه نیشته جی بووه.^(۶)

۶.۳. جاریه ی کوری جابیر (ﷺ)

رایه ک ده لیت: ناوی جاریه ی کوری جابیری عه صرییه، ئیبن حه جهر
ده لیت: وا ده زانم ناوی جوهریه ی عه صریه که ئیبن مونده باسی کردوه،^(۷)
یه کیک بوو له ئه ندامانی وه فدی عه بدولقه یس.

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۳.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۵.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۴.

^(۶) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۲۷.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۴.

٦٠٤. جاریہی کوری حومہیل (ﷺ)

ناوی جاریہی کوری حومہیلی کوری نوشہبہی ئہشجہعیہ، ہاتہ خزمہت پیغمبہر (ﷺ) و موسلمان بوو، لہ خزمہت پیغمبہر (ﷺ) مایہوہو بہشداری غہزای بہدری کرد.^(۱) جاریہی کوری حومہیل دواتریش لہ غہزای ئو خوددا بہشداری کرد و تیایدا شہید بوو.^(۲)

٦٠٥. جاریہی کوری زمید (ﷺ)

ناوی جاریہی کوری زہیدی کوری عہدہی کوری کہلیبہ، تا سہردہمی خیلافہتی عہلی کوری ئہبوو طالب مایہوہو لہ جہنگی صفیندا لہ ریزہکانی عہلیدا بہشداری کرد.^(۳)

٦٠٦. جاریہی کوری عہدولای ئہشجہعی (ﷺ)

ناوی جاریہی کوری عہدولای ئہشجہعیہ و ہاوپہیمانی بہنی سہلہمہ بوو لہ پشتیوانان، لہ جہنگی یہرمووکدا بہشدار بووہو بہرپرسی بہشیکی سوپاکہ بوو، سیفہتی خلیفہ راشیدینہکانیش وابوو تہنہا ہاوہلانی پیغمبہری خویان (ﷺ) کردوہو بہ بہرپرسی سوپا و بہشہکانی سوپا.^(۴)

٦٠٧. جاریہی کوری عہدولمونذیر (ﷺ)

ناوی جاریہی کوری عہدولمونذیری کوری زہنہرہ، فہرموودہیہکی لہ پیغمبہرہوہ (ﷺ) گیزاوہتہوہ کہ دہفہرموینت (یوم الجمعة سید الأيام)،^(۵) (روژی

(۱) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۳۸۴.

(۲) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۳۸۴، الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۴.

(۳) الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۴.

(۴) الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۴.

(۵) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۳۸۵.

ہے یعنی گورہی روژہ کانه).

تہ بونوعہ می تہ صبه هانی کہ تہ و فہرموودہی ہیناوہ (یوم الجمعة سید الأيام) لہ تہ بولوبابہی کوری عہ بدولمونذیرہوہ ہیناویہ تی و لہ ژیر ناوی جاریہی کوری عہ بدولمونذیریشدا ہیناویہ تی،^(۱) واتہ پیدہ چیت کونیکہ کہی جاریہ تہ بولوبابہ بووینت چونکہ باوکی تہ میش عہ بدولمونذیر بووہ و ہمان فہرموودہش گنیردراوہ تہوہ.

۶۰۸. جاریہی کوری قودامہ (ﷺ)

ناوی جاریہی کوری قودامہی کوری مالیکی کوری زوہیری تہ میمی سہ عدیہ، بہوہ ناسراوہ کہ مامی تہ حنفہ بووہ، بہ لام لہ بنہرہ تدا مامی نہ بووہ بہ لکو تہ حنفہ و ہک ریزلینان و بہر زراگرتنی جاریہ بہ مامہ بانگی دہ کرد،^(۲) کونیکہی جاریہ تہ بووہ مر یان تہ بووہ تہ یووب بووہ،^(۳) یان دہ وتریت کونیکہ کہی تہ بووہ زید بووہ.^(۴)

جاریہ دواتر لہ بہ صرہ نیشتہ جی بوو.^(۵)

جاریہی کوری قودامہ جاریک لہ خزمہت پیغہ مبهری خوادا (ﷺ) بوو، وتی: تہی پیغہ مبهری خوادا (ﷺ) فہرمایشتیکم پی بفہرموو کہ خوائ گہورہ بہوہ سوودمہ ندیم بکات، بہ کورتیش پیم بفہرموو بہ لکو لہ بیرم نہ چیتہوہ، پیغہ مبهری خوائش (ﷺ) فہرمووی: (لا تغضب)، (توورہ مہ بہ) چہند جاریک جاریہی کوری قودامہ تہو قسہی دووبارہ دہ کردہوہ و پیغہ مبهری خوائش (ﷺ) ہمان شتی دہ فہرموو.^(۶)

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۰۵۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۵.

^(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۲۶.

^(۴) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۲۶.

^(۵) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۲۶.

^(۶) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث جارية بن قدامة (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۱۰، صححه الألباني في صحيح الترغيب و الترهيب، الرقم ۲۷۴۸.

جاریه نامادهی ئه‌و حاله بوو که تیایدا عومه‌ری کوری خه ططاب شه‌هید کرا، جاریه ده‌لیت: ئیمه له کوتا که سان بووین که چووین بۆ لای عومه‌ری کوری خه ططاب، داوای وه‌سیه‌تیکمان لیکرد که که‌سی تر لینی نه‌کردبوو.^(۱)

جاریه له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیبدا سه‌رکرده‌یه‌کی دلسۆزی عه‌لی بوو،^(۲) ته‌نانه‌ت عه‌لی بۆ بریاردان رای ئه‌وی وه‌رده‌گرت، بۆ نمونه کاتیک ویستی که‌سیکی به‌توانا دابنیت بۆ ناوچه‌ی فارس کاتیک ناماده نه‌بوون خه‌راج بده‌ن، جاریه وتی: ئه‌ی ئه‌میری باوه‌رداران ئایا که‌سیکت پی بلیم که رادروست و شاره‌زای سیاسه‌ت بیت و ده‌ره‌قه‌تی ئه‌و ئیشه بیت که پیی ده‌سپیریت، عه‌لی وتی: ئه‌و که‌سه کتیه؟ وتی: زیاده، ئه‌وه‌بوو عه‌لی زیادی دانا بۆ ناوچه‌ی فارس و کرمان و چوار هزار سه‌ریازی خسته به‌رده‌ستی.^(۳)

کاتیک دایکی باوه‌رداران عایشه له‌گه‌ل طه‌لحه‌و زوبه‌یردا به‌ره‌و به‌صره ده‌رچوو، جاریه‌ی کوری قودامه چوو بۆ لای و وتی: ئه‌ی دایکی باوه‌رداران سویند به‌خوا کوژرانی عوثماني کوری عه‌ففان زور ئازارو زیانی که‌متره له‌م ده‌رچوونه‌ی تو له ماله‌وه که به‌م وشتره نه‌فره‌تیه ده‌رچویت، تو په‌رده‌و حورمه‌تیکت لای خواوه بۆ هه‌بوو که‌چی وا ئه‌و په‌رده نه‌ماوه و حورمه‌تیشته به‌زینراوه، هه‌رک‌ه‌س بر‌وای هه‌بێ له‌گه‌لت بجه‌نگیت بر‌وایشی هه‌یه به‌کوشنت، ئه‌گه‌ر به‌ ویستی خۆت هاتویت ئه‌وا بگه‌رێره‌وه بۆ مالی خۆت، ئه‌گه‌ریش به‌ زوره‌ملی و ناچاری هینراویت ئه‌وا پشت به‌ من ببه‌سته‌و من هاوکارت ده‌بم.^(۴)

عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیب ئه‌وی به‌ سوپایه‌که‌وه نارد بۆ به‌صره که له‌و کاته‌دا عه‌بدو‌لای کوری حه‌ضره‌می لی بوو که له‌لایه‌ن موعاویه‌وه

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۵۶.

(۲) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۲۶.

(۳) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۱۵۱.

(۴) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۱۵.

نیردرابوو تا به یعت کۆ بکاته وه بۆ موعاویه، ئه ویش له مائیکدا گه مارۆی دا، دواتریش ماله که ی به سه ردا سووتاند.^(۱)

له سه رده می خیلافه تی عه لی کوپی ئه بوو طالیدا خه لکیک له یه مه ن له ئیسلام هه لگه رانه وه، ئه وه بوو عه لی سوپایه کی ئاماده کردو جاریه ی کوپی قودامه ی کرد به سه رکرده ی سوپاکه و ناردی بۆ ئه وئ، له وئ هه موو ئه وانه ی کۆکرده وه که له ئیسلام هه لگه رابوونه وه دای له گه رده ی هه موویان و به ئاگریش جه سه ته ی ئه وان ی سووتاند، چونکه عه لی کوپی ئه بوو طالیب فه رمانی به و کاره کردبوو.^(۲)

هه روه ها عه لی کوپی ئه بوو طالیب بیستی بوسری کوپی ئه رطه ئه له حیجاز چ خوینرێژیه کی کردوه، بۆیه جاریه ی کوپی قودامه ی نارد بۆ حیجاز، ئه ویش چوو بۆ ئه وئ و هه رکه سی ببینیایه به یعتدان به عه لی هه لوه شان دبیته وه ده ی کوشت.^(۳)

هه روه ها جاریه له جه نگه کانی تردا له گه ل عه لی کوپی ئه بوو طالیدا به شداری کرد.^(۴)

۶.۰۹. جاهیمه ی کوپی عه بیاس (ﷺ)

ناوی جاهیمه ی کوپی عه بیاسی کوپی میرداسی سوله میه، کونیه که ی ئه بوو موعاویه یه،^(۵) جاهیمه کوپیکی هه بوو به ناوی موعاویه که فه رمووده ی له باوکیه وه گنراوه ته وه.^(۶)

جاهیمه یه کیک بوو له به شداربوانی غه زای خه نده ق.^(۷)

^(۱) الإستیعاب فی معرفه الأصحاب، ج ۱، ص ۲۲۶-۲۲۷، تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۳، ص ۵۸۷.

^(۲) تهذیب الآثار للطبری، الرقم ۱۲۸۲.

^(۳) تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۴، ص ۳۶.

^(۴) تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۳، ص ۵۴۵.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۷.

^(۶) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۶.

^(۷) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۶.

عهبباسبى باوكى يه كىنك بوو له هاوه لانى پىغه مبه ر(ﷺ) كه پىش فه تحى مهككه موسلمان بوو و به ژماره يه كى زورى سواره وه چوو بو لاي پىغه مبه ر(ﷺ) تا له گه لىدا له فه تحى مهككه دا به شدار بن.^(۱)

جاهيمه ده لىت: هاتم بو لاي پىغه مبه ر(ﷺ) تا سه بارهت به جيهاد كردن راويزى پى بكه م،^(۲) له گىرانه وه يه كى تر دا موعاويه ي كورى جاهيمه ده لىت: وتم: من نيته ي جيهادم هىناوه له گه ل توذا تا به وه ره زامه ندى خواو به هه شت به ده ست به يىنم، ئه وىش فه رموى: (ئايا داىكت زىندوووه ماوه؟) وتم: به لى، فه رموى: (ارجع فبرها)، (ده ي بگه ريره وه و چاكه له گه ل داىكت بكه)، دواتر له لايه كى تره وه هاتم خزمه تى و وتم: ئه ي پىغه مبه رى خوا(ﷺ) من نيته ي جيهادم هىناوه له گه ل توذا تا به وه ره زامه ندى خواو به هه شت به ده ست به يىنم، ئه وىش فه رموى (ويحك احية امك؟) مالوئىران ئايا داىكت زىندوووه؟ وتم: به لى، فه رموى: (ده ي بگه ريره وه بو لاي و چاكه ي له گه ل بكه)، جاهيمه ده لىت: ئه مجارىان له به رامبه ريه وه هاتم وه خزمه تى و وتم: ئه ي پىغه مبه رى خوا(ﷺ) من نيته ي جيهادم هىناوه له گه ل توذا تا به وه ره زامه ندى خواو به هه شت به ده ست به يىنم، ئه وىش فه رموى: (مالوئىران ئايا داىكت زىندوووه؟) وتم: به لى، فه رموى: (ويحك، الزم رجلها فم الجنة)،^(۳) (مالت وىران ده ي برؤ په يوه ستى قاچه كانى به چونكه به هه شت له وىدايه).

له گىرانه وه يه كى تر دا هاوووه پىغه مبه ر(ﷺ) پىي فه رموو (اذهب فالزمها فبان الجنة عند رجلها)،^(۴) (برؤ لاي داىكت به چونكه به هه شت لاي پىكانى داىكته).
ئهم فه رموو ده يه ئامازه يه به گه وره يى فه زلى داىك و باوك و

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ٢٧١.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٤٦.

^(۳) سنن ابن ماجه - أبواب الجهاد - باب الرجل يغزو وله أبوان ، الرقم ٢٧٨١، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ٢٧٨١.

^(۴) المستدرک على الصحيحين - كتاب الجهاد - الجنة عند رجلى الوالدة ، الرقم ٢٥١٦ و صححه ووافقه الذهبى في التلخيص.

چاکه کردن له گه لیاندا، ههروهک له فهرموودهی سه حیددا هاتووه
 یه کییک له گونا هه گه وره کان بریتیه له نازاردانی دایک و باوک،
 خوای گه ورهش فهران دهکات به موسلمان نه گهر دایک و باوک
 یه کیکیان یان هه ردووکیان پیر بوون و لای منداله که یان مانه وه و نازار
 و نارهحه تیشیان دروست کرد بویان نهوا منداله که یان تنها ئوف
 و تنیکیش چیه له به رامبه ریاندا نه یلیت، چ جای نهو مندالانهی که بی
 نهوهی دایک و باوکیان پیوستیان به وان بیت خراچه ده نوینن له
 رووی دایک و باوکیاندا، هه یانه کاریگهره به ماده و هه یانه کاریگهره
 به ژنه کهی و هه یانه کاریگهره به منداله کهی و هه یانه کاریگهره به
 بیرو بیرکردنهوهی خوئی، هه ریهک له وان وه چه ندینی تر هۆکارن بو
 نازاردانی دایک و باوک، وهک چۆن ده کریت هه ریهک له وانه بکرینه
 هۆکار بو دلخۆش کردنی دایک و باوک، جا چ رحمه تیکه که سیک
 سۆزی دایک و باوکی بو بمیتیت، مه گهر پیغه مبه ری خوا (ﷺ) تکای
 نه کرد لای خوای گه وره تا رینی پی بدات سه ردانی گۆره که یان بکات؟
 ههروهک به پیی فهرمووده کانی پیغه مبه ر (ﷺ) ده زانین نه رکی مندال
 به رامبه ر به دایک و باوک تنها به مردنیان کۆتایی نایهت، به لکو
 چه ندین مافی تری دایک و باوک هه ن به سه ر منداله وه وهک نزا کردن
 بو دایک و باوک و سه ردانی خزمان و که سه خۆشه ویسته کانیان و
 سه ردانی گۆریان و خۆپاراستن له قسه و کاریک که بیته هۆکار تا
 خه لکی تر نه فرین و قسهی ناشیرینیان پی بلین.

ههروهها نه وهش روونه که فه زلی چاکه کردن له گه ل دایکدا له پیشتره له
 ئاست باوکدا وهک چۆن له فهرموودهی سه حیددا هاتووه پیغه مبه ر (ﷺ) له
 وهلامی هاوه لیکندا که وتی: کئی باشتین که سه تا هاوده می بکه م فهرمووی:
 دایکت، تا سی جار نهوهی دووباره کرده وه تا له جاری چواره مدا فهرمووی:

باوکت، ئەمە بەو مانایە نا باوک پشتگوێ بخریت، چونکە چاکە لەگەڵ دایک و باوک و نازاردانی دایک و باوک لە قورئان و فەرموودەدا پێکەوه باس کراون، چاکە لەگەڵ هەردووکیان واجبە و خراپە نواندیش بەرامبەریان گوناھی گەرەیه و هیچ راجیایەکیش لەوەدا نیە و چەندین دەقی قورئان و فەرموودەش لەو بارەوه هەن،

سەبارەت بە حوکمی چوون و نەچوون بۆ جیهاد لەکاتی بوونی دایک و باوکدا، ئەوا ئەگەر جیهادکردنەکی جیهادی کیفایە بوو ئەوا مۆلەت خواستنی دەوێت، بەلام ئەگەر جیهادکردنەکی بوو بە فەرزی عەین ئەوا پێویست بە مۆلەتی دایک و باوک ناکات، شەوکانی لە کتێبەکیدە (نیل الأوطار) ئەم فەرموودەو فەرموودەیی تریش دینیت و دواتر دەلێت: هەموو ئەمانە لە کاتیکدا بە جیهاد لەسەر ئەو کەسە نەبووبیت بە فەرزی عەین، بەلام کە بوو بە فەرزی عەین ئەوا گوێرایەلی بەندە لە سەرپێچی خوادا دروست نیە).^(١)

٦١٠. جەببیری ئەعلەبی (ﷺ)

ئەم هاوێلە ناسراوە بە جەببیری ئەعلەبی، لە بەسەرھاتی ژبانییدا هاتوووە هاوێلانی پێغەمبەر (ﷺ) لە رێیاندا بەرھو (ذی أمر) لە مانگی رەبیعولئەوھلدا و پاش بیست و پینج مانگ دواي کۆچ بۆ مەدینە جەببیریان بەدیل گرت، ئەوانیش لای پێغەمبەر (ﷺ) دایاننا، پێغەمبەریش (ﷺ) بانگی کرد بۆ ئیسلام، ئەویش موسلمان بوو.^(٢)

ھەرۆھا لە گێزانەوھەکی تردا هاتوووە جەببیر رێنیشان دەری پێغەمبەر (ﷺ) بوو بەرھو لای غەطەفانیەکان.^(٣)

^(١) نیل الأوطار للشوکانی، ج ٨، ص ٣٨.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٥٠.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٥٠.

611. جهبباری کوپی چه کهم (ﷺ)

ناوی جهبباری کوپی چه کهمی سوله میه، یه کینکه له وانهی وهک وهفد هاتوته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بووه.^(۱)

612. جهبباری کوپی سولما (ﷺ)

ناوی جهبباری کوپی سولمای کوپی مالیکی کوپی جه عفه ره، وهک وهفد هاته خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲)

جهببار به نیازی کوشتنی پیغه مبهر (ﷺ) له گه ل عامری کوپی طوفه یلدا هات بۆ مه دینه، به لام دواتر گه رایه وه، ئینجا له روژی بیئر مه عونه دا به شدار بوو و عامری کوپی فهیره ی کوشت، به لام دواتر هاته خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) و موسلمان بوو، ئینجا خو ی دهیوت: ئه وه ی وایکرد موسلمان بيم ئه وه بوو - له بیئر مه عونه دا - شمشیریکم کرد به سکی که سیک له موسلمانان کاندان - ئه وانهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) نارد بوونی - که چی بیستم دهیوت: سویند به خوا براوه بووم، منیش له دهروونی خومدا وتم: مه گهر من نه مکوشتووه ئیتر به چی براوه بووه؟! تا دواتر سه بارهت به و قسه ی پرسیارم کرد وتیان: ئه وه شه هیدی دهستکه وتووه، منیش وتم: سویند به خوا براوه بوو.^(۳)

کاتیک جهبباری کوپی سولما شمشیره که ی کرد به سکی عامردا عامر وتی: سویند به خوا برده وه، ئینجا تهرمه که ی به ره و ئاسمان به رزبوویه وه، پیغه مبهری خوایش (ﷺ) ئاماژه ی پندا که فریشته کان بوون تهرمه که بیان به رز کرده وه.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۸.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۸۸.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۲۱.

له سالی نوئی کۆچیدا وه فدی بهنی کیلاب هاتن بو لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و سیانزه کهس ده بوون، له نیویاندا لوبهیدی کوری ره بیعه و جه بیاری کوری سولما هه بوون، پیغه مبه ریش (ﷺ) له مالی ره مله ی کچی حارث داینان، دۆستایه تیه ک له نیوان جه بیار و که عبی کوری مالیکدا هه بوو، کاتیک که عب بیستی ئه وان هاتون به خیره اتنی کردن و دیاری و خه لاتی دا به جه بیار، ئینجا هه موویان له گه ل که عب چوونه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) و سه لامیان لیکردو و تیان: ضحاک کوری سوفیان له نیوماندا به پیتی قورئان و سونته تی تو ده جوولیته وه و بانگی کردین بو لای خوا، ئیمهش چووین به دهم بانگه وازی خوا و پیغه مبه ره که یه وه، ههروه ها ضحاک زه کاتمان لیتوره ده گریت و دابه شی ده کاته وه به سه ر هه ژاره کانماندا.^(۱)

۶۱۳. جه بیاری کوری سه خر (ﷺ)

ناوی جه بیاری کوری سه خری کوری ئومه بییه ی کوری خه نسائی کوری سینانه،^(۲) کونیه که ی ئه بوو عه بدولایه،^(۳) له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له سوله میه کان.^(۴)

دایکی ناوی عه تیکه ی کچی خه رشه ی کوری عه مر بوو،^(۵) به لام ئیین ئه ثیر ده لیت: دایکی ناوی سوعادی کچی سه له مه بوو.^(۶)

کچیکی ناوی سمیکه بوو، کچیکی تریشی ناوی عوصه یمه بوو که هه ردو وکیان موسلمان بوون و به یعه تیان دابوو به پیغه مبه ر (ﷺ).^(۷)

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیک برایه تی خسته نیوان کۆچه ران و پشتیوانانه وه،

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۰۰.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۸.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۶.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۶.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۶.

^(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۸.

^(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۰۷.

برایه‌تی خسته نیوان میقداد و جه‌بباری کوری صه‌خره‌وه.^(۱)
 جه‌بباری کوری صه‌خر یه‌کیک بوو له و حه‌فتا که‌سه‌ی له به‌یعه‌تی
 عه‌قه‌به‌دا به‌شداریبیان کرد.^(۲)

جه‌ببیار له غه‌زای به‌دردا به‌شدار ی کرد،^(۳) له و کاته‌دا ته‌مه‌نی سی و دوو
 سال بوو.^(۴)

دواتر له غه‌زاکانی تریشدا به‌شدار ی کرد، له غه‌زای خه‌یبه‌ردا
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) جه‌بباری کوری صه‌خر ی نارد تا جووله‌که‌کان بخه‌ملینیت.^(۵)
 جابیر ده‌لیت: جاریک له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رویشتین تا نزیک بووینه‌وه
 له ئاویکی عه‌ره‌ب، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (من رجل یتقدنا فیمدر الحوض فیشر ب و
 یسقینا)، (چ پیایوی هه‌یه پینش ئیمه بکه‌ویت و حه‌وزه‌که بسویت و ئاو بخواته‌وه و
 ئاویش نوشی ئیمه بکات)، جابیر ده‌لیت: منیش هه‌ستام و وتم: ئه‌وه پیایویکه-
 واته من ئاماده‌م- ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: چ که‌سینک
 له‌گه‌ل جابیر ده‌روات؟ ئه‌وه‌بوو جه‌بباری کوری صه‌خر هه‌ستا، هه‌ردوو کمان
 چووین بو لای بیره‌که، سه‌تلینک یان دوو سه‌تل ئاومان کرده ناو حه‌وزه‌که‌وه،
 ئینجا چاک سویمان، ئینجا ئاومان تیکرد تا پرمان کرد، یه‌که‌م که‌س که‌یشت
 پیمان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، فه‌رموی (ئایا مؤله‌ت ده‌ده‌ن؟) وتمان: به‌لئ ئه‌ی
 پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)، ئه‌ویش ئاوی دا به‌ و شتره‌که‌ی، ره‌شوکه‌ی گرت و
 و شتره‌که‌ش میزی کرد، ئینجا و شتره‌که‌ی مؤل دا، پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هات
 بو لای حه‌وزه‌که‌و ده‌ستنوژی لیگرت، دواتر منیش هه‌ستام و له شوین
 ده‌ستنوژی‌هه‌ی پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) ده‌ستنوژم گرت، ئینجا جه‌بباری کوری
 صه‌خر چوو تا ده‌ست به‌ ئاو بگه‌یه‌نیت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستا تا نوژی بکات،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۹.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۹.

منیش له لای چه پی پیغه مبهروه (ﷺ) وه ستام، ئه ویش دهستی گرتم و منی خسته لای راستیه وه، ئینجا جه بیاری کوری صخر هات و دهستنو یژی گرت، دواتر هات و له لای چه پی پیغه مبهروه (ﷺ) وه ستا، پیغه مبهر (ﷺ) دهستی هه ردوو کمانی گرت و پالی پیوه ناین تا ئیمه ی خسته پشت خویه وه، جا پیغه مبهری خوا (ﷺ) چاوی له سهرم بوو و منیش ههستم به وه نه ده کرد، دواتر زانیم که پیغه مبهر (ﷺ) چاوی له سهرمه...^(۱)

له سهرده می عومهری کوری خه ططابدا کاتیک عومهر جووله که کانی خه بیهری ده رکرد ژماره یه که له کۆچه ران و پشتیوانانی له گه لدا بوو، جه بیاری کوری صخریش له گه لیدا بوو، جه بیار خه ملینه ری خه لکی مه دینه بوو و ئه و حسابی بو ده کردن.^(۲)

دواچار جه بیاری کوری صخر له ته مه نی شهست و دوو سالی و له سالی سی کۆچی و له سهرده می خیلافه تی عوثمانی کوری عه ففاندا کۆچی دوابی کرد.^(۳)

۶۱۴. جه به له ی کوری ئه ور (ﷺ)

ناوی جه به له ی کوری ئه وری هه نه فه یه و یه کیک بوو له وانه ی له وه فدی به نی هه نیفه دا بوون، دواتریش ژیا و یه کیک بوو له وانه ی به شدار بون له کوشتنی موسه یله مه ی درۆزندا.^(۴)

۶۱۵. جه به له ی کوری حارته (ﷺ)

ناوی جه به له ی کوری حارته ی کوری شه راحیله، برای زهیدی کوری حارته و مامی ئوسامه ی کوری زهیده، برا گه وره ی زهیدی باوکی ئوسامه یه.^(۵)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الزهد والرقائق - باب حدیث جابر الطویل وقصة أبي اليسر، الرقم ۳۰۱۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۴۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۶.

دایکی ناوی سعدای کچی ته‌له‌به‌یه.^(۱)

کاتیک پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له‌مه‌ککه بوو جه‌به‌له له‌گه‌ل حارثه‌ی باوکیدا هات بۆ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، حارثه چوو بۆ لای زهیدی کوری و له‌لایه‌وه وه‌ستا، جه‌به‌له‌ش گه‌رایه‌وه وواتر هاته‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲)

جه‌به‌له ده‌گیزیته‌وه ده‌لئیت: چووم بۆ لای پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و وتم: براکه‌م بنیره له‌گه‌لمدا با له‌گه‌لم بیته‌وه، پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) فه‌رمووی: (هو ذافان انطلق معك لم أمنعه)، (ئا ئه‌وه‌تا له‌به‌رده‌متدایه، ئه‌گه‌ر له‌گه‌لت بیت ری لئ ناگرم)، به‌لام زهید وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) که‌س به‌سه‌ر تۆدا هه‌لنا‌بژیرم، جه‌به‌له ده‌لئیت: سه‌یرم کرد قسه‌که‌ی زهیدی برام له‌ قسه‌که‌ی من زۆر چاکتر بوو.^(۳)

جه‌به‌له براگه‌وره‌ی زهید بوو، به‌لام زۆر به‌چاوی ریز و گه‌وره‌تر له‌ خۆی ته‌ماشای زهیدی ده‌کرد، بۆیه کاتیک پرسیاری لیکرا ئایا تۆ گه‌وره‌تریت یان زهیدی برات؟ وتی: زهید زۆر له‌ من باشته‌وه و منیش پیش ئه‌و له‌دایک بووم، با ئه‌وه‌شتان بۆ بگیزیسه‌وه که کاتیک دایکمان مرد ئیمه له‌ مالی باوکی دایکمان بووین، ئینجا هه‌ردوو مام هاتن و به‌ باپیره‌ی ئیمه‌یان وت: ئیمه شی‌او‌ترین به‌ برازا‌کامان، ئه‌ویش وتی: ده‌ی جه‌به‌له‌ ببه‌ن و زهید بۆ من جی‌به‌یلن، ئه‌وه‌بوو مامه‌کانم منیان برد، سوپایه‌کی سواره‌ی ته‌امه هات و زهیدیان به‌ کۆیله برد، حالی ئه‌سه‌ر و ئه‌وسه‌ر بوو تا دوا‌جار که‌وته لای خه‌دیجه و ئه‌ویش به‌ خه‌لات به‌خشی به‌ پیغه‌مبه‌ر(ﷺ).^(۴)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۳.

(۳) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب زيد بن حارثة (رضي الله عنه)، الرقم ۳۸۱۵ وقال حسن غريب، حسنه الألباني.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۳.

جہبہ لہ دہلئت: جاریک دوو جل بہ خہلات ہینران بو پیغہمبہر(ﷺ)،
 ئہویش یہکیکیانی دانا بو خوی و ئہوی تری بہخشی بہ زہیدی برای
 جہبہ لہ۔^(۱)

جہبہ لہ دہلئت: پرسیارم کرد لہ پیغہمبہری خوا(ﷺ) و وتم: شتیکم
 فیر بکہ کہ سوووم پی بگہ یہنیت، فہرمووی: (إذا أخذت مضجعا، فاقرا: قل یا
 أيها الکافرون، فإنها براءة من الشرك)،^(۲) (کہ چوویتہ ناو جینی خہوہکەت قل یا أيها
 الکافرون بخویتہ، چونکہ ئہوہ دوورہ پیریزیہ لہ هاوہلدانان).

۶۱۶. جہبہ لہ ی کوری عہمر(ﷺ)

ناوی جہبہ لہ ی کوری عہمری کوری ئہوسی کوری عامرہ، لہ پشتیوانانہ
 لہ بہنی ساعیدہ، یہکیک بوو لہ بہشداربوانی غہزای ئوحوود.^(۳)
 داوی وہفاتی پیغہمبہری خوایش(ﷺ) لہ مہدینہ مایہوہ.^(۴)
 لہ سہردہمی خیلافہتی عوٹمانی کوری عہفاندا کہوتہ داوی
 ئاشووبخوازنہوہو بہرامبہر عوٹمانی کوری عہفان نارہزایی دہردہبری،
 ئہوہبوو جاریک عوٹمان ئہو کومہلہی دہدواند کہ نارہزاییان دہردہبری،
 وتی: چیتان دہوویت؟ وتیان: یان دہتکوژین یان لاتدہبہین، ئہویش وتی:
 ئہی بوچی خہلکی نہنیرین بو ئاسوکان تا لہ ہر ناوچہیہک دہستہیہک
 لہ چاکترینیان بین و دادوہری نیوان من و ئیوہ بکہن؟ ئہگہر مافیکم لہ
 زہوت کردون با بتاندہمہوہ، پاشان وتی: ئایا جہبہ لہ ی کوری عہمری
 ساعیدیتان تیدایہ؟ جہبہ لہ وتی: بہلئ، عوٹمان وتی: داوی چ مافیک دہکەیت
 لہ من؟ ئہویش وتی: تو چل قامچیت لیداووم، عوٹمان وتی: ئہری مہگہر

^(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۹۱۶.

^(۲) السنن الکبری للسنائی - کتاب عمل الیوم واللیلۃ - قراءۃ قل یا أيها الکافرون عند النوم و ذکر اختلاف
 الناقلین للخبر فی ذلك، الرقم ۱۰۵۶۸، قال الحافظ ابن حجر فی الإصابۃ: حدیث متصل صحیح الإسناد.

^(۳) الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۷.

^(۴) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۳۹۴.

من نه هاتم بؤ مالـه وه بؤ لات تا مافت بدهمه وه كه چى رازى نه بوويت!!
 نه ویش وتى: با، عوتمان وتى: ئیستا تو له وه زیاترت له من دهویت، داواى
 خوینم ده كه یت؟^(۱) ههروه ها دواتریش بؤ ئه سپه رده كردنى ترمى عوتمانى
 كورپى عه ففان رینگرى ده كرد له وهى ترمى له گورستانى به قیيع ئه سپه رده
 بكریت.^(۲)

له سه رده مى خیلافه تى عه لى كورپى ئه بو طالیدا له سوپای عه لیدا بوو و
 له جهنگى صفیندا به شدارى كرد.^(۳)
 دواتر جه به له چوو له میصر نیشته جئ بوو و له وئ مایه وه.^(۴)
 جه به له له سالى په نجای كۆچیدا له گه ل موعاوییه ی كورپى خدیجدا له
 فه تى ئه فریقیدا به شدارى كرد.^(۵)

۶۱۷. جه به له ی كورپى مالیک (ﷺ)

ناوى جه به له ی كورپى مالیکى كورپى جه به له ی كورپى صفاره ی له خمى
 داریه، له گه ل هاتنى وه فدى داریه كان بؤ لای پیغه مبه ر (ﷺ) جه به له ش
 له گه ل داریه كان هات ئه و كات پیغه مبه ر (ﷺ) له ته بووك ده گه رایه وه.^(۱)

۶۱۸. جه به له ی كورپى ئه بووكه ریب (ﷺ)

ناوى جه به له ی كورپى ئه بووكه ریبى كورپى قه یسه، وهك وه فد هاتووه ته
 خزمه ت پیغه مبه رى خوا (ﷺ).^(۲)

^(۱) تاریخ المدینه، رقم الحدیث، ۱۹۳۶.

^(۲) تاریخ المدینه، رقم الحدیث، ۳۲۲.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۱۵۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۴.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۴.

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۴-۳۹۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۸.

٦١٩. جهبه لهی کوری ئه زرمق (ﷺ)

ناوی جهبه لهی کوری ئه زره قی حیمصیه،^(١) فهرمووده یه کی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گێراوه ته وه^(٢) که ده لیت: جارێک پیغه مبهری خواوه (ﷺ) له پال دیوارێکدا نوێژی ده کرد به دیواره که ورده کونی زۆری هه بوو، نوێژی نیوه رۆ یان عه سری کرد، کاتیک له دووهم رکاتدا دانیشت دوو پیشکێک پیوهی دا، ئه وه بوو له هۆش خۆی چوویه وه و خه لکه که هاتن به ده میه وه و روقیه یان بۆ کرد، کاتیک هاته وه هۆش فهرمووی: (الله شفانی و لیس برقیتم)،^(٣) (خوا شیفای دام نه ک به روقیه که ی ئیوه شیفام بۆ هاتیت).

٦٢٠. جهبه لی کوری جه ووال (ﷺ)

ناوی جهبه لی کوری جه ووالی کوری سه فوانی کوری بیلالی نبیانی ئه عله بیه، ئه م که سه سه ره تا جووله که بوو و له گه ل به نی قوره یسه بوو، دواتر موسلمان بوو.^(٤)

٦٢١. جهبر (ﷺ)

ناوی جهبره و مه ولای به نی عه بدوداره، ئه م که سه سه ره تا جووله که بوو و له مه ککه بوو، گویی له پیغه مبهر (ﷺ) بوو که سووره تی یوسفی ده خویند، به و هۆیه وه جه بر موسلمان بوو و موسلمان بوونی خۆی شارده وه، دواتر مه ولاکانی خۆی له وه ئاگادار کرده وه که ئه و موسلمان بووه، ئه وانیش سزایان دا، کاتیک فه تحی مه ککه کرا، جه بر چوو لای پیغه مبهری خواوه (ﷺ)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٥٥.

(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٧، ص ٤٢٢.

(٣) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ٢١٥٢، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف الجامع الصغير و زيادته، الرقم ٣٥٣٧.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٥٤.

سکالای کرد کہ تووشی چ نازاریک بووه، پیغهمبیریش (ﷺ) پارہی پندا و جہبریش خوی کرپہوہو بہرہبہرہ شتیکی پیکہوہنا و ٹافرہتیکی خانہدانی لہ ہوزی بہنی عامر بہاوسہرگرت.^(۱)

ئیین حبان دلایت: ئەم هاوہلہ یهکیک بوو له وانہی کہ ئەم ئایہ تہ لہ بارہیانہوہ دابہزی (إلا من أكره وقله مطمئن بالإيمان...) ہرہوہا ئەم ئایہ تہش سہبارت بہ جہبر دابہزیوہ (وجعلنا بعضکم لبعض فتنة).^(۲)

۶۲۲. جہبری کوپی عہدولا (ﷺ)

ناوی جہبری کوپی عہدولای قیبطیہ، دہوتریت مہولای بہنی غیفار بووہ،^(۳) نوینہری موقہوقس بوو کہ ماریہی ہینا بو پیغہمبہر (ﷺ).^(۴) جہبری کوپی عہدولا دواتر لہ سالی شہست و سنی کوچیدا وہفاتی کرد.^(۵)

۶۲۳. جہبری کوپی ئەنہس (ﷺ)

جہبری کوپی ئەنہسی کوپی ئەبی زورہیق، تا سہردہمی خیلافہتی عہلی کوپی ئەبووطالیب ژیا و لہ جہنگی صفینیشدا بەشداری کرد،^(۶) رایہکیش دلایت: جہبر لہ غەزای بەدردا بەشدار بوو،^(۷) بەلام ئیین حہجر بہرپہرچی ئەوہ دەداتہوہ، ہرہوک چۆن بہرپہرچی ئەوہش دەداتہوہ جہبری کوپی ئەنہس و جوبہیری کوپی ئیاس یەک کہسایہتی بن.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۱.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۳۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۱.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۰.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۱.

٦٢٤. جهبری کیندی (ﷺ)

ئەم ھاوہلەش فەرموودەییەکی گێراوہتەوہ کہ کورەکەیی لێوہی گێراوہتەوہ
و دەلێت: لە وەفدیکدا چووم بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ).^(١)

٦٢٥. جهبری ئەعرابی (ﷺ)

ناوی جەبرە و ناوی باوکی نەزانراوہ، ئەسوہدی کوپی هیلال
دەلێت: کەسیکی ئەعراپیمان لەناودا بوو کە لە (الحريرة) بانگی دەدا،
پێی دەوترا جەبر، دەیوت: عوتمان نامریت تا دوای ئەم دیت-دوای
عومەری کوپی خەططاب دەبیتە خەلیفە، پێی وترا چۆن ئەوہ
دەزانیت؟ وتی: من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) نوێژی بەیانیم دەکرد، کاتیک
سەلامی دایەوہ سەیری ئیمەیی کرد و فەرمووی: (إن ناسا من أصحابي
وزنوا الليلة فوزن أبو بكر فوزن ووزن عمر فوزن ثم وزن عثمان وهو صالح)،^(٢) (خەلکانی لە
ھاوہلانم ئەمشەو کێشانە کران، ئەبووبەکر کێشانە کرا و کێشی -
قورس- بوو، عومەریش کێشانە کرا و کێشی -قورس- بوو، ئینجا
عوتمان کێشانە کراو کەسیکی صالح بوو)، بەلام لە گێرانەوہکەیی
ئەحمەددا ناوی جەبر نەهاتووہ بەلام هەمان بەسەرھاتە-واتە هەر
جەبرە- و تیایدا سەبارەت بە عوتمانی کوپی عەففان واهاتووہ (ثم وزن
عثمان فنقص صاحبنا وهو صالح)،^(٣) (ئینجا عوتمان کێشانە کرا و ھاوہلەکەمان
کێشی تەواو نەبوو و پیاوچاک و صالحیشە).

^(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٣٩١.

^(٢) معجم الصحابة لابن قانع، ج ١، ص ١٤٣.

^(٣) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (رضي الله عنه) - رجل من أصحاب النبي (ﷺ)، الرقم ٢٣٦٦٤، قال شعيب الأرنؤوط إسناده صحيح و رجاله ثقات رجال الشيخين.

۶۳۶. جه‌ئامه (ﷺ)

ئەم ئافرەتە ھاوئەلە ناوی جه‌ئامە، پیغەمبەری خوا (ﷺ) ناوی گۆری
و ناوی نا حەسسائە.^(۱)

دایکی باوەرداران عائیشە دەلێت: جاریک پیرەژنیک ھات بۆ لای
پیغەمبەری خوا (ﷺ)، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: کینیت؟ وتی: من جه‌ئامە
موزەنیم، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەی دوای دووریمان لەیەکتر حالتان
چۆنە؟ ئەویش وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) بە دایک و باوکمەوہ
بەقوربانن بۆ باشین، عائیشە دەلێت: کاتیک پیرەژنەکە چوو وتم: ئەی
پیغەمبەری خوا چۆن بەو جۆرە گەرموگۆر پیتشوازیت لەو پیرەژنە کرد؟
ئەویش فەرمووی: (کاتیک خەدیجە مابوو ئەم ئافرەتە دەھات بۆ لامان).^(۲)
لە گێرانەوہیەکی تردا کە طەبەرانی ھیناویەتی ئافرەتیک ھات بۆ لای
پیغەمبەری خوا (ﷺ)، ئینجا خواردن ھینرا بۆ پیغەمبەر (ﷺ) و ئەویش لیتی
دەخوارد و لە خواردنەکە بەردەستیشی دەخستە بەردەم ئەو ئافرەتە،
پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو کاتیک خەدیجە مابوو ئەم ئافرەتە دەھات بۆ
لامان و ھەفاداریش یان پەیمان پارێزیش لە ئیمانەوہیە، عائیشە دەلێت:
منیش وتم: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) خوا ئەو ئافرەتە بەتەمەنەیی-خەدیجە-
بۆ گۆریت بە ئافرەتیک گەنج-عائیشە- پیغەمبەر (ﷺ) توورە بوو و دواتر
فەرمووی: (چی بکەم کە خوا لە خەدیجە مندالی پی بەخشیم کە چی لە تو
مندالی پی نەبخشیم)، عائیشەش دەلێت: وتم: سویند بەوہی تووی بەحەق
ناردووہ ئیتر بەس بە چاکە باسی خەدیجە دەکەم.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۰.

(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۸۹۳۱.

٦٢٧. جه‌ثامه‌ی كور‌ی قه‌يس (ﷺ)

هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) و فه‌رموده‌یه‌کی له‌ عه‌بدولای كور‌ی سوفیانه‌وه گ‌یراوه‌ته‌وه‌ که پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) فه‌رموویه‌تی (من صام یوما فی سبیل الله باعه‌ الله من النار مقدار مائة عام)،^(١) (هه‌رکه‌س روژیک له‌ پیناو خوادا روژوو بگ‌ریت خوا ریژه‌ی سه‌د سال له‌ دۆزه‌خ دووری ده‌خاته‌وه).

٦٢٨. جه‌ثامه‌ی كور‌ی موساحیق (ﷺ)

ناوی جه‌ثامه‌ی كور‌ی موساحیقی كور‌ی ره‌بیعی كور‌ی قه‌یسی کینانیه‌، هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) بوو، له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری كور‌ی خه‌ططابدا خه‌لیفه‌ ئه‌وی نار دووه‌ بۆ لای هیره‌قل، جه‌ثامه‌ ده‌ل‌یت: له‌سه‌ر شتیک دانیشتم نه‌مه‌زانی ژیرم چیه‌، سه‌یرم کرد کورسیه‌ک بوو له‌ زیرِ دروست کرابوو، که بینیم دابه‌زیم، ئه‌ویش پینکه‌نی و پیتی وتم: بۆچی له‌سه‌ر ئه‌و کورسیه‌ دابه‌زیت خو ئیمه‌ ریزمان لیتابوویت؟ منیش وتم: له‌ پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بیستوووه‌ دووره‌په‌ریزی له‌ شتی وا ده‌کرد.^(٢)

٦٢٩. جه‌حده‌م (ﷺ)

ناوی جه‌حده‌مه‌و کور‌یکی هه‌بوو به‌ ناوی حه‌کیم که فه‌رمووده‌ی له‌ باوکیه‌وه‌ گ‌یراوه‌ته‌وه‌.^(٣)

جه‌حده‌م ده‌ل‌یت: له‌ پیغه‌مبه‌رم (ﷺ) بیست ده‌یفه‌رموو (من حلب شانه‌ ورقع قمیصه‌ وخصف نعله‌ واکل مع خادمه‌ وحمل من سوقه‌ فقد بریء من الکبر)،^(٤) (هه‌ر که‌س

^(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٠.

^(٢) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٠، الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٦٤.

^(٣) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٠.

^(٤) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٦٥.

مه ره که ی بدویشی و پینه ی جله که ی بکات و نه عله که ی بدووریته وه و له گهل خزمه تکاره که یدا نان بخوات و خو ی شمه کی کرینی ناو بازار ی هه لبرگرت، ئه وه پاریزراو ده بیت له خو به زلزانین).

ئین چه جهر ده لیت: سه نه دی ئه م فهرمووده یه لاوازه.

٦٢٠. جه حده می کوری فه ضاله (ﷺ)

ناوی جه حده می کوری فه ضاله یه، کوریک ی هه بوو به ناوی عه بدولا که فهرمووده ی له باوکیه وه گیزاوه ته وه.^(١)

جه حده م ده لیت: هاتم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش دهستی هینا به سه ر سه رمدا و فهرمووی: (بارک الله فی جحدم)، (خوا به ره که ت بخاته جه حده مه وه)، ئینجا نامه یه کی بو نووسیم.^(٢)

که سایه تیه کی تر هاتوو به ناوی جه حده می جوهه نی و هه مان به سه رهاتی دهست به سه ردا هینان و هه مان نزای تیدایه، ئین چه جهریش ده لیت: له وانیه ئه م دوانه هه ر یه ک که سایه تی بن و به دوو سه نه دی جیا گیزانه وه که هاتیت.^(٣)

٦٢١. جه حشی کوری ریئاب (ﷺ)

ناوی جه حشی کوری ریابی ئه سه دیه، کوریک ی هه بوو که ناسرابوو به ئه بوو ئه حمده، کچیکیشی هه بوو به ناوی به رره که پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی کوری.^(٤)

(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠١.

(٢) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ١٦٢٩، قال الحافظ ابن حجر في (الإصابة): في إسناده من لا يعرف ثم هو من رواية النضر بن سلمة بن شاذان وهو متروك.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٦٥.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٦٦.

٦٢٢. جهذعی ئەنصاری (ﷺ)

له پشتیوانانەو کورپکی هەبوو که فەرموودهی له باوکیهوه گێراوهتهوه، نازانریت ئایا ئەو کورپەشی هاوێل بووه یان نا.^(١)

٦٢٣. جەراحی ئەشجەعی (ﷺ)

له ئەشجەعیەکانەو له گێرانەوهی فەرموودهیه کدا باسی هاتوو، کهسانی هاتن بۆ لای عەبدولای کورپی مەسعوود و باسی پیاویکیان بۆ کرد که ژنیکی هینا کهچی پیش ئەوهی بیگوازیتەوه مرد و مارەبیشی بۆ دیاری نەکردبوو، ئەویش هیچی نەوت، دواتر گەرانهوه، ئینجا هەمدی هاتنهوه بۆ لای عەبدولای کورپی مەسعوود، ئەویش وتی: بە ئیجتیهادی خۆم رای خۆم دەلیم، ئەگەر پینکام ئەوه خوا تەوفیقی داوم بۆ ئەوه، ئەگەریش نەمپینکا ئەوه له هەلهی خۆمهوهیه، ئەو ئافرهته مارەیی وهک مارەیی ژنهکانی تری بۆ ههیه و میراتیسی بۆ ههیه و دەبیت عیددهش تهواو بکات، ئەوهبوو کهسێک له ئەشجەعیەکان هەستا و وتی: من شایهتی دەدم پینغمبەر(ﷺ) بهو جۆره حوکمی دا، عەبدولا وتی: ئادهی شایهت بینه که پینغمبەر(ﷺ) وای فەرمووه، هەریهک له ئەبووسینان و جەراح که دوو کهسی ئەشجەعی بوون شایهتییان دا.^(٢)

دیاره ئەم بەسەرھاته دوای وهفاتی پینغمبەری خوا(ﷺ) بووه، ئەمەش بەلگهیه لهسەر ئەوهی جەراح له دوای وهفاتی پینغمبەری(ﷺ) ژیاوه.

^(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٣.

^(٢) مسند أحمد بن حنبل - مسند عبد الله بن مسعود (ﷺ)، الرقم ٤١٨٠، قال شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط مسلم.

٦٣٤. جهربائی کچی قهسامه (ﷺ)

ناوی جهربائی کچی قهسامه ی کوری قهیسه، هاتوته خزمهت پیغهمبهری خوا(ﷺ) و باوه‌ری هیناوهو شووی کردووه به طه‌لحه‌ی کوری عوبه‌یدولا، کچی هه‌بوو به ناوی ئوموئیسحاق.^(۱) ئه‌م ئافره‌ته زور جوان بوو، هینده جوان بوو که هه‌ر ئافره‌تیک له‌لای ده‌وستا خو‌ی له‌به‌رچاو ده‌که‌وت.^(۲)

٦٣٥. جهره‌دی کوری خوه‌یلید (ﷺ)

ناوی جهره‌دی کوری خوه‌یلیدی کوری به‌جره‌ی کوری عه‌بدیالییه،^(۳) ئیبن عه‌بدولبه‌ر ده‌لایت: ده‌شوتریت ناوی جهره‌دی کوری ره‌زاحه.^(۴) ئه‌م هاوه‌له له ئه‌سه‌لمیه‌کان بوو، کونیه‌که‌ی ئه‌بووعه‌بدوره‌حمان بوو، که‌سیکی ریزدار و ناسراو بوو.^(۵) ئیبن حیبان ده‌لایت: دواتر چوو له به‌صره نیشته‌جی بوو، به‌لام رای تر هه‌یه ده‌لایت: هه‌ر له مه‌دینه نیشته‌جی بووه، ئیبن حه‌جهریش ده‌لایت: راستر ئه‌وه‌یه هه‌ر له مه‌دینه نیشته‌جی بووه. ئه‌م هاوه‌له له ئه‌هلی صوفه بوو.^(۶) جهره‌د یه‌کیک بوو له به‌شداربوانی حوده‌یبیه.^(۷) جهره‌د ده‌لایت: جاریک به‌ ده‌ستی چه‌پ خواردنم ده‌خوارد، پیغه‌مبهر(ﷺ) فه‌رمووی: (به‌ ده‌ستی راست بخو)، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا(ﷺ) ده‌ستی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۳.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۷۰.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۹۸.

(۶) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۷۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۷.

راستم ئازار و نه خوښی هیه، پیغمبر(ﷺ) فووی کرد به سهر دهستی راستیدا، جهرهد دهلیت: ئیتر دهستی راستم ئازاری نه ما.^(۱)

جهرهد دهلیت: جاریک له خزمهت پیغمبر(ﷺ) دانیشتیووم، رانیشم دهرکه وتبوو، پیغمبر(ﷺ) فهرمووی: (أما علمت أن الفخذ عورة)،^(۲) (مه گهر نازانیت ران شهرمگه یه؟)، له گنرانه وهی تر دا هاتوووه پیغمبر(ﷺ) پیی فهرموو (دایپوشه چونکه ران له شهرمگه یه).^(۳)

جهرهد دواى سهردهمی پیغمبر(ﷺ) خوا (ﷺ) ژیا و له مه دینه مایه وه تا له سهردهمی یه زیدی کورپی موعاویه دا کوچی دواى کرد.^(۴)

٦٦٦. جهروهلی کورپی عهباس (ﷺ)

ناوی جهروهلی کورپی عهباسی کورپی عامره، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان،^(۵) جهرهل تا دواى وه فاتی پیغمبر(ﷺ) ژیا و له جهنگی یه مامه دا کوژرا.^(۶)

٦٦٧. جهروهلی کورپی مالیک (ﷺ)

رایهک دهلیت: ناوی جهروله و رایهکی تر دهلیت: ناوی جوروه، کورپی مالیکی کورپی عهمری کورپی عوهیمره، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، کورپی هه بوو به ناوی زوراره.^(۷)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٣.

^(۲) سنن أبي داود - كتاب الحمام - باب النهي عن التعري، الرقم ٤٠١٠، صححه الألباني.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب الأدب عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء أن الفخذ عورة، الرقم ٣٠٤١ و حسنه.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٣.

^(۵) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٧.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٣.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٣.

٦٣٨. جهروی سه دووسی (ﷺ)

ناوی جهروهو له سه دووسی هکانه، فهرمووده یه کی گتیراوه ته وه ده لیت: هاتینه خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و خورمایه کی یه مامه مان هینایه خزمهتی، ئه ویش فهرمووی: (ای ثمر هذا)، (ئه وه چ خورمایه که)، و تمان: ئه وه خورمای (جورام) ه، ئه ویش فهرمووی: (اللهم بارک فی الجرام)، (خوایه به ره کهت بخهره جورامه وه).^(١)

٦٣٩. جهروی کوری عه مر (ﷺ)

سه بارهت به ناوی ئه م هاوه له چهند رایه ک هیه، به (جهرو) و (جورهو) و (جهزه) یش هاتوه.^(٢)

جهروی کوری عه مر ده گتیرته وه چوه ته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و پیغه مبهری خوایش (ﷺ) نامه یه کی بۆ نووسی.^(٣)

به لام ئیبن حه جهر ده لیت: سه نه دی گتیرانه وه که مه جهوه له.^(٤)

٦٤٠. جهروی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی جهروی کوری مالیکی کوری عه مره، ده شوتریت به لکو ناوی جهزه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، له جهنگی یه مامه دا شهید بوو.^(٥)

(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٦.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٢.

(٣) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٦.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٢.

(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٢.

٦٤١. جهریری کورپی عهبدولای (ﷺ)

ناوی جهریری کورپی عهبدولای کورپی جابیری کورپی مالیکی کورپ نهضری بهجلیه،^(١) کونیهکهی ئهبووعهمره، دهشوتریت بهلکو ئهبووعهبدولایه.^(٢)

جهریری کورپی عهبدولای بهجلی گهورهی هۆزی بهجلیه بوو.^(٣) جهریر کهسیکی زور قوز و کهشخه بوو، هینده کهشخه بوو عومه رپتی دهوت جهریر یوسفی ئهم ئوممه تهیه.^(٤)

جهریر کورپیکی ههبوو به ناوی عائیشه،^(٥) کچیکی تریشی ههبوو به ناوی رواع،^(٦) کچیکی تری ناوی ئامینه بوو،^(٧) کورپیکیشی ههبوو به ناوی عومه،^(٨) کورپیکی تری ناوی زیاد بوو،^(٩) کورپیکی تریشی ههبوو به ناوی ئیبراهیم و کورپیکی تریشی ناوی ئهبان بوو.^(١٠)

سهبارهت به کاتی موسلمانبوونی رای جیاواز هاتوو، رایهک گێرانه وهیهکی جهریری هیناوه که دهلئیت: چومه خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ)، ئه ویش فهرمووی: بۆچی هاتویت؟ وتم: هاتوم تا موسلمان بم، ئه ویش جلهکهی خۆی راخست بۆم و فهرمووی: (إذا أتاکم کریم قوم فأکرموه)،^(١١) (ئهگه ر گه وره و ریزداری قه ومیتک هات بۆ لاتان ریزی بگرن).

(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٩.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٥، سير أعلام النبلاء، ج ٢، ص ٥٢٠.

(٣) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ١، ص ٢٢٧.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧٥.

(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٣٠.

(٦) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٣١.

(٧) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٨، ص ٨٦.

(٨) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٢٢٨.

(٩) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٩، ص ٧٢.

(١٠) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٦، ص ٢٩٧.

(١١) السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ١٥٥١٩.

رایه کی تر ده لیت: پاش فه تحی مه ککه که وه فدی ناوچه کان ده هاتنه خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ) و موسلمان ده بوون ئه وکات جه ریریش هات. (۱)
 ئیبن عه بدولبه ر پنی وایه جه ریر چل روژ پیش وه فاتی پیغه مبه ر(ﷺ) موسلمان بووه، (۲) به لام ئیبن حه جه ر ده لیت: ئه م رایه هه له یه به به لگه ی ئه و فه رموده ی که له هه ردوو سه حیجی بوخاری و موسلیمدا هاتوو پیغه مبه ر(ﷺ) له حه جی مالئاواییدا فه رمانی کرد به جه ریر تا خه لکی بیده نگ بکات. (۳)

واقیدی پنی وایه جه ریر له مانگی ره مه زانی سالی ده ی کوچیدا هاتوته خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ) و دواتر پیغه مبه ر(ﷺ) نار دوویه تی بو (ذی الخلصة) و پاش ئه وهش له حه جی مالئاواییدا هاوده می پیغه مبه ری(ﷺ) کردوووه. (۴)
 ئیبن سه عدیش رای وایه جه ریر هاوده م به سه دوپه نجا که س له هوزه که ی هاتوووه بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و موسلمان بووه. (۵)

به لام ئیبن حه جه ر ده لیت: رام وایه جه ریر پیش سالی ده ی کوچی موسلمان بووه، چونکه له و فه رموده دا که جه ریر ده یگتر یته وه ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) پیی فه رمووین (إن أحاکم النجاشی قدمات فاستغفروا له)، (۶) نه ججاشی براتان مرد ده ی داوای لیخوشبوونی بو بکه ن، ئه مهش به لگه یه که جه ریر پیش سالی ده ی کوچی موسلمان بووه چونکه نه ججاشی پیش ده ی کوچی مردوووه. (۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۳۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۴۷.

(۶) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - ومن حديث جرير بن عبد الله عن النبي (ﷺ)، الرقم

۱۹۴۹۳، حسنه الألباني.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

جهرير ده‌لئیت: من دواى دابه‌زینی سووره‌تی مائیده موسلمان بووم و ده‌یشمینی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) مه‌سحی ده‌کرد.^(۱)

جهریر که موسلمان بوو به‌یعتی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌ر ئاموژگاری کردنی هر موسلمانیک،^(۲) واتا له کویدا موسلمانیکی بینی پیوستی به ئاموژگاری بوو ئاموژگاری بکات.

جهریر ده‌لئیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فهرمووم (الأتريحي من ذي الخصلة)، (ئایا زه‌لخه‌له‌صه‌م له‌کۆل ناکه‌یته‌وه؟) زه‌لخه‌له‌صه‌ش مالیک بوو له‌خه‌ثعه‌م که به‌که‌عبه‌ی یه‌مانی ناسرابوو،^(۳) منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) من که‌سیکم له‌سه‌ر ئه‌سپ خۆم ناگرم،^(۴) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دای به‌سه‌ر سنگمدا تا شوین په‌نجه‌کانیم له‌سنگمدا بینی، فهرمووی: (اللهم ثبته واجعله هاديا مهديا)، (خوایه پی چه‌سپاو و سه‌قامگیری بکه‌و بیکه‌ره رینموونیکراو و رینموونی که‌ر)، جهریر ده‌لئیت: ئه‌وه‌بوو به‌سه‌دو په‌نجا سوار له‌ئه‌حمه‌سه‌وه له‌هۆزه‌که‌ی خۆم ده‌رچووم بۆ زه‌لخه‌له‌صه‌ و تیکماندا و سووتاندمان، ئینجا جهریر نوینه‌ری خۆی نارد بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)^(۵)، - له‌گیرانه‌وه‌که‌ی موسلیم و ئه‌بووداووددا هاتوووه‌ ئه‌و نوینه‌ره‌ش ناوی ئه‌بوو ئه‌رطه‌ئه‌ بوو،^(۶) له‌گیرانه‌وه‌که‌ی به‌یه‌ه‌قیشدا ده‌لئیت: ئه‌و نوینه‌ره‌ ناوی حوصه‌ینی کوری ره‌بیعه‌ بوو،^(۷) ئه‌ویش هه‌والی دا به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌ چییان کردوو، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) پینج جار نزای به‌ره‌که‌تی کرد بۆ هۆزی ئه‌حمه‌س و پیاوانی ئه‌حمه‌س.^(۸)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۷۹.

(۲) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۵۳۱.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب حرق الدور والنخيل، الرقم ۳۰۲۰.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الدعوات - باب قول الله تعالى وصل عليهم ومن، الرقم ۶۳۳۳.

(۵) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب حرق الدور والنخيل، الرقم ۳۰۲۰.

(۶) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل جرير بن عبد الله (رضي الله عنه)، الرقم ۲۴۷۶.

(۷) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب البشارة في الفتوح الرقم ۱۸۶۵۶.

(۸) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب حرق الدور والنخيل، الرقم ۲۹۱۱.

جه ریر ده لیت: له و کاته وهی موسلمان بووم هه رکات پیغه مبهه (ﷺ) منی بدیایه یان ریی چوونی لی بگرتمایه پیده که نی^(۱) - له هه ندی گیرانه وه شدا هاتوو - بزه ی ده کرد-^(۲)

کاتیگ پیغه مبهه (ﷺ) نامه ی نووسی بو هوزی خه ثعمم به کیک له وانه ی شاهید بوو جه ریری کوپی عه بدولا بوو.^(۳)

جه ریر باسی چوونی خوی ده کات بو مه دینه و ده لیت: کاتیگ هاتمه مه دینه و چوومه مزگه وت، پیغه مبهه (ﷺ) وتاری ده دا، پیغه مبهه (ﷺ) سه لامی لیکردم و خه لکه که ش به زیتیه چاو سه ریان ده کردم، منیش به و که سه ی پال خومم وت: ئه ی بهنده ی خوا ئایا پیغه مبهه (ﷺ) هیچی له باره ی منه وه نه فهرموو؟ ئه ویش وتی: با، به جوانترین شیوه باسی کردیت، له کاتی وتاره که یدا بوو فهرمووی: (إنه سيدخل عليكم من هذا الباب أو من هذا الفج من خير ذي يمن وإن علي وجهه لمسحة ملك)، (له و ده رگایه وه یان له و لایه وه چاکترین که سی یه منه نی دیته ژوو ره وه بو لاتان، ده موچا ویشی شوینه واری فریشته ی پیوه یه)، جه ریر ده لیت: منیش سوپاسی خوام له سه ر کرد.^(۴)

گیرانه وه یه ک هاتوو که پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی (جربر مناهل البیت)،^(۵) (جه ریر له ئیمه یه له ئه هلوبه یه ت)، به لام ئه لبانی حوکی (مونکه ر) ده دات به سه ر سه نه ده که یدا.

جه ریر ده لیت: له یه مه ن بووم که فهرمووده ی پیغه مبهه رم (ﷺ) ده گیرایه وه بو دوو که س، ئه وانیش وتیان: ئه گهر واییت که ده یلیت ئه وه هاوړیکه ت-

^(۱) صحیح البخاری - کتاب مناقب الأنصار - باب ذکر جریر بن عبد الله البجلي (ﷺ)، الرقم ۲۸۲۲.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب من لا یثبت علی الخیل، الرقم ۳۰۳۵.

^(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۱، ص ۲۸۶.

^(۴) السنن الکبری للنسائی - کتاب المناقب - جریر بن عبد الله (ﷺ)، الرقم ۸۲۴۶، المستدرک علی الصحیحین - کتاب الجمعة - قراءة سورة ص في الخطبة والسجود فيها، الرقم ۱۰۵۷ و صححه و واقفه الذهبی، صححه الألبانی فی سلسلة الأحادیث الصحیحة، الرقم ۳۱۹۳.

^(۵) الآحاد و المثانی لابن أبي عمير، الرقم ۲۲۲۲، المعجم الکبیر للطبرانی، الرقم ۲۱۶۸، حکم علیه الألبانی ب(منکر) فی سلسلة الأحادیث الضعیفة، الرقم ۱۲۰۷.

پیغمبر (ﷺ) - نزیکہی سنی سال دہبیت مردوہ، جہریر دلّیت: ئوہ بوو له ریڈا بووین کہ کاروانیک له مہدینہ وہ ہات، پرسیارمان لیکردن سہبارت بہ پیغمبر (ﷺ)، ئوانیش وتیان: پیغمبر (ﷺ) کوچی دواپی کردوہو ئوہ بووہ کر بووہ بہ خلیفہ، جہریر دلّیت: ئوہ دوو کہ سہ وتیان: بہ ہاوپیکت بلئی ئیمہ ہاتین و له وانہ شہ پشت بہ خوا بگہرینہ وہ، ئینجا گہر اینہ وہ بہرہو یہ مہن، جہریر دلّیت: دواتر کہ ہاتم بو لای ئوہ بووہ کر باسی ئوہ دوو پیاوہم بو کرد، ئویش وتی: بو نہ تہننن.^(۱)

دیارہ جہریر پاش ئوہ ہاتنہی بو لای ئوہ بووہ کر ماوہیہ کی زور ماوہ تہ وہ، چونکہ دہبنین ئوہ بووہ کر ئوہی نار دووہ له گہل خالیدی کوری سہ عیددا تا بروات بو شام، بہ لام جہریر داواپی له خالید کرد رپی بدات بگہریتہ وہ بو لای ئوہ بووہ کر تا ہوزی بہ جیلہ کوبکاتہ وہ و له گہلیدا بن، کاتیک گہر ایہ وہو مہ سہ لہ کہی بو باس کرد خلیفہ لئی توورہ بوو، بوہ ئہ مجار جہریری نارڈ بو لای خالیدی کوری و ہلید له عیراق.^(۲)

جہریر له سہر دہمی عومہری کوری خہ ططابدا بہ شداری فتوحاتی کرد، ئوہ بوو عومہریش ئوہی کردہ سہر کردہی ہہ موو (بہ جیلہ)، ئوہ ہوزہش له فہتھی قادسیہ دا رولیکی زور گہورہ یان ہہ بوو.^(۳)

جہریر دلّیت: جاریک له گہل عومہری کوری خہ ططاب و ژمارہیہ ک له موسلماناندا بووین، کہ سیکیان بایہ کی لئی بوویہ وہ، عومہر وتی: ئیستا پتی دلّیم بروات دہستنوئیز بگریت، جہریر وتی: بہ لکو فرمان بکہ با ہہ موومان دہستنوئیز بگرین، عومہر وتی: دہبیت خوّم و ہہ موویشتان دہستنوئیز بگرین، ہہ ستاین دہستنوئیزمان گرت و نوئیزمان کرد، عومہریش بہ جہریری دہفہرموو (رہحمہتی خوات لئی بیت له سہر دہمی نہ فامیدا

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۲۷۸.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۳۴۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۹، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

گه وره یه کی زور چاک بوویت، له سه رده می ئیسلامیشدا گه وره یه کی زور چاک بویت).^(۱)

جه ریر که سئکی خاکی بوو، ئه نه سی کوری مالیک ده لیت: جه ریر له من گه وره تر بوو که چی خزمه تی ده کردم،^(۲) ئه نه س ده لیت: جه ریر خزمه تی ده کردم و ده یوت: من دیومه پشتیوانان چون خزمه تی پیغه مبه ری خویان (ﷺ) ده کرد، بویه هه رکامیان ببینم خزمه تی ده کم.^(۳)

له سه رده می خیلافه تی عوثمانی کوری عه ففاندا جه ریری کوری عه بدولا والی هه مه دان بوو،^(۴) پاش شه هید بوونی عوثمان عه لی داوای لی کرد تا به یعه تی خه لکی هه مه دانی بۆ وه ربگریت و بیت بۆ لای، جه ریریش ئه و فه رمانه ی به جیگه یاند، کاتیک عه لی ویستی که سئک بنیریت بۆ لای موعاویه تا به یعه تی لی وه ربگریت، جه ریر وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران من ده رۆم، چونکه خۆشه ویستی هک له نیوان من و ئه ودا هه یه، ده رۆم و به یعه تی لی وه رده گرم بۆت، ئه شته ر له وی بوو وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران جه ریر مه نیره ئه ترسم هه واداری موعاویه بیت و لای بمینیته وه، عه لی وتی: وازی لی بهینه، ئه وه بوو نامه یه کی نووسی بۆ موعاویه و تیایدا هه والی پیدا که کۆچه ران و پشتیوانانیش به یعه تیان پیداوه، باسی رووداوی جه مه لیشی بۆ نووسی بوو، داوایشی لی کرد وه ک ئه و خه لکه ی تر به یعه تی پیدات،^(۵) ئینجا جه ریر خه لکی کۆکرده وه و وتاریکی پیتشکه ش کرد و تیایدا داوای له موعاویه کرد گویرایه لی بنوینیت و ناکۆکی نه نیته وه و نه بیته هۆی جه نگی نیوان موسلمانان، موعاویه ش داوای کرد په له ی لی نه کات تا رای خه لکی شام

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۵۳۵.

(۲) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۳) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۴۰۱.

(۴) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۵۳۶.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۵۴.

وهربرگريټ،^(۱) که جهرير نامه‌که‌ی دا به موعاويه، موعاويه عه‌مري کورې عاص و گه‌وره‌کانی خه‌لکی شامی کوکرده‌وه‌و راویژی کرد به هه‌موویان، ئه‌وانیش وتیان: تا بکوژانی عوثمان نه‌کوژرینه‌وه به‌یعت ناده‌ین یان ده‌بیټ بکوژه‌کانی عوثمانیان بدرینه‌ه‌ست، ئه‌گه‌رنا جه‌نگی له‌گه‌ل ده‌که‌ن و به‌یعتی پی ناده‌ن، جهرير گه‌رایه‌وه‌و هه‌واله‌که‌ی دا به‌ه‌لی، ئه‌شته‌ر وتی: ئه‌ی ئه‌میری باوه‌رداران مه‌گه‌ر من نه‌موت جهرير مه‌نیره‌ه‌گه‌ر منت بناردایه‌ه‌ موعاويه هه‌ر ده‌رگایه‌کی بگردایه‌ته‌وه دامده‌خست، جهرير به‌ه‌شته‌ری وت: ئه‌گه‌ر تو بوویتایه‌ له‌بری خویتی عوثمان ده‌یانکوشیت، ئه‌شته‌ریش به‌توندی وه‌لامی دایه‌وه‌، ئه‌مه‌ جهريري تووره‌کرد، بویه‌ه‌ جهرير چوو به‌ره‌و قرقیسیا و نامه‌ی نارد بو موعاويه‌ش که چی وتوووه‌ چی پی وتراوه‌، موعاويه‌ش نامه‌ی بو نووسی و داوای لیکرد بچیت بو لای،^(۲) به‌لام ئه‌و که‌ناری گرت و له‌ قرقیسیا مایه‌وه‌ تا له‌وئ مرد.^(۳)

دواتر جهرير له‌ کووفه‌ نیشه‌جی بوو و هه‌ر له‌وئ مایه‌وه‌، له‌ سه‌رده‌می عه‌لی کورې ئه‌بووطالیبیشدا له‌ ریزی خه‌لیفه‌دا بوو، عه‌لی جهريري به‌ نوینه‌ر نارد بو لای موعاويه‌، دواتر جهرير که‌ناری گرت و چوو له‌ ناوچه‌ی (قرقیسیا) نیشه‌جی بوو تا وه‌فاتی کرد.^(۴)

جهرير پیشته‌ریش به‌رپرسی ناوچه‌ی قرقیسیا بوو.^(۵)

جهرير ده‌لټت: عه‌لی کورې ئه‌بووطالیب منی نارد بو لای موعاويه‌ تا بچم به‌یعتی لی وهربرگرم، که چومه‌ه‌ ئه‌وئ ده‌بینم خه‌ریکه‌ وتار ده‌دات و کراسه‌که‌ی عوثمانی کورې عه‌ففانیش کراوه‌ به‌ نووکی رمیکه‌وه‌و خه‌لکی

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۲۷.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۵۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۲۸.

له دهوری دهگرین.^(۱)

جهریر له ناوچهی قرقیسیا^(۲) یان ناوچهی سرات مرد،^(۳) له سالی په نجا و بهکی کۆچی^(۴) یان له سالی په نجاو چواری کۆچیدا مرد.^(۵)

٦٤٢. جهریری کورپی ئه رقه ط (ﷺ)

ناوی جهریری کورپی ئه رقه طه، جهریر ده لیت: له چه جی مالئاواییدا پیغه مبهری خوام (ﷺ) بینی و لیم بیست دهیفرموو (أعطیت الشفاعة).^(۶) به لام ئیین چه جهر سه نه دی ئه م گێرانه وه به لاواز داده نیت.^(۷)

٦٤٣. جهریری کورپی ئهوس (ﷺ)

ناوی جهریری کورپی ئهوسی کورپی حارثه ی طائیه،^(۸) برایهکی هه بوو به ناوی خورهیم.^(۹)

هه ریهک له جهریر و خورهیمی برای پیکه وه کۆچیان کرد بو لای پیغه مبهر (ﷺ)، له و کاته دا پیغه مبهر (ﷺ) له ته بووک ده گه رایه وه، ئه وه بوو موسلمان بوو، ههروه ها ئه و شیعره ی وته وه که عه بیاسی کورپی عه بدولموته لیب له وه سفی پیغه مبهری خوادا (ﷺ) وتبووی.^(۱۰) جاریک له سه رده می ده سه لاتی موعاویه ی کورپی ئه بوو سو فیاندا موعاویه به خه لکیکی وت: ئه مرۆ کئی گه وره ی ئیوه یه، جهریریش له نیویاندا بوو،

(۱) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۲، ص ۵۳۶.

(۲) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۳۸.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۲۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۵) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۳۸.

(۶) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۵۳۵.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۴.

(۸) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۴۰.

(۹) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۸.

(۱۰) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۴۰.

ههستاو و تی گهوره مان ئه و کهسه یه که به خشینی هه بیت بو ئه و کهسه ی داوای لی دهکات و بهرامبهر نه فاممان چاوپۆشی هه بیت و له زه بوونیشمان خوۆش بیت، موعاویهش و تی: ئافهرین ئه ی جه ریر.^(۱۱)

. ۶۴۴ جهزه (ﷺ)

ئهم هاوه لهش ناوی جهزئه به لام ناوی باوک و ره چه له کی نه زانراوه، فهرمووده یه کی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) گنیراوه ته وه.^(۱۲)

جهزه هاته خزمهت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ژن و منالم لیم یاخی ده بن، جا به چی سزایان بده م؟ پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (تعفوا ثلاثا فإن عاقبت فعاقب بقدر الذنب واتق الوجه)،^(۱۳) (سئ جار لییان خوۆش به، ئه گهر- داوای ئه وه- سزات دان ئه وا به پیتی تاوانه که سزایان بده و وریاش به نه دهیت له ده موچاویان).

. ۶۴۵ جهزی (ﷺ)

ناوی جهزیه یان دهوتریت ناوی جهزئه، کونیه که ی ئه بوو خوزه یه وه له سوله مه یه کانه، یان دهوتریت له ئه سه مه یه کانه، کورپکی هه بوو به ناوی حیبیان که فهرمووده ی له باوکیه وه گنیراوه ته وه، کورپکی تریشی هه بوو به ناوی عه بدولا که فهرمووده ی له حیبیانی برایه وه گنیراوه ته وه.^(۱۴)

جهزی له گه ل چه ند که سیکێ تر بیناوه ر بوون و هاوه لیکێ پیغه مبه ریان (ﷺ) به ند کردبوو، دواتر ئه وانه موسلمان بوون و جهزیش موسلمان بوو و هاوه له که ی هینایه وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ری خواش (ﷺ) دوو جلی

^(۱۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۴.

^(۱۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۹.

^(۱۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۵۸۵، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۰۸۹، ضعفه الألباني

في سلسلة الأحاديث الضعيفة، الرقم ۲۸۵۰.

^(۱۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۴.

پی به خشی.^(۱)

پیده چیت هۆکاری موسلمانبوونه که یان به هۆی کاریگه ری کردارو گوفتاری ئه و هاوه له به ندرکراوه وه بوو بیت، چونکه ده بینین هه موو ئه وان ه ی ئه و هاوه له یان به ندرک دبوو باوه ریان هینا.

٦٤٦. جهزئی کوری حیدریجان (ﷺ)

ناوی جهزئی کوری حیدریجانی کوری مالیکی یه مانیه، کوریکه هه بوو به ناوی عه بدوره حمان که فه رموده ی له باوکیه وه گنپراوه ته وه،^(۲) جهزء و باوکیشی هه ردووکیان هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بون.^(۳) هه روه ها برابه کی هه بوو به ناوی قوداد.^(۴)

جهزئی کوری حیدریجان ده لیت: قودادی برام به ئیمانی خۆی و ژن و منداله موسلمانبووه کانی و کهس و کاریه وه که نزیکه ی شهش سه د مال ده بوون شوین که وته ی قداد بوون چوو به ره و مه دینه، به لام له ریدا گه یشته به سریه یه کی پیغه مبه ر (ﷺ)، قداد به وان ی وت: موسلمان بووه، به لام ئه وان بر وایان پی نه کرد و کوشتیان، جهزئی کوری حیدریجان ده لیت: که ئه و هه واله م پی گه یشته چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه وه بوو ئه م ئایه ته دابه زی (یا ایها الذین ءامنوا إذا ضربتم فی سبیل الله فتبینوا...)، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) خوین بایی براکه می پیدام که سه د و شتری سوور بوو، هه روه ها به شداری هیرش بردنه سه ر (طیء) م کرد و ده سته وتیکی زورم ده سته کوه ت و چل ئافره تم به

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۸.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۸.

که نیزه گرت و هه موویانم هینا بۆ مه دینه،^(۱) خوای گه وره ئه و ئافره تانه ی رینموونی کرد و موسلمان بوون،^(۲) پیغه مبه ریش (ﷺ) ئه و ئافره تانه ی ماره کرد له هاوه له کانی.^(۳) جهزئی کوری حیدریجان ماوه یه ک خزمه تی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) ده کرد.^(۴)

٦٤٧. جهزئی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی جهزئی کوری عه مری عوزریه، هاتوته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و پیغه مبه ری خواش (ﷺ) نامه یه کی بۆ نووسی.^(۵)

٦٤٨. جهزئی کوری موعاویه (ﷺ)

ناوی جهزئی کوری موعاویه ی کوری حوصه ینه، له سه رده می خیلافه تی عومه ری کوری خه طابدا به رپرسی ئه هواز بوو، خه لیفه عومه ریش ته نها هاوه لانی ده کرده به رپرس، بۆیه ئه وه به لگه یه له سه ر هاوه لبوونی.^(۶)

٦٤٩. جه عده (ﷺ)

ئهم هاوه له ناوی باوکی و بنه ماله که ی نه زانراوه، به لام هینده زانیاری له سه ر هاتوو قژیکی لولی هه بوو، بۆیه پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی نا جه عده.^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۸.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۸، و قال ابن حجر إسناده مجهول.

(۴) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۸۶۴.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۳.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۹.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۴.

60. جه عدهی کچی عوبه ید (ﷺ)

ناوی جه عدهی کچی عوبه یدی کوری ته عله به به، له پشتیوانانه،^(۸) دایکی ناوی رعاتی کچی عه ددی،^(۹) براهی کی هه بوو به ناوی عمر که ته ویش هاوه لی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو.^(۱۰)

جه عده ژنی نوعمانی کوری نه فعه و مندالیکی لیتی بوو به ناوی حارثی کوری نوعمان، ئینجا دواي مهرگی نوعمان شوی کرد به حبابی کوری نه رقه م و له ویش مندالیکی بوو که ناوی نا حارث.^(۱۱)

601. جه عدهی کوری خالید (ﷺ)

ناوی جه عدهی کوری خالیدی کوری صه ممه ی جوشه میه، یه کیک بووه له هاوه لانی دانیشتوی به صره، رایه کیش ده لیت: دواتر له کووفه نیشته جی بوو. جه عده ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) کابراهی کی قه له وی بینی، به دهستی ئاماژه ی ده کرد بۆ ورگی کابراو ده یفه رموو (لوکان هذا فی غیر هذا لکان خیرا لک)،^(۱۲) (ئه گهر ئه وه له شتی تر دا بوایه - ورگت دانه نایه - زور باشتر بوو بۆت).

ههروه ها جه عده ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) بینی، کابراهی کی بۆ هینرا و پیی و ترا ئه ی پیغه مبهر (ﷺ) ئه م که سه ده یویست تو بکوژیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فه رموو (لم ترع لم ترع لوأردت ذلك لم یسلطک الله علی)،^(۱۳) (ترست نه بی، ترست نه بی، نیازی ئه وه شت هه بوایه، خوا تو ی زال نه ده کرد به سه ر مندا).

^(۸) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۲.

^(۹) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۳.

^(۱۰) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۲.

^(۱۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۳.

^(۱۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث جعدة (ﷺ)، الرقم ۱۶۰۴۰، ضعفه الألباني فی سلسلة الأحادیث الضعيفة، الرقم ۴۸۶۱، ضعفه شعيب الأرنؤوط فی تعليقه علی مسند أحمد بن حنبل.

^(۱۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث جعدة (ﷺ)، الرقم ۱۶۱۱۲، ضعفه الألباني فی سلسلة الأحادیث الضعيفة، الرقم ۴۳۳۶، و قال شعيب الأرنؤوط إسناده ضعيف.

٦٥٢. جه‌عه‌دی کوری هانیء (ﷺ)

ناوی جه‌عه‌دی کوری هانیئی چه‌ضرهمیه، فرموده‌یه‌کی گنراوه‌ته‌وه که ده‌لئیت: پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) عومهری نارد بۆ لای کابرایه‌کی مه‌سیحی که له مه‌دینه بوو تا بانگی بکات بۆ لای ئیسلام.^(١)

٦٥٣. جه‌عه‌دی کوری هوبه‌یره (ﷺ)

ناوی جه‌عه‌دی کوری هوبه‌یره‌ی کوری ئه‌بی وه‌ه‌بی کوری عمری مه‌خزومیه، سه‌باره‌ت به‌ هاوه‌لبوونی راجیایی هه‌یه، بوخاری ده‌لئیت: هاوه‌له، ئیین حیبیان ده‌لئیت: به‌لگه‌یه‌کی دروست نابینم بۆ هاوه‌لبوونی، به‌غه‌وی ده‌لئیت: له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا(ﷺ) له‌دایک بووه، به‌لام پیغه‌مبه‌ری خوای(ﷺ) نه‌دیوه، ئیین چه‌ه‌ر به‌ هاوه‌لی ده‌زانئیت.^(٢)

دایکی ناوی ئومموهانیئی کچی ئه‌بووطالییه، هه‌روه‌ها دوو برای هه‌بوو به‌ ناوه‌کانی هانیء و یوسف.^(٣)

جه‌عه‌دی کوری هوبه‌یره ده‌لئیت: پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ریگری لئده‌کردم خاته‌می زیر به‌کاربه‌ینم.^(٤)

جه‌عه‌ کورپکی هه‌بوو به‌ ناوی یه‌حیا که له‌ سه‌رده‌می عه‌بدولای کوری زوبه‌یردا کوژرا.^(٥)

٦٥٤. جه‌عه‌فری کوری موحه‌مه‌د (ﷺ)

ناوی جه‌عه‌فری کوری موحه‌مه‌دی کوری مه‌سه‌له‌یه‌وه له‌ پشتیوانانه‌وه له‌ فه‌تحی مه‌که‌وه غه‌زاکانی دواتریشدا به‌شداری کرد.^(٦)

^(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤١٨.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢٧.

^(٣) أسد الغابة، ج ١، ص ٤١٨.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢٧.

^(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٣٤٩.

^(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٨٩.

٦٥٥. جه‌عفهری کورپی ئه‌بووسوفیان (ﷺ)

ناوی جه‌عفهری کورپی ئه‌بووسوفیانی کورپی حارثی کورپی عه‌بدولموطه‌لیبه، له‌گه‌ل باوکیدا چوه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه‌و له‌گه‌ل باوکیشیدا له‌غه‌زای حونه‌یندا به‌شدارای کرد.^(١)

٦٥٦. جه‌عفهری کورپی ئه‌بووطالیب (ﷺ)

ناوی جه‌عفهری کورپی ئه‌بووطالیبی کورپی عه‌بدولموطه‌لیبی کورپی هاشمه، ئاموزای پیغه‌مبه‌ری خواجه (ﷺ)، کونیه‌که‌ی ئه‌بووعه‌بدولایه، به‌کینکه له‌یه‌که‌مین ده‌سته‌ی موسلمان بوان.

دایکی ناوی فاطیمه‌ی کچی ئه‌سه‌دی کورپی هاشمه.^(٢)

جه‌عفه‌ر برای عه‌لی بوو و ده‌سال گه‌وره‌تر بوو له‌عه‌لی، هه‌روه‌ها برای عه‌قیل بوو، عه‌قیلیش برا گه‌وره‌ی جه‌عفه‌ر بوو و ده‌سال له‌جه‌عفه‌ر گه‌وره‌تر بوو،^(٣) طالیبی برایشیان گه‌وره‌ی هه‌موویان بوو که بیست سال له‌جه‌عفه‌ر گه‌وره‌تر بوو.^(٤)

ژنه‌که‌ی جه‌عفه‌ر ناوی ئه‌سمائی کچی عومه‌یس بوو که ئه‌ویش له‌یه‌که‌م موسلمان بووه‌کان بوو،^(٥) منداله‌کانی جه‌عفه‌ر و ئه‌سمائیش بریتی بوون له‌عه‌بدولا و موحه‌مه‌د و عه‌ون که هه‌موویان له‌خاکی حه‌به‌شه له‌دایک بوون.^(٦)

جه‌عفه‌ر هه‌ر له‌قو‌ناغی مه‌که‌ه‌و له‌سه‌ره‌تاوه‌ موسلمان بوو، ده‌وتریت

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٨٥.

^(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ٣٤.

^(٣) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ٧٠.

^(٤) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٢١.

^(٥) سير أعلام النبلاء، ج ١، ص ١٤٤.

^(٦) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ٣٤.

بيست و شه‌شەمین کەس بوو موسلمان بوو، رایەکی تر دەلێت: سی و دووهم کەس بوو موسلمان بوو.

ئەبووهورەیرە دەیوت: دواى پێغەمبەر(ﷺ) جەعفەر چاکترین کەس بوو، هەر وەها دەیوت: جەعفەر چاکترین کەس بوو بۆ هەژاران، لەگەڵ هەژاراندا هەلسوکه‌وتی دەکرد و خزمەتی هەژارانى دەکرد و ئەوانیش خزمەتیان دەکرد، ئیتر وای لیهاات پێغەمبەر(ﷺ) بە ئەبولمەساکین (باوکی هەژاران) ناوی دەبرد.^(۱)

جەعفەر لەرووی شیۆه‌ی روخساری و پەڕه‌وی ره‌وشتیه‌وه زۆر له پێغەمبەر(ﷺ) دەچوو، پێغەمبەر(ﷺ) پێی دەفەرموو (أشبهت خلقي و خلقي)،^(۲) (له شیۆه‌و روخسارو ره‌وشتدا له من دەچیت).

جەعفەر کۆچی کرد بۆ حەبەشە و لەوێ مایه‌وه‌و لەسەر دەستی ئەو نه‌ججاشی و کەسانیکى تریش موسلمان بوون، جەعفەر ماوه‌یه‌کی زۆر له حەبەشه‌ مایه‌وه‌ تا دواتر له کاتی جەنگی خەبەردا له حەبەشه‌وه کۆچی کرد بۆ مەدینه.^(۳)

جەعفەر له کۆچی دووه‌می موسلمانانیشدا بۆ حەبەشه‌ هاو‌ده‌م به ئەسمائی ژنی کۆچیان کرد بۆ حەبەشه‌.^(۴)

ئێبىن مەسعوود دەلێت: پێغەمبەر(ﷺ) ئێمەى نارد بۆ لای نه‌ججاشی که هەشتا پیاو دەبووین، من و جەعفەر و ئەبووموسا و عەبدو‌لای کورپی عورفوطه و عوثمانی کورپی مەظعوون، قورەیشیش عەمرى کورپی عاص و عماره‌ی کورپی وه‌لیدیان به بریک دیاریه‌وه نارد و هاتن بۆ لای نه‌ججاشی، که چوونه ژووره‌وه بۆ لای نه‌ججاشی کړنووشیان بۆ برد و چوون بۆ لای،

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۶.

(۲) صحيح البخاري - كتاب الصلح - باب كيف يكتب هذا ما صالح فلان بن فلان وفلان بن فلان، الرقم ۳۶۹۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۶.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴.

یه کتیکان له لای راستیه وه و ئهوی تریش له لای چهپیه وه دانیشته، ئینحا وتیان: دهسته یهک له کس و کاری ئیمه هاتوونه ته خاکی تو و پشتیان کردو ته ئیمه، ئه ویش وتی: ئه وان له کوین؟^(۱) شتی وا هه یه؟ پی پی وترا به لئ، نه ججاشی وتی: به خوا نایانده مه وه دهستان تا قسه یان له گهل نه که م، ئه وه بوو ناردی به شوینیا ندا،^(۲) جه عفر به هاوه له کانی وت: من له ببری هه مووتان قسه ده که م، هه موو به دوای جه عفر دا چونه ژووره وه، به جه عفر یان وت: بوچی کړنووش نابهیت بو پاشا؟ وتی: ئیمه ته نها کړنووش بو خوا ده به ین، وتیان: بوچی؟ وتی: چونکه خوا پیغه مبه ریکی له نیوماندا نارد و فه رمانی پیکردین ته نها کړنووش بو خوا به رین و نویتز بکه ین و زه کات بده ین،^(۳) نه ججاشی وتی: ئه م ئایینه ی ئیوه چیه؟ جه عفریش وتی: ئه ی پاشا ئیمه گه لیک بووین له سه ر بییاوه ری بووین و بتمان ده په رست و مرداره وه بوومان ده خوارد و حه رامه کانمان به حه لال ده زانین و خوینمان رهوا ده کرد، ئه وه بوو خوا له ناو خویماندا پیغه مبه ریکی بو ناردین که وه فاداری و راستگویی و سپارده کاری ئه ومان ده زانی، بانگی کردین تا خوی تاک و ته نها بپه رستین و په یوه ندی خزمایه تی بگه یه نین و دراوسییه تیمان باش بیت و نویتز بکه ین و روژوو بگرین،^(۴) عه مر وتی: ئه وان سه باره ت به کوری مه ریهم و دایکی رایان پیچه وانه ی رای ئیوه یه، نه ججاشی وتی: سه باره ت به کوری مه ریهم و دایکی چی ده لئین؟ جه عفریش وتی: ئه وه ده لئین که خوا فه رموویه تی رۆح و که لیمه ی خواجه که به خشییویه تی به مه ریهمی پاکداوینی بی هاوسه ر که هیچ مروفتیک دهستی پی پی نه گه یشتووه،^(۵) نه ججاشی وتی: هیچتان پییه له وه ی بزی دابه زیوه؟ فه رمانیشی کرد به قه شه کان

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵.

(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵.

(۵) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

تا په رتووکه کانی خوځيان بکه نه وه، جه عفر وتی: به لئی، ئه وه بوو بړیک له سووره تی مهربه می له سه ره تاوه بؤ خویندنه وه، نه ججاشی دهستی کرد به گریان تا ریشی ته ر بوو، قه شه کانش هه روا گریان تا په رتووکه کانیان ته ر بوو،^(۱) نه ججاشیش داریکی له سه ر زهوی هه لگرت و وتی: ئه ی خه لکی حه به شه و قه شه و راهیبه کان ئیوه ده لئین چی من ئه مه م پی خراب نیه، من شایه تی ده دم ئه و پیغه مبه ری خواجه و ئه وه یه که له ئینجیلدا هاتووه و عیسا مزگینتی له باره وه داوه، سویند به خوا ئه گهر من له م پاشایه تیه مدا نه بوو مایه ده چووم بؤ لای و ده بوومه نه عمل هه لگر و ئاوی ده ستونویژیم دها، ئینجا به موسلمانانی وت: بړون له کوئی ده تانه ویت بمیننه وه، فه رمانیشی کرد دیاریه کانی قوره یشیه کان گیرد رایه وه.^(۲)

جه عفر ئه میری هاوه لانی موسلمانانی حه به شه بووه، پیغه مبه ریش (ﷺ) ئه وه ی راگه یاند و نه ججاشیش له سه ر دهستی ئه و موسلمان بووه، ئه م گیرانه وه ش به لکه یه که له و باره یه وه:

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) نامه ی نووسی بؤ نه ججاشی به عه مری کوری ئومه ییبه دا نامه که ی بؤ نارد و تیایدا هاتبوو (بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله إلى النجاشي الأصحم ملك الحبشة، سلام عليك، فإني أحمد إليك الله الملك القدوس المؤمن المهيمن، وأشهد أن عيسى ابن مريم روح الله، وكلمته ألقاها إلى مريم البتول الطيبة الحصينة، فحملت بعيسى، فخلقه من روحه ونفخه كما خلق آدم بيده ونفخه، وإني أدعوك إلى الله وحده لا شريك له، والموالة على طاعته، وأن تتبعني وتؤمن بي وبالذي جاءني، فإني رسول الله، وقد بعثت إليك ابن عمي جعفرًا، ومعه نفر من المسلمين، فإذا جاءوك فاقمهم ودع التجير فإني أدعوك وجنودك إلى الله وقد بلغت ونصحت فاقبلوا نصيحتي، والسلام على من اتبع الهدى)، (به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان، له موحه مبه دی پیغه مبه ری خواوه بؤ نه ججاشی ئه صحه می پاشای حه به شه، سه لامت لئ بیت، من سوپاسی خوا ی مه لیکی قوددوسی

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۱۵-۲۱۶.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۰۷.

موئینی موہیمینت لا دکہم، من شایہ تی دەدەم عیسای کوری مەرہەم رۆح و کەلیمە ی خوایە کە بەخشی بە مەرہەمی پاکداوین و ئەویش سکپەر بوو بە عیسا، خوا لە رۆحی خۆی دروستی کرد و فووی پێداکرد وەک چۆن بە دەست و فووی خۆی ئادەمی دروست کرد، من تۆ بانگ دەکەم بۆ لای خوای تاک و تەنهای بی هاوہل و ھەواداری لەسەر گوێرایەلی خوا و شوین من بکەویت و بپروا بەینیت بە خۆم و ئەو پەيامە ی ھیناومە، چونکە من پێغەمبەری خوام، ھەر وہا من جەعفەری ئامۆزام و دەستە یەک لە موسلمانانم ناردووہ بۆ لاتان، ئەگەر ھاتن بۆ لات رییان بکەرەوہو واز لە خۆسە پێنی بەینە، چونکە من خۆت و سەربازانت بانگ دەکەم بۆ لای خوا، من گە یاندم و ئامۆژگاریم بەخشی، دە ی ئامۆژگاریە کەم قبوول بکەن، وە سەلام لەوہ ی شوین رینموونی دەکە ویت)، لە وە لامدا نە ججاشی نووسی (بە ناوی خوای بەخشندە ی میھرە بان، بۆ موحمەدی پێغەمبەری خوا لە نە ججاشی ئەصحە می کوری ئەبجەرەوہ، سەلام و رەحمەت و بەرە کە تی خوات لێ بیت ئە ی پێغەمبەری خوا، ھیچ پەرستراویک نیە جگە لە و خوایە ی کە رینموونی کردم بۆ ئیسلام، ئە ی پێغەمبەری خوا نامە کە تم پێگە یشت کە سەبارەت بە عیسا باست کردووہ، دە ی سویند بە پەرورە دگاری ئاسمان و زەوی عیسا زیاتر نیە لەوہ ی کە باست کردووہ، زانیمان چی پە یامیکت بۆ ناردوین، ئامۆزاکەت و ھاوریگانیمان نزیک و ریزدار داناوہ، شایە تی راستی دەدەم کە تۆ پێغەمبەری خوایت، من بە یعە تم داوہ بە تۆ و بە یعە تم داوہ بە ئامۆزاکەت و لەسەر دەستی ئەو موسلمان بوم، ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) وا من ئەریحای کوری ئەصحە می کوری ئەبجەرت بۆ دە نیرم چونکە من تەنھا دەسە لات ی خۆم ھە یە، ئەگەر یش دە تە ویت بینم بۆ لات دیم بۆ لات ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ)، چونکە من شایە تی دەدەم ئەوہ ی دە یفەر موویت

حە قە) (۱)

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۵۹۹.

جه عفر له حبه شه به رپرس و ده مړاستی موسلمانان بوو، کاتیکیش کاروانیکی موسلمانان له یه مهنه وه که وتنه پړی و رییان که وته حبه شه، لای جه عفر مانه وه تا تا دواتر هه موو پیکه وه چوونه وه بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ).^(۱) کاتیک جهنگی به رد روویدا و موسلمانان سه رکه وتن، جه عفر و هاوه لانی هه والیان لانه بوو، نه ججاشی ناردی به شوین جه عفر و هاوه لانی، که چوونه ژوروه بۆ لای، له مالیکدا بوو جلی پینه کراوی له به ردا بوو، جه عفر و هاوه لانی دلیان سووتا بۆی، نه ججاشی که ده موچاوی بیتاقتی ئه وانی بینی وتی: من موژده یه کتان پیده ده م که دلخوشتان ده کات، هه والگره که م له خاکی ئیوه وه هاتووه بۆ لام و هه والی پنداوم خوا پیغه مبه رکه ی سه رخواستووه و دوژمنه که ی شکاندووه و فلان و فلانه که س به ند کراون، له دؤلیک جهنگه که بووه که پتی ده وتریت به در که داری ئه راکی زوره، ده لئیت ئه مړویه دیته به رچاوم له وئ شوانه یی و شترم ده کرد بۆ گه وره که م که که سینک بوو له به نی ضمه ره، جه عفر به نه ججاشی وت: ئه وه چیه بۆچی له سه ر خوّل دانیشتویت و هیچ راخه ریکت له ژیردا نیه و ئه و جلانه ت له به ره؟ ئه ویش وتی: له وه دا که خوا داییه زاندووه بۆ سه ر عیسا ئیمه ئه وه مان دیتووه که حقه له سه ر به نده کانی خوا کاتیک به خششیکی خویان پینده گات ته وازوع بنوینن، کاتیک خواش سه رکه وتنی پیغه مبه رکه ی به خشی پیم، منیش ئه م ته وازوعه م بۆ نواند.^(۲)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) په یامی نارد بۆ نه ججاشی تا ئومموحه بیبه ی لی ماره بکات، نه ججاشی ئاماده سازی بۆ کرد و ناردی به شوین جه عفر و موسلمانانی هاوده می جه عفریشی بانگ کرد، که هاتن نه ججاشی وتاریکی پیشکش کرد و به به رچاویانه وه شایه تومانی دووباره کرده وه.^(۳)

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۷۱.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۳۰۷-۳۰۸.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۳.

کاتیک جه عفر و یاران گه یشتنه مه دینه، پیغمبر (ﷺ) نیوجاوانی جه عفری ماچ کرد،^(۱) ئینجا فهرمووی: نازانم به کامیان دلخوش بم، به هاتنی جه عفر یان به فتحی خه یبه ر.^(۲)

جه عفر و موسلمانان هاو دهم به خویان بریکی زور دیاری و خه لاتی نه جاشیان بؤ پیغمبر (ﷺ) هینابوو، دهستی ئه بوومووسای ئه شعهریش که له یه مه نه وه چوو بوونه حه به شه له گه ل جه عفر هاتنه وه بؤ مه دینه، ههروه ها نه جاشی برازایه کی خوی ناردبوو تا له بری خویدا خزمه تی پیغمبر (ﷺ) بکات.^(۳)

پیغمبر (ﷺ) له دهستکه وته کانی خه یبه ردا جه عفر و هاوه لانی به شدار کرد، ئه وه بوو پیغمبر (ﷺ) سالانه په نجا کۆل خورمای بریه وه بؤ جه عفر.^(۴)

به فه رمایشتی پیغمبر (ﷺ) شایه تی بؤ جه عفر و هاوده مانی دراوه که پاداشتی دوو کۆچیان بؤ نووسراوه، کۆچیک بؤ حه به شه و کۆچیکیش بؤ مه دینه، وهک له وه فرموده ی صه حیحی بوخاریدا هاتوه کاتی کۆچهرانی حه به شه هاتنه وه بؤ مه دینه، خه لکی له کۆچهران پتیا ن دهوتن ئیمه پتیش ئیوه کۆچمان کردوه بؤ مه دینه، ئه سمائی کچی عومه یسیش که له وه کۆچهرانه ی حه به شه بوو به سه ردان چوو بؤ لای حه فصه ی ژنی پیغمبر (ﷺ)، عومه ر چوو یه ژووره وه بؤ لای حه فصه و ئه سمائی له وئ بینی، به حه فصه ی وت: ئه و ئافره ته کییه؟ وتی: ئه سمائی کچی عومه یسه، عومه ر وتی: ئه مه حه به شیه که یه، ئه مه له وانه ی که شتی که یه؟ (واته ئه و کۆچهرانه ی به که شتی

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب جعفر بن أبي طالب بن عبد المطلب بن هاشم - ذکر سادات أهل الجنة، الرقم ۴۹۷۱.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الهجرة الأولى إلى الحبشة - هجرة عثمان مع رقية (ﷺ) إلى الحبشة ، الرقم ۴۲۷۲، صححه ووافقه الذهبي.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۷۸.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۴۱.

له حبه شهوه هاتبوون بۆ مه دینه)، دایکی باوه داران وتی: بهائی، عومەر وتی: به کوچکردن پیشتان که وتین، جا ئیمه له ئیوه له پیشتەر و شیاوترین به پیغه مبهری خوا، ئەسمائیش توورە بوو و وتی: نه به خوا، ئیوه له گهڵ پیغه مبهر (ﷺ) بوون و نانی برسیتانی هه‌دا و ئامۆژگاری نه زانتانی ده کرد، به لام ئیمه له خاکیکی-یان ولاتیکی- دوور و ناخۆش بووین له حبه شه، ئەوهش له بهر خوا و له بهر پیغه مبهر که ی، سویند به خوا نان ناخۆم و ئاو ناخۆمه وه تا ئەوهی وتت باسی نه کهم بۆ پیغه مبهر (ﷺ)، ئیمه ئازارمان بهرده کهوت و ده ترساین، ده چم و بۆی باس ده کهم و پرساری لیده کهم و درۆ و فیئیش ناکه‌م و که‌م و زیادای بۆ ناکه‌م، ئەسماء چوو بۆ لای پیغه مبهر (ﷺ) و مه سه له که‌ی بۆ باس کرد، پیغه مبهر (ﷺ) پیتی فەرموو ئە‌ی تو چیت پی وت؟ وتی: ئاواو ئاوام پی وت، پیغه مبهر (ﷺ) فەرمووی: (ایس بأحق بی منکم، وله لأصحابه هجرة واحدة، ولكم أنتم - أهل السفينة - هجران) (ئو له ئیوه شیاو تر نیه به من، ئەو و هاوه لانی یه‌ک کوچیان بۆ هه‌یه و ئیوه‌ش-یارانی که‌شتی- دوو کوچتان بۆ هه‌یه).^(۱)

عه‌لی که برای جه‌عفر بوو زۆر جه‌عفری خۆشه‌ویست، بۆیه عه‌بدولای کوری جه‌عفر که برازای عه‌لیه ده‌لێت: هه‌رکات داوای شتیکم له عه‌لی بکر دایه و نه‌یکر دایه بموتایه له بهر خاتری جه‌عفر ئەوه‌م بده‌ری یه‌کسه‌ر پیتی ده‌دام.^(۲)

کاتی‌ک پیغه مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ عومره‌ی پاش حوده‌بیبه جه‌عفریشی له‌گه‌لدا بوو، پیغه مبه‌ر (ﷺ) جه‌عفری نارد بۆ داوای مه‌یمونه‌ی کچی حارث، مه‌یمونه‌ش مه‌سه له‌که‌ی دایه ده‌ست عه‌بباس که می‌ردی خوشکه‌که‌ی بوو، عه‌بباسیش مه‌یمونه‌ی له پیغه مبه‌ر (ﷺ) ماره کرد.^(۳)

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب غزوة خیبر، الرقم ۴۲۳۰.

(۲) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۶.

(۳) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۴، ص ۲۲۹.

پینگہ مبر (ﷺ) جہ عفری کورپی ئه بو و طالیبی نارد بؤ شہری موئته له خاکى شام، ئه و بوو له مانگی جہ مادیلئوولای سالی هه شتہ می کؤچیدا له و غه زایه دا شه هید بوو.

موئته له خوارووی به لقا بوو ماوہ یه ک دوور بوو له شام، ئه و بوو له مانگی جہ مادیلئوولادا پینگہ مبر (ﷺ) به نامه یه که وه حارثی کورپی عومه یری ئه زدی نارد بؤ لای پاشای بو صرا، که چی که گه یشته موئته شوره حبیلی کورپی عه مری غه سانی ریی پی گرت و کوشتی، پینگہ مبر (ﷺ) ئه وهی له سهر سهخت بوو، بویه سوپایه کی نارد که نزیکه ی سنی هه زار که س دهبوون، پینگہ مبر (ﷺ) فه رمووی: (ئهمیری خه لکه که زهیدی کورپی حارثه یه، ئه گهر کوزرا ئه وه جہ عفری کورپی ئه بوتالیب ئه میره، ئه گهر ئه ویش کوزرا ئه وه عه بدولای کورپی ره واحه ئه میره، ئه گهر ئه ویش کوزرا با موسلمانان به رهامه ندی خویان له نیتو خویاندا که سیک دیاری بکه ن و بیکه نه ئه میریان)، پینگہ مبر (ﷺ) ئالایه کی سبی دایه ده ست زهیدی کورپی حارثه و وه سیه تی کرد بویان تا بچه شوینی کوزرانه که ی حارثی کورپی عومه یر و خه لکی ئه وئ بانگ بکه ن بؤ ئیسلام، ئه گهر موسلمان بوون باشه، ئه گهرنا پشت به خوا به ستن و دژیان بجه نگن، خویشی بؤ به یریکردنیان له گه لیان چوو تا گه یشته (ثنية الوداع)، ئیتر له وئ وه ستا و مالئاوایی کرد لییان، موسلمانانیش نزیان ده کرد بویان و ده یانوت خوا بتانپاریزی و به چاکی و ده سته که وه بتانگیریته وه، دوژمنیش ئه م هه واله ی بیست و سوپای کؤکرده وه و شوره حبیل نزیکه ی سه د هه زار سه ربازی کؤکرده وه و ده سته ی پیشرہوی نارد.

کاتیک موسلمانان گه یشته ن خاکی شام و هه والی زوری سوپای دوژمن و هاتنی هیره قلیشیان به سوپایه که وه بیست که نزیک له و ناوچه بوو، وتیان: با نامه بنیرین بؤ پینگہ مبر (ﷺ) تا بزانیان فرمان به چی

دهكات، به لام عهبدولای كوری ره واحه موسلمانانی هاندا تا دریژه بدهن به چوونه كه یان، نه وه بوو دریژه یان دا به چوونه كه یان تا گه یشتنه موٲته، دوژمنیش به سوپایه کی گه وره وه هاتن و جهنگ له نیوانیاندا روویدا، زهید به ئالاكه وه جهنگا تا رمیكى به ركهوت و شه هید بوو، ئینجا جه عفری كوری نه بوو طالیب ئالاكه ی گرتنه دهست و له سهر ئه سپه كه ی دابه زی و ده ماریكى پیی ئه سپه كه ی بری تا نیشانی بدات راكردن نیه، ئینجا جهنگا تا سه ربازیكى رومی به شمشیر لیندا و وا لیندا كردی به دوو به شه وه، یه كینك له به شه كانی جه سته ی نزیکه ی سی و نه ونده برینداری پیوه بوو، به هموو جه سته ی وه نزیکه ی هفتاو نه ونده برینداری بینرا چ له به ركهوتنی شمشیر یان رم بیٲ، ئینجا عهبدولای كوری ره واحه ئالاكه ی هه لگرت و نه ویش جهنگا تا كوژرا، ئینجا موسلمانان ئالاكه یان دایه دهست خالیدی كوری وه لید و نه ویش به پلانیتکی سه ركهوتوو توانی پاشه كشه بكات به سوپای موسلمانان.^(۱)

كاتیک جه عفر ئالاكه ی به دهستی راسته وه گرتبوو شمشیریک درا له دهستی و دهستی برا، بویه به دهستی چه پ ئالاكه ی گرتنه دهست، پاش كه میکی تر درا له دهستی چه پیشی و ههردوو دهستی برا.^(۲)

كاتیک ئه م رووداوانه روویاندهدا پیغه مبه ر(ﷺ) له مه دینه له لایه ن په روه ردگاروه هه والی پیده دراو ده یگزرایه وه بو هاوه لان.^(۳)

ئه سمائی ژنی جه عفر ده لیت: جاریک هه ویرم شیلا بوو و منداله كانم شورددبوون و رونم دابوو له قزیان و پاک و پوخمم كردبوونه وه، پیغه مبه ر(ﷺ) هات بو لامان و فهرمووی: (منداله كانی جه عفرم بو بهینه)، منیش نه وانم هینا، پیغه مبه ریش(ﷺ) بونی نه وانی ده كرد و فرمیسك به چاوانیدا ده هاته

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۲۸-۱۲۹.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۴۶.

(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۳۸۴۳.

خواره وه، وتم: ئەى پىڭه مبهرى خوا (ﷺ) به دايك و باوكمه وه به قوربانى بىم بۆچى ده گرىت، ئايا هيچت سه بارهت به جه عفر و هاوه لانى بيستوه؟ فه رموى: (نعم أصيبوا هذا اليوم)، (به لى ئەمرؤ كوژران)، ئەسمائى كچى عومه يس ده لىت: منيش هه ستام ده ستم كرد به شيوهن و ژنان له ده ورم كۆبوونه وه و پىڭه مبهر (ﷺ) گه رايه وه بۆ ماله وه و به ژن و خيزانه كانى فه رموو (لا تغفلوا آل جعفر من أن تصنعوا لهم طعاما فإنهم قد شغلوا بأمر صاحبهم)،^(۱) (بنه مالهى جه عفر پشتگوى مه خه ن و چاوتان لىيان بىت خوار دىيان بۆ ئاماده بكه ن چونكه ئەوان خويان په شو كاون به مردوه كه يانه وه).

له گىرانه وه يه كى تر دا هاتوه پىڭه مبهر (ﷺ) به خه لكى فه رموو (اصنعوا آل جعفر طعاما فإنه قد أتاهم أمر يشغلهم)،^(۲) (خوار دىنك ئاماده بكه ن بۆ خيزانى جه عفر چونكه بارى كيان تووش بووه كه په شو كاوى كردون).

كاتىك پىڭه مبهر (ﷺ) هه والى كوژرانى جه عفر و زه يد و عه بدولاي كورى ره واحه ي بيست، دانىشت و خه فته دهموچاوى داگرتبوو، پياويك هات وتى: ئەى پىڭه مبهر (ﷺ) ئافره تانى جه عفر وا ده گرىن و به رده وامن له گريانىيان، پىڭه مبهر (ﷺ) فه رمانى كرد بىروا رىي گريانىيان لى بگرىت، ئەويش چوو و هاته وه وتى: ئەى پىڭه مبهر (ﷺ) من پىم وتن به لام به گوييان نه كردم، پىڭه مبهر (ﷺ) هه متر نارديه وه، كابرا چوو و هاته وه وتى: به خوا چارىيان ناكه م هه ر ده گرىن، جارى سىتیه مېش هه ر وا بوو، عائشه ده لىت: پىڭه مبهر (ﷺ) به كابراى فه رموو (فاحت في أفواههن التراب)، (دهى خۆل بېرژينه به دهموچاوياندا).^(۳)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث أسماء بنت عميس (رضي الله عنها)، الرقم 27728، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند أهل البيت رضوان الله عليهم أجمعين - حديث عبد الله بن جعفر بن أبي طالب (رضي الله عنه)، الرقم 1776، سنن أبي داود - كتاب الجنائز - باب صنعة الطعام لأهل الميت، الرقم 2132، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم 2132، حسنه شعيب الأرنؤوط في تعليقه على مسند أحمد بن حنبل.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب ما ينهى من النوح والبكاء والزجر عن ذلك، الرقم 1305.

پیغمبر (ﷺ) تا سنی روژ مؤلہ تی دا خیزانی جه عفر ماتہ مینی بگین،
 دواتر پیغمبر (ﷺ) چوو بؤ لایان و فہرمووی: (لاتبکوا علی أخي بعد الیوم)،
 (لہ مرؤ بہ دواوہ مہ گرین بہ سہر براکہ مدا)، ئینجا فہرمووی: (برازاکانم بؤ
 بانگ بکہن)، ئەوانیش ہاتن، ئینجا داوای سہرتاشی کرد و سہرتاش ہات،
 پیغمبر (ﷺ) فہرمانی کرد سہری کورہکانی جه عفری چاک کرد.^(۱)
 پیغمبر (ﷺ) دەیفہرموو (رأیت جعفرًا يطير في الجنة مع الملائكة)،^(۲) (جہ عفرم
 بینی لہ بہ ہشتدا لہ گہل فریشتہ کاندہ دہ فری).
 پەندو وانہ

دەبینین پیغمبر (ﷺ) لہ ہموو بارہ سہختہ کاندہ خویشی و ئازیزانیشی
 ھاودہم بہ ھاوہلان بە شدار کردووہ، بؤ جیہتہشتنی خاکی خویان و
 کوچیکی دوور و سہخت پیغمبر (ﷺ) جہ عفری ئاموزای دەنیریت، بؤ
 فہتھی خہبەر علی ئاموزای دەنیریتہ پیشہوہ، بؤ جہنگی موئتہ جہ عفر
 دەنیریت، خوئی بە شدار ی ہموو نارہحہ تہکان دەبیت، ئەمہ وادہکات ئیتر
 ھاوالاتی لہ ئاست کیشہو نارہحہ تہکاندا نارہزایی دہرنہ بریت، چونکہ دەبینیت
 سہر کردہ و دەورو بہرہکەشی وەک ئەو دہژین.

پەندو وانہ یەک کہ لہ سہر کردایہ تی جہ عفرہوہ فیری دەبین بنہرہتہ
 بؤ راست کردنہ وہی ئەو ہلہ گہورہی کہ ئەمرؤ لہ ناو موسلماناندا ہیہ،
 ئەویش شہرمکردن و ترسانہ لہ وتنی ہندی راستی ئیسلام بہ بیانوی
 جوراوجور کہ زوربہی کات ئەو بیانوانہ زادہی بیر کردنہ وہی عہقلی نین
 بہ لکو ترسہ لہ بہرامبہرو بہرگہنہ گرتنی شالاویانہ، دەبینین جہ عفر کاتیک
 پرسیاری لیدہ کریت سہبارت بہ پیروزترین بنہمای ئایینی ولاتی حہبہ شہ،
 لہ وەلامدا تہنہا ئەوہ دەلایت: کہ خوا دایبہ زاندووہو پە یامی خواہ، ئیتر

^(۱) سنن النسائي - كتاب الزينة - باب حلق رؤوس الصبيان ، الرقم ۵۲۴۲، صححه الألباني في صحيح و
 ضعيف سنن النسائي.

^(۲) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب جعفر بن أبي طالب (رضي الله عنه) ، الرقم ۳۷۱۳
 و قال حديث غريب، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ۳۷۱۳.

باکی نیه چی به سهر دئ، چونکه ئەوان له بهر نه گۆرینی په یامی خوا کۆچیان کردوووه بۆ حه به شه، جا ئیستا چۆن ده کریت پاش ئەو هه موو نار هه تیه ئەو کاره بکهن که ئاماده نه بوون له ولاتی خویان بیکه ن ئەویش ده سکاری کردنی په یامی خواجه، ده بینین له مرۆشدا موسلمانانیک له بهر ئایینی خوا چه ندین نار هه تییان دیته پڕی و قبولی ده که ن و ئاماده ن له و پیناوه دا باج بدن، که چی له لایه کی تره وه ئەو ماندوو بوونه یان سفر ده که نه وه.

له نامه که ی پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) بۆ نه ججاشی ره چاوی ئەو خاله ده که ی ن که پیغه مبه ر (ﷺ) له دو اندنی به رامبه ردا ره چاوی باری به رامبه ری کردوووه له هر مه سه له په یوه سه ته کانی نئوانیشیان دواوه، پیغه مبه ر (ﷺ) ده زانیت ئایینی نه ججاشی و حه به شه مه سیحیه ته، بۆیه سه باره ت به عیسا و مه ریهم قسه ده کات، سه باره ت به و پرسانه ی کیشه ی ناو ئەو ئایینه بوون که بریتی بوو له به ندایه تی عیسا و له دایکبوونی عیسا و پاکداوینی مه ریهم، به مه هم ئەو مه سه لانه ی بۆ یه کلا کرده وه، هه م تیگه یان د که خالی هاوبه ش له نئوانیان ئیسلام و مه سیحیه تدا هه یه.

ریزگرتنی نه ججاشی بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) له ئاستیکی زۆر گه وره دا بووه، ده بینین له هه نگاوی یه که مدا باوه ری پێ ده هینیت و به هه موان ده لیت: ئاماده م بیمه خزمه تکاری، پاشان کوره که ی خۆی ده نیریت بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ)، ئینجا له وه لامی نامه که یدا بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) ئەم ده ربیرینه به کار دینیت (به ناوی خوای به خشنده ی میهره بان، بۆ موحه ممه دی پیغه مبه ری خوا له نه ججاشی ئەصحه می کورپی ئەبجهره وه، سه لام و رحمه ت و به ره که تی خوات لی بیت ئەه ی پیغه مبه ری خوا)، ئەمه ش لووتکه ی ریزه که هه رچه نده ئەو نامه نووسه که چی ناوی خۆی ده خاته دوا ی ناوی پیغه مبه ر (ﷺ)، هه روه ها هاو ده م به جه عفه رو یارانی برازا که ی خۆی ده نیریت بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا خزمه تی بکات، جگه له وه ش گرانبه هاترین دیاری بۆ ده نیریت.

دروستی ماچکردنی پیاو بۆ پیاو و ههروهها ئافرهت بۆ ئافرهتیش،
 ئهوهش وهک نیشاناندانی ئهوپهری خۆشهویستی، پیغهمبهر(ﷺ) که جهعفری
 بینی باوهشیان به یهکدا کرد و پیغهمبهر(ﷺ) نیوچاوانی جهعفری ماچ
 کرد، وهک چۆن هسهن و حوسهینیشی دهگرته کۆش و ماچی دهکردن.
 له بهرچاوگرتنی ئهگهرهکان خالیکی بنههتی و پنیوسته له سههرکردهدا ههبیته،
 پیغهمبهر(ﷺ) له ناردنی ئهو سوپایهدا ئهگهری دانا بۆ کوژرانی سن سههرکردهو
 ریزبهندی دانا که ئهگهر ههراکامیان کوژرا ئهوی تریان بچیته شوینی، دواي
 ئهوهش با ئیتر موسلمانان له نیو خۆیاندا سههرکردهیهک دیاری بکهن.

چوونی پیغهمبهر(ﷺ) به پیاده بۆ مائئاوایی کردن له سوپاکهی موئتهو
 پهروۆشی بۆیان پالپشتیکی گهورهیه بۆ وره و گورو تینی سهربازان، ههروهها
 به شداری کارای سههرکرده یهکدواي یهکهکانی ئهو سوپایه و جهنگانیان به
 گورو تینهوه دووباره ورهبرزیه بۆ سوپا به گشتی.

ئامادهکردنی خواردن بۆ مردوو فهروانی پیغهمبهری خواجه(ﷺ) بۆ
 موسلمانان بهتایبتهت بۆ دهرودراسینی مالی مردووکه چونکه ئهوان له
 باریکی سهختدان، کهچی ئهمرۆ بارهکه لای زۆریک له موسلمانان پیچهوانه
 بوتهوهو کهس وکاری مردووکه له بهر سهرقالییان به ئامادهکردنی
 خواردن بۆ ئهوانهی دین بۆ سهرهخۆشییان پهشوکاویهکیان دهبیته به
 چهند بهرامبهر.

٦٥٧. جهعفری کوری یهزید(رضی الله عنه)

ناوی جهعفری کوری یهزیدی کوری هاشمی قورهیشیه، براهیکی ههبوو
 بهناوی رکانه، له غهزای خهیهردا که پیغهمبهر(ﷺ) دهستکهوتهکانی دابهش
 کرد پهنا کۆل خورمای پی بهخشی، ئهوهندهشی بهخشی به رکانهی
 برای.^(١)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٨٨.

٦٥٨. جهمره ی کچی عهبدولای (ﷺ)

ناوی جهمره یه و کچی عهبدولای ته میمی به ربووعیه، هم خوی و هم باوکیشی هاوهلی پیغه مبه ر (ﷺ) بون.^(۱)

جهمره ده لیت: باوکم منی برد بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نزای به ره که ت بکه بو ئهم کچهم، پیغه مبه ریش (ﷺ) داینیشاندم و دهستی خسته سهر سهرم و نزای به ره که تی بو کردم.^(۲)

ئهم ئافره ته دواتر له کووفه نیشته جی بوو.^(۳)

٦٥٩. جهمره ی کچی قوحافه (ﷺ)

ناوی جهمره یه و کچی قوحافه ی کیندی،^(۴) کچیکی هه بوو به ناوی ئومموکلثوم که فهرمووده ی له دایکیه وه گپراوه ته وه.^(۵)

جهمره ده لیت: له هه جی مالئاوا بییدا له گه ل ئومموسه له مه دا بووم و گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو ئهی ئوممه ته خوشه ویسته که م ئایا گه یاندم بیتان؟ جا کورینکی جهمره وتی: دایه گیان ئه وه چیه دایکی بانگ ده کات؟ منیش وتم: کورپی شیرینم مه بهستی ئوممه ته که یه تی، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یفه رموو (ألا إن أعراضکم وأموالکم ودماءکم علیکم حرام، کحرمة یومکم هذا، فی بلدکم هذا، فی شهرکم هذا)،^(۶) (وریابن ئابروو و سامان و خوینتان له یه کتر حه رامه وه ک حه رامی ئهم روژه تان، له م خاکه تاندا و له م مانگه تاندا).

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۶.

(۲) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۶.

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۷.

(۵) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۴.

(۶) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۰۳۸۲، أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۷.

٦٦٠. جهمره‌ی کچی نوعمان (ﷺ)

ناوی جهمره‌ی کچی نوعمانی عده‌ویه، ئهم ئافرته فەرمووده‌یه‌کی
 گپراوته‌وه‌و ده‌لئیت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فەرمانی کرد موو و خوین بخرینه
 ژیر خاک.^(۱)

٦٦١. جهمره‌ی کوری عه‌وف (ﷺ)

ناوی جهمره‌ی کوری عه‌وفه، کونیه‌که‌ی ئه‌بوویه‌زیده، له‌و هاوه‌لانه
 ئه‌ژمار ده‌کریت که دواتر له‌ فه‌له‌ستین نیشته‌جی بووه، کوریکی هه‌بوو
 به‌ ناوی یه‌زید که فەرمووده‌ی گپراوته‌وه، برایه‌کیشی هه‌بوو به‌ ناوی
 حوره‌یث.^(۲)

یه‌زید ده‌لئیت: له‌گه‌ل جهمره‌ی باوکم چووم بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و
 به‌یعه‌تمان دا به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) نزای بو کرد و
 ده‌ستی هینا به‌سه‌ر سنگیدا،^(۳) نزای به‌ره‌که‌تیشی بو کرد.^(۴)

٦٦٢. جهمره‌ی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی جهمره‌ی کوری نوعمانی کوری هه‌وه‌زه‌ی کوری مالیکی کوری
 سه‌معانی عوزریه، یه‌که‌م که‌س بوو له‌ حیجازدا سه‌ده‌قه‌و زه‌کاتی هۆزه‌که‌ی
 خو‌ی برده‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)،^(۵) چوونه‌که‌شی له‌گه‌ل وه‌فدینکی
 دوانزه‌که‌سیدا بوو که له‌ مانگی سه‌فه‌ری سالی نۆی کۆچیدا بوو.^(۶)

^(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۷.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۳۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۶.

^(۴) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۶۲۶.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۵۶.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۷۳.

جه مره گه وره می هۆزه که می خۆی بووه، پیغه مبه ر (ﷺ) ناوچه یه کی بو
بریه وه و ئه ویش تا وه فاتی کرد له وی مایه وه.^(۱)

۶۶۳. جه مووحی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی جه مووحه و له هاوه له پشتیوانیه کانه له خه زره جیه کان له به نی سه له مه.
به نی سه له مه بتیکیان هه بوو که پیی دهوترا مه ناف، که سیک له هۆزه که
که پیی دهوترا جه مووح هه ستاو ئه و به ی به په تیکه وه به سه ته وه به
سه گیکه وه، ئینجا فری دایه ناو بیریکه وه- چالیکه وه- و به شیعر گالته ی
پی ده کرد.^(۲)

۶۶۴. جه میعی کوری مه سهوود (ﷺ)

ناوی جه میعی کوری مه سهوودی کوری عه مری کوری ئه صره مه، له
پشتیوانانه له خه زره جیه کان، یه کیک بوو له خیرخوازه کان.^(۳)

۶۶۵. جه میله ی کچی زهید (ﷺ)

ناوی جه میله ی کچی زهیده و خوشکی عه لبه ی کچی زهیده، ئه م ئافره ته
له پشتیوانانه و به یعه تی داوه به پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۴)

۶۶۶. جه میله ی کچی سه عد (ﷺ)

ناوی جه میله ی کچی سه عدی کوری ره بیعه، ئه م ئافره ته له پشتیوانانه،
کونیه که می ئومو سه عده.^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۵۶، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۶۰.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۰.

سه‌عدی باوکی له‌گه‌ل براه‌کیدا (مامی جه‌میله) له غه‌زای ئو‌خوددا شه‌هید بوون و هه‌ردووکیان له یه‌ک گۆردا ئه‌سه‌په‌رده کران.^(۱)
 جه‌میله له‌گه‌ل زه‌یدی کوری ثابتدا هاوسه‌رگیری کرد و خاریجه و یه‌حیا و ئیسماعیل و سوله‌یمانی لئ بوو.^(۲)

٦٦٧. جه‌میله‌ی کچی سینان (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی سینانه، ئه‌م هاوه‌له له پشتیوانانه،^(۳) دایکی ناوی خه‌وله‌یه.^(۴)

٦٦٨. جه‌میله‌ی کچی سه‌یفی (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی سه‌یفیه، دایکی ناوی نواری کچی قه‌یسه، جه‌میله شووی کرد به عه‌تیکی کوری قه‌یس.^(۵)

٦٦٩. جه‌میله‌ی کچی عه‌بدولا (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی عه‌بدولای کوری هه‌نظه‌له‌یه، له پشتیوانانه و له‌و ئافره‌تانه‌یه که به‌یعه‌تیان داوه به پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).

٦٧٠. جه‌میله‌ی کچی عه‌بدولعوززا (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی عه‌بدولعوززای کوری قه‌طه‌نی خوزاعیه، ئه‌م ئافره‌ته موس‌لمان بوو و به‌یعه‌تی دا به پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)، هه‌روه‌ها ئه‌م ژنه هاوسه‌ری عه‌بدوپه‌حمانی کوری عه‌وام بوو.^(۱)

(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ٤، ص ١٨٠٣.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٦٠.

(۳) أسد الغابة، ج ٧، ص ٦٠.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٦١.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٦١.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٦٣.

۶۷۱. جه‌میلہی کچی عہمر (ﷺ)

ناوی جه‌میلہی کچی عہمری کوری زہیدہ، دایکی ناوی ئہ‌نیسہی کچی عاصیمہ، ئہم ئافرہ‌تہ‌ش لہ‌وانہ‌یہ کہ بہ‌یعه‌تیان داوہ بہ پیغہ‌مبہری خوا (ﷺ)، سہ‌رہ‌تا شووی کرد بہ عوبادہی کوری صامت و وہ‌لیدی لئی بوو، دواتر شووی کرد بہ رہبیدی کوری سوراقہ و عہ‌بدولاً و موحمہ‌دی لئی بوو، دواتر شووی کرد بہ کلدهی کوری ئہ‌بوو‌خالید.^(۱)

۶۷۲. جه‌میلہی کچی ئہ‌بولئہ‌فلح (ﷺ)

ناوی جه‌میلہی کچی ئہ‌بولئہ‌فلح بوو، ئہم ئافرہ‌تہ سہ‌رہ‌تا ناوی عاصیمہ بوو بہ‌لام پیغہ‌مبہر (ﷺ) ناوی نا جه‌میلہ.^(۲) لہ سالی حہ‌وتی کۆچیدا عومہر جه‌میلہی بہ‌هاوسہر گرت و عاصمی لئی بوو، دواتر تہ‌لاقی دا، ئینجا یہ‌زیدی کوری حارث بہ‌هاوسہری گرت و عہ‌دورہ‌حمانی لئی بوو.^(۳)

جه‌میلہ کاتیک هاوسہری عومہر بوو هیتشتا ناوی عاصیمہ بوو وتی: عومہر رقمہ لہ ناوہ‌کہی خۆم ناویکی ترم لئی بنی، ئہ‌ویش ناوی نا جه‌میلہ، ئہ‌ویش توورہ بوو و وتی: هیچت بۆ نہ‌دۆزیمہ‌وہ جگہ لہ ناوی کہ‌نیزہ‌یہ‌ک؟ بۆیہ چوو بۆ لای پیغہ‌مبہری خوا (ﷺ) و وتی: ئہی پیغہ‌مبہری خوا (ﷺ) رقم لہ ناوہ‌کہ‌مہ ناویکی ترم لئی بنی، ئہ‌ویش ناوی نا جه‌میلہ، بہ‌لام ئہ‌و توورہ بوو و وتی: کہ پیشتیش عومہر وا ناوی ناوہ، پیغہ‌مبہریش (ﷺ) فہ‌رمووی: (أما علمت أن الله عند لسان عمرو قلبه)،^(۴) (مہ‌گہر نازانیت خوا لہ‌گہل زمان و دلی عومہ‌رہ؟).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۶.

^(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۸.

٦٧٣. جه‌میله‌ی کچی ئه‌بووجه‌هل (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی ئه‌بووجه‌ه‌لی کورپی هیشامی مه‌خزمومیه. جه‌میله ده‌لئت: جاریک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دای به لاماندا و داوای ئاوی کرد و منیش ئاوم بو برد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فرمووی: (خیر امتی قرنی، ثم الذین یلونهم)،^(١) (چاکترینی ئوممه‌ته‌که‌م سه‌رده‌مه‌که‌ی منن، دواتر ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئه‌وان دین).

٦٧٤. جه‌میله‌ی کچی ئوبه‌ی (ﷺ)

ناوی جه‌میله‌ی کچی ئوبه‌ی کورپی سه‌لوه‌له، خوشکی عه‌بدولای کورپی سه‌لوه‌لی سه‌رۆکی دووروه‌کانی مه‌دینه‌یه.^(٢) ئه‌م ئافره‌ته له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان.^(٣) جه‌میله سه‌ره‌تا ژنی حه‌نظه‌له‌ی کورپی ئه‌بی عامر بوو، به‌لام له رۆژی ئوحوودا حه‌نظه‌له شه‌هید بوو، دواتر شووی کرد به ثابتی کورپی قه‌یس.^(٤) ئه‌م ئافره‌ته یه‌که‌م ئافره‌ت بوو که له ئیسلامدا ته‌لاقی خولعی به‌کاره‌ینا. جه‌میله هاوسه‌ری ثابتی کورپی قه‌یسی کورپی شه‌مماس بوو، بریاری دا له ثابت جیا بیته‌وه‌و چوه‌ه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و داوای ته‌لاقی کرد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فرمووی: ماره‌یه‌که‌ت چیه؟ ئه‌ویش وتی: باخیکه، فرمووی: ئاماده‌ی بیده‌یته‌وه به ثابت؟ وتی: به‌لی، به‌وه‌ش یه‌که‌م ئافره‌ت بوو له ئیسلامدا خولعی به‌کاره‌ینا.^(٥)

کاتیک جه‌میله له ثابت جیا بوویه‌وه سکی پر بوو به موحه‌مه‌د، کاتیک موحه‌مه‌دی بوو سویندی خوارد شیری خوی پی نه‌دات، ثابت هات بو

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج.٧، ص ٥٥٩.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج.٧، ص ٥٥٦.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج.٧، ص ٥٥٦.

(٤) أسد الغابة، ج.٧، ص ٥٨.

(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج.٧، ص ٥٥٦.

لای پیغمبهر (ﷺ) و مهسه له که ی بو باس کرد، پیغمبهر (ﷺ) فرمووی: (نزیککی بکه ره وه لیم) واته منداله که ی مه به ست بوو، ئه ویش نزیککی کرده وه لینی، پیغمبهری خوا (ﷺ) تفی دا له ده می و ناوی نا موحه ممه د و به خورمایه کی عه جوه لیوی سوی و فرمووی: (بیبه خوی گه وره رۆزی ده ریه تی).^(۱)

۶۷۵. جه میلی کوری مه عمهر (ﷺ)

ناوی جه میلی کوری مه عمهری کوری حه بیبی جو مه حیه،^(۲) یه کیک بوو له و که سانه ی که قسه ی نه ده شارده وه.^(۳)

جه میل برایه کی هه بوو به ناوی سوفیان که یه کیک بوو له وانه ی زوو موسلمان بوون و یه کیک بوو له کوچه رانی حه به شه.^(۴)

جه میل یه کیک بوو له به شداربوانی جهنگی فوججار و ته مه نیشی که م نه بوو، واته میتردمندال نه بوو.^(۵)

کاتیک عومه ری کوری خه ططاب موسلمان بوو، پرسیاری کرد چ که سینک له ناو قورپه شدا زور قسه ئاشکرا ده کات؟ پنی و ترا جه میلی کوری مه عمهر، عومه ریش چوو بو لای و هه والی پیدا که موسلمان بووه و پنی وت: به لام تکام وایه لای که س باسی نه که یت و بیشاریته وه، جه میلیش تا توانی له ناو خه لکدا هاواری کرد عومه ر وازی له ئایینه که ی هیناوه.^(۶)

عه بدولای کوری عومه ر ده لیت: که عومه ر موسلمان بوو وتی: کی زور قسه ده گپریته وه، پنی و ترا جه میلی کوری مه عمهری جو مه حی، ده مه و

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۸۵

^(۲) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۴۷

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۳۳

^(۴) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۶۳۰

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۰

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۰

به بیان بوو که چوو بۆ لای، منیش به دوایدا چووم و ته ماشام ده کرد بزائم چی ده کات، که گه یشته لای جه میل وتی: ئه ی جه میل ئه ری زانیوته من موسلمان بووم و چوومه ته ناو ئایینی موحه ممه ده وه؟ عه بدولا ده لیت: سویتند به خوا جه میل هه رکه ئه وه ی بیست هه ستا و عه باکه ی به دوایدا ده خشا و عومه ریش به دوایدا ده رویشت و منیش به دوایاندا چووم، جه میل گه یشته لای ده رگای که عبه، قوره ی شیه کانیش له کۆر و مه جلیسیاندا دانیشتبوون، جه میل تا توانی هاواری کرد ئه ی خه لکینه کوری خه ططاب له دین ده رچوو، عومه ریش له پشتیه وه ده یوت: درۆ ده کات به لکو من موسلمان بووم و شایه تی ده دم هیه چ په رستراوی نیه جگه له خوا و موحه ممه دیش پیغه مبه ری خواجه، خیرا قوره ی شیه کان به رویدا راپه رین و عومه ریش به رگری له خوی ده کرد و به رامبه ریان وه ستایه وه... کابرایه ک هات و وتی: ئه وه چیه؟ وتیان: عومه ر له دین هه لگه راوه ته وه، ئه ویش وتی: وازبینن کابرا شتیکی بۆ خوی هه لبژاردوو وه ده ستی لی هه لبگرن، بۆ واده زانن به نی عه ددی هه روا وازتان لیدینن چیتان ده ویت به رامبه ر عومه ر بیکه ن؟ ئیتر ئه وانیش وازیان لینه نا.^(۱) سه باره ت به کاتی موسلمانبوونی جه میل دوو را هه یه، رایه ک ده لیت: له پاش فه تحی مه ککه، رایه کیش ده لیت: له پیش فه تحی مه ککه بووه، ئه وکات ته مه نیشی زۆر بوو،^(۲) به لام ئه و رایه راستره که پیش فه تحی مه ککه موسلمان بووه چونکه له فه تحی مه ککه دا به شداری کرد.^(۳) هه روه ها له غه زای حونه ی نیشدا به شداری کرد و تیایدا یه کتیک له به ندکراوه کانی کوشت به ناوی زوههیری کوری ئه بحور.^(۴)

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر وصف إسلام عمر رضوان الله عليه وقد فعل، الرقم ٦٨٧٩، البداية والنهاية لابن كثير، ج ٣، ص ٨٢ وقال الحافظ ابن كثير إنسانه جيد قوي.

(۲) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٣٣.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٠٠.

(۴) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٣٣.

جہمیل دواى سہر دہمی پیغہ مہر (ﷺ) ژیاو لہ فہتھی میصریشدا بہ شداری کرد، لہ سہر دہمی خیلافہتی عومہری کوری خہططابدا وہفاتی کرد و عومہریش بہ مہرگی زور دلگران بوو، ئەوکات تہمہنی جہمیل نزیک بہ سہد سال دہبوو،^(۱) جہمیل پاش وہفاتی خوی نہوہی جینہہیشت.^(۲)

۶۷۶. جہمیلی کوری ردام (ﷺ)

ناوی جہمیلی کوری ردامی عوزریہ، پیغہ مہر (ﷺ) نامہیہکی بو نووسی و نووسہری نامہکەش عەلی کوری ئەبووطالب بوو.^(۳)

۶۷۷. جہمیلی کوری عامیر (ﷺ)

ناوی جہمیلی کوری عامیری کوری حوزہیمی جومہحی، براہیکی ہہبوو بہ ناوی سہعید، کورپیکیشی ہہبوو بہ ناوی عہبدولا، بہلام ہیچ فہرموودہیہک لہ جہمیلہوہ نہگیردراوہتہوہ.^(۴)

۶۷۸. جہنابی کہلبی (ﷺ)

ئەم هاوہلہ لہ روژی فہتھی مہککەدا موسلمان بووہو فہرموودہیہکی لہ پیغہ مہری خواوہ (ﷺ) گیراوہتہوہو دەلیت: بیستم پیغہ مہر (ﷺ) بہ کہسینکی رہبەہی دہفہرموو (جبرہئیل لہ راستمہوہیہو میکائیلش لہ چہمہوہیہو فریشتہکانیش سیتہریان کردووہ بو سہربازگہکەم، دەی شتی لہ وتہی- شیعری- خوت بلئی)، کابراش شیعیکی ہونہوہ، منیش وتم: ئەری ئەو شاعیرہ کی بوو؟ وترا حەسسانہ، بینیم پیغہ مہری خواوہ (ﷺ) نزای بو دەکرد و فہرمایشتی خیری دہفہرموو.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۰.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۶۲۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۳۵.

۶۷۹. جهنابی کوری حارثه (رضی اللہ عنہا)

ناوی جهنابی کوری حارثہی کوری صخری کوری مالیکہ، یہ کینکہ له کوچه ران، کاتیک کوچی کرد بو مه دینه باوکی زور خهفتی پی خوارد و به پارچه شیعریکیش ئه و خهفت و دلته نگیهی خوی نووسی بو جهنابی کوری.

ئین حهجر ده لیت: جو ریک له ههست کردن به موسلمانبوونی حارثہی باوکی جهناب له و شیعرهیدا به دی ده کریت.^(۱)

۶۸۰. جهنادهی کوری ته میم (رضی اللہ عنہا)

ناوی جهنادهی کوری ته میمی مالیکی کینانیه، تاکه به لگهی هاوه لبوونی ئه وهیه که عمری کوری عاص له جهنگی ئه جنادهین ئه وی وهک به پرسی به که یه کی سوپا داناوه،^(۲) پیشتریش وتمان: ئه و هاوه لانه تنها گه وره هاوه لانی دیاریان ده کرد به به پرسی سوپا و ناوچه کان.

۶۸۱. جهنادهی کوری ئه بی نه قبه (رضی اللہ عنہا)

ناوی جهنادهی کوری ئه بی نه قبه عه بدولای کوری عه لقه مه یه، برایه کی هه بوو به ناوی هوزیم که هه ردوکیان له جهنگی یه مامه دا شه هید بوون.^(۳)

۶۸۲. جهنادیحی کوری مه یموون (رضی اللہ عنہا)

ناوی جهنادیحی کوری مه یموونه و دواى وهفاتی پیغه مبه ریش (رضی اللہ عنہا) ژیاو له فه تحی میصردا به شداری کرد.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۲.

۶۸۳. جهندهعی کورپی ضهمره (ﷺ)

ناوی جهندهعی کورپی ضهمره، یان دهوتریت ناوی جوندوبه، له
کوچه‌ران بوو، به‌لام کوچه‌کهی نه‌گه‌یشتووه‌ته مه‌دینه.
جهندهعی له مه‌ککه نیشته‌جی بوو و موسلمانیش بوو، به‌لام کوچه‌کرده‌کهی
دواخست، دواتر بریاریدا کوچه بکات بو مه‌دینه، به‌لام له ریدا مرد و
نه‌گه‌یشته مه‌دینه.^(۱)

ئه‌بوونوعه‌یم ده‌لایت: ئه‌م ئایه‌ته له‌سه‌ر جهندهعی دابه‌زی (ومن یخرج من بینه
مهاجرا إلى الله ورسوله...).

جهندهعی کورپی ضهمره له مه‌ککه نه‌خوش بوو و له‌که‌سه
په‌ککه‌وته و لاوازه‌کان بوو، کاتیک بیستی خوای گه‌وره سه‌بارت به
کوچه‌کردن چی دابه‌زاندووه‌و چه‌نده خیری هیه داوای کرد بیبه‌ن
بو مه‌دینه،^(۲) جهندهعی چوار مندالیشی هه‌بوو، وتی: خویه من به
گیانی خوم پیغه‌مبه‌ره‌کته سه‌رده‌خه‌م، وا له ناو بیباوه‌رانه‌وه ده‌چم
بو دارولهیجره‌و لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌بم و ژماره‌و ره‌نگی
کوچه‌ران و پشتیوانان زیاد ده‌که‌م، ئینجا به کوره‌کانی وت: بمبه‌ن بو
دارولهیجره تا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بم،^(۳) راخه‌ریکی بو ئاماده‌ کرا و
خرایه سه‌ر راخه‌ره‌که‌و سوار کرا و به‌ره‌و مه‌دینه برا، ئه‌وه‌بوو له
ناوچه‌ی ته‌نعیم کوچی دواپی کرد، خوای گه‌وره‌ش ئه‌و ئایه‌ته‌ی له‌و
باره‌وه دابه‌زاند.^(۴)

(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۵.

(۲) الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، دار عالم الکتب (الریاض-۲۰۰۳)، ج ۵، ص ۳۴۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۳.

(۴) الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، ج ۵، ص ۳۴۹.

٦٨٤. جهندهمی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی جهندهعو له پشتیوانانه له ئهوسیهکان،^(١) فهرموودهیهکی له پیغهمبهری خواوه (ﷺ) گیزاوه ته وه و ده لیت: بیستم له پیغهمبهری خوا (ﷺ) دهیغهرموو (من کذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار)،^(٢) (هه رکهس دهست ئه نقهست درۆیهک به دههه منه وه بکات با شوینی خوی له دۆزه خدا دیاری بکات).

٦٨٥. جهندهلی کوری نهضله (ﷺ)

ناوی جهندهلی کوری نهضلهی کوری عه مره، چوو به خزمهت پیغهمبهری خوا (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغهمبهری خوا (ﷺ) من شاعیریک بووم و هاوه لیککی جنۆکه شم هه بوو، ئاگاداری کردم وه له هاتنی تو، منیش به ره و لای تو هاتم، ئه ویش به شیعیریک هانی دام تا به ره و لای تو بيم، ئه وه بوو جهندهل هاته خزمهت پیغهمبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو.^(٣)

٦٨٦. جههبهلی کوری سهیفا (ﷺ)

ناوی جههبهلی کوری سهیفه و له بهنی جه للاحه، ئه م هاوه له بوو که هه والی وه فاتی پیغهمبهری خوا (ﷺ) برد بۆ حه ضره مه وت.^(٤)

٦٨٧. جههجاهی کوری سهعید (ﷺ)

ناوی جههجاهه و کوری سهعیده، یان دهوتریت کوری قه یسه یان دهوتریت کوری مه سهعوودی غیفاریه.^(٥)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥١٦.

(٢) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ١٦٢٤، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥١٦.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥١٧.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥١٧.

(٥) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥١٨.

جه هجاهی غیفاری ده لیت: له گه ل دهسته یه ک له ئەندامانی هۆزه کهم هاتم تا موسلمان بم، کاتیک هاتین بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی ئیواره بوو، کاتیک پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سه لامی دایه وه فه رمووی: (با هه رکامتان دهستی ئه وه ی پالی بگریت)، ئیتر هیچ کهس له مزگه وتدا نه مایه وه جگه له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و من، منیش که سیک ی بالابه رز و قه به بووم و کهس خۆی نه ددها له قه ره م، ئه و شه وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) منی برده وه بۆ مالی خۆی، ئه وه بوو بزنی ک دۆشرا بۆم، منیش هه موویم خوارده وه، پیغه مبه ر (ﷺ) شیر ی هه وت بزنی بۆ هینام و منیش شیر ه که م ده خوارده وه، دواتر خوار دنیکی ترم بۆ هینرا و منیش خواردمه وه، ئوممو ئه یمه ن وتی: خوايه ئه وه ی ئه مشه و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) برسی کرد برسی بکه ی ت، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (مه یا أم یمن اکل رزقه ورزقنا علی الله تعالی)، وس ئه ی ئوممو ئه یمه ن، رۆزی خۆی خوار دووه و رۆزی ئیمه ش لای خوايه، بۆ به یانی هه مدی هه موو هاوه لان کۆبوونه وه و هه ر هاوه لیک باسی ئه وه ی ده کرد شه و چی کردووه و چی خوار دووه، جه هجاهیش وتی: من شیر ی هه وت بزنی خوار ده ته وه و خوار دنیکی تریشم (البرمه) بۆ هینرا وه ئه ویشم خوار دووه، ئینجا هه موویان له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی ئیواره یان کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (با هه رکه ستان که سه که ی پال خۆی بیاته وه له گه ل خۆی)، ئه وه بوو هه موو چوونه وه و ته نها مایه وه سه ر من و پیغه مبه ر (ﷺ)، منیش که سیک ی بالابه رز و زه به لاح بووم و کهس خۆی نه ددها له قه ره م، هه مدی پیغه مبه ر (ﷺ) منی برده وه و بزنی بۆ دۆشرا و منیش تیرم خوار ده وه و تیر بووم، ئوممو ئه یمه ن وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئایا ئه وه میوانه که ی دوینئ شه ومان نه بوو؟ فه رمووی: با، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (انه اکل في معاء مؤمن الليلة و اكل قبل ذلك في معاء كافر، والكافر يأكل في سبعة أمعاء والمؤمن يأكل في معاء واحد)،^(۱) (ئه و ئه مشه و به ریخۆله ی باوه ردار نانی خوار د و پیشتر به

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الجيم - من اسمه جهجاه - جهجاه الغفاري، الرقم ۲۱۵۲.

ریخۆله‌ی بیباوه‌ی نانی ده‌خوارد، بیباوه‌ی له‌حهوت ریخۆله‌دا نان ده‌خوات و باوه‌رداریش له‌یه‌ک ریخۆله‌دا نان ده‌خوات).

ئهم فهرمووده‌یه به‌گێرانه‌وه‌ی تر له‌هاوه‌لی تریشه‌وه هاتوووه که به‌سه‌حیح دانراوه، له‌وانه‌ش ئهو فهرمووده‌ی که ئه‌بوهوره‌یره ده‌یگێرتیه‌وه، به‌لام ناوی که‌سه‌که نایات.^(۱)

به‌مه‌دا ده‌رده‌که‌وێت جه‌هاهی غیفاری شه‌وی یه‌که‌م که‌چووته‌وه بو‌مال پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) تازه له‌وه‌فده‌که‌دا بووه‌و به‌بیباوه‌ی چووته‌وه بو‌مالی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و شه‌و له‌وئ ماوته‌وه‌و بو‌به‌یانیه‌که‌ی باوه‌ی هیناوه، هه‌روه‌ک ئیبن ئه‌ثیر به‌روونی ئه‌وه ده‌لێت: (حه‌وت شیره‌که‌ی پیش موسلمانبوونی خوارد، به‌لام که‌باوه‌ی هینا شیری یه‌ک دانه‌شیانی ته‌واو نه‌کرد).^(۲)

هه‌روه‌ها چهند هاوه‌لی تر هه‌بون که ئهو فهرمووده‌یان له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه(ﷺ) بیستوووه، له‌وانه‌نافیع ده‌لێت: ئیبن عومه‌ر نانی نه‌ده‌خوارد تا هه‌ژاریک نه‌هاتایه‌ بو‌لای و نانی له‌گه‌ل نه‌خواردایه، ئه‌وه‌بوو جاریک که‌سیکم برد بو‌لای تا نانی له‌گه‌لدا بخوات، دوا‌ی ئیبن عومه‌ر وتی: ئه‌ی نافیع ئه‌و کابرایه نه‌هینیتیه‌وه بو‌لام، چونکه من بیستووومه له‌پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ده‌یفه‌رموو (المؤمن يأكل في معاء واحد والكافر يأكل في سبعة أمعاء)،^(۳) (باوه‌ردار له‌یه‌ک ریخۆله‌دا نان ده‌خوات و بیباوه‌ی له‌حه‌وت ریخۆله‌دا نان ده‌خوات).

هه‌ریه‌ک له‌ئه‌بوهوره‌یره و ئه‌بوسه‌عیدی خودری و ئه‌بی نه‌ضره‌ی غیفاری و جه‌هاهی غیفاری و ئه‌بوو موسا و مه‌یموونه‌و عه‌بدو‌لای کوری عه‌مر ئهم فهرمووده‌یان گێراوه‌ته‌وه.

ئهم هاوه‌له له‌به‌یعه‌تی ریزواندا به‌شدار بوو.^(۴)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الأطعمة - باب المؤمن يأكل في معى واحد، الرقم ۵۳۹۷.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۵۱.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب الأطعمة - باب المؤمن يأكل في معى واحد، الرقم ۵۳۹۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۸.

جہجہاھی غیفاری له غهزای مورہ یسیعدا به شدار بوو، ئەوہ بوو له گهل سینانی کوری وه برهدا له سەر ئاو کیشهو دهمه قاله یه کی بو دروست بوو، جہجہاھی غیفاری به دەستی دای له سینان، سینان هاواری کرد ئەی پشتیوانان فریا کهون، جہجہاھیش هاواری کرد ئەی قورہیش ئەی کینانه فریا کهون، هەردوولا خیرا هاتن و شمشیریان هەلکیشا، خیرا بریک له کۆچهران و پشتیوانان قسهی خیریان کرد، سینان وازی هیتا له مافه کهی خۆی و لئی خووش بوو و کیشه که کوتایی هات.^(۱)

جہجہاھی غیفاری دواي سەردهمی پیغه مبهەر (ﷺ) ژیا، له سەردهمی خیلافه تی عوثماني کوری عهفاندا جہجہاھ تووشی هەلە یه ک بوو، کاتیک خەلیفه عوثماني کوری عهفان وتاری دەدا جہجہاھی کوری سه عید هه ستا و داره کهی دەستی له دەست سەندو به ئەژنۆی داره کهی شکاند، خەلکی هاواریان لیکرد و عوثمانيش له مینبەر دابه زیه خواره وه و چوو یه وه مالە وه و دواتر شه هید کرا، ئەوہ بوو ئەژنۆی جہجہاھی غیفاری تووشی نه خووشی بوو و سالیکی به سەر شه هید بوونی عوثمانيدا تپەر نه بوو که جہجہاھی غیفاری به و نه خووشیه شه وه مرد.^(۲)

ئیسلام وهک چۆن بو هەر مه سه له یه کی ژیان رینمایی و ریسای تایبه تی خۆی هه یه وهک له بواری هاوسه رگیردا، له بواری سه ربازیدا، له مه يدانی ئابووریدا... هتد، رینمایی تایبه تیشی هه یه سه بارهت به شیوازی خواردن و خواردنه وه، پیغه مبهیری خوا (ﷺ) ده فەر مویت: (ما ملأ آدی وعاء شرا من بطن بحسب ابن آدم أكلات یقمن صلبه، فإن كان لا محالة فثلث لطعامه وثلث لشرابه وثلث لنفسه)،^(۳) (ئاده میزاد هیچ بو شایی و قاپینکی پر نه کردووه هینده ی پر کردنی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۶۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۹.

(۳) جامع الترمذي - أبواب الزهد عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في كراهية كثرة الأكل، الرقم ۲۲۸۰، المستدرک علی الصحیحین - کتاب الأطمعة - كان أحب الفاكهة إلى النبي البطيخ، الرقم ۷۲۲۲، صححه ووافقہ الذهبی فی التلخیص، صححه شعيب الأرناؤوط، صححه الألباني فی صحيح و ضعيف سنن

سكى خراپ بيت، ئوۋەندە بۇ ئادەمىزاد بەسە چەند پاروويەك بخوات تا پشتى راست راگرىت، ئەگەر ھەر چار نەبوو و ويستى زياتر بخوات ئوۋا با سى يەكى بۇ خواردنى و سى يەكى بۇ خواردنەۋەى و سى يەكىشى بۇ نەفسى بيت).

٦٨٨. جەھدەمە (ﷺ)

ئەم ئافرەتە ناۋى جەھدەمەيە و ھاوسەرى بەشىرى كورى خەصاصيەيە،^(۱) ئەم ئنە سى فەرموۋدەى لە پىغەمبەرى خواۋە (ﷺ) گىراۋەتەۋە.^(۲)

٦٨٩. جەھر (ﷺ)

ناۋى جەھرە و كونيەكەى ئوۋوۋەبدولايە، كورنىكى ھەبوو بە ناۋى ەبدولا كە فەرموۋدەى لە باۋكيەۋە گىراۋەتەۋە.^(۳) جەھر دەلىت: لە داۋى پىغەمبەرەۋە (ﷺ) قورئانم دەخويند، پىغەمبەرىش (ﷺ) كە لاي كوردەۋە فەرموۋى: (يا جهر أسمع ربك ولا تسمعني)،^(۴) (ئەى جەھر ئەۋە بخوينە تا خوا بيبىستىت نەك من بيبىستم).

٦٩٠. جەھمى كورى سەعد (ﷺ)

ناۋى جەھمى كورى سەعدە و يەكىك بوۋە لە نووسەرەۋەكانى خزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، جەھم و زوبەير ھەردووكيان سامانى زەكاتيان تۇمار دەكرد.^(۵)

الترمذي، الرقم ٢٣٨٠.

(۱) أسد الغابة، ج ٧، ص ٦٢.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٦٤.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢٠.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ٢١٥٧، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ١٦٢٢.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢٢.

٦٩١. جهمی کوری قهیس (رضی اللہ عنہ)

ناوی جهمی کوری قهیس کوری عہدشہرحبیلہ و وہک بچووککردنہوہی ناوہکھی بہ جوہیمیش بانگ کراوہ،^(۱) دایکی ناوی روہیمہ بوو و لہو دایکہشیہوہ برایہکی ہببوو بہ ناوی جوہیمی کوری صہلت،^(۲) جہم یہکٹیک بووہ لہوانہی کہ کۆچی کردوہہ بۆ حہبہشہ.^(۳) ژنہکھی ناوی حورہیملہی کچی عہبدولئہسودہ بوو، ئەم ژن و میردہ دوو مندالیان ہببوو بہ ناوہکانی عومەر و خوزہیمہ، کاتیک کۆچی دووہمی حہبہشہ روویدا ئەم خیزانہ ہموویان پیکہوہ کۆچیان کرد بۆ حہبہشہو لہوی حورہیملہی ژنی لہ حہبہشہ کۆچی دوایی کرد.^(۴)

٦٩٢. جهمی کوری قوئہم (رضی اللہ عنہ)

ناوی جهمی کوری قوئہم و ہک وہفد ہاتووہتہ خزمہت پیغہمبہری خوا (رضی اللہ عنہ).^(۵) مشتومریک لہو بارہوہ ہیہ کہ پیغہمبہر (رضی اللہ عنہ) خوشکہکھی ماریہی پتیکہشی جہم کردبیت، بۆ ئەوہش واقیدی گیرانہوہیہکی ہیناوہ، بہلام رای زیاتر لہسەر ئەوہیہ کہ پیغہمبہر (رضی اللہ عنہ) خوشکہکھی ماریہی داوہ بہ حہسانی کوری ثابت.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢١.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ١٢٢.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢١.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ١٢٢.

(۵) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٥٤.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٥٢٠.

٦٩٣. جرمووزى كورپى ئهوسى (ﷺ)

ناوى جرمووزى كورپى ئهوسى كورپى عهبدولاى كورپى جهريرى
 هوچهيميه، دواتر له بهصره نيشتهجى بوو.^(١)
 جرمووز كورپىكى ههبوو به ناوى حارث كه فهرموودهى له باوكيهوه
 گىراوهتهوه.^(٢)

جرمووز دهليت: وتم: ئهى پىغهمبهرى خوا (ﷺ) ئاموژگاريم بكه، ئهويش
 فهرمووى: (اوصيك الائكون لعانا)،^(٣) (وهسيهتت بؤ دهكهم-ئاموژگاريت دهكهم-
 كهسى نهبيت نهفرهت بكهيت-نهفرهت نهبهخشيتتهوه بهرامبهر خهلك-).
 بؤيه جرمووز ههتا ئهو روژهى وهفاتى كرد نهفرهتى له يهك كهس
 نهكرد.^(٤)

٦٩٤. جوبهيبى كورپى حارث (ﷺ)

له فهرموودهيهكدا باسى هاتووه كه دايقى باوهرداران عائيشه
 دهگىرتيتهوهو دهليت: جوبهيبى كورپى حارث هات بؤ لاي پىغهمبهرى
 خوا (ﷺ) و وتى: من تهواو تاوانم لهسهر كهلهكه بووه، ئهويش فهرمووى:
 (دهى بگهريزهوه بؤ لاي خوا ئهى جوبهيب)، ئهويش وتى: ئهى پىغهمبهرى
 خوا (ﷺ) من تهوبه دهكهم و دواتر دهگهريمهوه سهر تاوانهكه، ئهويش
 فهرمووى: (دهى ههركات تاوانت كرد تهوبه بكه)، وتى: ئهى پىغهمبهرى
 خوا (ﷺ) دهى تاوانهكانم زياد دهن، پىغهمبهر (ﷺ) فهرمووى: (عفو الله اكثر من
 ذنوبك يا جيب بن الحارث)، (ليخوشبوونى خوا زور زياتره له تاوانهكانى تو ئهى

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧١.

^(٢) أسد الغابة، ج ١، ص ٤٠٥.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ١، ص ٤٧١، صححه الألباني في صحيح و ضعيف الجامع الصغير و زيادته، الرقم ٤٣٠٧.

^(٤) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٧، ص ٧٩.

جوبه‌ییبی کورپی حارث).^(۱)

۶۹۵. جوبه‌یری کورپی حوباب (ﷺ)

ناوی جوبه‌یری کورپی حوبابی کورپی مونذیره،^(۲) له پشتیوانانه.^(۳)
له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کورپی نه‌بووطالیبدا له ناو ریزه‌کانی
سوپای عه‌لی کورپی نه‌بووطالیبدا له جه‌نگی صفیندا به‌شداری کرد.^(۴)

۶۹۶. جوبه‌یری کورپی مالیک (ﷺ)

ناوی جوبه‌یری کورپی مالیکه، به‌لام زیاتر به جوبه‌یری کورپی بوحه‌ینه
ناسراوه، بوحه‌ینه دایکی بوو،^(۵) برایه‌کی هه‌بوو به ناوی عه‌بدولا، نه‌م
هاوه‌له له نه‌زدیه‌کانه، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی
یه‌مامه‌دا به‌شداری کرد و تیایدا شه‌ید بوو.^(۶)

۶۹۷. جوبه‌یری کورپی موطعیم (ﷺ)

ناوی جوبه‌یری کورپی موطعیمی کورپی عه‌ددی کورپی نه‌وفه‌لی کورپی
عه‌بدمه‌نافی قوره‌یشی نه‌وفه‌لیه،^(۷) سه‌باره‌ت به کونیه‌که‌ی ده‌وتریت
نه‌بوومو‌حه‌مه‌ده، ده‌شوتریت به‌لکو کونیه‌که‌ی نه‌بووعه‌ددی بووه.^(۸)
دایکی ناوی ئوممو‌حه‌یبیبی کچی سه‌عید بوو، یان ده‌وتریت دایکی ناوی
ئوممو‌جه‌میلی کچی سه‌عید بوو.^(۹)

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۶۰۲، أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۵.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۶.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۰.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۲.

^(۸) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۷.

^(۹) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۲.

جوبهیر کورپیکى هه‌بوو به ناوی موحه‌ممه‌د که فه‌رمووده‌ی له باوکیه‌وه گێراوه‌ته‌وه،^(۱) کورپیکى تریشى هه‌بوو به ناوی نافع که ئه‌ویش فه‌رمووده‌ی له باوکیه‌وه گێراوه‌ته‌وه،^(۲) هه‌روه‌ها کچیکى هه‌بوو به ناوی ئومموحه‌یبب.^(۳) ژنه‌که‌ی جوبهیر ناوی قتیله‌ی کچی عه‌مر بوو که له‌م ژنه‌ی موحه‌ممه‌دی بوو، ژنیکى تریشى هه‌بوو به ناوی ئومموقتالی کچی نافع که له‌م ژنه‌ی نافعیی بوو.^(۴)

جوبهیر یه‌کیک بوو له‌ که‌سه‌ ژیر و خانه‌دانه‌کانی ناو قورهبیش و سه‌باره‌ت به‌ ره‌چه‌له‌کی عه‌ره‌بیش پرسیا‌ری لێ ده‌کرا چونکه‌ شاره‌زایی زۆری هه‌بوو به‌ ره‌چه‌له‌کی عه‌ره‌ب.^(۵)

جوبهیر سه‌رقالی کاری بازرگانی بوو و هه‌ندئ جار که‌سی راده‌سپارد تا کاری بازرگانی بۆ بکات.^(۶)

کاتی‌ک بیباوه‌رانی قورهبیش ماوه‌ی چه‌ند سالیک په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و داروده‌سته‌که‌ی پچراند و له‌ په‌ره‌یه‌کدا ئه‌وه‌یان نووسی، جوبهیر له‌و ماوه‌دا به‌ نه‌ینی سه‌ردانی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و خه‌لکه‌که‌ی ده‌کرد و دواتریش یه‌کیک بوو له‌وانه‌ی به‌شدار بوو له‌ هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی ئه‌و ریککه‌وته‌دا.^(۷)

جوبهیر له‌ جه‌نگی به‌دردا به‌ بیباوه‌ری به‌شدارى کرد، خۆی ده‌لیت: پيش ئه‌وه‌ی شکست بخۆین شتانیکم ده‌بینی له‌ ئاسمانه‌وه‌ وه‌ک می‌رووله‌ی سپی داده‌به‌زین، گومانم نیه‌ ئه‌وانه‌ فریشته‌ بوون.^(۸)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۸.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۹.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۰.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۰۵.

(۵) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۹۵.

(۶) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۶۵.

(۷) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۹۵.

(۸) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۸۲.

کاتیک جهنگی به در ته او بوو و به ندیه کانی بیباوه ران لای پیغه مبه ر(ﷺ) بوون، جوبه یر هات بو لای پیغه مبه ر(ﷺ) و سه باره ت به به ندکراوانی به در قسه ی له گه ل کرد، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (لوکان المطعم بن عدی حیائتم کلمنی فی هؤلاء النتنی لترکتهم له)، (ئه گه ر موطعی می کورپی عه ددی زیندوو بوایه و سه باره ت به و بۆگه نانه بیدواندمایه - داوای بگردایه نازادیان بکه م - نازادم ده کردن).^(۱)

جوبه یر کویله یه کی هه بوو به ناوی وه حشی که کویله یه کی حه به شی بوو، کاتیک طوعه یمه ی کورپی عه ددی که مامی جوبه یر بوو له جهنگی به دردا کوژرا، جوبه یر پی پی وتم: ئه گه ر همزه بکوژیت ئه وا نازادت ده که م،^(۲) رمیکیشت ده ده می که که م جار له وه شاندنیدا هه له ی پی کراوه و هه میشه ئامانج ده پیکیکت، ئه وه بوو وه حشی له جهنگی ئو خوددا همزه ی شه هید کرد.^(۳)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) له طائیف گه رایه وه جوبه یر په نای پیغه مبه ری خوای(ﷺ) دا تا طه وافی عومره ی کرد.^(۴)

سه باره ت به کاتی موسلمان بوونی جوبه یر دوو را هه یه، رایه ک ده لیت: پیش فه تحی مه ککه موسلمان بووه، رایه کی تریش ده لیت: پاش فه تحی مه ککه موسلمان بووه.^(۵)

به لام زه هه بی ده لیت: یه کیک بووه له طوله قاء که به چاکی موسلمان بووه، واته له پاش فه تحی مه ککه موسلمان بووه.^(۶)

جوبه یر ده لیت: گویم لی بوو پیغه مبه ر(ﷺ) له نویتزی ئیوارهدا سووره تی (الطور) ی ده خویند.^(۷)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب حدثنی خلیفه، الرقم ۴۰۲۴.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۱.

^(۳) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۱، ص ۱۷۵.

^(۴) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۹۵.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۸.

^(۶) سیر أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۹۵.

^(۷) متفق عليه.

جوبه‌یر له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ غه‌زای حونه‌یندا به‌شدارای کرد، جوبه‌یر ده‌لی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بووم که له‌ حونه‌ین ده‌گه‌رایه‌وه و خه‌لکی له‌گه‌لیدا بوون، نه‌عرا به‌کان زور ده‌ئالان به‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) تا عه‌باکه‌ی برا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناچار لای داریک وه‌ستا و فه‌رمووی: (أعطوني رداي، فلوکان عدد هذه العضاء نعمة لقسمته بينكم ثم لاتجدوني بخيلا ولا كذوبا ولا جبانا)،^(۱) (عه‌باکه‌مم بده‌نه‌وه، نه‌گه‌ر به‌ هینده‌ی ژماره‌ی نه‌وه داره (عضاه) - جوړیک داری دپکاوی گه‌وره بوو - وشتر بوایه به‌ دلناییه‌وه دابه‌شم ده‌کرد له‌نیوانتاندا و نه‌شتانده‌بینی پیسکه و دروزن و ترسنوک بم).

نه‌وه سی سیفه‌ته‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسی کردن ناییت هه‌رگیز له‌ سه‌رکرده‌دا هه‌بن (پیسکه‌یی، دروزنی، ترسنوکی)، چونکه هه‌ر سینیان هوکاري له‌ناوچوونی تواناو هیزی سه‌رکرده‌وه نه‌مانی متمانه‌ی خه‌لکن به‌ سه‌رکرده‌که‌یان، کاتیک سه‌رکرده‌ پیسکه بوو هه‌میشه ژیرده‌سته‌کانی برسی ده‌بن، سه‌رکرده‌ که دروزن بوو هاوالاتیان متمانه‌یان پی نامینیت، سه‌رکرده‌ش که ترسنوک بوو له‌سه‌ر نه‌وه ترسه‌ی بریاری خیرای واده‌دات که ولات به‌ره‌وه هه‌لاکه‌ت و نوشستی ده‌بات.

کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌سته‌وتی غه‌زای حونه‌ینی دابه‌ش کرد به‌سه‌ر تازه موسلمان بواندا، سه‌د وشتریشی دا به‌ جوبه‌یر.^(۲)

جاریک جوبه‌یر له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو که ئافره‌تیک هات بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد به‌ ئافره‌ته‌که جاریکی تر بیته‌وه بو لای، ئافره‌ته‌که وتی: نه‌هی نه‌گه‌ر هاتمه‌وه‌وه تووم نه‌بینی؟ وه‌ک نه‌وه‌ی بلیت نه‌گه‌ر مردبوویت، نه‌ویش فه‌رمووی: (إن لم تجدني فأني أبا بكر)،^(۳) (نه‌گه‌ر منت به‌دی نه‌کرد وه‌ره بو لای نه‌بوویه‌کر).

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب من طلب الولد للجهاد، الرقم ۲۸۲۱.

^(۲) سير أعلام النبلاء للذهبي، ج ۳، ص ۹۶.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب الأحكام - باب الاستخلاف، الرقم ۷۲۲۰.

جوبهیر ژنیکی هینابوو، به لām پیش ئه وهی بیگوازیته وه ته لاقی دا، ئینجا ئه م ئایه تهی خوینده وه (إلا أن یفون أویفوالذی بیده عقدة النکاح)، جوبهیر وتی: جا من له و شیواو ترم به لیبوردهیی، بۆیه له هه موو ماره بیه که خو ش بوو بۆ ئافره ته که.^(۱)

جوبهیر ده لیت: جاریک له گه ل عثمانی کورپی عه ففان چووین بۆ لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، عثمان وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) تۆ به خششت داوه به به نی مو طه لیب و ئیمه ت پشتگو ی خستوو ه، مه گه ر ئیمه و ئه وان بۆ تۆ له یه ک ئاستدا نین؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (إنما بنو هاشم و بنو المطلب شیء واحد)،^(۲) (به راستی به نوو هاشیم و به نو مو طه لیب یه ک شتن).

جوبهیر له سه رده می خیلافه تی عومه ری کورپی خه ططا بدا ماوه یه ک والی کووفه بوو و پیش ئه وهی موغیره ی کورپی شو عبه بیته والی کووفه جوبهیر له وئ والی بوو.^(۳)

جوبهیر ده لیت: له کۆتا حه جی عومه ری کورپی خه ططا بدا به شدار بووم ، ئیمه له عه ره فه وه ستابوین ... که سئکی لیهبی ده یوت: به خوا عومه ر سالیکی تر له م شوینه دا ناوه ستیت، جوبهیر ده لیت: منیش چووم و چه ند قسه یه کم وت: به و کا برایه.^(۴)

رایه ک ده لیت: کاتیک عثمانی کورپی عه ففان شه هید کرا جوبهیری کورپی مو طعی م نو یژی له سه ر کرد، هه ندیکیش ده لیتن به لکو حه کیمی کورپی حیزام بووه، هه ندیکیش ده لیتن به لکو میسوهری کورپی مه خره مه نو یژی له سه ر کردوو ه.^(۵)

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۹۸.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب المناقب - باب مناقب قریش، الرقم ۳۵۰۲.

^(۳) سیر أعلام النبلاء للذهبی، ج ۳، ص ۹۷.

^(۴) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۸۵.

^(۵) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۱۶.

جوبہیر لہ سہرہمی دہولہتی ٹومہوی و لہ سالی پہنجاو حہوت^(۱) یان
پہنجاو ہشت یان پہنجاو نئی کڑچیدا وہفاتی کرد.^(۲)

۶۹۸. جوبہیری کوری نہوفہل (ﷺ)

ناوی جوبہیری کوری نہوفہلو فہرموودہیہکی لہ پیغہمبہری خواوہ (ﷺ)
گنراوہتہوہ، جوبہیر دلہتیت: پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی: (ما تقرب عبدی اللہ بأفضل
ما خرج منہ)،^(۳) (بہندہ بہ ہیچ شتیک ہیندہی ئہوہ لہ خوا نزیک نابیتہوہ کہ
لیتی دہرچووہ-واتہ قورٹان-).

۶۹۹. جوبہیری کوری ئیاس (ﷺ)

ناوی جوبہیری کوری ئیاسی کوری خہلدہی کوری موخہللہدی کوری
عامرہ، لہ پشتیوانانہ لہ خہزرہجیہکان،^(۴) لہ غہزای بہدر و ٹوحدیشدا
بہشداری کرد.^(۵)

گنرانہوہی فہرموودہیہک ہاتووہ کہ تیایدا باسی جوبہیر کراوہ، ئہویش
ئہوہیہ کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) لہ حودہیبیہ گہرایہوہ، ئہو گہورانہی جوولہکہ
کہ لہ مہدینہ مابونہوہو خویان بہ موسلمان نیشاندابوو بہلام دوپوو
بوون ہاتن بؤ لای لوبہیدی کوری ئہعصہم کہ جوولہکہ بوو، لوبہید
ہاوپہیمانی بہنی زریق بوو و جادووگہریش بوو، ئہو جوولہکانہ داوایان لہ
لوبہید کرد تا جادوو بکات لہ پیغہمبہر (ﷺ) و بہرامبہر بہوہ سی دیناریان
پیدا، ئہویش جادووہیہکی ئامادہ کرد و دواتر لہناو بیردا داینا، ئیتر باری
پیغہمبہر (ﷺ) وای لیہات وای دہزانی شتیکی کردووہ کہچی نہشیکردبوو تا

(۱) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۳۹۸.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۹۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۳.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۰.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۹۲.

ئەو بۆبوو خۆی گەوره ئاگاداری کردەوه که جادووی لیکراوه و جادووه‌که‌ش له کوینی، پیغه‌مبەر (ﷺ) جوبه‌یری کوری ئیاسی بانگ کرد که یه‌کێک بوو له به‌شداربوانی به‌در، شوینی جادووه‌که‌ی له بیره‌که‌دا پی نیشان دا تا ب‌روات ئه‌و جادووه‌ دهر بکات، جوبه‌یر چوو و جادووه‌که‌ی دهر کرد، ئینجا پیغه‌مبەر (ﷺ) ناردی به شوین لوبه‌یددا و فهرمووی: (چی وایکرد ئه‌وه بکه‌یت، وا خوا ئاگاداری کردمه‌وه له جادووه‌که‌ت و هه‌وایی پیندام چیت کردووه)، ئه‌ویش وتی: ئه‌ی ئه‌بولقاسم خۆشه‌ویستی دینار وایکرد ئه‌و کاره بکه‌م.^(۱)

به‌لام له سه‌حیحی بوخاریدا هاتووه عایشه‌ وتی: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) ئایا جادووه‌که‌ت دهره‌یتنا؟ فهرمووی: نا، ئه‌وه‌بوو پیغه‌مبەر (ﷺ) فهرمانی کرد و بیره‌که‌ پر کرایه‌وه.^(۲)

۷۰۰. جوه‌یری‌ه‌ی عه‌صری (ﷺ)

به جوه‌یری‌ه‌ی عه‌صری ناسراوه ده‌لیت: له‌گه‌ل وه‌فدی عه‌بدولقه‌یس هاتمه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبەر (ﷺ) و موندیرمان له‌گه‌ل‌دا بوو، پیغه‌مبەر (ﷺ) پیی فهرموو (دوو ئاکارت تیندان که خوا خۆشی ده‌وین، له‌سه‌رخۆبی و نه‌رمونیانی).^(۳)

۷۰۱. جوه‌یری‌ه‌ی کچی حارث (ﷺ)

ناوی جوه‌یری‌ه‌ی کچی حارثی کوری ئه‌بی ضیراری خوزاعی موصطه‌له‌قیه،^(۴) جوه‌یری‌ه‌ دایکی باوه‌رداران و ژنی پیغه‌مبهری خواجه (ﷺ). جوه‌یری‌ه‌ براه‌ه‌کی هه‌بوو به‌ ناوی عه‌مر که ئه‌ویش دواتر موسلمان بوو

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۹۷.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الطب - باب السحر، الرقم ۵۷۶۲.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۵۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۵.

فهرمووی: (ئایا له وه چاکترت پی ببه خشم و به هاوسه رت بگرم؟) ئه ویش وتی: به لی، ئه وه بوو پیغه مبه ریش (ﷺ) وایکرد، ئینجا خه لکی بیستیانه وه که پیغه مبه ر (ﷺ) جوهریه ی به هاوسه ر گرتووه وتیان: چون ده کریت خزمانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) لای ئیمه کویله و که نیزه ک بن، بویه چی کویله و که نیزه کی به نیلموصطه له قیان لا بوو هه موویان ئازاد کردن، به وه به هوی ئه م ئافره ته وه خوی گه وره نزیکه ی سه د مالی به نیلموصطه له قی ئازاد کرد.

(۱)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) جوهریه ی به هاوسه ر گرت باوکی جوهریه هات و وتی: کچی وه ک کچی من ناییت به که نیزه ک بگیریت، ده ی وازی لی بهینه و ئازادی بکه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: پیت چونه من جوهریه خوی سه رپشک بکه م بۆ بریاردان؟ باوکی پرسیاری کرد له جوهریه هاتنه وه ت پی باشه یان مانه وه؟ جوهریه له وه لامدا وتی: من خواو پیغه مبه رم (ﷺ) هه لپژاردوووه. (۲)

جوهریه ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) به هاوسه ری گرت من ته مه نم بیست سالان بوو. (۳)

جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بۆ لای جوهریه و روژی هه یینی بوو و ئه وکات جوهریه به روژوو بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: ئایا دوینئ به روژوو بوویت؟ وتی: نا، فهرمووی: به یانیش روژوو ده گریت؟ وتی: نا، فهرمووی ده ی روژوو هه کت بشکینته. (۴)

سه ره تا ناوی به پره بوو و پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی گوپی به جوهریه. (۵)

(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۲۶۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۶.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۱۹۰.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الصوم - باب صوم يوم الجمعة، الرقم ۱۹۸۶.

(۵) صحيح ابن حبان - كتاب الحظر والإباحة - باب الأسماء والكنى - ذكر خبر ثمان قد يوهم من لم يحكم صناعة العلم أنه مضاد للأخبار التي ذكرناها قبل، الرقم ۵۸۲۹.

جوهیریه زور جار سهرقالی په‌رستش و خواپه‌رستی بوو، جاریک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دای به لای جوهیریه‌دا بینی سهرقالی نزا‌کردنه، دوا‌ی ماوه‌یه‌کی تر همدی دای به لایدا ته‌ماشای کرد سهرقالی په‌رستشه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: هیشتا سهرقالت به‌و حاله‌ته‌وه؟ (سهرقالی نزا‌کردنیت؟) وتی: به‌ئی، فه‌رمووی: (لقد قلت بعدك أربع كلمات ثلاث مرات، لو وزنت بما قلت منذ اليوم لوزنتهن: سبحان الله وبحمده، عدد خلقه ورضا نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته)،^(۱) (من دوا‌ی تو سی جار چوار وشه‌م وت: ئه‌گه‌ر کیشانه بکرین له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی ئه‌م‌رو تو ده‌توتن قورسای ئه‌وه‌ی تو‌یان ده‌بیت: سبحان الله وبحمده، عدد خلقه ورضا نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته).

سه‌باره‌ت به‌ کاتی مردنی جوهیریه راجیایی هه‌یه، رایه‌ک ده‌لیت: له‌ سالی په‌نجای کۆچیدا وه‌فاتی کردووه، رایه‌کی تریش ده‌لیت: له‌ مانگی ره‌بیعولئه‌وه‌لی سالی په‌نجاو شه‌ش کۆچیدا وه‌فاتی کرد، ده‌وتریت کاتیک وه‌فاتی کردووه ته‌مه‌نی شه‌ست و پینج سال بوو،^(۲) مه‌روانی کوری حه‌که‌میش نویژی له‌سه‌ر کرد.^(۳)

۷.۲. جوهیریه‌ی کچی ئه‌بووجه‌هل (ﷺ)

ناوی جوهیریه‌ی کچی ئه‌بووجه‌هلی کوری هیشامه، دایکی ناوی ئه‌روای کچی عه‌یصه، جوهیریه موسلمان بوو و به‌یعتی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۴) عه‌لی کوری ئه‌بووطالب کاتیک که فاطیمه‌ی کچی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ژنی بوو، چوووه داوای جوهیریه‌ی کچی ئه‌بووجه‌هل، به‌نومو‌غیره بو ئه‌و مه‌سه‌له‌یه هاتن داوای مؤله‌تیان کرد له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الذکر والدعاء والتوبه والاستغفار - باب التسبیح أول النهار وعند النوم، الرقم ۲۷۲۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۶.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۲۰، تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۱۹۰.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۶۲.

مؤله تی نه دان و فه رموی: (فاطمه به شیکه له من و ئه و شته ی ئه و ئازار ده دات منیش ئازار ده دات).^(۱)

هه روه ها پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (سویند به خوا کچی پیغه مبه ری خوا و کچی دوژمنی خوا لای یه ک پیاو کو نابه وه)، عه لی کو پی ئه بو و طالیب که ئه مه ی بیست کشایه وه و نه یهینا.^(۲)

دواتر عیتابی کو پی ئه سید چوه داوای جوه یریه و به هاوسه ری گرت،^(۳) له م میرده ی کو پیکی بوو به ناوی عه بدوره حمان.^(۴)

له گنیرانه وه یه کی تر دا ها تو وه (إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي، وَأَنَا أَخَوْتُ أَنْ تُفْتَنَ فِي دِينِهَاتِمُ ذَكَرَ صَهْرَالَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ، فَأَتَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ. قَالَ: حَدَّثَنِي فَصْدَقِي، وَوَعَدَنِي فَوْقَ لِي، وَإِنِّي لَسْتُ أَحْرَمُ حَلَالًا، وَلَا أُحِلُّ حَرَامًا، وَلَكِنَّ وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبَدًا)^(۵)

۷.۳. جوینی کو پی نابیغه (ﷺ)

ناوی جوینی کو پی نابیغه یه، هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، دواتر کوچی کرد بو شام و له وی له گه ل سه رکرده کاندای بوو، دواتر له سه رده می موعاویه ی کو پی ئه بو سو فیاندا گه رایه وه بو ناوچه ی هوزه که ی خو ی.^(۶)

۷.۴. جوده ی کو پی مورره (ﷺ)

ناوی جوده ی کو پی مورره ی کو پی سو راقه ی به لویه، هاوده م به باوکی له غه زای خه بیه ردا به شداری کرد و هه ردووکیان له و غه زایه دا شه هید بوون.^(۷)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۶۲.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب ذكر أصحاب النبي (ﷺ)، الرقم ۳۷۲۹.

^(۳) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۵۳۱.

^(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۸۷.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب فرض الخمس - باب ما ذكر من درع النبي، الرقم ۳۱۱۰.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۲۶.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۹.

۷.۵. جودمیع (ﷺ)

ناوی جوده‌یعی کوری سه‌بره‌یه و له فه‌ت‌ح‌ی می‌صردا به‌ش‌داری کرد،^(۱) به‌لام ئیبن ئه‌ثیر به‌ جو‌زره ناوی هیناوه.^(۲)

۷.۶. جوده‌یعی کوری نو‌ذه‌یر (ﷺ)

ناوی جوده‌یعی کوری نو‌ذه‌یری مورادی که‌عبیه، یه‌ک‌یک بوو له خ‌زمه‌ت‌کاره‌کانی پی‌غه‌م‌به‌ر (ﷺ)، به‌لام گ‌یرانه‌وه‌ی لئوه تۆمار نه‌کراوه.^(۳)

۷.۷. جوده‌یمه‌ی کوری عه‌مر (ﷺ)

ناوی جوده‌یمه‌ی کوری عه‌مری عه‌صریه، یه‌ک‌یک بووه له ئەندامانی وه‌ف‌دی عه‌بدولقه‌یس.^(۴)

۷.۸. جو‌زامه‌ی کچی جه‌نده‌ل (ﷺ)

ناوی جو‌زامه‌یه‌و کچی جه‌نده‌له،^(۵) ئیبن ئه‌ثیر ده‌ل‌یت: ناوی جو‌دامه‌یه،^(۶) یان ده‌وتر‌یت کچی وه‌هبه، له ده‌سته‌ی یه‌که‌مینی موس‌لمان‌بوونی ناو مه‌ک‌که بوو، کۆچی کرد بۆ مه‌دینه.^(۷)

جو‌زامه ژنی ئونه‌یسی کوری قه‌تاده‌ی ئه‌وسی بوو، ئه‌و پیاوه ژنیکی تریشی هه‌بوو به‌ ناوی خه‌نسائی کچی خ‌دام، ئه‌م پیاوه‌ش له غه‌زای

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۸.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۹.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۱.

^(۶) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۳.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۱.

ئو خوددا شهید بوو. ^(۱)

جوزامه فەرموودهی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گئراوه ته وه. ^(۲)

۷.۹. جوره یجی ئیسرائیلی (ﷺ)

ناوی جوره یجه و سه ره تا جووله که بووو موسلمان بووه و چوویه خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ). ^(۳)

ئیبین ئه ئیریش ناوی هاوه لیکه هیناوه به ناوی جوره یج که کونیه که ی ئه بووشاته و کوری سه لامه ی کوری ئه وسه و ده لیت: له به یعتی عه قه به دا به شدار بوو و تیایدا به یعتی داوه به پیغه مبهری خوا (ﷺ). ^(۴)

۷.۱۰. جو عالی حه به شی (ﷺ)

ئهم هاوه له حه به شی بوو، هه رچه نده ئه بوو موسا ده لیت: نازانم ئه وه جو عالی کوری سورا قه یه یان جو عالیکی جیاوازه، به لام هه ریه ک له ئیبین ئه ئیر و ئیبین حه جهر به جیا له جو عالی کوری سورا قه ی ده زانن.

ئیبین حه جهر ده لیت: سه ففار له کتاب الانسابدا وتوویه تی حه به شی بووه. ^(۵)

ئیبین ئه ئیریش ده لیت: ئه مه یان له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) کوژراوه، به لام جو عالی کوری سورا قه دواتر فەرمووده ی لئوه بیستراوه، واته دوا ی پیغه مبهردا (ﷺ) وه فاتی کردووه. ^(۶)

ئیبین عومه ر ده لیت: که سیک هات بو لای پیغه مبهردا (ﷺ) و وتی: ئه ی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۱.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۷۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۸.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۲.

^(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۷.

پيڻغه مبهري خوا (ﷺ) نه گهر من له بهر ده ستندا بجهنگم تا ده کوژریم ټایا په روه ردگارم ده مخاته به هه شته وه و به که م ناگریت، پيڻغه مبهري (ﷺ) فهرمووی: (به لئ)، نه ویش وتی: ئه ی چؤن وا ده بیت له کاتیکدا من بؤنم ناخؤشه و رهنگم ره شه و بنه مالهم هیچ نیه، کابرا چوو جهنگا تا شه هید بوو، پيڻغه مبهري (ﷺ) دای به لای تهرمه که یدا و فهرمووی: (الآن طيب الله ريحك يا جمال وبيض وجهك)،^(۱) (ئهی جو عال ئیستا خوا بؤن خوش و رووسی کردیت).

۷۱. جوعالی کوری سوراقه (ﷺ)

ناوی جوعاله، یان دهوتریت ناوی جوعه یله،^(۲) کوری سوراقه یه، هاوه له له غیفاریه کانه، رایه کیش ده لیت: به لکو له ضهریه کانه،^(۳) ئیبن حه جهر رای راستر به وه جیا ده کاته وه که له وانیه ئه وه دوو هاوه لی جیاواز بووبن و به کیکیان غیفاری بیت و ئه وی تریان ضهری بیت، چونکه له غه زای به نیلموصته له قدا پيڻغه مبهري (ﷺ) جوعالی ضهری له سهر مه دینه دانا، هه روه ها جوعالیکی تریش له غه زا که دا به شداري کردوه.^(۴)

جوعال ده موچاویکی ناشیرینی هه بوو، له موسلمانبووه یه که مینه کان بوو و له ئه هلی صوفه ش بوو، له غه زای ئو حوددا به شدار بوو.^(۵)

جوعال ده لیت: کاتیک به ره و غه زای ئو حود ده چوین وتم: ئه ی پيڻغه مبهري خوا (ﷺ) پیم و ترا تو سبه ینی ده کوژریت، ئینجا جوعالی کوری سوراقه له گه لیشیدا ئاهی هه لده کیشا، پيڻغه مبهريش به دهستی دای به سهر سنگیدا و فهرمووی: (أوليس الدهر كله غدا)،^(۶) (مه گهر هه موو زه مانه و ژیان سبه ینی

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۶.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۴۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۴۵.

ناکات؟) واته سبهینی بهیانی ناکات و تا روژی دوایی سبهینی دهگریته وه. ههروهها جوعال له غهزای خهنده قیشدا به شداری کردو له گهل موسلماناندا سهرقالی هه لکه ندنی خهنده قه که بوو، پیغه مبهه (ﷺ) له و روژهدا ناوی گوچی به عومه، موسلمانانیش دهیانوت خوی ناوی جوعه ییل بوو ناوی نا عومه، ئه ویش خوی له گهل موسلمانان دهیوته وه و پیده که نی. (۱) به لام دیاره ئه م ناوگوچینه بو ئه وه نه بووه ئیتر ناوه که ی تری جوعال نه میتیت، به لکو وهک ناویکی زیاده بووه، چونکه دهبینین دوا ی ئه و غهزایهش جوعال یان جوعه ییل هه ر به و ناوانه ی خوی بانگ کراوه وهک چۆن له غهزای خه یبه ر و ته بوو کیشدا که باسی کراوه هاوه لان و پیغه مبه ریش (ﷺ) هه ر به جوعال و جوعه ییل ناویان بردووه، واته مه رج نیه پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی ناییت له هه ر که سیک ئیتر ناوه که ی تری نه ماییت، به لکو ئه گه ر ناوی پیشووی ناشیرین بوو بیت ئه وه ئه و ناوه ی نه ماوه، ئه گه ریش واتا که ی ئاسایی بوو بیت هه ندی جار ئه و ناوه شی ماوه ته وه وهک ئه مه ی جوعال، هه ندی جاریش هاوه له ناو لئیرا وه که له خو شی فه رمایشتی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ر ناوه پیشو وه که ی خوی به یه کجاره کی وازلته یئاوه.

جوعال له هه موو غه زاکانی تر دا به شداری ده کرد و له غه زای خه یبه ریشدا به شداری کرد، له غه زای به نی قوره یضه شدا به شداری کرد و له و غه زایه شدا چاویکی له ده ستدا. (۲)

له غه زای به نیلموصته له قدا که له شه عبانی سالی شه شه می کوچیدا روویدا، پیغه مبه ر (ﷺ) جوعالی کوری سورا قه ی له مه دینه هیشته وه تا له کاتی رویشتنی پیغه مبه ر (ﷺ) بو ئه و غه زایه به رپرسیاریتی ئه وئ بگریته ئه ستو، له هه مان کاتدا هاوه لئیکی تر هه بوو به ناوی جوعالی کوری سورا قه

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۴، ص ۲۴۶.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۱۶.

که له و غه زایه دا به شدارى کرد. (۱)

له غه زای ذاتور یقاعیشدا به شدارى کرد و کاتیک بریار بوو بگه پښه وه، پښغه مبه ر(ﷺ) جو عالی به نوینه ر نارد تا زوو مزگینی سه لامه تی پښغه مبه ر(ﷺ) بدات به خه لکی مه دینه. (۲)

کاتیک پښغه مبه ر(ﷺ) جاریک ده سته که وتی دابه ش ده کرد که سیک وتی: ئه ی پښغه مبه رى خوا(ﷺ) تو سه د و شترت دا به ئه قره عى کورپى حابیس و عویه ی نه ی کورپى حوصه ی ن، که چی هیچت نه دا به جو عیل (جو عال)، ئه ویش فهر مووی: (والذي نفسي بيده لجميل خیر من طلاع الأرض کلهم مثل عینة والأقرع ولكني تألفتها لیسما وولکت جمیلاً إلى إسلامه)، (۳) (سویند به وه ی گیانمی به ده سته جو عیل زور با شتره له پری دنیا نمونه ی عویه ی نه وه ئه قره ع، به لام من دلئى ئه و دوانه م راگرت تا موسلمان بن و جو عیل یشم راسپارد به موسلمانیتیه که ی).

ئو غه زایه ش غه زای خه ی به ر بوو و ئو که سه ش که ئو پرسیاره ی له پښغه مبه ر(ﷺ) کرد سه عدی کورپى ئه بی وه قاص بوو. (۴)

ئو بوو زهر ده لیت: پښغه مبه ر(ﷺ) پرسیارى لیکردم جو عیل چو ن ده بینیت؟ وتم: وه ک ئو خه لکه ی تر هه ژاره، فهر مووی: ئه ی فلانه که س چو ن ده بینیت؟ وتم: گوره یه کی ناو خه لکه، فهر مووی: (ده ی جو عیل چاکتره له پری ئه م دنیا نمونه ی ئه و که سه)، ئو بوو زهر ده لیت: وتم: ئه ی پښغه مبه رى خوا(ﷺ) فلانه که س که وایه بو و ا چاکه ی له گه ل ده که ی ت؟ فهر مووی: ئه و گه روه ی هو زه که یه تی و من دلئان راده کیشم. (۵)

هه روه ها جو عال له غه زای ته بوو کیشدا به شدارى کرد، غیر باضی کورپى ساریه به سه ره اتی خو ی له گه ل جو عال ده گیریته وه و ده لیت: من له هه موو

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۱.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۴۶.

(۳) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۹۳۳.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۴۶.

(۵) حلية الأولياء لأبي نعيم الأصبهاني، ج ۱، ص ۳۵۳.

کات له بهر دهرگای مالی پیغه مبه‌ر (ﷺ) ده بووم هم له مال‌ه وه و هم له سه‌فه ریش، شه‌وی ته بووک پیغه مبه‌ر (ﷺ) ویستی بچینه ناو ختوه ته که‌ی و ئوموسه له مه‌ی خیزانیشی له‌گه‌لدا بوو، من بؤ پیویستی‌هک چووبووم و هاتمه‌وه، که هاتمه خزمه‌تی فه‌رمووی: (له شه‌وه وه له کوئی بوویت؟) منیش مه‌سه له‌که‌م بؤ باس کرد، جو‌عالی کوری سورا‌قه و عه‌بدو‌لای کوری موغه‌ف‌ف‌لی موزه‌نی و من هه‌رسیکمان ته‌واو برسی بووین و له‌بهر دهرگای مالی پیغه مبه‌ریش (ﷺ) ده‌ژیا‌ین، پیغه مبه‌ر (ﷺ) چوویه ژووره‌وه تا شتی‌کمان بؤ به‌ئیت بیخوین، که‌چی هیچی شک نه‌برد و هیجیان نه‌بوو، بویه هاته دهره‌وه و بیلالی بانگ کرد و فه‌رمووی: هیچ خواردنی نیه بؤ ئه‌م چند که‌سه؟ بیلال وتی: سویند به‌وه‌ی توی به‌حق نار‌دووه کوله‌کانمان ته‌کاندون هیجیان تیدا نیه، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: سه‌یری بکه‌ره‌وه به‌لکو شتی‌ک په‌یدا بکه‌یت، ئه‌ویش به‌ک به‌ک تویشووه‌کانی ده‌ته‌کاند تا به‌ک دوو خورمایه‌ک که‌وتن تا‌هوت خورمای کۆکرده‌وه، ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) دا‌وی قاپینکی کرد و خورما‌کانی خسته‌ناوی و ده‌ستی له‌سه‌ر خورما‌کان داناو ناوی خ‌وای لی هیتا و فه‌رمووی: (به‌ناوی خواوه بخون)، ئیمه لی‌مان خوارد، من په‌نجاو چوار خورما‌م ژمارد که‌ناوکه‌که‌شیان له‌ده‌سته‌که‌ی تر‌مدا بوو و دوو هاوړیکه‌شم هه‌روایان دهر‌کد، هه‌رکامان په‌نجا خورمای خوارد و تیر بووین، که‌ده‌ستمان لاده‌برد‌هوت خورما‌که‌ه‌روه‌ک خو‌یان بوون، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (یا بلال ارفعها فإنه لا یأکل منها أحد إلا نهل منها شعبا)، (ئهی بیلال هه‌لیانگره چونکه هه‌رکه‌س لی‌یان بخوات تیر ده‌بیت)، ئینجا ئیمه لای ختوه‌ته‌که‌ی پیغه مبه‌ر (ﷺ) بووین و ئه‌ویش شه‌ونویژی ده‌کرد، دواتر نویژی سو‌ننه‌تی کرد، ئینجا بیلال بانگی فه‌رموو و پیغه مبه‌ر (ﷺ) نویژی کرد بؤ خه‌لکه‌که‌و دواتر گه‌رایه‌وه به‌ره‌و لای ختوه‌ته‌که‌ی و دانیش‌ت و ئیمه‌ش له‌ده‌وری دانیش‌تین، پیغه مبه‌ر (ﷺ) پرس‌یاری نانی به‌یانی لیک‌ردین،

منیش له دلی خوّمدا وتم: نانی به یانی چی؟ ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) داوای کرد له بیلال خورماکان بهینیت، ئه ویش خورماکانی هینا، ئینجا پیغه مبه‌ر (ﷺ) خورماکانی خسته ناو قاپه که و دهستی خسته سه‌ر خورماکان و فه‌رمووی: بخون به ناوی خواوه، سویند به‌خوا ده‌که‌س بووین تیرمان خوار، ئینجا ده‌ستمان هه‌لگرت ده‌بینین خورماکان وه‌ک خویان ماونه‌ته‌وه، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (لولا أني أستحي من ربي لأكلنا من هذه التمرات حتى نرد المدينة من آخرنا)، (ئه‌گه‌ر له‌به‌ر شه‌رمم له‌ په‌روه‌ردگارم نه‌بوایه له‌و خورمایانه‌مان ده‌خوارد تا دواچار هه‌موومان ده‌گه‌راینه‌وه مه‌دینه)، ئینجا می‌ردمندالیک هات، پیغه مبه‌ر (ﷺ) خورماکانی دا به‌و می‌ردمنداله‌و ئه‌ویش خورماکانی ده‌مژی.^(۱)

په‌ندو وانه

ریزو گه‌وره‌یی لای خوای گه‌وره به‌پله‌و پایه‌و ناوبانگ نیه، یان به‌ ئاستی ریزی ئه‌و که‌سه لای خه‌لک نیه، به‌لکو تاکه ریز و پله‌به‌رزی لای خوای گه‌وره بریتیه له‌ ئاستی ته‌قوا، هه‌ر بویه پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئه‌و وانه‌ی فیری هاوه‌لان کرد که هه‌موو سه‌ر زه‌وی پر بیت له‌ نمونه‌ی که‌سانیکی ئیمان لاوازی لای خه‌لک ریزلیگیراو هینده‌ی هه‌ژاریکی ده‌موچاونا‌شیرینی له‌خواترس به‌هایان نیه، به‌لکو ته‌نها جو‌عال به‌رامبه‌ر ملیاره‌ها ئیمان لاوازی دل‌راگیرکراو لای خوا گه‌وره‌تره.

هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ش فیر ده‌بین که‌ پشکی دنیا پیوه‌ر نیه بۆ خه‌لات کردنی که‌سیک، ده‌بینین پیغه مبه‌ر (ﷺ) به‌سه‌د وشتی ده‌دا به‌ تازه‌ موسلمان بوان، که‌چی هیچی نه‌دا به‌ جو‌عال که‌ له‌خواترسیکی هه‌ژار بوو، هه‌روه‌ک پیغه مبه‌ر (ﷺ) له‌ حونه‌ینیشدا ده‌ستکه‌وته‌کانی دا به‌ تازه‌ موسلمان‌بوانی مه‌که‌ه‌و پشتیوانانی بیبه‌ش کرد، له‌ هه‌ردوو باره‌که‌دا موسلمانان خویان نه‌گرت و ئه‌وه‌یان پی‌ نائاسایی بوو، بویه‌ پرسیاریان کرد له‌ پیغه مبه‌ر (ﷺ)،

^(۱) دلائل النبوة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٤٢٤، تاريخ دمشق لابن عساکر، ج ٤٠، ص ١٨٩، البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ١١٨.

له وه لامدا پیغه مبهه (ﷺ) به پشتیوانانی فرموو ئیوهش ئه و سامانه تان دهویت یان پیغه مبهه ری خواتان دهویت له گه لتان بیته وه؟ ههروه ها به هاوه لانی فرموو ئه گهر ئه وه م داوه به و که سانه ئه و جوعه یل گه وره تره له پری دنیا له نمونه ی له وانه و ئیمان و موسلمانیتیم هیشتوه ته وه بۆ جوعال. ههروه ها ئه وهش وهرده گرین که پیغه مبهه (ﷺ) ته نانه ت له کاتی سه فره و له غه زاکانیشدا شه ونویژی له بیر نه کردوه، ئه وهش وانه یه که بۆ موسلمان تا بزائیت خۆپه روه رده کردنی شه و زۆر گرنگه و ده بیت تاکی موسلمان به گشتی و تاکی بانگخواز به تایبه تی به رده وام گرنگی بدات به شه ونویژ.

٧١٢. جوعشه مولخه یر (ﷺ)

ناوی جوعشه مولخه یری کوری خوله یبه ی کوری شاجی کوری مه وهیبه ی سه ده فی حوره میبه، یه کیتک بوو له به شداربوانی به یعه تی ریضوان، پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) جله که ی خۆی کرده به ری و نه عله کانی خۆی پندا و له قرژی خۆیشی پندا.^(١)

جوعشه مولخه یر ئامینه ی کچی طلیقی به هاوسه رگرت.^(٢)

جوعشه مولخه یر دوا ی سه رده می پیغه مبهه (ﷺ) ژیاو له سه رده می فه تی میصردا به شدار ی کرد.^(٣)

٧١٣. جولاسی کوری صوله یت (ﷺ)

ناوی جولاسی کوری صوله یتی یه ربووعیه، کچیکی هه بوو که ناسرابوو به ئومومونقیذ فرمووده ی له باوکیه وه گنزاوه ته وه،^(٤) کوران و نه وه کانی

^(١) أسد الغابة، ج ١، ص ٤١٩.

^(٢) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ١، ص ٢٧٧.

^(٣) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ١، ص ٤٨٤.

^(٤) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ١، ص ٤٩٤.

جولاس خزمه تيكي گوره يان پيشكش به ئيسلام كرد.^(۱)
 جولاس چوته خزمهت پينغه مبه ر(ﷺ) و سه بارهت به دستنويژ پرسياي
 له پينغه مبه ر(ﷺ) كرد.^(۲)

۷۴. جولاسي كوري عهمر (ﷺ)

ناوي جولاسي كوري عهمرى كينديه، جولاس ده لئيت: له گه ل دسته يه ك
 له هوزه كه م له كينده هاتين بو خزمهت پينغه مبه ر(ﷺ)، كاتيک ويستمان
 بگه پرينه وه بو ناوچه ي خومان پينغه مبه رى خوا(ﷺ) ناموزگاري كردين
 (إن لكل ساع غايه و غايه ابن آدم الموت)،^(۳) (هه موو هه و لده ريک پينگه يشتنيكي هه يه،
 پينگه يشتني ئاده ميزاديش مه رگه).

ئيين حه جهر ده لئيت: سه نه دي فه رمووده كه لاوازه.^(۴)
 جولاس فه رمووده ي له ئه بو و هوره يره وه گيرا وه ته وه.^(۵)
 جولاس ده لئيت: عومهرى كوري خه ططاب روژى هه يني دستنويژى گرت
 و له سه ر گو يره وي و نه عله كاني مه سحي كرد.^(۶)

۷۵. جوله يحه ي كوري عه بدولا (ﷺ)

ناوي جوله يحه ي كوري عه بدولا ي كوري مو حاري به، يه كيک بوو له
 به شداربواني غه زاي طائيف و له و غه زايه شدا شه يه يد بوو.^(۷)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۴.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۲۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۲۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۵.

^(۵) مسند الشاميين للطبراني، الرقم ۸۸۹.

^(۶) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۱۹۵۷.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۶.

۷۶. جوللاسی کوپی سوهد (ﷺ)

ناوی جوللاسی کوپی سوهدی کوپی صامیتی کوپی خالیدهو له پشتیوانانه له ئهوسیهکان،^(۱) سه رهتا له دوورووهکان بوو و پاشان تهوبهیهکی دروست و تهواوهتی کرد.^(۲)

جولاس له جهنگی تهبووکدا^(۳) دهیوت: ئه گهر ئه وهی موحه ممه د دهیلیت حهق بیت ئه وه ئیمه له گویدریتژ خراپترین، عومهیر که له وی بوو وتی: سویند به خوا ئه وهی ئه وه دیغه رمویت حهقه و ئیوهش له کهر که مترن، ئینجا ئه وه مهسه لهی بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) باس کرد، جولاس هات بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و حاشای کرد له وه قسه و سویندی خوارد وای نه وتوو، خوی گه وره ئایه تی له وه باره وه دابه زاند (یظفون بالله ما قالوا ولقد قالوا کفر و کفروا بعد اسلامهم)، ئینجا جولاس وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه و راست دهکات و من ئه وه م وت، خوی گه وره تهوبه و گه رانه وهی بۆ خستوو مه ته پروو، من له وهی وتم: لای خوا تهوبه دهکه م.^(۴)

۷۷. جومانه ی کچی حه سه ن (ﷺ)

ناوی جومانه ی کچی حه سه نه و له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) له دایک بوو و حوزده یفه ی کوپی یه مان ئه م ئافره ته ی به هاوسه رگرت.^(۵)

۷۸. جومانه ی کچی ئه بووطالیب (ﷺ)

ناوی جومانه ی کچی ئه بووطالیبه، ئه م ئافره ته شووی کرد به ئه بووسوفیانی کوپی حارث و عه بدولای لی بوو، جومانه خوشکی

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۲۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۹۳.

(۳) مصنف عبدالرزاق الصنعاني، الرقم ۱۷۶۴۱.

(۴) تاریخ المدينة لابن أبي شبة، الرقم ۶۵۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۶۷.

ئومموھانئیش بوو، پئغه مبهري (ﷺ) له دستكه وتی فه تھی خه ببه ردا پشکی سی کۆل خواردنی بۆ جو مانه برپه وه.^(۱)
 دایکی جو مانه ناوی فاطیمه ی کچی ئەسه د بوو.^(۲)
 ههروهها کورپکی هه بوو به ناوی جه عفره.^(۳)

۷۱۹. جومه یلی کچی یه سار (ﷺ)

ناوی جومه یلی کچی یه ساره، خوشکی مه عقیلی کورپی یه ساره.^(۴)
 مه عقیلی کورپی یه ساری موزه نی ده لیت: من خوشکیکی خۆم له پیاویک ماره کرد، ئەویش ته لاقی دا، که عیدده ی خوشکه که م ته واو بوو کابرا هاته وهو خوازبینی کرده وه، منیش پیم وت: خوشکه که م لئ ماره کردیت و ریزم لئ نایت که چی تۆ ته لاقیت دا، ئیستایش هاتوو یته ته وهو هه متر خوازبینی ده که یته؟ نا سویند به خوا جاریکی تر نایبینیته وه، ئەو کابرایش کابرایه کی خراپ نه بوو، ئافره ته که ش ده یویست بچیته وه بۆ لای، ئەوه بوو خوای گه وره ئەم ئایه ته ی دابه زاند (فلا تعضوهن أن ینکحن أزواجهن....) منیش چووم و وتم: ئەه ی پئغه مبهری خوا (ﷺ) ئیستا رازیم، ئەوه بوو خوشکه که م ماره کرده وه لینی.^(۵)

۷۲۰. جومه یمه ی کچی حومام (ﷺ)

ناوی جومه یمه ی کچی حومامی کورپی جه مووحه، ئەم ئافره ته له پشتیوانانه و به کیکه له وانه ی که به یه تیان دا به پئغه مبهری خوا (ﷺ).^(۱)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۵۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۲۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۲۰.

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۷.

(۵) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب من قال لا نكاح إلا بولي، الرقم ۵۱۳۰.

(۶) أسد الغابة، ج ۷، ص ۶۲.

۷۲۱. جوناده (ﷺ)

سه بارهت به رهچه له کی ئەم هاوه له زانیاری نیه، به لام ناوی له فرموده یه کدا هاتوو که تیایدا پیغه مبهری خوا (ﷺ) نامه ی نووسیوه بو جه ناده، نامه کهش بهم جو ره یه (ئمه نووسراوی موحه ممدی پیغه مبهری خوا یه بو جه ناده و هوزه که ی و ئەوانه ی شوینی که وتون به نو یژ به جیگه یان دن و زه کات دان، وه ئەوهش گو یزایه لی خوا و پیغه مبه ره که ی بیت ئەوه په نای خوا و په نای پیغه مبه ره که ی بو هه یه).^(۱)

به پیتی ئەو زانیاریه ی که ئیبن سع د هیناویه تی جوناده ئەز دی بووه، چونکه ئەو نامه دینی که پیغه مبه ر (ﷺ) نووسیویه تی و ده لیت: بو جه ناده ی ئەز دی نووسیوه.^(۲)

۷۲۲. جونبوذی کوری سهبع (ﷺ)

ناوی جونبوذی کوری سهبع یان کوری سه بو عه و کونیه که ی ئەبو و جومعه یه.^(۳)

جونبوذ ده لیت: ده مه و به یانی روژ بیباوه ر بووم و دژ به پیغه مبه ر (ﷺ) ده جه نگام، که چی ده مه و ئیوا ره که ی به موسلمان ی له ریزی سو پای پیغه مبه ردا (ﷺ) ده جه نگام، ئیمه سی پیاو و شهش ژن بووین- که موسلمان بووین- ئەم ئایه تهش له سه ر ئیمه دابه زی (لولا رجال مؤمنون و نساء مؤمنات...)^(۴)، له گیزانه وه یه کی تر دا هاتوو ده لیت: ئیمه نو که س بووین، هه وت پیاو و دوو ژن.^(۵)

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۵۶۱.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۷۰.

(۳) (-) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۶.

(۴) مسند أبي يعلى الموصلي، الرقم ۱۵۲۵، المطالب العالی لابن حجر العسقلانی، الرقم ۳۷۹۵.

(۵) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۵۵۷، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۱۶۱.

ئيبن قه ييم سه بارهت بهو ئايه ته ده لئيت: ئهو كه سانه له ناو هوزه كه ياندا ئيماني خويان ده شارده وهو نه يانده تواني ئاشكراي بكهن.^(۱)
 قورطوبي ده لئيت: واته ئهو باوه دارانه ي ناو مه ككه كه له نيوه ندي بيباوه پراندا بوون.^(۲)

۷۲۲. جوندوب (ﷺ)

فه رموده يه كي له پينغه مبه ره وه (ﷺ) گيرا وه ته وه كه ده يفه رموو (اللهم استر عورتي وآمن روعتي واقض ديني).^(۳)

۷۲۴. جوندوبي كوري جوناده (ئه بوو زهري غيفاري) (ﷺ)

ناوي جوندوبي كوري جوناده ي كوري سوفيان ي كوري عوبه يدي كوري چه رامي كوري غيفاره، كونه كه ي ئه بوو زهري غيفاريه^(۴) و زياتر به وهش ناسراوه، له دهسته ي يه كه مي موسلمان بوانه و پينغه مبه ر (ﷺ) چه ندين وه سفى كردوه.
 رايه كي تر ده لئيت: به لكو ناوي بوره يري كوري جوناده بووه،^(۵) به لام زههه بي ده لئيت: راي راست ئه وه يه ناوي جوندوبي كوري جوناده يه،^(۶) ههروهك ئيبن ئه ئيريش ده لئيت: راي راستتر و زياتر ئه وه يه ناوي جوندوبه.^(۷)
 دا يكي ناوي رهمله ي كچي وه قيعه ي غيفاري بوو،^(۸) ئه بوو زه ر براهه كي هه بوو كه ناوي ئونه يسي كوري جه ناده ي غيفاري بوو و برا گه وره ي ئه بوو زه ر بوو.^(۹)

(۱) التفسير القيم لابن القيم، ج ۱، ص ۱۹۰.

(۲) الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، دار عالم الكتب (الرياض-۲۰۰۳)، ج ۱۶، ص ۲۸۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۰.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۱۹.

(۶) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۴۰۵.

(۷) أسد الغابة، ج ۶، ص ۱۰۶.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۶، ص ۱۰۷.

(۹) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۳۶.

ئەبووزەر کورپیکی ھەبوو بە ناوی عیمارە کە فەرموودەیی لە باوکیەوہ
گێراوہ تەوہ.^(۱)

ئەبووزەر لە سەر دەمی نەفامیشدا برۆای بە بتەکان نەبوو و باسی
بوونی خوا یەکی تاک و تەنھای دەکرد.^(۲)

ئێبێن سەعد گێرانەوہ یەکی ھیناوە کە ئەبووزەر پێش موسلمانبوونی
کەسیکی رێگر بوو و لە گەل ئەو ھشدا ئازا بوو و بە تەنھا خۆی رێگری
دەکرد، دواتر خوا دلی راکیش کرد بۆ ئیسلام و وازی ھینا لە رێگری.^(۳)
ئونەیس لە گەل ئەبووزەری برای و دایکیدا پێکەوہ دەژیان، دواتر نەبوونی
و وشکە سالی ناچار ی کردن شوینی خۆیان جی ھیلن و بچن بۆ لای
خالوانیان لە نەجد، دواتریش ئەوتیان جیھتشت بەرەو مەککە، ئەبووزەر
چوو یە مەککە و ھەوالی ھانتی پێغەمبەری خۆی (ﷺ) بیست و دواتر چوو یە
خزمەتی و موسلمان بوو، دواتر گەرایەوہ بۆ لای ئونەیس ی برای و دایکی
وبانگەشتی کردن بۆ ئیسلام، ئەوانیش موسلمان بوون و گەرانەوہ بۆ لای
ھۆزەکیان تا پەيامی ئیسلام بگەنن بە ھۆزەکیان، لەو ھشا سەرکەوتوو
بوون.^(۴)

ئەبووزەر دەلێت: ئیمە کە لە ناو ھۆزەکیان چووینە دەرەوہ ئەوان لە
مانگە ھەرمانەکاندا شەریان رەوا کردبوو، من و دایکم و ئونەیس ی برام
دەرچووین و چووین بۆ لای خالۆمان، ئەویش ریزی گرتین و چاکە ی
لە گەل نواندین، بە لام ھۆزەکی ھەسوودییان لە پووماندا نواند و کەوتنە
دروھەلبەستن بۆمان، نێوانی ئیمە و خالۆمان تیکدا، بۆیە بریارماندا بچین و
بارگە و بنەمان پێچایەوہ، خالۆیشمان سەیری دەکردین و دەگریا، چووین تا
لە نزیک مەککە دابەزین، ئونەیس وتی: من لە مەککە بری ئیشم ھە یە بۆیە

(۱) المعجم الأوسط للطبراني، الرقم ۴۹۶۱.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۲۲.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۲۲.

(۴) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۵۴۳۰، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۷۷۲.

چاوه ریم به تا دیمه وه بۆ لات، ئەوه بوو ئونه یس چوو و ماوه یه کی زۆری پنی چوو، دواتر هاته وه، وتم: بۆچی هینده دواکه وتیت؟ وتی: که سیکم له مه ککه بینی له سه ر ئایینی تۆ بوو و بانگه شه ی ئەوه ی ده کرد پینغه مبه ری خوایه، منیش وتم: ئە ی خه لکی چییان پنی ده وت؟ وتی خه لکی پینیان ده وت شاعیر و کاهین و جادووگه ر، ئونه یس خۆیشی شاعیر بوو، ئونه یس وتی: سویند به خوا قسه ی کاهینانم بیستوه قسه کانی ئەو له قسه ی کاهینان ناچیت، قسه کانی شی له ئاست گه وره ترین شاعیراندا زۆر به رزترن و هی شاعیر نین، سویند به خوا ئەو راستگۆیه و خه لکی مه ککه درۆزن، منیش وتم: ده ی لیره چاوه ریم که تا برۆم و ته ماشایه ک بکه م، وتی: باشه به لام به رامبه ر خه لکی مه ککه وریابه چونکه ئەوان هیرشی ده که نه سه ر، منیش چوومه مه ککه و و لای پیاویکیان خۆم بیناز و نه ناس نیشاندا و وتم: ئەری ئەو کابرا له دین هه لگه راوه ی باسی ده که ن له کوپیه؟ ئەویش ئیشاره تی کرد و وتی: ئەوه یه، منیش خۆم داپۆشی و چوومه لای ئاوی زه مزه م و له ئاوه که م خوارده وه و خوینی ده موچاوم شۆرد و له وئێ نزیکه ی شه و و رۆژیک مامه وه و هیچ خواردنیکم نه بوو جگه له ئاوی زه مزه م، برسیتی زۆری بۆ هینام، دوو ئافره تیش له وئێ بوون ته وافیان ده کرد، دواتر پینغه مبه ر (ﷺ) و ئەبووبه کر هاتن و له شاخه وه دابه زیبوون، وتم: ئەوه چیتانه؟ وتیان: له دین هه لگه راوه، پینغه مبه ر (ﷺ) و هاوه له که ی هاتن و پاش ته واف کردن نوێژی کرد، که له نوێژه که ی بوویه وه منیش چووم بۆ لای، یه که م که س بووم سه لامی ئیسلامم لیکرد، ئەویش فه رمووی: (وعلیک رحمة الله)، (رحمه تی خوا له تۆش) تۆ له کتیت؟ وتم: له هۆزی غیفارم، ده ستی هینا به سه ر ته ویلیدا، منیش له ناخی خۆمدا وتم: ئەوه حه زی نه کردوه من له غیفاریه کانم، ئینجا ده ستیم گرت، پرسیا ری لیکردم له که یه وه لیره یه ت؟ وتم: نزیکه ی شه و و رۆژیکه، پرسیا ری کرد ئە ی

کئی نانی پئده دایت؟ وتم: تهنها خوراکم ئاوی زهمزهم بووه، ئیتر هئنده لاواز بوم خه ریکه سکم دیته وه یه ک، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (إنها مبارکة إنها طعام طعم)، (ئهو ئاوه موباره که، ئهو ئاوه خوراکى و خواردنه)، ئه بووبه کر وتی: ئه ی پیغه مبه رى خوا(ﷺ) مؤله تم بده ئه مشه و من نانی پی بده م، ئه ویش رینی دا، پیغه مبه ر(ﷺ) و ئه بووبه کر چوون و منیش له گه لیان چووم، ئه بووبه کر ده رگایه کی کرده وه له میوژى طائفی بۆ هئینان، ئه وه یه که م خواردن بوو خواردم، دواتر که گه یستمه وه به پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: (زهویه کم پی نیشان دراوه تا بۆی بچم که خورمای هیه و واده زانم هر یه ثریب بیت، جا ئایا تۆ په یامم ده گه یه نیت به هۆزه که ت به لکو خوا به هۆی تۆوه سوودمه ندیان بکات و له سه ر ئه وانیش پاداشتی تۆ بداته وه)، منیش چوومه وه تا گه یستم به ئونه یسی برام، وتی: چیت کرد؟ وتم: من موسلمان بووم و باوه ریم پی هئناوه، ئینجا هه ردوو کمان چووین بۆ لای دایکمان و ئه ویش هه مان قسه که ی ئونه یسی کرد، ئینجا هه رسینکمان چووینه وه بۆ ناو خۆزه که مان و بانگه وازمان کردن، پیش ئه وه ی پیغه مبه ر(ﷺ) بیت بۆ مه دینه نیوه یان موسلمان بوون، ئیمائی کورپی رخصه ش به رنوئیزی ده کرد بۆیان، ئه و گه وره ی هۆزه که ش بوو، ئه و نیوه که ی تریش وتیان: هه رکات پیغه مبه ر(ﷺ) هات بۆ مه دینه موسلمان ده بین، کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) هات بۆ مه دینه ئه و نیوه که ی تریش موسلمان بوون، ئینجا ئه سه له میه کانیش هاتن و وتیان: ئه ی پیغه مبه رى خوا(ﷺ) ئیمه ش وه ک براکانمان موسلمان ده بین، ئه وانیش موسلمان بوون، پیغه مبه ریش(ﷺ) نزای کرد بۆ غیفار و سه له مه ش.^(۱)

له گیرانه وه یه کی تر دا هاتووه کاتیک ئه بووده ژ چوو بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) ئه بووبه کرى لا بوو که هئیشتا روژی یان دوو روژ بوو موسلمان بووبوو، ده یوت: ئه ی پیغه مبه رى خوا(ﷺ) به خوا ئاوا ئایینه که مان ناشارینه وه و

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۱۹-۲۲۲.

ناشکرای دهکین، پیغمبریش (ﷺ) وهلامی نهدهدایهوه، منیش وتم: ئهئى موحه ممه د تو بانگه واز بو چی دهکیت؟ ئه ویش فهرمووی: (بو لای خوی تاک و تنهای بی هاوئل و ازهینان له بتهکان و شایه تی ئه وهش بدیت من پیغمبرى خوام)، منیش وتم: شایه تی ددهم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و توش پیغمبرى خوایت.^(۱)

له گیرانه وهیه کی تر دا ها تو وه ئه بو و زهر ده لیت: له مه ککه له گه ل پیغمبر (ﷺ) مامه وه و ئه ویش ئیسلامی فیر کردم و شتی له قورئانم له خزمه تیدا خویند، ئینجا وتم: ئهئى پیغمبرى خوا (ﷺ) دمه ویت ئایینه کم ناشکرا بکه م، فهرمووی: (من ده ترسم بکوژریت)، وتم: هر ده بیت وابکه م با ته نانه ت بشکوژریم، پیغمبر (ﷺ) بیده نگ بو، چووم بینیم قوره یشیه کان بازنه یان به سستیوو و لای که عبه وه قسه یان ده کرد، منیش وتم: (أشهد ان لا اله الا الله وأشهد ان محمدا رسول الله)، هه موو دابارین به سه رمدا و که وتنه لیدانم، له هوش خووم چووم و ئه وانیش وایان زانی منیان کوشتوو، دواتر ها تمه وه هوش و ها تم بو لای پیغمبر (ﷺ)، ئه ویش حالى منى بینى و فهرمووی: مه گه ر ئاگادارم نه کردیته وه شتی وا نه که یت؟ وتم: ئهئى پیغمبرى خوا چه ز و ویستیکی دهروونم بوو به جیم هینا، ئینجا پیغمبر (ﷺ) فهرمانی پیکردم بگه ریمه وه ناو هوزه که م تا هه رکات هه والی دهرکه وتنی پیغمبرم (ﷺ) بیست بجمه وه بو لای.^(۲)

کاتییک که لییان ددها عه بباس دای به لایاندا و وتی: ئهئى گرؤی قوره یشیه کان ئیوه بازارگانن و ریگه که شتان به ناو غیفاریه کاندایه، ناترسن ریتان پی بپرن و به رتان پی بگرن؟ ئه وانیش بلاوه یان لیکرد، که چی بو به یانی ئه بو و زهر هه مان شتی دووباره کرده وه، ئه وانیش هه مان شتیان له گه لدا کرده وه، دووباره عه بباس دایه وه به لایاندا و هه مان شتی وته وه

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۲۲.

^(۲) حلیة الأولیاء، ج ۱، ص ۱۵۸.

پییان، ئەوانیش وازیان لیهینا.^(۱)

گێزانه وهیهک له سهحیحی بوخاریدا هاتوووه که وردهکاری موسلمان بوونه که ی ئەبوو زهر دهخاته روو، ئەبوو زهر به براکه ی وت: برۆ بۆ ئەو دۆله و هه والی ئەو کابرایه م بۆ وه برگره که بانگه شه ی ئەوه دهکات پیغه مبه ره و له ئاسمانه وه هه وال و په یامی بۆ دیت، گوئی له وتهکانی بگره و دواتر وه ره وه بۆ لام، براکه ی چوو تا چوو یه خزمهت پیغه مبه ره (ﷺ) و قسه که ی بیست و گه رایه وه بۆ لای ئەبوو زهر و پینی وت: بینیم فه رمانی ده کرد به ره وشتی به رز و قسه یه کی ده کرد که شیعر نه بوو، ئەبوو زهر وتی: ئەوه ی من ده مویست بۆت نه هیناومه ته وه، بۆیه خۆی بارکه ی پیچایه وه و ئاوی هه لگرت و چوو تا گه یشته مه ککه و چوو بۆ لای که عبه و به دوا ی پیغه مبه رد (ﷺ) ده گه را و ئەویشی نه ده ناسی، چه زیشی نه ده کرد لای خه لک هه والی بپرسیت، بۆیه به و حاله وه مایه وه تا نزیکه ی شه و، ئینجا راکشا، عه لی که ئەوه ی بین ی زانی که سیکی بینگانه یه، کاتیک بین ی شوینی که وت و هیچکام پرسیا ریان له هیچکام نه کرد تا به یانی، دواتر ئەبوو زهر له مالی عه لیه وه تویشوو ه که ی هه لگرته وه و چوو یه وه بۆ لای که عبه و سی رۆژ ئەم شته دووباره بوویه وه، له رۆژی سینی مه دا عه لی که بردی ه وه له گه ل خۆی پرسیا ری لیکرد ئەری پیم نالیت بۆچی هاتویت بۆ ئیره؟ ئەویش وتی: ئەگه ر به لینم پی بدیهت رینموونیم بکه ی ت پیت ده لیم، ئەویش به لینی دا، ئەبوو زهریش پینی وت: بۆچی هاتوووه، عه لیش وتی: ئەو پیغه مبه ره راست دهکات، که رۆژ بوویه وه شوینم بکه وه، ئەگه ر من شتیکی مه ترسی دارم بین ی واهه لدهستم وهک ئەوه ی ئاو برژم، ئەگه ریش به رده وام چووم شوینم بکه وه تا ده ته م بۆ لای، ئەوه بوو به یانی ئەبوو زهر شوینی که وت تا چوو یه خزمهت پیغه مبه ره (ﷺ) و گوئی لنگرت و هه ره له وئ موسلمان بوو، پیغه مبه ره (ﷺ) پینی فه رموو (بگه ریره وه ناو هۆزه که ت و هه والی -

^(۱) حلیة الأولیاء، ج ۱، ص ۱۵۹.

ثایینه که یان - پیبده تا فرمانی منت پیبده گات) ئەبوو زەر وتی: سویند به وهی گیانی منی به دهسته له نیوهندی ئەم بیباوه رانه دا هاواری ئەم ئایینه ده که م، بۆیه چوو به که عبه و به و په ری توانایه وه هاواری کرد (أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله) ئەوه بوو خه لکه که ههستان و که وتنه لیدانی تا له هوش خۆی چوو، عه بیاس هات و خۆی دا به سه ر ئەبوو زهردا و وتی: قورتان به سه ر مه گه ر نازانن ئەو له غیفاریه کانه و ری بازرگانیشتان به و رییه دایه، ئەوانیش وازیان لیهینا، بۆ به یانیه که شی هه مان شت روویدایه وه و دووباره عه بیاس رزگاری کرد.^(۱)

سه بارهت به وهی ئەبوو زهرد چهنده م که س بووه موسلمان بووه رایه که ده لیت: چواره م که س بووه، رایه کی تریش ده لیت: پیتجه م که س بووه موسلمان بووه.^(۲)

ئەبوو زهرد له ناو هۆزه کهیدا مایه وه و له ماوهی جهنگی به درو ئوحد و خهنده قیشدا هه ر له ناو هۆزه کهیدا بوو و دوا ی ئەوه هات بۆ مه دینه،^(۳) ئیتر له وئ مایه وه تا وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) له مه دینه بوو و له سه رده می خیلافه تی ئەبوو به کریشدا له مه دینه بوو، به لام دوا ی وه فاتی ئەبوو به کر چوو بۆ شام و له وئ مایه وه تا سه رده می خیلافه تی عوثمایی کوری عه ففان، ئیتر له سه رده می عوثماندا خه لیفه داوا ی لیکرد بیت بۆ مه دینه و ئەویش هاته مه دینه و دواتر له ناوچه ی ره بذه مایه و له وئ کۆچی دوا یی کرد.^(۴)

پیغه مبه ر (ﷺ) سه بارهت به ئەبوو زهرد ده یفه رموو (ما أقلت الغبراء ولا أظلت الخضراء من رجل أصدق لهجة من أبي ذر).^(۵)

(۱) صحیح البخاری - کتاب مناقب الأنصار - باب إسلام أبي ذر الغفاري (رضي الله عنه)، الرقم ۳۸۶۱.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۵۲.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۲۶.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۵۲-۲۵۳.

(۵) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في فضائل أصحاب رسول الله (ﷺ) - فضل أبي ذر، الرقم ۱۶۲.

ئەبوو زەر خزمەتی پێغەمبەری خوای (ﷺ) دەکرد، کاتیک لە خزمەتکردنی دەبوویەو دەچوو بۆ مزگەوت و لەوێ دەخەوت، شەویەک ئەبوو زەر لە سەر زەوی ناو مزگەوت راکشابوو کە پێغەمبەر(ﷺ) هاتەو، بە نووکە پێتەک رایچلەکاند و فەرمووی: (بۆ دەبینم خەوت لێ ناکەوێت؟) ئەویش وتی: ئەهێ پێغەمبەر(ﷺ) لە کوێ بخەوم، مەگەر لەم شوێنە زیاتر شوینی ترم هەیه؟ پێغەمبەر(ﷺ) لەلای دانیشت و پێی فەرموو (ئەهێ چۆنە ئەگەر لێرە دەرت بکەن؟) وتی: ئەوکات دەچم بۆ شام، چونکە شام خاکی کۆچ و خاکی مەحشەر و زەوی پێغەمبەرانە و منیش دەبم بە هاوالاتیەکی ئەوێ، پێغەمبەر(ﷺ) پێی فەرموو (ئەهێ چی دەکەیت ئەگەر لە شامیش دەریانکردیت؟) وتی: جا دەگەریمەو بە بۆ ئێرە و ئێرە دەبێتە مال و مەنزلەم، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئەهێ چی دەکەیت ئەگەر هەمتر دەریانکردیت؟) وتی: ئەوکات شمشیز هەلەگرم و بە بەرگری لە خۆم دەجەنگم تا دەمرم، پێغەمبەر(ﷺ) زەر دەخەنەیهکی بۆ کرد و بە دەستی سوکناپیەکی پێدا و فەرمووی: (ئایا لەوێ چاکترت پێ نیشان بدەم؟) وتی: بەلێ ئەهێ پێغەمبەری خوا(ﷺ) بە دایک و باوکمەو بە قوربانت بێم، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (تفاد لهم حيث قادوك وتنساق لهم حيث ساقوك حتى تلقاني وأنت على ذلك)،^(١) (چی فەرمانیان پێکردیت ملکە چیان بیت و بۆ کوێیان ناریدیت برۆیت تا دەگەیتەو بە من هەر بەو جۆرە بە).

هەر و هەها پێغەمبەر(ﷺ) پێی دەفەرموو (یا أباذرإني أراك ضعيفاً، وإنی أحب لك ما أحب لنفسي، لا تأمرن على إثنين ولا تولين مال يتيماً)^(٢) (ئەهێ ئەبوو زەر من تۆ بە لاوازی دەبینم، ئەوێش بۆ خۆم خۆشم دەوێت بۆ تۆیش حەزم پێتە، دەهێ بەرپرسیاریتی دوو کەسێش مەگرە ئەستۆ و مال و سامانی هەتیویش مەگرە ئەستۆ)

صححه الألباني.

^(١) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - من حديث أسماء بنت يزيد(رضي الله عنها)، الرقم ٢٨٢٢٦، ضعفه شعيب الأرنؤوط لوجود شهر بن حوشب في السند وهو ضعيف.

^(٢) صحيح مسلم - كتاب الإمارة - باب كراهة الإمارة بغير ضرورة، الرقم ١٨٢٦.

له جهنگی ته بووکدا کاتیک پیغمه مبهر (ﷺ) و هاوه لان که وتنه ری ژماره یه که کس دواکه وتن، جا که که سیک دواکه وتایه و نه چوایه هاوه لان ده یانوت ئه ی پیغمه مبهری خوا (ﷺ) فلان که س نه هاتووه، ئه ویش ده یفه رموو (وازی لیبهینن ئه گهر خیری تیا بیت ئه وا خوا په یوه سستی ئیوه ی ده کات، ئه گهریش نا ئه وا خوا له ده ست ئه و حه ساوه تان ده کات)، تا ئه وه ی وترا ئه ی پیغمه مبهر (ﷺ) ئه بوو زهر دواکه وتووه، چونکه وشتره که ی ئه بوو زهر نه ده چوو، بویه ئه بوو زهر باره که ی دا به شانیدا و خوی به پی که وتنه ری، پیغمه مبهر (ﷺ) له ری دا دابه زی و موسلمانیک ته ماشای کرد که سیک دیت، وتی: ئه ی پیغمه مبهر (ﷺ) ئه وه که سیکه به پیاده دیت، پیغمه مبهر (ﷺ) فه رموو: (به لکو ئه بوو زهر بیت)، کاتیک خه لکه که لینی رامن وتیان: ئه ی پیغمه مبهری خوا (ﷺ) سویند به خوا ئه وه ئه بوو زهره، ئه ویش فه رموو: (رحم الله أبانذرمشی وحده و يموت وحده ويبعث وحده)،^(۱) (رحمه تی خوا له ئه بوو زهر بیت، به تنها هات و به تنه اش ده مریت و به تنه اش زیندووده کریته وه).

له فه رموو ده یه کدا که بوره یده گنراویه تیه وه هاتووه که پیغمه مبهر (ﷺ) فه رموو یه تی (فه رمانم پیکراوه به خوشه ویستی چوار له هاوه لانم و خوا هه والی پیداوم که ئه وان ی خوش ده ویت)، بوره یده ده لیت: وتم: ئه وان ه کین ئه ی پیغمه مبهر (ﷺ)، فه رموو: (عه لی و ئه بوو زهر ی غیفاری و سه لمانی فارسی و میقدادی کوری ئه سوهدی کیندی).^(۲)

مه عرووری کوری سوهدی ده لیت: روژیک ئه بوو زهر ی غیفاریم بینی که دوو جلی یه کرهنگی له به ردا بوو، کو یله که شی دوو جلی یه کرهنگی له به ردا بوو، ئیمه ش پرسیارمان لیکرد بوچی هه ردووکیان یه ک جوړه جلیان له به رکردووه؟^(۳) ئه بوو زهر وتی: جاریک من له گه ل برایه ک بووم به کیشم

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب المغازی والسرائیا - ذکر وفاة أبي نذر (رضی الله عنه) ودفنه بأیدی رهط من الکوفة، الرقم ۴۳۹۸ و قال الذهبی فیہ إرسال. ضعفه الألبانی فی سلسلة الأحادیث الضعیفة، الرقم ۵۵۲۱.

^(۲) جامع الترمذی - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - الرقم ۴۰۹۳ و قال حسن غریب.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب الإیمان - باب المعاصی من أمر الجاهلیة ولا یکفر صاحبها بارتکابها إلا

که دایکی عه‌جه‌می بوو، منیش به تانه‌دان له دایکی شکاندمه‌وه، ئه‌ویش لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) شکاتی کردم،^(۱) ئینجا که گه‌یشتم به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیی فهرمووم (أعیرته بأمه)،^(۲) (ئایا به تانه‌دان له دایکی شکاندت؟)، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ههرک‌ه‌س قسه بلّیت به پیاوان قسه به دایک و باوکی ده‌لّین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (ئه‌ی ئه‌بوو‌ذر تو که سیکیت باری نه‌فامیت تیدا ماوه‌ته‌وه)،^(۳) پاشان فهرمووی: (إن إخوانکم خولکم جعلهم الله تحت أیدیکم، فمن کان أخوه تحت یدہ فلیطعمه مما یأکل و لیلبسہ مما یلبس و لا تکفوهم ما یغلبهم فإن کفتموهما یغلبهم فأعینوهم)،^(۴) (براکانتان خزمه‌تکاری ئیوهن و خوا ئه‌وانی خستوه‌ته ژیر ده‌ستی ئیوه، ده‌ی با ههرکامتان براکه‌ی له‌ژیر ده‌ستیدا بوو له‌و خواردنه‌ی ده‌رخوارد بدات که خوی ده‌یخوات و له‌و جله‌ی بیوشیت که خوی ده‌بیوشیت و له‌ توانای خویشیان زیاتریان به‌س‌ردا مه‌دن، ئه‌گه‌ر کاریکتان به‌س‌ردا دان که له‌ توانای خویان زیاتر بوو و ماندووی ده‌کردن ئه‌وا خو‌تان یارمه‌تییان بده‌ن).

ئه‌بوو‌ذر له‌ سه‌رده‌می ئه‌بوو‌یه‌کری صدیق‌دا:

مشتوم‌ریکی میژووی هه‌یه سه‌بارت به‌وه‌ی ئایا ئه‌بوو‌ذر به‌یعه‌تی داوه به‌ ئه‌بوو‌یه‌کری صدیق یان دو‌تر به‌یعه‌تی داوه.

میژوونووسی شیعه به‌عقووبی ده‌قیکی هه‌تاوه‌و ده‌لّیت: ده‌سته‌یه‌ک له‌ کۆچه‌ران و پشتیوانان له‌ به‌یعه‌ت دان به‌ ئه‌بوو‌یه‌کری دو‌اکه‌وتن و هه‌واداری عه‌لی کورپی ئه‌بوو‌طالیب بوون، له‌وانه‌ عه‌بباسی کورپی عبدولموطه‌لیب و فه‌ضلی کورپی عه‌بباس و زوبه‌یری کورپی عه‌ووام و خالیدی کورپی سه‌عید و میقدادی کورپی عه‌مر و سه‌لمانی فارسی و ئه‌بوو‌ذهری غیفاری

بالش‌رک، الرقم ۳۰.

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الأیمان - باب إطعام المملوک مما یأکل ولباسه مما یلبس، الرقم ۱۶۶۱.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الإیمان - باب المعاصی من أمر الجاهلیة ولا یکفر صاحبها بارتکابها إلا بالش‌رک، الرقم ۳۰.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الأیمان - باب إطعام المملوک مما یأکل ولباسه مما یلبس، الرقم ۱۶۶۱.

^(۴) صحیح البخاری - کتاب العتق - باب قول النبی (ﷺ) العیید إخوانکم، الرقم ۲۵۴۵.

و عه مزاری کوری یاسر و بهررائی کوری عازب و ثوبه ی کوری که عب.^(۱) ئه م مهسه له یه په یوه ست کراوه به ناکۆکی نیوان شیعه و سوننه له سهر مهسه له ی خیلافهت و ئیمامهت، شیعه پییان وایه ئیمامهت له دوا ی پیغه مبه ر(ﷺ) به میراتی بۆ علی و نه وه کانی ماوه ته وه تا روژی دوا ی و ئه بووبه ککر و هاوه لانی تر ئه و مافه یان لی زهوت کردووه، سوننه ش پییان وایه هیچ بنه رته تیک نیه بۆ مهسه له ی ئیمامه تی علی و خیلافه تی ئه بووبه ککریش دروست بووه و هه موو موسلمانانیش له سه ری کۆده نگ بون. پرسیاره که لیره دا ئه وه یه ئه گه ر ئیمامهت به شیکی چه سپاوی بیروباوه رپه و مافی علی کوری ئه بوو طالیب و نه وه کانیه تی:

یه که م: ئه و بنه رته که بریاره به هه شت و دۆزه خ یه کلا بکاته وه و ریشه ی قه له مره وی هه موو کۆمه لگه ی ئیسلامیه تا روژی دوا یی، بۆچی به ئایه تیک راشکاوانه باسنه کراوه، ئایا ئه مه ناراستی ئه و بانگه شه یه نیه؟ یان ئه وه یه ئه بووبه ککر و عومر و عوثمان له کۆکردنه وه ی قورئاندا راستیگه لیکی ناو قورئانیان لابر دووه؟ جا ئه گه ر بلین یه که میان راسته، ئیتر بنه رته ی بانگه شه ی ئیمامهت به ده لیلی قورئانی له کار ده که ویت، ئه گه ریش بلین دووه میان راسته، ئه وه هیچ بنه رته تیکی دروست بۆ ئیسلام نامینیته وه که له سه ری برۆین، چونکه ئه گه ر ئه وان و هاوه لانی تر قورئانیان ناته واو تۆمار کردیبت، که وا بوو هه م قورئان ته واوی په یامی خوا نیه، هه م چی فه رمووده یه له کار ده که ویت، هه م خویندکاره کانی پیغه مبه ر(ﷺ) ده بنه خویندکارانیکی باش په روه رده نه کرا و و ناپاک و هه لپه رست (دوور له وان). دووه م: چۆن ده کریت علی کوری ئه بوو طالیب که مۆژده پیندرای به هه شت و زاوای پیغه مبه ر(ﷺ) و میراتگری دین و دنیا یی پیغه مبه ر(ﷺ) بیت، که چی ئاماده نه بیت له سه ر ئه و مافه خوداییه شه ر بکات و ده رفهت بدات که سانیکی تر ریره وی بریاری خوا و ئایینی خوا بگۆرن، له کاتیکدا

^(۱) تاریخ یعقوبی، دار صادر، بیروت، ج ۲، ص ۱۲۴.

ئەو لە سەر دەمی پیغەمبەری خوادا (ﷺ) چەندین جار لە غەزاکاندا چوووە تە گەرمەیی جەنگەووەو باکی نەبوووە لە مان و نەمانی لە دنیا دا.

سەبارەت بە مەسەلەیی بەیعتدانی هاوہ لان بە ئەبووبەکرێ صدیق و دواکەوتنی چەند هاوہ لێک، ئەگەر لێرەدا بمانەوێت بە وردی لەسەری بدوین، پێویست بەوہ دەکات بەرگێکی بۆ تاییەت بکەین، بەلام بە کورتی چەند خالێک دەخەینەرۆو:

یەکەم: دوو گێرانیەوہی جیاواز هەن سەبارەت بە بەیعتدانی عەلی کورپی ئەبوو تالیب:

لەوہی لە صەحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتووہ کە عەلی کورپی ئەبووطالیب پاش شەش مانگ لە خیلافەتی ئەبووبەکر و لە دوای وەفاتی فاطیمە بەیعتی داوہ بە ئەبووبەکرێ صدیق و پێشتر بەیعتی نەداوہ.

لە گێرانیەوہیەکی تردا کە حاکم و بەیھەقی هیناویانە هاتووہ عەلی و زوبەیر لە رۆژی پاش وەفاتی پیغەمبەر (ﷺ) بەیعتیان داوہ بە ئەبووبەکرێ صدیق.

ئەھلی سوننە پێیان وایە هەردوو فەرموودەکە تەواوکەری یەکیدین، عەلی لە رۆژی پاش وەفاتی بەیعتی داوہ، دواتریش کە بەھۆی دلرەنجانی فاطیمە لە ئەبووبەکر، دەنگۆیەک پەیدا بوو لەسەر ناکۆکی ئەبووبەکر و عەلی، عەلی بەیعتی دووبارە کردوہ بۆ ئەبووبەکر تا ئەو گومانە نەھیلت.

بەپێی ئەو گێرانیەوہی بوخاری و موسلیم کە پێشتر وتمان، عەلی ئاشکرا دەلیت: چاوەرپی ئەوہبووہ لەو مەسەلەدا راویژ و پشکینکی هەبیت، بۆیە ئەوہی بە قۆرخکردنی دەسەلات زانیوہو لە دللی گرتووہ، دواتر بەیعتی داوہ بە ئەبووبەکر.

ھەر لەو ماوہش کە بەیعتی نەداوہ بەردەوام ئامادەیی نوێژەکان بووہ لە مزگەوت و لە دوای ئەبووبەکرەوہ، دواتریش کەسی نزیک و راویژ پێ کرایی ئەبووبەکر بووہ.

چوونی ئەبووذر بۆ ناوچەى رەبذە:

یەکیک لەو مەسەلانەى کە کراوە بە رەخنە لەسەر عوثماني کورپی عەففان و تانەدان لە خیلافەتەکەى، مەسەلەى چوونی ئەبووذر بوو بۆ ناوچەى رەبذە، چونکە ئەو تۆمەتەى ئاراستە کراوە کە ئەو بە زۆر و بە فەرمان ئەبووذرەى دوورخستووەتەو بە بۆ ناوچەى رەبذە، سەبارەت بەم مەسەلەش وردەکارىەکی پیتویست دەخەینە ڕوو:

ئینبۆلە رەببى لە کتیبەکەیدا (العواصم من القواصم) سەبارەت بەم مەسەلەیه دەئیت:

سەبارەت بەوێ گوايه ئەبووذرەى دوورخستبیتەو بە بۆ ناوچەى رەبذە ئەو راست نیە وای نەکردووە، ئەبووذر کابرایەکی دنیانەویست و زاھید بوو و سەرکۆنەى کاربەدەستەکانى عوثماني دەکرد و ئەم ئایەتەى بەسەریاندا دەخویندەو (والذین یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل اللہ فبشرهم بەعذاب الیم).

ئەبووذر پیتی وابوو ئەوان لە سوار و جلو بەرگدا زیندەڕۆیى دەکەن، بۆیە لەسەر ئەو نارهزایى بەرامبەریان دەردەبەری و سەرکۆنەى دەکردن، دەویست چی لەو مال و سامانەى بەردەستیان هەیه دابەش بکریت، ئەوێ شتیکی پیتویست نەبوو.

ئینبۆ عومەر و هاوێلانیکى تریش دەیانوت هەرچیەک زەکاتەکەى بەدەیت ئیتر بریتی نیە لە کۆکردنەوێ -زیر و زیو- ئەوێ بوو لە شام دەمەقالەیهک لەئێوان ئەبووذر و موعاویەدا روویدا، ئیتر ئەبووذر هات بۆ مەدینە، خەلکی لە دەوری کۆبوونەو، ئەویش هەمان رییى خۆى دەگرتهبەر- دنیانەویستی و ویستی ئەوێ هەموان بەوجۆرە بن- عوثمان پیتی وت: خۆزگە کەنارت بگرتایە، مەبەستی ئەوێ بوو تۆ لەسەر ریبازیکیت کە بۆ تیکەلی خەلک ناییت، چونکە تیکەلی مەرجی خۆى هەیه و کەنارگریش

مه رجی خوئی هه یه، هه رکه سیش بیه ویت وهک ئه بوو زهر بژی ده بیت به تهنه بژی، یان تیکه لی خه لک بکات به لام واز بهیت خه لکی له و باره دا بژین که له شه ریه تدا حه رام نه کراوه، ئه وه بوو بۆ پشتگوینخستنی دنیا، ئه بوو زهر به سه ره رزی چوو به ره و ناوچه ی ره بذه، حالی ئه بوو زهر باشتی بوو، به لام ئه و حاله بۆ هه موو خه لک نابیت، چونکه ئه گه ره له سه ره ئه و ریبازه بچوونایه به دلنیا بیه وه له ناوده چوون، سوپاس و ستایش بۆ خوا که هه موو حاله کانی ریکخستوه.

ئه وه ی جیی سه ره سوپامانه ئه و ره خنه له عوتمان ده گیریت له سه ره کاریک که عومه ر - پیشتی - کرد بووی، ده گیر دیریته وه که عومه ری کوری خه ططاب ماوه ی یهک سال ئیبن مه سهوودو چهند هاوه لکی تری له مه دینه به ند کرد تا ئه و کاته ی شه هید بوو، ئه و کات عوتمان ئازادی کردن، عومه ره به ره ئه وه به ندی کردن چونکه ئه وانه فه رمووده ی زوریان له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) ده گیرایه وه.

ده مه قاله یهک له نیتوان ئه بوو زهر و موعاویه دا روویدا، ئاخۆ ئه بوو زهر بری قسه ی ده کرد که له سه ره ده می عومه ری کوری خه ططابدا ئه وانه ی نه ده وت، بۆیه موعاویه ئه م مه سه له ی باس کرد بۆ عوتمان و ترسا ئاشووبیک له نیتو خه لکیدا دروست بیت، چونکه ئه بوو زهر هانیان ده دات بۆ دنیانه ویستی و بری حال که هه موو خه لکی به رگه ی ناگرن، به لکو به تایبه ت بۆ هه ندی که سه ده بیت و که مینه یهک ده توانن به رگه ی بگرن، بۆیه وهک پیشتی باسما ن کرد عوتمان نامه ی بۆ نووسی تا ئه بوو زهر بیت بۆ مه دینه، کاتیک هاته مه دینه خه لکی له ده وری کۆبوونه وه، ئه بوو زهر به عوتمانی وت: به نیازم بچم بۆ ناوچه ی ره بذه، عوتمانیش وتی: وابکه، ئه بوو زهریش وایکرد، تهنه ئه و هه نگاوه ش بۆ ئه و گونجاو بوو.^(۱)

(۱) العواصم من القواصم، تحقیق محب الدین الخطیب و محمود مهدي الأستانبولی، ط ۲، دار الجیل (بیروت-۱۹۸۷)، ص ۸۵-۸۸

ئىبن تەيمىش پىنى واىە چوونى ئەبووزەر بۇ رەبذە لەبەر نەگونجانى ئەو ئىجتىھادەى بوو كە كەردبووى، لەو بارەوہ دەلئت:

ئەبووزەر لە رەبذە نىشتەجئ بوو و لەوئىش مرد، ئەمەش لەبەر ھۆكارئىك كە كئشە كەوتە نئوان ئەو و خەلكەوہ، چونكە ئەبووزەر كەسئكى صالحى دنیانەوئست بوو، پەيامئشى وابوو كە دنیانەوئستى واجبە و مرؤف چى لئ زىادە پئوئستى خؤى ھەلبگرئت ئەوہ كەنز و سامانئكە كە لە رؤژى دوائدا پئى داخ دەكرئت، ھەر وھە پشئى دەبەست بە شئتك كە لە قورئان و سوننەتدا بەلگەى لەسەر نئە، ئەو پشئى دەبەست بە فەرمائشئى خوا (والذئن ىكزون الذهب والفضة ولا ىنفقونها فى سبئل الله...)، بؤىە چى زىاد لە پئوئست بوایە بە كەنزى دادەنا، بۇ ئەوہش پشئى دەبەست بەوہى لە پئغەمبەرى خواى (ﷺ) بئستبوو كە فەرمووبووى (يا أبا ذر ما أحب أن لى مثل أحد ذهباً يمضى عليه ثلاثة وعندي منه دينار إلا دینارا أرصدہ لدين)، (ئەى ئەبووزەر ھەز ناكەم ھئندە كئوى ئوحد زئرم ھەبئت و سئانەى بەسەردا تئپەر بئت و دئنارئ لەو زئرە لائ من ما بئت مەگەر بۇ قەرزم دانابئت)... كاتئك عەبدورەحمانى كورئ عەوف مرد و سامانئكى جئھئشت ئەبووزەر ئەوہى بەو كەنزە دانا كە لەسەرى سزا دەدرئت، عوئمانئش سەبارەت بەو مەسەلە دانوستان و مشتومرئ لەگەل ئەبووزەر دەكرد تا ئەوہى كەعب ھاتەژوورەوہو ھاورائ عوئمان بوو، ئەبووزەر لئئدا، ھەر لەسەر ئەوہش ئەبووزەر لە شام كئشەى لەگەل موعاوئە ھەبوو، دەستەيەكئش ھەبوون ھاورائ ئەبووزەر بوون... خؤ خواى گەورە لە قورئاندا مئراتئ دئارى كەردووەو دابەشى كەردووە، دەى مئراتئش بۇ كەسئك دەبئت كە دوائ خؤى سامانئك جئبھئئت، چەندئن ھاوئل لە پشئوانان و بگرە لە كؤچەرانئش ھەبون كە لەسەردەمئ پئغەمبەر (ﷺ) سامانئان ھەبوو، چەندئن پئغەمبەرئش ھەبون كە سامانئان ھەبوو، ئەبووزەر دەوئست شئتك لەسەر خەلك واجب بكات

که خوا واجبی نه کردبوو له سهریان، له سه شتیک سه رکونه یان بکات که خوا له سهر شهوه سه رکونه ی نه ده کردن، شهو لهو رایه یدا موجهه ید بوو و وهک هه موو موجهه یدانی تر له سهر گوئی رایه لیه که ی پاداشت و هر ده گریته... له سه رده می خیلافه تی عوثماندا -مال و سامان زور بوو- و دهوله مه ندان خوویان دایه زور بواری دنیا که هه یانبوو له رووی ریژه و جوره وه ده چونه مه یدانی موباحه وه، شه بوو زه ریش هینده نکوولی ده کرد لییان تا شه وه ی ری موباحیسی لی داده خستن، شه مهش هوکاریکی کیشه ی نیوان دوو تاقمه که بوو، بویه که نارگریتی شه بوو زه ر له بهر شه هوکاره بوو، شه گه رنا عوثمان هیچ کیشه و مه رامیکی به رامبه ر به شه بوو زه ر نه بوو، شه وهش که ده لیت: شه بوو زه ر راستگوترین که سه واتای شه وه نییه له هه موویان باشتر بیت، به لکو که سیکی باوه پرداری لاواز بوو، وهک له فه رمووده ی صه حیحدا هاتووه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی (یا اباذر اینی اراک ضعیفا، وانی أحب لك ما أحب لنفسي، لا تأمرن علی ائینین ولا تولین مال ینیم) (شه ی شه بوو زه ر من تو به لاوازی ده بینم، شه وهشی بو خوّم خوّم ده ویت بو تویش حه زم پییه، ده ی بهر پرسیاریتی دوو که سیش مه گره شه ستو و مال و سامانی هه تیویش مه گره شه ستو)، یان له فه رمووده ی صه حیحدا هاتووه (المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعیف وفي كل الخیر) شه هلی شورایش باوه پردارانی به هیز بوون، شه بوو زه رو هاووینه کانیشی باوه پردارانی لاواز بوون، باوه پردارانی چاکی نیو خیلافه ت وهک عوثمان و عهلی و عه بدوره حمانی کورپی عه وف باشتر بوون له شه بوو زه ر و هاووینه کانی.^(۱)

عه سه کهری ده لیت: شه بوو زه ر خوئی له بهر زوهد و دوورگریتی لهو سامانه ی له دهستی خه لکدایه چوون بو ره بذه ی هه لیزارد.^(۲)
ئیبین خه لدوون ده لیت: شه بوو زه ر داوای مؤله تی کرد له عوثمان تا له

(۱) منهاج السنة النبویة لابن تیمیة، تحقیق د. محمد رشاد سالم، ط ۱، مؤسسة قرطبة، ج ۶، ص ۱۷۳ - ۱۷۴.

(۲) الأوائل للعسکری، ج ۱، ص ۵۵.

مەدینە بچیتە دەرەو، عوئمانیش مۆلەتی دا و ئەبووزەریش چوو لە رەبذە دابەزی و لەوێ مزگەوتیکی بنیاد نا و عوئمانیش وشتی پێدا و دوو مەملووکى-خزمەتکارى- بۆ دانا و مووچەشى بۆ بڕیەو،^(۱) ھەر وھا عوئمان پەيامى نارد بۆ ئەبووزەر و پیتی وت: جارجارە سەردانى مەدینە بکە تا نەرىتی دەشتەکی وەر نەگریت، ئەویش وايدەکرد.^(۲)

مردنی ئەبووزەر

مردنی ئەبووزەر لە سالی سى و دووی کۆچی و لە مانگی ذیلحیججەدا بوو،^(۳) ئیبن مەسعوودیش نوێژی مردووی لەسەر کرد، چونکە ئەوکات ئیبن مەسعوود لە مەدینەو بەرەو کوفە دەچوو، داوا کرا لە ئیبن مەسعوود نوێژی لەسەر بکات، ئەویش وتی: ئەو کێه؟ وترا ئەبووزەر، ئەویش گریانیکی زۆر گریا و وتی: برا و کەسى خۆشەویستم بە تەنها ژیا و بە تەنها مرد و بە تەنهاش زیندوو دەکریتەو، خۆشەختی بۆ خۆی.^(۴)

کاتیەک ئەبووزەر لەسەر مەرگدا بوو ژنەکەى دەستی کرد بە گریان، ئەبووزەر وتی: بۆچی دەگریت؟ وتی: لەبەر ئەوەی کە ھەر دەبیت من کفنت بکەم و ھیچ جل و بەرگێکم لا نیە تا پیتی کفنت بکەم، ئەویش وتی: مەگری چونکە بیستوومە لە پیغەمبەر (ﷺ) رۆژیک کە لەگەل چەند کەسیکی تر لەلای بووم دەیفەرموو (ایموتن رجل منکم بفلاة من الأرض تشهده عصابة من المؤمنین)، (کەسیک لە ئێو لە چۆلەوانیەکی زەویە کدا دەمریت، دەستەبەک لە موسلمانان ئامادەى مەرگی دەبن)، دەى ھەرکام لەوانەى ئەو رۆژە لەگەلم بوون لە ناو کۆمەل و قەرەبالغیدا مردن، ئیتر ئەو منم کە لە چۆلەوانیدا دەمرم، سویند بەخوا درۆم نەکردوو و درۆشم لەگەل نەکراو، دەى سەیریکی رینگەکە بکە، ژنەکەشى وتی: جا سەیری چی بکەم

^(۱) تاریخ ابن خلدون، ط ۵، دار القلم (بیروت-۱۹۸۴)، ج ۲، ص ۵۸۸.

^(۲) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۶۱۶.

^(۳) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۶۵.

^(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۵۳.

که حاجییان چون و ریگهش براوه، ئەویش وتی: برۆ و جوان سهیر بکه، ژنهکهی زوو دهچوو سهیریکی ریگهکهی دهکرد و دههاتهوه بۆ خزمهت کردنی ئەبوو زهر، ئینجا تاوه تاوه دهچوو بهوه سهیریکی دهورووبهری دهکرد، تا جارێک خه‌لکیکی بینی به بارگه و بنه و لاخهوه دههاتن، که گه‌یشتنه لای وتیان: ئەوه چیته لیره ئەی ئافرهت؟ ئەویش وتی: کهسیکی موسلمانان دهمریت، وتیان: کتییه؟ وتی: ئەبوو زهر، وتیان: ئەبوو زهری هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)؟ وتی به‌لی، ئەوانیش هه‌موو ده‌یانوت به دایک و باوکمانه‌وه به‌قوربانی بین، خیرا چون به‌ره‌و لای و چوونه لای، ئەویش به‌خیزهاتنی ئەوانی کرد و وتی: کاتیک من و چه‌ند کهسیکی تر لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بووین بیستم پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (که‌سێک له ئیوه له چۆله‌وانیه‌کی زه‌ویه‌کدا دهمریت، ده‌سته‌یه‌ک له موسلمانان ئاماده‌ی مه‌رگی ده‌بن)، ده‌ی هه‌رکام له‌وانه‌ی ئەو رۆژه له‌گه‌لم بوون له‌ ناو کۆمه‌ل و قه‌ره‌ب‌الغیدا مردن، ئیتر ئەوه منم که له چۆله‌وانیدا دهمرم، ئیوه گوئیستی منن که ئەگه‌ر خۆم یان ژنه‌که‌م پۆشاکێمان هه‌بوا به‌ بۆ کفن کردنم ئەوا به‌و پۆشاکه‌ی خۆم یان ژنه‌که‌م کفن ده‌کرام، ئیوه گوئیستم که من به‌شایه‌تتان ده‌گرم به‌کێک له ئیوه کفنم بکات که ئەمیر یان عه‌ریف یان پۆسته‌چی یان نه‌قیب نه‌بوویت، هه‌رکامیان به‌کێک له‌و سیفه‌تانه‌ی تیدا بوو جگه له‌ گه‌نجیکی پشتیوانان که وتی: مامه گیان من کفنت ده‌که‌م و هیچکام له‌وانه‌شم نیه که باست کرد، له‌م عه‌بایه‌ی خۆمدا کفنت ده‌که‌م، هه‌روه‌ها له‌ دوو پۆشاکێ تریشمدا که دایکم بۆی ئاماده کردبووم.^(۱)

دوای ئەوه‌ی نوێژی مردووی له‌سه‌ر کرا و ئەسه‌په‌رده کرا، ئینجا ئەو ده‌سته‌ی موسلمانان خیزانه‌که‌ی ئەبوو زه‌ریان برده‌وه بۆ لای عوثماني کوری

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب أبي ذر الغفاري (رضي الله عنه) - وفاة أبي ذر في فلاة من الأرض ومجيء جماعة، الرقم ۵۵۱۳، حسنه شعيب الأرنؤوط، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف الترغيب و الترهيب، الرقم ۳۳۱۴.

عهفان،^(۱) عوثمانیش ژن و مناله کانی ئەبوو زهري له گه‌ل ژن و مناله کانی خوئی دانا.^(۲)

ئەبوو زهري يه کينک بوو له و که سانهی که زۆر فه‌رمانی ده‌کرد به چاکه و ريگري ده‌کرد له خراپه، له بهر ره‌زامه‌ندی خوا گوئی نه‌ده‌دا به لۆمه‌ی هيچ که سينک.^(۳)

ئەبوو نووعه‌يمي ئەصبه‌هانی سه‌ره‌تای ده‌ستپيکردي ژياننامه‌ی ئەبوو زهري غيفاری به وه‌سفيکی ناوازه دينيت و ده‌لئت: (العابد الزهيد، القانت الوحيد، رابع الإسلام، ورافض الأزلام قبل نزول الشرع والأحكام، تعبد قبل الدعوة بالشهور والأعوام، وأول من حيا الرسول بتحية الإسلام، لم يكن تأخذه في الحق لائمة اللوام، ولا تفزعه سطوة الولاة والحكام، أول من تكلم في علم البقاء، وثبت على المشقة والعناء، وحفظ العهود والوصايا، وصبر على المحن والرزايا، واعتزل مخالطة البرايا إلى أن حل بساحة المنايا، أبو ذر الغفاري (رضي الله عنه)، خدم الرسول، وتعلم الأصول، وبذ الفضول).^(۴)

ئایا ئەبوو زهري له ئاشووبخووازه‌کان بوو؟

بيگومان ئەبوو زهري غيفاری له ئاشووبخووازه‌کان نه‌بوو، به‌لکو موجته‌هيدیک بوو که له بواریکی ئيجته‌ها ده‌کانیدا نه‌پيکا، به‌لام ئەوه‌ی که کيشه بوو ئەوه‌بوو ئاشووبخووازان ئەو بانگه‌وازه‌ی ئەبوو زهريان قۆسته‌وه بو مه‌رامی پيسى خویمان و توانییان بيکه‌نه چه‌کينک بو دژایه‌تی خيلافه‌تی عوثماني کورێ عه‌فان و دواچار ره‌واکردي خوینی، هيچکام له هاوه‌لان و تابعيه‌کان و زانایانی ئەهلی سوننه‌و جه‌ماعه‌ش گومانیان نيه له وه‌ی ئەبوو زهري هيچ په‌يوه‌ندی و هاوکاریه‌کی نه‌بووه له گه‌ل ئاشووبخووازان، به‌لکو نيازیکي چاکسازي هه‌بووه و ئيجته‌ها دیکي کردووه و ئيجته‌ها ده‌که‌ی نه‌پيکاوه و پشت به‌خوا يه‌ک پاداشتی ده‌ست که‌وتووه.

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۲.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۶۵.

(۳) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۴۰۶.

(۴) حلية الأولياء لأبي نعيم الأصبهاني، ج ۱، ص ۱۵۶-۱۵۷.

۷۲۵. جوندوبی کوری عهبدولای به جلی (ﷺ)

ناوی جوندوبی کوری عهبدولای کوری سوفیانی به جلیه، کونیه که ی
 ئه بوو عهبدولایه، جوندوب ده لیت: من له سه رده می پیغه مبهری خوادا (ﷺ)
 میرد مندالیک بووم.^(۱)

جوندوب ده لیت: ئیمه کۆمه لیک گهنجی تازه پیگه یشتوو و تازه بازوو بووین
 له دهوری پیغه مبهر (ﷺ) بووین، پیغه مبهر (ﷺ) پیش ئه وه ی فیزی قورئانمان بکات
 ئیماننی فیر کردین، ئینجا دوا ی ئه وه قورئان فیر ده بووین و به قورئان ئیمانمان
 زیاد ی ده کرد،^(۲) که چی ئه مپۆ ئیوه پیش فیزی بونی ئیمان قورئان فیر ده بن.^(۳)

ههروهه جوندوب ده لیت: له گهل پیغه مبهر (ﷺ) به شداریم کرد له جه ژنی
 قورباندا، هه والی پیگه یشت که پیش نوێژ هه ندی که س قوربانیمان سه رب ریوه،
 بۆیه فه رمووی: (من كان ذبح أضحيته قبل أن يصلي - أونصلي -، فليذبح مكانها أخرى، ومن كان لم
 يذبح، فليذبح باسم الله)،^(۴) (هه رکامتان پیش ئه وه ی نوێژ بکات - یان نوێژ بکه ین -
 ئازه لی سه رب ریوه ئه وا با دووباره ئازه لیک تر سه رب ریوت، ئه وه ش سه ری
 نه بریوه با له سه ر ناوی خوا سه ری بیریوت).

جوندوب ده لیت: پیغه مبهر (ﷺ) فه رمووی: (كان فيمن كان قبلكم رجل به جرح فجزع، فأخذ
 سكيناً فحزبها يده، فمارقاً الدم حتى مات، قال الله تعالى بادرني عبدي بنفسه، حرمت عليه الجنة)،^(۵) (له پیش
 ئیوه دا پیاویک هه بوو که برینیکی هه بوو و ئازاری زور بوو، چه قویه کی هه لگرت و
 دهستی خۆی پێ بری، ئه وه نده خوینی لی رویشت تا مرد، خوا ی گه وره فه رمووی:
 به نده که م پیش من کهوت به کوشتنی خۆی، بۆیه به هه شتم له سه ر حه رام کرد).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۹.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في الإيمان، الرقم ۶۱، صححه الألباني.

^(۳) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الصلاة - جماع أبواب صلاة الإمام وصفة الأئمة - باب البيان أنه إنما
 قيل يؤمهم أقرؤهم، الرقم ۵۲۷۵.

^(۴) صحيح مسلم - كتاب الأضاحي - باب وقتها، الرقم ۱۷۱۴.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب أحاديث الأنبياء - باب ما ذكر عن بني إسرائيل، الرقم ۳۴۶۳.

جوندوبی کوری عہدولا دلایت: پیغہمبہری خوا(ﷺ) دہیفہرموو (من قتل تحت رایۃ عمیۃ یدعو عصبتہ أو نصر عصبتہ فقتلۃ جاهلیۃ)،^(۱) (ہرکھس لہ ژیر ٹالایہ کی نارووندا بجنہگیت کہ نہ زانریت ٹایا حہقہ یان ناحہقہ و بانگہواز بکات بؤ دہمارگیری خوی یان دہمارگیری خوی سہریخات ٹہوہ جہنگ و کوژرانہکھی جہنگ و کوژرانی نہفامیہ).

دوای سہردہمی پیغہمبہر(ﷺ) لہ کووفہ سہقامگیر بوو، دواتر لہگہل موضعی کوری زوبہیردا چوو بؤ بہصرہ.^(۲)

لہ سہردہمی شوہرہکھی عہدولای کوری زوبہیردا جوندوب ہہوالی نارد بؤ لای عہسعی کوری سہلامہو وتی: بری لہ براکانت کوبکہرہوہ بؤم تا قسہیان بؤ بکہم و فہرموودہیان بؤ بگیرمہوہ، کاتیک ہاتن و قسہ کرا جوندوب بہسہرہاتیکی گپرایہوہ بویان و وتی: پیغہمبہر(ﷺ) دہستہیہکی سوپای موسلمانانی نارد بؤ سہر بری لہ بیتاوہرہکان، کاتیک جہنگ روویدا یہکیک لہ بیتاوہرہکان دہچوو بؤ موسلمانیک، موسلمانیکیان بیتاگایی ٹہو کہسہی قوستہوہو ہہلیکوتایہ سہری-ٹہو ہاوہلہ ٹوسامہی کوری زہید بوو- شمشیری لی ہہلکرد و کابراش وتی: لا إله إلا الله، بہلام ٹہو کوشتی، کہ موژدہبہر ہاتہوہ بؤ لای پیغہمبہر(ﷺ) ہہوالی ٹہوہی پیتدا، پیغہمبہر(ﷺ) ٹہو ہاوہلہی بانگ کرد و فہرمووی: بؤچی کوشتت؟ وتی: ٹہی پیغہمبہری خوا(ﷺ) زوری لہ موسلمانان دا و فلانہکھس و فلانہکھسی کوشت، -ناوی چہند ہاوہلیکی برد کہ ٹہو کابرا شہہیدی کردبوون- منیش ہہلمکوتایہ سہری، کہ شمشیرہکھی منی بینی وتی: لا إله إلا الله، پیغہمبہر(ﷺ) فہرمووی: ٹیتر کوشتت؟ وتی: بہلی، فہرمووی: (ٹہی کہ روژی دوایی ہات چی دہکیت بہ لا إله إلا الله؟) ٹہویش وتی: ٹہی پیغہمبہری خوا(ﷺ) داوای لیخوشبوونم بؤ بکہ، پیغہمبہریش(ﷺ)

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الإمامة - باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن، الرقم ۱۸۵۰.

^(۲) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۴۴۴.

فہرمووی: (ئہی کہ روژی دواپی ہات چی دہکیت بہ لا إله إلا الله؟)،
بہردہوام پیغہمبہری خوا (ﷺ) ئہو شتہی پی دہفہرموو.^(۱)

۷۳۶. جوندوبی کوری عہمر (ﷺ)

ناوی جوندوبی کوری عہمری کوری حومہی دہوسیہ،^(۲) کچیکی
ہہبوو بہ ناوی ئوم ئہبیان، یہکینک بوو لہ هاوہ لانی بہ شدار بووی جہنگی
ئہجنادہین، بہ لام ہیچ فہرموودہیہکی لیوہ نہگیردراوہ تہوہ.^(۳)
کاتیک جوندوب بہرہو شام کوچی کرد ئوم ئہبیانی کچی لای عومہری
کوری خہططاب داناو پی پی وت: ئہگہر کہ سینکی چاکت بہ دیکرد بو کچہ کہم
ئہوا مارہی بکہ لیتی با تہنانت مارہیہ کہی قایشی نہ عہ کہی بیت، ئہگہریش
کہسی چاک نہ ہاتہ داوای ئہوا لای خوت بیہیلہوہ تا دہیگہ یہنیتہوہ بہ
ہوزہ کہی، ئیتر ئوم ئہبیان لای عومہر بوو و بہ باوکی خوی ناوی دہبرد
تا ئہو کاتہی عومہر ئوم ئہبیانی لہ عوٹمان مارہ کرد، ئہوہبوو ہہر لہ
سہردہمی خیلافہتی عومہردا عہمری لی بوو.^(۴)
جوندوب لہ جہنگی ئہجنادہیندا بہ شداری کرد و تیایدا شہید بوو.^(۵)

۷۳۷. جوندوبی کوری عہمار (ﷺ)

ناوی جوندوبی کوری عہماری کوری نوعیمی کوری شہابی طائیہ، یہکینک
بوو لہ شاعیرہ دیارہکان، و ہک و ہد ہاتہ خزمہت پیغہمبہر (ﷺ)، دواتریش لہ
جہنگی قادسیہدا بہ شداری کرد و لہو بارہ شہوہ شیعری ہونیوہ تہوہ.^(۱)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الإيمان - باب تحريم قتل الكافر بعد أن قال لا إله إلا الله، الرقم ۹۷.

(۲) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۴۴۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۰.

(۵) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۴۴۵.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۰.

۷۲۸. جوندوبی کوری که عب (ﷺ)

ناوی جوندوبی کوری که عبی کوری عه بدولای ئه زدی غامیدیه، به جوندوبولخهیر ناسراوه،^(۱) ئه م هاوه له له پشتیوانانه.^(۲)

پیغه مبه (ﷺ) نامه کی نووسی بو ئه بو وظییانی ئه زدی کوری غامید و تیایدا خوئی و هۆزه که ی بانگ کرد بو ئیسلام، ئه وه بوو دهسته یه که له هۆزه که ی چوون به دهم بانگه وازه که ی پیغه مبهری خواوه (ﷺ)، له وانه موحنه ف و عه بدولا و زوههیر و عه بدشه مس، ئه مانه هاتن بو لای پیغه مبه (ﷺ) و له مه که که چوونه خزمه تی، به لام جوندوبی کوری زوههیر و جوندوبی کوری که عب و حیجر له مه دینه چوونه خزمه تی پیغه مبه (ﷺ).^(۳)

جوندوب فه رمووده یه کی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گێراوه ته وه و ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رمووی: (حد الساحر ضربة بالسيف)،^(۴) (حه دد و سزای جادووگه ره که ردن دانیه تی به شمشیر).

کاتیک وه لیدی کوری عوقبه له عیراق والی بوو، که سینک له لای بوو که جادووی ده کرد، ئه و جادووگه ره ش ناوی بوستانی بوو، بوستانی مرۆفیککی هینا و سه ری بری و دواتر سه ری لکانده وه پییه وه، خه لکه که سه رسام بوون به کاره که ی، بو به یانی جوندوب هاته وه و شمشیری هه لکیشاو ئه و جادووگه ره ی کوشت، دواتر مه سه له که باس کرا بو عوثمانی کوری عه ففان که خه لیفه ی موسلمانان بوو، ئه ویش پیی وت: له ئیسلامدا شمشیریک هه لکردوو هه که ئه گه ره له پیغه مبهری خوا (ﷺ)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۲.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الحدود - حد الساحر ضربة بالسيف، الرقم ۸۱۶۶، وقال هذا حديث صحيح الإسناد وإن كان الشيخان تركا حديث إسماعيل بن مسلم فإنه غريب صحيح وله شاهد صحيح على شرطهما جميعا في ضد هذا.

نه بیستایه سه بارهت به تو چی فهرموو ئهوا به چاکترین شمشیری مه دینه دهمدا له گهر دنت. (۱)

۷۲۹. جوندوبی کوری مه کیث (ﷺ)

ناوی جوندوبی کوری مه کیثی کوری عه مری کوری جه رادی جوهه نیه، براهه کی هه بوو به ناوی رافیع که ئه ویش هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، جوندوب له هاوه لانی دانیش تووی مه دینه بوو. (۲)

جوندوب له حوده بییه و به یعه تی ریضواندا به شداری کرد. (۳)

جوندوب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) عه بدولای کوری غالبی له یثی کرده به پرسسی سریه یه ک و منیش له سریه که دا به شدار بووم، سریه که ی نارد و فه رمانی کرد هیرش ببه نه سه ر به نیلموله وویح له ناوچه ی که دید، ئه وه بوو چوین تا گه یشتینه ئه وی، له وی گه یشتین به حارثی کوری به رسائی له یثی، ئیمه ش ئه ومان گرت، حارث وتی: من هاتوم تا موسلمان بم و بو لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده چووم، ئیمه ش وتمان: ئه گه ر موسلمان بیت ئه وه سه نگه رنشینی شه و و روژیکمان زیانت پی ناگه یه نیت، ئه گه ریش موسلمان نه بیت ئه وا جوان ده تبه ستینه وه، بویه جوان به ستمانه وه. (۴)

هه روه ها کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) کورزی کوری جابیری فه هری کرده به پرسسی سریه یه ک تا هیرش ببه نه سه ر ناوچه ی عرنین له به ره ئه وه ی هیرشیان بر دبووه سه ر رانه و لاخه کانی پیغه مبه ر (ﷺ)، جوندوبیش له و سریه دا به شداری کرد. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۷.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴۶.

(۴) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب في الأسير يوثق، الرقم ۲۶۷۳، المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۲۵۸۶ و قال الحاكم صحيح على شرط مسلم و لم يخرجہ، و وافقه الذهبي، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۶۷۸.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴۶.

کاتیک پیغمبر (ﷺ) ویستی هیرش بکاته سهر مهککه، جوندوب و رافیعی نارد بۆ لای جوههینه و فرمانی کرد جوههینه کان ره مه زان له مه دینه ئاماده بن، ههروه ها بۆ غه زای ته بووکیش دووباره ئه و دوو برایه ی نارد بۆ لای جوههینه تا پیتیان بلین خو ئاماده بکن بۆ جیهاد و له غه زای ته بووکدا به شداری بکن.^(۱)

پیغمبر (ﷺ) جوندوبی کورپی مه کیشی دانابوو به بهرپرسی کوکردنه وه ی زه کاتی جوههینه.^(۲)

جوندوب ده لیت: پیغمبر (ﷺ) له کاتی هاتنی وه فده کاندای جواترین و باشترین جلی خو ی ده پۆشی، فرمانیشی ده کرد به هاوه لانی تا وا بکن، جا ئه و رۆژه ی وه فدی کینده هات، من پیغمبری خوام (ﷺ) بینی جلیکی به مانی له بهردا بوو و ئه بووبه کر و عومه ریش ههروایان کردبوو.^(۳)

۷۳. جوندوبی کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی جوندوبی کورپی نوعمانه و له ئه زدییه کانه، کونیه که ی ئه بووعه زیزه، کورپیکی هه بوو به ناوی سه عید که فه رمووده ی له باوکیه وه گپراوه ته وه.^(۴) جوندوب هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و موسلمان بوو، پیغمبریش (ﷺ) کردی به عهریفی هۆزه که ی خو ی.

جوندوب له خیلافهتی عومه ری کورپی خه ططابدا کوچی کرد بۆ شام و له دیمه شق نیشته جی بوو، خانووه که شی ناسرابوو به داروننه خله، که وه فاتیشی کرد هه ر له وئ خۆیشی و سه عیدی کورپیشی ئه سپه رده کران.^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴۶.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۴۷.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴۶، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۹۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

هه‌یه؟ ئەوانیش وتیان: ئەی پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) ئێمه له هۆزه‌که‌ماندا هه‌فتا که‌سمان هه‌یه که هه‌موویان له ئێمه باشت‌رن، پێغه‌مبە‌ریش (ﷺ) نزای کرد بۆ هه‌ردووکیان و بۆ هۆزه‌کانیان و فه‌رمووی: (خوایه به‌ره‌که‌ت بخه‌ره ناو نه‌خه‌عه‌وه).^(۱)

۷۳۴. جو‌هه‌یمی کورپی سه‌لت (ﷺ)

ناوی جو‌هه‌یمی کورپی سه‌لتی کورپی مه‌خه‌مه‌یه،^(۲) دایکی ناوی رو‌هه‌یمه‌یه، جو‌هه‌یم له دایکیه‌وه براهه‌کی هه‌بوو به ناوی جه‌می کورپی قه‌یس که له ده‌سته‌ی یه‌که‌می موس‌لمان بوان بوو،^(۳) سه‌باره‌ت به کاتی موس‌لمانبوونی راجیایی هه‌یه، رایه‌ک ده‌لێت: له فه‌تحی خه‌یبه‌ردا موس‌لمان بووه‌و له ده‌سته‌که‌وتیشیدا پشکی هه‌بووه‌و پێغه‌مبە‌ری خوا (ﷺ) سی کۆل خواردنی پێدا، رایه‌کی تر ده‌لێت: له شه‌ری ته‌بووکدا پێغه‌مبە‌ر (ﷺ) که ریککه‌وتنی به‌سه‌ت له‌گه‌ل به‌حنه‌ی کورپی روئبه‌دا، نووسه‌ره‌وه‌ی ریککه‌وتنه‌که جو‌هه‌یم بوو، واته له‌و سوپایه‌دا به‌شدار بووه‌و موس‌لمان بووه، رایه‌کیش ده‌لێت: دوا‌ی فه‌تحی مه‌که‌که موس‌لمان بوو.^(۴)

ئێین ئەثیر پیتی وایه موس‌لمانبوونه‌که‌ی له سالی فه‌تحی خه‌یبه‌ردا بووه،^(۵) هه‌روه‌ها ناوی جو‌هه‌یمی کورپی صوله‌یتی له لیستی ئەو ناوانه‌دا هه‌تاوه که نووسه‌ره‌وه‌ی خزمه‌ت پێغه‌مبە‌ری خوا (ﷺ) بون.^(۶)

کاتی‌ک پێغه‌مبە‌ری خوا (ﷺ) نامه‌ی نووسی بۆ یه‌زیدی کورپی طوفه‌یل، نووسه‌ره‌وه‌ی نامه‌که‌ی پێغه‌مبە‌ری خوا (ﷺ) جو‌هه‌یم بوو.^(۷)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۴۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۲۴.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۲۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۲۴.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۵۵.

^(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۸۰.

^(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۶۸.

۷۲۵. جیبارهی کوری زوراره (ﷺ)

ناوی جیبارهی کوری زوراره‌ی به‌لویه، هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) کردو دوا‌ی ئه‌ویش ژیا و له‌فه‌ت‌حی می‌صردا به‌شداری کرد، به‌لام هیچ فرموده‌یه‌کی له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) نه‌گیراوه‌ته‌وه.^(۱)

۷۳۶. جیددار (ﷺ)

ناوی جیدداری ئه‌سه‌لمیه، فرموده‌یه‌کی گیراوه‌ته‌وه و ده‌ل‌ئیت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌غه‌زادا بووین، که‌گه‌یش‌تین به‌دوژمن پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستا و سوپاس و ستایشی خوای کرد، دواتر فرمووی: (أیها الناس إنکم قد أصبحتم وعلیکم من الله نعم...)،^(۲) (ئه‌ی خه‌ل‌کینه ئی‌وه که‌وا روژتان کردووه‌ته‌وه به‌خششی خواتان به‌سه‌ره‌وه‌یه‌...).

سه‌نه‌دی ئه‌م فرموده‌یه‌ لاوازه‌ وه‌ک چو‌ن ئی‌بن‌ه‌ج‌ه‌ر ده‌قی زانایان‌ئیکی له‌و باره‌وه‌ هیناوه‌ که‌ه‌موویان به‌لاوازیان داناوه.^(۳)

۷۳۷. جیسر (ﷺ)

ناوی جیسری کوری وه‌هبی کوری سه‌له‌مه‌ی ئه‌زدیه، کوریک‌ی هه‌بوو به‌ناوی زه‌هران، جیسر ده‌ل‌ئیت: بیستم له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (الخیل فی نواصیها الخیر الی‌یوم القیامة)، (ئه‌سه‌پ تا روژی دوا‌یی خیر به‌یا‌له‌کانیه‌وه‌یه‌تی)، ئی‌بن‌ه‌ج‌ه‌ر ده‌ل‌ئیت: ئه‌م سه‌نه‌ده مه‌جه‌ووله.^(۴)

☞ ☞ ☞

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۸۹.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۰۱-۴۰۲.

^(۳) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶۶.

^(۴) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۸۰.

ٲه و هاوه لانهى ناویان

به پیٲى (ح)

دهست پیٲ دهکات

۷۳۸. حابيسي كوري دوغنه (ﷺ)

ناوی حابيسي كوري دوغنه‌ی كه لبیه، به سه رهاتيكی خوی دهگیریته وه كه له شیویك بووه و دهنگیک به وتنی چند دیره شیعریک پیی وتووه (ثایینی خوا دابه‌زیوه و باوهر بهیتنه)، حابیسیش موسلمان بوو.^(۱)

۷۳۹. حابيسي كوري رهبیعه (ﷺ)

ناوی حابيسي كوري رهبیعه‌ی ته‌میمیه، له به‌صره نیشته‌جی بوو.^(۲) حابيسي كوري رهبیعه‌ی ته‌میمی ده‌لئیت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فرمووی: (العین حق)،^(۳) (چاو حه‌قه). به‌پیی ئه‌و شیکاریه‌ی ئین حه‌جر بۆ سه‌نه‌دی ئه‌م فرمووده‌یه ده‌لئیت: حابیس کورنکی هه‌بووه به ناوی حه‌بیه كه ئه‌م فرمووده‌ی له باوکیه‌وه گیراوه‌ته‌وه.

۷۴۰. حابيسي كوري رهبیعه‌ی یه‌مانی (ﷺ)

ناوی حابيسي كوري رهبیعه‌ی یه‌مانیه، له جه‌نگی صفیندا له‌ناو سوپای موعاویه‌ی كوری ئه‌بوسوفیاندا كوژرا.^(۴)

۷۴۱. حابيسي كوري سه‌عد (ﷺ)

ناوی حابيسي كوري سه‌عدی یه‌مانیه، دواتر چوو له حیمص نیشته‌جی بوو، ئینجا له‌ویوه چوو بۆ میصر.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۵۸.

(۲) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۸۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۵۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۵۹.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۱.

۷۴۲. حاجیبی کوری زوراره (ﷺ)

ناوی حاجیبی کوری زوراره‌ی کوری عه‌ده‌سی ته‌میمیه، کورِیکی هه‌بوو به‌ناوی عوطارید که‌ئویش هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو و پاش فه‌تسی مه‌ککه‌هاته‌خزمت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۱)

حاجیب دوو برای هه‌بوو به‌ناوه‌کانی میعه‌د و وه‌کیع.^(۲)

حاجیب که‌سیکی زور ژیر و نه‌رمونیان بوو، ته‌نانه‌ت‌ئو سیفه‌ته‌ی و ناسرابوو که‌ژیری و نه‌رمونیانی قه‌عقاعی کوری میعه‌دیان ده‌چواند به‌ژیری و نه‌رمونیانی حاجیبی مامی.^(۳)

کاتی‌ک حاجیبی کوری زوراره له‌مه‌دینه بوو سه‌فوانی کوری‌ئو سیدیش هاته مه‌دینه، کابرایه‌کی به‌نی له‌یث له‌وی بوو و به‌دوای که‌سیکی ته‌میمیدا ده‌گه‌را تا بیکوریت، که‌سه‌فوانی بینی کوشتی، خیرا حاجیب له‌گه‌ل وه‌کیعی برابدا‌ئو که‌سه‌یان گرت و بردیان بۆ لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و وتیان‌ئو که‌سه‌هاوه‌له‌که‌ی ئیمه‌ی کوشتوو، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ)‌ئو که‌سه‌ی نه‌ده‌ناسی چونکه‌هیشتا موسلمان نه‌بوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پیتشنیاری خوین بایی کرد بۆیان و ئه‌وانیش وتیان جگه له‌ئیمه‌که‌سی تر هه‌یه‌شیاو بی به‌و خوین باییه، مه‌به‌ستیان هاوریکانیان بوو، کاتی که‌سوکاره‌که‌ی هه‌والیان بی گه‌یشت که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)‌ه‌زی کردوو له‌بری کوشتنه‌وه‌ی خوین بایی وه‌برگرن، له‌و که‌سه‌خوش بوون و وازیان هینا.^(۴)

پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) حاجیبی نارد تا زه‌کاتی هۆزه‌که‌ی خۆی کۆبکاته‌وه، به‌لام هینده‌ی نه‌برد حاجیب مرد، ئه‌مجار عوطاردی کوری حاجیب و زوبرقانی کوری به‌در چوون بۆ‌ئو ئه‌رکه.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۸ و ج ۳، ص ۴۲۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۲۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۴۲۲.

۷۴۳. حاجیبی کورپی زهید (رضی اللہ عنہ)

ناوی حاجیبی کورپی زهیدی کورپی تیمی کورپی ئومه ییہ، له پشتیوانانه له ئهوسیه کان،^(۱) ئین ئهئیر ده لیت: له خه زره جیه کانه،^(۲) له غه زای ئو حوددا به شدار بوو.^(۳)

۷۴۴. حاجیبی کورپی یهزید (رضی اللہ عنہ)

ناوی حاجیبی کورپی یهزید یان دهوتریت کورپی زهیده، له پشتیوانانه له ئه شهله یه کان، له جهنگی یه مامه دا به شدای کردو تیایدا شه هید بوو.^(۴)

۷۴۵. حارثه ی کورپی جابیر (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثه ی کورپی جابیری عه بدیه، له به نی عه بدولقه یسه، وهک وه فد هاتوه ته خزمهت پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ).^(۵)

۷۴۶. حارثه ی کورپی جهبله (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثه ی کورپی جهبله ی کورپی حارثه ی کورپی شه راحیلی که لیه، خویشی و باو کیشی له هاوه لائن،^(۱) له پیتی جیم دا باسی باو کیمان کردوو.

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۱.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۱.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۸۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۳.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۳.

۷۴۷. حارثی کوپی خومهیر (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی خومهیر^(۱) یان کوپی جومهیری ئەشجەعیه،^(۲) یه کیکه له بهشداربوانی غەزای بهدر.^(۳)

۷۴۸. حارثی کوپی زمید (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی زهیدی کوپی ئەبی زوههیره، له پشتیوانانه له خەزەرەجیهکان، یه کیکه له بهشداربوانی غەزای بهدر.^(۴)

۷۴۹. حارثی کوپی سههل (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی سههلی کوپی حارثی کوپی قهیسە، له پشتیوانانه، یه کیکه له بهشداربوانی غەزای ئوحوود و لهو غەزایهشدا شههید بوو.^(۵)

۷۵۰. حارثی کوپی سوراقه (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی سوراقه کوپی حارثی کوپی عهدی کوپی مالیکه، له پشتیوانانه له بهنی نهجار،^(۶) دایکی ناوی رهیبعی کچی نهضره.^(۷) حارثه پوووزای ئەنهسی کوپی مالیک بوو، چونکه دایکی پووری ئەنهس بوو.^(۸) کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) برایهتی خسته نیوان کۆچهران و پشتیوانانهوه، ههریهک له سائیبی کوپی عوثمان و حارثی کوپی سوراقه کوپی کرد به برای یهک.^(۹)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۹.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۵.

(۶) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۰۷.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۴.

(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۰.

(۹) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۱.

حارثه‌ی کورپی سوراچه یه‌کینک بوو له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در و له‌و غه‌زایه‌شدا شه‌هید بوو،^(۱) کوژرانه‌ک‌ه‌شی به‌تیریک‌ی ویل بوو.^(۲)

حارثه یه‌که‌م کوژراوی ناو پشتیوانان بوو.^(۳)

دوای جه‌نگ ره‌بیعی دایکی حارثه‌هات بو لای پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و وتی: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) هه‌والی حارثه‌م پی بده، ئە‌گه‌ر له به‌هه‌شته‌خو‌راگر ده‌بم، ئە‌گه‌رنا گریان‌ی بۆی ده‌گرم خۆمی بو ماندوو بکه‌م، پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) فرمووی: (یا أم حارثة إنها جنان في الجنة، وإن ابنك أصاب الفردوس الأعلى)،^(۴) ئە‌ه‌ی دایکی حارثه له به‌هه‌شتدا چه‌ند پله‌و به‌هه‌شتیک هه‌ن، کورپه‌که‌ی تویش فی‌رده‌وسی ئە‌علای به‌ده‌سته‌یتنا).

۷۵۱. حارثه‌ی کورپی شه‌را حیل(ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی شه‌را حیلی کورپی که‌به،^(۵) کورپیک‌ی هه‌بوو به‌ناوی زه‌ید که‌خۆشه‌ویستی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) بوو، باپیری ئوسامه‌ی کورپی زه‌ید بوو،^(۶) کورپیک‌ی تریشی هه‌بوو به‌ناوی جه‌به‌له.^(۷)

حارثه‌ ئافره‌تیک‌ی له‌هۆزی (طیء) به‌هاوسه‌ر گرت، له‌و ئافره‌ته‌سێ مندالی بوو که‌بریتی بوون له‌جه‌به‌له‌و ئە‌سما و زه‌ید، پاش ماوه‌یه‌ک ئە‌و ژنه‌ی مرد، ئینجا ئە‌و مندالانه‌لای باپیره‌یان مانه‌وه، حارثه‌ ویستی بیانبات له‌گه‌ل خۆیدا، به‌لام باپیره‌ی هات و وتی: با لای ئیمه‌بن باشتره‌بۆیان، ئە‌ویش هه‌ریه‌ک له‌جه‌به‌له‌و ئە‌سمائی برد و زه‌یدی له‌وئ جیه‌یشت، پاش ماوه‌یه‌ک سواره‌یه‌کی تیهامه

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۴.

(۲) صحيح البخاري، الرقم ۲۶۷۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۷.

(۴) صحيح البخاري - كتاب الجهاد والسير - باب من أتاه سهم غرب فقتله، الرقم ۲۸۰۹.

(۵) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، ط ۱، دار الوطن (الرياض-۱۹۹۸)، ج ۲، ص ۷۴۶. أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۲.

(۶) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۵۴۲.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵۶.

ہات و دای بہ سہر ناوچہی ہوزہ کہی دایکی زہیددا و زہیدیان بہ کویلہ گرت و بردیانہ بازاری مہککہ و لہوی پیغہ مہبر (ﷺ) ئہوی بینی و وہسفی کرد بؤ خہدیجہ و خہدیجہش زہیدی کری و لہوی لہ گہل پیغہ مہبر (ﷺ) مایہ وہ و دواتر کۆچی کرد بؤ مہ دینہ، کاتیک حارثہ ہات بؤ مہ دینہ و زہیدی بینی زہید لہ بہر ریزی پیغہ مہبر (ﷺ) لہ بہری ہہ لئہ سا، حارثہ و دہستہ کہی بانگی زہیدیان کرد بہ لام ئہ و وہ لامی نہ دایہ وہ، پیغہ مہبر (ﷺ) فہرمووی: ئہی زہید ئہ وانہ کین؟ وتی: ئہی پیغہ مہبر (ﷺ) ئہ وہیان باوکمہ و ئہ وہشیان ماممہ و ئہ وہشیان برامہ و ئہ وہش ہوزہ کہ من، پیغہ مہبر (ﷺ) فہرمووی: (دہی ہہستہ و سہ لامیان لی بکہ) ئہ وانیش سہ لامیان لیکرد، ئینجا وتیان ئہی زہید لہ گہل ئیمہ و ہرہ وہ، زہید وتی: بہس لای پیغہ مہبری خوام دہویت و نایگورمہ وہ بہ کہس، ئہ وانیش وتیان ئہی موحممہ چہند بہرامبہر خوین باییت پی دہدین لہبری ئہم کویلہ یہ تا بیدہیتہ وہ پیمان، چہندہت دہویت دہتدہینی، پیغہ مہبر (ﷺ) فہرمووی: داواتان لی دہکہم شایہتی بدہن ہیچ پہرستراوی نہ جگہ لہ خوا و من کۆتاو سہرمؤری پیغہ مہبرانی خوام ئینجا دہینیرم لہ گہلتان، بہ لام ئہ وان بہ وہ رازی نہ بوون، دواتر پیغہ مہبر (ﷺ) ریی دا بیہن، بہ لام زہید ئامادہ نہ بوو لہ گہلیان بروات، دواتر حارثہ وتی: من خؤم ئامادہم موسلمان بم، ئہ وہ بوو شایہ تومانی ہینا و ئہ وانی تر ئامادہ نہ بوون موسلمان بن. (۱)

ئوسامہی کوری زہید لہ باوکیہ وہ دہگیریتہ وہ کہ پیغہ مہبر (ﷺ) بانگہیشتی حارثہی کوری شہراچیلی کرد بؤ ئیسلام و ئہ ویش موسلمان بوو. (۲)

(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۸۹۹.

(۲) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۵۲۲.

۷۵۲. حارثه‌ی کورپی عهددی (ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی عهددی کورپی ئومه‌ییه، دواتر له شام نیشته‌جی بوو، وهک وهفد هاته خزمهت پیغه‌مبهر (ﷺ) و موسلمان بوو، فهرمووده‌یه‌کیشی گیزاوه‌ته‌وه و ده‌لئیت: من و براكه‌م له و وهفده‌دا بووین که چووینه خزمهت پیغه‌مبهر (ﷺ)، پیغه‌مبهر (ﷺ) -نزای بو کریم- و فهرمووی: (اللهم بارک لحارثة في طعامه)،^(۱) (خوایه به‌ره‌که‌ت بخه‌ره خوراک‌ی حارثه‌وه).

۷۵۳. حارثه‌ی کورپی قه‌طهن (ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی قه‌طهنی کورپی زابیری که‌لییه، وهک ئه‌ندامیک‌ی وهفدی که‌لییه‌کان هاته خزمهت پیغه‌مبهر (ﷺ)،^(۲) پیغه‌مبهری خواش (ﷺ) نامه‌ی بو نووسی، هاوکات له‌گه‌ل خویدا براكه‌شی هیتابوو.^(۳)

۷۵۴. حارثه‌ی کورپی قه‌عین (ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی قه‌عینی طائیه، وهک وهفد هاته خزمهت پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۴)

۷۵۵. حارثه‌ی کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی نوعمانی کورپی نه‌فعی کورپی زه‌یده، له پشتیوانانه له خه‌زهره‌جیه‌کان له به‌نی نه‌ججار، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو عه‌بدو‌لایه.^(۵) حارثه‌ی یه‌ک‌یک بوو له هاوه‌له زور خواناسه‌کان و له‌گه‌ل دایکیدا زور

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، ط ۱، دار الوطن (الرياض-۱۹۹۸)، ج ۲، ص ۷۴۶.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۳۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۷.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۵.

چاکه کار بوو و له ناو مه دینه دا ناسرابوو به چاکه کاری به رامبه ر به دایکی. ^(۱)
دایکی ناوی جه عده ی کچی عوبه یده. ^(۲)

ژنه که ی حارثه ناوی ئوممو خالیدی کچی خالد بوو، ژنیکی تریشی
هه بوو به ناوی که بشه ی کچی ثابت که خوشکی هه سسانی کورپی ثابت
بوو. ^(۳)

منداله کانی حارثه بریتی بوون له عه بدولا و عه بدوره حمان و سه وده و
عومره و ئوممو هیشام، ئه مانه دایکیان ئوممو خالید بوو. ^(۴)

هه روه ها کچیکی تریشی هه بوو به ناوی ئوممو کلثوم که دایکی له به نی
عه بدولا بوو، کچیکی تری هه بوو به ناوی ئه مه تولا که له ژنیکی تری بوو. ^(۵)
کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هاته مه دینه به شیکی زوری که سه نزیکه کانی خوی
له مالی حارثه ی کورپی نوعماندا دانا تا له وئ بمیننه وه تا شوینتیکیان بو
دروست بکات، له و ماوه دا پیغه مبه ر (ﷺ) سه رقال بوو به دروستکردنی
مزگه وتی مه دینه و ژوره کانی ده وری. ^(۶)

هه روه ها کاتیک علی کورپی ئه بو طالیب فاطیمه ی کچی پیغه مبه ری
خوای (ﷺ) به هاوسه ر گرت، بو مالیک ده گه را تا تیایدا نیشته جی بیت،
به لام خانویه کی دوور له مالی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) ده ست که وت و
له وئ گواستیه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو مالیان و پیی فهرموون ده یه ویت
نزیکیان بکاته وه له مالی خوی، فاطیمه ش وتی: داوا له حارثه بکه تا
شوینه که ی بگورپته وه له گه لمان تا نزیک بینه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی:
(حارثه هینده شویتی خوی بو چۆلکردوین ئیتر رووم نایه ت پیی بلیم)،

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۷۸.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۹.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۷.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۷-۴۸۸.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۶۶.

حارثه ئه وهی بیسته وه و هات بۆ لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بیستومه ده ته ویت فاطیمه لیته وه نزیك بیت و ئه وه ش خانوو هکانی منن، من خۆم و ئه وه شی همه بۆ خوا و پیغه مبهری خوا به، سویند به خوا ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وه ی تۆ لیم وهر ده گریت لام زۆر خۆشتره له وه ی وازی لئ دینیت بۆم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی: (راست ده کهیت، خوا به ره کهت برژیت به سه رتدا)، ئه وه بوو فاطیمه هاته ناو خانوو یه کی حارثه که نزیك مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، حارثه له نزیك مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) چهند خانوو یه کی هه بوو، هه ر جاره و یه کی که له و خانوو انه ی چۆل ده کرد بۆ خۆشه و یستیک ی پیغه مبه ر (ﷺ) تا هه موو خانوو هکانی ئه و شوینه ی دا به پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوسه ره کانی.^(۱)

هه روه ها کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ماریه ی پیشکه ش کرا ئه ی برده مالی حارثه ی کور ی نوعمان و حارثه ئه و خانوو ی چۆل کرد بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، چونکه ئه و خانوو ی نزیك بوو له مزگه وته که ی پیغه مبه ر (ﷺ).^(۲)

حارثه له غه زای به در و ئو خودو خه نده ق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شدار بوو.^(۳)

حارثه ی کور ی نوعمان دوو جار جبره ئیلی فریشته ی خوای دیوه، جار یکیان که له جهنگی به نی قوره یضه دا جبره ئیل له شیوه ی دحیه ی کور ی خه لیفه ی که لیبیدا خۆی نیشاندا و فه رمانی کرد چه ک هه لگرن و بچن بۆ جهنگی به نی قوره یضه، جاری دووه میش کاتیک له جهنگی حونه ین گه رانه وه حارثه دای به لای پیغه مبه ردا (ﷺ) و بین ی که سیکی له گه له، ئه و که سه ش جبره ئیل بوو، جبره ئیل وتی: ئه ی موحه ممه د ئه وه کی بوو؟ فه رموی حارثه ی کور ی نوعمان، ئه ویش فه رموی: ئه و یه کی که

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۶۶.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۵.

له سهه خوراگره که ی روژی حونهین که خوا که فیلی کردووه له بهه شتدا روزییان پی بدات، نه گهریش سهلامی بگردایه وه لامی سهلامه که یمان ده دایه وه.^(۱)

حارثه ده لیت: دام به لای پیغه مبهردا (ﷺ) که جبره ئیل له گه لی دانیشتبوو، منیش سهلام لی کرد و ئینجا تیپه ر بووم، کاتیک گه رامه وه پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی: (ئایا ئه وه ت بینی که له گه لم بوو؟) وتم: به لئ، فهرمووی: (دهی ئه وه جبره ئیل بوو و وه لامی سهلامه که شی دایته وه).^(۲)

ئومموهاشمی کچی حارثه ده لیت: نزیکه ی دوو سال یان زیاتر ته نووری مالی ئیمه و مالی پیغه مبهردا (ﷺ) یه ک ته نوور بوو، منیش سوورته تی (ق و القرآن المجید) م له زمانی پیغه مبهرده وه (ﷺ) وه رگرت که هه موو روژینکی ههینی کاتیک وتاری ده فهرموو بو خه لک له سه ر مینبه ر ده یخویند.^(۳)

حارثه له سه ر زمانی پیغه مبهردا (ﷺ) موژده ی بهه شتی پیندراوه، ئه وه تا پیغه مبهردا (ﷺ) ده فهرمویت (دخلت الجنة فسمعت قراءة، فقلت من هذا؟ قيل هذا حارثة بن النعمان، کذاکم البر، کذاکم البر)،^(۴) (چوومه بهه شت له وئ گویم له قورئان خویندینک بوو، وتم: ئه وه کتیه؟ وترا ئه وه حارثه ی کوری نوعمانه، دهی چاکه ئاوا بکه ن، دهی چاکه ئاوا بکه).

کاتیک غه زای خه یبه ر ته واو بوو و پیغه مبهردا (ﷺ) و هاوه لان گه رانه وه، پیغه مبهردا (ﷺ) سه فییه ی له گه لدا بوو، سه فییه ی برده مالیکی حارثه ی کوری نوعمان و له وئ داینا، ژنانی مه دینه ش هه والی جوانی سه فییه یان بیستبوو،

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۷۸-۳۷۹.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حدیث حارثة بن النعمان (ﷺ)، الرقم ۲۴۱۶۷، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الجمعة - باب تخفیف الصلاة والخطبة، الرقم ۸۷۳.

^(۴) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر حارثة بن النعمان رضوان الله عليه، الرقم ۷۰۱۴. صححه الذهبي في التلخيص، صححه الألباني في صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته، الرقم ۵۶۸۳، صححه شعيب الأرنؤوط في تعليقه على مسند احمد بن حنبل.

بؤيه هاتن تا تهماشای بکهن، دايکی باوه‌داران عائيشه‌ش چوو بينی، ئه‌و کات صه‌فیه موسلمان بووبوو.^(۱)

له غه‌زای حونه‌یندا کاتیک موسلمانان سه‌ره‌تا توشی تیکشکانیک بوون و به‌شی هه‌ره زوریان رایانکرد، ژماره‌یه‌ک له هاوه‌لان له دهوری پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) مانه‌وه که نزیکه‌ی سه‌د که‌س ده‌بوون، حارثه‌ یه‌کیتک بوو له‌وانه‌و له دهوری پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) مایه‌وه.^(۲)

حارثه‌ دوا‌ی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) ژیا و بینایی له‌ده‌ستدا، به‌لام ئه‌وه ری‌ی چاکه‌ی لی نه‌گرت و له ماله‌وه له شوینی نو‌یژه‌که‌یه‌وه په‌تیکی راکتیشابوو تا به‌رده‌رگای ماله‌که‌ی، به‌وه ده‌چوو‌یه به‌رده‌رگا، کاتیک هه‌ژاریک تیده‌په‌ری و سه‌لامی ده‌کرد حارثه‌ بریک خورمای پی بوو به‌و په‌ته‌ خو‌ی ده‌گه‌یانده به‌رده‌رگا و له‌و خورمای ده‌دا به‌ده‌ست هه‌ژاره‌کانه‌وه، جا ژن و مناله‌کانی ده‌یانوت تو دانیشه ئیمه له بری تو خورماکه‌ی پی ده‌ده‌ین، به‌لام حارثه‌ ده‌یوت من بیستوو‌مه له پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ده‌یفه‌رموو (إن مآولة المسکین نقي مية السوء)،^(۳) (شت دان به‌ده‌ست هه‌ژاره‌وه ده‌تپاریزیت له مردنی خراپ).

له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کورپی خه‌ططابدا حارثه‌ به‌شدار بوو له فتوو‌حاتی ئیسلامیدا، ده‌بینین کاتیک ئه‌حنه‌فی کورپی قه‌یس ناوچه‌ی مه‌رو شاهجانی فه‌تح کرد و بریاری دا بکه‌ویته‌ دوا‌ی یه‌زدگورد، حارثه‌ی کورپی نوعمانی له‌سه‌ر مه‌رو شاهجان کرده به‌رپرس.^(۴)

حارثه‌ تا سه‌رده‌می موعاویه‌ی کورپی ئه‌بوو سوفیان ژیا و له سه‌رده‌می ئه‌ودا کۆچی دوا‌یی کرد، ئه‌وه‌ش له سالی په‌نجاو یه‌کی کۆچیدا بوو.^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۲۶.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۳۳۰.

(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۱۵۴، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۴۲، ضعفه الألباني في سلسلة الأحاديث الضعيفة، الرقم ۴۶۶۷.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۲۷.

(۵) المنتظم في تاريخ الملوك و الأمم لابن الجوزي، ط ۱، دار صادر(بيروت-۱۳۵۸هـ) ج ۵، ص ۲۴۶.

پهندو وانه

خۆبهخشی و فیداکاری هاوهلانی پیغمبهر(ﷺ) له سهدان نموندهدا بهدیدهکهین که چۆن خۆیان و مال و گیانیان داناوه بۆ خزمهتی دین و ههر ههنگاویکیشیان گرتوتهبهر بۆ دلخۆشکردنی پیغمبهری خوا(ﷺ)، دهبینین کهسایهتیهکی وهک حارثهی کوری نوعمان له روانگهی ماددیهوه ئاماده بووه خۆشهویستترین خانووهکانی ببهخشیت به پیغمبهری خوا(ﷺ) و کهسانی خۆشهویستی پیغمبهر(ﷺ) تهها بۆ ئهوهی پیغمبهر(ﷺ) دلخۆش بیت به نزیکی خۆشهویستهکانی لینهوه، له روانگهی خۆبهخشیشهوه له جهنگی حونهیندا لهو ساتهوهختهدا که ئهگهری زۆری کوژران ههبوو، حارثهی کوری نوعمان له خزمهت پیغمبهری خوا(ﷺ) مایهوهو بهرگری لی دهکرد، جا ئهمه ههمان فرمایشتی خواجه که وهسفی باوهرداران دهکات بهوهی مالو گیانیان له ریی خوادا دهبهخشن.

مهسهلهی بینینی جبرهئیل لهلایهن هاوهلانهوه شتیکی روونه و له چهند فرموودهیهکدا هاتووه که هاوهلان جبرهئیلیان بینیه، جار ههبووه بینینهکه به کۆمهله بووه، جاریش ههبووه بینینهکه به تهها بووه، بینینه به کۆمهلهکه وهک ئهوه فرموودهی که جبرهئیل هاته خزمهت پیغمبهر(ﷺ) کاتیک لهناو هاوهلاندا بوو و به بریک پرسیار سهبارهت به ئیسلام و ئیمان و ئیحسان و روژی دوایی گرنگترین رینماییهکانی له پیغمبهری خواوه(ﷺ) به هاوهلان گیاند و فرمووده کهش به سهحیحی له سهحیحی بوخاری و کتیبهکانی تری فرموودهدا هاتووه، بینینیش به شیوهی تهها وهک ئههه نمونهی حارثهی کوری نوعمان که تهها هاوهل بووه ئهوی بینیه و دواتریش پیغمبهر(ﷺ) خۆی ههوالی پێداوه که ئهوه جبرهئیلی بینیهوه جبرهئیلیش وهلامی سهلامهکهی ئهوی داوهتهوهو وهسفیشی کردووه.

۷۵۶. حارثه‌ی کورپی وهه‌ب (ﷺ)

ناوی حارثه‌ی کورپی وهه‌بی خوزاعیه، دایکی ناوی نوموکلثومی کچی جه‌روه‌لی خوزاعیه، حارثه له سه‌ری دایکیه‌وه برای عوبه‌یدولای کورپی عومه‌ره.^(۱) حارثه‌ی کورپی وهه‌ب ده‌لئیت: له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بیست ده‌یفه‌رموو (تصدقوا، فإنه يأتي عليكم زمان يمشي الرجل بصدقته فلا يجد من يقبلها، يقول الرجل لو جنت بها بالأمس لقبلتها، فأما اليوم فلا حاجة لي بها)،^(۲) (خیر و صه‌ده‌قه بکه‌ن، چونکه سه‌رده‌میک دیت به‌سه‌رتاندا که پیاو صه‌ده‌قه‌ی خوی ده‌بات بو خه‌لک که چی که‌سی ده‌ست ناکه‌وینت لیتی وه‌ربگریت، ده‌چیت بو لای که‌سیک و نه‌و که‌سه‌ش ده‌لئیت: نه‌گه‌ر دوینتی بته‌ننایه به‌ دلناییه‌وه وه‌رمده‌گرت، به‌لام نه‌مرو هیچ پیویسته‌کم پیی نیه).

حارثه‌ی کورپی وهه‌ب ده‌لئیت: بیستم له پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (ألا أخبركم بأهل الجنة؟ كل ضعيف متضعف، لو أقسم على الله لأبره، ألا أخبركم بأهل النار، كل عتل جواظ مستكبر)،^(۳) (ئایا هه‌والی نه‌ه‌لی به‌ه‌شتتان پی بده‌م؟ هه‌موو لاوازیکی به‌لاواز دانراو که نه‌گه‌ر سویندی خوا بدات خوا سوینده‌که‌ی ناخات، ئایا هه‌والی نه‌ه‌لی دوزه‌ختان پی بلیم؟ هه‌موو نه‌فامیکی دژکار و پیسکه‌یه‌کی پاره‌کوکه‌ره‌وه‌ی خوبه‌زلزان).

۷۵۷. حارثی سه‌همی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی نه‌بی قاربی قوره‌یشی سه‌همیه، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی نه‌جناده‌یندا به‌شدار‌ی کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۹.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب الزكاة - باب الصدقة قبل الرد، الرقم ۱۴۱۱.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب تفسير القرآن - سورة ن والقلم - باب عتل بعد ذلك زنيماً، الرقم ۴۹۱۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۲.

۷۵۸. حارثی کورپی ئەبی هاله (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئەبی هاله‌یه، برای هیندی کچی ئەبی هاله‌یه. یه‌که‌م هاو‌هل بوو له مه‌ککه له‌لای به‌یتدا شه‌هید بوو، کاتیک خوا فه‌رمانی کرد به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) تا په‌یامه‌که‌ی ئاشکرا بگه‌یه‌نیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای که‌عبه وه‌ستا و فه‌رمووی: بلین لا‌إله‌ إلا‌الله براوه‌ده‌بن، ئەوه‌بوو بیباوه‌پان به‌ره‌و رووی چوون تا ئازاری بده‌ن، خیرا حارثی کورپی ئەبی هاله‌ چوو و که‌وته‌ لیدانیان و دوورخستنه‌وه‌یان، ئەوانیش که‌وته‌ لیدانی تا کوشتیان.^(۱)

۷۵۹. حارثی کورپی بیلال (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی بیلالی موزه‌نیه، له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌رپرسیاریتی هه‌بوو، دوا‌ی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیاوه‌و خالی‌دی کورپی وه‌لید له‌کاتی فتووحاتی عیراقداه‌که‌ل موته‌ننای کورپی حارثه‌دا دایناوه.^(۲)

۷۶۰. حارثی کورپی ته‌میم (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ته‌میمی کورپی ئەبی عه‌مری ئومه‌ویه، له‌جه‌نگی به‌دردا له‌ناو سوپای بیباوه‌پاندا به‌شدار بوو و سه‌عدی کورپی ئەبی وه‌قاص ئەوی به‌دیل گرت. حارث دوا‌ی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و هینده‌ پیر بوو تا له‌پێ که‌وت.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۵.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

۷۶۱. حارثی کوپی توبه‌یع (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی توبه‌یع یان کوپی ته‌بیعه، وهک وهفد هاتووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)،^(۱) دوا‌ی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیاو له فه‌تحی می‌صردا به‌شداری کرد.^(۲)

۷۶۲. حارثی کوپی ثابت (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی ثابتی کوپی سه‌عیده، له پشتیوانانه، له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد و تیا‌یدا شه‌هید بوو.

۷۶۳. حارثی کوپی ثابتی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی ثابتی کوپی عه‌بدو‌لایه، له پشتیوانانه، له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد و تیا‌یدا شه‌هید بوو، هه‌رچه‌نده ئیین ئه‌ثیر پنی وایه ئه‌و دوو حارثه یه‌ک بن به‌لام ئیین حه‌جر ده‌لایت: ئیین ئه‌ثیر نه‌بیی‌کاوه چونکه ره‌چه‌له‌کی ئه‌و دوانه جیا‌یه.^(۳)

۷۶۴. حارثی کوپی جه‌مماز (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی جه‌ممازی کوپی مالیکه، برایه‌کی هه‌بوو به‌ ناوی که‌عب، برایه‌کی تریشی هه‌بوو به‌ ناوی سه‌عد.^(۴) حارث کوپیکی هه‌بوو به ناوی عه‌بدو‌لا.^(۵)

حارثی کوپی جه‌مماز له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار بوو.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۸.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۷۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۶.

۷۶۵. حارثی کوپری جوندوب (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری جوندوبی عهبدیه، یه کیتک بووه له ئەندامانی وهفدی عهبدولقهیس و هاته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو. (۱)

۷۶۶. حارثی کوپری حارث (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری حارثی ئەشعەری شامیه، کونیه کە ی ئەبوو مالیکه، له و هاوه لانه یه که له شام نیشته جئ بوو. (۲)

۷۶۷. حارثی کوپری حارثی سههمی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری حارثی کوپری قه یسی قوره یشی سههمیه، ئەم هاوه له دواي سه رده می پیغه مبهر (ﷺ) ژیاو له جهنگی ئەجنادهین به شداري کرد، دهوتریت له ئەجنادهیندا شهید بووه، رایه کی تریش ده لیت: له جهنگی یه رمووکدا شهید بووه. (۳)

۷۶۸. حارثی کوپری حارثی غامیدی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری حارثی غامیدی و کونیه کە ی ئەبولمه خاریقه، له هاوه لانی دانیشتووی حیمصدا ئەژمار کراوه، حارث ده لیت: ئیمه له (منی) بووین له گه ل باوکم، وتم: باوکە ئەو خه لکه بوچی کۆبوونه ته وه؟ ئەویش وتی: ئەوانه له دهوری له دین ده رچوو یه ک کۆبوونه ته وه، منیش سه رکه وتم بینیم پیغه مبهری خوا یه (ﷺ) و خه لکی بانگ ده کات بو یه کخوایه رستی. (۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۶.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۷.

۷۶۹. حارثی کوپی حارثی کوپی کیلده (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی حارثی کوپی کیلدهی ته قه فیه،^(۱) له و که سانه به که دواى فته حى مه ککه موسلمان بوون.^(۲)

۷۷۰. حارثی کوپی حارثی ئه زدی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی حارثی ئه زدی، فه رموده ی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) کتپراوه ته وه،^(۳) حارث ده لیت: گویم لی بوو پیغه مبه ر (ﷺ) که له خواردن ده بوویه وه ده یفه رموو (اللهم لك الحمد طعمت وسقیت وأرویت لك الحمد غير مكفور ولا مودع ولا مستغنى عنك ربنا).^(۴)

۷۸۱. حارثی کوپی حاطیب (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی حاطیبی کوپی حارثی قوره یشی جومه حیه، باوکیشی له هاوه لانه، برایه کی هه بوو به ناوی موحه ممه د، حارث له مه ککه له دایک بوو و له گه ل باوک و دایکیدا کۆچی کرد بۆ حه به شه و له وئى موحه ممه دی برای له دایک بوو.^(۵)

دایکی ناوی حارثی کچی موجه لیله.^(۶)

حارث فه رموده ی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) کتپراوه ته وه.

حارث ده لیت: که سیک له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) دزی کرد و هینرا بۆ

لاى پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش فه رمووئى: بیکوژن، هاوه لانیش وتیان ده ی ئه و

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۶.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۲۹۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۸.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۱.

ته‌نھا دزی کردووه، فرمووی: دهی دهستی بېرن، ئەوه‌بوو دهستی بړا، ئینجا هه‌متر دزی کرد و دهسته‌که‌ی تریشی بړا، ئینجا له سه‌رده‌می خیلافه‌تی ئەبووبه‌کرده‌ی دزی کرد و قاچیکی بړا، ئینجا هه‌متر دزی کرد و قاچه‌که‌ی تریشی بړا، بۆ جاری پینجه‌م که دزی کرد ئەبووبه‌کر وتی: پینجه‌مبه‌ر (ﷺ) شاره‌زاتر بوو به‌مه کاتیک فه‌رمانی کرد بکوژریت، بیه‌ن و بیکوژن.^(۱)

حارث دوا‌ی سه‌رده‌می پینجه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له سه‌رده‌می مو‌عاویه‌دا مه‌روانی کو‌ری حه‌که‌م که والی مه‌دینه بوو به‌رپر‌سیاریتی دا به حارث، دو‌اتریش له سه‌رده‌می شو‌ر‌شه‌که‌ی عه‌بدو‌لای کو‌ری زوبه‌یردا عه‌بدو‌لا له سالی شه‌ست و شه‌شدا حارثی کرد به والی مه‌که‌ه.^(۲)

۷۲. حارثی کو‌ری حا‌طیب (ﷺ)

ناوی حارثی کو‌ری حا‌طیبی کو‌ری عه‌مه‌ه،^(۳) له پشتیوانانه له ئەوسیه‌کان، کونیه‌که‌ی ئەبوو‌عه‌بدو‌لایه،^(۴) دایکی ناوی ئومامه‌ی کچی صامت بوو، دایکیشی له هاوه‌لان بوو و به‌یعه‌تی دابوو به پینجه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۵)

حارث برای ئەعه‌به‌ی کو‌ری حا‌طیبه.^(۶)

خوشکیکی هه‌بوو به ناوی حه‌فصه که ئەویش هاوه‌لی پینجه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو.^(۷)

حارث ژنیکی هه‌بوو به ناوی ئوممو‌عه‌بدو‌لا که خوای گه‌وره مندالیکی پیدان به ناوی عه‌بدو‌لا.^(۸)

^(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۸۲۲۲، قال الذهبی فی التلخیص إسنادہ منکر.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۱.

^(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۸.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۲.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۴۹.

^(۶) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۸.

^(۷) أسد الغابة، ج ۷، ص ۷۴.

^(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۶۱.

حارث له گه ل ته‌عله بهی برابدا له غه‌زای به‌دردا به‌شدار بوو،^(۱) هرچه‌نده رایه‌کی تر ده‌لئیت: کاتیک حارث ویستی به‌شدار بکات پیغهمبهر (ﷺ) نه‌وی گیرایه‌وه و دواتریش به‌شدار پشک و پاداشتیسی کرد.^(۲)

دواتر حارث له هه‌ریه‌ک له غه‌زاکانی ئوحد و خنده‌ق و حوده‌بییه و خه‌یبه‌ریشدا به‌شدار بوو و له خه‌یبه‌ردا شه‌هید بوو.^(۳)

ئیین که‌ئیر هیناویه‌تی که حارثی کورپی حاطیب له غه‌زای خه‌یبه‌ردا شه‌هید بووه،^(۴) به‌لام ئیین سه‌هه‌ر ده‌لئیت: به‌سه‌نده‌ی لاواز هاتووه که حارث تا سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کورپی ئه‌بووطالب ماوه و له جه‌نگه‌کاندا به‌شدار بووه.^(۵)

به‌لام رای یه‌که‌م راستره، ئیین سه‌عد ده‌لئیت: حارث له خه‌یبه‌ردا به‌شدار بوو و که‌سیکی جووله‌که له‌سه‌ر قه‌لاکه‌وه حارثی فری دایه‌ خواره‌وه، به‌وه حارث شه‌هید بوو.^(۶)

۷۳. حارثی کورپی حه‌سسان (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی حه‌سسانی نه‌یله، یان به‌بچوو‌ککراوه‌ییش ناوی هاتووه به‌حوره‌یث، ئهم که‌سه له‌ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه‌نیشه‌جی بوو و وه‌ک وه‌فدا هاتووه‌ته‌خزمه‌ت پیغهمبهر (ﷺ)، کاتیک ژنی هینا وا باو بوو ئه‌وه‌ی ژنی ده‌هینا چه‌ند روژنیک له‌نویژی جه‌ماعه‌تی به‌یانی دواده‌که‌وت، ئه‌و وتی: به‌خوا ژنیک له‌جه‌ماعه‌تی نویژی به‌یانیم بکات به‌دلناییه‌وه ژنیک

خراب ده‌بییت.^(۷)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۳۸.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۳۱۷.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۶۱.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۱۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۸.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۶۱.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۹.

حارث ده لیت: کاتیک ویستم بچم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) به ناوچهی ره بذهدا تیهەر بووم، له وی پیره ژنیکم بینی که له بهنی ته میم بوو و له چۆله وانیه کدا بوو،^(۱) وتی: بۆ کوئی ده چن؟ وتم: ده چم بۆ لای پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئه ویش وتی: دهی منیش له گه ل خۆتان بهرن ئیشم پییه تی،^(۲) منیش له گه ل خۆمدا بردم تا چووینه مزگه وت، بینیم ئالایه کی رهش هه لکرا بوو و خه لکی له دهوری پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوون، وتم: ئه وه چیه؟ وتیان پیغه مبهەر (ﷺ) دهیه ویت عه مری کوری عاص بنیریت بۆ هیرش بردن، بیلالیش شمشیریکی به دهسته وه بوو و له بهردهم پیغه مبهردا (ﷺ) وه ستابوو، منیش له مزگه وتدا دانیشتم تا پیغه مبهەر (ﷺ) هاته وه مزگه وت، مۆله تی دام و منیش چوومه خزمه تی، فهرمووی: (هیچ له نیتوان ئیوه وه بهنی ته میمدا هه بووه؟) وتم: به لئی ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئیمه دامان به و ناوچه دا و پیره ژنیککی بهنی ته میم بینی و هینام له گه ل خۆم و وا ئیستاش له بهر ده رگای مزگه وته، پیغه مبهەر (ﷺ) داوای کرد بیته ژووره وه، ئه ویش هاته ژووره وه، منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیت چۆنه (ده ناء) بکه یته دیواری نیتوان ئیمه و بهنی ته میم چونکه ئه و ناوچه هی ئیمه بوو، پیره ژنه کهش به وه تووره بوو و نیوه ئه ژنۆ دانیشتم و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ئه ی موضهره کهت ناچار به کوئی بن؟^(۳) منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئیمه ئه م پیره ژنه مان هیتا و نه مانده زانی نه یاری ئیمه ده بیت، په نا ده گرم به خوا و به پیغه مبهری خوا که من وهک وه فدی عاد بم، فهرمووی: ئی نوینه ری عاد چیه؟ (له ویش شاره زاتر بوو به مه سه له که، به لام ویستی رای وه رگریت)، وتم: عاد که تووشی وشکه سالی بوون نوینه ری خۆیان نارد، نیردراوه که یان پیی ده و ترا قه یل، دای به لای موعاویه ی کوری به کردا و مانگیک لای مایه وه و مه ی لا

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث الحارث بن حسان البکری (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۰۰.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۳.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث الحارث بن حسان البکری (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۰۰.

دهخواردهوہو دوو کہنیزهکیش گۆراننیان بۆ دهوت که پیییان دهوترا دوو جهرادهکه (دوو گۆرانی بیژی ناسراوی ئەوکات بوون)، کاتیک مانگهکه تهواو بوو چوو بۆ شاخی تیهامه و هاواری کرد خویه تۆ دهزانیت من نههاتوم تا نهخۆشیک تیمار بکه م و نههاتوم بۆ ئازادکردنی دیلیک، خویه بارانت برژه بهسه ر عاددا، ئەوهبوو کۆمه لیک ههوری رهش هات و دهنگی لیوه دههات ههلبژی ره، ئەویش ئاماژهی دا به ههوریکی رهشیان، دهنگی لیوه هات بهخوڕ بباره و کهس له عاد مههیله،^(۱) ده لیت: کاتیک بیستم رهشه بایان بۆ چوو هه موویانی له ناوبردوه، بۆیه هه ركات پیاویک یان ژنیک به وهفد بچوایه دهیانوت وهک نیردراوه کهی عاد مه به.^(۲) ئەم هاوه له دواتر له کووفه نیشته جی بوو.^(۳)

۷۴. حارثی کورپی حوباب (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی حوبابی کورپی ئەرقه مه، له پشتیوانانه، برای حارثی کورپی نوعمان بووه له سه ری دایکه وه،^(۴) چونکه دایکیان ناوی جه عدهی کچی عوبهید بووه،^(۵) کونیه کهی ئەبوو مو عازی قاریه.^(۶) حارث له غه زای ئو خوددا به شدار بوو، به رده وام له خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) بووه و دواي سه رده می پیغه مبه ری خواش (ﷺ) ژیا و له غه زای جسر ئەبی عوبهیددا به شداری کردو تیایدا شه هید بوو.^(۷)

^(۱) جامع الترمذی - أبواب تفسیر القرآن عن رسول الله (ﷺ) - باب ومن سورة الذاریات، الرقم ۳۲۷۳، حسنه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن الترمذی، الرقم ۳۲۷۳.

^(۲) () مسند أحمد بن حنبل - مسند المکین (ﷺ) - حدیث الحارث بن حسان البکری (ﷺ)، الرقم ۱۶۲۰۰، حسنه شعیب الأرنؤوط.

^(۳) أسد الغایة، ج ۱، ص ۴۷۳.

^(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۱، ص ۵۶۹.

^(۵) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۷.

^(۶) أسد الغایة، ج ۱، ص ۴۷۲.

^(۷) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۱، ص ۵۶۹.

۷۵. حارثی کوپی حیبال (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی حیبالی کوپی ره بیعه به، له پشتیوانانه له ئه سله میه کان، له حوده بیبه دا به شدار بوو. (۱)

۷۶. حارثی کوپی خالید (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی خالیدی کوپی سه خری کوپی عامیری قوره یشی ته میمه، یه کیک بوو له کوچه رانی حه به شه که له گه ل جه عفری کوپی ئه بوو تالیبدا کوچی کرد بو حه به شه، هاو ده م به خوئی ژنه که شی کوچی کرد بو حه به شه که ناوی ره یطه ی کچی حارث بوو، له وئی خوای گه وره ئه م مندالانه ی پی به خشین (موسا، عائیشه، زهینه ب، فاطیمه). (۲)

رایه ک ده لیت: هه موو منداله کانی حارث له حه به شه مردن، رایه کی تریش ده لیت: به لکو کاتیک حارث هاو ده م به ژن و منداله کانی ویستی بیته وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) له ریدا له ئاویکیان خوارده وه که به و هویه وه هه موو منداله کانی مردن و ته نها خوئی به سه لامه تی ده رچوو. (۳)

کاتیک حارث هاو ده م به هاوه لانی تری حه به شه له فه تحی خه یبه ر گه رایه وه بو مه دینه پیغه مبه ر (ﷺ) کچی عه بدیه زیدی لى ماره کرد. (۴)
هه رچه نده مندالیکی حارث به ناوی ئیبراهیم مابوو، به لام ئیبن ئه ثیر ده لیت: له وانیه مندالیکی تری دواى ئه و مندالانه بوو بیت و ناوی نایته وه ئیبراهیم. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۰.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۶.

۷۷. حارثی کوپی خه زمه (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی خه زمه‌ی کوپی عه‌دیه، له پشتیوانانه له خه زره‌جیه‌کان، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کوچی کرد بو مه‌دینه ته‌م‌نی حارث سی و حه‌وت سال ده‌بوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که برایه‌تی خسته نیوان کوچه‌ران و پشتیوانان هه‌ریه‌ک له حارثی کوپی خه‌زمه و نیاسی کوپی بگیری کرد به برای یه‌ک.^(۱)

یه‌ک‌یکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌دری گه‌وره، دواتریش له هه‌موو غه‌زاکانی ترده به‌شدار کرد، له غه‌زای خه‌بیه‌ریشدا به‌شدار بوو، کاتیک وشتره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ون بوو دوورووه‌کان ده‌یانوت موحه‌مه‌د هه‌والی وشتره‌که‌ی خوی پی نیه چ جای هه‌والی ئاسمان؟! پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (من ته‌ن‌ها ئه‌وه ده‌زانم که خوا فیرم ده‌کات، شوینی وشتره‌که‌شی فیرکردوم و له فلانه دۆله)، خیرا حارثی کوپی خه‌زمه چوو وشتره‌که‌ی هینایه‌وه.^(۲)

حارث دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له سالی چلی کوچی و له ته‌م‌نی شه‌ست و حه‌وت سالی‌دا کوچی دوا‌یی کرد.

۷۸. حارثی کوپی خوفاف (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی خوفافی کوپی ئیمائی غیفاریه، حارث هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو، به‌لام موخه‌له‌دی برای تابعی بووه.^(۳)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۰.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۷۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۲.

۷۷۹. حارثی کورپی رافیع (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کورپی رافیعہ، له غهزای ٹوحددا شهید بوو.^(۱)

۷۸۰. حارثی کورپی رمبیع (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کورپی ره بیعی کورپی زیادی کورپی سوفیانی عه به سیه، یه کیک بووه لهو نو ئه ندامه ی وه فدی به نی عه به س که هاتنه خزمهت پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) و موسلمان بوون و پیغه مبه ری خوایش (رضی اللہ عنہ) نزای خیری کرد بویان.^(۲)

۷۸۱. حارثی کورپی زمید (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کورپی زهیدی کورپی حارثه ی عه بدیه، دایکی ناوی زهومه له ی کچی روهیمه، کونیه که ی ئه بوو عیتابه، له سالی بیست و یه کی کوچیدا کوژرا.^(۳)

۷۸۲. حارثی کورپی زهیدی ئهوسی (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کورپی زهیدی کورپی عه طافه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان.^(۴)

۷۸۳. حارثی کورپی زوههیر (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کورپی زوههیری کورپی ئوقه یشی عه کلیه، چووه ته خزمهت پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) و پیغه مبه ریش (رضی اللہ عنہ) نامه یه کی نووسی بو خوی و هوزه که شی که تیایدا نووسراوه (به ناوی خوی به خشنده ی میهره بان، ئه مه نووسینیکه

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۵.

له موحه ممهدى پيغه مبه ر نير دراوى خواوه بو بهنى ئوقه يش...^(۱) ئيبين ئه ئير ده لئيت: گومانم نيه ئم هاوه له له گه ل حارثى كورى ئوقه يش هر يه ك كه سايه تيه،^(۲) به لام ئيبين حه جهر ده لئيت: ئيبين ئه ئير له وه دا نه پيكاوه.^(۳)

۷۸۴. حارثى كورى زياد (رضي الله عنه)

ناوى حارثى كورى زياده، له پشتيوانانه له بهنى ساعيده، له و هاوه لانه يه كه تا كو تايى ژيانيان له مه دينه بوون، هر چه نده ئه بوو ئه حمه دى عه سكه رى ده لئيت: دواتر چوو له كووفه نيشته جي بووه،^(۴) هر وه ها ئيبين سه عديش هه مان راي هه يه و ده لئيت: چوو ته كووفه.^(۵)

حارث له غه زاي به در و غه زاكانى تر دا به شدارى كرد، له غه زاي خه نده قيشدا به شدار بوو و كاتي ك پيغه مبه ر (رضي الله عنه) به يعه تى له خه لك وه رده گرت له سه ر هيجره ت، حارثيش وتى: ئه ي پيغه مبه رى خوا (رضي الله عنه) به يعه ت له م كه سه وه ربگره، ئه ويش فه رمووى: ئه وه كي ته؟ حارث وتى: ئه وه حه و طى كورى به زيدي ئاموزامه، پيغه مبه ر (رضي الله عنه) فه رمووى: (لا أبايكم، إن الناس يهاجرون إليكم ولا تهاجرون إليهم، والذي نفس محمد (رضي الله عنه) بيده لا يحب رجل الأنصار حتى يلقي الله تبارك وتعالى إلالي الله وهو يحبه، ولا يبغض رجل الأنصار حتى يلقي الله إلالي الله وهو يبغضه)،^(۶) (به يعه ت لى وه رناگرم له سه ر هيجره ت، چونكه خه لكى كوچ ده كه ن بو لاي ئيوه و ئيوه كوچ ناكه ن بو لاي خه لكى، سويند به وه ي گيانى موحه ممهدى به ده سه ت

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۱.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۸.

^(۶) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (رضي الله عنه) - حديث الحارث بن زياد (رضي الله عنه)، الرقم ۱۵۷۸۰، قال شعيب الأرنؤوط إسناده قوي، حسنه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ۱۶۷۲.

هه رکه سیک پشتیوانانی خویش بویت تا ده گاته وه به خوای گه وره
 ئه وا که ده گاته وه به خوا خوای گه وره خویشی ده ویت، هه رکه سیش
 رقی له پشتیوانان بیت تا ده گاته وه به خوا کاتیک ده گاته وه به خوا
 خوای گه وره رقی لیته تی).

۷۸۵. حارثی کورپی سه عید (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سه عیدی کورپی قه یسی کیندی، وهک وه فد هاتو وه ته
 خزمهت پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۱)

۷۸۶. حارثی کورپی سه له مه (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سه له مه ی عه جلانیه، له غه زای ئو خوددا به شدار
 بوو، هیچ فه رمووده یه کی لیوه نه گتیر دراوه ته وه.^(۲)

۷۸۷. حارثی کورپی سه لیم (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سه لیمی کورپی ئه عله به ی عه دو یه، ئه م هاوه له
 به شدار بوو له غه زای به در و ئو خوددا به شدار ی کرد و تیایدا شه هید
 بوو.^(۳)

۷۸۸. حارثی کورپی سه هل (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سه هله، یان ده وتریت ناوی حوبابه، ئیبن حه جه ر
 ده لیت: پیده چیت دوو که سایه تی جیا بن و برای یهک بن، ئه م هاوه له له
 پشتیوانانه، له غه زای طائفدا به شدار ی کرد و تیایدا شه هید بوو.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۳.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۶.

۷۸۹. حارثی کورپی سواد (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سواده، له پشتیوانانه و به کیکه له به شداربوانی غه زای به در. ^(۱)

۷۹۰. حارثی کورپی سومید (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سوهیدی کورپی صامته، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، برایه کی هه بوو به ناوی جولاس. ^(۲)
حارث له غه زای به دردا به شدار بوو. ^(۳)

حارثی کورپی سوهید باوه ری هینا و دواتر هه لگه رایه وه، دواتر که سیک خوی گه یاند به حارث و ئه م ئایه ته ی بۆ خوینده وه (کیف یهدی الله قوما کفروا...) ئه ویش وتی: به خوا راست ده که یت و خواش راستگوترینه، بۆیه موسلمان بوویه وه و گه رایه وه، دواتر له غه زای ئو خوددا بکوژه که ی باوکی بینی و کوشتی، پیغه مبه ر (ﷺ) سزای ئیسلامی به سهردا جیبه جی کرد و کوشتی وه، چونکه ئه و که سه پیش هاتنی ئیسلام باوکی حارثی کوشتبوو. ^(۴)

طه به ری ده لیت: هه ندی ده لیتن ئه م ئایه ته سه باره ت به حارثی کورپی سوهید دابه زیوه (کیف یهدی الله قوما کفروا بعد ایمانهم وشهدوا أن الرسول حق وجاءهم البينات والله لا یهدی القوم الظالمین أولئك جزأؤهم أن علیهم لعنة الله والملائكة والناس أجمعین خالدین فیها لا یخفف عنهم العذاب ولا هم یظنون إلا الذین تابوا من بعد ذلك وأصلحوا فإن الله غفور رحیم)، بۆیه حارث که مورته د بوویه وه دواتر هه والی نارد بۆ هۆزه که ی وتی: به پیغه مبه ر (ﷺ) بلین بزائن ته وبه م بۆ هه یه؟ ئه وه بوو ئه و ئایه ته

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۶.

^(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۲۲۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۶-۵۷۷.

دابەزی، هۆزه‌که‌ی به‌که‌سینکدا ئەو ئایه‌ته‌یان بۆ نارد و ئەویش هەمدی
موسڵمان بوو.^(۱)

موجه‌زەری کۆری زیاد لە سەرده‌می نەفامیدا لە جەنگی بو‌عاشدا
سوهیدی کۆری صامتی کوشت، دواتر موجدەر موسڵمان بوو، لە غەزای
ئو‌حودیشدا بە‌شداری کرد، حارثی کۆری سوهیدیش لە غەزای ئو‌حوددا
بە‌شدار بوو، حارث دەمیک بوو بۆ دەرفەت دەگەرا تا موجدەری دەست
بکەوێت و بیکوژیت، بۆیە که‌ لەوئ ئەوی دەست کەوت لە پشته‌وه
چوو بۆی و کوشتی، ئەوه‌بوو جبریل سەلامی خوای لی بیت هەوالی دا
بە پیغه‌مبەری خوا (ﷺ) که‌ حارث موجه‌زەری کوشتوو‌ه و فەرمانی کرد
بکوژیت‌وه، پیغه‌مبەر (ﷺ) فەرمانی کرد حارث بکوژیت‌وه، بە فەرمانی
پیغه‌مبەر (ﷺ) عوهیمی کۆری ساعیده لە بە‌رده‌رگای مزگەوتی قوبائدا
حارثی کوشت.^(۲)

کاتیک جبریل فەرمانی کرد بە کوشتی حارث پیغه‌مبەر (ﷺ) سواری
و‌شتره‌که‌ی بوو و هات بۆ لای مزگەوتی قوبا، حارث هات بۆ لای،
پیغه‌مبەر (ﷺ) که‌ حارثی بینی عوهیمی کۆری ساعیده‌ی بانگ کرد و
فەرمووی: بە‌رامبەر بە کوشتی مجدەر بدە لە گەردنی حارث، حارثیش
وتی: ئە‌ی پیغه‌مبەری خوا (ﷺ) سویند بە‌ خوا من لە‌بەر هە‌لگە‌رانه‌وه‌م
لە ئیسلام ئە‌وم نە‌کوشتوو‌ه، بە‌لکو لە‌بەر دە‌مارگیری کوشتم، وه‌ من
دە‌گەریم‌وه‌ بۆ لای خواو خوین بایبە‌که‌شی دە‌دم و رۆژوو دە‌گرم و کۆیلە
ئازاد دە‌که‌م، دە‌ستیشی گرتبوو بە‌ سواره‌که‌ی پیغه‌مبەر‌وه (ﷺ) تا هە‌موو
قسە‌کانی تە‌واو کرد، ئینجا پیغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی: ئە‌ی عوهیم بیبە‌ بدە لە
گەردنی، ئە‌ویش بردی و لە‌بەر دە‌رگای مزگەوتدا دای لە‌ گەردنی.^(۳)

(۱) تفسیر الطبری، ج ۲، ص ۲۳۹-۲۴۰.

(۲) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۳، ص ۵۵۲.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبی، ج ۲، ص ۲۲۸.

وہستانیک:

سہ بارہت بہ حارث دوو رای جیاواز ھے:

ذہہ بی دلایت: دہستہ یک لہ ئهوسی و خہزہ جیہکان لہ بہر ھۆزہ کانیان بہ رووکہش موسلمان بوون بہ لام دوو پوو بوون، لہ وانہش حارثی کوپی سوهیدی کوپی صامت.^(۱)

بہ لام طہبہری گیرانہ ویہ کی ھیناوه کہ کاتیک حارث تہوبہی کردوہ موسلمان بوو تہوہو بہ چاکیش موسلمان بووہ.^(۲)

لیترہ دا پرساریک دہ کریت ئایا حارثی کوپی سوهید مہرجی ھاوہ لبوونی تیدایہ؟ چونکہ جاریک مور تہد بوہ تہوہو لہ سہر فہرمانی پیغہ مہبہری خوایش (ﷺ) کوژراوہ.

لہ وہ لامدا دلایت:

مہرجی ھاوہ لبوون ئهویہ کہ سیک پیغہ مہبہری خوائ (ﷺ) بہ واقعیہ دیبیت و باوہری پی ھینابیت و لہ سہر ئهوش مردبیت، بؤیہ ئهگہ ریش مور تہد بوویہ وہو باوہری ھینایہ وہو پیغہ مہبہری خوائ (ﷺ) بینہ وہو بہ باوہرداری مرد ئهوہ ھیچ خیلافتیک نیہ لہ ھاوہ لبوونی.

سہ بارہت بہوہی لہ سہر فہرمانی پیغہ مہبہر (ﷺ) کوژراوہ، ئه مہ نابیتہ بہ لگہی بیباوہ ربوونی، بہ لکو حہد دیکئی ئیسلامی بہ سہر دا جیبہ جی کر اوہ کہ کوژرانہ ویہ لہبری کوشتنی کہ سیک، چونکہ دہ بینین ئافرہت ھہ بووہ لہ سہر زینا رجم کر اوہ لہ کاتیکدا پیغہ مہبہر (ﷺ) شایہ تی داوہ بؤ تہوبہ کردنی و وہر گیرانی تہوبہ کہ شی.

ئوہی ذہہ بی دلایت: لہ مونافیقان بووہ، ئه وہیان پیویستی بہ بہ لگہ ھہیہ و ئهگہر بچہ سپیت ئهوہ لہ مہرجی ھاوہ لبوونی دہکات، چونکہ دووروان لہ ھاوہ لان نین.

(۱) تاریخ الإسلام، ج ۲، ص ۲۸.

(۲) تفسیر الطبری، ج ۳، ص ۳۴۰.

به لام ئه مهش به لگه‌ی له سهر نیه، به لکو به لگه‌ی هاوه لبوونی زیاتره:
یه کهم: زه هه بی خۆی هیناویه‌تی که حارث له غه زای به دردا به شداری
کردوو، جا ئیمه له بهرگی یه کهمدا باسمان کردوو که به شداری بوانی به در
چ تایبه تمه ندیه کیان هه یه.

دووهم: طه بهری ده لیت: که تهوبه‌ی کردوو زور به چاکی تهوبه‌ی کردوو.
سییه م: حارث خۆی له پیش جیبه جیکردنی هه دد به سه ریدا به پیغه مبه‌ری
خوای (ﷺ) وت: (ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ)) سویند به خوا من له بهر
هه لگه رانه وه م له ئیسلام ئه وم نه کوشتوو، به لکو له بهر ده مارگیری کوشتم،
وه من ده گه پرمه وه بۆ لای خواو خوین بایبه که شی ده دم و رۆژوو ده گرم
و کۆیله ئازاد ده که م).^(۱)

۷۹۱. حارثی کورپی سوراقه (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سوراقه‌ی کورپی حارثه، له پشتیوانانه له به‌نی
نه ججار، له غه زای به دردا به شداری بوو و تیایدا شه‌ید بوو.^(۲)

۷۹۲. حارثی کورپی سوفیانی قورمیشی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سوفیانی کورپی مه‌عمه‌ری قورمیشیه، هاوه دم به
سوفیانی باوکی له خاکی حه به شه‌وه هات بۆ مه‌دینه.^(۳)

۷۹۳. حارثی کورپی سوفیانی مه‌خزوومی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی سوفیانی کورپی عه‌بدولئه‌سه‌دی مه‌خزوومیه، براهه‌کی
هه‌بوو به ناوی ئه‌بووسه‌له‌مه.^(۴)

^(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۲۲۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۵.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۳-۴۸۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۶.

۷۹۴. حارثی کورپی عهتیک (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهوسی کورپی عهتیکه.^(۱)
حارث برابرهکی ههبوو به ناوی ئههس که له جهنگی ئوحوودا بهشداری کردووه، له جهنگی خهندهقیشدا بهشداری کرد.^(۲)
حارث بهشداری بووه له غهزای ئوحوودا، له غهزاکانی دواتریشدا بهشداری بووه،^(۳) دواي سهردهمی پیغهمبهر (ﷺ) ژیا و له رۆژی ئهجنادهیندا له بیست و ههشتی جهمادیلئوولای سالی سیانزهی کوچی له شام کوژرا.^(۴)

۷۹۵. حارثی کورپی عهتیکی کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهتیکی کورپی نوعمانه، له پشتیوانانه له بهنی نهججار، کونیهکهی ئهبووحهزمه، له غهزای ئوحوود و ههموو غهزاکانی تردا بهشداری کرد، دواي سهردهمی پیغهمبهری خوایش (ﷺ) ژیا و له جهنگی جسر ئهبووعوبهیددا بهشداری بوو و تیایدا شههید بوو.^(۵)

۷۹۶. حارثی کورپی عهددی کورپی مالیک (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهددی کورپی مالیکی کورپی حهرامه، ئهه هاوهلهش له پشتیوانانه، له غهزای ئوحوودا بهشداری کرد.^(۶)
سهبارهت به کاتی مردنی دوو را ههیه، رایهک دهلئیت: له غهزای ئوحوودا شههید بووه، رایهکی تریش دهلئیت: له سالی پانزهی کوچی له جهنگی جسریدا شههید بووه.^(۷)

(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۸۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۲۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۳.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۶.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۶.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۶.

۷۹۷. حارثی کوپی عہددی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عہددی کوپی خہرشہیہ، لہ پشتیوانانہ، لہ جہنگی
ٹوحددا بہ شداری کرد و تیایدا شہید بوو.^(۱)

۷۹۸. حارثی کوپی عہمر (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عہمری کوپی حہرامی کوپی عہمرہ، لہ پشتیوانانہ
لہ خہزرہجیہکان.
حارث برایہکی ہہبوو بہ ناوی سہعد، ہہردووکیان پیکہوہ لہ غہزای
ٹوحددا بہ شدار بوون، ہہردووکیشیان مانہوہ تا لہ جہنگی صفیندا لہ ناو
سوپای علی کوپی ٹہبوو طالیبدا بہ شداری بیان کرد.^(۲)

۷۹۹. حارثی کوپی عہمری باہیلی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عہمری کوپی ٹہعلہبہی باہیلی سہہمیہ، کونہکہی
ٹہبوو مسبہقہیہ، کورپیکی ہہبوو بہ ناوی عہبدولا کہ فہرموودہی لہ
باوکیہوہ گپراوہتہوہ، کورپیکی تریشی ہہبوو بہ ناوی کہریم.^(۳)
حارث دہلئت: کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) لہ عہرفہ بوو چووم بو لای، وتم:
ٹہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) داوای لیخوشبوونم بو بکہ خوا لیم خوش بیت،
ٹہویش فہرمووی: (خوا لیتان خوش بیت)، منیش چوومہ ٹہولاترہوہ تا جیا
لہو خہلکہی تر بہ تاییہت ٹہو نزایہم بو بکات و وتم: ٹہی پیغہمبہری
خوا (ﷺ) نزای لیخوشبوونم بو بکہ خوا لیم خوش بیت، ٹہویش فہرمووی:
(خوا لیتان خوش بیت).^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

^(۴) السنن الكبرى للنسائي - كتاب عمل اليوم والليلة - ما يقول إذا أذنب ذنبا بعد ذنب، الرقم ۱۰۱۸۱.

۸۰۰. حارثی کوپری عہمری طائی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری عہمری طائیہ دواتر له شام نیشته جی بوو،
دواجاریش چوو بؤ غهزا له ئه رمینیا و ئه میری سوپا بووه و له وی له
سه نگهردا وه فاتی کرد.^(۱)

۸۰۱. حارثی کوپری عہمری عہدموی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری عہمری کوپری موئه ممهلی کوپری حه بیبه، قوره یشیه و
له عهدهویه کانه، واته له کوچه رانه.^(۲)
حارث یه کیکه له و حه فتا که سهی له فه تحی خه بیبهردا کوچیان کرد بؤ
مه دینه.^(۳)

۸۰۲. حارثی کوپری عہمری کوپری غهزیه (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری عہمری کوپری غهزیه، له پشتیوانانه له
خه زره جیه کان.^(۴)

۸۰۳. حارثی کوپری عہمری ئه نصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری عہمره، له پشتیوانانه، خالوی یان دهوتریت مامی
به ررائی کوپری عازبه.^(۵)

پیغه مبه ر (ﷺ) بیستبووی پیاویک چووہ ژنه که ی باوکی به هاوسه ر
گرتووہ، بویه حارثی کوپری عہمری نارد تا بیکوژیت، کاتیک ده یویست

ضعفه الألبانی فی سنن النسائی، الرقم ۴۲۲۶.

(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۹.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

(۵) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۴.

بروات، به پراء وتی: مامه گیان بو کوئی ده چیت؟ ئه ویش وتی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) ناردوومی تا بچم بدهم له گهردنی ئه و پیاوهی باوه ژنه که ی به هاوسه ر گرتووه ته وه.^(۱)

له گیزانه وهیه کی تر دا ها تووه به پراء وتی: ئه ری خالو بو کوئی ده چیت.^(۲)

۸.۴. حارثی کوری عورفجه (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عورفجه ی کوری حارثه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، به شدار بوویه کی غه زای به در بوو.^(۳)

۸.۵. حارثی کوری عوقبه (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عوقبه ی کوری قابووسی موزه نیه.^(۴) حارث له گه ل وهه بی مامیدا به بریک مه ره وه هات به ره و مه دینه، که چی بینیان مه دینه چۆله، بۆیه چون به ره و ئو خود و چونه خزمه ت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و موسلمان بوون و ده ستیان کرد به جهنگ دژ به بیباوه پان تا هه ردو وکیان شه هید بوون، عومه ری کوری خه ططاب ده یوت خو شترین مه رگ له لام مه رگی موزه نیه کانه.^(۵)

۸.۶. حارثی کوری عومهیری ئه زدی (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عومهیری ئه زدی، نیردر او ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو بو لای پاشای بو صرا تا نامه ی پیغه مبهری خوا ی (ﷺ) پی بگه یه نیته

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۹۰۵.

(۲) المستدرک علی الصحيحین، الرقم ۲۷۰۷.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۶.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۷.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

دهست،^(۱) کاتیک گه‌یشته ناوچه‌ی موئته، شوره‌حبیلی کوڤی عه‌مری غه‌سانی ری‌ی پی گرت و به‌ستی‌وه‌و دای له‌گه‌ردنی و کوشتی، که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ئه‌و هه‌واله‌ی پی گه‌یشت سوپای نارد به‌ره‌و موئته.^(۲)

۸.۷. حارثی کوڤی فه‌روه(ﷺ)

ناوی حارثی کوڤی فه‌روه‌ی کیندیه، ورده‌کاری سه‌باره‌ت به‌ژیانی نه‌هاتووه.^(۳)

۸.۸. حارثی کوڤی قه‌یسی(ﷺ)

ناوی حارثی کوڤی قه‌یسی کوڤی خه‌لده‌یه، کونیه‌که‌ی ئه‌بو‌وخالیده، له‌پشتیوانانه له‌خه‌زه‌جیه‌کان.^(۴)

دایکی ناوی که‌بشه‌ی کچی فاکیهه، هه‌روه‌ها ژنه‌که‌ی ناوی ئه‌نیسه‌ی کچی نه‌سره، له‌م ژنه‌ی چه‌ند مندالکی هه‌بوو (موخه‌لله‌د و خالید و خولده).^(۵) حارث له‌به‌یعه‌تی عه‌قه‌به و غه‌زای به‌در و زۆربه‌ی غه‌زاکانی تریشدا به‌شدار بوو، پاش وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) ژیا و له‌جه‌نگی یه‌مامه‌شدا به‌شدار کرد و تیایدا بریندار بوو، به‌هۆی ئه‌و برینه‌یه‌وه له‌سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کوڤی خه‌ططابدا کۆچی دوایی کرد.^(۶)

۸.۹. حارثی کوڤی کورز(ﷺ)

ناوی حارثی کوڤی کورزه، دواتر له‌حیمص نیشته‌جی بوو.^(۷)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۴۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۲.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۲.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۹۱.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۰۳.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۴.

۸۱۰. حارثی کورپی مالیکی کینانی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی مالیکی کورپی قهسی کینانی، ناسراوه به ئینولبه رصاء، به ناوی دایکيه وه یان دهوتریت به ناوی نه نکيه وه ناسراوه، نیشته جینی مه ککه بوو و دواتر چوو له مه دینه نیشته جی بوو.^(۱) چهند فه رمووده یه کی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گیزاوه ته وه.^(۲) حارث ده لیت: روژی فه تحی مه ککه بیستم پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده یفه رموو (لا تغزی هذه بعد اليوم إلى يوم القيامة)،^(۳) (ئه م شاره له مرۆ به دواوه تا روژی دواپی هیرشی ناکریته سه).

له سه رده می ئه میرایه تی مه روانی کورپی چه که مدا حارث ده چوو سه ردانی مه روانی ده کرد و له کوریدا داده نیشته، جاریک وترا فه یه هی خوایه و عومه ری کورپی خه ططابیش له شوینی خویدا دایناوه، مه روانیش وتی: فه یه هی ئه میری باوه پرداران مو عاویه یه و چوون بیه ویت وا دایده نیت، حارث چوو یه دهره وه و گیشته به سه عدی کورپی ئه بی وه قاص و مه سه له که ی بو باس کرد، سه عیدی کورپی موسه یب ده لیت: ده مو یست بجمه مزگه وته وه که سه عدی کورپی ئه بی وه قاص بانگی کردم و وتی: وهره له گه لم، منیش له گه لی چووم تا چووینه لای مه روانی کورپی چه که م، سه عد لیتی تووره بوو که بو قسه ی وای کردوه، دواتر مه روان پرسیاری کرد کن پیی وت، وترا حارث پیی وت، مه روان بریاری دا کراسه که ی حارث لایه ن و لیتی بدن، له و کاته دا دهرگاوانه که ی مه روان هات و وتی: چه کیمی کورپی حیزام- که هاوه لیکمی گه وره ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو- داوای هاتنه ژووره وه ده کات، خیرا

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۵.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب السير عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء ما قال النبي (ﷺ) يوم فتح مكة إن هذه لا تغزی بعد اليوم ، الرقم ۱۶۱۱ وقال حسن صحيح.

مهروان وتی: جله کانی بکهنه وه بهر و بیبهنه دهره وه با ئەم پیاوه شمان
 لی هان نه دات.^(۱)

۸۱۱. حارثی کوری مالیکی ئەنصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کوری مالیکه و له پشتیوانانه.

ئهنه سی کوری مالیک ده لیت: روژیک پیغه مبهەر (ﷺ) گه یشت به حارث
 و پیتی فهرموو (ئهی حارث چون به یانیت کرده وه؟) ئه ویش وتی: به
 بر وای حه قم بۆ خوا به یانیم کرده وه، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (بزانه
 چی ده لیت چونکه هه رشتیک راستیه کی هه یه ئهی راستی ئیمان هه کی
 تۆ چیه؟)، ئه ویش وتی: دهر وونم تۆراند له دنیا و بۆ ئه وه ش شه و
 بیدار بووم و روژم به روژوو بووم و حالیکم هه بوو و امده زانی به
 روونی ته ماشای عهرشی پهروهردگارم ده که م و ده بینم به هه شتیه کان
 سهردانی به کتریان ده کرد، باری ناره حه تی دۆزه خیه کانیشم ده هاته پیش
 چاو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (ئهی حارث چاک ناسیوته دهی دهستی
 پیوه بگره).^(۲)

دوای چوونی حارث پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی: (من سره ان ينظري من نور الله
 قلبه فلينظري الحارث بن مالك)،^(۳) (کی حه ز ده کات سهیری که سینک بکات که خوا
 دلی رووناک کردوه ئه و با سهیری حارثی کوری مالیک بکات).

له گێرانه وه یه کی تر دا هاتوووه دواتر حارث وتی: ئهی پیغه مبهیری
 خوا (ﷺ) نزای شه هیدیم بۆ بکه، ئه ویش نزای شه هیدی بۆ کرد، ئه وه بوو
 جاریک هیزشیک براو حارث چوو و جهنگا و توانی نزیکه ی هه شت که س
 له و هیزش به رانه بکوژیت و دوا جاریش خۆی شه هید بوو.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۶.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۶، قال ابن حجر في الإصابة إسناده ضعيف جدا.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۸.

۸۱۲. حارثی کورپی مه عمهر (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی مه عمهری کورپی حه بیبه،^(۱) ژنه که شی ناوی قوته یله ی کچی مه ظعوون بوو،^(۲) کورپیکی هه بوو به ناوی حاطب، کورپیکی تریشی هه بوو به ناوی حه ططاب، کورپیکی تریشی هه بوو به ناوی مه عمهر، ئەمانه هه سئیکیان برای حه ق و دا بوون.^(۳)

عوثماني کورپی مه ظعوون ژنبرای حارث بوو.^(۴)

حارث برایه کی هه بوو به ناوی جه میل، برایه کی تریشی هه بوو به ناوی سوفیان.^(۵)

حارث له گهل حاطبی کورپیدا له کۆچی حه به شه دا به شدار بوو، ئینجا له وی حاطبی کورپی مندالئیکی بوو که ناوی نا حارث، هه روه ها مندالئیکی تری بوو ناوی نا موحه ممه د، به لام حاطب خوی له حه به شه کۆچی دوایی کرد.^(۶)

۸۱۳. حارثی کورپی نوبه یه (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی نوبه یه، کورپیکی هه بوو به ناوی ئەنه س که ئەویش هاوه ل بووه و فهرمووده شی له باوکیه وه گپراوه ته وه، ئەم هاوه له له ئەهلی صوفقه بووه.^(۷)

حارث ده لئیت: له پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بیست کاتیک حوسه یینی لا بوو ده یفه رموو (ئهم کوپهم له زهویه ک ده کوژرئیت که پینی دهوترئیت عئراق، جا هه رکه س پینی گه یشت با پالپشتی بیت و سه ری بخات).

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۰.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۴۷.

(۴) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۲۹۴.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۲۳.

(۶) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۴۳۵.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۱.

ئهوهبوو ئه نه سى كورپى گه يشت بهو سه رده مه و له سوپاي حوسه ينى كورپى عه ليدا به شدارى كرد و كوژرا. (۱)

۸۱۴. حارثى كورپى موسليم (ﷺ)

ناوى حارثى كورپى موسليمى حيجازيه و كونه كهى ئه بوو موغيره ي مه خزووميه. (۲)

۸۱۵. حارثى كورپى موزهرس (ﷺ)

ناوى حارثى كورپى موزهرسى كورپى عه بدره زاحه، ئه م هاوه له له پشتيوانانه، له به يعه تى رىضواندا به شدار بوو، دواى وه فاتى پينغه مبه رى خوايش (ﷺ) ژيا و له جهنگى قادسيه دا به شدارى كرد و تيايدا شه هيد بوو. (۳)

۸۱۶. حارثى كورپى موعاذ (ﷺ)

ناوى حارثى كورپى موعاذى كورپى نوعمانه، له پشتيوانانه له ئه وسيه كان له ئه شههليه كان، (۴) برائى سه عدى كورپى موعاذه، (۵) دايكى ناوى كه بشه ي كچى رافيعه. (۶)

حارث له غه زاي به دردا به شدار بوو. (۷)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۱.

(۲) التاريخ الكبير للبخاري، ج ۲، ص ۲۶۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۹.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۹.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۰.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴۲۰.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۰.

۸۱۷. حارثی کوپری موعاویہ (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کوپری موعاویہی سکونیه، دواى سه رده می پیغه مبهری خوا (رضی اللہ عنہ) ژیا و له رۆژانی ریککه وتنی نیوان موعاویه و حه سه نی کوپری عه لیدا له کووفه کۆچی دواپی کرد.^(۱)

۸۱۸. حارثی کوپری نه ضر (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کوپری نه ضری سه همیه، یان دهوتریت کوپری سه همه، له پشتیوانانه.

کاتیک کۆچه ران و پشتیوانان له که پری به نی ساعیده سه بارهت به مه سه له ی خیلافهت مشتومریان هه بوو حارثی کوپری نه ضری نه نصاری هه ستا و به دیره شیعریک هاوه لانی دواند، دواتر وتی: ئەى گرۆی ئەوس و خه زه رج له خوا بترسن و داهاتوتان له بهرچاو بیت.^(۲)

۸۱۹. حارثی کوپری نه ضری نه نصاری (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کوپری نه ضری کوپری حارثی نه نصاریه، یه کیک بوو له به شداربوانی به یعه تی ریضوان، هه م خۆی و هه م باوکیشی هاوه لی پیغه مبهری خوا (رضی اللہ عنہ) بون.^(۳)

۸۲۰. حارثی کوپری نه وفه ل (رضی اللہ عنہ)

ناوی حارثی کوپری نه وفه لی کوپری حارثی کوپری عه بدولموطه لیبه، دایکی ناوی ظریبه ی کچی جوندوبه.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۲.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۵۶.

حارث له سهردهمی پینغه مبهردا (ﷺ) کورپنکی بوو و ناوی نا عه بدولا،^(۱)
پینغه مبهردا (ﷺ) خورمای له لیوی سوی و نزای بۆ کرد.^(۲)

ههروهها ئەم مندالانەى تریشى ههبوو (موحه ممه‌دى گه‌وره، ره‌بیعه،
عه‌بدوړه‌حمان، ره‌مله، ئومموزوبه‌یر، ظریبه)، ئەمانه‌ى له‌و ژنه‌ى بوو که
خوشکی ئومموحه‌بیبه بوو واته له‌ کچه‌که‌ى ئەبووسوفیان، هه‌روهها ژنیکى
ترى هه‌بوو به‌ ناوی ئومموعه‌مرى کچی موطه‌لیب که له‌میش ئەم مندالانەى
هه‌بوو (عوتبه، موحه‌ممه‌دى بچووک، حارث، ره‌یطه، ئومموحارث). هه‌روهها
که‌نیزه‌یه‌کیشى هه‌بوو که له‌و که‌نیزه‌یه‌ مندالینکی لینی بوو به‌ ناوی سه‌عید.
(۳)

پینغه مبهردا (ﷺ) هه‌ندئ له‌ کاروبارى مه‌ککه‌ى به‌م هاوه‌له‌ سپارد، دواتریش
هه‌ریه‌ک له‌ ئەبووبه‌کر و عومه‌ر و عوثمان ئەویان له‌و پۆسته‌دا هه‌شته‌وه،
ئینجا خۆى چوو بۆ به‌صره‌و تا مردن له‌وئى مایه‌وه.^(۴)

به‌لام ئیبن ئەثیر ده‌لێت: راست نیه‌ ئەبووبه‌کر ئەوى به‌ به‌رپرسی مه‌ککه‌
هه‌شته‌بیته‌وه، چونکه له‌ سهرده‌مى ئەبووبه‌کرده‌ عه‌تتابى کورپى ئەسید والى
مه‌ککه‌ بوو، به‌لکو پینغه مبهردا (ﷺ) ئەوى وه‌ک به‌رپرسی جووده‌ دانا و دواتر
ئەبووبه‌کر لایبێرد، دواتر له‌ سهرده‌مى عوثماندا سه‌رله‌نوئى ئەو کاره‌ى پى
سپێردرا تا ئەو کاته‌ى خۆى چوو بۆ به‌صره‌.^(۵)

هه‌روهها حارث ئاوازواى پینغه مبهردا (ﷺ) بوو، چونکه ژنه‌که‌ى ناوی
هه‌ندی کچی ئەبووسوفیان بوو، له‌کاتیکدا ئومموحه‌بیبه‌ى کچی ئەبوسوفیان
ژنى پینغه مبهردا (ﷺ) بوو.^(۶)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۳.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۵۶.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۵۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۳-۶۰۴.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۳.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۳.

دهوتریت له کۆتاییهکانی خیلافهتی عومهری کورپی خهتتاابدا مردووه،^(۱) رایهکی تر دهلّیت: له کۆتاییهکانی سهردهمی خیلافهتی عومانی کورپی عهفاندا له بهصره کۆچی دوایی کرد، رایهکیش دهلّیت: له سهردهمی موعاوییهی کورپی نهبووسوفیاندا مرد،^(۲) کاتیک مرد تهمهنی ههفتا سال بوو.^(۳)

۸۲۱. حارثی کورپی نوعمانی کورپی ئومهیه (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی نوعمانی کورپی ئومهیه، له پشتیوانانه له ئهوسیهکان.^(۴)

حارث له غهزای بهدر و ئوحووددا بهشدار بوو، به دنیاییهوه له غهزاکانی تریشدا بهشدار کردووه، چونکه تا دوای سهردهمی پیغهمبهر (ﷺ) ژیاوه.^(۵) حارث تا سهردهمی خیلافهتی عهلی کورپی نهبووطالیب ژیا و لهناو سوپای عهلیدا له جهنگی صفیندا بهشدار کرد.^(۶)

۸۲۲. حارثی کورپی نوعمانی کورپی ئیساف (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی نوعمانی کورپی ئیساف، له پشتیوانانه له بهنی نهججار، له غهزای موتهدا بهشدار بوو و تیایدا شهید بوو.^(۷)

۸۲۳. حارثی کورپی نوعمانی ئهنصاری (ﷺ)

حارثی کورپی نوعمانی کورپی رافیه، له پشتیوانانه له ئهوسیهکان.^(۸)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۳.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۱.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۲.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۲.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۲.

۸۲۴. حارثی کورپی هانیء (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی هانیئی کیندی، وهک وهفد هاتوته خزمته پیغه مبهری خوا (ﷺ) و دواى وهفاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی ساباط له مه دایندا به شدار بوو.^(۱)

کاتیک سه عدی کورپی ئه بی وه قاص له قادیسیه وه به ره و مه داین چوو له ریډا گه یشتنه ناوچه ی ساباط و له وئ جهنگی قورس رویدا، حارثی نه به ریډه کی ناوازه ی نیشاندا، دوژمن چوارده وریان گرت، حارث هاواری کرد (یا حکر یا حکر) که به شیوه زاری یه مهنی دهیوت و مه بهستی حیجری کورپی عه دی بوو، حیجر چوو به دهمیه وه و رزگاری کرد.^(۲)

۸۲۵. حارثی کورپی هیشام (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی هیشامی جوهه نیه،^(۳) کونیه که ی ئه بوو عه بدوره حمانه، له میصر نیشته جی بوو.^(۴)

ئه بوو عه بدوره حمان دوو فرموده ی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گنراوه ته وه.^(۵)

ئه م هاوه له له غه زای خنده قدا به شدار بوو.^(۶)

۸۲۶. حارثی کورپی هیشامی کورپی موغیره (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی هیشامی کورپی موغیره ی کورپی عه بدولای مه خزرومیه، برای ئه بوو جه هل و ئاموزای خالیدی کورپی وه لیده.^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۰۹.

(۵) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۷۰۷.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۲۶۱.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۵.

ژنه که ی ناوی فاتیمه ی کچی وه لیده که دایکی عه بدوره حمانی کوری حارثه،^(۱) دایکی ناوی ئوممولجلاس ئه سمائی کچی موخه ریبه یه.^(۲) حارث کچیکی هه بوو به ناوی ئومموحه کیم،^(۳) کورپیکیشی هه بوو به ناوی عه بدوره حمان.^(۴)

حارث له جهنگی به دردا له ریزی بیناوه راندا به شداری کرد و شکستی خوارد، دواتر له جهنگی ئو خودیشدا هه ر به بیناوه ری به شداری کرد، به وجوره به بیناوه ری مایه وه تا له فه تحی مه ککه دا موسلمان بوو، به لام به جوانی موسلمان بوو و موسلمان بوونه که ی روو که ش نه بوو، هاوکات چند فهرمووده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گیراوه ته وه.

له روژی فه تحی مه ککه دا حارث داوای په نای کرد له ئومموهانی، جا عه لی برای ویستی بیکوژیت، به لام ئومموهانی رازی نه بوو و ئه وه ی لای پیغه مبه ر (ﷺ) باس کرد، پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) فهرمووی: (ئیمه ش په نای ئه وه مان داوه که تو په نات داوه)، رایه کی تر ده لیت: ئومموهانی په نای حارثی نه داوه، به لکو په نای که سینی تری داوه به ناوی هوبهیره.^(۵)

حارث له غه زای حونه یندا به شداری کرد و پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) له ده سته که و ته کانی غه زای حونه یندا سه د و شتری پی به خشی.^(۶)

حارث له سه رده می عومه ری کوری خه ططابدا له مه ککه وه به ره و شام که و ته ری و ژن و مندالیشی له گه ل خوی برد، خه لکیکی زوری مه ککه شوینی که وتن، ئه ویش به وانی وت: که مه به سستی ئه وه نیه شوین بگوریت به لکو ته نها له پیناو خواوا مه ککه جی دلیت، تا کوتایی ژیانی له شام جیهادی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۲۶۶.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۴.

دهکرد، دواجار حارث لهوئ به نهخوئشی تاعوون کۆچی دوايي کرد،^(۱)
کاتی کۆچهکەشی له سالی ههژدهی کۆچیدا بوو.^(۲)

۸۲۷. حارثی کورپی وههب (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی وههب یان وههبانه له بهنی عهددی،^(۳) وهک وهفد
هاتوهته خزمهت پیغهمبهری خوا(ﷺ).^(۴)

۸۲۸. حارثی کورپی ئهبی سهبره (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهبی سهبرهیه، رایهک دهلیت: رایهکی ههبووه به
ناوی سهبره، رایهکی تریش دهلیت: بهلکو کورهکهی ناوی سهبره بووه.^(۵)

۸۲۹. حارثی کورپی ئهبی قارب (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهبی قاربی قورهیشی سههمیه، له جهنگی ئهجنادهیندا
بهشداری کرد و تیایدا شههید بوو.^(۶)

۸۳۰. حارثی کورپی ئهنهس (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهنهسی کورپی رافیعیه، له پشتیوانانه له ئهوسیهکان
له ئهشههلیهکان.^(۷)

حارث له غهزای بهدردا بهشدار بوو، له غهزای ئوحدیشدا بهشدار
کرد و تیایدا شههید بوو.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۵-۶۰۸.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۴۴۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۱۳۸.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۲.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۲.

(۸) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۸۱.

۸۳۱. حارثی کورپی ئه نهسی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئه نهسی کورپی مالکیه، ئه م هاوه له ش له پشتیوانانه و به کیکه له به شداربوانی غه زای به در،^(۱) ئه بو و عومه ر ده لیت: ده ترسم ئه مه هر حارثی کورپی ئه نهسی کورپی رافیع بیت، ئیبن چه جه ر ده لیت: نه خیر ئه مه که سیکی جیا به.^(۲)

۸۳۲. حارثی کورپی ئهوس (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهوسی کورپی رافیع، له پشتیوانانه له ئهوسیه کان له ئه شه لیه کان، له غه زای به دردا به شدار بوو.^(۳)

۸۳۳. حارثی کورپی ئهوسی کورپی عه تیک (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهوسی کورپی عه تیکی کورپی عه مره،^(۴) له پشتیوانانه له ئهوسیه کان، له غه زای ئو حود و غه زاکانی تریشدا به شدار کرد، له جهنگی ئه جناده یندا شه هید بوو،^(۵) ئه مه ش له بیست و هه شتی مانگی جه مادیلئوولای سالی سیانزه ی کۆچی و له شامدا بوو.^(۶)

۸۳۴. حارثی کورپی ئهوسی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئهوسی کورپی موعازی کورپی نوعمانه، له پشتیوانانه له ئهوسیه کان، برارازی سه عدی کورپی موعازی گه وره ی ئهوسیه کانه،^(۷)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۶۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۴.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

کونیه که ی ئه بوو ئه وسه.^(۱)

دایکی ناوی هیندی کچی سه ممالکی کوری عه تیکه.^(۲)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) برایتی خسته نیوان پشتیوانان و کوچهران هه ریه ک

له عامری کوری فهیره و حارثی کوری ئه وسی کرد کرد به برای یه ک.^(۳)

حارث له جهنگی به در و ئو حودیشدا به شدار بوو، رایه ک ده لیت: له

ئو حوددا شهید بووه، به لام راستتر وایه له جهنگی ئو حوددا شهید

نه بووه، چونکه دایکمان عائیشه ده لیت: له غه زای خنده قدا سه عدی کوری

موعاذ و حارثی برازایم بینی.^(۴)

حارث له کوشتنی که عیبی کوری ئه شره فدا به شدار بوو.^(۵)

کاتیک سه عدی کوری موعاذ وه فاتی کرد حارثی کوری ئه وسی برزای

ته رمی سه عدی شوورد و یه کیکیش بوو له وانهی که تهرمه که یان خسته ناو

گوره که وه.^(۶)

۸۲۵. حارثی کوری ئوقه یش(ﷺ)

ناوی حارثی کوری ئوقه یش یان کوری و ئوقه یشی عوکلای عه وفیه،

هاوپه یمانی پشتیوانان بوو.^(۷)

حارث چه ند فه رمووده یه کی له پیغه مبه ری خواوه(ﷺ) گتپراوه ته وه.

حارثی کوری ئوقه یش ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (ما من مسلمین

یموت لهما أربعة أفراط إلا أدخلهما الله الجنة بفضل رحمته)، (هه ر ژن و میتردیک چوار

مندالیان بمریت خوای گه وره به فه زل و ره حمه تی خوئی هه ردووکیان

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۲۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۲۳۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۰۸.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۲۷.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۲۲.

^(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۲.

دهخاته بهه شته وه) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه ی ئه گهر سیانیان بمریت هه ر ئه وه ی بۆ هه یه؟ فه رمووی: ئه گهر سیانیشیان بمریت، وتیان ئه ی ئه گهر دوانیان بمریت؟ فه رمووی: ئه گهر دوانیشیان بمریت.^(۱)

حارثی کورپی ئوقه یش ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (إن الرجل من أمتي ليدخل الجنة، فيشفع لأكثر من مضر، وإن من أمتي من يعظم للنار حتى يكون أحد زواياها)،^(۲) (که سی وا هه یه له ئوممه ته که مده ده چیته بهه شت و شه فاعه ت ده کات بۆ خه لکیک زیاتر له ژماره ی هۆزی موضهر، له ئوممه ته که شم که سی وا هه یه گه وه ره ده کریت بۆ ناو دۆزه خ تا ئه وه ی کونجیکی دۆزه خ ده گریت).

۸۳۶. حارثی کورپی شوره یح (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی شوره یحی کورپی نوئه یبی نومه یریه،^(۳) وه ک وه فدی به نی مینقه ر هاته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلمان بوو، فه رمووده ی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گێراوه ته وه.

حارثی کورپی شوره یح ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) چووم تا له گه لیدا له و مزگه وته نوێژم کرد که له نینوان مه ککه و مه دینه دا بوو، ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (إن المسلم أخو المسلم، إذا لقيه رد عليه من السلام بمثل ما حياه به أو أحسن من ذلك، وإذا أستمره نصح له، وإذا استنصره على الأعداء نصره ...)،^(۴) (موسلمان برای موسلمان، ئه گهر پینی گه یشت به و جووره ی سه لامی لیکردوه یان به جوانتر له سه لامکردنه که وه لامی سه لامی ده داته وه وه لامی ده داته وه، ئه گهر راویژی پئ کرد ئاموژگاری ده کات، ئه گهر داوای کرد دژ به دوژمن پالپشتی بیت سه ری ده خات).

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث الحارث بن أقيش (ﷺ)، الرقم ۱۸۰۷۱.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الزهد - باب صفة النار، الرقم ۴۲۲۲، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۴۲۲۲.

^(۳) معجم الصحابة لابن قانع، ج ۱، ص ۱۸۳.

^(۴) شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۷۳۶۹.

۸۲۷. حارثی کوپری صہمہ (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری صہمہی کوپری عہمری کوپری عہتیکہ،^(۱) لہ پشتیوانانہ لہ خہزہ جیہ کان،^(۲) دایکی ناوی تہ ماضوری کچی عہمری کوپری عامیرہ، ژنہ کەشی ناوی خہولہی کچی عوقبہ بوو کہ دایکی سہعدی کوپری بوو، ژنیکی تریشی ہہ بوو بہ ناوی عتیلہی کچی کہ عہب کہ دایکی ئە بولجوہہیمی کوپری بوو.^(۳)

کوپریکی ہہ بوو کہ ناسرابوو بہ ئە بوو عثمان،^(۴) کوپریکی تری ہہ بوو بہ ناوی سہعد کہ لہ جہنگی صفیندا لہ سوپای عہلی کوپری ئە بوو و طالیبدا کوژرا.^(۵)

حارث خوشکیکی ہہ بوو بہ ناوی سخیلہ کہ ئەویش ہاوہل بوو.^(۶) کاتیک پیغہمبەر (ﷺ) برایہ تی خستہ نیوان کۆچەر و پشتیوانان ہرہک لہ حارثی کوپری صہمہو صوہہیبی کوپری سینانی کرد بہ برای یہک.^(۷) ئەم ہاوہلہ خوئی ئامادہ کرد بو غہزای بہدر و لہ ناوچہی رەوحا پیغہمبەر (ﷺ) گنزابہوہ چونکہ بریندار بوو بوو، ہر وہا پیغہمبەر (ﷺ) دواتر پشکی دەستکەوتی بو دانا و ہک ئەوہی بہ شدار بووی غہزاکہ بوویت.^(۸) حارث لہ غہزای ئو خودیشدا بہ شدار ی کرد، ئەوہ تا حارث دەلیت: کاتیک پیغہمبەر (ﷺ) لہ شیوہ کہ بوو سہبارت بہ عہدو پەحمانی کوپری عہوف پرسیاری لیکردم و ہہوالی ئەوی پرسی، منیش وتم: وا لہ لاپالی شاخہ کہ وہیہ،

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۸.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۷، تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۲، ص ۲۵۲.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۰۸.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۱۲.

(۵) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۳، ص ۵۴۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۲.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۸۷.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۸.

بینیم دستہ کی دوڑمن ہاتھوں بوی و منیش ویستم بچم بؤ پالپشتی
 ٲہو، بہ لام کہ توم بینی ہاتم بؤ لای تو، پیغہ مبریش (ﷺ) فرموی: (ألا
 إن الملائكة تقاتل معہ)، (چاک بزانه فریشتہ کان لہ گہل ٲہودا دہجہ نگن و پالپشتی
 دہکن)، حارث دلٲت: منیش گہ رامہ وہ بؤ لای عہ بدورہ حمان و بینیم لہ نیو
 حہوت لاشہی کوڑراودایہ، پیتم وت: نہ نالٲت ہہ موو ٲہمانہت کوشت؟ وتی:
 ٲہ میان ٲہرگہ ٲہی کوری شورہ حبیل کوشتی، ٲہم دوانہش من کوشتنم،
 بہ لام ٲہمانہی تر بہ دستہی کہ سانیک کوڑران نہ مدہ بینین، منیش وتم: خوا
 و پیغہ مبرہ کہی راستیان فرموو.^(۱)

حارث لہ غہ زای ٲو خوددا لہ گہل پیغہ مبرہ ری خوا (ﷺ) مایہ وہو بہ یعہ تی
 مانہ وہ تا مہرگی پٲدا.^(۲)

حارث لہ غہ زای ٲو خوددا عوٹمانی کوری عہ بدولای کوشت (کہ لہ
 بیباوہرہ کان بوو) و چہک و شتہ کہی برد، پیغہ مبریش (ﷺ) ہیچی لی
 نہ سہندہ وہو دای بہ خوی، ٲہوہش تہنہا بؤ ٲہم هاوہ لہ وابوو.^(۳)

حارث لہ بیئر معوونہ شدا بہ شدار بوو و تیایدا لہ گہل ٲہو دستہی
 تری موسلماناندا کہ ناپاکییان لیکرا شہید بوو،^(۴) ٲہو کات کہ هاوریکانیاں
 کوڑران حارث و عہ مری کوری ٲومہ ییہ ٲامادہ نہ بوون، سہیریان کرد
 بالندہ بہ سہر مالیانہ وہیہ، کہ ہاتن دہ بینن هاوہ لہ کانیاں کوڑراون، حارث
 بہ عہ مری وت: دلٲت چی بکہین؟ وتی: من پیتم باشہ بچینہ وہ بؤ لای
 پیغہ مبرہ (ﷺ)، بہ لام حارث وتی: لہ شوٲنی کہ تیایدا مونذیر کوڑراوہ
 دہرناچم، بویہ لینہ وی و خوی گہ یاند بہ دوڑمن و جہنگا تا کوڑرا، ٲہویش
 چ کوشتنیک، بہ چہند رمیک تییکہ وتن تا کوشتیان.^(۵)

(۱) المعجم الکبیر للطبرانی، الرقم ۳۳۰۴، معرفۃ الصحابۃ لأبی نعیم الأصبہانی، الرقم ۱۹۰۸.

(۲) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۲، ص ۲۵۲.

(۳) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۴۸۷.

(۴) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۲، ص ۲۳۶-۲۳۷.

(۵) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۴۸۷-۴۸۸.

وهستانیک

مهسه لهی ناردنی فریشته بۆ هاوکاری باوه‌پداران له جهاددا مهسه لهیهکی دروسته و موسلمان ده‌بیت برپای به‌وه هه‌بیت، چونکه خوای گه‌وره له قورئانی پیروژدا ئاماژه‌ی به‌وه داوه و هیچ گومانیک له‌وه باره‌وه نه‌هیشتوه‌ته‌وه، جا که ده‌بینین که سانیک له‌بابه‌تی توژیینه‌وه‌ی میژوویدا ئه‌م‌بابه‌ته لاده‌ده‌ن و ده‌لین ئه‌وه شتیکی بیروباوه‌ریه و هیچ په‌یوه‌ندیه‌کی نیه به‌ رووداوی میژووویه‌وه، ئه‌وانه که وتوونه‌ته هه‌له‌وه، چونکه هه‌ر ئه‌و سه‌رچاوانه‌ی ورده‌کاریه‌کانی تریان باس کردون هه‌مان ئه‌و شتانه‌شیان باس کردون، جا لیره‌دا گومانیک تر دروست ده‌که‌ن و ده‌لین ئه‌و گێرانه‌وانه هاوشیوه‌ی ئه‌فسانه‌ی جه‌نگه‌کانی یۆنان و رۆمان و جه‌نگه‌کانی میژووی کۆنن که باس ده‌که‌ن خواوه‌نده‌کان هاتون بۆ هاوکاری سوپاکان، له‌مه‌وه سه‌باره‌ت به‌ راستی یارمه‌تی فریشته‌کان بۆ موسلمانان گومان بۆ موسلمان دروست ده‌که‌ن و ده‌لین ئه‌وه خه‌یالاته، له‌وانه‌شه هه‌ندی موسلمانی ساده به‌وه قه‌ناعه‌ت بکه‌ن، نازانن ئه‌مه له‌لایه‌که‌وه واته به‌درۆخسته‌وه‌ی قورئان، ئه‌مه‌ش واته ناراستبوونی ئیسلام، به‌مه‌ش ئه‌و که‌سه مایه‌پووچ ده‌رده‌چیت، له‌لایه‌کی تریشه‌وه گومان خسته‌سه‌ر هه‌ر زانیاریه‌که که به‌ دلی ده‌سته‌یه‌ک نه‌بیت، جا زانیاریه‌ک که له‌ قورئاندا هاتبیت و له‌ فه‌رمووده‌شدا باس کرابیت و له‌ کتیبه‌کانی میژوووشدا له‌ زاری موسلمانان و هه‌روه‌ها قوره‌یشیه بیباوه‌ره‌کانیشه‌وه باس کرابیت، هی ئه‌وه‌یه له‌به‌ر نه‌گونجانی له‌گه‌ل بییری دنیا‌بینی ده‌سته‌یه‌کی ماددیگه‌رادا به‌رپه‌رچ بدریته‌وه؟ ئه‌مه به‌ره‌میکی راقه‌ی ماددیگه‌راییه بۆ میژوو که هه‌موو شتیکی ده‌به‌نه‌وه سه‌ر لایه‌نی ماددی و هه‌ر شتیکی‌ش له‌ دنیا‌ی مادده‌ ده‌ر‌ب‌جیت و نه‌بینراو بیت به‌ ئه‌فسانه‌ی میژوویی ناوزه‌دی ده‌که‌ن.

خوای گه وره سه بارهت به ناردنی فریشته کان بو هاوکاری موسلمانان ده فهرمویت (إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلاَفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ، بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلاَفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ، وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ).^(۱)

ههروه ها ده فهرمویت (إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبُّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِآلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّفِينَ، وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ، إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنزِلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُم رِجْسَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ، إِذْ يُوجِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّثُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأَلَتِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرَّغْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَغْنَاقِ وَاصْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ).^(۲)

۸۳۸. حارثی کوری طوفه یلی (ﷺ)

ناوی حارثی کوری طوفه یلی کوری عهمری ده وسیه، باوکی به کتیک بوو له شاعیره گه وره کانی عه ره ب و به کتیک بووه له گه وره هاوه لان.^(۳)

برایه کی هه بوو به ناوی ذابیل که فهرمووده ی له پیغه مبه ره وه گنراوه ته وه.^(۴)

۸۳۹. حارثی کوری عه بدشه مس (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عه بد شه مسی خه ثعه میه،^(۵) مندالکی هه بوو به ناوی حمیه ری که فهرمووده ی له باوکیه وه گنراوه ته وه، ههروه ها حارث فهرمووده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گنراوه ته وه.^(۶)

حارث دواتر له شام نیشته جی بوو و له وی مایه وه.^(۷)

(۱) آل عمران: ۱۲۴-۱۲۶.

(۲) الأنفال: ۹ - ۱۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۰۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۰۲.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۳.

(۶) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۹۶۷.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۲.

۸۴. حارثی کوری عہدولای (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عہدولای کوری ئهوسى ثقهفیه،^(۱) له طائيف نيشتهجى بوو.^(۲)

حارث تا سهردهمی خيلافهتی عومرهی کوری خهططابيش ژيا، وهک له فهرموودهيهکدا دهليت: هاتم بۆ لای عومهری کوری خهنتاب و سهبارهت به ژنيک پرسيارم ليکرد که له رۆژى سهربرپینی قوربانیدا تهواف بکات و دواتر بکهويته سوورپی مانگانهوه، ئهويش له وهلامدا وتی: با کۆتا شت تهوافی کهعبه بيت، حارثيش وتی: دهی پينغهمبهريش (ﷺ) هه ر وا فهتواى بۆ دام، عومهریش وتی: داوهشيتت لهسهر شتيک پرسيارت لی کردم که پيشتر ئه و پرسيارهت له پينغهمبهر (ﷺ) کردوه.^(۳)

له گيرانهوهيهکی تردا هاتوووه عومهر پینی وت: ئه مهت له پينغهمبهر (ﷺ) بيستوووه بۆ ئيمهت نهگيراوتهوه؟^(۴)

۸۴. حارثی کوری عہدولای دھوسى (ﷺ)

ناوی حارثی کوری عہدولای دھوسيه، وهک ئه ندامتيکی وهفدی دھوسيهکان هاته خزمهت پينغهمبهر (ﷺ)، دواتر که وهفدهکه گهرا نهوه باوکی حارثيش گهرايهوه بهلام حارث له خزمهت پينغهمبهردا (ﷺ) مايهوه.^(۵) دواتر حارث هه ر لهوئى بوو تا پينغهمبهر (ﷺ) وهفاتی کرد، دواى وهفاتی ئهويش ژيا و له جهنگی يهرموووکدا بهشدارى کرد، تا سهردهمی خيلافهتی عهلی کورپی ئه بوو طالبيش ژياو له جهنگی صفيندا له ناو سوپای موعاويهی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۶۳.

(۳) سنن أبي داود - كتاب المناسك - باب الحائض تخرج بعد الإفاضة، الرقم ۲۰۰۴، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۰۰۴.

(۴) جامع الترمذي - أبواب الحج عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء من حج أو اعتمر فليكن آخر عهده بالبيت، الرقم ۹۴۶ وقال حديث غريب.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۲.

كوپى ئه بووسوفياندا به شدارى كرد، دواتر له سه رده مى ده سله لاتی موعاويه كوپى ئه بوو سوفياندا وه فاتى كرد.^(۱)

۸۴۲. حارثى كوپى عه بدولای ئه نصارى (ﷺ)

ناوى حارثى كوپى عه بدولای كوپى سه عدى كوپى عه مره، ئه م هاوه له له پشتيوانانه، له غه زای ئو خوددا به شدار بوو و تيايدا شه هيد بوو.^(۲)

۸۴۳. حارثى كوپى عه بدولای ئه وسى (ﷺ)

ناوى حارثى كوپى عه بدولای كوپى كه عبه، له پشتيوانانه له ئه وسيه كان. له حوده ييبه دا و غه زاكانى تر دا به شدار بوو و دواى وه فاتى پيغه مبه ر (ﷺ) ژيا و له رووداوى (الحرّة) دا شه هيد بوو.

۸۴۴. حارثى كوپى عه تيك (ﷺ)

ناوى حارثى كوپى عه تيك يان كوپى عه تيقه، يان ده وترى ت كوپى قه يسه، له پشتيوانانه، حارث له غه زای به در و ئو خوددا به شدارى كرد و له ئو خوددا شه هيد بوو.^(۳)

۸۴۵. حارثى كوپى عه تيكي كوپى نوعمان (ﷺ)

ناوى حارثى كوپى عه تيكي كوپى نوعمانه، له پشتيوانانه له به نى نه جار، كونه كه ي ئه بوو حه زمه،^(۴) دا يكي ناوى جه ميله ي كچى عه لقه مه يه، براهه كيشى هه بوو به ناوى سه هل كه ئه ميان فرى اى به شدارى غه زای به در كه وت.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۵.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۷.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۰.

حارث له غزای ٹوحد و هموو غزاکانی تردا به شدار بوو، دواى وهفاتی پیغمبریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی جسر ئه بی عوبه یددا شه هید بوو.^(۱)

۸۴۶. حارثی کوپی عهددی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عهددی کوپی خهره شهیه، له پشتیوانانه له خه طمیهاکان، له غزای ٹوحددا به شدار بوو و تیایدا شه هید بوو.^(۲)

۸۴۷. حارثی کوپی عهددی موعاوی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عهددی کوپی مالیکی کوپی حه رامه، له پشتیوانانه له موعاویه کان، له غزای ٹوحددا به شدار بوو، دواتریش له غزاکانی تردا ده بئیت به شدار بوو بئیت چونکه تا دواى سهرده می پیغمبر (ﷺ) ژیاوه، دواى وهفاتی پیغمبریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی جسر دا له سالی پانزه ی کوچی به شداری کرد و تیایدا شه هید بوو.^(۳)

۸۴۸. حارثی کوپی عهرفه جهه (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عهرفه جهی کوپی حارثی کوپی مالیکه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان،^(۴) له غزای به در و ٹوحددا به شداری کرد.^(۵)

۸۴۹. حارثی کوپی عهمر (ﷺ)

ناوی حارثی کوپی عهمری کوپی حه رامی کوپی زهیده، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، برابه کی هه بوو به ناوی سه عدی کوپی عهمر که

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۹۵.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۶.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۳.

ههردووکیان پتکهوه له غهزای ئو خوددا به شدار بوون، له سهردهمی خیلافهتی عهلی کورپی ئه بوو طالیبدا به شدار بوون له جهنگی صفیندا و له ناو سوپای عهلی کورپی ئه بوو طالیبدا بوون.^(۱)

۸۵. حارثی کورپی عهمری خهزرجی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهمری کورپی غهزیهیه، له پشتیوانانه له خهزرجیه کان.

۸۵۱. حارثی کورپی عهمری سههمی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهمری کورپی حارثی کورپی ئیاسی باهیلی سههمیه، کونیه که ی ئه بومه سقه بهیه،^(۲) کورپیککی هه بوو به ناوی که ریم، زوراره ی کورپه زاشی فهرمووده ی لیوه گپراوه ته وه،^(۳) کورپیکیشی هه بوو به ناوی عهبدولا که فهرمووده ی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گپراوه ته وه.^(۴) حارث دواتر له به صره نیشته جی بوو.^(۵)

زوراره ده لیت: حارثی کورپی عهمری سههمی بۆی گپرامه وه ده یوت چوومه خزمهت پیغه مبهر (ﷺ) کاتیک له مینا بوو و خه لکش سهردانیان ده کرد، ئینجا ئه عرابیه کان ده هاتن بۆ لای، کاتیک ده موچاوی پیغه مبهریان (ﷺ) ده بیینی ده یانوت ئه مه ده موچاویکی پیروژه.^(۱)

حارث ده لیت: وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) داوای لیخوشبوونم بۆ بکه، ئه ویش فهرمووی: خوایه لیمان خوش به، منیش چووم له ولایه وه

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

^(۶) سنن أبي داود - كتاب المناسك - باب في المواقيت، الرقم ۱۷۴۲، حسنه الألباني في صحيح أبي داود، الرقم ۱۵۲۹.

وہستام و وتم: ئہی پیغہمبہری خواا(ﷺ) داواى لیخوشبوونم بؤ بکہ، ئہویش فہرمووی: خوایہ لیمان خوش بہ، ئینجا فہرمووی: (ایہا الناس، آی یوم ہذا؟ آی شہر ہذا؟ فإن دماءکم وأموالکم وأعراضکم علیکم حرام کحرمة یومکم ہذا، وبلدکم ہذا، وشہرکم ہذا، اللهم هل بلغت؟ ولیبلغ الشاہد الغائب)، (ئہی خہ لکینہ ئہ مرؤ چ روژیکہ، چ مانگیکہ؟ دەى خوین و سامان و ئابرووتان لہ یہ کتر حہرامہ و ہک حہرامی ئہ مرؤتان و ئہم خاکہتان و ئہم مانگہتان، خوایہ ئایا گہ یاندم؟ با ئہوہی ئامادہ یہ بیگہ یہ نیت بہوہی ئامادہ نیہ)، ئینجا فہرمانی کرد بہ صہدہ قہو فہرمووی: (صہدہ قہ بکہن چونکہ من نازانم لہ وانہ یہ ئیتر لہ مرؤ بہ دواوہ نہ مبیننہوہ).^(۱)

حارث دەلئت: کاتیک پیغہمبہر(ﷺ) لہ سہر و شترہ کەى بوو ہہرجارہو لہ لایہ کەوہ دەچووم و داوام لیدہ کرد داواى لیخوشبوونم بؤ بکات، ئہویش دەیفہرموو: خوا لیتان خوش بیت، منیش ہہو لمدہ داو حہزم دە کرد بہ تابیہت نزام بؤ بکات کە چى ہہر دەیفہرموو خوا لیتان خوش بیت.^(۲)

ئہم گپرانہوہش نیشانہی پاکی نیاز و راستگویی دل و زمانى ہاوہ لانہ لہ گواستتہوہی فہرموودہکانی پیغہمبہری خواا(ﷺ) و چى ویست و حہزیکى شہخصی خویمان دوور گرتوہ لہ تیکہ لکردن بہ فہرموودہ، ہہرچہندہ ئہم چہند جاریک داواکەى دووبارہ کردوہتہوہ بہ لام پیغہمبہر(ﷺ) رازى نہبووہ، کە چى ئہم ہاوہ لہ نہک ہہر ئہوہی فہرموودہکەى دەستکارى نہ کردوہ، بہ لکو ئامادہش نہبووہ بیشاریتہوہ، لہ کاتیکدا ئہم گپرانہوہ یہ بہ لگہ یہ لہ سہر رازینہ بوونى پیغہمبہری خواا(ﷺ) بہ داواکەى، ہہروہک ئامازہشہ بہ لہ بہرچاو گرتنى بارى دەروونى ہاوہ لان و ہہولى کپکردنہوہى حہزى خو جیا کردنہوہ.

^(۱) الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۱۱۳۳.

^(۲) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الفرع والعترية - الرقم ۴۵۴۱.

۸۵۲. حارثی کورپی عهمری طائی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهمری طائیه، دواتر چوو له شام نیشته جی بوو، یه کتیک بوو له موجهیدانی ربی خوا و تا کاتی وهفاتی بهردهوام له مهیدانی جیهادا بوو، نه وهبوو کاتیک بۆ غهزا چوو بوو بۆ ناوچهی ئهرمینیا لهوئ کۆچی دواپی کرد.^(۱)

۸۵۳. حارثی کورپی عهمری عهدوی (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهمری قورپهیشی عهدویه، یه کتیکه له و هفتا کهسهی که له سالی فهتھی خهیبهردا کۆچیان کرد بۆ مهدینه.^(۲)

۸۵۴. حارثی کورپی عهمری ئه نصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عهمره، له پشتیوانانه، ئه م هاوه له مام یان خالۆی بهرائی کورپی عازبه.^(۳)

بهرائی کورپی عازب ده لیت: حارثی کورپی عهمر (که برؤا وایه مامی یان خالی بیت) منی له گه ل خۆیدا برد کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ئه رکیکی پی راسپاردبوو، وتم: مامه گیان پیغه مبه ر (ﷺ) تو بۆ کوئ ده نیریت؟ وتی: نار دوومی تا برؤم بدهم له گهردنی پیاوئیک که باوه ژنه که ی خۆی ماره کردووه.^(۴)

۸۵۵. حارثی کورپی عوبهید (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی عوبهیدی کورپی رهزاحه، له پشتیوانانه، کورپیکیشی هه بوو به ناوی نهصر، هه م خۆی و هه م کورپه که شی هاوه لی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بون.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۷.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۹۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۵.

۸۵۶. حارثی کوړی عوبه‌یده (ﷺ)

ناوی حارثی کوړی عوبه‌یده‌ی کوړی حارثی قوره‌یشیه، عوبه‌یده‌ی باوکی له جهنگی به‌ردا شه‌ید بوو.^(۱)

۸۵۷. حارثی کوړی عوقبه (ﷺ)

ناوی حارثی کوړی عوقبه‌ی کوړی قابووسی موزه‌نیه، ئم هاوه‌له له‌گه‌ل وه‌بې مامیدا به بریک مه‌رو مالاته‌وه هاته مه‌دینه، کاتیک سه‌یریان کرد مه‌دینه چۆله هه‌والیان پرسى، وتیان پڼغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان له ئوحد ده‌جه‌نگن، ئه‌وانیش هاتن بۆ ئوحد و له‌وئ موسلمان بوون و هه‌ر له‌وئش جه‌نگان تا کوژران،^(۲) عومه‌ر ده‌یوت خو‌شه‌ویستترین مه‌رگیک حه‌زی پئ بکه‌م مه‌رگی موزه‌نیه‌کانه.^(۳)

۸۵۸. حارثی کوړی عومه‌یری ئه‌زدی (ﷺ)

ناوی حارثی کوړی عومه‌یری ئه‌زدیه،^(۴) نیردرای پڼغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو بۆ لای پاشای بوصرا تا نامه‌ی بۆ به‌ریت، به‌لام که گه‌یشته ناوچه‌ی موئته له‌وئ شوره‌حبیلی کوړی عه‌مری غه‌سانی ریی پئ گرت و به‌ستی‌ه‌وه‌و کوشتی، کاتیکیش پڼغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وه‌ه‌واله‌ی بیست سوپایه‌کی سئ هه‌زار که‌سی ئاماده کرد و ناردی بۆ موئته و وه‌سیه‌تی کرد یه‌که‌مجار خه‌لکی موئته بانگ بکه‌ن بۆ ئیسلام، ئه‌گه‌ر وه‌لامیان نه‌بوو ئینجا له‌گه‌لیان بجه‌نگن.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۵.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۷.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۲۸.

۸۵۹. حارثی کوپری فہرودہ (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری فہرودہ کوپری شہیتانہ، باپیری لہبہر زوری جوانیہکھی پئی دہوترا شہیتان، ئم ہاوہلہ وک و ہفد ہاتوہتہ خزمہت پیغہمبہر (ﷺ).^(۱)

۸۶۰. حارثی کوپری قہیسی (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری قہیسی غہسسانیہ، یہکیک بوو لہ کہسایہتیہ دیارہکان و شاعیر بوو، وک و ہفد ہاتہ خزمہت پیغہمبہری خوا (ﷺ).^(۲)

۸۶۱. حارثی کوپری قہیسی ئہنصاری (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری قہیسی کوپری خلدہیہ، کونہکھی ئہبوو خالیدہ، لہ پشتیوانانہ لہ خہزرہجیہکان لہ زورقیہکان،^(۳) لہ بیعتی عہقبہ و غہزای بہدر و غہزاکانی تریشدا بہشدار بوو، لہ جہنگی یہمامہدا بہشدار کرد، لہو جہنگہدا برینیکی سہختی تووش بوو، لہ سہردہمی خیلافہتی عومہری کوپری خہططابدا و ہفاتی کرد.^(۴)

۸۶۲. حارثی کوپری کہعب (ﷺ)

ناوی حارثی کوپری کہعبی کوپری عہمری کوپری عہوفہ، لہ پشتیوانانہ لہ بہنی نہججار لہ مازنیہکان، لہ جہنگی یہمامہدا بہشدار کرد و لہو جہنگہدا شہید بوو.^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۰۳.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۴.

۸۶۳. حارثی کورپی کورز (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی کورزه، دواتر له حیمص نیشته جی بوو. (۱)

۸۶۴. حارثی کورپی مهسعوود (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی مهسعوودی کورپی عه‌بده‌یه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، دواى وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی جسردا به‌شدارى کرد و تیايدا شه‌هید بوو. (۲)

۸۶۵. حارثی کورپی موخاشین (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی موخاشینه و یه‌کینکه له هاوه‌له کوچره‌کان. حارثی کورپی موخاشین دواى وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ژیا و چوویه به‌صره و له‌وی نیشته جی بوو و گوره‌کشی له‌وییه. (۳)

۸۶۶. حارثی کورپی مورره (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی مورره‌ی جوه‌نیه، خالیدی کورپی وه‌لید له کاتی هیرش بردنه سهر عیراقد حارثی کورپی مورره‌ی کرد به به‌رپرسی سوپای قوزاعه. (۴)

۸۶۷. حارثی کورپی موضره‌س (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی موضره‌سی کورپی عه‌بدریزاحه، له به‌یعتی ریضواندا به‌شدارى کرد، دواى وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ژیا و له جه‌نگی قادسیه‌دا به‌شدارى کرد و تیايدا شه‌هید بوو. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۹۹.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۰۹.

۸۶۸. حارثی کوری موعه لایلا (ﷺ)

ناوی حارثی کوری موعه لایله، یان دهوتریت ناوی رافیعہ، یان دهوتریت ناوی ئوسہ، به لام ئیین عہدولبہر دلایت: راستترین را ئه وهیہ که ناوی حارثی کوری نفعہ.^(۱)

ئەم هاوہلہ له پشتیوانانہ و کونیه کهی ئه بووسه عیده، چونکه کوریکی هه بوو به ناوی سه عید.^(۲)

دایکی حارث ناوی ئومه یه می کچی قرطه، ئەم هاوہلہ هەر له حیجاز مایه وه.^(۳)

حارث دلایت: من له مزگهوت بووم و نوێژم ده کرد که پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کردم، منیش وه لام نه دایه وه، دواتر که ته واو بووم وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من نوێژم ده کرد، ئه ویش فه رمووی: (مه گه ر خوا نافه رمویت (استجیوا لله وللرسول إذا دعاکم لما یحییکم)، (بچن به دم بانگه وازی خواو پیغه مبه ره که یه وه کاتیک بانگتان ده کن بۆ شتیک که زیندووتان ده کاته وه))، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) پی پی فه رمووم (پیش ئه وه ی بچینه مزگه وته وه سووره تیکت فیر ده که م که گه وره ترین سووره تی قورئانه)، پاشان دهستی گرتم و کاتیک ویستی له مزگه وت بچینه ده ره وه پیم وت: مه گه ر تو نه تفه رموو سووره تیکت فیر ده که م که گه وره ترین سووره تی قورئانه؟ ئه ویش فه رمووی: (الحمد لله رب العالمین هی السبع المثانی والقرآن العظیم الذی اوتیته)،^(۴) (سووره تی فاتحه سه بعولمه ثانیه و قورئانی پیروزه که بۆم هاتووه). ئیین چه جهر سه باره ت به حوکمی وه لامدانه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) له کاتی نوێژدا دلایت: له وانه یه وه لامدانه وه که ی واجب بووبیت به ره های، چ

^(۱) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۶۷۰.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۱۰.

^(۳) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۶۷۰.

^(۴) صحیح البخاری - کتاب فضائل القرآن - باب فضل فاتحة الكتاب، الرقم ۵۰۰۶.

بانگکراوه که له نویژدا بیت یان نا، سه بارهت به وهش ئایا به و وه لامدانه وه یه نویژه که ی به تال ده بیته وه یان نا ئه و ده قینکی روون له فهرمووده که دا له و باره وه نه هاتووه، له وانه یه وه لامدانه وه واجب بوو بیت با ته نانهت نویژه که ش به تال بکاته وه.^(۱)

ئیبین عه بدولبه ر ده لیت: حارث له سالی حه فتا و چواری کۆچی و له ته مه نی شه ست و چوار سالی دا کۆچی دوایی کرد،^(۲) به لام ئه مه جینی گومانه، چونکه حارث باسی ئه وه ده کات نویژی کردو وه و پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کردو وه، جا به و پیته بیت ته مه نیکی هه بو وه، به لام به پیی ئه و میژو وه بیت که ئیبین عه بدولبه ر باسی کردو وه حارث له سالی ده ی کۆچی له دایک بو وه، واته سالی ک پیش وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ)، ئیبین حه جه ریش ئاماره ی دا وه به م ورده کاریه.^(۳)

۸۶۹. حارثی کوری موعه مبه ر (ﷺ)

ناوی حارثی کوری موعه مبه ری کوری حه بیبی جومه حیه، کورینکی هه بو وه به ناوی حاطب که ئه ویش کورینکی هه بو وه به ناوی حارث، با پیره و باوک و کور هه رستیان پیکه وه له کۆچه رانی حه به شه ن.^(۴)

۸۷۰. حارثی کوری نوبه یه (ﷺ)

ناوی حارثی کوری نوبه یه وه له ها وه لانی ئه هلی صوفه یه، کورینکی هه بو وه به ناوی ئه نه س که فهرمووده ی له باوکیه وه گنرا وه ته وه، ئه نه سی کوری له گه ل حوسه نی کوری عه لیدا کوژرا.^(۵)

(۱) فتح الباری بشرح صحیح البخاری، ج ۸، ص ۱۵۸-۱۵۹.

(۲) الإستیعاب فی معرفه الأصباح، ج ۴، ص ۱۶۷۰.

(۳) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۷، ص ۱۷۵.

(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۱، ص ۶۰۱.

(۵) أسد الغابه، ج ۱، ص ۵۱۱.

۸۸. حارثی کورپی ئه‌بی ضیرار (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی ئه‌بی ضیراری کورپی حه‌بیبی خوزاعی موصطه‌له‌قیه، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو مالیکه، باوکی دایکی باوه‌پداران جوهریه‌یه.^(۱) حارث کورپیکی هه‌بوو به‌ ناوی عه‌مر که ئه‌ویش دواتر موسلمان بوو و فهرموده‌شی له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) گئراوه‌ته‌وه.

کاتیک له‌ سالی پینجی کۆچیدا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌والی جووله‌که‌ی زانی زانرا حارثی کورپی ئه‌بی ضیراری سه‌رکرده‌ی به‌نی موصطه‌له‌ق وا خه‌ریکه خه‌لک بۆ جه‌نگی دژ به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کۆده‌کاته‌وه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوهریده‌ی ئه‌سه‌لمی نارد تا ئه‌و هه‌واله‌ پشتراست بکاته‌وه، بوهریده‌ش چوو و حارثی دواند و زانی مه‌سه‌له‌که‌ وایه، بۆیه‌ گه‌رایه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و ئه‌ویش خه‌لکی راسپارد بۆ جیهاد و ده‌سته‌یه‌کی زۆر له‌ کۆچه‌ران و پشتیوانان به‌شداری ئه‌و غه‌زایه‌ بوون، حارث هه‌والی هاتنی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بیست و زانی هه‌والگره‌که‌شی کوزراوه، حارث و ده‌سته‌و تاقمه‌که‌ی ترس دایگرتن، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) توانی سه‌رکه‌وێت و ژماره‌یه‌کی زۆریان لێ به‌دیل و که‌نیزه‌ک بگریت، به‌لام حارث و ده‌سته‌یه‌کی تر رایانکردبوو، یه‌کیک له‌ که‌نیزه‌که‌کانیش جوهریه‌ی کچی حارث بوو که پشکی ثابتی کورپی قه‌یس بوو و به‌ یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) خۆی کرپه‌وه‌و بوو به‌ هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۲)

کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) جوهریه‌ی به‌ هاوسه‌ر گرت باوکی جوهریه‌ هات و وتی: کچی وه‌ک کچی من نابیت به‌ که‌نیزه‌ک بگرییت ده‌ی وازی لێ به‌ینه‌و ئازادی بکه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: پینت چۆنه‌ من جوهریه‌ خۆی سه‌رپشک بکه‌م بۆ بریاردان؟ ئه‌وه‌بوو باوکی پرسیاری کرد له‌ جوهریه‌

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۷۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۶۳-۶۴.

هاتنه وەت پی باشه یان مانه وە؟ جوەیریە لە وەلامدا وتی: من خواو پیڤەمبەری خوا (ﷺ) هەلبژاردووە.^(۱)

حارث دەلیت: هاتم بۆ لای پیڤەمبەری خوا (ﷺ) و ئەویش منی بانگهێشت کرد بۆ ئیسلام، منیش موسلمان بووم و دانم نا بە موسلمانیتیدا، ئینجا بانگهێشتی کردم بۆ زەکات و منیش دانم پێدا نا و وتم: ئەی پیڤەمبەری خوا (ﷺ) دەگەریمەو وە بۆ ناو ھۆزەکەم و بانگیان دەکەم بۆ ئیسلام و زەکات دان، ھەرکەس هات بە دەم داواکەمەو و ئەو زەکاتەکە ی کۆ دەکەمەو و با لە فلانە کاتدا پیڤەمبەری خوا (ﷺ) نێردراوی خۆی بنێریت بۆ لام تا چی زەکاتم کۆکردووەتەو بھینیت بۆت، ئەو بوو حارث چوو و خەلکەکە ی بانگ کرد و زەکاتەکە ی کۆکردووەو کاتی ئەو هات کە سێک بجیت زەکاتەکە بھینیت، کە چی نوینەر نەهات، حارثیش وایزانی توورەیی خوا و پیڤەمبەری خوا ی بەرکەوتوو، بۆیە پیاوماقولانی ھۆزەکە ی بانگ کرد و وتی: پیڤەمبەری خوا (ﷺ) لە گەل من وادەبەکی ھەبوو تا نێردراوی خۆی بنێریت بۆ وەرگرنتی زەکاتەکە ی لای من، کە چی وا دەنگی نەبوو و وادەزانم ئەمەش توورەیی خوا و پیڤەمبەری خوا یە (ﷺ)، دە ی وەرن با بچین بۆ لای پیڤەمبەری خوا (ﷺ)، ئەو کات پیڤەمبەری خوا (ﷺ) وەلیدی کۆری عوقبە ی نارەبوو بۆ لای حارث تا ئەو زەکاتە ی کۆی کردووەتەو وەریبگریت، کاتیک وەلید چوو بوو و گەیشتبوو یە نیو ی ری گەرابوو یەو و وتبووی ئە ی پیڤەمبەری خوا (ﷺ) حارث ئامادە نەبوو زەکاتەکە م بەداتە دەستی و ویستی بمکوژیت، بۆیە پیڤەمبەر (ﷺ) دەستەبەکی وەک نێردراو نارە بۆ لای حارث، ئەو بوو حارث ھاو دەم بە ھاو لەکانی ری کەوتە دەستەکە، دەستەکە وتیان ئەو حارثە، ئەویش کە نزیک بوو یەو لێیان وتی: بۆ کۆی نێردراون؟ ئەوانیش وتیان پیڤەمبەری خوا (ﷺ) وەلیدی کۆری عوقبە ی نارەبوو بۆ لات و وەلیدیش دەلیت: تۆ زەکاتت پی نەداو و ویستووتە بیکوژیت، حارث وتی: نا سویند بەو ی موخەممەدی بە حەق نارەوو بە ھیچ جوړیک وەلیدم نەدیو و

^(۱) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۵۶۶.

نه هاتووه بۆ لام، ئه وه بوو کاتیک حارث چوو بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ)، پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (ئاماده نه بویت زه کات بدهیت و ویستووته نیردراوی من بکوژیت؟) ئه ویش وتی: نا سویند به وهی تۆی به حهق نار دووه ئه وم نه دیوه و نه هاتووه بۆ لام و منیش ته نها له بهر ئه وه هاتم که نیردراوی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی خۆیدا نه هات بۆ لام و ترسام ئه وه تووره بیه کی خوا پیغه مبه ره که ی بوو بیت، ئیتر ئه وه بوو خوی گه وه ئایه تی دابه زاندا^(۱) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ، وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ، فَضَلَّ مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ).^(۲)

۸۷۲. حارثی کورپی یهزید (ﷺ)

ناوی حارثی کورپی یهزیدی عامیری، دواى وه فاتی پیغه مبهەر (ﷺ) ژیا و له فتووحاتدا به شداری کرد، کاتیک هیرش ده کرایه سه ره هیت، عومه ری کورپی خه ططاب نامه ی نووسی بۆ سه عدی کورپی ئه بی وه قاص و داواى لیکرد عه مری کورپی مالیک بکاته پیشره وی ئه وه هیرشه تا گه مارۆی هیت بدات، عه مر گه مارۆی ئه وێی دا و حارثی کورپی یهزیدی عامیری لای نیوه که ی تری سه ر بازگه که دانا.^(۳)

۸۷۳. حازم (ﷺ)

ناوی حازمه، به لام ناوی باوکی و ره چه له کی نه زانراوه، فهرمووده یه کی لێوه گێردراوه ته وه.^(۴)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث الحارث بن ضرار الخزاعي (ﷺ)، الرقم ۱۸۷۵۰، قال الحافظ ابن كثير إنه من أحسن طرق الحديث (تفسير ابن كثير ج ۴، ص ۲۱۰).

(۲) الحجرات: ۶-۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۶۱۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴.

۸۷۴. حازمی کوپری حرام (ﷺ)

ناوی حازمی کوپری حرامی جذامیه، دانیشستویه کی گوندنشینی ناو شام بووه، کوپریکی هه بوو به ناوی شهیب که فرموده ی له باوکیه وه گنپراوه ته وه.^(۱)

حازم ده لیت: له ئه رده ن راویکم کردبوو، به دیاری بر دم بۆ پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و ئه ویش لئی وه رگرتم و میزه ریکی عه دهنی کرده خه لاتم، هه روه ها فرمودی: ناوت چیه؟ وتم: ناوم حازمه، فرمودی: (بل أنت مطعم)،^(۲) (به لکو تۆ ناوت موطعیمه).

۸۷۵. حازمی کوپری حرمه له (ﷺ)

ناوی حازمی کوپری حرمه له ی کوپری مه سعودی غیفاریه،^(۳) فرموده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گنپراوه ته وه ده لیت: دام به لای پیغه مبه ری خواوا (ﷺ)، پیی فرمودم: (یا حازم اکثر من قول لا حول ولا قوة إلا بالله، فإنها من كنوز الجنة)،^(۴) (ئه ی حازم زۆر بلی لا حول و لا قوه إلا بالله، چونکه ئه وه له که نزه کانی به هه شته).

۸۷۶. حاصری جنۆکه (ﷺ)

ئه م هاوه له جنۆکه بووه و ناوی حاصر بووه، یه کیک بووه له و وه فدی جنۆکانه ی که له نصیبینه وه هاتوونه ته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ).^(۵) سه باره ت به هاوه لبوونی جنۆکه له سه ره تای به رگی یه که مدا باسما ن کردوه.

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳.

(۴) سنن ابن ماجه - أبواب الأدب - باب ما جاء في لا حول ولا قوة إلا بالله، الرقم ۳۸۲۶، صححه الألباني

في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۳۸۲۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴.

۸۷۷. حاطیبی کورپی ئه بی به لته عه (ﷺ)

ناوی حاطیبی کورپی عه مری کورپی عومه یری کورپی سه له مه یه، باوکی زیاتر به ئه بوو به لته عه ناسراوه،^(۱) رایه کیش ده لیت: به لکو باوکی هه ر به ئه بوو به لته عه ناسراوه و باپیری ناوی عه مری کورپی عومه یره.^(۲) ئه م هاوه له له کوچه رانه و هاوده م به سه عدی مه ولای کوچی کرد بو مه دینه و کاتیک چوو به مه دینه لای مونذیری کورپی موحه ممه د دابه زی.^(۳) کونیه که ی ئه بوو عه بدولایه، یان دهوتریت کونیه که ی ئه بوو موحه ممه ده.^(۴) کورپکی هه بوو به ناوی عه بدوره حمان که فه رمووده ی له باوکیه وه گنراوه ته وه.^(۵)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه، هه ریه ک له حاطیبی کورپی ئه بی به لته عه و عوهیمی کورپی ساعیده ی کرد به برای یه ک،^(۶) به لام رایه کی تر ده لیت: حاطیب و رخیله ی کورپی خالیدی کرد به برای یه ک.^(۷)

حاطیب بازرگانی خوارده مه نی ده کرد، هه روه ک یه کیک بوو له تیره اویتزه زور به ناوبانگه کان.^(۸)

حاطیب له غه زای به درو ئوحد و خنده ق و هه موو غه زاکانی تر دا به شدار بوو،^(۹) هه روه ها له ریککه وتنی حوده بیبه شدا به شدار بوو.^(۱۰)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۱۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۸.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۳۵۳.

(۶) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۳۷، سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۵۰۳.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۱۴.

(۸) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۲.

(۹) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۱۴.

(۱۰) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۸.

له غه زای ئو خوددا حا طیب دهنگیکی بیست هاواری ده کرد موحه ممهد کوژرا، حا طیب ته واو شله ژا و گه را به دواى پیغه مبهردا (ﷺ) تا بینى له گهل عه لى کوړى ئه بى طالیبدايه و ده موچاوى ده شوات، وتى: ئه وه کى وای لیکر دیت؟ وتى: عوتبه ی کوړى ئه بى وه قاص، ئینجا وتى: ئه ی عوتبه به ره و کوئ چوو؟ ئه ویش ئاماژه ی بو کرد به ره و کوئ چوو، ئه وه بوو حا طیب خیرا چوو تا خو ی گه یاند به عوتبه و دای له گه ردنى و سه رى و چه ک و ئه سپه که ی عوتبه ی هینا بو پیغه مبهردا (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) شته کانى به خشى به حا طیب و نزای خیرى بو کرد و دوو جار پیتى فرموو خوا لیت رازى بیت. (۱)

له سالى شه شى کوچیدا پاش گه رانه وه له حوده بیه له مانگی ذیلقه عده دا پیغه مبهردا (ﷺ) حا طیبى وه ک نوینه ر نارد بو لای مقوقسى بهرپرسى ئه سکه نده ریه، (۲) مقوقس بانگی کرد و وتى: سه باره ت به و هاوریته ت قسه م بو بکه، مه گه ر ئه و پیغه مبه رى خوا (ﷺ) نیه؟ حا طیب وتى: با ئه و نیردراوى خوايه، وتى: ئه ی بوچى کاتیک هوزه که ی ده ریانکرد نزای نه کرد له هوزه که ی خو ی؟ ئه ویش وتى: ئه ی تو شایه تى ده دهیت عیسای کوړى مه ریه م نیردراوى خوايه؟ ئه ی کاتیک هوزه که ی ویستیان له خاچى بدن بوچى نزای نه کرد لیان تا ئه وه ی خواى گه وره به رزی کرده وه بو لای خو ی، مقوقس وتى: زور جوانه، تو که سیکى دانایت و له لای دانایه که وه ها تویت، ئه وه بوو به حا طیبدا بریک دیارى نارد بو پیغه مبهردا (ﷺ)، له ناو ئه و دیاریانه دا ماریه ی قیبطى و سیرینى قیبطى نارد که هه ردووکیان خوشک بوون. (۳)

حا طیب له وئ که وته باسى ئیسلام بو ماریه و هانى دا تا موسلمان بیت،

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۴، قال الذهبي إسناده مظلم.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۳۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۹.

ماریهش موسلمان بوو، ئینجا سیرینی خوشکیشی موسلمان بوو.^(۱) عهلی کوری ئه بوو طالیب ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) من و زوبهیری کوری عه ووام و میقدادی نارد و فهرمووی: (انطلقوا حتی تأتارووضة خاخ، فإن بها ظعینه معها کتاب، فخذوا منها)، (برۆن تا دهگه نه باخچی خاخ له وئ ئافره تیکی لیه که نامه کی پییه، ئه و نامه ی لی وهر بگرن)، ئیمهش خیرا چووین تا گه یشتینه ئه وئ و بینیمان ئافره تیکی لیه، پیمان وت: نامه که دهر که، ئه ویش وتی: نامه پئ نیه، وتمان: یان نامه که دهر ده که بیت یان بهرگت پیوه ناهیلین - واته به زور خومان لیت ده سه نین -^(۲) ئافره ته که وتی: مه گهر ئیوه موسلمان نین؟ چۆن شتی وا ده که ن؟ ئه وانیش وتیان با موسلمانین، به لام پیغه مبهر (ﷺ) هه وائی پیداوین که تو نامه یه کت پییه، ئافره ته که نامه که ی له پرچه کانی دهرهینا،^(۳) بینیمان له نامه که دا نووسرا بوو: (له حاطیبی کوری ئه بی به لته عه وه)، نامه که ی نووسیوو بو بیتاوه رانیکی ناو مه ککه وه هندی زانیاری پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیغه یاندبوون، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: (ئهی حاطیب ئه مه چیه؟) وتی: ئهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) په له م لی مه که، من له ناو قوره یشدا که سیکی پاشکو و بیده سه لات بووم، چونکه که سیک نه بوم له خودی قوره یشیه کان، تو کوچه رانیکت له گه له که خزم و که سیان هه یه له مه ککه و ئه و خزمانه یان ژن و منال و مال و سامانیان ده پاریزن، منیش وتم: مادهم هیچ کهس و پشتیکم نیه له وئ، با به مه پاریزگاری له خووم بکه م، ئه مه شم هه رگیز له وه وه نه کردوو ه که وازم هینابیت له ئایینه که م و له رازیبوونم نه بووه به کوفر پاش ئه وه ی خوا ئیسلامی پئ به خشیم، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: (أما إنه قد صدقکم)، (ئه و راستی پئ وتن)، عومه ر وتی: ئهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ریم بده بدهم له گه ردنی ئه و دووروووه، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: (إنه قد شهد بدرا وما یدریک لعل

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۲.

(۲) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسیر - باب الجاسوس، الرقم ۳۰۰۷.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۵، قال الذهبي إسنادہ صالح و أصله في الصحيحين.

الله اطلع علی من شهد بدرا فقال اعملوا ما شئتم قد غفرت لکم، (ئەو بەشداربووی بەدرە، تۆ چووزانیت خوا ئاگادارە بە بەشداربووانی بەدر و فەرموو یەتی چی دەکەن بیکەن من لیتان خوۆش بوم)، ئەوەبوو خوای گەورە ئەم ئایەتە ی دابەزاند (یا ایها الذین امنوا لاتتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء تلقون الیهم بالمودة وقد کفروا بما جاء کم من الحق یخرجون الرسول وایاکم ان تؤمنوا بالله ربکم ان کنتم خرجتم جهادا فی سبیلی وابتغاء مرضاتی تسرون الیهم بالمودة وانا اعلم بما اخفیتم وما اعلنتم ومن یفعله منکم فقد ضل سواء السبیل)،^(۱) ئەمەش هۆکاری دابەزینی ئەو ئایەتە بوو.^(۲)

حاطیب بۆیە ئەم نامە ی نارد چونکە پیغەمبەر (ﷺ) ویستی هیرش بیات بۆ مەککە تا فەحی مەککە بکات، ئەوەبوو حاطیب ئەو هەوآلە ی نارد، بەلام خوای گەورە ئەو نەینیە ی بۆ پیغەمبەر ی خوا (ﷺ) ئاشکرا کرد.^(۳)

جاریک کۆیلە یەکی حاطیب هات بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و سکالای دژی حاطیب کرد و وتی: بە دلنیا ییە وە حاطیب دەچیتە دۆزەخە وە، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرموو ی: (کذبت لایدخلنها، فإنه شهد بدرا والحدیبة)،^(۴) (درۆت کرد، هەرگیز ناچیتە دۆزەخە وە، چونکە ئەو بەشداربوو لە بەدر و خودەیبیە دا).

لە سەر دەمی خیلافەتی ئەبووبەکری صدیقدا حاطیبی کور ی ئەبی بەلتەعە دووبارە نیردرای ئەبووبەکری صدیق بوو بۆ لای مقوقس.^(۵)

لە سەر دەمی خیلافەتی عومەر ی کور ی خەططابدا چەند کۆیلە یەکی حاطیب هاتن و سکالایان لە حاطیب کرد کە خەرجی کە میان پی دەدات، ئەوەبوو عومەر ی کور ی خەططاب حاطیبی بانگ کرد و لەسەر ئەو کارە ی سەرکۆنە ی کرد.^(۶)

(۱) الممتحنة: ۱.

(۲) صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أهل بدر (ﷺ)، الرقم ۲۴۹۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۹.

(۴) صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب من فضائل أهل بدر (ﷺ)، الرقم ۲۴۹۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۴۱.

(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۵.

حاطیب له سہرہمی خیلافہتی عثمانی کوری عہفاندا کۆچی دواپی کرد، ئەمەش له سالی سی کۆچیدا بوو،^(۱) ئەو کات تەمەنی شەست و پینج سال بوو، عثمانی کوری عہفانی خەلیفە ی باوەرداران نوێژی مردووی لەسەر کرد.^(۲)

حاطیب کاتیک کۆچی دواپی کرد چوارەزار دینار و درەمی لەگەڵ خانووێک و بریک شتی تر دا جیھێشتبوو، چونکە ئەو بازرگانی دەکرد و خوار دەمەنی و شەمکی تری دەفرۆشت.^(۳)

۸۷۸. حاطیبی کوری حارث (ﷺ)

ناوی حاطیبی کوری حارثی کوری موعەممەری قورەیشی جومەحیە، لە کۆچی دووەمی حەبەشەدا بەشداز بوو و لەوێ مایەو و هەر لەوێش کۆچی دواپی کرد، بڕایەکیشی هەبوو بە ناوی حەطاب کە ئەویش هەر لە کۆچەرائی حەبەشە بوو و ئەویش هەر لە حەبەشە کۆچی دواپی کرد.^(۴)

۸۷۹. حاطیبی کوری عەبدولعوززا (ﷺ)

ناوی حاطیبی کوری عەبدولعوززای کوری ئەبی قەیس قورەیشی عامیریە، یەکیک بوو لە دلراگیرکراوانی دوا ی فەتحی مەککە.^(۵)

۸۸۰. حاطیبی کوری عەمری عامیری (ﷺ)

ناوی حاطیبی کوری عەمری کوری عەبدشەمس قورەیشی عامیریە،^(۶)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۱۴.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۹.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۱۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

برای سوهیلی کوری عہمرہ،^(۱) دایکی ناوی ٹہسمائی کچی حارثی کوری نہوفہلہ، کورہکھی حاطیب ناوی عہمر بوو کہ رہیطہی کچی عہلقہمہ دایکیہتی.^(۲)

حاطیب یہکینک بوو لہ یہکہمین موسلمان بوان،^(۳) ہرہوہا یہکہم کہس بوو کچی کرد بؤ حہبہشہ،^(۴) دواتر لہ حہبہشہوہ گہرایہوہو ٹینجا کچی کرد بؤ مہدینہ و لہویش لہ غہزای بہدردا بہشداری کرد.^(۵)

حاطیب برایہکی ہہبوو بہ ناوی سوهیل کہ کہسایہتیہکی دیاری ناو مہککہ بوو، برایہکی تری ہہبوو بہ ناوی سولہیط کہ لہگہل حاطیبی برایدا لہ غہزای بہدردا بہشداری کرد.^(۶)

پیش ٹہوہی پیغہمبہر(ﷺ) بچیتہ مالی ٹہرقہمی کوری ٹہرقہم، حاطیب موسلمان بوو.^(۷)

ٹیین ٹہثیر دہلئت: حاطیب لہ ہہردوو کچیہکھی حہبہشہدا بہشدار بوو،^(۸) ٹیین حہجہریش دہلئت: بہو بہلگہی کہ سہودہی کچی زمعہی مارہ کرد لہ پیغہمبہر(ﷺ) بہلگہیہ کہ پیش کچیکردن بؤ مہدینہ حاطیب لہ حہبہشہوہ گہراوہتہوہ.^(۹)

کاتیک سہودہی کچی زمعہ لہگہل سکرانی کوری عہمری میزدیدا لہ حہبہشہوہ گہرایہوہ، میزدہکھی مرد، دوا۱ تہواوبوونی ماوہی، پیغہمبہری خوا(ﷺ) ناردی بؤ داوا۱، ٹہویش وتی: ٹہی پیغہمبہری خوا(ﷺ) قسم

(۱) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۵۳۰.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۵.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۵.

(۷) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۵۳۰.

(۸) أسد الغابۃ، ج ۱، ص ۵۳۰.

(۹) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶.

به دست تویه، پیغمبر (ﷺ) فرمودی: دهی با که سیکی هۆزه که ت مارهت بکات لیم، سه ودهش حا طیبی کوری عه مری بۆ ئه و کاره راسپارد، حا طیبیش ئه و کاره ی ئه نجامدا، ئه مهش له سالی دهی کۆچی و له مانگی ره مه زاندا بو،^(۱) ئه مهش به لگه یه له سه ر گه رانه وهی حا طیب له حه به شه وه.

۸۱. حامیه ی کوری سوبه یع (ﷺ)

ناوی حامیه ی کوری سوبه یعی ئه سه دیه، له سالی یانزه ی کۆچیدا پیغمبر (ﷺ) کردی به به رپرسی کۆکردنه وهی سه ده قاتی هۆزه که ی خۆی.^(۲)

۸۲. حه ببانی کوری مونقیذ (ﷺ)

ناوی حه ببانی کوری مونقیذی کوری عه مره، ئه م هاوه له له پشتیوانانه له خه زه جیه کان له مازنیه کان.^(۳)

ژنه که ی ناوی زهینه بو صوغرای کچی ره بیعه یه، له م ژنه ی دوو مندالی هه بوو به ناوه کانی یه حیا و واسیع،^(۴) کورپکی تری ناوی سه عد بوو، سه عد و واسیعی کوری هه ردووکیان له رۆژی (الحره) دا کۆژران.^(۵) حه بیان که سیکی لاواز و ساده بوو و له کرین و فرۆشدا زوو هه لده خه له تا، بۆیه پیغمبری خوا (ﷺ) پێشنیاری بۆ کرد له کرین و فرۆشدا ماوه ی سێ رۆژ مۆله تی پاشگه زبوونه وه دابنیت، هه روه ها زمانی که میک فس بوو و به قورسی قسه ی ده کرد، پیغمبر (ﷺ) پێی ده فرموو (قل لا خلا بة)، (له کرین و فرۆشدا بلن بئ هیچ فیئ و خه له تاندنیک)، که چی ئه و نه یده توانی و ده یوت (لا خذابة).^(۶)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۵۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۴.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۰۸.

(۶) معرفة السنن والآثار للبيهقي، الرقم ۳۳۹۳.

شه وکانی سه بارهت بهم فەرمووده یه ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه و
 ده برینه ی فیرکرد تا له کاتی کریندا بیلیت تا که سی به رامبه ر بزانیته ئه م
 که سه له ناسینی کالاً و زانینی نرخدا بهرچاو روون و شاره زانیه تا ئه و
 که سه چی بۆ خۆی به باش ده زانیته بۆ ئه ویش وای بویت، سه بارهت به
 مهرجی سی رۆژه که ش زانیان راجیان، ئایا ئه و مهرجه تایبهت بووه بهم
 کابرایه وه-حه بیان- یان هه رکه س ده گریته وه که ئه و مهرجه دابنیت. (۱)

ئهم هاوه له له غه زای ئو خود و غه زاکانی دواتریشدا به شدار بوو. (۲)
 له سه رده می خیلافه تی عو ثمانی کورپی عه ففاندا حه بیان ژنه که ی ته لاق دا،
 ئه وکات ژنه که ی شیردی دها، ماوه ی حه فده مانگ تیپه ر بوو و ئه و ژنه له بهر
 شیردانه که نه ده که وته حه یزه وه، دوا ی چه ند مانگیگ له و ته لاقدانه حه بیان نه خۆش
 که وت، پیتی و ترا ئه گه ر بمریت ژنه که ت میراتی به رده که ویت، ئه ویش وتی: بمبه ن
 بۆ لای عو ثمان، برا بۆ لای عو ثمان و هه ریه ک له عه لی کورپی ئه بوو تالیب و
 زهیدی کورپی ثابت لای عو ثمان بوون، کاتیک مه سه له که ی باسکرد، عو ثمان
 به و دوو هاوه له ی لای خۆی وت: راتان چیه؟ ئه وانیش وتیان راما ن وایه ئه گه ر
 بمریت ژنه که ی میراتی به رده که ویت، ئه گه ریش ژنه که بمریت ئه و حه بیان میراتی
 به رده که ویت، چونکه له و ئا فره تانه نیه که ئیتر قه ت تووشی حه یز نه بن، له و
 ئا فره تانه ش نیه که هه رگیز تووشی حه یز نابن، ئه وه بوو حه بیان گه رایه وه بۆ
 ما له وه و کچه شیره خۆره که ی لای ژنه که ی برده وه، ئیتر ژنه که که شیردانی نه ما
 که وته حه یزه وه، به لام دوو جار که وته حه یزه وه تا ئه وه ی حه بیان مرد هیتشتا
 ژنه که ی حه یزی نه بوو، بۆیه ژنه ته لاق درا وه که ی حه بیان میراتی بهرکه وت، (۳)
 حه بیان دوو ژنی هه بوو، یه کتیکیان قوره یشی بوو و ئه وی تریان پشتیوانی بوو،
 ئه وه ی که حه بیان ته لاقی دابوو ژنه پشتیوانیه که بوو. (۴)

(۱) نیل الأوطار للشوکانی، ج ۵، ص ۲۸۸.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۴.

(۳) مصنف عبدالرزاق الصنعانی، الرقم ۱۰۷۵۴، السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ۱۴۳۶۳.

(۴) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۱۵۴۳۰.

۸۲. حه‌ببه‌ی کچی عه‌مر (ﷺ)

ناوی حه‌ببه‌ی کچی عه‌مری کورپی حیصنه، له پشتیوانانه و چووته خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و به‌یعه‌تی پیداوه.^(۱)

۸۴. حه‌بته (ﷺ)

ناوی حه‌بته‌یه و دایکی سه‌عدی کورپی عومه‌یره، واته هاوسه‌ره‌که‌ی ناوی عومه‌یر بوو.^(۲)

۸۵. حه‌بته‌ی کچی جوبه‌یر (ﷺ)

ئه‌م ئافره‌ته هاتوته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو و به‌یعه‌تی پیدا.^(۳)

۸۶. حه‌بحابی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی حه‌بحابه‌و به‌ ئه‌بوو عه‌قیل ناسراوه، ئه‌م هاوه‌له له پشتیوانانه.^(۴) جاریک عه‌بدوپه‌رحمانی کورپی عه‌وف نیوه‌ی سامانی خۆی هینا بو لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌وه نیوه‌ی سامانه‌که‌مه‌و هیناومه‌ بۆت و نیوه‌که‌ی تریم بو مال و منالم هیشتوته‌وه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (بارک الله لك فيما أعطيت وما أبقيت)، (خوا به‌ره‌که‌ت بخاته ئه‌وه‌ی به‌خشیوته و ئه‌وه‌شی هیشتوته‌ته‌وه)، دوورووه‌کان به‌ لاچاو و تانه‌وه سه‌یریان ده‌کرد و ده‌یانوت به‌س له‌به‌ر رووپامایی و حه‌زی ناوبانگ به‌خشیویه‌تی، ئینجا یه‌کیک له‌ موسلمانانه‌ه‌زاره‌کان هات که ناوی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۶.

حه بحاب بوو، وتی: ئەوی پیڼغه مبهری خوا (ﷺ) من ئەمرو به دوو بهش خورما کریکاریم کردووه، به شیکیم (مشتیک) داناوه بۆ مال و مندالم و ئەم مشتشم هیناوه، دوورووه کانیش به لاچاو سهیریان دهکرد و تانهیان لیدهدا و وتیان خوا و پیڼغه مبهره کهی پیوستیان نیه به مشتته کهی ئەبی عهقیل، ئەوه بوو خوای گه وره ئایه تی دابه زاند (الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین فی الصدقات والذین لایجدون الا جهدهم فیسخرون منهم سخر الله منهم ولهم عذاب الیم)،^(۱) ئەوهش وه لامیک بوو بۆ دوورووه کان.^(۲)

په ندو وانه

هه و لدان بۆ رازیکردنی خوا به هه ره ههنگاوینکی شه رعی ده بیته که مرو ف له توانیدا بیته، جا که سی وا هه یه توانای هه یه شه وو روژ به رده وام بیته، هه یه توانای ئەوهی هه یه چاره کینکی شه و روژ لینه و بیته، هه یه توانای هه یه به ملیونه ها دۆلار بخاته کار، هه یه توانای ئەوهی هه یه به دۆلاریک به شداری خیر بیته، هه رکام له وانه لای خوا پاداشتی خو یان هه یه و گالته کردنیش به وانه تا وانه.

۸۷. هه بیبهی کچی جه حش (ﷺ)

ناوی هه بیبهی کچی جه حشه، خوشکی دایکی باوه پداران زهینه بی کچی جه حشه، به لام زیاتر به ئوممو هه بیبه ناسراوه، ژنی عه بدوره حمانی کوپی عه وف بوو.^(۳)

هه بیبه خوشکینکی تریشی هه بوو به ناوی حه منه که ژنی موضعه بی کوپی عومه یر بوو و دوا ی کوژرانی موضعه ب شووی کرد به طه لحه ی کوپی عوبه یدولا.^(۴)

^(۱) التوبة: ۷۹.

^(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۷۸.

^(۳) أسد الغابة، ج. ۷، ص ۳۳۹.

^(۴) أسد الغابة، ج. ۷، ص ۷۸.

هه ریهک له هه بیبه و هه منه تووشی هه یز ده بوون و هه یزیان درێژخایه ن بوو، ئوممو هه بیبه هاته خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) و سه بارهت به هه یز پرسیارى لیکرد، چونکه ههوت سال هه یزی له گه ل بوو، پیغه مبهه ریش (ﷺ) فه رمووی: (هذاعرق)، (ئه وه خوین رویشته) نهک هه یز، فه رمانیشی پی کرد خوئی بشوات،^(۱) دایکی باوه رداران عائیشه ده لیت: ئیتر هه موو جاریک بو هه موو نوێژیک خوئی ده شوورد و ده چوو ه ناو ته شتیکی گه و ره داده نیشت و سووری خوینه که ی زال ده بوو به سه ر رهنگی ئاوه که دا، ئینجا ده چوو نوێژی ده کرد،^(۲) له مالى زهینه بی خوشکیدا خوئی ده شوورد.^(۳)

شافیعی سه بارهت به و خوشووردنه ی بو هه موو نوێژیک ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) فه رمانی پی نه کرد بو هه موو نوێژیک خوئی بشوات، به لکو ئوممو هه بیبه خو به خشانه و به ویستی خوئی ئه وه ی ده کرد.^(۴)

به لام بیده نگبوونی پیغه مبهه ی خوا (ﷺ) له ئاست ئه و خوشووردنه ی ئوممو هه بیبه بو هه موو جاریک به لگه یه له سه ر رهوایی ئه و خوشووردنه، ئه گه رنا پیغه مبهه (ﷺ) ریی پی نه ده دا به تایبهت که بو خوشووردنه که ده چوو یه مالى زهینه بی خوشکی که مالى پیغه مبهه ی خوا (ﷺ) بوو.

۸۸. هه بیبه ی کچی حوصهین (ﷺ)

ناوی هه بیبه ی کچی حوصهینی کورپی عه بدولایه، میرده که ی ناوی سائیبی کورپی ئه بی سائیب بوو، کورپه که شی ناوی عه بدولا بوو، هه ریهک له هه بیبه و سائیب و عه بدولای کورپیان هاوه لی پیغه مبهه (ﷺ) بوون.^(۵)

(۱) صحیح البخاری - کتاب الحیض - باب عرق الاستحاضة، الرقم ۳۲۷.

(۲) صحیح ابن حبان - کتاب الطهارة - باب الحیض والاستحاضة - ذکر الأمر بالاغتسال للمستحاضة عند کل صلاة، الرقم ۱۳۵۱.

(۳) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۷۱۸.

(۴) فتح الباری بشرح صحیح البخاری، ج ۱، ص ۴۲۷.

(۵) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۴.

۸۸۹. حەبیبەى كچى خاريجە (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى خاريجە، لە پشتیوانانە لە خەزەرەجیەكان، دایكى ناوى ھوزەیلەى كچى عوتبە،^(۱) حەبیبە ھاوسەرى خەلیفەى یەكەمى باوەرداران و نزیكترین ھاوئەلى پىغەمبەر(ﷺ) و موزدەپىندراوى بەھەشت ئەبووبەكرى صدیقه.^(۲)

كاتىك پىغەمبەر(ﷺ) وەفاتی كرد و بەیعت درا بە ئەبووبەكرى صدیق، ئەبووبەكر لە مالى حەبیبەى ژنى لە ناوچەى سونخ بوو و لە مزگەوتى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) دوور بوو، ئەو بوو ماوەى شەش مانگ لە خىلافەتى رۆژانە بە پى یان ھەندى جار بە سوارىك دەچوو بۆ لای مزگەوت و دواتر دەگەرايەو بە مالى ئوممو حەبیبە.^(۳)

كاتىك ئەبووبەكر لە سەرەمەرگدا بوو حەبیبە سكى پر بوو بە ئومموكلثومى كچى ئەبووبەكرەو، ئەبووبەكر وتى: ھەرچى سەیر دەكەم ئەم سكهیان كچ دەبیت، ھەر وایش بوو.^(۴) دواى وەفاتی ئەبووبەكرى صدیق شووى كرد بە خوبەیبى كورى ئەساف.^(۵)

۸۹۰. حەبیبەى كچى سەھل (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى سەھلى كورى ئەعلەبە،^(۶) لە پشتیوانانە،^(۷) خوشكىتى ھەبوو بە ناوى روعەینە، دایكیان ناوى عەمرەى كچى مەسعوودە.^(۸)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۲۴.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۹.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۸۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۵.

(۷) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۸۰۹.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۶.

پینگه مبه ر (ﷺ) ویستی ئەم ئافره ته به هاوسهر بگریت، به لام به هاوسه ری نه گرت، دواتر ثابتی کورپی قه یسی کورپی شه مماس به هاوسه ری گرت. (۱)
 ثابتی کورپی قه یسی کورپی شه مماس هاوه لی دیاری ناو پشتیوانان و
 وتارییژیان بووه، ههروهک وتارییژی پینگه مبه ر (ﷺ) بوو. (۲)
 به ره به یانیک که پینگه مبه ر (ﷺ) ده چوو بۆ نو یژی به یانی، له به رده رگا که یدا
 هه بیبه ی کچی سه هلی بینی، فه رمووی: (چیته؟) کیشته چیه؟ ئەویش وتی:
 نه من و نه ثابتی کورپی قه یس-یانی پیکه وه نامانگریت- دواتر ثابت هات
 بۆ لای پینگه مبه ر (ﷺ)، پینگه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: ئەوه هه بیبه ی کچی
 سه هله هاتووه و چی روویداوه باسی کردووه، هه بیبه وتی: ئەهی پینگه مبه ری
 خوا (ﷺ) چی پیداوام لام ماوه، پینگه مبه ریش (ﷺ) به ثابتی فه رموو (لینی
 وه ر بگره وه)، ئەویش لینی وه رگرته وه، ئینجا هه بیبه چوو یه وه بۆ ماله باوانی
 خۆی. (۳)

له گیرانه ویه کی تر دا هاتووه ثابتی کورپی قه یس که سێکی ناشیرین
 بوو، هه بیبه وتی: ئەهی پینگه مبه ری خوا (ﷺ) سویند به خوا ئەگه ر له ترسی
 خوا نه بوایه که ده هاته ژووره وه تفم ده کرده ناوچاوی، پینگه مبه ریش (ﷺ)
 فه رمووی: (ئایا باخه که ی بۆ ده گیریته وه؟) وتی: به لئی، ئەوه بوو باخه که ی
 گیرایه وه بۆ ثابت و پینگه مبه ری خوا (ﷺ) له یه کی جیا کردنه وه. (۴)
 شه وکانی ده لیت: ئەمه به لگه یه له سه ر ئەوه ی ئەگه ر هاتوو ئافره ته که
 هه زی نه کرد له گه ل پیاوه که بمینیته وه، پیاو بۆی هه یه له ئافره ته که بریتی
 وه ر بگریت. (۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۶۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۳۹.

(۳) سنن النسائي - كتاب الطلاق - باب ما جاء في الخلع، الرقم ۳۴۶۲، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن النسائي، الرقم ۳۴۶۲.

(۴) سنن ابن ماجه - أبواب الطلاق - باب المختلعة تأخذ ما أعطاهما، الرقم ۲۰۵۷، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۲۰۵۷.

(۵) نيل الاوطار للشوكاني، ج ۷، ص ۳۷.

۸۹۱. حەبیبەى كچى ضەحاك (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى ضەحاكى كورپى سوفيانە، ژنى عەبباسى كورپى
ميرداسە.^(۱)

۸۹۲. حەبیبەى كچى عەمر (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى عەمرى كورپى حيصنە، ئەم ئافرەتە موسلمان بوو
و بەيعەتى دا بە پىغەمبەر (ﷺ).^(۲)

۸۹۳. حەبیبەى كچى قەيس (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى قەيسى كورپى زەيدە، لە پشتيوانانە، موسلمان بوو
و بەيعەتى دا بە پىغەمبەر (ﷺ).^(۳)

۸۹۴. حەبیبەى كچى مەسعوود (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى مەسعوودى كورپى خاليدە، موسلمان بوو و چووويه
خزمەتى پىغەمبەر (ﷺ) و بەيعەتى پيدا.^(۴)

۸۹۵. حەبیبەى كچى موعتەيب (ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى موعتەيبى كورپى عوبەيدە، ئەم ژنە خيزانى بيسرى
كورپى حارث بوو و دايكى بورهيره بوو.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص. ۵۷۸.

(۲) أسد الغابة، ج. ۷، ص. ۷۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص. ۵۷۹.

(۴) أسد الغابة، ج. ۷، ص. ۷۱.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص. ۵۷۹.

۸۹۶. حەبیبەیی کچی مولهیل (ﷺ)

ناوی حەبیبەیی کچی مولهیلی کورپی وه برهیه، ئەم ئاڤرەتە لە پشتیوانانە لە خەزەرەجیەکان، ژنی ڤەرۆهی کورپی عەمرە، ئەم ئاڤرەتە چۆتە خزمەت پیڤەمبەر (ﷺ) و بە یەعتی پێداوہ.^(۱)

۸۹۷. حەبیبەیی کچی نەبیہ (ﷺ)

ناوی حەبیبەیی کچی نەبیہی کورپی حەججاجە، ژنی موڤەلیبی کورپی ئەبی وداعەیه، کچیکی هەبوو کە ناوی نا حەبیبە.^(۲)

۸۹۸. حەبیبەیی کچی ئەبوو سوڤیان (ﷺ)

ناوی حەبیبەیی کچی ئەبوو سوڤیانە، کچی ئەبوو سوڤیانی کورپی حەرب نیە، چونکە هەندئ کەس کە وتوونەتە ئەو هەلەوہ و وا دەزانن بە کچی ئەبوو سوڤیانی کورپی حەربە دەلێن خۆ ئەو کچی نەبوو بە ناوی حەبیبە، ئیبن حەجەر ئەوہ یە کلا دەکاتەوہو دەلێت: ئەم ئاڤرەتە کچی ئەبوو سوڤیانیکی ترە کە رەچەلەکی باس نەکراوہ، لە مائی عائیشە بووہو خزمەتی کردوہ.^(۳)

حەبیبە دەلێت: من لە مائی عائیشە دانیشتبووم کە پیڤەمبەر (ﷺ) هاتە ژوو رەوہو ڤەر مووی: (ما من مسلمین يموت لهما ثلاثة اطفال لم يبلغوا الحنث إلا أدخلهما الله الجنة بفضل رحمته إياهم)،^(۴) (هەر ژن و پیاویکی موسلمان سئ مندالی بالغ نەبوویان بمرن ئەوا بە هوی رەحمەتی خواوہ بۆ ئەو مندالانەیان خوای گەرە ئەو ژن و پیاوہ دەخاتە بەهەشتەوہ).

^(۱) أسد الغابة، ج. ۷، ص ۷۱-۷۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۵۷۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۵۷۵.

^(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۰۴۱۲.

له گيرانه و هيه کی تردا هاتوو هه بيبه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (ما من مسلمین يموت لهما ثلاثة من الولد أطفال لم يبلغوا الحنث إلا جيء بهم حتى يوقفوا على باب الجنة فيقال لهم ادخلوا الجنة أنتم وآباؤکم)،^(۱) (هه ر ژن و پیاویکی موسلمان سئ مندالیان بمرن که نه که یشتیبوونه ته مه نی بالغی، ئەوا له رۆژی دوا ییدا ده هینرینه به رده رگای به هه شت و پێیان دهوتریت بچنه به هه شته وه خۆتان و دایک و باوکتان).

له گيرانه و هيه کی تردا هاتوو (منداله کان ده هینرینه به رده رگای به هه شت و پێیان دهوتریت بچنه به هه شته وه، ئەوانیش ده لیت ئیمه بچینه به هه شت و باوک و دایکمان نه یه نه به هه شت؟ ئینجا پێیان ده لیت: بچنه به هه شته وه خۆتان و باوک و دایکیشان).^(۲)

۸۹۹. هه بيبه ی کچی ئەبی تجرات (ﷺ)

ناوی هه بيبه ی کچی ئەبی ته جراتی عه بده ریه.^(۳) ئەم ئافره ته ده گيریته وه ده لیت: له شوینتی بووم له نیتوان صه فا و مه روه دا، پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بیني که خیرا ده رۆیشت و به هاوه لانی ده فه رموو:

(اسعوا فإن الله كتب عليكم السعي)، (په له برۆن چونکه خوا سه عی - په له رۆیشتنی کاتی صه فا و مه روه - له سه ر نووسیون) ئیتر پیغه مبه رم (ﷺ) ده بیني له تاو خیرا رۆیشتنی قوما شه که ی به ری به ده وری سکیدا ده سوورا تا سپیایی بن بال و هه ردوو رانیم بیني.^(۴)

(۱) المطالب العالیة، الرقم ۳۸۴۹.

(۲) مسند إسحاق بن راهويه، الرقم ۱۸۵۹، قال محقق المسند د. عبدالغفور البلوشي في إسناده صدوق تغير بآخره و لكنه يتقوى بشواهد و الحديث صحيح.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۳.

(۴) مسند أحمد بن حنبل، حتى (كتب عليكم السعي)، قال شعيب الأرنؤوط حسن بشواهد، صحيح ابن خزيمة - كتاب المناسك - باب ذكر البيان أن السعي بين الصفا والمروة واجب، الرقم ۲۷۶۴.

۹۰۰. حەبیبەى كچى ئەبى عامر(ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى ئەبى عامرى راھیبە، خوشكى حەنظەلەيە، ئەو حەنظەلەى كە كاتىك شەھىد بوو فرىشتەكان ئەويان شۆرد، حەبیبە يەككە لەو ئافرەتانەى كە بەيەعتيان دا بە پىغەمبەر(ﷺ).^(۱)

۹۰۱. حەبیبەى كچى ئەسەد(ﷺ)

ناوى حەبیبەى كچى ئەسەدى كورپى زورارەيە، ئەم ئافرەتە چوۋتە خزمەت پىغەمبەر(ﷺ) و موسلمان بوو ەو بەيەعتى پىداو. ^(۲)
ئەسەدى باوكى كە بە ئەبوو ئومامە ناسراو ە كەم كەسى پشتيوانان بوو موسلمان بوو، ^(۳) داىكى ناوى عومەيرەى كچى سەھل بوو. ^(۴)
ئەم ئافرەتە ژنى سەھلى كورپى حونەيف بوو، ^(۵) سەھل ھاوئىكى دلسۆزى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بوو، بەشدارى غەزاي بەدر و غەزاكانى ترى كرد، لە غەزاي ئوحدودا كە خەلكى بلاوہيان تىكەوت، سەھل لە دەورى پىغەمبەر(ﷺ) مایەو ە و بەرگرى لىكرد. ^(۶)

كورپىكى ھەبوو بە ناوى ئەسەدى كورپى سەھلى كورپى حونەيف كە لە پشتيوانانە، ^(۷) ئەسەد لە سەردەمى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) لە داىكبوو، دوو سال پيش وەفاتى پىغەمبەر(ﷺ) لە داىكبوو، سەھلى باوكى بردى بۆ لای پىغەمبەر(ﷺ) و ئەو پيش دەمى بە خورما شيرين كرد و بەناوى

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۶۰۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۲.

^(۶) أسدالغابة، ج ۲، ص ۵۴۵.

^(۷) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۸۲.

ئەسەدەدى باپىرىيەو-باوكى دايكى- ناوى نا.^(۱)
 ھەببە خوشكىكى ھەبوو بە ناوى فاریعە كە ژنى نوبەيطى كورپى جابیر
 بوو، ئەم خوشكەى كچىكى ھەبوو بە ناوى زەینەب.
 جا زەینەب كە خوشكەزای ھەببەيە ژنى ئەنەسى كورپى مالىك بوو،
 زەینەب دەلئیت: ئەبوو ئومامە پئش مردنى وەسیەتى كرد بۆ پئغەمبەر(ﷺ)
 تا ئاگای لە دايكم و پوورم بئیت (فاریعەو ھەببە)، ئەو ھەبوو جارېك برى
 خشل و بەردى گرانبەھا ھینرا بۆ پئغەمبەر(ﷺ)، ئەویش برېك لەوھى دا
 بە دايكم و پوورم.^(۲)

۹۰۲. ھەببەى كچى ئوممو ھەببە(ﷺ)

ناوى ھەببەى كچى رەملەى كچى ئەبوسوفیانە، رەملەى دايكى بە
 ئومموھەببە ناسرابوو، باوكى ناوى عەبدوللا بوو، دەوترئیت پئش كۆچ
 بۆ ھەبەشە لەدايك بوو ھەو لەگەل دايكى كۆچى كردوو ھەو بۆ ھەبەشە،
 رایەكئیش دەلئیت: لە ھەبەشە لەدايك بوو، دواتر لەگەل دايكىدا كۆچى
 كرد بۆ مەدینە.^(۳)

ئومموھەببەى دايكى كە دايكى باوھەرداران و ھاوسەرى پئغەمبەر(ﷺ)
 بوو، پئش ئەوھى كۆچ بكات بۆ ھەبەشە ھاوسەرى عوبەیدولای كورپى
 جەحش بوو، كاتى كۆچیان كرد بۆ ھەبەشە مئزەدەكەى لە ھەبەشە
 لە ئیسلاام ھەلگەراپەو ھەو بە مەسیحى و ھەر لەوئیش مرد، ئینجا
 پئغەمبەر(ﷺ) ئەو ئافرەتەى بەھاوسەرگرت.^(۴)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۱۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۷، ص ۶۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۷۸.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۴۴۱.

۹.۳. حەبیبی کورپی بودەیل (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی بودەیلی کورپی وەر قائی خوزاعیە، هەم خۆی و هەم باوکی و هەم عەبدولای برایشی هەرسیتیان هاوہلی پیغەمبەری خوا (ﷺ) بوون.^(۱)

۹.۴. حەبیبی کورپی حارث (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی حارثە، حەبیب هاو دەم بە ئەبیلغادیە پیکەوہ کۆچیان کرد بۆ مەدینە، حەبیب دەلێت: دایکی ئەبیلغادیە شمان لەگەڵدا بوو، هەموو موسلمان بووین، کە چووینە خزمەت پیغەمبەری خوا (ﷺ) ژنەکە وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئامۆژگاریم بکە، فەرمووی: (یاک وما یسوء الأذن)،^(۲) (وریابە دوور بە لە بیستنی شتیک کە گوئی پیتی بیزار دەیت).

عائیشە ی دایکی باوہرداران دەلێت: جارێک حەبیبی کورپی حارث هات بۆ لای پیغەمبەری خوا (ﷺ) و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) من کەسێکم تاوانم زۆرە، ئەویش فەرمووی: ئەی حەبیب لای خوا تەوبە بکە، حەبیب وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) من تەوبە ئەکەم و هەمدی ئەگەریمەوہ سەر تاوانەکە، پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (دە ی هەرکات تاوانت کرد تەوبە بکە)، ئەویش وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) جا ئەوکات تاوانەکانم زۆر دەبن، پیغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (ئەی حەبیبی کورپی حارث لیخۆشبوونی خوا لە تاوانەکانی تۆ زۆرترە).^(۳)

^(۱) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۰.

^(۳) المعجم الأوسط للطبرانی، الرقم ۴۹۵۵، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۶۰۲، إسناده ضعيف.

۹.۵. حەبیبی کۆری حەبیب(ﷺ)

ناوی حەبیبی کۆری بەغیضی کۆری مەروانی کۆری عامیری مازنیە،
وہک وەفد ہاتە خزمەت پیغەمبەری خوا(ﷺ)، پیغەمبەری خوا(ﷺ) پیی
فەرموو تو حەبیبی کۆری حەبیبیت.^(۱)

ئەمە ئاماژە یە بەوہی پیغەمبەری خوا(ﷺ) نہوہک تەنہا ناوی ناشیرینی
کەسەکانی گۆریوہ، بەلکو ناوی ناشیرینی باوکی کەسەکانیشی گۆریوہ.

۹.۶. حەبیبی کۆری حەمامە(ﷺ)

ناوی حەبیبی کۆری حەمامە یە و لە خزمەت پیغەمبەردا(ﷺ) بوو.^(۲)

۹.۷. حەبیبی کۆری حوباشە(ﷺ)

ناوی حەبیبی کۆری حوباشە یە،^(۳) لە پشتیوانانە لە ئەوسیەکان،^(۴) لە
سەر دەمی پیغەمبەری خوا(ﷺ) بە ھۆی برینیکەوہ کە تووشی بوو کۆچی
دوایی کرد، کاتی مردنەکەشی لە شەودا بوو و ھەر بە شەویش ئەسپەردە
کرا، پیغەمبەری خوا(ﷺ) نوێژی لەسەر کرد.^(۵)

۹.۸. حەبیبی کۆری خیراش(ﷺ)

ناوی حەبیبی کۆری خیراشی کۆری حورەیشی کۆری صامتی تەمیمیە،
لە غەزای بەدردا بەشداری بوو.^(۱)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۶.

^(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۰.

^(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۱.

۹۰۹. حەبیبی کوری خیراشی عەصەری (ﷺ)

ناوی حەبیبی کوری خیراشی عەصەریە، کورپکی هەبوو بە ناوی موخەممەد کە فەرموودەیی لە باوکێهوه گێزاووتەوه، دواتر لە بەصرە نیشتهجی بوو.^(۱)

حەبیب فەرموودەییەکی لە پێغه مبه ره وه (ﷺ) گێزاووتەوه کە فەرموویەتی (المسلمون إخوة لافضل لأحد علی أحد إلا بالتقوى)،^(۲) (موسلمانان بران، هیچ کەس فەزلی بە سەر کەسی تر دا نیه تەنها بە تەقوا نەبێت).

۹۱۰. حەبیبی کوری ره بیعه (ﷺ)

ناوی حەبیبی کوری ره بیعه، کورپکی هەبوو بە ناوی ئەبووعەبدوڕەحمان، لە گەل پێغه مبه رد ا (ﷺ) لە غەزا کاندای بە شدارێ کرد.^(۳)

۹۱۱. حەبیبی کوری زمید (ﷺ)

ناوی حەبیبی کوری زهیدی کورپی تەمیمه، لە پشتیوانانە، لە غەزای ئوحووددا بە شدار بوو و تیایدا شەهید بوو.^(۴)

۹۱۲. حەبیبی کوری زهیدی خه زره جی (ﷺ)

ناوی حەبیبی کوری زهیدی کورپی عاصمه، ئەم هاوه له له پشتیوانانە له خه زره جیه کان، ئەم هاوه له یه کتیک بووه له به شداربوانی به یه تی عه قه به.^(۵)

دایکی ناوی نەسیبەیی کچی کەعب بوو، براهە کیشی هەبوو بە ناوی

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۱.

(۲) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۴۶۲، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۰۵، قال الحافظ ابن حجر في الإصابة إسناده متروك.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۹.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۹.

عبدالولاء، هریهک له حیب و عبدالولای برای و زهیدی باوکی و نهسیبهی دایکی به شدار بوون له بهیعتی عهقه‌به‌دا، هه‌روهک هه‌رچواریان پیکه‌وه له غه‌زای ئو خودیشدا به‌شدارییان کرد.^(۱)

دایکی حیب که به ئومو عماره ناسرابوو له غه‌زای ئو خوددا دوانزه جار بریندار بوو، دواى وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شدارى کرد و ده‌ستیشی برآ، کاتیک دواى جه‌نگه‌که گه‌رایه‌وه بو مه‌دینه هیتده ریز و گه‌وره‌یی هه‌بوو ئه‌بووبه‌کری خه‌لیفه‌ی باوه‌رداران ده‌چوو بو لای و پرسىاری لیده‌کرد.^(۲)

کاتیک ده‌نگۆی ده‌رکه‌وتنى موسه‌یله‌مه‌ی درۆزن هه‌بوو، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) حه‌یبی نارد بو لای موسه‌یله‌مه، موسه‌یله‌مه پرسىاری لیکرد ئایا شایه‌تی ئه‌ده‌یت موحه‌مه‌د نیردرای خوايه؟ حه‌یب ده‌یوت به‌لن، کاتیک موسه‌یله‌مه ده‌یوت ئه‌ی شایه‌تی ده‌ده‌یت من پیغه‌مبه‌ری خوام؟ حه‌یب ده‌یوت من که‌رم و هیچ نابیستم، چه‌ند جاریک حه‌یب ئه‌مه‌ی دووباره کرده‌وه، بۆیه موسه‌یله‌مه کوشتی و پارچه‌ پارچه‌ی کرد،^(۳) دواى ئه‌وه دایکی و عبدالولای برایشی مانه‌وه‌وه له جه‌نگی یه‌مامه‌دا که دژ به موسه‌یله‌مه کرا به‌شدارییان کرد.^(۴)

۹۱۲. حه‌یبی کوری عه‌بد شه‌مس(ﷺ)

ناوی حه‌یبی کوری عه‌بد شه‌مسى کوری موغیره‌یه، دواى وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ژیا و له جه‌نگی یه‌مامه‌دا به‌شدارى کرد و تیايدا شه‌هید بوو.^(۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۲.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۸۱.

(۳) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۲۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۹.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۱.

۹۱۴. حەبیبی کوری عەمری سەلامانی (ﷺ)

ناوی حەبیبی کوری عەمری سەلامانیە.^(۱)

حەبیب دەلیت: ئیمە حەوت کەس بووین لە وەفدی سەلامان کە چووین بۆ لای پیغەمبەری خوا (ﷺ)، کاتیک گەشتین بە پیغەمبەر (ﷺ) دەمانینی لە مزگەوت دەچووێه دەرەوێه بۆ لای تەرمیک دەچوو، وتمان: سەلاموێه لەیک ئەوی پیغەمبەری خوا (ﷺ)، ئەویش فەرمووی: (وعلیکم) ئیوێه کین؟ وتمان: ئیمە لە هۆزی سەلامانین و هاتوین تا لەسەر ئیسلام بەیعتت پییدەین، ئیمە خەلکیکی زوری هۆزەکەمان جیهیشتووێه و ئەوانیش هاواری ئیمەن، پیغەمبەر (ﷺ) لای کردوێه بە لای ئەوبانی خزمەتکاریدا و فەرمووی: ئەوانە بێرە شوینی مانەوێه وەفدەکان، ئینجا پیغەمبەر (ﷺ) کە نوێژی نیوێه رۆی کرد لەنیوان مینبەر و مالهەکی خۆیدا دانیشت، ئیمەش چووینە پیغەمبەر بۆ لای و سەبارەت بە نوێژ و شەریعتی ئیسلام و روقیە پرسیارمان لیکرد، ئینجا پیغەمبەر (ﷺ) بۆ هەر کاممان پینج ئوقیە پی بەخشین، پاشان گەراینەوێه بۆ خاکی خۆمان، ئەم چوون و مانەوێه هاتنەوێه شمان لە مانگی شەوالی سالی دەی کۆچیدا بوو.^(۲)

حەبیب دەلیت: وتم: ئەوی پیغەمبەری خوا (ﷺ) چاکترین کار چیە؟ فەرمووی: (نوێژ لە کاتی خۆیدا)، وتم: ئەوی پیغەمبەری خوا (ﷺ) ئەوی ئەگەر حەوزی ئاوێک چاک بکەم تا و شترەکەم تینویتی بشکیت ئایا پاداشتم بۆ هەیه؟ فەرمووی: (نعم فی کل کبد حری أجر)،^(۳) (بەلی بۆ هەر خاوەن جەرگێکی تینوو پاداشت هەیه).

^(۱) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۲۲.

^(۳) الجزء المتمم لطبقات ابن سعد، الرقم ۴۱۱.

۹۱۵. حەبیبی کورپی عەمری ئەجەئیی (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی عەمری ئەجەئییە، وەک وەفد هاتوووەتە خزمەت پێغەمبەری خوا (ﷺ)، پێغەمبەریش (ﷺ) نووسراویکی بۆ نووسی کە تیایدا نووسرابوو: (هذا كتاب من محمد رسول الله لحبيب بن عمرو أخي بني أجدأ ولمن أسلم من قومه وأقام الصلاة وآتى الزكاة أن له ماله وماءه ما عليه حاضره وبأديه على ذلك عهد الله وذمة رسوله)،^(۱) (ئەم نووسینە لە موخەممەدی پێغەمبەری خواوەیە بۆ حەبیبی کورپی عەمری بۆ ئەجەئییە، ئەوانەیی لە هۆزەکەیی موسلمان بون و نوێژ دەکەن و زەکات دەدەن، سامان و ئاوی شوێنی نیشتەنی و دەشتیان بۆ هەیه، بۆ ئەمەش بە ئێتی خوا و زیممەیی پێغەمبەری خاویان بۆ هەیه).

۹۱۶. حەبیبی کورپی عەمری ئەنصاری (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی عەمری کورپی میحصەنە، لە پشتیوانانە، دواي وەفاتی پێغەمبەر (ﷺ) ژیا و لە رێدا بوو بەرەو یەمامە تالەو جەنگەدا بەشدار بیت، بەلام لە رێدا شەهید کرا.^(۲)

۹۱۷. حەبیبی کورپی عومەیر (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی عومەیری کورپی حەمەشەیه، لە پشتیوانانە.^(۳) حەبیب رۆژیک منداڵەکانی کۆکردەووە و تی: لە کورپی گەمژەکاندا دامەنیشن، چونکە دانیشن لە گەلیاندا دەردە، هەرکەس دەروونی خۆی رابگریت بەرامبەر بە گەمژە ئەو بە خۆراگریەکەیی خوشحال دەبیت، هەرکەس گەمژەیی خوش بویت پەشیمان دەبیتەو،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۸۰.

(۲) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۲۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲.

ههركهس لهسهه ئازاری كهمی كه مژده خورانه گری له بهردهم ئازاری زوریشیدا خوئی راناگریت،
 ئه وهی لهسهه ناخوشیه كان خوراگر بیته به وه دهگات كه ههزی لیته،
 ههركامتان ویستی فرمان بکات به چاکه و ریگری بکات له خراپه ئه وای
 با ئه وه نهکات تا خوئی لهسهه خوراگرتن لهسهه ناربههاتی رادههینیت و
 بروای ته وای هه بیته به پاداشتی خوا، چونکه ههركهس متمانهی به خوا
 هه بیته ههست به ئازار ناکات.^(۱)

۹۱۸. هه بیبی کوری مهروان (ﷺ)

ناوی هه بیبی کوری مهروانی ته میمی مازنیه، سه رهتا ناوی به غیض
 بوو، به لام پیغه مبهه (ﷺ) ناوی گوری به هه بیب.^(۲)
 به غیض کوریکهی هه بوو به ناوی هه بیب، کاتیک هه بیبی کوری چوو بو
 لای پیغه مبهه (ﷺ)، پیغه مبهه (ﷺ) فه رمووی: تو کیته؟ وتی: هه بیبی کوری
 به غیض، پیغه مبهه (ﷺ) فه رمووی: به لکو تو هه بیبی کوری هه بیبیت.^(۳)

۹۱۹. هه بیبی کوری ئه بولیوسه (ﷺ)

ناوی هه بیبی کوری ئه بولیوسه کوری عه مره، ئه م هاوه له له
 پشتیوانانه،^(۴) دوو برای هه بوو به ناوه کانی یه زید و عومه یه، یه زید له گهل
 هه بیبی برایدا کوژرا، عومه یه یه زید له جهنگی جیسه ردا کوژرا.^(۵)
 هه بیب و هه ر دوو براکهی تا دوا ی سه رده می پیغه مبهه (ﷺ) ژیاون و
 دوا جار له سه رده می ده وه تهی ئومه وی له رووداوی (الحره) دا شه هید بوو.^(۶)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۴۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۰.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.

۹۲۰. حەبیبی کورپی یەزید (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی یەزیدەو لە پشتیوانانە لە بەنی عەمر، لە جەنگی یەمامەدا بەشدارى کرد و لەو جەنگەشدا شەهید بوو.^(۱)

۹۲۱. حەبیبی کورپی ئەسلەم (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی ئەسلەمە، لە پشتیوانانە و یەکیکە لە بەشداربووانی غەزای بەدر.^(۲)

۹۲۲. حەبیبی کورپی ئەسیدی (ﷺ)

ناوی حەبیبی کورپی ئەسیدی کورپی جارێی ئەقەفیه، لە جەنگی یەمامەدا بەشدارى کرد و تیایدا شەهید بوو.^(۳)

۹۲۳. حەبیبی کیلاعی (ﷺ)

ناوی حەبیبی کلاعیەو بە ئەبوو ضەمرە ناسراوە، کورپکی هەبوو بە ناوی ضەمرە که فەرموودەى لە باوکیهوه گنپراوه ته وه.^(۴) عەبدولعەزیز لە ضەمرەى باوکیهوه و ئەویش لە حەبیبی باوکیهوه گنپراویەتیەوه که پینغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (نوێژی بە کۆمەل بیست و پینج بەرامبەر فەزلی هەیه بەسەر نوێژی که سێکدا که به تەنها دەیکات).^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶.

۹۲۴. حه ججایی کورپی حارث (ﷺ)

ناوی حه ججایی کورپی حارثی کورپی قه یسی قوره یشی سه همیه،^(۱) حارثی باوکی یه کیک بوو له وانهی که گالته یان ده کرد به پیغه مبهری خوا (ﷺ).^(۲)

برایه کی هه بوو به ناوی ته میم که ئه ویش هاوه ل بوو و له جهنگی ئه جناده یندا شه هید بوو، چند برایه کی تریشی هه بوو به ناوه کانی سه عید و ئه بی قه یس و عه بدولا و سائیب که هه موویان له جهنگی ئه جناده یندا شه هید بوون.^(۳)

سه بارهت به کاتی موسلمان بوونی رای جیاواز هه یه، رایه ک ده لیت: له مه ککه موسلمان بوو و کۆچی کرد بۆ حه به شه که ئه مه رای ئیین ئیسحاق و چه ندیکی تره، به لام ئیینولکه لبی ده لیت: دوا ی کۆچی حه به شه موسلمان بووه، زوبه یری کورپی به ککار ده لیت: به لکو له غه زای به دردا له ریزی بیتاوره اندا به شداری کرد و به دیل گیرا و دوا ی ئه وه موسلمان بوو.^(۴)

ئیین ئه شیر ده لیت: له کۆچه رانی حه به شه بووه،^(۵) که چی پیشتر که باسی پینج براکه ی تری ده کات ده لیت: یه ک برایان هه بوو که له جهنگی به دردا به دیل گیرا.^(۶)

دوا ی ئه وه ی حه ججای ئازاد کرا و چوو یه وه بۆ مه ککه، دوا ی جهنگی ئو خود کۆچی کرد بۆ مه دینه و له وی مایه وه.^(۷)

سه بارهت به کاتی وه فاتیشی دوو را هه یه، رایه ک ده لیت: له جهنگی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۰.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۲۱.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۲۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۷.

(۶) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۲۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۷.

ئەجنادەيندا لەگەڵ براو كەسەكانيدا شەهيد بوو، رايەكيش دەلەيت: لە سالی پانزەهێ كۆچي لە جهنگي يەرمووكدا شەهيد بوو.^(۱)

۹۲۵. حەججاي ئەحمەسي (ﷺ)

ناوي حەججاي كوري ذيلعونوقى ئەحمەسيە، فەرموودەيەكي لە پيغەمبەرەو (ﷺ) گيژاوتەو، دواي وەفاتي پيغەمبەري خوايش (ﷺ) ژيا و لەگەڵ خالیدی كوري وەليددا چوو بۆ فتوحاتي عيراق و كاتيک لە سالی دوانزەهێ كۆچيدا خالد پەيمانيكي نووسي بەكيك لە شاهيدەكان حەججاي بوو.^(۲)

۹۲۶. حەججاي كوري عامير (ﷺ)

ناوي حەججاي كوري عاميري ئوماليە،^(۳) دواتر لە حيمص نيشتەجێ بوو، چەند فەرموودەيەكي لە پيغەمبەري خواو (ﷺ) گيژاوتەو.^(۴) خالیدی كوري مەعدان دەلەيت: بيستم لە هەريەك لە عەبدوولاي كوري عوبەيدي ئومالي و لە حەججاي كوري عاميري ئومالي كە هەردووکیان لە هاوەلانی پيغەمبەري خوا (ﷺ) بوون، هەردووکیان نوێژي بەيانيان لە دواي عومەري كوري خەتتابەو کرد و ئەويش ئەم سوورەتەي خویند (إذا السماء انشقت) تيايدا سوژدەي برد.^(۵)

هەر وەها حەججاي دەلەيت: پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووي: (ياكم وكثرة السؤال، وإضاعة المال، وقيل وقال، وأن يعطي أحدكم الفضل خير له، وإن يمسك شر له، ولا يلوم الله على الكفاف، وأبدأ بمن تعول)، (وريابن خوتان دووربگرن لە زۆر پرسيار كردن و لە مال و سامان بەفەرۆدان و وتي: و تيان، هەركام لە ئێوئەش ئەو هی لە خوئی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۱.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۲۷.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۷.

(۵) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۱۴۳، المطالب العالیة لابن حجر العسقلاني، الرقم ۴۵۳.

زیادہ یہ بیبہ خشیت باشرتہ بوی، ئەگەریش ئەو زیادہ یہ بہیتہ وہ خراپہ بوی، خوای گہورہ سەرکۆنہ ی لەسەر پتۆیستی بی کہم و زیاد نیہ واتہ ئەوہ ی پتۆیستہ بیکەیت بی کہمی و بی زیادیش، سەرہتاش بہوہ دەست پی بکہ کہ گرنگ و پتۆیستہ).^(۱)

شورەحبیلی کورپی موسلیم دەلێت: من پینج لە هاوہ لانی پینغەمبەری خوام (ﷺ) بینی کہ سمیلیان کورت دەکردەوہ و ریشیان بەردەدایەوہ و زەردیان دەکرد-خەنەبیان دەکرد-: ئەبو ئومامە ی باھیلی و عەبدو لای کورپی بوسر و عوتبە ی کورپی عەبدی سولەمی و حەججایی کورپی عامیری ئومالی و میقدادی کورپی مەعدی یەکریمی کیندی، سمیلیان کورت دەکردەوہ و بەرسمیلیان دەکرد.^(۲)

۹۲۷. حەججایی کورپی عەبدو لا (ﷺ)

ناوی حەججایە، سەبارەت بە ناوی باوکی رایەک دەلێت: کورپی عەبدو لایە، رایەکی ش دەلێت: باوکی ناوی عەتیکە، لە ئەقەفەکانە، دواتر لە بەصرە نیشتەجئ بوو، دوا ی ئەوہش لەوێوہ چوو بۆ کووفە. ژنەکە ی ناوی ئوممو جەمیلی ہیلالی بوو.^(۳)

۹۲۸. حەججایی کورپی عیلاط (ﷺ)

ناوی حەججایی کورپی عیلاطی کورپی خالیدی فەہریە، سەبارەت بە کونیکە ی ہەریەک لە ئەبوو کیلاب و ئەبوو موحمەد و ئەبوو عەبدو لا ہاتووہ، ئەم هاوہ لە لە کۆچەر یەکانە.^(۴)

^(۱) مسند الشاميين للطبراني، الرقم ۵۳۴، جامع بيان العلم، الرقم ۱۲۷۵.
^(۲) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۱۴۴، قال الألباني في سلسلة الأحاديث الضعيفة (۷۹۸-۷۹۷/۱۱) قلت: و إسناده جيد كما قال الهيثمي.
^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳.
^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳.

حه ججاج برایه کی هه بوو به ناوی صالح که له سه رده می نه فامیدا مرد،^(۱)
 برایه کی تریشی هه بوو به ناوی کیلاب که شاعیر بوو،^(۲) سنی کوریشی
 هه بوو به ناوه کانی عه بدولآ و نه صر و میعرهض، عه بدولآی کوری له
 سه رده می دهسه لاتی موعاویه دا والی حیمص بوو، میعرهضی کوریشی له
 جهنگی جه مه لدا کوژرا.^(۳)

نه صری کوری که سینی زور که شخه بوو، ئه وه بوو جاریک ئا فره تیک
 له تاو شه یدابوونی بۆ نه صر گۆرانی دهوت و دهیوت
 بۆ نوشینی مه ی ده رفه تی مابن
 یان بۆ گه یشتن به نه صر هه بی ری چاری
 که عومه ری کوری خه ططاب ئه وه ی بیست بریاری دا به دوور خسته وه ی
 نه صر.^(۴)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) له خه بیهر بوو ئه م هاوه له هات بۆ لای پیغه مبه ری
 خوا(ﷺ) و موسلمان بوو، دواتر له مه دینه نیشته جی بوو وله وی خانویه ک
 و مزگه وتیکی بۆ خوی درووست کرد.^(۵)

سه باره ت به هۆکاری موسلمان بوونه که ی هاتوو ه که هه ججاج هاو ده م
 به کاروانیکی هۆزه که ی به ره و مه که که گه رایه وه، جا کاتیک شه و داهات
 ترس و بیم دایگرت، له سه ره ی پاسه وانیه که یدا شیعیری دهوت و تیایدا
 داوای په نای ده کرد تا خوی و هاوه لانی به سه لامه تی بگه ری نه وه، له و کاته دا
 گوئی له ده نگیک بوو ئه م ئایه ته ی ده خوینده وه (یا معشر الجن والإنس إن استطعتم أن
 تنفذوا من أقطار السما والأرض فانفذوا لا تنفذون إلا بسلطن)، جا که روژ بوویه وه و دواتر
 گه یشتنه مه که که، سه باره ت به و ئایه ته پرسیری کرد و وتی: که ستان شتی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۱۶.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۸.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳.

واتان بیستووه؟ پینی وترا ئه وه به شیکه له قسه کانی موحه ممه د که ده لیت: بۆم دابه زیوه، چه ججاج وتی: ئه ی ئیستا موحه ممه د له کوئییه؟ وترا له مه دینه یه، خیرا به ره و مه دینه که وته ری و بریاری دا موسلمان بیت. (۱)

کاتی که چه ججاج موسلمان بوو وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من له مه ککه ژن و منال و سامانم جیهیشتووه، ده بیت بچم بیانیهنیم، جا ئه گهر ناچار کرام به رامبه ر به تو قسه بلیم مۆله تم ده دیت؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) مۆله تی پیدا تا چی ویست بیلیت، ئه ویش چوو یه وه بو مه ککه و به ژنه که ی وت: چیت هه یه کۆی بکه ره وه چونکه من ده مه ویت شتیک له سامانی فه وتاوو مه رو مالاتی موحه ممه د و هاوه لانی بکرم، چونکه ئه وان له جه نگدا دۆراون و حالیان شره، (۲) و موحه ممه د له لایه ن جووله که کانه وه به دیل گیراوه و هاوه له کانیشی یان کوژراون یان بلاوه یان لیکردووه، (۳) ئه و هه واله له مه ککه بلاو بوویه وه و موسلمانه کانی مه ککه پینی دلگران بوون و بیتاوه ره کانیش پینی دلخۆش بوون، هه واله که گه یشته عه بیاسی کوری عه بدولموطه لیب، عه بیاسیش که ئه وه ی بیست له پی که وت و دۆش داما و نه یته توانی بجوولیت، ئینجا عه بیاس کوریک ی هه بوو که ناوی قوئهم بوو و زۆر له پیغه مبه ر (ﷺ) ده چوو، راکشا و له سه ر سنگی داینا و شیعیری ده هۆنیه وه که تیایدا ده یوت خۆشه ویستم له پیغه مبه ری خوا ده چیت:

حبی قثم حبی قثم

شبیہ ذی الأنف الأشم

نبی رب ذی النعم

برغم أنف من رغم

ئینجا غولامیکی نارد بۆ لای چه ججاجی کوری عیلاط و پینی وت: مالویران

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۹.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند أنس بن مالك (ﷺ)، الرقم ۱۲۶۰۴، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۰۸.

ئەمە چ ھەوالیک بوو ھینات؟ تۆ چی دەلئیت؟ بەلئینی خوا لەو ھەوالەئە تۆ
 باشترە، ھەججایش بە غولامەکەئە وت: سەلامم بگەینە بە ئەبولفەضل
 و پیتی بلئ: بچیتە مالیکەوہ تا بە تەنھا ببینم، چونکہ ھەوالیکم ھەبە بۆئ
 کہ دلئ خۆش دەکات، غولامەکە ھاتەوہ، کہ گەیشتەوہ بەردەرگا، وتئ:
 موژدەت لئ بیت ئەئ ئەبولفەضل، عەبباسیش لە خۆشیدا خۆئ بۆ فریدا و
 ناوچاوانئ ماچ کرد، ئەویش ھەوالئ قسەکانئ ھەججایی پئدا، عەبباسیش
 ئەو غولامەئ ئازاد کرد، ئینجا چوو بۆ لای ھەججاج و ئەویش ھەوالئ
 دروستئ پئ وت، وتئ: پئغەمبەری خوا(ﷺ) خەبەری فەتھ کردووەو
 سامانئ ئەوانئ بە دەستکەوت گرتووە، پئغەمبەر(ﷺ) لە دەستکەوتەکاندا
 صەفیەئ کچی حویەئ بۆ خۆئ ھەلبژارد و سەرپشکی کرد ئایا ئازادئ
 بکات و ببیتە ژنئ یان بچیتەوہ بۆ ناو مال و کەسوکاری خۆئ، ئەویش
 پئئ باش بوو ئازادئ بکات و شوو بکات بە پئغەمبەر(ﷺ)، منیش بۆئە
 ھاتوم بۆ ئیرە تا ئەو سامان و ژن و منالەئ لیرە ھەمە ببیەم و برۆم،
 مۆلەتیشم لە پئغەمبەر(ﷺ) وەرگرت و ئەویش مۆلەتئ دام چی پئویست
 بکات بیلئم، جا تکام وایە تا سئ رۆژ ھیچ نەلئیت، دوائ سئ رۆژەکہ
 چیت پئ خۆش بوو باسئ بکہ، ئەوہبوو ژنەکەئ ھەججاج چی خشل و
 پئویستئ ھەبوو کۆئ کردەوہو دای بە ھەججاج و ھەججایش ھەموو برد
 لەگەل خۆئ و کەوتەری، دوائ تئپەرپوونئ سئ رۆژەکہ عەبباس چوو
 بۆ لای ژنەکەئ ھەججاج و وتئ: مئردەکەت کوا؟ ئەویش ھەوالئ ئەوہئ
 پئدا کہ ھەججاج چووہ بۆ مەدینە، ئینجا وتئ: خوا سەرشۆرت نەکات
 ئەئ ئەبولفەضل ئەوہئ پئت وتین زۆر لەسەرمان قورس بوو، ئەویش
 وتئ: بەلئ خوا سەرشۆرم ناکات، سوپاس بۆ خواش تەنھا ئەوہ روویداوہ
 کہ ھەزمان پئ بووہ، ھەججاج ھەوالئ پئداوم کہ خوائ گەورە فەتھئ
 خەبەری بەخشیوہ بە پئغەمبەرەکەئ و تئیدا پشکەکان جیاکراونەتەوہو

پیغه مبهەر (ﷺ) سه فییه ی هه لبراردووه بۆ خوئی، جا ئەگەر پنیوستیه کت هه یه به میرده کت ئەوه برۆ و خۆت بگه یه نه پنی، ژنه که ی چه جاجیش وتی: سویند به خوا بروات پی ده که م، ئەویش وتی: من راست ده لیم و مه سه له که ئاوه هایه که پی م وتیت، ئینجا عه بیاس چوویه ده ره وه و چوو بۆ کۆری قورپه یشیه کان و ده بیست ده یانوت ئە ی ئە بولفه ضل به س خیرت بیته ری، ئەویش وتی: سو پاس بۆ خوا خیرم هاتوه ته ری و چه جاجیش هه وائی پیدام که خوای گه وره فه تحی خه یبه ری به خشیه به پیغه مبه ره که ی و تیایدا پشکه کان جیاکراونه ته وه و پیغه مبهەر (ﷺ) سه فییه ی هه لبراردووه بۆ خوئی، چه ججاج داوای لیکردم سی رۆژ ئە و قسه ی بشارمه وه و نه یلیم، ئە و ته نها بۆ ئە وه هاتبوو چی سامانی هه یه بیبات و بروات، به و هه واله خوای گه وره دلته نگی سه ر موسلمانانی هه لگرت و دای به سه ر بیباوه راندا، چی موسلمانانی دلته نگی مه که که ش هه بوون ده هاتن بۆ لای عه بیاس، ئەویش هه وائی پیده دان و موسلمانانیش دلخۆش ده بوون.^(۱)

ئە م به سه رهاته به لگه یه کی تره له سه ر ئە وه ی عه بیاسی مامی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پیشتر موسلمان بووه مانه وه ی له مه که که به رینمایی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بووه تا هه م هه وائی قورپه یشیه کان بنیریت بۆ پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، هه م ئاگای له موسلمانبووه کانی ناو مه که که بیت، وه ک ده بینین کاتیک هه وائی ناخۆش سه بارهت به پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و موسلمانان ده بیستیت زۆر دلته نگ ده بیت، هه ره ها کاتیکیش هه واله راست و دلخۆشکه ره که ده بیستیت زۆر دلخۆش ده بیت، موسلمانانیش دین بۆ لای و ئەویش موژده یان پی ده دات، واته له وئ وه ک جه مسه ریک بووه بۆ موسلمانانه لاوازه کانی ناو مه که که توانای کۆچیان نه بووه و هه وائی خوئی و ناخۆشی موسلمانانیشیان له وه وه وه رگرتووه، له و باره وه ئیبن عه بدولبه ر ده لیت: (ده وتریت عه بیاس پیش غه زای به در موسلمان بووه و هه وائی بیباوه رانی ده نارده بۆ پیغه مبهەر (ﷺ))

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند أنس بن مالك (رضي الله عنه)، الرقم ۱۲۶۰۴، صححه شعيب الأرنؤوط.

و موسلمانانی مهككه وهك پشتيك ته ماشای عه بیاسیان ده کرد، عه بیاس حه زی له وه بوو بجیت بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ)، به لام پیغه مبهه (ﷺ) نامه ی بۆ نووسی که مانه وهت له مهككه باشتره، بۆیه پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) له رۆژی به دردا فه رمووی: (هه رکامتان گه یشته به عه بیاس با نه یکوژیت، چونکه ئه و به ناچار ی هاتووه)،^(۱) هه روه ها عه بیاس ورده کاری کارو ئاماده کاریه کانی قوره یشیه کانی به نامه ده نووسی بۆ پیغه مبهه (ﷺ) وهک چۆن له غه زای ئو حوددا ئه وه ی کرد کاتیک قوره یش خۆیان ئاماده کرد بۆ جهنگ عه بیاس هه موو زانیاریه کانی به نامه یه کدا نارد بۆ پیغه مبهه (ﷺ).^(۲)

رایهک ده لیت: حه ججاج که موسلمان بوو راسته وخۆ له غه زای خه یبه ردا به شداریشی کرد.^(۳)

حه ججاج یه که م که س بوو زه کاتی به نی سوله می نارد بۆ پیغه مبهه ری خوا (ﷺ)،^(۴) حه ججاج دوا ی سه رده می پیغه مبهه (ﷺ) چوو له حیمص نیشته جی بوو.^(۵)

له سه رده می خیلافه تی عومه ری کور ی خه ططابدا خه لیفه نامه یه کی نووسی بۆ خه لکی شام و وتی: پیاوماقوولیک ی خۆتان بنیرن بۆ لام، ئه وانیش حه ججاجی کور ی عیلاطیان نارد بۆ لای.^(۶)

حه ججاج له سه رده می خیلافه تی عومه ری کور ی خه ططابدا مرد.^(۷)

ئیین عه بدولبه ر ده لیت: ئیین ئه بی حاته م باسی کردووه حه ججاج له قلیقله ئه سپه رده کراوه.^(۸)

^(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۸۱۲

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴.

^(۸) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۲۶.

۹۲۹. حەجنى كۆرى مۇرقىع (ﷺ)

ناوى حەجنى كۆرى مۇرقىع ئۇزىدە، وەك وەفد ھاتە خزمەت پىغەمبەرى خوالا (ﷺ)، عومەيرى كۆرى حارثى ئۇزى دەلىت: لەگەل دەستەيەك لە ھۆزەكەم چومە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، لەوانە حەجنى كۆرى مۇرقىع ئۇبوو سەبرە و مىخنەف و عەبدوللا كە ھەردووكيان كۆرى سلیم بوون، ھەروھا عەبدشەمسى كۆرى عەفیف كە پىغەمبەرى خوالا (ﷺ) ناوہكەى كۆرى و ناوى نا عەبدوللا...^(۱)

۹۳۰. حەرامى ئۇنصارى (ﷺ)

ناوى حەرامە، سەبارەت بە ناوى باوكى دەوترىت ناوى ئۇبى كەعبە،^(۲) چونكە گىرآنەوہيەك لە بارەيەوہ ھاتووە كە تەنھا ناوى حەرامى ھىتاوہ، بەلام ئۇبوو نوعىم ھەمان گىرآنەوہى ھىتاوہ،^(۳) بەلام بە حەزمى كۆرى ئۇبى كەعب ھىتاوہىتى، حەرام لە پىشتىوانانە.^(۴)

ئەنەسى كۆرى مالىك دەلىت: جارىك موعاذى كۆرى جەبەل پىش نوئىزى بۇ ھۆزەكەى دەكرد، حەرامىش ھاتە ژوورەوہ دەشىويست ئاوى دارخورماكانى بدات، بەلام چووە مزگەوت تا پىشتر نوئىزەكەى بكات، لە نوئىزەكەدا دەبىنى موعاز زور درىزە بە نوئىزەكەى دەدات - لە گىرآنەوہكەى ئۇبوو نوعىمدا ھاتووە كە سوورەتى بەقەرەى دەخوئىند - بۇيە حەرام كەنارى گرت و خۇى نوئىزەكەى تەواو كرد و چوو بۇ ئاودانى دارخورماكانى، كاتىك موعاز نوئىزەكەى تەواو كرد پىتى و ترا خۇ حەرام ھاتە ژوورەوہ،

(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۳۰۷.

(۲) الإصابة في تمييز اصحابه، ج ۲، ص ۴۶.

(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۵۹.

(۴) الإصابة في تمييز اصحابه، ج ۲، ص ۴۶.

که بینی تو دریزت دا به نویژه کهت کهناری گرت و نویژی خوی کرد و چوو بۆ ئاودانی باخه خورماکهی، موعادیش وتی: دهی به دلنیاپیه وه ئەو مونا فیه، له پیناو خورماکانیدا په له دهکات له نویژدا؟! حه رام چوو بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و موعادیش له وی بوو، حه رام وتی: ئەهی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) من ویستم ئاوی یاخه خورماکه م بدهم، بویه چوومه مزگهوت تا له گه ل خه لکه که نویژ بکه م، به لام که بینیم موعاد نویژه که دریز دهکاته وه، من نویژه که م کرد و دریزم نه کرده وه و چووم بۆ ئاودانی باخه خورماکه م، که چی موعاد بانگه شهی ئەوهی کردو وه من مونا فیه م، پیغه مبهەر (ﷺ) رووی وه رچه رخاند به رووی موعاددا و فه رمووی: (أفتان أنت، أفتان أنت، لا تطول بهم، اقرأ بسبح اسم ربك الأعلى والشمس وضحاها)،^(۱) (ئهری تو په کخهریت، ئهری تو په کخهریت؟! نویژه که یان بۆ دریز مه که ره وه، ئەم ئایه تانه و هاوشیوهی بخوینه سبح اسم ربك الأعلى، والشمس وضحاها).

له گیرانه وه که ی بوخاریدا ناوی حه رام نه هاتو وه و ده لیت: پیاویک هات، ئینجا له کۆتایی شه وه هاتو وه پیغه مبهەر (ﷺ) به موعادی فه رموو (فلو لاصلیت بسبح اسم ربك والشمس وضحاها، واللیل إذا یغشی، فإنه یصلی وراءك الكبير والضعیف وذوالحاجة)،^(۲) (با که نویژت کرد ئەمانه ت بخویندایه، سبح اسم ربك، والشمس وضحاها، واللیل إذا یغشی، چونکه له دوا ی تۆوه که سی به ته مه ن و لاواز و خاوه ن ئیشی گرنگ هه ن نویژ ده که ن).

له گیرانه وه که ی موسلیمیشدا هاتو وه خه لکه که به کابرا که یان وت: -واته حه رام- ئایا بویت به مونا فیه؟ ئەویش وتی: سویند به خوا ده چم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و ئەمه ی بۆ باس ئەکه م.^(۳)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند أنس بن مالك (ﷺ)، الرقم ۱۲۴۳۱، السنن الكبرى للنسائي - كتاب التفسير - سورة الشمس، الرقم ۱۱۶۱۰، صححه شعيب الأرناؤوط و قال إسناده صحيح على شرط الشيخين.

(۲) صحيح البخاري - كتاب الأذان - باب من شك إمامه إذا طول، الرقم ۷۰۵.

(۳) صحيح مسلم - كتاب الصلاة - باب القراءة في العشاء، الرقم ۴۶۵.

۹۳. حهرامی کورپی میلحان (ﷺ)

ناوی حهرامی کورپی میلحانه، میلحانیش ناوی مالیکی کورپی خالید بوو، ئەم هاوه له له پشتیوانانه له بهنی نه ججار، حهرام خالوی ئەنه سی کورپی مالیکه،^(۱) دایکی ناوی ملیکه ی کچی مالیکه،^(۲) خوشکه که ی حهرام ناوی ئوممو سولهیمی کچی ملحان بوو که ئەویش باوه ردار بوو و هاوه لئیکی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو،^(۳) خوشکیکی تریشی هه بوو به ناوی ئوممو حهرام.^(۴) حهرام له غه زای به در و ئو حودیشدا به شدار بوو، له بیئر مه عوونه شدا به شدار بوو و له و غه زایه شدا شه هید بوو.^(۵)

حهرام له گه ل دهسته یه کی تری هاوه لان شه وانه له مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) قورئانیان ده خویند و به رۆژیش ده چوون ئاویان ده هینا و له مزگه وت دایانده نا و به دهستکه وتی ئەو ئاوه خواردنیاں ده کپی بو هه ژارانی ئەهلی صوفه.^(۶)

کاتیکی به نی سولهیم ناپاکیه که بیان کرد، حهرام چوو بو لایان و سه باره ت به پیغه مبه ر (ﷺ) قسه ی ده کرد بویان، ئەوه بوو ئیشاره تیان کرد بو که سیک و ئەویش به ناپاکی لیتدا، حهرامیش هاواری کرد و وتی: الله أكبر سویند به خوای که عبه برده مه وه، ئینجا به نی سولهیم که وتنه کوشتنی هاوه لانی تر، دواتر جیبریل هه والی دا به پیغه مبه ر (ﷺ) که ئەوانه گه یشتون به خوای گه وره و خواش لیتیان رازیه و ئەوانیش له خوا رازین،^(۷) پیغه مبه ر (ﷺ) به هاوه لانی فهرموو (إن إخوانکم قد قتلوا، وإنهم قالوا: اللهم بلغ عنا نبینا أنا قد لقیناک

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۱۷.

(۳) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۱۰۹.

(۴) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۸، ص ۱۸۹.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۴.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۱۴.

(۷) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسیر - باب من ینکب فی سبیل الله، الرقم ۲۸۰۱.

فرضينا عنك، ورضيت عنا)، (براکانتان کوژران و ئه وه شیان دهوت خواجه له زاری ئیمه وه به پیغه مبه ره که مان بگه یه نه که بیت گه یشتوین و لیت رازین و تۆیش لیمان رازیت).^(۱)

له پشته وه خه نجه ری درا له هه رام و خه نجه ره که له سه رسنگیه وه ده رچوو، ئه ویش هاواری ده کرد سویند به خوای که عبه برده وه.^(۲)

۹۳۳. هه رمه له ی کچی عوبه یید (ﷺ)

ناوی هه رمه له ی کچی عوبه ییده، له پشتیوانانه، چوویه خه زمهت پیغه مبه ره (ﷺ) و به یعه تی پیدا.^(۳)

۹۳۴. هه رمه له ی کوپی خالیید (ﷺ)

ناوی هه رمه له ی کوپی خالییدی عامیرییه، براهیکی هه بوو به ناوی عداثی کوپی خالیید که هه ردووکیان هاوده م به باوکیان موسلمان بوون، ئه و دوانه له گه وه پیاوانی ناو هۆزی خۆیان بوون، هه ردووکیان دوا ی فه تحی مه که که موسلمان بوون و له دلراگیرکراوان بوون.^(۴)

۹۳۵. هه رمه له ی کوپی زه یید (ﷺ)

ناوی هه رمه له ی کوپی زه ییده، له پشتیوانانه.^(۵) ئیبن عومه ر ده لیت: جاریک لای پیغه مبه ره (ﷺ) دانیشتبووم که هه رمه له ی کوپی زه ییدی ئه نصاری هات و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)

(۱) صحیح مسلم - کتاب الإمارة - باب ثبوت الجنة للشهيد، الرقم ۶۷۷.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۰۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۸۲.

ئیمان ئا لیره دایه، ئینجا ئاماژهی کرد بۆ زمانی، وتیشی نیفاقیش ئا لیره دایه، دهستی له سههر سنگی دانا، پیغه مبه ریش (ﷺ) لیبی بیده نگ بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) داوای کرد دووباره ی بکاته وهو حهرمه له ش بیده نگ بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) لایه کی زمانی حهرمه له ی گرت و فهرمووی: (اللهم اجعل له لسانا صادقا، وقلبا شاکرا، وارزقه حبی وحب من یحبني وصر امره إلی الخیر)، (خوایه زمانی راستگو بکه و دلی سوپاسگوزار بکه، خوشه ویستی من و خوشه ویستی ئه وهشی پی بیه خشه که منی خوشده ویت، بارو حالیشی به ره و خیر بگیره)، حهرمه له وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من بریک برای دووروم هه ن که له نیویاندا بووم، ئایا ئه وانته پی بناسینم کین؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (لا، من جاءنا کما جئتنا استغفرنا له کما استغفرنا لک، ومن أصر علی ذنبه فالله أولی به ولا تخرق علی أحد ستر)،^(۱) (نا، هه رکه س وهک تۆ بیت بۆ لامان داوای ته و به ی بۆ ده که یه ن وهک چون بۆ تۆ داوامان کرد، هه رکه سیش له سههر تاوانه که ی سوور بیت ئه وه خوای گه وره شیاو تره به سزادانی، په رده ی که س مه دره و نهینیی ئاشکرا مه که).

۹۳۵. حهرمه له ی کورپی سه لما (ﷺ)

ناوی حهرمه له ی کورپی سه لمایه، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ) ژیا و له فه تحی عیرا قدا به شدار بوو، کاتیک له گه ل خالیدی کورپی وه لیددا له عیراق بوو، خالیدی کورپی وه لید ئه وی کرد به ئه میر، وهک پیشتریش وتمان: هاوه لانی به رپرسی فتووحات و خه لیفه راشیدینه کانیش بۆ ئه نجامدانی فتووحات و کاره کانی ناوچه کان ته نها هاوه لانیان ده کرد به ئه میر.^(۲)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - من اسمه حرمة - حرمة بن زيد الأنصاري، الرقم ۳۴۷۵، قال الحافظ ابن حجر إسناده لا بأس به.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۱.

۹۳۶. حەرمەلەھى كۆرى عەبدوللا (ﷺ)

ناوى حەرمەلەھى كۆرى عەبدوللاى كۆرى ئياسە، دواتر لە بەصرە نىشتەجى بوو، زۆر خواپەرستى دەکرد و شەونوئىزى زۆر بوو تا ئاستىك لەتاو زۆرى شەونوئىز پىيەكانى دەئاوسان.^(۱)

۹۳۷. حەرمەلەھى كۆرى عەمر (ﷺ)

ناوى حەرمەلەھى كۆرى عەمرى كۆرى سىننەھى ئەسلەمىيە، لە حەجى مائاواييدا بەشدار بوو، كۆرىكى ھەبوو بە ناوى عەبدورەحمان، ئەم ھاوئەھ لە ناوچەھى يەنبوع نىشتەجى بوو.^(۲)

حەرمەلە دەئىت: لەگەل پىغەمبەرى خوا (ﷺ) حەجم كرد، كاتىك لە عەرەفات وەستائىن پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بينى كە پەنجەيەكى لەسەر پەنجەكەھى ترى دانابوو، منىش بە مامم وت: مامە گيان پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چى دەفەرموئىت؟ ئەويش وتى: دەفەرموئىت (ارموا الجمار بمثل حصى الخاذف)،^(۳) (ورده بەردى بچووك بوەشىنن).

۹۳۸. حەرمەلەھى كۆرى نوعمان (ﷺ)

ناوى حەرمەلەھى كۆرى نوعمانە، فەرموودەيەكى گىزاوئەتەو لە پىغەمبەرى خواو (ﷺ) كە لە ئىبن حەجەر ھىناويەتى.

حەرمەلە دەئىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (ئافرەتىك كە زۆر رووخۆش و مندال بىت لاي خوا خۆشەويستترە لە ئافرەتىكى جوان كە مندالى نايىت).^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۱.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۸۲-۵۸۳.

(۳) صحيح ابن خزيمة - كتاب المناسك - باب قدر الحصى الذي يرمى به الجمار، الرقم ۲۸۷۴، قال الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ۱۴۳۷: رجاله ثقات غير يحيى بن هند.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۲.

۹۳۹. حەرمەلەھى كۆپى ھەۋزە (ﷺ)

ناۋى حەرمەلەھى كۆپى ھەۋزەھى كۆپى خالىدى عامىرىيە، لەگەل خالىدى
برايدا ۋەك ۋەفد ھاتە خزمەت پىنغەمبەر (ﷺ).^(۱)

۹۴۰. حەرمەلەھى كۆپى ۋەلىد (ﷺ)

ناۋى حەرمەلەھى كۆپى ۋەلىدى كۆپى موغىرەھى مەخزوومىيە، براى
خالىدى كۆپى ۋەلىدە،^(۲) داىكى ناۋى عەصمائى كچى خارثە،^(۳) دواتر لە
خاكى شام لە نىزىك دىمەشقە ۋە نىشتەجى بوو.^(۴)

۹۴۱. حەرمەلەھى مودلىجى (ﷺ)

ناۋى حەرمەلەھى مودلىجى ۋە بە ئىبوو عەبدوللا ناسراۋە، چەندىن
دەرچوونى لەگەل پىنغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەبوو، چەند فەرموودەشى لە
پىنغەمبەر ۋە (ﷺ) گىراۋەتە ۋە.^(۵)
كۆپىكى ھەبوو بە ناۋى خالىد كە ئىۋىش ھاۋەلى پىنغەمبەر (ﷺ) بوو ۋە
فەرموودەھى لە پىنغەمبەرى خوا (ﷺ) گىراۋەتە ۋە.^(۶)

۹۴۲. حەرىش (ﷺ)

ناۋى حەرىشە ۋە زانىيارى لە بارەھى باۋكى ۋە نەھاتوۋە، حەرىش دەلىت:
لە گەل باۋكىم لە خزمەت پىنغەمبەرى خوا (ﷺ) بوۋىن كاتىك ماعىز رەجم
كرا.^(۷)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۲

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۲

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۴

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۲

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۲

^(۶) مسند الروياني، الرقم ۱۴۹۰

^(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۸۷

۹۴۳. حهریشی کوری هیلال (ﷺ)

ناوی حهریشی کوری هیلالی قوره‌یعیه، که‌سیکی شاعیر بوو، چند دیره شیعریک هاتوو که به‌لکن له‌سه‌ر هاوه‌لبوونی خاوه‌نه‌که‌ی، جا رایه‌ک ده‌لایت: نه‌وانه شیعری حهریشن، رایه‌کی تریش ده‌لایت: به‌لکو هی جحافی کوری حه‌کیمن.^(۱)

۹۴۴. حه‌زمی کوری عه‌مر (ﷺ)

ناوی حه‌زمی کوری عه‌مری واقفیه، نه‌م هاوه‌له‌ه یه‌کیکه له‌وانه‌ی نه‌م نایه‌ته‌یان له‌باره‌وه دابه‌زی (لَيْسَ عَلَى الضَّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرْجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ، وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا اتَّوَكَّلُوا لِيْتَخِلْتَهُمْ قُلْتُ لَا أَجِدُ مَا أَخِيْلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يَنْفِقُونَ).^(۲)

۹۴۵. حه‌زمه‌ی کچی قه‌یس (ﷺ)

ناوی حه‌زمه‌ی کچی قه‌یسی فه‌ریه، خوش‌کیکی ناوی فاطیمه بوو، برایه‌کیشی هه‌بوو به‌ ناوی ضحاک‌ی کوری قه‌یس.^(۳)

۹۴۶. حه‌زن (ﷺ)

ناوی حه‌زنه‌و باپیره‌ی سه‌عیدی کوری موسه‌یبیه، له‌ فه‌تحی مه‌ککه‌دا موسلمان بوو، پاش وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له‌ جه‌نگی یه‌مامه‌شدا به‌شدار‌ی کرد.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۸۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۱.

سه عیدی کوری موسه یب ده لیت: چه زنی با پیرم چوو بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، پیغه مبه ر(ﷺ) پیئی فه رموو ناوت چیه؟ وتی: ناوم (چه زن) ه، فه رمووی: به لکو تۆ (سه هل) یت، ئه ویش وتی: ناوینک ناگۆرم که باو کم لینی ناوم، ئیبنو لموسه یب ده لیت: له وه به دواوه هر خه مباری له نیوماندا بوو.^(۱)

۹۴۷. چه سسانه ی موزه نی (ﷺ)

دایکی باوه رداران عایشه ده لیت: پیره ژنیک هات بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، ئه وکات پیغه مبه ر(ﷺ) له لای من بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) به و پیره ژنه ی فه رموو تۆ کیت؟ وتی: من جه ئنامه ی موزه نیم، پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فه رمووی: به لکو تۆ چه سسانه ی موزه نیت، ئیوه چۆن؟ حالتان چۆنه؟ پیره ژنه که ش وتی: باشین به دایک و باو کمه وه به قوربانته بم ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، عایشه ده لیت: دواتر که قسه یان ته واو بوو و پیره ژنه که چوو به دهره وه، وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) چۆن به و گه رموگوریه پینشوازیت کرد له و پیره ژنه؟ خیر بوو وا زۆر به خولک بوویت له گه لی؟ فه رمووی: (ئها کانت تاتینا زمن خدیجة، وإن حسن العهد من الإيمان)، (ئهم ئافره ته کاتی خوئی که خه دیجه ما بوو ده هات بؤ لامان، وه فاداریش له ئیمان وه یه).^(۲)

پیغه مبه ری خوا(ﷺ) زۆر ریژی ئه م ئافره ته ی ده گرت، ریژی هه موو ئه و ئافره تانه ی تریشی ده گرت که هاوړینی خه دیجه بوون، ئه نه سی کوری مالیک که چه ن دین سال خزمه تکاری پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ده کرد ده لیت: کاتیک شتیک ده هینرا بؤ پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ده یفه رموو (ئذهبوا به إلی فلانة فإنها کانت صدیقة خدیجة)،^(۳) (بیبه ن بؤ فلانه ئافره ت چونکه ئه و هاوړینی خه دیجه بوو).

(۱) صحیح البخاری - کتاب الأدب - باب اسم الحزن، الرقم ۶۱۹۰.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الإيمان - حسن العهد من الإيمان، الرقم ۴۰، قال الذهبی فی التلخیص صحیح علی شرط الشیخین و لیست له علة، صححه الألبانی فی سلسله الاحادیث الصحیحة، الرقم ۲۱۶.

(۳) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم و نسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله

۹۴۸. حەسەنى كۆرى عەلى (ﷺ)

ئەم ھاۋەلەي پېغەمبەرى خاۋا(ﷺ) كە باسى دەكەين بەكىكە لە خوشەويستتەين و نزيكتەين و ليكچووتەين و پايدەرتەينى ھاۋەلانى پېغەمبەر(ﷺ)، ئەمە حەسەنى كۆرى عەلى، كۆرى فاطىمەي كچى پېغەمبەرى خاۋايە(ﷺ)، كۆرى ئامۇزاي پېغەمبەر(ﷺ)، باۋكى مۇژدەپيدراۋى بەھەشت و چوارەم خەلىفەي مۇسلمانانە، داىكى كچى پېغەمبەر(ﷺ) و گەورەي ژنانى بەھەشتە، باپىرەشى موحەممەدى پېغەمبەرى خاۋايە، براكەي حوسەينى كۆرى عەلى، حەسەن ليكچووتەين كەسە بە پېغەمبەر(ﷺ)، رەيحانە خوشەويستەكەي پېغەمبەرى خاۋايە(ﷺ)، ئەو مندالە چاۋگەشەيە كە پېغەمبەر(ﷺ) ماچى دەكرد، دەيگرتە كۆش، يارى بۇ دەكرد، خوشى دەويست و دەيفەرموو من خوشم دەويت، خاۋايە تۆش خوشت بويت، ئەو لاۋە خوئين گەرمە بوو كە لە دەورى ھاۋەلاندا بوو، نزيك و خوشەويستى خەلىفەكانى پېغەمبەر(ﷺ) بوو، ئەو كەلەپياۋەيە كە پېغەمبەر(ﷺ) مۇژدەي دا دەبىتە ھۆي چاككردنى نىۋانى دوو دەستەي مۇسلمانان، لە ئالوبەيتى پېغەمبەر(ﷺ)، بۆيە زۆر گرنگە بە وردى تويژىنەۋە لە ژيانى ئەم ھاۋەلە بكەين، چونكە ھەم خوشەويستى پېغەمبەرى خاۋايە(ﷺ)، ھەم خەلىفەي پېنچەمى باۋەردارانە، گومانگەلىكى زۆرىش لەسەر ژيانى دروستكراۋە. ناوو رەجەئەكى:

ناۋى حەسەنى كۆرى عەلى كۆرى ئەبوو طالبيى كۆرى عەبدولموطەليبيى كۆرى ھاشىمى قورەيشى ھاشىمىيە، كونيەكەي ئەبوو موحەممەدە.^(۱)

عليهم أجمعين - ذكر خبر ثان يصرح بصحة ما ذكرناه ، الرقم ۷۰۰۷، المستدرک على الصحيحين - كتاب البر والصلة - أعظم الناس حقا على الرجل أمه ، الرقم ۷۴۲۲، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، صححه الذهبي في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ۲۸۱۸.
(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵.

باوکی ناوی عهلی کورپی ئه بوو طالیه که ئاموزای پیغمبهری خوا (ﷺ)^(۱) و یه که م مندالی موسلمان بوو زاوی پیغمبهر (ﷺ) و میردی فاطیمه ی کچی موحه ممه ده،^(۲) یه کیکه له ده موژده پیدراوه که ی به ههشت^(۳) و که سی نزیک ی پیغمبهر (ﷺ) و مه ولا و خوشه ویستی بوو، خه لیفه ی چواره می باوه پداران بوو، به شه هیدی گه رایه وه بۆ لای خوا.^(۴)

دایکی حه سه ن ناوی فاطیمه ی کچی موحه ممه دی کورپی عه بدولایه، کچی پیغمبهری خواجه (ﷺ)،^(۵) گه وره ی ژنانی به ههشت^(۶) و دایکی دوو ره یحانه و خوشه ویسته که ی پیغمبهری خواجه (ﷺ)،^(۷) یه که م که سی ناو بنه ماله ی پیغمبهر (ﷺ) بوو که دوا ی پیغمبهر (ﷺ) وه فاتی کرد.^(۸)

زردایکیکی (باوه ژن) هه بوو به ناوی ئومامه ی کچی ئه بیلعاص که عه لی کورپی ئه بوو طالیب له سه رده می خیلافه تی عومه ری کورپی خه ططابدا به هاوسه ری گرت.^(۹)

زردایکیکی تری (باوه ژن) هه بوو به ناوی خه وله ی کچی ئیاس که دایکی موحه ممه دی برای بوو.^(۱۰)

باپییره ی له سه ری باوکیه وه ئه بوو تالیب بوو که پشت و هاوکاریکی گه وره ی پیغمبهر (ﷺ) بوو، تا دوا ساتی ژیان ی پشتگیری پیغمبهری خوا ی (ﷺ) کرد، به لام به بیباوه ری کۆچی دوا یی کرد.

^(۱) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۰۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۶۴.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب عبد الرحمن بن عوف الزهري (رضي الله عنه)، الرقم ۳۷۴۷.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۲.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۹.

^(۶) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۲۴.

^(۷) صحيح البخاري - كتاب الأدب - باب رحمة الولد وتقبيله ومعانفته، الرقم ۵۹۹۴.

^(۸) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب فضائل فاطمة بنت النبي عليها الصلاة والسلام، الرقم ۲۴۵۰.

^(۹) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۲۵.

^(۱۰) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۷.

دایره‌ی له سهری باوکیه‌وه ناوی فاطیمه‌ی کچی ئەسەد بوو که ژنی ئەبوو طالب بوو،^(۱) ئەم ئاڤرەتە له کۆچەرەن بوو و کاتیکیش وه‌فاتی کرد پیغه‌مبەر (ﷺ) کراسه‌که‌ی خۆی کرد به کفن و له ناو گۆرە‌که‌شیدا راکشا تا خۆله‌که ریک بوو و فه‌رمووی: بۆیه وامکرد تا جلی به‌هه‌شت بکاته به‌ری وله گۆرە‌که‌شیدا راکشام تا گۆرە‌وشاری له‌سەر سووک بیت، دوی ئەبوو طالب ئەم ئاڤرەتە له هه‌موو که‌س چاکتر بوو له‌گه‌لم.^(۲)

دایره‌ی له سهری دایکیه‌وه خه‌دیجی کچی خوه‌یلیده، دایکی باوه‌پداران و ژنی پیغه‌مبهری خواجه (ﷺ)، به‌که‌م که‌س بوو که باوه‌ری هینا به پیغه‌مبەر (ﷺ)، ئاڤرەتیکی ده‌وله‌مەند بوو و سامانه‌که‌ی بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبەر (ﷺ) به‌کاره‌ینا، دایکی هه‌موو منداله‌کانی پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) بوو جگه له ئیبراهیم که له ماریه له‌دایک بوو،^(۳) چاکترینی ئاڤرەتانی به‌هه‌شته، سنی سأل پیش کۆچی پیغه‌مبەر (ﷺ) بۆ مه‌دینه کۆچی دوا‌یی کرد.^(۴)
براو خوشکه‌کانی:

برایه‌کی هه‌بوو به ناوی حوسه‌ین که خوشه‌ویستی پیغه‌مبەر (ﷺ) و برابچووکی حه‌سەن و گه‌وره‌ی گه‌نجانی به‌هه‌شته،^(۵) له سالی شه‌ست و یه‌کی کۆچی له که‌ربه‌لا به ده‌ستی سه‌ربازانی ده‌وله‌ته‌که‌ی یه‌زید شه‌هید کرا.^(۶)
برایه‌کی تری هه‌بوو به ناوی موحه‌سین که برابچووکی بوو، کاتیک له‌دایک بوو پیغه‌مبەر (ﷺ) فه‌رمووی: به‌عەلی کوره‌که‌م نیشان بده‌ن بزەم ناوتان ناوه‌چی؟ وتی: ناومان ناوه‌ه‌رب، فه‌رمووی: (به‌لکو موحه‌سینه).^(۷)

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۶، ص ۱۲.

(۲) المعجم الأوسط للطبرانی - باب المیم - من اسمه محمد - محمد بن الحسن بن البستان، الرقم ۶۹۳۵، قال الهیثمی: فی سنده سعدان بن الولید و لم أعرفه و بقية رجاله ثقات.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۸۸-۹۲.

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۵.

(۵) السنن الکبری للنسائی - کتاب المناقب - فضائل الحسن والحسين ابني علي بن أبي طالب (ﷺ) وعن

أبيهما، الرقم ۸۱۱۳.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۸.

(۷) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - مناقب الحسن والحسين ابني بنت رسول

له ژنه کانی تری باوکی چند برایه کی تری هه بوو که له که ره لاند
له گه ل حوسه یندا شهید بوون (جه عفر، عه بیاس، عثمان، ئه بووبه کر)،^(۱)
ههروه ها موحه ممد که له میژوودا به ئینولحه نه فیه ناسراوه، دایکی ناوی
خه وله ی کچی ئیاسه.^(۲)

خوشکیکی هه بوو به ناوی ئومموکلثوم که له سالی شهشی کچی
له دایک بوو.^(۳)

خوشکیکی تری هه بوو به ناوی زهینه ب که ئه میش خوشکی حق و دای
بوو، له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) له دایک بوو، زهینه ب له گه ل حوسه ینی
برایدا چوو بۆ که ره لا، کاتیک حوسه ینی برای شهید کرا، زهینه ب-هاو دم
به و ژن و مندالانه ی که مابوون- برا بۆ دیمه شق.^(۴)
مامه کانی:

مامیکی ناوی جه عفر بوو که خو شه ویستی پیغه مبهری خوا (ﷺ) و
به رپرسی کۆچه رانی حه به شه بوو، له غه زای موئته دا شهید بوو و
پیغه مبهری خوایش (ﷺ) موژده ی دا جه عفر له به ه شته.^(۵)

مامیکی تری ناوی عقیل بوو که براگه وره ی هه موویان بوو، خو شه ویستی
پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو، له سالی هه شتی کۆچیدا کۆچی کرد بۆ مه دینه و
به شداری چند غه زایه ک بوو، عقیل له دوا ی عه لی برای و له سه رده می
موعاویه ی کوری ئه بوو سو فیاندا کۆچی دوا یی کرد.^(۶)

مامیکی تری هه بوو به ناوی طالیبی کوری ئه بوو طالیب که ئه میان به

الله (ﷺ) - حدیث تسمیة الحسن والحسین (ﷺ)، الرقم ۴۸۰۱، صححه وواقفه الذهبی فی التلخیص، ضعفه
الألبانی فی سلسلة الاحادیث الصحیحة، الرقم ۲۷۰۶، حسنه شعیب الأرنؤوط.

^(۱) البداة والنهائة لابن کثیر، ج ۸، ص ۱۸۹.

^(۲) الإصابه فی تمییز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۷.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۵۰۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۶.

^(۵) سیر أعلام النبلاء للذهبی، ج ۱، ص ۲۰۶-۲۱۱.

^(۶) أسد الغابة، ج ۴، ص ۷۰-۷۳.

بيباوه پرى مرد، هرچه نده له گهل بيباوه پان هات بو غه زاي به در، به لام
پيش جهنگه كه گه پايه وه بو مهككه و به شدارى نه كرد،^(۱) ئه و به نابه دلى
هاتبوو بويه گه پايه وه، به لام دواتر نه له ناو كوژراواندا بينرا و نه گه يشته وه
مهككه.^(۲)

پووره كانى:

له سه رى داكيه وه كچه كانى پينغه مبه رى خوا (ﷺ) بوون (زه ينه ب، روقيبه،
ئومموكلثوم).

زه ينه ب پوورى گه وره ي حه سن و كچه گه وره ي پينغه مبه ر (ﷺ) بوو،
به لام له سالى هه شته مى كوچيدا وه فاتى كرد.^(۳)

روقيبه ش زنى عوثماني كورى عه ففان بوو، كاتيك غه زاي به در روويدا
روقيبه نه خو ش بوو، بويه به ويستى پينغه مبه ر (ﷺ) عوثمان لاي روقيبه
مايه وه، به لام پيش ئه وه ي پينغه مبه ر (ﷺ) بگاته وه ناو مه دينه روقيبه كوچى
دوايى كرد.^(۴)

ئومموكلثوم له روقيبه بچووكتر بوو و دواى مردنى روقيبه ي خوشكى
پينغه مبه ر (ﷺ) ئه وى ماره كرد له عوثماني كورى عه ففان، به لام ئه ميش له
سالى نوى كوچيدا وه فاتى كرد و باوكى (پينغه مبه رى ئازيز (ﷺ)) نويزى
له سه ر كرد.^(۵)

پووره كانى له سه رى باوكيه وه برىتى بوون له:

ئوممو هانيئى كچى ئه بوو طاليب كه له فه تحى مهككه دا موسلمان
بوو، كاتيك موسلمان بوو په ناى هوبه يره ي مي ردى دا و پينغه مبه ريش (ﷺ)
په ناكه ي قبول كرد.^(۶)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۲۶۶.

(۲) تاريخ الطبرى، ج ۲، ص ۲۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۲۶.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۴۲۱.

(۶) أسد الغابة، ج ۷، ص ۴۴۲.

جومانهی کچی ئەبوو طالیب که ئەم زووتر موسلمان بووبوو، ئەوه بوو پیغه مبهەر (ﷺ) له دەستکه وته کانی خه بهەر سی کۆل خورمای پێدا.^(۱)
خاڵۆکانی:

خاڵۆکانی بریتی بوون له کورپه کانی پیغه مبهەر (ﷺ) که هه موویان هه ر به مندالی کۆچی دواییان کرد.
له دایک بوونی:

حه سه نی کورپی عه لی له سالی سییه می کۆچی و له ناوه راستی مانگی رهمه زاندا له دایک بوو، رایه کیش ده لیت: به لکو له ناوه راستی مانگی شه عباندا له دایک بووه، رایه کیش ده لیت: سالی ک پاش ئو خود له دایک بوو، رایه ک ده لیت: دوو سال پاش ئو خود له دایک بووه.^(۲)

به لام ئیبن حه جه ر ده لیت: رای دروستتر ئەوه یه له ناوه راستی رهمه زانی سالی سییه می کۆچیدا له دایک بووه.^(۳)

پیش له دایک بوونی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) ده زانی که فاطیمه ی کچی مندالی ده بیت، ئەوه تا ئومولفه ضل ده لیت: شه ویک خه وم دی به شیک له جه سه ته ی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) له مالی مندایه، منیش ترسام و راجله کیم، ئینجا هاتم بۆ لای پیغه مبهیری خوا (ﷺ) و خه وه که م بۆ گێرایه وه، ئەویش فه رمووی: (خیرا رأیت، تلد فاطمة غلاما، فتکفلینه بلین ابنک قم)، (خه وی خیرت دیوه، فاطیمه مندالیکی ده بیت و تۆیش ده یگریته خو و دایه نی ده که یه ت و له شیرری قوئه می کورپ ده ده یه ت پیی)، ئومولفه ضل ده لیت: ئەوه بوو حه سه ن له دایک بوو، هینرا بۆم و شیرم پێده دا تا که وته گاگۆلکی، ئینجا هینام بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و له ژووره که یدا دامنی شاندا، حه سه ن میزی کرد، منیش دام له نیوان هه ردوو شانی، پیغه مبهەر (ﷺ) پیی ناخۆش بوو و فه رمووی: (له گه ل کورپه که م نه رمونیان به ره حمه تی خوات لی بیت، کورپه که مت ئازار

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۶.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۶.

(۳) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۲، ص ۶۸.

دا)، منيش وتم: ئهى پيغهمبهرى خوا(ﷺ) جلهكەت لابه‌ره و جليكى تر بيؤشه تا ئه‌وهت بۆ بشۆم، ئه‌وئيش فهرمووى: (إنما يغسل بول الجارية وينضح بول الغلام)،^(١) (میزی كچ بيت جل ده‌شۆردريت، ئه‌گەر ميزى كور بوو ئاوپرژين ده‌كریت).

هەرچه‌نده ئهم گيرانه‌ويه له هه‌ندى ريوايه‌دا بۆ حوسه‌ين^(٢) هاتووه و له هه‌نديكى تر دا هاتووه (حه‌سەن يان حوسه‌ين)،^(٣) به‌لام راستتر وايه كه حه‌سەن بووه، چونكه ئه‌وه‌يان كه ده‌ليت: حوسه‌ين بووه زه‌هه‌بى به لاوازى داناوه، ئه‌وه‌شيان ده‌ليت: حوسه‌ين يان حه‌سەن بووه ئه‌لبانى به لاوازى داناوه، به‌لام ئه‌و گيرانه‌ويه ده‌ليت: حه‌سەن له‌دايكبوو شووعه‌يب ئه‌رنائووط به‌ سه‌حیحى داناوه.

ناونانى:

كاتيك پيغهمبهر(ﷺ) هه‌والى بيست فاطيمه‌ى كچى مندالى بووه خي‌را چوو بۆ مالىان، فهرمووى: (أروني ابني ما سميتوه)، (ئاده‌ى كور كه‌مم نيشان به‌دهن، ناوى چيتان لى ناوه؟) عه‌لى كورى ئه‌بوو طالبيش وتى: ناوم ناوه حه‌رب، پيغهمبهر(ﷺ) فهرمووى: (بل هو حسن)،^(٤) (به‌لكو با ناوى حه‌سەن بيت)، به‌وه ناوى نرا حه‌سەن.

وه‌ستايك:

پيغهمبهر(ﷺ) له فهرمووده‌يه‌كى سه‌حیحدا ده‌فهرمويت (إن أحب أسمائكم إلى الله عبد الله وعبد الرحمن)،^(٥) (خۆشترين ناوه‌كانتان لای خوا بریتين له عه‌بدو لا

^(١) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء(ﷺ) - حديث أم الفضل بن عباس وهي أخت ميمونة(رضي)، الرقم ٢٧٥١٦، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(٢) المستدرک على الصحيحين، الرقم ٤٧٧٠، قال الذهبي في التلخيص منقطع ضعيف.

^(٣) سنن ابن ماجه - أبواب تعبير الرؤيا - باب تعبير الرؤيا ، الرقم ٣٩٢٣، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ٣٩٢٣.

^(٤) المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة(ﷺ) - مناقب الحسن والحسين ابني بنت رسول الله(ﷺ) - حديث تسمية الحسن والحسين(ﷺ)، الرقم ٤٨٠١، صححه وواقفه الذهبي في التلخيص، ضعفه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ٣٧٠٦، حسنه شعيب الأرنؤوط.

^(٥) صحيح مسلم - كتاب الآداب - باب النهي عن التكني بأبي القاسم، الرقم ٢١٣٢.

و عه‌بدوړه‌حمان)، به‌لام ده‌بینین پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ناوی کچه‌زاکانی خوئی به‌و ناوه‌وه نه‌ناوه، ئایا ئه‌مه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ناراستی ئه‌و فه‌رمووده‌یه یان ئه‌و گومانه دروست ده‌کات پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) جوانترین ناوه‌کانی هه‌لنه‌بژاردییت؟! ئه وه‌لامدا ده‌ئیین:

ئو فه‌رمووده‌یه سه‌حیحه‌و گومانی تیدا نیه‌و له سه‌حیحی موسلیمیشدا هاتوو، گومانیش نیه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌میشه جوانترینی هه‌لبژاردوو، به‌لام: یه‌که‌م: پیده‌چیت ئه‌و فه‌رمووده‌ی دواى ئه‌وه فه‌رمووییت که کچه‌زاکانی له‌دایک بون و دواى ئه‌وه ئه‌و فه‌رمووده‌ی فه‌رمووییت.

دووهم: پیده‌چیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وه‌ی نه‌کردییت تا ئوممه‌ته‌که‌ی وان‌ه‌زانن ئه‌مه واجب‌ه یان سوننه‌تیکی موئه‌ککه‌ده‌یه و به‌وه ناوی هه‌موو ئوممه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له چه‌ند ناویکدا به‌رته‌سک بیته‌وه، هه‌ر بویه ئه‌وه‌شی فه‌رموووه به‌هاوه‌لان و موسلمانانیشی نیشانداوه ده‌کریت ناوی تری جوانیش بنییت له مندالی تازه له‌دایک بوو، به‌لام ناویک بییت که ئاماژه‌ی خیری تیدا به‌دی بکریت، بویه ده‌بینین دواى پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هاوه‌لان به‌سه‌دان ناوی جیاوازیان ناوه له تازه له‌دایک‌بوان و ناوی موسلمانانیاں له چه‌ند ناویکدا به‌رته‌سک نه‌کردوو‌ته‌وه‌و جوان له په‌یام و مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تیگه‌یشتون.

سێیه‌م: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ریگه‌یه‌کی تری نیشانی موسلمانان داوه که گرتنه‌به‌ری سوننه‌تی پیغه‌مبه‌رانی پیشوووه له ناواندا، ئه‌وه‌تا ده‌فه‌رموییت له‌سه‌ر سه‌نگی منداله‌کانی هاروون ناوی ئه‌م مندالانه‌م ناوه.

کاتیک هه‌سه‌ن له‌دایک بوو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بانگی نویژی فه‌رموو به‌گوینی

هه‌سه‌ندا. (۱)

(۱) سنن أبی داود - کتاب الأدب - أبواب النوم - باب فی المولود یؤذن فی أذنه ، الرقم ۵۰۸۹ ، جامع الترمذی - أبواب الأضاحی عن رسول الله (ﷺ) - باب الأذان فی أذن المولود ، الرقم ۱۶۰۹ ، او قال حدیث حسن صحیح ، حسنه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبی داود ، الرقم ۵۱۰۵ ، ضعفه شعیب الأرنؤوط.

وهك پيشتر ئاماژه مان پيدا پاش له دايكبوونی، له لايه ن ئومولفه ضله وه شيری پنده درا.

ئینجا پیغه مبه ر(ﷺ) گويزه بانه ی بؤ حه سه ن کرد و دوو به رانی بؤ سه ربری.^(۱)

ئه بی رافع ده لیت: کاتیک حه سه ن له دایک بوو، فاطیمه چوو بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و وتی: گويزه بانه یه ک نه که م بؤ کوپه که م؟ ئه ویش فه رمووی: (لاولکن احلتي رأسه ثم تصدقي بوزن شعره من فضة على المساکين أو الأوفاض)، (نا، به لام سه ری بتاشه و به کتشی مووه تاشراوه کانی له زیو بکه به خیر و بیده به هه ژاران و ئه و هاوه لانه ی له مزگه وتن و ده ستکورتن یان ئه هلی صوفقه)، فاطیمه ش چوو ئه وه ی کرد.^(۲)

جایبر ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) له روژی حه وه ته می له دایکبوونی حه سه ن و حوسه ینیشدا خه ته نه ی کردون.^(۳)

حسه نی کوپی عه لی له سه رده می پیغه مبه ردا(ﷺ)

ئوسامه ی کوپی زهید ده لیت: من و حه سه ن پیکه وه بووین، پیغه مبه ر(ﷺ) ئیمه ی ده گرته کوش و ده یفه رموو (اللهم إني أحبهما فأحبهما)،^(۴) (خوایه من ئه م دوانه م خووش ده وین، ده ی توش خوشت بوین).

ههروه ها ده لیت: شه ویک دام له ده رگای مالی پیغه مبه ر(ﷺ)، پیغه مبه رم(ﷺ) به جوړیک شتیکی له خوی گرموله کردبوو که نه مده زانی چیه، جا که ئیشه که م ته واو بوو وتم: به پیغه مبه ر(ﷺ) ئه وه چیت پینه وا به رگت بؤ گرموله کردووه؟ پیغه مبه ر(ﷺ) که به رگه که ی لابرد بینیم حه سه ن و حوسه ینی له باوه ش ناوه و فه رمووی: (هذان ابناي وابنا ابنتي اللهم أحبهما فأحبهما

^(۱) سنن النسائي - كتاب العقیقه - باب کم یعق عن الجاریه ، الرقم ۴۲۳۰، صححه الألبانی.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حدیث أبي رافع(رضی الله عنه) ، الرقم ۲۷۸۲۷. ضعفه شعیب الأرنؤوط، و قال الألبانی: وهذا إسناد حسن لولا أن شريكاً وهو ابن عبد الله القاضي ساء الحفظ لكنه لم يتفرد به.

^(۳) المعجم الأوسط للطبرانی، الرقم ۶۸۲۶.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب مناقب الحسن والحسين، الرقم ۳۷۴۷.

وأحب من مجهما)،^(۱) (ئەو دەو کورپە کە من، کورانی کچە کە من، خویە من ئەم دوانەم خۆش دەوین دەی تۆیش خۆشت بوین و ئەو هشت خۆش بویت کە ئەم دوانەم خۆش دەوین).

به پرائی کورپی عازب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له حه سه ن و حوسه ی ن راده م و ده یفه رموو (اللهم إني أحبهما فأحبهما)،^(۲) (خویە من ئەم دوانەم خۆش دەوین، دەی تۆیش خۆشت بوین).

به پرائی کورپی عازب ده لیت: پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بی نی حه سه نی کورپی عه لی له قه لادۆشکان نابوو و ده یفه رموو (اللهم إني أحبه فأحبه)،^(۳) (خویە من خۆشم ده ویت دەی تۆیش خۆشت بویت).

ئەبوو هورهیره ده لیت: پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بی نی حه سه نی کورپی عه لی له قه لادۆشکان نابوو و لیکه کانی حه سه نیش ده رژان به سه ر پیغه مبه ردا (ﷺ).
(۴)

ئەبوو هورهیره ده لیت: جارێک له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له بازاری مه دینه بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) چوو و منیش به دوایدا چووم، پیتی فه رمووم (أین لکم) (کوا لوکەع) - وشە ی لوکەع بۆ خۆشی بۆ مندال به کارده هینرا - سئ جار ئەو دەی فه رموو، ئینجا فه رمووی: (حه سه نی کورپی عه لی بانگ بکه)، منیش چووم بینیم حه سه ن ده روات به ریدا و ملیوانیک له ملیدایه، پیغه مبه ر (ﷺ) به ده ست ئاماژه ی بۆ کرد و ئەویش ئاماژه ی بۆ کرد - واته پیغه مبه ر (ﷺ) باوه شی بۆ کرده و به ئاماژه ی ده ست بانگی کرد - که حه سه ن هات

(۱) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - باب مناقب أبي محمد الحسن بن علي بن أبي طالب والحسين بن علي بن أبي طالب (ﷺ)، الرقم ۳۷۶۹ وقال حسن غريب.

(۲) جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - ، الرقم ۲۷۸۲ وقال حديث حسن صحيح، صححه الألباني.

(۳) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۳۱۵۵۳، مسند أحمد بن حنبل، الرقم ۱۸۲۰۹، صحيح البخاري، الرقم ۳۵۶۰، صحيح مسلم، الرقم ۴۵۵۲، سنن الترمذي، الرقم ۳۸۰۱.

(۴) سنن ابن ماجه - أبواب التيمم - باب اللعاب يصيب الثوب ، الرقم ۶۵۸ صححه الألباني، صححه شعيب الأرنؤوط على شرط مسلم.

پيغمبەر(ﷺ) گرتيه كۆش و فهرمووی: (خوایه من خۆشم دهوئیت دهی تۆیش خۆشت بوئیت و ئەوهشت خۆش بوئیت كه ئەوی خۆش دهوئیت)، ئەبووهورهیره دهئیت: ئیتر دواى ئەو فهرمایشتهی پيغمبەر(ﷺ) كهس نهبوو هیندهی هسهنى كورپی عهلى لام خۆشهويست بیت. (۱)

ئەبوو هورهیره دهئیت: پيغمبەر(ﷺ) دهيفهرموو (من أحب الحسن والحسين فقد أحبني، ومن أبغضه ما فقد أبغضني)، (۲) (ههركهس هسهن و حوسهینی خۆش بوئیت ئەوه منی خۆش ويستوو، ههركهسیش رقی بیت لیتان ئەوه رقی له منه). ئەبووهورهیره دهئیت: جارێك ئەقرهعی كورپی حاببسی تهیمی لای پيغمبەر(ﷺ) دانیشتبوو، پيغمبەر(ﷺ) هسهنى كورپی عهلى ماچ كرد، ئەقرهع وتی: من ده كورم ههیه تا ئیستا هیچكامیانم ماچ نهكردوو، پيغمبەریش(ﷺ) سهیریکی كرد و پاشان فهرمووی: (من لا یرحم لا یرحم)، (۳) (ئەوهی میهرو سۆزی نهبیت میهر و سۆزی بۆ نه).

ههروهها ئەبوو هورهیره دهئیت: روژیک پيغمبەرم(ﷺ) بینی چوو بۆ بهر دهركای مالى فاطیمه و فهرمووی: ئەهی هسهن، هسهن هاته دهرهوه بۆ لای، پيغمبەر(ﷺ) دهمی ماچ كرد و زمانی مژی و گرتیه كۆش، ئەبووهورهیره دهئیت: سویند به خوا تا ئیستاش ههركهسهنم خۆش دهوئیت. (۴)

ئەبووهورهیره دهئیت: هسهنى كورپی عهلىم بینی له ژوورهكهی پيغمبەر(ﷺ) بوو و پهنجهكانی دهكرد به ناو ریشی پيغمبەردا(ﷺ) و پيغمبەریش(ﷺ) زمانی دهكرد به دەمیدا، واته زمانی هسهنى دهكرد به دهمی خۆیدا، ئینجا فهرمووی: (خوایه من خۆشم دهوئیت، دهی تۆیش

(۱) صحیح البخاری - كتاب اللباس - باب السخاب للصبيان، الرقم ۵۸۸۴.

(۲) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في فضائل أصحاب رسول الله(ﷺ) - فضل الحسن والحسين ابني علي بن أبي طالب(رضي الله عنه)، الرقم ۱۴۳، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۴۳.

(۳) صحیح البخاری - كتاب الأدب - باب رحمة الولد وتقبيله ومعانفته، الرقم ۵۹۹۷.

(۴) المعجم الأوسط للطبراني، الرقم ۶۵۸۶.

خۆشت بویت و ئه وهشت خۆش بویت که حه سه نی خۆش ده ویت).^(۱)
 جاریک حه سه نی کوپی عه لی له خزمه تی پیغه مبهردا (ﷺ) بوو،
 بریک خواردنی سه ده قه دانرا بوو، ئه ویش دانه یه کی خسته ده میه وه،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی: (کخ کخ) بۆ ئه وه ی فری بی بدات، ئینجا پی بی
 فه رمو (اما شعرت انا لانا ناكل الصدقة)،^(۲) (مه گه ر نازانیت ئیمه له سه ده قه ناخوین).
 ئه نه سی کوپی مالیک ده لیت: هیچ کهس نه بوو هینده ی حه سه نی کوپی
 عه لی له پیغه مبه ر (ﷺ) بچیت.^(۳)

عائیشه ی دایکی باوه رداران ده لیت: به یانیه ک پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه
 ده ره وه و جلێکی خوری له بهر بوو که له مووی رهش دروستکرا بوو،
 ئینجا حه سه نی کوپی عه لی هات و پیغه مبه ر (ﷺ) هینایه ژووره وه، دوا ی
 ماوه یه کی تر حوسه ی هات و له گه لی هاته ژووره وه، دواتر فاطیمه هات و
 پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویشی هینایه ژووره وه، ئینجا عه لیش هات و پیغه مبه ر (ﷺ)
 ئه ویشی هینایه ژووره وه، ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) ئه م ئایه ته ی خوینده وه (ئا یرد
 الله لذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا).^(۴)

پیغه مبه ر (ﷺ) نزای په نای بۆ حه سه ن و حوسه ی ده کرد و ده یفه رمو:
 (باوکتان به وه داوای په نای ئیسماعیل و ئیسحاقی ده کرد: أعوذ بکلمات الله التامة
 من كل شیطان وهامة ومن كل عین لامة).^(۵)

ئه گه ر سه یر بکه ی ن ژیا نی حه سه ن له خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) یه کپارچه
 بریتی بووه له وه رگرتنی ناز و خۆشه ویستی پیغه مبه ر (ﷺ)، ده یگرته کۆش،
 ماچی ده کرد، خۆشه ویستی خۆی بۆ نیشان دها، نزای بۆ ده کرد، ده یخسته
 قه لادۆشکانی، زمانی ده مژێ، له گه ل خۆیدا ده یبرد بۆ سه ر مینه ر، له نوێژدا که

(۱) معجم ابن الأعرابي، الرقم ۱۳۲۶، معجم ابن المقرئ، الرقم ۶۳۱.

(۲) صحيح البخاري - كتاب الزكاة - باب ما يذكر في الصدقة للنبي (ﷺ) وآله، الرقم ۱۴۹۱.

(۳) صحيح البخاري - كتاب فضائل الصحابة - باب مناقب الحسن والحسين، الرقم ۳۷۵۲.

(۴) صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب فضائل أهل بيت النبي (ﷺ)، الرقم ۲۴۲۴.

(۵) صحيح البخاري - كتاب أحاديث الأنبياء - باب حدثنا موسى بن إسماعيل، الرقم ۳۳۷۱.

دەچووێه سەر پشتی بە نەرمی سەری بەرز دەکردهوه، هتد...، چەندین بەسەرھات کە لە ھەموویاندا خۆشەویستی خۆی بۆ ھەسەن نیشان داوھو داوای کردوھو خوا خۆشی بویت و ئەوھشی خۆش بویت کە ھەسەنی خۆش دەوێت.

ئەبێ بەکرە دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوت بەرنوێژی بۆ دەکردین و ھەسەنیش بچووک بوو دەھات، کە پێغەمبەر (ﷺ) سوجدەیی دەبرد ھەسەن دەچووێه سەر کۆلی، پێغەمبەریش (ﷺ) زۆر بە نەرمی و ھیواشی سەری بەرز دەکردهوه، ھاوھەلان وتیان ئەھ پێغەمبەر (ﷺ) تۆ لەگەڵ ئەم منداڵە جۆریک سۆز دەنوێنیت کە نەماندیوھ لەگەڵ کەسی تر وابکەیت، ئەویش فەرمووی: (إنه ریحانتي من الدنيا، إن ابني هذا سيد وعسى الله أن يصلح به بين فئتين من المسلمين)،^(۱) (ئەم کورەم رەیحانەیی منە لە دنیادا، ئەم کورەم سەبیدەو ھیوام وایە خوا بیکاتە ھۆی چاککردنی نێوانی دوو دەستەیی موسلمانان).

ئەبێ بەکرە دەلیت: رۆژیک پێغەمبەر (ﷺ) ھەسەنی ھیتا و لەگەڵ خۆی بردیە سەر مینبەر و فەرمووی: (ابني هذا سيد ولعل الله أن يصلح به بين فئتين من المسلمين)،^(۲) (ئەم کورەم سەبیدەو ھیوام وایە خوای گەورە بەھۆیەوھ نێوانی دوو دەستەیی موسلمانان ریکبخت).

ئەبێ سەعیدی خودری دەلیت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی: (الحسن والحسين سيدا شباب أهل الجنة)،^(۳) (ھەسەن و ھوسەین گەورەیی گەنجانی بەھەشتن). ھەسەن کە لە خزمەتی پێغەمبەردا (ﷺ) بوو فەرموودەیی لێوھ دەبێست و ئەو فەرموودانەشی دەگێرایەوھ، لەوانە ھەسەن دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) نزایەکی فێر کردم تا لە قنووٹی نوێژی ویتردا بیخوینم (اللهم اهدني فيمن هديت،

^(۱) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر قول المصطفى (ﷺ) للحسن بن علي إنه ریحانته من الدنيا ، الرقم ٦٩٦٤، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ٣٦٢٩، سنن النسائي - كتاب الجمعة - باب مخاطبة الإمام رعيته وهو على المنبر، الرقم ١٤٠٩.

^(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - فضائل الحسن والحسين ابني علي بن أبي طالب (ﷺ) وعن أبيهما، الرقم ٨١١٣، قال الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ٧٩٦، حديث حسن صحيح.

وعافني فيمن عافيت ، وتولني فيمن توليت ، وبارك لي فيما أعطيت ، وقني شر ما قضيت ، فإنك تقضي ولا يقضى عليك ، وإنه لا يذل من واليت ، تباركت ربنا وتعاليت).^(١)

كاتيك قوره پيشيه كان پهيمانان شكاند و پينغه مبهه (ﷺ) برياريدا هيرش بباته سه مه ككه و فه تي بكات، نه بووسوفيان هات تا ريككه وتنه كه دريژ بکاته وه، كه چووه خزمهت پينغه مبهه (ﷺ) پينغه مبهه ري خوا (ﷺ) وه لامي نه دايه وه، بويه چوو تكاي له نه بووبه كر و عومهر و عه لي كرد تا لاي پينغه مبهه (ﷺ) سكالاي بو بكن، كه چوو بو لاي عه لي حه سه ني كوري عه لي منداليك بوو له به رده ميديا ياري نه كرد، عه ليش وهك نه واني تر نه بووسوفيان يهيو كرد و وتي: پينغه مبهه (ﷺ) برياريك ي داوه كه كه سمان بوي نيه قسه ي تيدا بكات.^(٢)

حه سه ني كوري عه لي له سه رده مي خيلافه تي راشيديندا

حه سه ني كوري عه لي له سه رده مي نه بووبه كرى صديقدا

حه سه ني كوري عه لي له سه رده مي خليفه راشيدينه كاندا ريز و خو شه ويستي زوري هه بوو، نه بووبه كرى صديق كه نزيك ترين هاوه لي پينغه مبهه (ﷺ) بوو ده يزاني حه سه ن چهنده خو شه ويست بوو لاي پينغه مبهه (ﷺ). چهنده شويكي كه م به سه ر وه فاتي پينغه مبهه ردا (ﷺ) تپه ر بووبوو، نه بووبه كرى صديق نويژي عه سري كرد بوو موسلمانان، كه لتيوونه وه هاته دهره وه و عه ليش له كه ليديا بوو، دهر و يشتن به ريديا، نه بووبه كر حه سه ني بيني كه له كه ل چهنده منداليك ياري ده كرد، نه بووبه كر حه سه ني گرتنه قه لادوشكان و ده يوت له پينغه مبهه (ﷺ) ده چيت نهك له عه لي، عه ليش پيده كه ني.^(٣)

(١) سنن النسائي - كتاب قيام الليل وتطوع النهار - باب الدعاء في الوتر ، الرقم ١٧٤٤ ، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه ، الرقم ١١٧٨ ، صححه شعيب الأرنؤوط .

(٢) تاريخ الطبري ، ج ٢ ، ص ١٥٤ .

(٣) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند أبي بكر الصديق (رضي الله عنه) ، الرقم ٤١ .

حەسەن ئامادەى كاتى وەفاتى ئەبووبەكرى صدیق بوو، حەسەن دەلەت: كاتىك ئەبووبەكر سەرەمەرگى ھات بە عائىشەى وت: ئەى عائىشە سەىرى ئەو وشتەرە بکہ کہ لە شىرەكەىمان دەخواردەو ئەو تەشتەى بەكارمان دەھىنا و ئەو بەرگەى دەمانپۆشى، ئىمە كاتىك كاروبارى موسلمانانمان بەدەست بوو ئەو شتانەمان بەكاردەھىنا، جا ئەگەر مردم ئەوانە بىہ بۆ عومەر، ئەوہبوو کہ ئەبووبەكر مرد ئەو شتانەى نارد بۆ عومەر، ئەویش وتى: خوا لىت رازى بىت ئەى ئەبووبەكر، ئەركى دواى خۆت قورس كرد.^(۱) حەسەنى كورپى عەلى لە سەردەمى عومەرى كورپى خەتتابدا

عومەرى كورپى خەطابىش رىزىكى زورى دەنا لە بنەمالەى پىغەمبەر(ﷺ)، كاتىك وىستى بەخششى خەلك دىارى بكات، راوئىزى كرد بە عەبدورەحمانى كورپى عەوف، عەبدورەحمانىش وتى: لە خۆتەوہ دەست پى بکہ، چونکہ تۆ شىاوترىت، عومەرىش وتى: نا سوئند بەخوا لە نزىكترىن كەسەكانى پىغەمبەرەوہ(ﷺ) دەست پى دەكەم، ئىنجا لەوانەى بەشدارى بەدر بوون، بەوجۆرە دەچم تا دەگاتە خۆم، ئەوہبوو يەكەمجار پىنج ھەزارى برىەوہ بۆ عەلى كورپى ئەبوو طالىب، دواتر بۆ ھاشمىە بەشداربووہكانى بەدر.^(۲) بىلالى كورپى رەباح كە چووبوو بۆ شام خەوى دى بە پىغەمبەرى خواوہ(ﷺ)، لە خەوہكەيدا پىغەمبەر(ﷺ) پى فەرموو ئەو ھەموو جەفاو دوورگرتنەت چىہ ئەى بىلال، ئايا كاتى نەھاتوہ سەردانم بکہىت، بىلال بە خەفەت و دلداگىرانەوہ لەخەو راجلەكى، سوارى ولاخەكەى بوو بەرەو مەدىنە، چوویە لای گۆرەكەى پىغەمبەر(ﷺ) و دەگىرا، لەو كاتەدا حەسەن و حوسەىن-دوو رەىحانەكەى پىغەمبەر(ﷺ)- ھاتن بۆ ئەوئ، بىلال دەىگوشىن بە خۆيدا و ماچى دەكردن، حەسەن و حوسەىن وتیان زۆر بە تاسەوہىن بانگت بىستىن، ئەویش دلئى دوو رەىحانەكەى نەشكاند و بانگى دا، دەنگى

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - مسند أبي بكر - سن أبي بكر وخطبته ووفاته(ﷺ)، الرقم ۲۸.

^(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب السير - ما قالوا فممن يبدأ به في الأعطية، الرقم ۲۳۵۷.

بانگی بیلال له مه دینه دا بهرزبوویه وه، هه ر که وتی: الله أكبر خه لکی مه دینه راپه رین، تا گه یشته أشهد أن محمدا رسول الله ئیتر گریان هه موانی گرته وه، دواى پیغه مبهری خوا (ﷺ) رۆژیکی تری وا نه بینرابوو ئاوا گریان هه موان بگریته وه.^(۱)

حه سه نی کورپی عه لی له سه رده می عو ثمانی کورپی عه ففاندا

کاتیکی هیرش کرایه سه ر ماله که ی عو ثمانی کورپی عه ففان و ویستیان بیکوژن، حه سه نی کورپی عه لی له گه ل چه ند هاوه لیکی تر دا له مالی عو ثمانی کورپی عه ففاندا مایه وه و به رگری ده کرد، به لام عو ثمان داواى لیکردن وازبینن و نه جه نغن،^(۲) کاتیکیش عو ثمان شهید کرا و ژنه که ی هاوارای کرد، هه ریه ک له حه سه ن و حوسهین و چه ند که سیکی تر چوونه ژووره وه، سه ریان کرد عو ثمان شهید کراوه و سه ری بپراوه.^(۳)

ئیبینولعه ره بی له و باره یه وه ده لیت:

حه سه ن و حوسهین و ئیبین زوبهیر و ئیبین عومه ر و مه روان هه موویان به چه که وه چوون بق مال بق به رگری کردن له عو ثمان - به لام ئه و پیتی وتن بپارم بو تان ئه وه یه بگه رینه وه و چه که کانتان دابنین و له مالی خو تان بمیننه وه...

عه بدولای کورپی عامری کورپی ره بیعه ده لیت: من له گه ل عو ثمان له ماله وه بووم، وتی: بزانه کئ گوپرایه لی فه رمانی منه پیتی بلئ ده ست و چه کی بگریته وه و به کاری نه هینیت، پاشان وتی: ئه ی ئیبین عومه ر هه سه - ئه وکات ئیبین عومه ر شمشیریکی به ده سه ته وه بوو - برۆ ئه و هه واله بده به خه لکه که.

ئیبین عومه ر و حه سه نی کورپی عه لیش چوونه ده ره وه و - ئاشوو بگپرانیش -

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۰۷، سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۵۸، قال الذهبي إسناده لين و هو منكر.

(۲) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۴۵۲.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۴۵۹.

چوونه ناو ماله‌که‌و عوثمانيان کوشت...

حه‌سه‌نی کوپي عه‌لی کوتا که‌س بوو که له‌لای مابوویه‌وه، چونکه
حه‌سه‌ن و حوسه‌ین و ئیبن عومه‌ر و ئیبن زوبه‌یر و مه‌روان هاتبوون بۆ
لای، ئه‌ویش زۆر جه‌ختی لیکردنه‌وه چه‌که‌کانیان دابنن و بچنه‌ده‌ره‌وه‌و
بچنه‌وه بۆ مالی خویان.^(۱)

هه‌ریه‌ک له‌ عه‌بدو‌لای کوپي زوبه‌یر و حه‌سه‌نی کوپي عه‌لی و
مه‌روانی کوپي هه‌که‌م له‌ کاتی به‌رگریکردنیان له‌ عوثمانی کوپي عه‌فان
بریندار بوون.^(۲)

کاتیک هه‌والی شه‌هیدبوونی عوثمان گه‌یشت به‌ عه‌لی کوپي
ئه‌بووطالیب، عه‌لی ته‌واو شله‌ژا و هاو‌ده‌م به‌ طه‌لحه‌و زوبه‌یر و سه‌عد
چوون بۆ لای عوثمان و بینیان کوژراوه، عه‌لی تووره‌ بوو له‌ حه‌سه‌ن و
حوسه‌ین و وتی: ئیوه له‌به‌ر ده‌رگا بوون و هه‌یشتان ئه‌میری باوه‌رداران
بکوژریت؟! ئه‌وانیش وتیان ئیمه‌ ئاگادار نه‌بوین به‌ کوژرانی، عه‌لی ده‌ستی
به‌رزکرده‌وه‌و زلله‌یه‌کی دا له‌ حه‌سه‌ن و دای به‌سه‌ر سنجی حوسه‌ینیشدا،
قه‌سه‌شی وت: به‌ موچه‌مه‌دی کوپي طه‌لحه‌و عه‌بدو‌لای کوپي زوبه‌یر.^(۳)
حه‌سه‌نی کوپي عه‌لی له‌ سه‌رده‌می عه‌لی کوپي ئه‌بوو تالیبدا (ﷺ)

کاتیک عوثمان شه‌هید کرا دواي ئه‌وه به‌یعه‌تی خیلافه‌ت درا به‌ عه‌لی
کوپي ئه‌بوو طالیب، به‌لام کیشه‌که له‌وه‌دا بوو به‌یعه‌ته‌که هه‌موو موسلمانانی
له‌خۆنه‌گرت، به‌لکو به‌هۆی راجیایی سه‌باره‌ت به‌ خوینی عوثمان فیتنه‌یه‌ک
له‌نیوان هاوه‌لاندا روویدا، ئه‌ویش بوویه هۆی روودانی هه‌ردوو جه‌نگی
جه‌مه‌ل و صفین، دواچاریش کیشه‌که هه‌ر به‌و باره‌یه‌وه مایه‌وه تا له‌سه‌ر
ده‌ستی حه‌سه‌نی کوپي عه‌لی فیتنه‌که کوژایه‌وه.

^(۱) ابن العربي، العواصم من القواصم.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۸۸.

^(۳) () - الثقات لابن حبان، ج ۲، ص ۲۶۵.

موعاویة له شام و خه لکی شام مانه وهو به یعه تیان نه دا به عه لی، جگه له وهی طه لحه و زوبه یرو دایکی باوه رداران عائیشه ش ئیجتهادیان و ابوو ده بیت بکوژانی عوثمان یه کسه ر بکوژینه وه، به لام عه لی کوری ئه بوو طالب رای و ابوو په له نه کریت له کوشتنه وه یان چونکه ئه وان له ناو مه دینه دان و سه ربازانی ده وله تی ئیسلامیش له دهره وهن و ئه گه ر خیرا بکریت له لیدانیان له وانیه بتوانن مه دینه بگرن.

به هه رحال ئه مه بوویه هوی فیتنه یه کی گه وره که ئه نجامیکی دلته زینی هه بوو بو موسلمانان و تا ئه مرپوش داخی ئه و فیتنه یه لای موسلمانان گه رمه و هیشتا خه فه تیان به و فیتنه یه دانه مرکاوه ته وه و بووه به چه کیچ به ده ست دوژمنانه وه تا داخی دلی خویمان برژن.

حه سه نی کوری عه لی به یعه تی دا به عه لی باوکی و له گه لیدا مایه وه، کاتیک سه ربازگه کی عه لی له ره بذه بوو تا بچن بو جهنگی دژ به طه لحه و زوبه ییر، پاش ئه وهی نوژیان کرد، حه سه ن چوو بو لای عه لی باوکی و له لای دانیشت و وتوژیکی له گه ل باوکیدا کرد، حه سه ن وتی: باوکه من شتیکم پی وتیت و تویش له قسه م دهرچوویت، سبه ی بی که س ده کوژریت و که س پشتت ناگرئ، عه لیش پی وت: تو هیشتا لووشکه لووشکی کچانت هه یه، چیت پی وتم: و من به گویم نه کردیت؟ حه سه ن وتی: ئه و رژه ی گه ماروی مالی عوثمان درا داوام لیکردیت له مه دینه بچیته دهره وه تا کاتیک عوثمان کوژرا تو له ناو مه دینه دا نه بیت، پاشان ئه و رژه ی عوثمان کوژرا پیتم وتیت به یعه ت له که س وهرنه گریت تا وه فدی خه لکی ناوچه کان و عه رب و به یعه تی هه موو میصرت بو بیت، پاشان کاتیک ئه و دوانه به زمی خویمان کرد پیتم وتیت له مالی خوئدا بمینیته وه تا ریکده که ون، ئه گه ر خراپه ی لیکه وته وه ئه وه تو ی به رنه ده که وت، که چی له هه موو ئه مانه دا تو پیچه وانه ی من جوولایته وه، عه لیش وتی: کوری ئازیزم، سه باره ت به دهرچوونم له

مەدینە کاتیک عوتمان گەمارۆ درابوو، دەی سویند بەخوا وەک چۆن ئەو گەمارۆ درابوو منیش گەمارۆ درابووم، سەبارەت بەوەی بەیعت وەرنەگرم تا هەموو ناوچەکان بین و بەیعت بدن، دەسەلاتەکە هی مەدینە بوو و پیمان باش نەبوو ئەو دەسەلاتە بڤەوتیت، سەبارەت بە دەرچوونی طەلحە و زوبەیریش ئەووە کەموکورتی و ترسنۆکی بوو بۆ موسلمانان، سویند بەخوا لەو کاتەوەی دەسەلاتم وەرگرتوووە پشتم بەردراوە و ئەوەی پێویست بوو نەهاتوووە تە ریم، سەبارەت بەوەی لە ماله‌ووە دابنیشتایەم، ئەو چیم بکردایە بەوەی دەهات بۆ لام، تۆ ئەتویست من چۆن بم؟ دەتویست وەک ئەو جرجە بوومایە کە گەمارۆ دەدریت دباب دبابیەتی-بانگکردنی نیتوان جرجەکان-^(۱) بەلام حەسەن کە ئەمانە ی دەوت بە باوکی، هاوکات ئامادەیی هەبوو و هەموو پشتگیریەکی باوکی بکات وەک خەلیفە یەک کە بەیعتی پێدا بوو، بۆیە کاتیک عەلی داوای کرد خەلکی کووفە بینە ناو ریزی سوپاکە ی و ئەبووموسای ئەشعەریش خەلکە کە ی سارد دەکرده‌ووە تا نەچن چونکە ئەوەی بە فیتنە یەک دەزانی، عەلی چەند کەسیکی نارد تا خەلکە کە رازی بکەن بینە ناو سوپاکە ی، بەلام هیچکام ئەوە یان پێ نەکرا، دوا جار عەلی حەسەنی کوپی نارد لە گەل عەمماردا، ئەووە بوو حەسەن و عەلی چوونە مزگەوتی کووفە و لەوێ ئەبوو موسا کە حەسەنی بینی باوہشی پێدا کرد، حەسەن وتی: ئەو ئەبوو موسا بۆچی خەلکمان لێدەتە کینیتەو، سویند بەخوا ئیمە تەنھا خیرمان دەوینت و کەسی وەک ئەمیری باوہردارانیش لە هیچ ناترسینت، ئەبووموسا وتی: بە دایک و باوکمەووە بە قوربانیت بم راست دەکەیت، بەلام راویژپیکراو دەبیت سپاردە کار بیت، من بیستوومە لە پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (فیتنە یەک روودەدات کە ئەوەی تیایدا دانیشتوو زۆر باشترە لەوەی تیایدا راوہستاو، ئەوەی تیایدا راوہستاو زۆر باشترە لەوەی تیایدا ری دەکات، ئەوەی تیایدا ری دەکات زۆر باشترە

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۱۱.

لهوهی تیایدا سواره) خوا ئیمه‌ی کردوته برای یهک و مال و خوینی لهیهک حه‌رام کردوین، ئینجا چهند ئایه‌تیکی خوینده‌وه، عه‌ممار که له‌گه‌ل حه‌سه‌ن بوو تووره بوو و هه‌ستا و که‌وته قسه‌کردن له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا، هه‌ندیکیش وه‌لامیان دایه‌وه... حه‌سه‌ن دواتر قسه‌ی بو خه‌لکه‌که‌کرد و وتی: ئه‌ی خه‌لکینه بین به‌دهم بانگه‌وازی ئه‌میره‌که‌تانه‌وه و بچن بو لای براکانتان، چونکه هه‌موو که‌سه‌ی ده‌بیئت بچیت به‌دهم ئه‌م بانگه‌وازه‌وه، سویند به‌خوا ئه‌گه‌ر که‌سانی ژیر ئه‌م باره بگرنه ده‌ست زور له‌پیشتر و باشتره بو داها‌تووش، ده‌ی وهرن به‌دهم بانگه‌وازه‌که‌مانه‌وه و له‌و باره‌دا که ئیمه‌و ئیوه‌ش پیی تا‌قی ده‌کرینه‌وه هاریکارمان بن، به‌وه خه‌لکه‌که‌ رازی بوون. ^(۱)

به‌وجوره حه‌سه‌ن به‌رده‌وام له‌ ریزی سوپای باوکیدا مایه‌وه و هه‌ولیدا، تا ئه‌وه‌ی عه‌لی باوکی به‌ ده‌ستی ناپاکی لیدرا و سه‌ره‌مه‌رگی هات، جا جوندوبی کوری عه‌بدولا هات بو لای عه‌لی و وتی: ئه‌ی ئه‌میری باوه‌رداران ئه‌گه‌ر تۆمان له‌ده‌ستدا ئایا به‌یعت بده‌ین به‌ حه‌سه‌ن؟ عه‌لیش وتی: نه‌ فه‌رمانتان پی ده‌که‌م بو ئه‌وه‌و نه‌ ریگریشتان لی ده‌که‌م، خۆتان باشتر ده‌زانن، ^(۲) ئه‌مه‌ش ئاماژه‌یه به‌وه‌ی عه‌لی کوری ئه‌بوو طالبی راویژی پی ره‌وا بووه نه‌ک ده‌سه‌لاتی بنه‌ماله‌یی و پشتاوپشت.

پاشان عه‌لی هه‌ریه‌ک له‌ حه‌سه‌ن و حوسه‌ینی بانگ کرد و ئامۆژگاری کردن و وه‌سیه‌تی بو کردن تا له‌خواترس بن و دنیا له‌خسته‌یان نه‌بات و قسه‌ی حه‌ق بلین و کار بکه‌ن بو روژی دوایی و نه‌یاری سته‌مکار و سه‌رخه‌ری سته‌ملیکراو بن و کار به‌ قورئان بکه‌ن و له‌به‌ر خوا ترسیان له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌کاران نه‌بیئت، ئینجا به‌ موحه‌مه‌دی کورپیشی وت: هه‌مان ئامۆژگاریشم بو تو هه‌یه‌و داواشم لیته‌ ریز له‌ براکانت بگریت چونکه

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۲۶-۲۷.

^(۲) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۱۰۷.

مافيان به سهرته وه زوره، داواي كرد له هه سهن و حوسه ينيش چاك بن له گه ل موحه ممد چونكه برايانه و خوشه ويستی باوكيانه، ئينجا روويكرده هه سهن و وتی: كورپی خۆم وه سیه تت بۆ ده كه م له خواترس بيت و نوێژه كان له كاتی خۆيدا بكه يت و زهكات له كاتی خۆيدا بده يت و جوان ده ستنوێژ بگريت چونكه نوێژ به پاكي قبووله، نوێژی زهكات نه در دروست نيه، لیبوردنت هه بيت بۆ تاوانكار و قين و توورپه يت بخۆره وه و په يوه ندى خزمایه يت به تين بكه و له گه ل نه زاناندا له سه رخۆ به و شاره زای ئايين به و خۆراگر به له سه ر دينداری و په يوه ستی قورئان به و دراوسیه يت چاك بيت و فه رمان بكه به چاكه و ريگري بكه له خراپه و دوور به له خراپه و داوین پیسی.^(۱)

ئینجا كه عه لی وه فاتی كرد هه سهن هه ستاو وتاریکی پيشكه ش كرد و تيايدا وتی: دوینی كه سيك جی هیشتن كه پيش خوی و پاش خۆشی هینده ی ئه و زانستیان نه بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) كه ئالای ده دایه ده ست پشتی هه لئه ده كرد تا ئه و شوینه ی فه تح ده كرد، جبریل له لای راستیه وه بوو و میكائیل له لای چه پیه وه بوو، ته نها شتيك پاش خوی جی هیشتیت هه وت سه د دره م بووه كه له موچه كه ی پاشه كه وتی كردبوو، ده یو یست به و پاره یه خزمه تكاریک بگريت،^(۲) شه ويك كوژرا كه تيايدا قورئان دابه زیوه، تيايدا عیسا به رزكرايه وه، تيايدا موسا گیانی سپارد، هه سهن و حوسه ين و عه بدولای كورپی جه عفه ر ته رمه كه ی عه لیان شۆرد،^(۳) ئینجا هه سهن نوێژی له سه ر باوكی كرد.^(۴)

(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۱۵۸.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند أهل البيت رضوان الله عليهم أجمعين - حديث الحسن بن علي بن أبي طالب(رضي الله عنه)، الرقم ۱۷۴۲، حسنه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ۲۴۹۶، حسنه شعيب الأرنؤوط.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳۲۹.

(۴) المستدرک علی الصحيحین، الرقم ۴۶۳۶، سکت عنه الذهبي.

خیلافہتی حسہنی کوری عہلی

بہیعتہ تپیدانی:

پاش ئوہی عہلی کوری ئبووطالیب شہید کرا، بہیعتی خیلافہت درا بہ حسہنی کوری عہلی، وک پیشتریش ہینامان ئوہ بہ بریاری عہلی نہبوو، بہ لکو ئو وتی: نہ فرمانتان پی دہکم بہیعتی پیدہن و نہ ریگریشتان لی دہکم.

لہ گیرانہ وہیہ کی تر دا ہاتوہ عہلی وتی: من بہو بارہوہ جیتان دیلم کہ پیغہمبہری خوا (ﷺ) جینی ہینشتن-واتہ کہستان بو دیاری ناکہم، جا ئہگر خوا خیری بویت بوتان لہ سہر چاکترین کہستان کوتان دہکاتہوہ وک چون دوا پیغہمبہر (ﷺ) لہ سہر چاکترین کہستان کوی کردنہوہ.^(۱) عہلی کوری ئبووطالیب لہ حہقدہی رہمہزانی سالی چلی کوچیدا شہید کرا، بوہ بہیعتدانہ کی عہلیش لہو دہوروبہرہدایہ، نزیکہی چل ہزار کہس بہیعتیان پیدا، ئوانہ پیشتر بہیعتی مہرگیان دابوو بہ عہلی باوکی.^(۲) یہ کہم کہس بہیعتی دا بہ حسہن، قہیسی کوری عوبادہ بوو کہ پیی وت: دہستت بینہ تا لہ سہر کتیبی خوا و سوننہتی پیغہمبہرہ کی بہیعتت پیدہم، حسہنیش بیدہنگ بوو، ئوہبوو بہیعتی پیدا و بہ دوایدا خہلکی تریش بہیعتیان پیدا.^(۳)

حسہن مہرجی لہ سہر خہلکی دانا ئینجا رازی بوو بہیعتی پی بدریت، ئوہتا ہیلالی کوری خہباب دہلئت: حسہن کہسہ دیارہکانی خہلکی عیراقی لہ کوشکی مہدائیندا کوکردهوہ و وتی: ئتوہ بہو بریارہ بہیعتتان پی داوم کہ لہ گہل ہر کہسی ناشتی بکن کہ من ناشتی لہ گہل دہکم و لہ گہل ہر کہسی بجنکن کہ من لہ گہلی دہجنم.^(۴)

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۴.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۹.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

خه لکی زیاتر له علی حه سه نیان خوشده ویست و زور پیتی سه رسام بوون.^(۱)

ناچارکردنی حه سه ن به جهنگ

حه سه ن قه یسی کوری سه عدی دانابوو به ئه میری ئازده ربایجان، به لام قه یس به رده وام زوری ده کرد له حه سه ن تا بچیت بو جهنگی شام، بویه حه سه ن بریاری دا قه یس لابه ریت و له شوینیدا عوبه یدولای کوری عه بیاسی دانا، هه رچه نده حه سه ن نیازی جهنگی نه بوو، به لام زوریک له دهوری زوریان لیکرد و ناچاریان کرد بریاری جهنگ بدات، بویه سوپایه کی گهره ی پیکهینا و قه یسی کوری سه عدی له پیشه وه دانا و دوانزه هه زار سه ربازی دایه ده ست، خویشی به سوپاوه که و ته ری تا بروات جهنگی موعاویه و خه لکی شام بکات تا رازی بن به یعت بده ن، له نزیک مه دائین بوو که هه والیک هات و ترا قه یس کوژراوه، هه ر به م هه واله سه رجه م سه ربازان شله ژان و که و تنه تالان و بری،^(۲) ده ورو به ره که ی که و تنه دزینی شمه که کانی حه سه ن، ئه وه ی مابوو یه وه به ره که ی ژیری بوو، ئه ویشیان برد، ئینجا یه کیک له خه وار یجه کان که له وئ بوو خه نجه ریکی دا له حه سه ن و برینداری کرد، خیرا خه لکه که ئه و کابرایان کوشت، ئه و خه نجه ره ش ژه هراوی بوو، ماوه ی نزیکه ی مانگیک حه سه ن به و برینه وه مایه وه، دواتر خوا شیقای دا و برینه که ی چاک بوویه وه،^(۳) حه سه ن به وه زور بیزار بوو له و سوپایه و متمانه ی پییان نه ما و چوو له کوشکی سپی ناو مه دائین دانیشت، هیشتا برینه که شی چاک نه بوو بوویه وه، یه کیک له وانه ی له وئ بوو ناوی موختاری کوری ئه بی عوبه ید بوو، به والی مه دائین (سه عدی کوری مه سه عود) ی وت: بوچی شتیک ناکه ییت هه م بیته خاوه ن پوست و

^(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۶.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۴.

^(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۶.

هه مه دهوله مه ندیش بیت؟ وتی: چی بکه م؟ وتی: حه سه ن بگره و بینیره بؤ موعاویه، ئه ویش پئی وت: خوا خۆت و بیرۆکه کهت بیتراو بکات، ناپاکی بنوینم به رامبه ر به کچه زای پیغه مبه ری خوا؟! (۱)

ههنگاونان بهرمو ریککه وتن له گه ل موعاویه

حه سه نی کورپی عه لی بریاریدا له گه ل موعاویه ی کورپی ئه بوو سوفیاندا ریککه ویت، جا هر دهسته یه ک و باس له هۆکاریک ده کهن بؤ ئه و ریککه وتنه.

ئهمه شی له ناچاری و لاوازیدا نه کرد، به لکو تنها له پیناو کوژاندنه وه ی فیتنه و ریکخستنی نیوان دوو دهسته ی موسلماناندا بوو وه ک چون پیغه مبه ر (ﷺ) له فهرمووده یه کدا ئاماژه ی به وه دابوو حه سه ن کاریکی وا ده کات، ئه بی به کره ده لیت: رۆژیک پیغه مبه ر (ﷺ) حه سه نی هینا و له گه ل خۆی برديه سه ر مینه ر و فهرمووی: (ابن هذاسید و لعل الله أن یصلح به بین فئتين من المسلمین)، (۲) (ئهم کورهم سه ییده و هیوام وایه خوا ی گه وره به هۆیه وه نیوانی دوو دهسته ی موسلمانان ریکبخات).

عه بدولای کورپی جه عفه ر ده لیت: حه سه نی کورپی عه لی وتی: رایه کم هیه چه ز ده کم تۆیش شوینم بکه ویت، وتم: چیه؟ وتی: ده مه ویت بچمه وه مه دینه و له وئ دابنیشم و ده سه لات جیبه یلم بؤ موعاویه، چونکه فیتنه هر ناکوژیته وه و خوین زۆر رژاوه و ری براوه، منیش وتم: خوا له سه ر ئوممه تی موحه ممه د پاداشتی خیرت بداته وه، ئینجا حه سه ن ناردی به شوین حوسه یندا و هه مان قسه ی بؤ کرد و زۆر مشتومپی له گه ل کرد تا حوسه ینی رازی کرد. (۳)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۴.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۲۹، سنن النسائي - كتاب الجمعة - باب مخاطبة الإمام رعيته وهو على المنبر، الرقم ۱۴۰۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

موعاويه دهيزانى حهسهن له ههموان زياتر رقى له فيتنه و ئاشووبه،
 هر بويه ريككهوتنى له گهل كرد.^(۱)

جاريك حهسهن كه به كووفه دا ده گهرا، يه كيك سهلامى بو كرد و
 وتى: سهلاموعه له يك ئه ي سه رشوړكه رى باوه رداران، ئه ويش وتى:
 من سه رشوړكه رى باوه رداران نيم، بهلكو نه مويست له سه ر ده سه لات
 به كوشتان بدهم.^(۲)

حوسه ينى براى نارازى بوو له وه لوښته ي حهسهنى براى كه له
 ريككهوتنى له گهل موعاويه نواندى و وتى: تو خوا وا نه كه يت قسه ي باوكم
 پشتگوئى بخه يت و قسه ي موعاويه ت لا راست بيت، حهسهنش پنى وت:
 بیدهنگ به من له تو شاره زاترم به م مه سه له يه.^(۳)
 ريككهوتنى حهسهن و موعاويه

له سالى چل و يه كى كوچيدا حهسهنى كورپى عه لى له گهل موعاويه
 دانيشتنى كرد و گه يشتنه ريككهوتن، به وپييه حهسهن وازى له خيلافه ت
 هيتا بو موعاويه، بويه به و ساله ده وترت عام الجماعه (سالى كودهنگى)،
 كو بوونه وه كه ي حهسهن و موعاويه له خاكى عيراق بوو له ناوچه ي ئه نبار،
 ئه مه ش له مانگى ره بوعولئاخير يان له مانگى جه ماديلئوولادا بوو، له وئ
 ريككهوتن و حهسهن ده سه لاتى دا يه ده ست موعاويه.^(۴)

ناپاكى و نيازى خراپى ناو سوپاكه ي حهسهن وا يكرد حهسهن نامه
 بنووسيت بو موعاويه ي كورپى ئه بوو سوفيان تا ريككهوتن بكه ن،
 موعاويه ش هه ريه ك له عه بدولاي كورپى عامير و عه بدوره حمانى كورپى
 سه مورهى نارد بو لاي تا چى سامانى ده ويت پنى ببه خشن، حهسهنش
 مه رجى دانا له به يتولمالى كووفه پينج مليون دره م ببات و خه راجى

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

^(۲) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۶.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۸.

^(۴) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۵.

ئه بجهرد بۆ ئه و بئیت و قسه نه و تریت به عهلی باوکی، به رامبه ر به وه واز له خیلافهت بئینیت بۆ موعاویه و رژیانی خوینی موسلمانان بوه ستیت، حوسهینی برای زۆر به مه نارازی بوو و سه رکۆنه ی حه سه نی ده کرد، به لام حه سه ن سوور بوو له سه ر راکه، هه والی نارد بۆ قه یس تا گوێزایه ل بئیت و واز بئینیت له جهنگ، به لام قه یس رازی نه بوو، دواتر هاته سه ر بار و به یعه تی دا به موعاویه.^(۱)

ئینجا موعاویه هات بۆ عیراق و له وی ریککه و تن، موعاویه هات تا له ناو خه لکه که دا و تار بدات، به لام پیشنیاری بۆ کرا داوا بکات تا حه سه ن و تار بدات بۆ خه لکه که و پێیان بلێت وازی له ده سه لات هیناوه بۆ موعاویه، حه سه نیش هه ستا و ده ستی کرد به و تاره که ی، سه ره تا به سوپاس و ستایشی خوا ده ستی پیکرد، ئینجا سه له واتی نارد بۆ پیغه مبه ر (ﷺ)، ئینجا فه رمووی:

ئهی خه لکینه خوای گه وره به هۆی پیشینانمانه وه ئیوه ی رینموونی کرد و به هۆی دوا یینه کانیشمانه وه خوین رشتنی نه هیشت، ئه م باره ماوه یه کی هه یه و دنیا ش ماوه ماوه یه، خوای گه وره ش فه رموویه تی به پیغه مبه ره که ی (وان أدري لعله فتنة لكم ومتاع إلى حين)، که ئه مه ی وت: موعاویه تووره بوو و داوای کرد حه سه ن دا بنیشیت.^(۲)

خه لکیک رازی نه بوون به یعه ت بده ن به موعاویه، بۆیه حه سه ن که سه دیاره کانی خه لکی عیراقی له کۆشکی مه دائیندا کۆ کرده وه و وتی: ئیوه به و بریاره به یعه تان پێ داوم که له گه ل هه ر که سه ی ئاشتی بکه ن که من ئاشتی له گه ل ده که م و له گه ل هه ر که سه یس بجه نگی که من له گه لی ده جه نگی، وا منیش به یعه تم داوه به موعاویه و ئیوه ش گوێزایه لی بن.^(۳)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۶-۱۵.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

مەرجه کانی ریککه وتنه که

موعاویه زۆر دلخۆش بوو بهو دهستپیشخه ریهی حهسهن بۆ ریککه وتن، چونکه دهیزانی حهسهن له ههموان زیاتر رقی له فیتنه و ئاشووبه،^(۱) بۆیه په ریه کی سپی بۆ نارد و پیتی وت: چ مەرچیکت دهویت بینوسه،^(۲) له خوارووی په ریه که شهوه مۆری خۆی لیدابوو.^(۳) حهسهن مەرچی دانا موعاویه به پیتی قورئان و سوننهت و ئەزموونی خهلیفه راشیدینه کان بجوولیته وه.

نابیت موعاویه دواى خۆی کهس دابنیت بۆ خیلافهت، به لکو به شوورا بیت. خه لکی پاریزراو و دلنیا بن له ههردوو لا، خویان و سامان و ژن و مندالیان. نابیت حهسهن و حوسهین و ئالوبهیت ژیربه ژیر ناپاکی بنوینن.^(۴) حهسهن داواى ئەوهی کرد دواى موعاویه ئەگه هاتو حهسهن مابوو به یعهت بدریته وه به حهسهن،^(۵) موعاویه به لینی دا به حهسهن ئەگه ر ئەو پیش مەرگی حهسهن شتیکی تووش بوو و مرد، ئەوا پۆستی خیلافهت بگه ریته وه بۆ حهسهن.^(۶)

ههروهها حهسهن مەرچی دارایی دانا تا ئەو سامانهی لایانه لیبیان نه سه نریته وه^(۷) مەرچی دانا له بهیتولمالی کووفه پینچ ملیون درهه م بیات و خهراجی ئەبجهرد بۆ ئەو بیت،^(۸) به پیتی ریککه وتنه که دهبوو موعاویه قه رزه کانی حهسهن بداته وه.^(۹)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۲.

(۲) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۱۸۳.

(۳) تاریخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۶۴۸.

(۴) الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۳۹۹.

(۵) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۵.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

(۷) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۲۱۹.

(۸) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۴.

(۹) الصواعق المحرقة على أهل الرافضة لابن حجر الهيتمي، ط ۱، مؤسسة الرسالة (لبنان-۱۹۹۷)، ج ۲، ص ۳۹۸.

ههروهها حهسهن مهرجی دانا که ئیتر خوینی موسلمانان نهپرژیت و بیر نهکریتهوه له رشتنی خوینی موسلمانان، ئهوانه‌ی به‌شدار بون تۆله‌یان لی نهکریتهوه، واته ئه‌و بویه وازی هینا تا خوین نهپرژیت، بویه مه‌رجی وه‌ستاندنی رژانی خوینی موسلمانانی دانا.^(۱)

ئهمه‌ش ده‌قی ئه‌و ریکه‌وتنه‌ بوو که حه‌سه‌ن نووسی:

بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما صالح عليه الحسن بن علي (ﷺ) معاوية بن أبي سفيان، صالحه على أن يسلم إليه ولاية المسلمين على أن يعمل فيهم بكتاب الله تعالى وسنة رسول الله وسيرة الخلفاء الراشدين المهديين وليس لمعاوية بن أبي سفيان أن يعهد إلى أحد من بعده عهدا بل يكون الأمر من بعده شوري بين المسلمين وعلى أن الناس آمنون حيث كانوا من أرض الله تعالى في شامهم وعراقهم وحجازهم وبينهم وعلى أن أصحاب علي وشيعته آمنون على أنفسهم وأموالهم ونسائهم وأولادهم حيث كانوا وعلى معاوية بن ابي سفيان بذلك عهد الله وميثاقه وأن لا يبتغي للحسن بن علي ولا لأخيه الحسين ولا لأحد من أهل بيت رسول الله غائلة سرا ولا جهرا ولا يخيف أحدا منهم في أفق من الآفاق، أشهد عليه فلان وفلان بن فلان وكفى بالله شهيدا.^(۲)

(به‌ناوی خوای گه‌وره‌و میهره‌بان، ئهمه‌ ریکه‌وتنی حه‌سه‌نی کورپی عه‌لیه‌ له‌گه‌ل موعاویه‌ی کورپی ئه‌بی سو‌فیاندا، له‌گه‌لی ریکه‌وت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتداری موسلمانانی بداته‌ده‌ست به‌رامبه‌ر به‌وه‌ی -موعاویه‌- له‌تاویاندا به‌ پیتی قورئان و سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خواو ری‌په‌وی خه‌لیفه‌ راشیدی‌نه‌ رینمونه‌کان بجوولیته‌وه‌، موعاویه‌ی کورپی ئه‌بی سو‌فیان بۆی نیه‌ دوا‌ی خو‌ی که‌س راسپی‌ریت بۆ ده‌سه‌لات، به‌لکو ده‌بی‌ت دوا‌ی ئه‌وه‌ به‌ شوورای نێوان موسلمانان بی‌ت و خه‌لکیش له‌ هه‌ر ناوچه‌یه‌کی زه‌وی خوا‌دا بن دلتیا و بیخه‌م بن، چ له‌ شام یان عی‌راق یان حیجاز یان یه‌مه‌ندا بن، هه‌روه‌ها ده‌بی‌ت هه‌وادارانی عه‌لی له‌ خو‌یان و سامان و ژن و مندالیان دلتیا و پاریزراو بن له‌ هه‌ر کو‌ی بن، موعاویه‌ی کورپی ئه‌بوو سو‌فیان ده‌بی‌ت

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۵.

^(۲) الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۳۹۹.

بؤ ئەمه به لێن و په یمانی خوا بدات، حه سه نی کورپی عه لی و حوسه ینی برای و هیچ کام له ئالوبه یتی پیغه مبه ر(ﷺ) بۆیان نیه به نه ینی و ئاشکرا ناپاکی بنوینن و هیچ کام له وانه ش له هیچ ئاسۆیه ک ترسیان له سه ر نه ییت، هه ریه ک له فلانه که س و فلانی کورپی فلان شاهد بوون، هینده ش به سه که خوا شاهد ییت).

ئایا مهرجی قسه نه وتن به عه لی تێدایه ؟

له و باره وه هه ندی سه رچاوه هیناویانه به کێک له مه رجه کان ئه وه بووه له وه ودوا موعاویه به ئاشکرا قسه نه لیت به عه لی باوکی حه سه ن، به لام ئه مه لای زانایانی ئه هلی سوننه به قبول نه کراو هاتوه، چونکه پێیان وایه موعاویه که سێکی وا نه بووه قسه بلیت به عه لیه ک که موژده پێدراوی به هه شت و زاوای پیغه مبه ر(ﷺ) بووه، خواش زاناته ر.

حسه ن دوا ی رێککه وتنی له گه ل موعاویه

دواتر حه سه ن و داروده سه ته و نزیکه کانی بریاریان دا به ره و حیجاز بگه رپه وه و رووه و حیجاز کووفه یان به جیه یشت،^(۱) خه لکی کووفه ش به گریانه وه مائئاواییان لیکرد.^(۲)

حسه ن تا ده سال دوا ی ئه م رێککه وتنه ژیا و سالانه ش له لایه ن موعاویه وه ملیونیک دره می پنده درا،^(۳) ئه ویش به شی زوری ئه و پارهی ده به خشی.^(۴)

خه لکیک هه بوون به و رێککه وتنه ی حه سه ن نارازی بوون و ئه وه یان به زه لیلی داده نا، بۆیه جارێک حه سه ن که به کووفه دا ده گه را، به کێک سه لامی بؤ کرد و وتی: سه لاموعه له یک ئه ی سه رشوړکه ری باوه رداران، ئه ویش وتی: من سه رشوړکه ری باوه رداران نیم، به لکو نه مو یست له سه ر ده سه لات

(۱) البدایة و النهایة لابن کثیر، ج ۸، ص ۲۲.

(۲) تاریخ ابن خلدون، ط ۵، دار القلم (بیروت-۱۹۸۴)، ج ۲، ص ۶۴۹.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۶۴.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۶۱.

به کوشستان بدهم.^(۱)

هه یانبوو پینی دهوت ئه ی ئابرووبه ری موسلمانان، ئه ویش دهیوت
ئابرووچوون باشتره له چوونه دۆزهخ.^(۲)

به مه نارهحه تیه که ی حه سه ن زور سه ختر بوو، له گه ل ئه وه ی
له پیناو موسلماناندا مافیکی خوی واز لینه ی نابوو، که چی هیشتا موسلمانان
سووکایه تییان به رامبه ری ده نواند.

به مجۆره حه سه ن پینجه م خه لیفه ی راشیدین بوو و به وازه ی تانی
حه سه نی کوری عه لی له خیلافه ت ئیتر ماوه ی خیلافه تی راشیدین ته واو
بوو، به به لگه ی ئه و فه رمووده ی پیغه مبه ر (ﷺ) که سه فینه ی خزمه تکاری
پیغه مبه ر (ﷺ) سه باره ت به ماوه ی خیلافه تی راشیدین گێراویه تیه وه که
پیغه مبه ر (ﷺ) ده فه رمویت: (الْخِلاَفَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً ثُمَّ مُلْكٌ بَعْدَ ذَلِكَ)^(۳) واته: (خیلافه ت
له ئومه ته که مده سی سأل ده بیته، دواتر ده بیته پاشایه تی).

ماوه ی خیلافه تی حه سه نیش حه وت مانگ و شتیگ بوو،^(۴) هه رچه نده رای
تر هه یه ده لیت: شه ش مانگ یان حه وت مانگ یان هه شت مانگ بووه.

ده سه لانداری موعاویه ش سه ره تای پاشایه تی بوو و موعاویه بوو به
یه که م پاشای موسلمانان و چاکترینی پاشایانی موسلمانیش بوو.^(۵)

حه سه ن زۆربه ی ئه وه ی هه یبوو له ری خوادا ده یبه خشی، عه لی کوری
زه یده ده لیت: حه سه ن سی جار له پیناو خوادا چی هه بووه کردوویه تی به
دوو به شه وه و به شتیکی به خشیوه.

هه روه ها ده لیت: حه سه ن نزیکه ی پانزه هه چی کردووه که به پیاده له

^(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۶.

^(۲) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۵.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب الفتن عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في الخلافة، الرقم ۲۲۲۶ وقال حديث حسن، صححه الألباني في الجام الصغير وزيادته، الرقم ۵۵۶۸ و في السلسلة الصحيحة، الرقم ۴۵۹.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۶۲.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۹.

مه‌دینه‌وه - چوووه و ئه‌وه‌وه‌جه‌ی کردوووه.^(۱)

حه‌سه‌ن که چووویه‌وه مه‌دینه‌ جار جار ه سهردانی موعاویه‌ی ده‌کرد، جارێک که سهردانی موعاویه‌ی کرد، موعاویه‌ پیتی وت: ئه‌ی هه‌سه‌ن دیاریه‌کت پی ده‌ده‌م که که‌س پیش من به‌ که‌سی نه‌داییت، ئه‌وه‌بوو چوارسه‌ده‌زاری پیندا.^(۲)

سالانه‌ هه‌سه‌ن ده‌چوو بو لای موعاویه‌وه سه‌ده‌هزار دره‌می وهرده‌گرت، سالیکیان هه‌سه‌ن نه‌چوو، موعاویه‌ش پاره‌که‌ی بو نه‌نارد، هه‌سه‌ن داوای کرد په‌ره‌ی بو بیتن تا نامه‌یه‌ک بنوسیت بو موعاویه‌وه پیتی بلیت، به‌لام خه‌وی لیکه‌وت و پیغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) بینی که گله‌یی لیکرد چون داوا له‌ به‌نده‌یه‌ک ده‌که‌یت و له‌ خوا داوا ناکه‌یت، ئه‌ویش وتی: ئه‌ی چی بکه‌م ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)؟ ئه‌ویش نزایه‌کی فیر کرد تا بلیت، هه‌سه‌نیش هه‌ستا و ئه‌و نزایه‌ی ده‌خویند، هینده‌ی نه‌برد به‌ موعاویه‌ و تراوو هه‌سه‌ن ئه‌مسال نه‌هاتوو، ئه‌ویش فه‌رمانی کرد دووسه‌ده‌هزار دره‌می بو بنیزدریت.^(۳)

ژنه‌ینانه‌کانی هه‌سه‌ن (ﷺ)

مه‌سه‌له‌یه‌ک که سه‌باره‌ت به‌ هه‌سه‌نی کوری عه‌لی وه‌ک گومانیک له‌سه‌ر ژبانی هاتوو، مه‌سه‌له‌ی ژنه‌ینانه‌کانیه‌تی، به‌جۆریک له‌ چه‌ند سه‌رچاوه‌دا هاتوو که هه‌سه‌ن نزیکه‌ی هه‌فتا ژنی هیناوه‌وه زوو زوو ژنی ته‌لاقداوه، ته‌نانه‌ت وای لیها‌تبوو عه‌لی به‌ خه‌لکی کووفه‌ی ده‌وت ژن مه‌ده‌ن به‌ هه‌سه‌ن چونکه‌ که‌سیکه‌ زوو ژن ته‌لاق ده‌دات،^(۴) که‌سیکه‌ هه‌ستا و وتی: به‌خوا هه‌ر ژنی پیده‌ده‌ین، کامی پی باش بوو با بیه‌یلته‌وه‌وه کامی پی باش نه‌بوو با ته‌لاقی بدات.^(۵)

(۱) المنتظم لابن جوزی، ج ۵، ص ۲۲۵.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۵۴.

(۳) تاریخ دمشق، ج ۱۲، ص ۱۶۶.

(۴) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۱۵۶۲۳.

(۵) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۴، ص ۳۶-۳۷.

ئەمە لە چەند روویەکەووە جێی گومانە:

یەکەم: حەسەنی کورپی عەلی ئەو کەسە یە کە پیشتر باسمان کرد پیغەمبەر (ﷺ) چەندە خوۆشی ویستوووە و فەرموویەتی گەرەوی گەنجانی بەهەشتەو خوای گەرە دەیکاتە هۆی ریکخستنی نیوانی دوو دەستەوی موسلمانان و سەبیدە، جا کە سێکی وا گەرە ناگونجیت هەر دەم سەرقال بووبیت بە ژنەیتانەو.

دووم: ئەگەر حەسەن ئەو هەندە ژنی بەیتایە دەبوو هیچ نا ناوی سی چل مندال و ژنی بەتایە، چونکە لە حەفتا ژن تەنها پانزە منالیک ناکەویتەو، یان ئەگەریش مندالی نەبوایە هیچ نا ناوی چارەکیکی ژنەکانی دەهات، چونکە هەموان حەزیان کردوووە بۆ چوونەووە سەر بنەمالەوی پیغەمبەر (ﷺ) رەچەلەکی خیزانیان لەگەل ئالوبەیت باس بکەن، ئەگەر ئەو رێژەوی ژنەیتانە هەبوایە حەتمەن باس دەکران.

سێیەم: ئەو چەند گێرانەووە کەمەوی لەو بارەووە هاتون هەموویان لە سەرچاوە دیارەکانی فەرموودەو کتیبە جیباووەرەکاندا بوونیان نیو لەو کتیبانەشدا کە هاتون بە وتی: و وتیان و بە بابەتیکی لاوەکی وەک گێرانەووەیە کە هینراون. چوارەم: تەمەنی حەسەن زۆر نەبوو، چونکە تەمەنی نەگەیشتووە تە پەنجا سال، هەر بیست سالیکی چوووە بۆ ماوەوی پینش هاوسەرگیری، چەند سالیکی سەرقال بوو بە چارەسەری فیتنەوی سەر دەمی خەلیفە عوثماني کورپی عەففان و دواتریش کیشەکانی سەر دەمی خەلیفە عەلی کورپی ئەبووطالیبەو، دواتریش سەرقالی ئیشی خیلافەت و کیشەوی بەیعت و خەلکی عێراق و شام و ریککەوتن لەگەل موعاویە بوو، جا دەکریت بەو کەمە ماوەوی بۆی ماووەتەو ئەو هەموو ژنەوی هینابیت؟ ئەگەر وا بوایە ئیستا هەموو سەرچاوەکان بەشی زۆرینەوی ژبانی حەسەنیان تاییەت دەکرد بەو مەسەلەیهو.

بۆيە پيتم وايە مەسەلەي ئەو ژنەينانە زۆرە دەستىكى بە ئامانجە بۆ
 ليدانى كەسايەتتە گەرەكانى ناو ھاوہلان بە تايبەت نزيكاني پيغەمبەر (ﷺ)،
 بە تايبەتتر ھەسەن كە گەرەي گەنجانى بە ھەشت و سەيىدى ئوممەت و
 ھۆي يەكپىزى موسلمانان بوو، تا بلىن لەبەر ئارەزووبازى ريككەوتنى
 كردووھو گومان بخەنە سەر دلسۆزى و گەرەيى كارەكەي.
 مندالەكانى ھەسەنى كورى عەلى (ﷺ)

ھەسەن: ئەم كورەي لە خەولەي كچى مەنظور بوو.^(۱)
 عەبدوﻻ: ئەم مندالەي لە گەﻝ ھوسەينى ماميدا لە كەربەﻻ شەھيد بوو.
 زەيد: ئەم كورەي لە ئوم بە شيرى كچى ئەبى مەسعود بوو.^(۲)
 ئەبووبەكر: ئەمەشيان لە گەﻝ ھوسەينى مامى شەھيد بوو.^(۳)
 طەﻻحە: ئەم مندالەي لە ئوم ئيسحاقى كچى طەﻻحە بوو.^(۴)
 قاسم: ئەم مندالەي لە گەﻝ ھوسەينى ماميدا شەھيد بوو.^(۵)
 عەمر، ھوسەين، عوبەيدوﻻ، عەبدوﻟﻪﺣﻤﺎن، موھەممەد، جەﻋﻔەر، ھەمزە.^(۶)
 ئەمەش بەﻟﮕﻪﻳﻪﻛﻰ ترە كە ھەسەن ھيچ نەيارى و كيشەﻳﻪﻛﻰ نەبووھ
 لە گەﻝ خەﻟﻴﻔە راشيدىنەكاندا، چونكە ئەگەر رق و دژايەتى ھەبوايە لە گەﻟﻴﺎن
 ھەﻟﻨﻪدەسا ناوى مندالى بنيت ئەبووبەكر و طەﻻحە.

كۆچى دوايى ھەسەنى كورى عەلى

يەككى تر لە مەسەﻟە ھەستيارەكان سەبارەت بە ژيانى ھەسەن برىتتە
 لە جۆرى مردنەكەي ھەسەن، چونكە لە چەند سەرچاوەﻳﻪﻛﻰ ھاتووھ كە
 ھەسەن ژەھر خوارد كراوھو بە ھۆي ئەو ژەھرەوھ مردووھ، ئەوھ تا ئيبين
 ھەجەر ھيئاويەتى كە ھەسەن لە سەر مەرگيدا وتويەتى من چەند جار

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۱۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۱۸.

(۳) ابن حزم الأندلسي، جمهرة العرب، ط ۳، دار الكتب العلمية (بيروت-۲۰۰۲)، ج ۱، ص ۳۹.

(۴) جمهرة العرب لابن حزم الأندلسي، ج ۱، ص ۳۹.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۸۵.

(۶) جمهرة العرب لابن حزم الأندلسي، ج ۱، ص ۳۹.

ژه هر خوارد كراوم، به لام هيچكام وهك ئەم ژه هرهى ئەمجاره نه بوو، حوسهين هات بۆ لای و وتى: كى ژه هر خواردى كرديت؟ ئەوئيش ئاماده نه بوو بليت كئيه،^(۱) ئەيوت بۆ چيته؟ بۆ ئەوهى بيكوژيت؟ حوسهين وتى: به لى، حهسەن وتى: ئەگەر ئەو كەسە بيت كە گومانم بۆى ئەچيت ئەوه سزای خوا زۆر سهختره، ئەگەريش ئەو نهبيت حەز ناکەم به ناحەق بكوژريت.^(۲)

يان گيرانه وهيهكى تر هاتوووه دهليت: يهزیدی كورپی موعاويه به جهعهدى ژنى حهسەنى وت: حهسەن ژه هر خوارد بکه با بمریت، دواتر خۆم به هاوسه رت دهگرم، کاتیک ئەوهى کرد و حهسەن مرد يهزید وتى: ئيمه بۆ حهسەن تۆمان پى باش نه بوو ئیستا بۆ خۆمان.^(۳)

ئيبين كهثير دهليت: به رای من ئەو گيرانه وه راست نيه، چ ئەوهى به ناوى يهزیده وه هاتوووه كه واى كرديت، چ ئەو گيرانه وهى به ناوى موعاويه وه هاتوووه كه فرمانى واى كرديت.^(۴)

رايه كيش دهليت: ژنه كهى ژه هرى پيداوه له بهر ئەوهى ته لاق دراوه بۆيه واى كر دووه.^(۵)

گيرانه وهيهكى تر هاتوووه كه موعاويه فرمانى كر دووه به ئەشعه ئى خه زوورى حهسەن تا به كچه كهى بليت حهسەن ژه هر خوارد بکات، ئيبين ته يميه ش وه لامىكى يه کلاکه ره وهى ده داته وه وه ده ليت: ئەشعه ئى كورپی قهيس له سالى چلى كۆچيدا مردوووه، بۆيه له ريککه وتنى نيوان حهسەن و موعاويه دا (که به سالى کۆدهنگى ناوبراوه) ناوى نه هاتوووه كه ئەوئيش سالى چل و يهكى كۆچيه، .. جا ئەگەر ئەو نزیکهى ده سال پيش حهسەن

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۳.

(۲) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۳۶۶۷۵.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۴۲.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۴۲.

(۵) المنتقى من منهاج الاعتدال لأبي عبدالله الذهبي، ج ۱، ص ۲۶۶.

کوچی دوايي کردووه ئیتر چون ئهم فرمانه‌ی کرد به کچه‌کهی،^(۱) بهم پیته بیټ ده‌بیټ ئه‌شعه‌ث له‌ناو گوره‌که‌یدا هه‌ستا بیټه‌وه‌و چو بیټ بۆ لای کچه‌کهی و پیټی و تبیټ هه‌سه‌ن ژه‌هرخوارد بکات، یان ده‌کریت چو بیټه‌هه‌وی کچه‌کهی و پیټی و تبیټ!!!

ئیبولعه‌ره‌بی سه‌باره‌ت به‌ ژه‌هرخوارد کردنی هه‌سه‌ن به‌ پیلانی یه‌زید ده‌لیټ: ئه‌مه‌ له‌ دوو رووه‌وه‌ راست نیه‌، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌سه‌ن ترسی له‌سه‌ر نه‌بوو چونکه‌ خۆی ده‌سه‌لاتی دابوویه‌ ده‌ست موعاویه‌، دووه‌میش ئه‌وه‌یه‌ که‌ ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ غه‌یبه‌ و به‌س خوا ده‌یزانیټ، ئیتر چون ده‌یده‌نه‌وه‌ پال که‌سینک.^(۲)

ئیبین خه‌لدوونیش ئه‌و تۆمه‌ته‌ به‌ر په‌رچه‌داته‌وه‌ که‌ ده‌لیټ: موعاویه‌ فه‌رمانی وایکردووه‌ ده‌لیټ: ئه‌وه‌ قسه‌لۆکی شیعه‌یه‌ و موعاویه‌ پاک و به‌دووره‌ له‌ شتی وا.^(۳)

هه‌سه‌ن ماوه‌ی چل روژ نه‌خۆش بوو، دواتر له‌ مانگی ره‌بیعولئه‌وه‌ل و له‌ ته‌مه‌نی چل و هه‌وت سالی‌دا کوچی دوايي کرد.^(۴)

پیش مردنی هه‌سه‌ن حوسه‌ینی بانگ کرد و ئه‌م وه‌سیه‌ته‌ی بۆ کرد: (براکه‌م باوکمان به‌ر ره‌حمه‌تی خوا بکه‌ویټ که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد خۆی بۆ ئه‌م باره‌-ده‌سه‌لات- دانابوو و هیوای وابوو بۆ ئه‌و بیټ، ئه‌وه‌بوو خوا دووری گرت لینی و دایه‌ ده‌ست ئه‌بووبه‌کر، که‌ ئه‌بووبه‌کر سه‌ره‌مه‌رگی هات هه‌مدی هه‌زی پیکرد، ئه‌وه‌بوو هه‌مدی دوورخایه‌وه‌ لینی به‌ر عومه‌ر که‌وت، که‌ عومه‌ر سه‌ره‌مه‌رگی هات کردی به‌ شوورا له‌ نیتوان شه‌ش که‌سدا که‌ باوکمان یه‌کێک بوو له‌وان، ئه‌وه‌بوو به‌ر عوثمان که‌وت، که‌ عوثمانیش کوژرا به‌یعه‌تی پیدرا، دوايي مملانیټی له‌گه‌ل کرا تا شمشیزی

^(۱) المنتقی من منهاج الإعتدال لأبي عبدالله الذهبي، ج ۱، ص ۲۶۶.

^(۲) العواصم من القواصم لابن العربي، تحقیق محب الدین الخطیب، ص ۱۶۰.

^(۳) تاریخ ابن خلدون، طه، دار القلم (بیروت - ۱۹۸۴)، ج ۲، ص ۶۴۹.

^(۴) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۲۲۶.

بۆ هه لکرد و له سه ری جهنگا، باره که بۆی له بار نه بوو و هیچی لی دهست نه کهوت، سویند به خوا وانا بینم خوی گه وه پیغه مبه رایه تی و خیلافه تیش له ناو ئیمه ی ئالو به یتدا کۆبکاته وه، واده بینم هه رزه کانی کووفه تویش کهم ده گرن و دهرت ده کهن، من داوام له عائیسه کردووه ئه گه ر مردم مؤله تم بدات له ماله که ی ئه ودا له لای پیغه مبه ر (ﷺ) ئه سپه رده بکریم، ئه ویش رازی بووه، ده لیم له وانه یه له شه رمد و تیبیتی به لی و رازی بوو بیت، بۆیه ئه گه ر مردم برۆ بۆ لای و داوای هه مان شتی لی بکه ره وه، ئه گه ر پینی خوش بوو ئه وه له ماله که ی ئه ودا ئه سپه رده م بکه، گومانم زۆره خه لکتیک نه هیلن ئه وه بکه یت، جا ئه گه ر ریگریان لیکردیت ئه وای لیمان مه پاریره وه و له سه ری مه رۆ و له به قیع ئه سپه رده م بکه، چونکه له ویش که سانی پیشه نگی لیه).^(۱)

حه سه ن که حالی سه خت بوو وتی: بمبه نه دهره وه با ئاسمانم لیه دیار بیت، بردیانه دهره وه، سه یریکی ئاسمانی کرد و وتی: خویه من لای تو چاوه ریی پادا شتم.^(۲)

حوسه ینی برای به سه سه ری وه بوو، حوسه ینیش به دلگرا نیه وه ئه یوت برا ئازیزه کهم خو تو و ده چیت به ره و لای پیغه مبه ر (ﷺ) - با پیره مان - و عه لی - باوکمان - و خه دیجه ی داپیره مان - و فاتیمه ی دایکمان - و قاسم و طاهیری خالوانت و حه مزه و جه عفه ری مامت، حه سه نیش پینی وت: ئای برا ئازیزه کهم، و ده چمه حالیکه وه که خوا دایناوه هیچکات حالی له و جوهره م نه دیوه، بری دروستکراوی خوا ئه بینم که هیچکات شیوه ی وه ک ئه وانه م نه دیوه، ئیتر حوسه ین خوی پی رانه گیرا و دهستی کرد به گریان.^(۳)

حه سه نی کوری عه لی له سالی چل و نۆی کۆچیدا وه فاتی کرد، بۆچوونی ده لیت: له سالی په نجاو یه کی کۆچیدا بووه،^(۴) رایه کیش ده لیت: له سالی

(۱) الإستیعاب فی معرفه الأصحاب، ج ۱، ص ۳۹۱-۳۹۲.

(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۴۲.

(۳) تاریخ دمشق، ج ۱۲، ص ۲۸۶.

(۴) تاریخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۶۴۹.

په نجای کۆچیدا وهفاتی کردووه،^(۱) ئیبن کهثیر دهلّیت: رای راستتر ئه وهیه له سالی چل و نوئی کۆچیدا وهفاتی کردووه،^(۲) ههروهک ئیبن خهلدوونیش هه مان رای ههیه.^(۳)

ئه سپهرده کردنی حهسهن

سه بارهت به پرسى ئه سپهرده کردنی حهسهنیش کیشه ههیه، چه ند گپانه ویهک هاتوو ه که حهسهن داواى له حوسهین کرد با له لای پیغه مبهه (ﷺ) ئه سپهرده بکریت، ئه گهر زانی کیشه ی لیده که ویته وه ئه وا با له به قیع ئه سپهرده بکریت، ئه وه بوو کاتیک ویستی له لای پیغه مبهه (ﷺ) ئه سپهرده ی بکات ئومه ویهکان رازی نه بوون، بویه جابیر به حوسهینی وت: با فیتنه نه که ویته وه له به قیع ئه سپهرده ی بکه، ئه وه بوو له به قیع ئه سپهرده کرا، کاتیک ئه سپهرده کرا له تاو قهره بالغیدا به قیع که سینی تری نه ده گرت و هه موان ده گریان.^(۴)

وهک پیشتیش له وهسیه ته که ی حهسهن دا بۆ حوسهینی برای هینامان حهسهن داواى کرد بوو له لای پیغه مبهه (ﷺ) ئه سپهرده بکریت ئه گهر هاتوو عایشه رازی بوو، ئه گهریش خه لکه که ریگر بوون ئه وا با له به قیع ئه سپهرده ی بکات و له سه ر مه سه له که نه روات، بویه کاتیک حهسهن مرد، له سه ر وهسیه تی خوی حوسهین چوو بۆ لای عایشه و داواى لیکرده وه که حهسهنی برای لای پیغه مبهه (ﷺ) ئه سپهرده بکریت، ئه ویش رازی بوو و وتی: باشه، به لام مه روان که ئه مه ی بیست وتی: سویند به خوا نابیت حهسهن له وئ ئه سپهرده بکریت، نه یانه شت عوتمان له وئ ئه سپهرده بکریت و ئیستا ئه مان ده یانه ویت حهسهن له وئ ئه سپهرده بکه ن؟ که حوسهینیش ئه م قسه ی بیست به چه که وه هاو ده م به چه ند که سینی تر چوو، مه روانیش خوی ئاماده کرد، که ئه بوو هورهیره

^(۱) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۲۲۶.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۴۵.

^(۳) تاريخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۶۴۹.

^(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۴۴.

بیستی باره که گه یشتوه ته ئه وه، وتی: سویند به خوا ئه وه سته مینکه له حه سه ن ده کریت، ده بیت ری بدریت له گه ل باو کیدا (واته مه به سته پیغه مبه ر (ﷺ) بوو) کفن بکریت، ئه و کچه زای پیغه مبه ره (ﷺ)، ئینجا چوو بو لای حوسه یین و قسه ی له گه ل کرد و سویندی دا واز به ینیت، وتی: مه گه ر براهه ت نه یوت ئه گه ر زانیت جهنگی لیده که ویته وه ئه وا بمبه نه وه بو گۆرستانی موسلمانان؟ زۆر لیتی پارایه وه تا حوسه یین رازی بوو و حه سه نیان برد له گۆرستانی به قیغ ئه سپه رده ی بکه ن، حوسه یین حه زی ده کرد خۆی نوژی مردوو له سه ر ته رمی حه سه نی برای کرد، به لام سه عیدی کوری عاصی والی مه دینه ی پیش خست و وتی: ئه گه ر سوننه ت نه بوایه تۆم رانه ده سپارد بو ئه و به رنوژییه، سه عیدی کوری عاصیش که ئه میری مه دینه بوو ئاماده ی مه راسیمی نوژی و ئه سپه رده کردنی ته رمی حه سه ن بوو، هه روه ها خالیدی کوری وه لیدیش ئاماده ی مه راسیمی ئه سپه رده کردنه که ی بوو، گۆره که ی حه سه ن له پال گۆری فاطیمه ی دایکیدا بوو.^(۱)

به و جوړه ده بینین له وه شدا سته م له حه سه ن کرا و ریگری کرا له به دیه ینانی وه سیه ته که ی، هه رچه نده هه م دایکی باوه رداران عایشه رازی بوو له ماله که یدا ئه سپه رده بکریت، هه م وه سیه ته که ی شه رعی بوو، هه م وه که ئه بوو هوره یره شایه تی بو دا مافیکی ره وای بوو لای باپیره ی ئه سپه رده بکریت و نه ده بوو ریگری لی بکرایه، به لام حه سه ن له دوا ساته کانی ژیانیشیدا ری کرانه وه ی ده رگای فیتنه ی داخست و داوای له حوسه یینی برای کرد له به ر حه ز و ماف و وه سیه تیکی ئه م نه هیلتیت فیتنه و ئاشووب سه ره له بدات و ری جهنگ هه لگیرسان نه دات، له وه شدا حوسه یین زۆر دلگه رم بوو، به لام ئه بوو هوره یره بینداری کرده وه له ئه گه ری روودانی فیتنه و وه سیه ته که ی حه سه نی بیره ینایه وه که پینی وتبوو ئه گه ر زانیت جهنگی لیده که ویته وه ئه وا واز به ینته و بمبه له گۆرستانی به قیغ ئه سپه رده م بکه.

^(۱) الإستیعاب فی معرفه الأصباب، ج ۱، ص ۳۹۲.

۹۴۹. حسحاسی کوږی بهکر (ﷺ)

ناوی حسحاسی کوږی بهکری کوږی عهوفی ئه زديه، کوږیکی هه بوو به ناوی ئه بولفه یض که فهرمووده ی له باوکیه وه گتړاوه ته وه.^(۱)
 حسحاس ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (من لقی الله بخمس عوفی من النار: سبحان الله والحمد لله وولایه إلا الله والله أكبر)،^(۲) (هه رکه س به پینج شته وه بگاته وه به خوا له دوزخ پاریزراو ده بیت: سبحان الله والحمد لله وولایه إلا الله والله أكبر).

۹۵۰. حسسانی کوږی ئه سعده (ﷺ)

ناوی حسسانی کوږی ئه سعده، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له فه تحی میصریشدا به شدار ی کرد.^(۳)

۹۵۱. حسسانی کوږی ثابت (ﷺ)

ناوی حسسانی کوږی ثابتی کوږی مونذیره، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له به نی نه ججار، شاعیری ناسراو و ریزداری پیغه مبه ر (ﷺ) بوو، کونیه که ی ئه بولو له یده، یان ده وتریت ئه بولحسام، یان ئه بوو عه بدوره حمانیشی پی ده و ترا،^(۴) بویه پیی ده و ترا ئه بولحسام له بهر بهرگری زوری له پیغه مبه ر (ﷺ) و هیرش کردنه سهر بیباوه ران.^(۵)
 دایکی ناوی فوره یعی کچی خالیده، دایکیشی موسلمان بوو و به یعی تی دا به پیغه مبه ر (ﷺ).^(۶)

^(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۲.

^(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۳.

حہسسان دوو برای ہہبوو بہ ناوہکانی ٹوبہی و ٹہوس کہ ہہردوویان
موسلمان ہون،^(۱) پیشتریش باسی ژیانی ہہرکام لہوانمان کردوہ، برایہکی تری
ہہبوو بہ ناوی ثابت کہ ٹہمیش هاوہلی پیغہمبہر(ﷺ) ہوو^(۲) و پیشتر باسماں
کردوہ، ہہروہا حہسسان خوشکیکی ہہبوو بہ ناوی کہبشہ.^(۳)

حہسسان کورپیکی ہہبوو بہ ناوی عہبدوہرحمان کہ دایکی ناوی سیرین ہوو،
سیرین خوشکی ماریہ ہوو کہ پیغہمبہر(ﷺ) ٹہو دوو خوشکہی لہلای مقوقسی
میصرہوہ بہ دیاری بؤ ہات و ماریہی بؤ خوی داناو سیرینی بہخشی بہ حہسسان،
عہبدوہرحمانیش شاعیر ہوو.^(۴)

حہسسان بہسہراتیکی تہمہنی مندالی خوی دہگیریتہوہو دلایت: من حہوت یان
ہہشت سال ہووم کہ روژیک بینیم لہ مہدینہ جوولہکہیک بہرہبہیان هاواری کرد
ٹہی گرووی جوولہکہ، ٹہوانیش کؤبوونہوہ، منیش نزیک ہووم و گویم لی دہگرت،
کابرا وتی: وا ٹہستیزہی ٹہو ٹہحمہدہ دہروشایہوہ کہ بریارہ ٹہمشہو لہدایک بیت.^(۵)
لہپیش ہاتنی پیغہمبہر(ﷺ) حہسسان شاعیری ناو مہدینہ ہوو و لای خہلکی
مہدینہ زور ناسراو ہوو، دواتریش کہ پیغہمبہر(ﷺ) ہات و حہسسان باوہری ہن
ہینا ہوو بہ شاعیری پیغہمبہر(ﷺ).

کاتیک پیغہمبہر(ﷺ) کوچی کرد بؤ مہدینہ تہمہنی حہسسان نزیکہی شہست
سال ہوو.^(۶)

ٹایا حہسسان ترسنوک ہووہ؟

ٹیین حہجہر دلایت: حہسسان لہگہل ٹہوہی شاعیریکی وا گہورہ ہوو
بہلام ترسنوک ہوو.^(۷)

(۱) أسد الغابة، ج ۱ ص ۷۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۴۲.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۰۸.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۶۶.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۶۷.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۴.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۳.

له وانه به لگه ی ئین جه هر بۆ به ترستوک دانانی حسسان ئه م گنرانه وه به بیت: صه فیه ی کچی عه بدولموطه لیب ده لیت: له قه لاکه ی حسساندا بووین و حسسانیش له گه لمان بوو و ئیمهش بریک ژن و مندال بووین، ئه مهش له و کاته دا بوو که خنده ق لیترابوو، کابرایه کی جووله که دای به لاماندا و به دهوری قه لاکه دا ده گه را، منیش وتم: به حسسانم وت: ئه و جووله که یه له دهوری قه لاکه یه و من لینی دنیا نیم، کچی ده لیت: بۆ ئابروومان ناگه پریت و نایه ویت ریه ک بدوزیته وه؟! خو پیغمبه ر (ﷺ) و هاوه لان سه رقال بوون و ده رفه تیان نیه ئاگادارمان بن، ده ی تو برو بیکوزه، ئه ویش وتی: خوا لیت خو ش بی ئه ی کچی عه بدولموطه لیب، به خوا ده زانیت من هی ئه و ئیشه نیم، صه فیه ش که هیچی به دی نه کرد داریکی داکوترای ناو قه لاکه ی هه لگرت و له قه لاکه دابه زی و که وته لیدانی جووله که که تا کوشتی، ئینجا گه رایه وه بۆ قه لاکه، صه فیه ده لیت: ئینجا که هاتمه وه به حسسانم وت: دابه زه و چه ک و بهرگه سه ربازیه که ی لی داماله، خو م بویه لامنه برد چونکه پیاو بوو، حسسانیش وتی: هیچ پیویستم به و شتانه ی نیه.^(۱)

ههروه ها دهه بی ده لیت: ئین سه عد له واقیدی وه هیناویه تی ده لیت: حسسان له گه ل پیغمبه ر (ﷺ) به شداری هیچ غه زایه کی نه کرد چونکه که سیکی ترستوک بوو.^(۲)

به لام بهرگری لیده کات و ده لیت: به پینی ئه م به لگه یه ده سه لمیت که حسسان به شداری غه زای کردوه:

سه عیدی کوری جوبه یر ده لیت: به ئین عه بیاس وترا وا حسسانی نه فره تی هات، ئه ویش وتی: ئه و نه فره تی نیه، ئه و به گیان و زمانی له گه ل پیغمبه ر (ﷺ) جیهادی کردوه.^(۳)

^(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۶۹۲۳، قال الذهبی عن سنده: عروة لم یدرک صفیه.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۲.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۸.

ئىبنولكەلبى دەلئىت: ھەسسان كەسىكى دلىتر و نەبەرد بوو، بەلام حالىكى
تووش بوو ئىتر بەو ھۆيەو ھەسسان ترسىكى تىدا پەيدا بوو.^(۱)
ھەسسان ئە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ)

رۇژىك ئەبووطلەحە برى لە سامانەكەى خۆى كەردبە خىر و ھىناى بۇ
پىغەمبەر (ﷺ)، ئەوئىش دای بە كەسە نزىكەكانى خۆى، ئوبەى كورپى كەعب
و ھەسانى كورپى ثابت و شەدادى كورپى ئەوس و چەندىكى تر، ئەوانىش
نرخى بەشەكەى خۆيان دىارى كرد و ھەسسان و ھىرگرتەو، بۆيە بوو بە
مولكى ھەسسان و ئەوئىش فرۆشتى بە موعاوئە.^(۲)

بەرائى كورپى عازب باسى رووداوى بەنى قورەئىضە دەكات و دەلئىت:
پىغەمبەر (ﷺ) لەو رۇژەدا بە ھەسسانى كورپى ثابتى فەرموو ھىرش بەرە
سەر بىئاوھەران-بە شىعر- چونكە جبرىل لەگەلتدايە.^(۳)

جەنابى كىلابى كە هاوھلىكى پىغەمبەرى خوايە (ﷺ) و لە فەتحى مەككەدا
موسلمان بوو دەلئىت: بىستم پىغەمبەرى خوايش (ﷺ) بە كەسىكى رەبەئى
دەفەرموو (جىرەئىل لە راستمەو ھەو مىكائىلىش لە چەپمەو ھەو فرىشتەكانىش
سىبەريان كەردوو ھەو بۇ سەربازگەكەم، دەى شتى لە وتەى-شىعەرى- خۆت
بلىئى)، كابرش ئەم شىعەرى وت:

يا رُكْنَ مَعْتَمِدٍ وَعَصْمَةٌ لَانِدِ
وَمَلَاذٌ مُنْتَجِعٍ وَجَارٌ مُجَاوِرِ
يَا مَنْ تَخَيَّرَهُ الْإِلَٰهَ لَخَلْقِهِ
فَحَبَاهُ بِالْخَلْقِ الزَّكِيِّ الطَّاهِرِ
أَنْتَ النَّبِيُّ وَخَيْرُ عَصْبَةِ آدَمَ
يَا مَنْ يَجُودُ كَفَيْضٍ بِحَرِّ زَاخِرِ

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۲۱.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۳، ص ۳۲۰.

^(۳) البداية و النهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۳۱.

میکال مَفک و جبریل کلاهما

مَدَدُ من عزیز قاهر

منیش وتم: ئه‌ری ئه‌و شاعیره کی بوو؟ وترا حه‌سسانه، بینیم پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نزای بو ده‌کرد و فه‌رمایشتی خیری ده‌فه‌رموو.^(۱)

کاتی وه‌فدی ته‌میم هاتن بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌قره‌عیش له‌گه‌ل وه‌فده‌که‌دا بوو، که گه‌یشتنه مه‌دینه ئه‌قره‌ع هاواری ده‌کرد ئه‌ی موحه‌ممه‌د وه‌سف و سه‌نام جوانه و سه‌رکونه‌و له‌دژ خونیندیشم زور خراپه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ذلک الله سبحانه)، له‌گیرانه‌وه‌ی ترده‌ها‌تووه‌ که هه‌موو وه‌فده‌که‌هه‌ پیکه‌وه‌هاواریان ده‌کرد و ئه‌وه‌یان ده‌وت، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) هاته‌ده‌ره‌وه‌ بو لایان و فه‌رمووی: (ذلک الله فماتردون). ئه‌وانیش وتیان ئیمه‌خه‌لکیکی‌ن له‌به‌نو ته‌میم به‌شاعیرو وتاریبژمانه‌وه‌ها‌توین تا له‌به‌رامبه‌رت شیعر بلتین و فه‌خر بنوینین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (ما بالشعر بعننا ولا بالفخار أمرنا ولكن هاتوا)، ئیمه‌به‌شیعر نه‌نیرداوین و فه‌رمانمان پی نه‌کراوه‌فه‌خر بکه‌ین به‌لام ئاده‌ی)، ئه‌قره‌عیش به‌یه‌کیک له‌گه‌نجه‌کانی وت: فلانه‌که‌سه‌هسته و باسی فه‌زلی خوت و هوزه‌که‌ت بکه، ئه‌ویش وتاریکی دا و وتی: سوپاس بو‌خوایه‌ک که ئیمه‌ی کردۆته‌چاکترین دروستکراوی و سامانی پی به‌خشیوین تا چیمان بویت پی بکه‌ین، جا ئیمه‌چاکترین که‌سانی سه‌رزه‌وین، له‌هه‌موان زورترین و زیاترین چه‌کیشمان هه‌یه، هه‌رکه‌سه‌نکولی ئه‌و قسه‌مان ده‌کات با هه‌ستیت و قسه‌یه‌کی باشتر له‌وه‌ی ئیمه‌و کاریکی باشتر له‌کاری ئیمه‌نیشان بدات، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) به‌ثابیتی کوری قه‌یسی ئه‌نصاری وتاریبژری فه‌رموو: هه‌سته‌و وه‌لامی بده‌ره‌وه‌، ئه‌ویش هه‌ستاو له‌وه‌لامیدا وتی: سوپاس بو‌خوا، سوپاسی ده‌که‌م و پشتی پی ده‌به‌ستم و بروام پی هه‌یه و پشتم به‌و به‌ستوووه‌و شایه‌تی ده‌ده‌م هیچ په‌رستراوی نه‌جگه‌له‌خوای تاک وته‌نهای بی‌هاوه‌ل،

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۳۵.

شایه تی دهدهم موحه ممه د بهنده و نیردر او ی خواجه، کوزچه رانی ناموزای
 خوی بانگ کرد که چاکترین و دیارترینی که سان بوون و نه وانیش
 چوون بهدهم داواکه یه وه، سوپاس بو خوا که نیمه شی کرده پشتیوان و
 وهزیرانی پیغه مبه ره که ی و مایه ی شکومه ندی بو ئایینه که ی، نیمه له گه ل
 خه لک ده جه نگین تا کاتی شایه تی دهدهن هیچ په رستراوی نیه جگه له
 خوا، هه رکه س نه وه ی وت: گیان و مالی لیمان حه رام ده بیت، هه رکه سیش
 وانه کات له گه لی ده جه نگین و له به رخوا لامان سووک و بی بایه خ ده بیت،
 نه مه ده لیم و داوای لیخوشبوون لای خوا ده که م بو هه موو باوه رداران چ
 پیوان و چ ئافره تانیان، پاشان زوبرقانی کوری به در هه ستاو به یه کیک
 له که سه کانی خویانی وت: ئاده ی هه سته و چهند دیره شیعرئ بلنی
 که تیایدا فه زلی خوت و هوزه که ت باس بکه یت، نه ویش هه ستاو نه م
 شیعره ی وت:

نحن الکرام فلاحي يعادلنا... نحن الرؤوس وفينا يقسم الربع
 ونطمع الناس عند المحل كلهم... من السديف إذا لم يؤنس القزع
 إذا أبينا فلا يأتي لنا أحد... إنا كذلك عند الفخر نرتفع

پیغه مبه ریش (ﷺ) داوای حه سانی کوری ثابتی کرد و نه ویش هات
 پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی پیکرد وه لامی بداته وه، نه ویش له وه لامیاندا وتی:

نصرنا رسول الله والدين عنوة... على رغم عات من معد وحاضر
 بضرب كإبزاغ المخاض مشاشه... وطعن كأفواه اللقاح الصوادر
 وسل أحدا يوم استقلت شعابه... بضرب لنا مثل الليوث الخوادر
 ألسنا نخوض الموت في حومة الوغى... إذا طاب ورد الموت بين العساكر
 ونضرب هام الدارعين وننتمي... إلى حسب من جذم غسان قاهر
 فأحياؤنا من خير من وطئ الحصى... وأمواتنا من خير أهل المقابر
 فلولا حياء الله قلنا تكرما... على الناس بالخيفين هل من منافر

ئه قرع هه ستاو وتی: ئه ی موحه ممد سویند به خوا ئه وهی من بوی
هاتوم جیا به له وهی ئه مانه بوی هاتون، من شیعریکم وتوو گوئی بۆ
بگره، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: ئاده ی، ئه ویش وتی:

أتیناک کیمآ یعرف الناس فضلنا... إذا خالفونا عند ذکر المکارم
وأنا رؤوس الناس من كل معسر... وأن ليس في أرض الحجاز كدارم

پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: حه سسان هه سته وه لامی بده ره وه، ئه ویش وا
وه لامی دایه وه:

بني دارم لا تفخروا إن فخرکم... يعود وبالا عند ذکر المکارم
هبلتم علينا تفخرون وأنتم... لنا خول من بين ظئر وخادم

ئه قرع هه ستاو وتی: ئه ی خزمینه نازانم بۆ وایه، وتاریژیان له ئیمه
به هیزتر و شاعیریان له ئیمه چاکتره، دواتر نزیک بوویه وه له پیغه مبه ر(ﷺ)
و شایه تومانی هینا، پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رمووی: (لا یضرك ما كان قبل هذا)، (چی
پیش ئه مه روویدا وه زیانت پی ناگه یه نیت). ئه م ئایه ته ش له سه ر به نی ته میم
دابه زی (إن الذين ینادونك من وراء الحجرات أكثرهم لا یعقلون)،^(۱) دواتر هه موویان موسلمان
بون و ماوه یه ک له مه دینه مانه وه تا فیری قورئان و ئایین بین، دواتر که
ویستیان بگه رینه وه پیغه مبه ر(ﷺ) جلو به رگ و به خششی پی به خشین.^(۲)
پیغه مبه ر(ﷺ) له مزگه وتی مه دینه دا مینه ریکی دانابوو بۆ حه سسان و
حه سسان له سه ری ده وه ستا و به شیعر به رگری له پیغه مبه ر(ﷺ) ده کرد،
پیغه مبه ریش(ﷺ) ده یفه رموو (إن الله لیؤید حسان بروح القدس ما ینافح عن رسول
الله)،^(۳) (خوای گه وره به روح لوقودوس پالپشتی حه سسان ده کات تا کاتیک
به رده وام بیت له به رگری کردن له پیغه مبه ر(ﷺ)).

(۱) الحجرات: ۴.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۱۶۴-۱۶۶.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة(رضی الله عنها)، الرقم ۲۵۰۷۵، المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة(رضی الله عنهم) - ذکر مناقب حسان بن ثابت الأنصاري، الرقم ۶۱۱۱، صححه ووافقه الذهبي في التلخیص، حسنه الألباني في صحیح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ۲۸۴۶، قال شعيب الأرنؤوط صحیح لغيره.

له دهقی دیکه دا هاتوو هه که پیغه مبهه (ﷺ) نزای ده کرد خوی گه وره جبریل بکاته پشتیوان و سه رخه ری هه سسان و ده یفه رموو (اللَّهُمَّ أَيَّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ).^(۱)

جاریک پیغه مبهه (ﷺ) به هه سسانی فه رموو ئایا سه بارهت به ئه بووبه کر هه یج شیعرت وتوو هه؟ ئه ویش وتی: به ئی، فه رموو ی: بیلی تا بییستم، ئه ویش وتی:

وثاني اثنين في الغار المنيف وقد طاف العدو به إذ صعد الجبلا

وكان حب رسول الله قد علموا من البرية لم يعدل به رجلا

پیغه مبهه (ﷺ) که ئه وهی بیست پیکه نی تا دانه کانی پیشه وهی ده رکه وت، پاشان فه رموو ی: راستت وت: ئه ی هه سسان، هه روایه که تو وتووته.^(۲)

جاریک هه سسان مؤله تی له پیغه مبهه (ﷺ) خواست تا به شیعر هیرش بکاته سهه بیتاوه ران، پیغه مبهه (ﷺ) فه رموو ی: (ئه ی چی ده که یهت به ره چه له کی من)، ئه ویش وتی: چون موو له هه ویر ده رده که یهت ئاوا جیات ده که مه وه (مه بهستی ئه وه بوو ره چه له کت ده پاریزم).^(۳)

زوبه یری کوری عه ووام جاریک چوویه مه جلیسیکی هاوه لانه وه و بینی هه سسان شیعر ده هونیته وه و ئه وانیش زور دلی پی نادهن، زوبه یر وتی: ئه وه چه ده بینم گوئی قولاخ نین بو شیعره کانی ئین فورده یه! ئه وه که لای پیغه مبهه (ﷺ) شیعری ده هونیه وه، پیغه مبهه (ﷺ) به چاکی گوئی لیده گرت و ده ستخووشی لیده کردو پشتگوئی نه ده خست.^(۴)

هه سسان و هه ئه یه کی زمق

هه سسان یه کیکی بوو له وه که سانه ی له مه سه له ی ئیفکدا تیکه وت، مه سه له ی ئیفکیش ئه و بوختانه بوو که کرا بو دایکی باوه رداران عائیشه،

^(۱) صحيح البخاري - كتاب الصلاة - باب الشعر في المسجد، الرقم ۴۴۹، صحيح مسلم - كتاب فضائل الصحابة - باب فضائل حسان بن ثابت (رضي الله عنه)، الرقم ۶۶۹.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۷۴.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب من أحب أن لا يسب نسبه، الرقم ۳۵۳۱.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۱.

گوايه تووشی زينا بووه، ئه وه بوو چهند هاوه لیکی پیغه مبه‌ر (ﷺ) به هه له که وتنه ژیر کاریگه‌ری دوورووان و که وتنه ئه وه هه له وه، ئه وانیش بریتی بوون له هه سسانی کوری ثابتی شاعیری پیغه مبه‌ر (ﷺ) و میسطه‌ح و هه منه، خوای گه‌وره له وه باره وه ئایه تی دابه زانده خواره وه.

سه‌باره‌ت به تاوانباربوونی ئه وه سئ هاوه له ی به شداری ئه وه بوختانه بوو، له وه مه سه له دا نابیته به لگه ی ئه وه ی که له هاوه لبوون ده‌ر بچن، چونکه هه رکام له وانه لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) پایه ی تاییه تیان هه بووه، بۆ نمونه پیغه مبه‌ر (ﷺ) به هه سسانی کوری ثابتی فه‌رموه هیرش بکه‌ره سه‌ر بیئاوه‌ران - به شیع‌ر - چونکه جبریل له گه‌لتدایه،^(۱) هه‌روه‌ها پیغه مبه‌ر (ﷺ) له مزگه‌وتی مه‌دینه‌دا مینه‌ریکی دانابوو بۆ هه‌سسان و هه‌سسان له سه‌ری ده‌وه‌ستا و به شیع‌ر به‌رگری له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌کرد، پیغه مبه‌ریش (ﷺ) ده‌یفه‌رموو (إن الله لیؤید حسان بروح القدس ما ینافح عن رسول الله)،^(۲) (خوای گه‌وره به روح‌لقودوس پالپشتی هه‌سسان ده‌کات تا کاتیک به‌رده‌وام بیت له به‌رگری کردن له پیغه مبه‌ر (ﷺ)).

هه‌روه‌ها هه‌سسان له فه‌تحی مه‌که‌دا له لایه‌ن پیغه مبه‌ری خواوه (ﷺ) پشتگیری کراوه تا به شیع‌ر به‌رگری له ئیسلام بکات و پیغه مبه‌ر (ﷺ) نزای خیری بۆ کرده، ئه وه تا جه‌نابی کیلابی که هاوه لیکی پیغه مبه‌ری خوايه (ﷺ) و له فه‌تحی مه‌که‌دا موسلمان بووه ده‌لیت: بیستم پیغه مبه‌ری خوايش (ﷺ) به که‌سیکی ره‌بعه‌ی ده‌فه‌رموو (جبره‌ئیل له راستمه‌وه‌یه و میکانئیش له چه‌پمه‌وه‌یه و فریشه‌کانیش سنیه‌ریان کردوو بۆ سه‌ربازگه‌که‌م، ده‌ی شتی له وته‌ی - شیع‌ری - خؤ بلئ)، کابراش شیع‌ریکی وت، منیش وتم: ئه‌ری ئه وه شاعیره کئ بوو؟ وترا هه‌سسانه، بینیم پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) نزای بۆ

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۴، ص ۱۳۱.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة (رضی الله عنهما)، الرقم ۲۵۰۷۵، المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (رضی الله عنهما) - ذکر مناقب حسان بن ثابت الأنصاري، الرقم ۶۱۱۱، صححه ووافقه الذهبي فی التلخیص، حسنه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن الترمذی، الرقم ۲۸۴۶، قال شعيب الأرنؤوط صحیح لغیره.

ده کرد و فه رمایشتی خیری ده فه رموو. (۱)
 کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) وه فاتی کرد، هه سسان زور دلتنگ بوو و به شیعر
 پیغه مبه ری خوی (ﷺ) ده لاوانده وه. (۲)
 هه سسان دوا ی وه فاتی پیغه مبه ر (ﷺ)
 جاریک هه سسان له مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) شیعر ی ده هونیه وه، عومه ر
 دای به لایدا و ریگری لیکرد که بچی له مزگه وتدا شیعر ده هونیه وه،
 ئه ویش وتی: من له مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) شیعر م ده هونیه وه و که سی
 له تو باشتریشی تیدا بوو (مه به ستی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو)، عومه ریش وتی:
 راست ده که یت. (۳)

روژیک عائیشه ی دایکی باوه پرداران دانیشتبوو و خه لکیک باسی
 هه سسانیان ده کرد و قسه یان به رامبه ری ده وت، ئه ویش راجله کی و وتی:
 باسی کی ده که ن؟ وتیان هه سسان؟ عائیشه وتی: وس، من بیستوومه له
 پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (ئه وه به ره به ستیکی نیوان ئیمه و دوورو وه کانه،
 ته نها باوه پردار خوشی ده ویت و ته نها دوورو ویش رقیه تی لیتی). (۴)

هه سسان پاش ته مه نیک بینایی له ده ست دا، جاریک چوو سه ردانی
 دایکی باوه پرداران عائیشه ی کرد، عائیشه ش راخه ریکی بو دانا، ئه وه بوو
 عه بدوره حمانی برای عائیشه هاته ژوره وه و وتی: وا له سه ر راخه
 دایده نیشتیت له کاتیکدا له رو دوا ی ئیفکدا قسه ی هه بوو؟! عائیشه ش وتی:
 هه سسان له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) ده هاته وه جواب و به رگری لیده کرد و به
 لیدانی دوژمنانی پیغه مبه ر (ﷺ) ئاسووده یی ده به خشی به دل و دهروونی
 پیغه مبه ر (ﷺ)، من هیوام وایه هه سسان له روژی دوا ییدا سزای نه یت. (۵)

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۴۳۵.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۲۱-۳۲۴.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۳.

(۴) أخبار أصبهان لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۴۷۰، قال الذهبي في (سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۸) هذا حدیث منکر.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۱۴.

نايا حسسان بهیعتی دا به علی؟

رایهک هاتووہ کہ بریک له هاوہ لان بهیعتیان نہدا به علی کوری
 ئہبوو طالب، له وانہش حسسانی تیدابوو، بہ لام ئہمہ راست نیہ، چونکہ
 زورترین ئہو ریژہی هاتووہ کہ هاوہ لانی ناو مہدینہ بهیعتیان نہدایت
 بہ علی تہنہا ناوی حہوت کہس هاتووہ کہ ناوی حسسانی تیدا نیہ.^(۱)
 مردنی حسسان

دہوتریت حسسان له تہمہنی سہد سالی و له سالی چلی کؤچیدا
 مردووہ، رایہکی تر دلایت: له سہد و دہ سالی و له سالی پہنجای کؤچیدا
 مردووہ، رایہکی تر دلایت: له تہمہنی سہد و چوار سالییدا مردووہ، رای
 زورینہش لہ سہر ئہوہیہ کہ تہمہنی سہد و بیست سال بووہ، شہست سالی
 ژیانی پیش ئیسلام و شہست سالییسی لہ ناو ئیسلامدا بہ سہر بردووہ.^(۲)

۹۵۲. حسسانی کوری جابیر (رضی اللہ عنہ)

ناوی حسسانی کوری جابیر یان کوری ئہبوو جابیری سولہمیہ، له
 فہرموودہیہ کدا کہ ئہبوویوسف دہیگیریتہوہ یهکیک له هاوہ لان دلایت:
 یهکیک له هاوہ لانی پیغہمبہر (ﷺ) کہ ناوی حسسانی کوری ئہبی جابیری
 سولہمی بوو ہات بو لاما^(۳) و وتی: ئیمہ لہ گہل پیغہمبہر (ﷺ) تہ وافمان
 دہکرد، پیغہمبہر (ﷺ) لایکردہوہو خہلکیکی بینی کہ ریشیان زہرد کردبوو،
 خہلکیکی تریش رہنگی ریشیان سوور (خہنہیی) کردبوو، ئہویش فہرمووی:
 (مرحبا بالمصفرین والمحمربین)،^(۴) مہرحبا لہ ریش زہردکہران و ریش سوورکہران.

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۲۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۵.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۵۱۱، الآحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۱۲۸۰، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۳۵، قال ابن حجر في الإصابة في إسناده نظر و هو غير معروف، انظر الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۵.

۹۵۳. حه‌سسانی کوری خووط (ﷺ)

ناوی حه‌سسانی کوری خووطی زوهلی به‌کریه،^(۱) برایه‌کی هه‌بوو به ناوی بیشر که له‌گه‌ل حه‌سسانی برای مایه‌وه تا له جه‌نگی جه‌مه‌لدا له‌ناو سوپای عه‌لیدا به‌شدارای کرد، هه‌روه‌ها دوو کوری هه‌بوو به ناوه‌کانی حارث و بیشر که ئه‌وانیش به‌شدارای ئه‌و جه‌نگه‌ بوون.^(۲)

حه‌سسان له‌ناو هۆزه‌که‌یدا که‌سیکی خانه‌دان و پیاوماقوول بوو، نوینه‌ری هۆزی به‌کر بن وائیل بوو بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیدا له‌ جه‌نگی جه‌مه‌لدا به‌شدارای کرد، هه‌ریه‌ک له‌ خۆی و بیشر و حارثی کوری و بیشری برای و چه‌ند خزم و که‌سیکی نزیکی له‌و سوپایه‌دا به‌شداراییان کرد.^(۳)

۹۵۴. حه‌سسانی کوری شه‌ددا (ﷺ)

ناوی حه‌سسانی کوری شه‌ددا‌ی ته‌میمیه، هه‌م خۆی و هه‌م دایکیشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بون، ناوی له‌ناو هاوه‌لانی نیشته‌جیی به‌صره‌دا ها‌تووه،^(۴) ئه‌م هاوه‌له‌ مندال بوو که هاته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)، مندالیکی هه‌بوو به‌ ناوی عه‌ف‌فاس که فه‌رمووده‌یه‌کی له‌ باوکیه‌وه گن‌راوه‌ته‌وه.^(۵)

حه‌سسان ده‌ل‌یت: له‌گه‌ل دایکم چووین بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، دایکم وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) من ها‌توم بۆ لات تا نزا بکه‌یت بۆ ئه‌م کوره‌م

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۶.

به لگو خوا به ره که تی تی بخات و پاک و نه وهی زور بکات، پیغه مبه ریش (ﷺ) ده ستونویژی گرت و دهستی هینا به ده موچاویدا و هه مان ئه و نزیانه ی بۆ کرد و فرمووی: (اللهم بارک لها فيه واجعله كثيرا طيبا).^(۱)

۹۵۵. هه سسانی کوری قه یس (ﷺ)

ناوی هه سسانی کوری قه یسی کوری ئه بی سوودی ته میمی یه ربووعیه، کونیه که ی ئه بوو سووده،^(۲) کوریککی هه بوو به ناوی وه کیع.^(۳) ئیین دورهد ده لیت: ئه بوو سوود که سنیکی مه جووسی بوو و موسلمان بوو، ئیین ئه ئیر ده لیت: ئه وهش دوور نیه له راستیه وه، چونکه ولاتی دیار دراوسی ولاتی فارس بوو و له ژیر دهستی فارسه کاندا بوون، هه ندئ له عه ره به کان بوو بوونه مه سیحی و هه ندیکیشیان بوو بوون به مه جووسی که ئه مانه که مینه بوون.^(۴)

ئیین هه جه ریش پالپشتی ئه م رایه ده کات و ده لیت: ئه وهی له چیرۆکه که ی حاجیبی باوکی عه تاردا هاتوو به لگه یه بۆ ئه وه، هه روها گیرانه وهی فه رمووده ی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) ئاماژه یه به موسلمان بوونی.^(۵)

هه سسانی کوری قه یس فه رمووده یه کی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) گیراوه ته وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رمووی: (البین الفاجرة التي یقطع بها الرجل مال المسلم تعقم الرحم)،^(۶) (ئه و سوینده ناحه قه ی که موسلمان به کاری ده هینتیت بۆ برینی مال و سامانی موسلمانی تر- برا موسلمانه که ی- ده بیته هۆی وه جاج

^(۱) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۵۱۰، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۲۳، قال ابن حجر في الإصابة: قال العلاني في الوشي المعلم في إسناده أعرابي لا ذكر لروايته في شيء من التواريخ.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳.

^(۳) أسد الغابة، ج ۶، ص ۱۶۹.

^(۴) أسد الغابة، ج ۶، ص ۱۷۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۹۴.

^(۶) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (ﷺ) - حديث أبي سود (ﷺ)، الرقم ۲۱۰۷۸، قال شعيب الأرنؤوط إسناده ضعيف لإبهام الرجل الذي روى عنه معمر.

کویرکردنی خزمایه تی - واته نه مانی خزمایه تی و چاکه ی نیوان خه لک -).
 ئەم هاوه له باپیری وه کیع بوو، ئەو وه کیعه ی که له سه رده می سولیه مانی
 کوپری عه بدولمه لیکدا له خوراسان راپه ری و قوته یبه ی کوپری موسلیمی
 کوشت. (۱)

۹۵۶. هه سسانی کوپری یه زیدی عه بدی (ﷺ)

ناوی هه سسانی کوپری یه زیدی عه بدی موچاریبیه، وه ک وه فدی
 عه بدولقه یس هاته خزمه ت پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، یه کیک بوو له گه وره و
 ناسراو و سوارچاکه کانی عه بدولقه یس. (۲)

۹۵۷. هه سسانی ئەسه می (ﷺ)

ناوی هه سسانه و له ئەسه میه کانه، له خزمه ت پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
 بوو و جله وی سواره که ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده گرت. (۳)

۹۵۸. هه سسانی جنۆکه (ﷺ)

ناوی هه سسانه و یه کیک بووه له و جنۆکانه ی که له نصیبینه وه هاتون
 بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا گوپی لینگرن، ئەوانیش بریتی بوون له نو که س،
 به سه رهاتی ئەمانه ش له قورئاندا باس کراوه که خوا ی گه وره ده فه رمویت
 (وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفْرًا مِّنَ الْجُنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ
 مُنْذِرِينَ)، (۴) وه (بیریان خه ره وه) کاتی چه ند جنۆکه یه کمان نارد بو لات تا
 گوئ له قورئان بگرن جا کاتی ئاماده ی گوئ گرتن له قورئان بوون وتیان
 (به یه کتری) بن ده نگ بن (و گوئ بگرن) جا که (قورئان خویندنه که) ته واو

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۱۹۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۵.

بوو هه موو گه پانه وه بو لای قه وم و هۆزه که یان به تر سینهر)
 شنقیطی سه بارهت به ته فسیری ئەم ئایه ته ده لیت: سه بارهت به (نقرا من
 الجن) واته که متر له ده جنۆکه بوون.^(۱)

. ۹۵۹. حه سه نه (ﷺ)

ناوی حه سه نه یه، ئەم ئافره ته دایکی شوره حبیلی کورپی حه سه نه یه، واته
 شوره حبیلی کورپی به ناوی ئەمه وه ناسراوه، حه سه نه ئافره تیک بوو له
 عه دو یه کان، میرده که ی ناوی عه بدولای کورپی مو طاح بوو.^(۲)
 زوبه یر ده لیت: حه سه نه دایکی شوره حبیل نه بووه، به لکو شوره حبیلی
 گرتووه ته خو و گه وره ی کردووه، بۆیه شوره حبیل له بری ناوی باوکی
 ده دریته وه پال حه سه نه.^(۳)

رایه ک هاتووه ده لیت: حه سه نه ژنی سوفیانی کورپی مه عمه ر بوو، له م
 میرده ی هه ریه ک له خالید و جوناده ی بوو، ئینجا سوفیان کۆچی کرد
 بو حه به شه و هاو ده م به حه سه نه ی ژنی و شوره حبیلی کورپی حه سه نه
 که برای دایکی خالید و جوناده بوو ئەو دوو مندا له شی له گه ل خو ی
 برد، به لام رایه کی تر ده لیت: سوفیان برای دایکی شوره حبیل بووه،^(۴)
 ئیین ئەثیر هیناویه تی که برا دایکیه کانی بریتی بوون له جابیر و جوناده و
 سوفیانیش له مه ککه دایکی شوره حبیلی به هاوسه رگرتووه.^(۵)
 ئیین ئەثیر روونکردنه وه ی داوه که حه سه نه سه ره تا شووی کردووه به
 عه بدولا و شوره حبیلی بووه، دواتر شووی کردووه به سوفیان.^(۶)

(۱) أضواء البيان، ج ۷، ص ۲۳۵.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۳.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۹۱.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۲۷.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۷۲.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۹۱.

۹۶۰. حەشرەج (ﷺ)

ناوی حەشرەجە، بەلام ناوی باوک و رەچە لەکی تۆمار نەکراوە، بە پیتی گێرانه وە یەک دەردە کە ویت حەشرەج هاو لەی پیغەمبەر (ﷺ) بوو. (۱)
ئە بولحارث دەلیت: حەشرەج بینى پیاویک بوو لە هاو لەانی پیغەمبەر (ﷺ)، پیغەمبەر (ﷺ) دەستی گرت و بردیە ژوورە کە ی خوی و دەستی هینا بە سەر سەریدا و نزاى بۆ کرد. (۲)

۹۶۱. حەضرەمیی کوری عامر (ﷺ)

ناوی حەضرەمیی کوری عامری کوری موجه ممیعی ئەسەدیە، (۳)
کونیه کە ی ئە بوو کە دمە، یە کیکە لە هاو لەانی پیغەمبەر (ﷺ)، وە ک وە فدی بە نو ئەسەد بن خوزەیمە هاتە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ)، ئەو و چەند کە سیتی تر، لە وانە عامر و سە لە مە ی کوری حوبەیش و قە تادە ی کوری قائیف و چە ندیکى تر، ئە مانە هاتن و موسلمان بوون و پیغەمبەر ی خوايش (ﷺ) نامە یە کى نووسی بۆ یان، (۴) لە وئ ماو یە ک مانە وەو خویان فیری قورئان دە کرد، (۵) هەر لە وئ حەضرە می سوورە تی (عبس وتولی) ی لە بەر کرد، لە کاتی خویندنە وە کە دا لە خزمەت پیغەمبەر دا (ﷺ) بوو کە زیادە یە کى بۆ کرد و وتی: (والذي أنعم الجبل فأخرج منها نسمة تسعی)، پیغەمبەر (ﷺ) فەر مووی: (لانزد فیها) (۶) (زیادە ی تیدا ناکە یین).

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸۲

(۲) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۵۲۳.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۵.

له گيرانه ویه کی تردها تووه پیغهمبهر (ﷺ) به حه ضرهمی فرموو: ئه ری شتی له قورئان ده خوینیته وه-ده زانیت-؟ ئه ویش وتی: به لئی، پیغهمبهر (ﷺ) فرمووی: (دهی بیخوینه وه)، حه ضرهمیش سووره تی (عبس وتولی) ی خویند، دواتر ئه وه شی بۆ زیاد کرد (وهو الذي من على الجبل فأخرج منها نسمة تسعی بین شارسیف وحشا)، پیغهمبهر (ﷺ) فرمووی: (لاتزد فيها فإنها كافية)،^(۱) (زیاده ی بۆ مه که، چونکه هینده-که هاتووه- به سه).

هاتی ئه وه فده له سه ره تای سالی نویه می کوچیدا بوو.^(۲)

حه ضرهمی نۆ برای تری هه بوو، نۆ براکه ی تری هه موویان له ناوچوون و ته نها ئه م مایه وه و میراتی هه موویانی بۆ مایه وه،^(۳) ئه و نۆ برایه ی سه رقالی هه لکه ندنی بیریک بوون که بیره که ته پی به سه ریانداو بوو به گۆر بۆیان.^(۴) هه روه ها حه ضرهمی شاعیر بوو و چه ندین دیره شیعیری وتووه.^(۵)

حه ضرهمی که هات بۆ لای پیغهمبهر (ﷺ) هینشتا فیر نه بوو بوو چون ره وشتی ئیسلامی به رامبهر به پیغهمبهر (ﷺ) بنوینیت، چونکه تازه موسلمان بوو بوو، بۆیه به م دهر برینه قسه ی له گه ل پیغهمبهر (ﷺ) کرد (ئیمه له جه رگه ی تاریکی شه ودا له م وشکه سالیه دا ریمان بریوه هاتوین بۆ لات و تۆیش هیچ نیردراویکت نه ناردووه بۆ لامان)، ئه وه بوو خوای گه وره له باره یانه وه ئایه تی دابه زاند (ینون عليك أن أسلموا قل لا تقنوا علي إسلامكم بل الله يمن عليكم أن هداكم للإيمان) (منه تت به سه ردا ده که ن که موسلمان بون، پیمان بلی موسلمان بوونتان مه که ن به منته به سه رمه وه، به لکو خوا منته ده کات به سه رتاندا که رینموونی کردن بۆ ئیمان).^(۶)

^(۱) فضائل القرآن لمحمد بن الضريس، الرقم ۱۴.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۹۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۶.

^(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۲.

^(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۲.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۹۲.

حه ضره می ده لیت: کاتیک هه والمان پینگه یشت پیغه مبه ر (ﷺ) نه خوشه،
 نه وکات موسه یله مه می درۆزن دهستی گرتیوو به سه ر یه مامه دا.^(۱)
 حه ضره می له جهنگی دژ به فارس و رومه کاندای شیعری زوری دهوت
 بو به رگری کردن له ئیسلام، شیعه ره کانی ناوبانگیان ده رکردبوو، کاتیک
 حه ضره می جاریک چوویه خزمهت عومهری کورپی خه ططاب، عومهر داوای
 لیکرد برئ له شیعه ره کانی سه بارهت به جیهادی موسلمانان دژ به فارس و
 رومه کان بو بخوینیتته وه.^(۲)
 په ندو وانه:

نه رمونیانی پیغه مبه ر (ﷺ) له راستکردنه وهی هه له کاندای به تایبته به رامبه ر
 به وانهی تازه موسلمان ده بن، نه مه واته راستکردنه وهی هه له ی که سیک که
 تازه ده چیتته مهیدانیکه وه، ده بینین به نه رمونیانی تیگه یاند که زیاده کردن بو
 قورئان هه له یه و کاریکی باش نیه، هه روه ها پیغه مبه ر (ﷺ) به تایبته نه مه می
 به م هاوه له فهرموو که سیفه تیکی شاره زایی شیعری هه بوو تا وریا بیت
 مهیدانی به هیزی له نه ده بیاتدا نه بیتته هوکاریک بو لاریکردنی ئایینه که ی،
 زۆرن که سانیک له مرؤدا به هوئی پیشرپه وییان له مهیدانیکدا سنوره کانی
 خوا و په پیره وی شه ریعهت له بیر ده کهن و هیندهت بینی یان قسه له سه ر
 بنه رته چه سپاوه کانی ئیسلام ده کهن، یان ده بنه سه رچاوه یه کی بیدعه کاری
 سه رشئوین بو موسلمانان، بیدارکردنه وهی نه و که سانه ش پیویسته به نه رمی
 بیت ماده م نیازیان دژایه تی ئیسلام نه بیت و هوکاره که ی نه وه بیت که
 که وتوونه ته هه له وه و به س.

منه تکردنی خه لکی به موسلمانبوونیان نیشانه ی کالفامیانه، چونکه
 زۆرجار له روژگاری نه مرؤشدا ده بینیت کاتیک رینمایی خه لکیک ده که یته،
 خیرا دینه که ی ده فرؤشیتته وه پینت و هه ر چاکه یه ک ده کات وه ک منه تیک

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۶.

دهداتوه بهرووی موسلمانان بهگشتی و بانگخوازاندا به تایبهتی، ئەمەش هەلەیه، چونکه ئەوە خوای گەورەیه که مافی منەتکردنی هەیه بهسەر موسلماناندا بهووی ئیسلامی بهخشیوه پێیان، دەبینی دەلئیت خوشکم بالاپۆش به، دەلئیت: جا بۆ نارازین و سوپاسی خوا ناکەن، چیمان کهمە، نوێژ دەکەین و رۆژوو دەگرین و هەزار خێر و خێرات دەکەین، هەر ماوہتەوہ سەر ئەم بالاپۆشیە، کهچی ئێوہش گرتوتانە بهمەوہ، ئیتر ئەمە خودی منەتکردنە بهسەر کهسی بهرامبەردا، چونکه کهسی بهرامبەر دیاری و یارمەتی هەبووہ بۆیان، ئەویش بهخشینی ئامۆژگاریەکه که خوا پتی رازیه، بهلام ئەو وەلامەئە بهرامبەر منەتیکە بهسەر موسلمانان و ئایینیشدا که ئەوان ئەو چاکانە دەکەن، ئەمەو دەیان و سەدان نمونەئە تر، بهلام ئەمەمان تەنھا وەک نمونەئەیکە باس کرد.

٩٦٢. حەفصی برای پیغمبەر (ﷺ)

ناوی حەفصی کوری حەلیمەتوسەعدیە، واتە برای شیری پیغمبەری خواہ (ﷺ)، چونکه حەلیمەتوسەعدیە شیردەری پیغمبەری خوا (ﷺ) بوو.^(١)

٩٦٣. حەفصی کوری سائیب (رضی اللہ عنہ)

ناوی حەفصی کوری سائیبە، کوریکە هەبوو بە ناوی ھاروون کہ فەرموودەئەکی لە باوکێوە گێراوہتەوہ، حەفص دەلئیت: پیغمبەر (ﷺ) منی ناونا حەفص.^(٢)

٩٦٤. حەفصی کوری ئەبیلعاص (رضی اللہ عنہ)

ناوی حەفصی کوری ئەبیلعاصی کوری بېشرە، ئەم ھاوہلە لە ئەقەفەکانە،

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٩٧.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٩٨.

برایہ کی ھے بوو بہ ناوی عوٹمان کہ ھاوہ لئکی زور ناسراوی پیغہ مبرہ (ﷺ)،
 ھفص دواتر چوویہ بہ صرہو لہوئی نیشته جی بوو، ئه گہرچی رایہ ک پیئی
 وایہ ھفص تابعی بوو بیت، بہ لام ئیین ھجر بہ بہ لگہ یک دہیسہ لمینیت
 ھاوہ ل بووہ، ئه ویش ئه وہیہ کہ لہ ھجی مالئاواییدا چی قورہ یشی و
 ئه قہ فیہ کان ھے بوون ھموویان موسلمان بوو بوون و بہ شداری ئو ھجر ھش
 بوون، ھفص زور جار ئامادہی نانخواردنی عومہری کورپی خہ ططاب
 دہ بوو. ^(۱)

۹۶۵. ھفصہی کچی حاطب (ﷺ)

ناوی ھفصہی کچی حاطب کورپی عومرہ، لہ پشتیوانانہ، خوشکی
 حارثی کورپی حاطبہ، ھفصہ چوویہ خزمہت پیغہ مبرہری خوا (ﷺ) و
 بہ یعہ تی پیدا. ^(۲)

۹۶۶. ھفصہی کچی عومرہ (دایکی باو مرداران) (ﷺ)

ناوی ھفصہی کچی عومرہری کورپی خہ ططابی کورپی نوفیلہ، دایکی
 ناوی زہینہ بی کچی مہظعوونہ. ^(۳)
 خالوی زہینہ ب ناوی عوٹمانی کورپی مہظعوون بوو کہ یہ کیک بوو لہ
 گورہ ھاوہ لان. ^(۴)
 خالویہ کی تری ناوی سائب بوو کہ ئه ویش لہ کؤچہ رانی یہ کہ می
 خاکی ھے شہ بوو، ئه ویش گہ رایہ وہو چوویہ مہدینہ و بہ شداری بہ دری
 کرد. ^(۵)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۱.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۸۱.

^(۴) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۲۰.

^(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۳۸۳.

خالویه کی تری ناوی عہدولابو کہ ئه ویش له گهل دوو براكه ی تری کۆچی کرد بۆ حه به شه و گه رایه وه و چوو یه مه دینه و به شداری غه زای به در ی کرد.^(۱)

خالویه کی تری ناوی قودامه بوو که ئه میش هاوشیوه ی براكانی تری کۆچی حه به شه و غه زای به در ی بینی، دواتریش به شداری هه موو غه زاکانی تریشی کردو دوا ی سه رده می پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا.^(۲)

حه فصه براهی کی هه بوو به ناوی عه بدولای کور ی عومهر که یه کیکه له هاوه له گهنج و زۆر ناسراوه کانی پیغه مبه ر (ﷺ)،^(۳) حه فصه شه ش سال له عه بدولای براهی گه وره تر بوو.^(۴)

براهی کی تری هه بوو به ناوی زهید که له سه رده می پیغه مبه ر یه تیدا له دایک بوو.^(۵)

براهی کی تری ناوی عه بدوره حمان بوو که ئه میش له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو.^(۶)

براهی کی تری ناوی عاصم بوو که له کۆتاییه کانی سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) له دایک بوو و دایکی ناوی جه میله بوو.^(۷)

براهی کی تری ناوی عه بدوره حمان بوو که ئه مه یان به عه بدوره حمانی ناوه ند ناسرابوو، واته بچوو کتر بوو له عه بدوره حمانی براهی گه وره ی، ئه م براهی له سه رده می خیلافه تی باوکیدا وه فاتی کرد.^(۸)

براهی کی تری ناوی عوبه يدولا بوو که له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ)

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۰۵.

(۲) أسد الغابة، ج ۴، ص ۴۱۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۱۸۱.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۷.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۲۸.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۳۳۹.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۴.

له دایک بوو و دایکی ناوی ئومموکلثومی کچی جه روهل بوو، عوبه یدولا له سه رده می خیلافه تی باوکیدا به شداری جیهادی کرد.^(۱)

حه فسه خوشکیکی هه بوو به ناوی صه فیه و له غه زای خه بیه ردا به شداری کرد،^(۲) خوشکیکی تریشی هه بوو به ناوی فاتیمه که له باوکیه وه خوشکی بوو.^(۳)

کاتیک حه فسه له دایک بوو هیشتا سه رده می نه فامی بوو، ئه وکات قوره یشیه کان که عبه یان بنیاد ده نایه وه، ئه مهش پینج سال پیش ماوه ی پیغه مبه رایه تی بوو.^(۴)

حه فسه ژنی خونه یسی کری حوزافه ی سه می بوو، ئه م میرده ی زور زوو موسلمان بوو بوو، یه کتیک بوو له به شدار بوانی کۆچی حه به شه، دواتر که رایه وه و چوو بۆ مه دینه، له ویش له غه زاکانی به در و ئو خوددا به شداری کرد، له غه زای ئو خوددا خونه یس بریندار بوو و برینه که ی لئی قورس کرد و به و هویه وه مرد، ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) حه فسه ی به هاوسه ر گرت.^(۵)

کاتیک حه فسه بیه ژن که وت، عومه ری باوکی بریاری دا میردیک ی باش بدۆزیته وه بۆ کچه که ی، بویه پیشنیازی کرد بۆ ئه بوو به کر تا به هاوسه ری بگریت، به لام ئه بوو به کر ره زامه ندی ده رنه بری، ئینجا پیشنیازی کرد بۆ عوتمان، ئه ویش ره زامه ندی ده رنه بری و وتی: بروام نیه بتوانم ئه م ماوه ژن به ینم، عومه ریش به وه دلته نگ بوو و جۆریک له بیتاقه تی رووی تیکرد و چوو لای پیغه مبه ر (ﷺ) سکالای کرد که چی روویدا وه، ئه ویش فه رمووی: (یتزوج حفصة من هو خیر من عثمان و یتزوج عثمان من هی خیر من حفصة)، (که سی باشتر له عوتمان حه فسه به هاوسه ر ده گریت و عوتمانیش که سی باشتر له

(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۵، ص ۵۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۸۹.

(۳) موطأ الإمام مالک - کتاب الرضاعة - رضاعة الصغیر، الرقم ۲۲۴۰.

(۴) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۸، ص ۸۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۸۱.

حەفصە بە ھاوسەر دەگریت)، ئەو بوو پێغه مبه‌ر (ﷺ) داوای حەفصە ی کرد و بە ھاوسەری گرت، دواتر کە ئەبووبەکر عومەری بینی وتی: دلت شتیک نەکات بەرامبەرم، من بیستبووم کە پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) باسی حەفصە ی دەکرد، بۆیە —ئەمەشم پێ نەوتیت— وتم: با نهنی پێغه مبه‌ر (ﷺ) ئاشکرا نەکەم، بە دنیاییشەو پێغه مبه‌ر (ﷺ) حەفصە ی بە ھاوسەر نەگرتایە من داوام دەکرد و بە ھاوسەرم دەگرت.^(۱)

وهستانیک

بە چەند گێرانه‌وه‌یه‌ک ھاووه‌ کە کاتیک روقییه‌ ی کچی پێغه مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد کە ژنی عثمان بوو، عثمان زۆر دلگران بوو، بۆیە عومەر پێشنیازی بۆ کرد تا حەفصە ی کچی بە ھاوسەر بگریت، بە لام ئەو رازی نەبوو،^(۲) بە لام دەزانین کاتیک غەزای بەدر روویدا روقییه نەخۆش بوو، بۆیە بە ویستی پێغه مبه‌ر (ﷺ) عثمان لای روقییه مایه‌وه، بە لام پێش ئەوه‌ ی پێغه مبه‌ر (ﷺ) بگاته‌وه‌ ناو مه‌دینه روقییه کۆچی دوایی کرد،^(۳) ھاوسەرگیری پێغه مبه‌ری خوا (ﷺ) له‌گه‌ل حەفصه‌دا به‌پیتی بۆچوونی دروست له‌ سالی سییه‌می کۆچیدا بووه، چونکه‌ خونه‌یسی می‌ردی حەفصه‌ له‌ جه‌نگی ئوحوودا بریندار بوو و به‌و هۆیه‌وه‌ مرد،^(۴) ته‌نها له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کدا هیتاویه‌تی کە خونه‌یس له‌ گه‌رانه‌وه‌ی له‌ به‌دردا مردووه،^(۵) بە لام هه‌موو راکانی تر به‌ گێرانه‌وه‌کانی تری ئیبن سه‌عدیشه‌وه‌ به‌لگه‌ی ئەوه‌ن کە خونه‌یس له‌ ئوحوودا به‌شدار بووه‌و تیایدا بریندار بووه‌و به‌و هۆیه‌وه‌ پاش ئوحوود مردووه، جا ئەمه‌ ده‌یسه‌لمینیت ئەو رووداوه‌ په‌یوه‌ست نەبووه‌ به‌ کاتی مردنی روقییه‌ ی کچی پێغه مبه‌ری خواوه (ﷺ)، ئەوه‌تا ئیبن سه‌عیش ده‌لّیت:

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۸.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۸۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۲۶.

(۴) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۴۵۲، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۵، أسد الغابة،

ج ۲، ص ۱۸۱.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۱۷.

خونه‌یسی میردی حه‌فصه له پاش دوو سال و یه‌ک مانگ پاش کۆچی مه‌دینه وه‌فاتی کرد،^(۱) ده‌ی دوا‌ی مردنی خونه‌یس ماوه‌ی عیدده‌ی حه‌فصه ته‌واو بووه ئینجا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌هاوسه‌ری گرتووه.

پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سالی سییه‌می کۆچیدا حه‌فصه‌ی به‌هاوسه‌رگرت،^(۲) ئەمه‌ش رای زۆرینه‌ی زانایانه،^(۳) جا به‌و پینه‌ی له‌ پینج سال پینش پیغه‌مبه‌رایه‌تی له‌دایک بووبیت و له‌ سالی سی‌ی کۆچیدا بووبیته‌هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، واته‌ ته‌مه‌نی نزیکه‌ی بیست سالتیک بووه.^(۴)

هاوسه‌رگری حه‌فصه‌ دوا‌ی عائیشه‌ بوو، واته‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پاش عائیشه‌ حه‌فصه‌ی به‌هاوسه‌رگرتووه.^(۵)

عائیشه‌ و حه‌فصه‌ی دایکانی باوه‌رداران غیره‌یه‌کیان هه‌بوو به‌رامبه‌ر به‌ه‌لویتستیک که‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش هه‌یبوو، حه‌فصه‌ دوا‌ی عائیشه‌و زه‌ینه‌بیش دوا‌ی حه‌فصه‌ بوون به‌هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌ ده‌چوو بۆ لای زه‌ینه‌ب لای ئەو هه‌نگوینی ده‌خوارد، عائیشه‌و حه‌فصه‌ش بریاراندا پیکه‌وه‌ کاریک بکه‌ن پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) راگرن له‌و خواردنی هه‌نگوینه، بۆیه‌ بریاریان دا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بچیت بۆ لای هه‌رکامیان بلین ئەوه‌ مه‌غافیرت خواردوووه (خواردنیکی بۆن ناخۆشه‌)، ئەو بۆنه‌ت لێ دیت، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) که‌ ئەوه‌ی پێ وترا فه‌رمووی: (نا، به‌لام من لای زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش هه‌نگوینم خواردوووه، ئیت‌ر هه‌رگیز نا‌بخۆم و سویندیشم خواردوووه، هه‌والی ئەمه‌ش مه‌لێ به‌ که‌س)،^(۶) ئەوه‌بوو خوا‌ی گه‌وره‌ ئایه‌تی دابه‌زاند هه‌ خواره‌وه (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۳۹۲.

^(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۷.

^(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۴، ص ۱۸۱۱.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۷.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۲.

^(۶) صحيح البخاري - كتاب تفسير القرآن - سورة المتحرم - باب يا أيها النبي لم تحرم ما أحل الله لك تبغى مرضاة أزواجك والله غفور رحيم، الرقم ۴۹۱۲.

أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ، قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ، وَإِذْ أَسْرَأَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَتْ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَأَنِي الْعَلِيمُ الْحَبِيرُ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ،^(١) (ئە ی پینغەمبەر ﷺ) بۆچی شتیک لە خۆت حەرام دەکەیت کە خوا بۆی حەلال کردوویت تو پەزەمانەندی ژنەکانت دەوی لە کاتیکیدا خوا لێخۆشبووی میهرەبانە، بیگومان خوا دایناوە بۆتان هەلۆهشانەنەوهی سویندەکانتان خوا کارساز و دۆستی ئیوهیه وه ئەو زانای کاردرۆسته، کاتیک کە پینغەمبەر ﷺ بەنهیینی لای هەندی لە ژنەکانی قسەیهکی درکاند ئینجا کە ئەو (ژنە) قسەکی کرد (بۆ هەویکهی) خواش پینغەمبەری ﷺ ئاگادار کرد (پینغەمبەر ﷺ) هەندیک (لە قسەکان) ی باسکرد و بی دەنگ بوو لە هەندیکی تری ئینجا کە پینی وت: (ژنەکی) وتی: کئی ئەمە ی پئی گەیانندی فەرمووی خوای زانای ئاگادار پینی گەیاندم، ئە ی (حەفصە و عائیشە) ئەگەر هەردووکتان تەوبە بکەن و بگەرینەوه بۆ لای خودا (جی ی خۆیهتی) چونکە بەراستی دلتان لایدا (لە حەق و راستی) وه ئەگەر پشستی یەکتر بگرن لە دژی پینغەمبەر ﷺ (سەرکەوتوو نابن) چونکە بیگومان خوا پشگیری ئەوهو هەروها جوهرئیل و ئیماندارە چاکەکانیش دوی ئەوان فریشتەکانیش پشتیوانی ئەون).

وهستانیک

لە گیرانەوهیهکی تری هەمان بەسەرھات هاتوو، بەلام وا هاتوو کە خاوهنی هەنگوینەکە حەفصە بووو پلان دانانەکەش عائیشە و سەودە بون،^(٢) بەلام ئیبن حەجەر لە شەرحی بوخاریدا دەلێت: دەگونجیت ئەو رووداوێ جارێکی تر بووبێت و پەيوەست نەبوو بەم رووداوێ بە دابەزینی ئەم ئایەتانەوه، چونکە رووداوی هەنگوینەکی زەینەب و پئی

^(١) صحیح البخاری - کتاب الأیمان والنذور - باب إذا حرم طعامه، الرقم ٦٦٩١.

^(٢) صحیح البخاری - کتاب الطلاق - باب لم تحرم ما أحل الله لك، الرقم ٥٢٦٨، صحیح مسلم - کتاب

الطلاق - باب وجوب الكفارة على من حرم امرأته ولم ينو الطلاق، الرقم ١٤٧٤.

ناخوش بوونی عائیشه و حه فسه چه سپاوه، له و باره شه وه مشتومریکی ورد دینیت، ئه و پیتی وایه که له وانه یه رووداوه که هی هه نگوین خواردن لای حه فسه پیش ئه م رووداوه بووبیت و په یوه ست نه بووبیت به و ئایه تانه وه،^(۱) به لام ئه مه ورده کاری دهویت، چونکه ناکریت پیغه مبه ر(ﷺ) دوو جار به هه مان روودا و تیکه و تینیت، وه ک خوی له فه رمووده یه کدا ده فه رمویت (لا یلدغ المؤمن من جحر واحد مرتین)،^(۲) (باوه ردار دوو جار له کونیکدا ناگه زریت)، ناگونجیت پیغه مبه ر(ﷺ) یه که م جار به و جورهی به رامبه ر کرابیت و بو جاری دووه میس هه مان شتی به رامبه ر کرابیت و ههستی پی نه کردبیت، دوور بیت له پیغه مبه ری خواوه(ﷺ) ئه مه به لاواز دانانی هه ست و پیزانینی پیغه مبه ری خوایه(ﷺ)، بویه ده کریت ئه گهریکی تر هه بیت، ئه ویش ئه وه یه ده بیت پیغه مبه ر(ﷺ) ئاگادار نه بووبیت به رووداوی یه که م و ئه و شته ی بو ئاشکرا نه بووبیت تا له رووداوی دووه مدا ئینجا خوی گه وره ئاشکرای کردبیت، چونکه وه ک هاتووه کاتیک هه ریه ک له عائیشه و سه وده وا ده لئین به پیغه مبه ری خوا(ﷺ) و ئه ویش ده چیته وه بو لای حه فسه، حه فسه ده لیت: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) له و هه نگوینه ت بو تیکه م؟ ئه ویش ده فه رمویت نا پیویستم نیه، ئینجا سه وده به عائیشه ی وت: سو بجانه لا، به خوا ئه و هه نگوینه مان لی حه رام کرد، عائیشه ش به سه وده ی وت: بیده نگ به،^(۳) بویه نابینین هیچ سویند خواردنیکی تندا بووبیت بو نه خواردنی و باسی دابه زینی ئایه ته که شی تندا نیه.

به هه رحال ئه م رووداوه به لگه یه له سه ر بوونی غیره لای ئافره تان، وه ک ده بینین ئوممو سه له مه ی دایکی باوه رداران خوی دان به وه دا ده نیت و کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) داوای ده کات ئه و ده لیت: ئاخو من ئافره تیکم غیره یه کی

(۱) فتح الباری، ج ۹، ص ۳۷۶ - ۳۷۷.

(۲) صحیح البخاری - کتاب الأدب - باب لا یلدغ المؤمن من جحر مرتین، الرقم ۶۱۳۳، صحیح مسلم - کتاب الزهد والرقائق - باب لا یلدغ المؤمن من جحر مرتین، الرقم ۲۹۹۸.

(۳) صحیح مسلم - کتاب الطلاق - باب وجوب الکفارة علی من حرم امرأته ولم ینو الطلاق، الرقم ۱۴۷۴.

زۆرم تيدا ههيه،^(۱) ههروهها كاتيك پرسيار دهكریت ئهه پيغه مبهري خوا(ﷺ) بۆچی ئافره تيكی پشتيوانان به هاوسه ر ناگریت؟ ئه ویش له وه لامدا ده فهرمویت (إن فيهم لغيرة شديدة)،^(۲) (ئه وان غير هه كهی زۆر زۆريان تيدا هه).

ههروهك ئه مه به لگه هه كهی جوان و روونه بۆ موسلمان تا ئه گه ر هه له هه كهی له هه ر كه سیک به دی كرد نه يكاته بيانوو بۆ سفر كردنه وه يان شكاندنی ئه و كه سه، چونكه مرۆف هه ركات جيی هه له كردنه و ده كه ويته هه له وه، ده بينين ئه وه هاوسه رانی پيغه مبهري خوان(ﷺ) و دايكانی باوه ردارانن، كه چی ده كه ونه هه له وه و ته وبه ش ده كهن و خواي گه وره ش نايانشكينيته وه، به لكو پيشنيازی ته وبه يان بۆ ده خاته پروو، پيغه مبه ريش(ﷺ) هه لو يستی قورسی نه گرت به ر به رامبه ريان و كار ه كه ی جي هيشت بۆ فه رمانی خوا، كه چی ده بينين له رۆژگاری ئه مرۆدا موسلمانانیک هه ن چاو داده خه ن له ئاست هه ول و ماندويیتی بانگه واز و جيهاد و رهنجی ده يان يان سه دان بانگخوازی ريی خوادا و به بينینی هه له هه ك له هه ر كه سیک له وانه ده كه ونه زه قكردنه وه ی هه له كه ی و شكاندنی و ئیدی به كه م ته ماشا كردنی، جا خو ئه گه ر وا بوايه ده بوو ئه م ژنانه ی پيغه مبه ر(ﷺ) له و ئاسته به رزه يان دامالرابان و ده ركرابان، به لام ئايا خوا و پيغه مبه ر(ﷺ) بريار و خویندنه وه يان بۆ باری مرۆی وایه؟ نه خیر، خوا دایناوه مرۆف هه له ده كات و ته وبه ی له سه ر واجب ده بينت، وهك پيغه مبه ر(ﷺ) ده فهرمویت (كل بني آدم خطاء وخير الخطائين التواون)، (هه موو ئاده ميزاد هه له كارن و چاكترينی هه له كاران ته وبه كارانن)، ته نانه ت خواي گه وره دایناوه هه ر ده بيت مرۆف هه له بكات و ته وبه ی لی بکات، وهك له فه رمووده ی پيغه مبه ردا(ﷺ) هاتوه (والذي نفسي بيده لولم تذنبوا لذهب الله بكم، ولجاء بقوم يذنبون فيستغفرون الله فيغفر لهم)،^(۳) (سویند به وه ی گیانی

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدنين(ﷺ) أجمعين - حديث أبي سلمة بن عبد الأسد(رضي)، الرقم

١٦٦٠٣.

^(۲) السنن الكبرى للنسائي - كتاب النكاح - المرأة الغيرة، الرقم ٥٢٢٢.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب التوبة - باب سقوط الذنوب بالاستغفار توبة، الرقم ٢٧٤٩.

منی به دهسته ئەگەر ئیوه تاوان نه‌که‌ن، به دلنیا یه‌وه خوای گه‌وره ئیوه لاده‌بات و خه‌لکانیک دینیت که تاوان ده‌که‌ن و ئینجا داوای لیخۆشبوون له خوا ده‌که‌ن و خوای گه‌وره‌ش لییان خۆش ده‌بیت).

عومهری کوری خه‌ططاب ده‌لێت: من و دراوسییه‌کی پشتیوانیم که له سه‌رووی شاری مه‌دینه‌وه بووین هه‌ر رۆژه‌و یه‌کیکمان داده‌بزی بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئیتر ئەوه‌مان ده‌چوو هه‌والی سه‌روش و پیغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) ده‌هینا بۆ ئەوی ترممان، جارێک که سه‌ره‌ی پشتیوانیه‌که‌ بوو، گه‌رایه‌وه‌و به‌ توندی دای له‌ ده‌رگا و منیش ته‌واو ترسام، وتی: شتیکی گه‌وره‌ روویداوه، مه‌سه‌له‌که‌ی بۆ باس کرد، منیش چووم بۆ لای هه‌فصه‌و بینیم ده‌گری، وتم: ئایا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ته‌لاقی داون؟ ئەویش وتی: نازانم، ئینجا چووم بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هه‌ر به‌ پیوه‌ وه‌ستابووم وتم: ئایا ژنه‌کانت ته‌لاقی داون؟ ئەویش فه‌رمووی: نا، منیش وتم: الله أكبر.^(۱)

جیا له‌و رووداوه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ته‌لاقی هه‌فصه‌ی دا، دواتر گێرایه‌وه‌ بۆ لای خۆی، چونکه‌ خه‌بره‌ئیل هات بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و پێی فه‌رموو (راجع حفصة، فإنها صوامه قوامه، وإنها زوجتك في الجنة)،^(۲) (هه‌فصه‌ بگێره‌وه، چونکه‌ ئەو زۆر رۆژوو ده‌گریت و زۆر شه‌ونویژ ده‌کات، هه‌روه‌ها ئەو هاوسه‌رت ده‌بیت له‌ به‌هه‌شتدا).

کاتی‌ک هه‌فصه‌ ته‌لاقی درابوو، عومهر چوو بۆ لای و بینى هه‌فصه‌ ده‌گری، وتی: بۆچی ده‌گریت؟ له‌به‌رئه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ته‌لاقی داویت؟ ئەو ته‌لاقی داویت و له‌به‌ر من ده‌تگێریته‌وه، ده‌ به‌خوا ئەگه‌ر جارێکی تر ته‌لاقت

(۱) صحیح البخاری - کتاب العلم - باب التناوب فی العلم، الرقم ۸۹.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفه‌ الصحابه (ﷺ) - ذکر الصحابیات من أزواج رسول الله (ﷺ) وغیره‌ن (ﷺ) - ذکر أم المؤمنین حفصة بنت عمر بن الخطاب (ﷺ) - نزول جبریل لفسخ طلاق حفصة، الرقم ۶۸۲۴. سکت عنه الذهبي في التلخیص، قال الألبانی أما تطلقه لحفصة وكونه أمر بإرجاعها صحیح، أما قول جبریل (راجعها...) حسن، انظ سلسلة الاحادیث الصحیحة، الرقم ۲۰۰۷.

بدات هرگيزاو هرگيز قسهت له گهل ناکه م.^(۱)
 حه فسه ده لیت: رۆژیک پیغه مبه ر(ﷺ) له ماله وه بوو و جله که ی خستبووه
 نیوان رانه کانی، ئەوه بوو ئەبووبه کر هات و داوای مۆله تی کرد و مۆله تی
 پیدراو هاته ژووره وه، پیغه مبه ر(ﷺ) ههروهک خۆی مایه وه و خۆی تیکنه دا،
 ئینجا عومه ریش هات و هه مان شت روویدا، ئینجا عه لی هات و هه مان
 شت روویدا، ئینجا هاوه لانیکی تر هاتن و پیغه مبه ر(ﷺ) هیچ خۆی تیکنه دا
 و هه ر له و شیوه ی خۆیدا مایه وه، ئینجا عوثمان هات و داوای مۆله تی
 کرد، مۆله تی پیدرا تا بیته ژووره وه، خیرا پیغه مبه ر(ﷺ) جله کانی ریککرد،
 ئینجا که وتنه قسه کردن و پاش ماوه یهک خه لکه که چوون، منیش وتم: ئەه ی
 پیغه مبه ری خوا(ﷺ) ئەبووبه کر و عومه ری و عه لی و ئەو هاوه لانه ی تر
 هاتن تۆ هیچ خۆت تیکنه دا، که چی که عوثمان هات خیرا خۆت کۆکرده وه و
 جله کانت ریککرد، ئەویش فه رمووی: (الأستحي من تستحي منه الملائكة)،^(۲) (ئایا
 شه رم نه که م له که سیک که فریشته شه رمی لی ده کات)

دوای ئەوه ی پیغه مبه ر(ﷺ) وه فاتی کرد و بریاردا قورئان کۆبکرته وه و،
 زهید راسپێردرا به و کاره و دواچار هه موو قورئان نووسرایه وه، دواتر
 ئەبووبه کر ئەو نوسخه ی دایه لای عومه ری کورپی خه ططاب، پاش مردنی
 عومه ر نوسخه که ی قورئانه که که وته لای حه فسه ی دایکی باوه داران، له
 سه رده می عوثماندا خه لیفه داوای له حه فسه کرد ئەو نوسخه ی قورئانه ی
 لایه تی بیداته لایان تا هه موو موسلمانان له سه ر یهک خویندنه وه ی قورئان
 یه که ده نگ بین.^(۳)

له سه ره تای خیلافه تی عه لی کورپی ئەبوو طالیبدا، کاتییک دایکی

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الطلاق - باب الرجعة - ذکر البیان بأن المصطفى (ﷺ) راجع حفصة من أجل أبيها عمر بن الخطاب ، الرقم ۴۲۷۶، قال شعيب الأرنؤوط إسناده جيد، قال الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة الرقم ۲۰۰۷ فلا يفرح بمتابعتة. وللحديث شواهد مختصرة.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث حفصة أم المؤمنين بنت عمر بن الخطاب (رضي الله عنه)، الرقم ۲۷۰۵۶.

(۳) البدايه والنهيه لابن كثير، ۷، ص ۲۱۷.

باوه‌پداران عائیشه ئیجتیهادی ئه‌وه‌ی کرد ده‌بیت بکوژانی عثمان خیرا بکوژرینه‌وه‌و له‌سه‌ر ئه‌وه له‌گه‌ل خه‌لیفه راجیایی که‌وته نیتوانیان و عائیشه بریاری دا به‌ره‌و به‌صره بروات، هه‌فصه‌ش بریاری دا له‌گه‌ل عائیشه‌دا بروات بۆ به‌صره، به‌لام عه‌بدو‌لای برای ریگری لیکرد و نه‌یه‌تشت له‌گه‌ل عائیشه‌دا بچیت.^(۱)

سه‌باره‌ت به‌ کاتی مردنی دایکی باوه‌پداران هه‌فصه راجیایی هه‌یه، رایه‌ک ده‌لێت: له‌ جه‌مادیئلوولای سالی چل و یه‌کی کۆچیدا وه‌فاتی کرد کاتی‌ک هه‌سه‌نی کورپی عه‌لی به‌یعه‌تی دا به‌ موعاویه، رایه‌کی تر ده‌لێت: له‌ سالی چل و پینجی کۆچی وه‌فاتی کرد.^(۲)

ئین که‌ثیر ده‌لێت: رای راستر ئه‌وه‌یه که له‌ شه‌عبانی سالی چل و پینجی کۆچیدا مردووه‌و ئه‌وکات ته‌مه‌نی شه‌ست سالان بووه،^(۳) به‌لام ئه‌گه‌ر پینج سال پیش پیغه‌مبه‌رایه‌تی له‌ دایک بووبیت و له‌ سالی ۴۵ی کۆچیش وه‌فاتی کردبیت، ئه‌وه ته‌مه‌نی ده‌بیت نزیکه‌ی شه‌ست و سی سالی‌ک بووبیت.

والی ئه‌وکاتی مه‌دینه مه‌روانی کورپی هه‌که‌م نوێژی مردووی له‌سه‌ر ته‌رمی هه‌فصه‌ی دایکی باوه‌پداران ئه‌نجام دا،^(۴) هه‌ریه‌ک له‌ مه‌روان و ئه‌بووه‌ره‌یره ته‌رمه‌که‌ی هه‌فصه‌یان به‌ره‌و گۆرستان هه‌لگرتبوو.^(۵)

دایکی باوه‌پداران هه‌فصه ژماره‌یه‌ک فه‌رمووده‌ی له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) گێراوه‌ته‌وه، زه‌هه‌بی ده‌لێت: له‌ کتێبه‌که‌ی (بقي بن مخلد) دا ژماره‌ی ئه‌و فه‌رموودانه‌ی نووسراون که دایکی باوه‌پداران هه‌فصه گێراویه‌تی‌ه‌وه شه‌ست فه‌رمووده‌ن، چوار فه‌رمووده‌یان له‌ هه‌ردوو سه‌حیحی بوخاری و

(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۲۳۱.

(۲) أسد الغابة، ج ۷، ص ۷۵.

(۳) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۳۰.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۹.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۳۰.

موسليمداهن، شهش فەرموودەشيان تەنھا لە موسليمداهاتون،^(١) ئەوانى تر لە كتييه كانى ترى فەرموودەدا هەن، لەوانە چەند نمونە يەك وەر دەگرين: حەفصەى داىكى باوەرداران دەلّيت: پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تحد على ميت فوق ثلاثة أيام إلا على زوجها فإنها تحد عليه أربعة أشهر وعشراً).^(٢)

(بۆ هيج ئافره تىك نيه كه بر وای به خوا و روژى دوایى هەبیت زياتر له سى روژ خەمپوشى هەبیت بۆ مردوو يەك مەگەر بۆ مەرگى مێردەكەى، ئەمەيان بۆى هەيه چوار مانگ و دە روژ خەمپوشى هەبیت بۆى). مەبەست بە خەمپوشى پۆشینی بەرگى خەمبارى نيه، بەلكو وازەيتانە لە خو رازاندنەوه.

حەفصەى داىكى باوەرداران دەلّيت: كاتىك بانگيژ لە بانگى بەيانى دەبوو يەوهو بەرەبەيان دەهات، پيغەمبەر (ﷺ) دوو ركاتى كورت نوێژى دەكرد پيش ئەوهى نوێژى بەيانى بكریت.^(٣)

حەفصەى داىكى باوەرداران دەلّيت: بيستم لە پيغەمبەر (ﷺ) دەيفەرموو (ليؤمن هذا البيت جيش يغزونه حتى إذا كانوا ببداء من الأرض يخسف بأوسطهم وينادي أولهم آخرهم ثم يخسف بهم فلا يبقى إلا الشريد الذي يخبر عنهم).^(٤)

(سوپا يەك بەر يەدەكەون هيرش بينن بۆ كەعبە تا دەگەنە زەويەكى رووتەلان و چۆلەوانى، لەوى ئەوانەى لە ناوەراستى سوپا كەدان دەبرين بە ناخى زەويدا، ئەوانەى پيشەوه هاوار دەكەن لەوانەى دواوه، دواتر هەموويان دەبرين بە ناخى زەويدا و كەسيان لى دەرناچيت تەنھا كەسى نەبیت كە رادەكات و هەوالى ئەوانى تر دەباتەوه).

(١) نفس المصدر.

(٢) صحيح مسلم - كتاب الطلاق - باب وجوب الإحداد في عدة الوفاة وتحريمه في غير ذلك إلا ثلاثة أيام، الرقم ١٤٩٠.

(٣) صحيح مسلم، الرقم ١٢١٩.

(٤) صحيح مسلم - كتاب الفتن وأشرط الساعة - باب الخسف بالجيش الذي يؤم البيت، الرقم ٢٨٨٣.

۹۶۷. حه‌که‌می سوله‌می (ﷺ)

ناوی حه‌که‌مه، سه‌بارت به ناوی باوکی دوو را هیه، رایه‌ک ده‌لایت: کوری حارثه، رایه‌کی تر ده‌لایت: کوری ئه‌یووبه،^(۱) حه‌که‌م ده‌لایت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) منی نارده پینشه‌وه، که‌چی دوایی دای به‌لامدا و وشتره‌که‌م نه‌ده‌رؤیشت و مؤلی دابوو، منیش سه‌رقال بووم ده‌مدا له وشتره‌که‌م، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (لا‌تضربها، حل)، لینی مه‌ده، ئینجا خوریه وشتره‌که، ئه‌وه‌بو وشتره‌که‌م هه‌ستا و که‌وته‌ری.^(۲)

حه‌که‌م له سنی غه‌زادا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوادا (ﷺ) به‌شدارای کردوو،^(۳) به‌لام له گنرا‌نه‌وه‌یه‌کی تر‌دا هاتوو هه‌که‌م ده‌لایت: له حه‌وت غه‌زادا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌شدار بووم و کو‌تا غه‌زایشیان غه‌زای حونه‌ین بوو، ئه‌و به‌سه‌ره‌اته‌ی وشتره‌شم له‌و غه‌زایه‌دا بوو.^(۴)

حه‌که‌م ده‌لایت: له پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بیست که ده‌یفه‌رموو (إذا‌دفنتمونی ورشتم علی‌قبری‌الماء‌فقوموا‌علی‌قبری‌واستقبلوا‌القبلة‌وادعوا‌لی)،^(۵) (کاتینک ئه‌سپه‌رده‌تان کردم و ئاوپرژینی گۆره‌که‌متان کرد، له‌سه‌ر گۆره‌که‌م بوه‌ستن و روو بکه‌نه قیبله‌و نزام بو بکه‌ن).

۹۶۸. حه‌که‌می کوری حه‌زن (ﷺ)

ناوی حه‌کیمی کوری حه‌زنی کولقیه، فه‌رمووده‌یه‌کی له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) گنراوه‌ته‌وه.^(۶)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹۸.

^(۲) الأحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۱۲۷۷.

^(۳) معرفة الصحابة لأبي نعیم الأصبهانی، الرقم ۱۷۹۹.

^(۴) المطالب العالیة، الرقم ۱۵۲۰.

^(۵) المعجم الكبير للطبرانی، الرقم ۳۱۰۰، قال الألبانی سنده منکر، انظر سلسلة الاحادیث الضعیفة، الرقم

۶۶۴۹.

^(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۵.

شوعه‌بیبی کوری زورہیق دلایت: لہ پال پایویکدا دانیشتم کہ لہ ہاوہ لانی پیغہمبہر (ﷺ) بوو و پیتی دہوترا حہکہمی کوری حہزنی کولہ فی، حہکہم فہرموودہی بؤ دہگیزاینہ و ہوتی: من لہ گہل شہش یان ہہشت کہسی تردا بووم چووین بؤ لای پیغہمبہری خوا (ﷺ)، چووینہ خزمہتی و وتمان: ئہی پیغہمبہری خوا (ﷺ) ہاتوین سہردانت بکہین، دہی نزای خیرمان بؤ بکہ، پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمانی کرد ریزمان بگرن و بری خورمانان پیندہن، ئہوکاتیش ژیان و ہک ئیستا نہ بوو ئاوا شت زور بیت، لہوی چہند روژیک ماینہ و ہو کہوتینہ روژی ہہینی، لہ گہل پیغہمبہر (ﷺ) بہ شداری نوژی ہہینیمان کرد، پیغہمبہر (ﷺ) ہہستابوہ سہر پی و خوی دابوو بہ سہر گوچان یان کہ وانیکدا واتہ بؤ ریک راوہستانی و ہک گوچان بہ کاری دہہینا۔ ئینجا بہ چہند وشہیہ کی سادہی جوانی پیروز سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان فہرمووی: (أیہا الناس إنکم لن تطیقوا أولن تفعلوا کل ما أمرتم بہ، ولکن سدوا وأبشروا)،^(۱) (ئہی خہلکینہ ئیوہ ہہرگیز تواناتان نیہ ہہموو ئوہ بکہن کہ فہرمانتان پی کراوہ، یان ہہموو ئوہ ناکن فہرمانتان پی کراوہ، بہ لام پابہندی رینی راست و دروست بن و موژدہ بہخش و دلخوش بن بہوہ).

۹۶۹. حہکہمی ئہنصاری (ﷺ)

ناوی حہکہمی کوری ئہبولحہ کہمہ، لہ پشتیوانانہ^(۲) او جیایہ لہ حہکہمی کوری ئہبولحہ کہمی ئومہوی۔
حہکہم لہ غہزای تہبووکدا بہ شداری کرد، کہعبی کوری خہزرج کہ یہکیکہ لہ ہاوہ لہ پشتیوانیہ کان دلایت: لہ غہزای تہبووکدا حہکہمی کوری ئہبولحہ کہم ہاودہمم بوو، بہ راستی ہاودہمیکی چاک و ناوازہ بوو.^(۳)

^(۱) سنن أبی داود - کتاب الصلاة - باب الرجل یخطب علی قوس، الرقم ۱۰۹۶، حسنہ الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن أبی داود، الرقم ۱۰۹۶۔

^(۲) الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۰۔

^(۳) الإصابۃ فی تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۵۹۲۔

۹۷۰. حەكەمی كوری حەییان (ﷺ)

ناوی حەكەمی كوری حەییانی عەبدیە، لە بەنی نەججارە، براپەكیشی
 ھەبوو بە ناوی عەبدوڕەحمان كە ئەویش ھاوہلی پیڤەمبەر(ﷺ) بوو،
 حەكەم یەكێك بوو لە ئەندامانی وەفدی عەبدولقەیس كە ھاتن بۆ لای
 پیڤەمبەری خوا(ﷺ).^(۱)

حەكەم دەلیت: لە پیڤەمبەری خوا(ﷺ) بیست دەیفەرموو (ھەر بەندە یەك
 كە بەیانی كردهوہ سێ جار بلیت: الحمد لله ربی الله الذي لا أشرك به شيئاً وأشهد أن لا
 إله إلا الله، ئەوہ ھەموو تاوانەکانی یەك بە یەکیان بەر لیخۆشبوون دەكەون،
 ئەگەریش ئیوارە ی كردهوہ ھەمان شت بلیت تاوانەکانی بەر لیخۆشبوون
 دەكەون تا بەیانی دەكاتەوہ).^(۲) بەلام ئەم فەرموودە یە لە كتیبەکانی تری
 فەرموودەدا وا ھاتووہ كە حەكەم لە ئەبانی موحاریبەوہ گێراو یەتیەوہ
 پیڤەمبەر(ﷺ) وای فەرمووہ.^(۳)

۹۷۱. حەكەمی كوری رەبیع (ﷺ)

ناوی حەكەمی كوری رەبیعی كوری عامرە، لە پشتیوانانە لە زورقیەكان،^(۴)
 ژنەكە ی ناوی حەبیبە ی كچی شەریقە، كورێکی ھەبوو بە ناوی مەسعوود
 كە فەرموودە ی لە باوكیەوہ گێراو تەوہ.^(۵)
 مەسعوود دەلیت: باوكم بۆی گێرامەوہ كە لەگەل پیڤەمبەر(ﷺ) لە مینا
 بون، لەو كاتەدا گوئیان لە سواریك بوو ھاواری دەكرد(كەس رۆژوو

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۰.

^(۲) تاریخ المدينة لابن شبة، الرقم ۸۸۰.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۶۳۴، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۹۶۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۰.

نه گريٽ، چونکه ٺهه روڙانه روڙاني خواردن و خواردنه وهن).^(۱) مه سعوود ده لٽ: بيستم له باوڪم ده يگزياره وه ده يوت ٺاماده ي ٺه سپهرده ي ته رميڪ بووم له عيراق، بينيم خه لڪيڪ به پيوه وه ستابوون و چاوهر ي بوون ته رمه كه دابنريٽ، بينيم عه لي كوري ٺه بوو تاليب به قامچيه كه ي ده ستي ٺامارهي كرد بو خه لڪه كه دابنيشن و ده يوت چونكه پيغه مبه ر(ﷺ) فه رمان ي پيكر دوين پاش هه ستانه وه دابنيشن.^(۲) ٺه مه ش له حه جي مالٺاو اييدا بوو و پيغه مبه ر(ﷺ) چه ند كه سيكي راسپارد تا به ناو خه لڪدا ٺه و هاواره بڪهن، وهك له باسي ڙياني بيشر ي كوري سو حه يم و بو ده يلي كوري وه رقائيشدا باس مان كردو وه.

۹۷۲. حه كه مي كوري رافيع (ﷺ)

ناو ي حه كه مي كوري رافيع ي كوري سينانه، له پشتيوانانه، جه عفه ري كوري عه بدولاي كوري حه كه م ده لٽ، من منڊال بووم و ليتره و له ويوه نام ده خوارد، حه كه م مني بيني و وتي: منڊال گيان شه يتان ٺاو نان ده خوات، پيغه مبه ر(ﷺ) کاتي شتي ده خوارد په نجه کاني ٺيوانيان نه ده ما. به لام ٺيين حه جهر ده لٽ: ٺهه فه رمووده يه لاوازه.^(۳)

۹۷۳. حه كه مي كوري سه عيد (ﷺ)

ناو ي حه كه مي كوري سه عيد ي طائيفيه، ٺيين حه جهر ده لٽ: ٺهه جيايه له حه كه مي كوري سه عيد ي كوري عاص، حه كه م ده لٽ: چووم بو لاي پيغه مبه ر(ﷺ) تا به يعه تي پييده م، فه رمووي: ناوت چيه؟ وتم: ناوم حه كه مه، فه رمووي: به لڪو ناوت عه بدولايه.^(۴)

(۱) تهذيب الآثار للطبري، الرقم ۱۶۸۴، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۲۰.

(۲) تهذيب الآثار للطبري، الرقم ۷۳۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۱.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۱.

۹۷۴. حه که می کوری سه عیدی ئومهوی (ﷺ)

ناوی حه که می کوری سه عیدی کوری عاصی کوری ئومه ییهی ئومهویه،^(۱) دایکی ناوی هیندی کچی موغیره ی مه خزومیه.^(۲)

حه که له مه که وه کوچی کرد بۆ مه دینه و چوو به خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ)،^(۳) حه که ده لیت: چووم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پتیده م، فه رمووی: ناوت چیه؟ وتم: ناوم حه که مه، فه رمووی: به لکو ناوت عه بدولایه.^(۴)

ئهم رووداوه بۆ حه که می کوری سه عیدی ئه نصاریش روویداوه. حه که می ئومهوی که سیک ی خوینه وار بوو و نووسینی ده زانی.

رایه ک ده لیت: له غه زای به دردا به شداری کردووه و شهید بووه، رایه کی تر ده لیت: له غه زای موته دا شهید بووه، رایه کی تر ده لیت: له جهنگی به مامه دا شهید بووه، رایه کیش ده لیت: به لکو دواتر چوو ته شام و له وئ نیشته جئ بووه و زۆر ژیاوه و دواتر مردووه.^(۵)

۹۷۵. حه که می کوری عه بدولا (ﷺ)

ناوی حه که می کوری عه بدولای ته قه فیه، فه رمووده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گێراوه ته وه.^(۱)

حه که ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ چوونه ده رتکی چووین و له ریدا ئافره تیکمان پیگه یشت که مندالکی پیبوو، وتی: ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) ئهم منداله م روژی سئ جار شهیتان شیتی ئه کات، پیغه مبه ریش (ﷺ) منداله که ی گرت

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۶.

و شهیتانی دهرکرد، ئینجا چووین بۆ سه فه ره که و هاتینه وه ئافره ته که مان تووش بوویه وه دوو به رانی پئی بوو و له گه له منداله که ی بوو، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئیتر له و کاته وه شه یتان نزیک ی نه بوه ته وه، ئینجا داوای کرد پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و دوو به رخه ی به دیاری لیوه ربگریت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمانی کرد به رانیکیان وه ربگرن و ئه وی تر بۆ ژنه که خوی بیت. (۱)

ئهم فه رموده یه هه مووی له (معرفة الصحابة) دا نه هاتوه، به لکو تا ئه وه دینیت که ژنه که به منداله که وه دیت و ئینجا ده لیت: (الحديث) واته ته واوکه ری ئه و فه رموده ی ئه و به سه ره اته ی هیناوه، ئه و به سه ره اته ش له کتیه کانی فه رموده دا له جابیره وه هاتوه، (۲) چونکه چه ندین هاوه له وه سه فه ردا به شدار بون و ئه و به سه ره اته یان گیراوه ته وه، حه که میش یه کیکه له و هاوه لانه.

۹۷. حه که می کوپی عه مر (ﷺ)

ناوی حه که می کوپی عه مر ی کوپی شریده، ئهم هاوه له ده لیت: له داوی پیغه مبه ره وه (ﷺ) نوێژم ده کرد، که سینک پژی، منیش وتم: یرحمک الله، ئیتر هه ندی له خه لکه که پیکه نین. (۳)

۹۷. حه که می کوپی عه مر ی غیفاری (ﷺ)

ناوی حه که می کوپی عه مر ی کوپی موجه دده عی غیفاریه و کونیه که ی ئه بوو عه مره، (۴) دایکی ناوی ئومامه ی کچی مالیکه، (۵) براهه کی هه بوو به

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۱۶.

(۲) مسند الدارمي - مقدمة المؤلف - باب ما أكرم الله تعالى به نبيه (ﷺ) من إيمان الشجر به والبهائم والجن، الرقم ۱۷، قال حسين سليم أسد: إسناده ضعيف لضعف إسماعيل بن عبد الملك، ولكن الحديث صحيح بشواهد.

(۳) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۱۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۷.

(۵) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۵۸۶۳.

ناوی رافیع، ههروهها به چه که می کورپی ئه قره عیش ناوی هاتووه، ئه م هاوه له له خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ) ژیا تا پیغه مبه ر(ﷺ) وه فاتی کرد. (۱)
 عومه ری کورپی خه ططاب کاتیک چه که می ده بینی که ریشی زهردباو کردبوو، ده یوت ئه مه له ئیمان ه وه یه. (۲)

دواتر چوو له به صره نیشته جی بوو و ماوه یه کی زور ژیا، دواچار زیاد چه که می کرد به والی خوراسان و هه ر له وی مایه وه تا له وی مرد. (۳)
 چه که م له سه رده می خیلافه تی عه لی کورپی ئه بو و طالیدا بریاری دا که نار بگریت له و فیتنه ی په یدا بووه، ئه وه بوو کاتیک عه لی کورپی ئه بوو تالیب نیردراویکی نارد بو لای، نیردراوه که وتی: ئه میری باوه رداران پیت ده لیت: تو شیواترینی به هه موان تا له سه ر ئه م مه سه له هاوکارمان بیت، چه که میش له وه لامی خه لیفه دا وتی: ده ی من له خو شه ویستم بیستووه که ئاموزای تو یه ئه ی ئه میری باوه رداران ده یفه رموو (ئه گه ر بارودوخی وا هات شمشیریکی ته خته دروست بکه). (۴)

کاتیک چه که م له خوراسان بوو نامه ی نارد بو موعاویه و نووسی بووی بیتاوه ران زوریان بو هیناوه و ناشکین، ئه ویش وه لامی بو نووسی ه وه به کری کورپی وائیلیان بده به گژدا چونکه من بیستوومه له پیغه مبه ر(ﷺ) ده یفه رموو (دوژمن به سه ر به کری کورپی وائیلدا سه رناکه ویت). (۵)
 هۆکاری ئه وه ی که چه که م له سه ر ده سه لاتی خوراسان لایرا ئه وه بوو کاتیک چه که م ده سته و تیکی زوری ده سته و ت، زیاد نامه ی نووسی بو ی و وتی:

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۷.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۷۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۷.

(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفه الصحابه (ﷺ) - ذکر مناقب الحکم بن عمرو الغفاری (ﷺ)، الرقم ۵۹۲۱، سکت عنه الذهبي في التلخيص.

(۵) المطالب العالیة، الرقم ۴۲۳۲.

ئەمیری باوەرداران نامەى ناردووہ تا ھەموو دەستکەوتەکانى بۆ جیا بکەیتەوہو زێرو و زیو لەنیوان موسلماناندا دابەش نەکەیت، ھەکەمیش نامەى نووسى بۆى و وتى:

نامەیکت نووسیوہ باسى پەيامەکەى ئەمیری باوەردارانى کردووہ، جا من پێش نامەکەى ئەمیری باوەرداران کتیبەکەى خوام خویندووہتەوہ، سویندیش دەخۆم بە خوا ئەگەر زەوى و ئاسمانەکان بنووسین بەسەر سەرى بەندەبەکەوہو ئەو بەندەبەکەى لەخواترس بێت خواى گەورە لەو نێوہندا رێى دەربازى بۆ دەکاتەوہ،

بۆیە ھەکەم کەسێکى بانگ کرد و وتى: بڕۆن دەستکەوتەکان لەنیوان موسلماناندا دابەش بکەن، بۆیە کاتیک موعاویە بیستى ھەکەم لە قسەى دەرچووہ و چى کردووہ بڕیارى دا لاىبیریت و بەند بکريت.

کاتیک ھیشتا فرمانى لا بردنەکەى نەھاتبوو، عیمرانى کورى حوصەین چوو بۆ لای ھەکەم و وتى: دەزانیت بۆچى ھاتوم بۆ لات؟ بیرت دیت پێغەمبەر(ﷺ) کاتیک ھەوالى ئەو کەسەى پێگەیشت کە ئەمیرەکەى پێى وتبوو ھەستە خۆت بخەرە ناو ئاگرەوہ، ئەویش ھەستابوو تا وابکات، ئەمیرەکە خیرا و ھەستاندبووى، پێغەمبەر(ﷺ) کە ئەمەى بیست فرمووى: (لوقع فیھا لدخل النار لاطاعة فی معصية الله)، (ئەگەر خۆى بخستایەتە ناو ئاگرەکە بە دلناییەوہ دەچووہ دەوزەخەوہ، لە سەرکەشى خوادا ھیچ گویرایەلیەک نى)، ھەکەمیش وتى: بەلى ئەو فرموودەم بیر ماوہ، عیمرانىش وتى: دەى ویستم ئەو فرموودەبەت بیر بخەمەوہ.^(۱)

ھەکەمى کوى ھەمرە ھەکەم کەس بوو لە ناوچەى ئەودىو روبرار نوێژى کرد،^(۲) ئەمەش پاش ئەو فتوحاتە گەورەى لەوئى کرا.

(۱) المستدرک على الصحيحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب الحکم بن عمرو الغفارى (ﷺ) - کان سبب موت حکم بن عمرو أنه دعا على نفسه ، الرقم ۵۹۲۴ ، صححه ووافقه الذهبى فى التلخیص .
(۲) فتوح البلدان للبلاذرى ، دار الکتب العلمیة (بیروت - ۱۴۰۲ هـ) ، ج ۱ ، ص ۴۰۰ .

سه بارهت به مردنه که ی دهوتریت موعاویه تووره بووه لیتی و ئهوی له سه ره دهسه لات لابر دووه و که سیکی تری ناردووه و له ویی حه که م به ند کراوه تا له سالی چل و پینجی کۆچیدا مردوووه،^(۱) رایه کی تریش ده لیت: به لکو له سالی په نجاو یه کی کۆچیدا وه فاتی کردووه،^(۲) ئیبن حه جهر ده لیت: راستر ئه وه یه کاتیک زیاد نامه ی سه رکۆنه ی نارد بۆ حه که م، حه که م داوا ی له خوا کرد بیاته وه بۆ لای خۆی.^(۳)

حه سه نی کوری ئه بیلحه سه نی به صری ده لیت: حه که م که نزای مه رگی کرد وتی: ئه ی تا عوون وه ره بمبه بۆ لای خۆت، که سیک پینی وت: باشه تۆ چۆن وا ده لیت له کاتیکدا بیستووته له پیغه مبه ر (ﷺ) که ده یفه رموو (که ستان له بهر خراپه و زیانیک که تووشی ده بیت ئاوات به مه رگ نه خوازیت)، حه که م وتی: به لئی من ئه و فه رموو ده م بیستووه، به لام ده مه ویت پیش شه شت بکه وم و نه گه م به وانه و پیش ئه وانه بمرم: فرۆشتنی دادوهری، مه رج زۆری، ده سه لاتداری میردمندا لان، خوین رشتن، پچراندنی خزمایه تی، باریکی ئاواز خوینی که قورئان به ئاواز ده گرن.^(۴)

هه رچه نده ده هه بی له حوکی سه حیجی ئه م فه رموو ده یه بیده نگ بووه، به لام له و ده قه ی ئیبن حه جهر وه ده زانین سه حیحه که ده لیت: رای راستر ئه وه یه حه که م نزای مه رگی بۆ خۆی کردووه.

مه به ست به وه ی قورئان به ئاواز ده گرن ئه وه یه که خه لکی بۆ به رنوژی که سی ده خه نه پیشه وه نه ک له بهر زیره کی و شاره زاییه که ی، به لکو ته نها له بهر ده نگ خۆشیه که ی.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۷

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۷۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۷.

(۴) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۵۸۶۹، سکت عنه الذهبی.

(۵) شرح صحیح البخاری لابن بطال، ط ۲، مکتبه الرشد (الریاض - ۲۰۰۲م)، ج ۱۰، ص ۲۷۶.

سه بارهت به حوكمى داواكردنى مهرگ له شهرحى ئه و فرموده دا كه پيغه مبه ر(ﷺ) ده فرمويت (كهستان له بهر خراپه و زيانيك كه تووشى ده بيت ئاوات به مهرگ نه خوازيت) ئيبين چه جهر ده لئيت: ئه م گوتاره بو هاوه لان و موسلمانانى دواتريشه، سه بارهت به وهى فرمويه تى له بهر زيانيك داواى مهرگ نه كريت ده سته يه ك له زانايانى پيشين پنيان وايه مه به ستي زيان و ناره حه تى دنياييه، ئه گه رنا ئه گه ر بينى زيانه كه بو ئاخيره تى بو و ترسا دينه كه ي تووشى فيتنه بيت ئه وه ريگرى نه كراوه له داواى مهرگ، ده سته يه ك له هاوه لانيش ئه وه يان كردووه و له ترسى زيانى ئاخيره ت- داواى مهرگان كردووه، وه ك له مه و طائدا هاتووه عومه ر داواى مهرگى كردووه و توويه تى خوايه ته مه نم زور بووه و توانام كه مى كردووه و هاولاتيانيشم بلا بوونه ته وه، ده ي بمبه ره وه بو لاي خو ت،... سه باره ت به وه ش كه پيغه مبه ر(ﷺ) فرمويه تى (ئه گه ر هه ركامتان هه ر ناچار بوو ئاوات به مهرگ بخوازيت- با بلئيت خوايه بممرينه ئه گه ر مهرگ خيره بو م).^(۱)

حه كه م چند فرموده ي له پيغه مبه ره وه(ﷺ) گيراه ته وه، له وانه ش: حه كه م ده لئيت: پيغه مبه ر(ﷺ) دووره پهريزى ده كرد له وهى پياو به ئاوى زياده ي ده ستنويژى ئافره ت ده ستنويژ بگريت.^(۲)

سه باره ت به حوكمى ئه م فرموده يه مرادى ده لئيت: ئه م حوكمه ته عه ببوديه و به روانينى عه قلى حيكمه ته كه ي نه زانراوه، ته نها ئه وه يه ده قى له سه ر هاتووه، بو ئافره تى تر ره وايه زياده ي ئاوى ده ستنويژى ئافره تيكى تر به كار به يني ت.^(۳)

شه و كانى ئه و رايه ي هيناوه كه هيچ كيشه يه ك نيه ئه گه ر ژن و پياو پيگه وه خو يان بشون و ده ستنويژ بگرن، كيشه نيه هه ردووكيان پيگه وه

^(۱) فتح الباري، ج ۱۰، ص ۱۲۸.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الطهارة وسننها - باب النهي عن ذلك، الرقم ۲۷۲، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۸۲.

^(۳) الموسوعة الفقهية الكويتية، ج ۴۳، ص ۳۸۳.

بن، به لام ئەگەر ئافرەتیک بە تەنھا دەستنوێژی گرت ئەوکات بۆ پیاوێکە نیه ئەو ئاوه بە کاربەینیت، بۆ ئەمەش رای تری هیناوه که بری بە لگە دەهیننەوه بۆ رهواییه کهی، له بهرئەوهی بابەتە که مان زیاتر په یوهسته به ژياننامەى هاوه لانه وه، بۆیه ناتوانین ورده کاری بابەتە فیهیه کان بخهینه بهرباس و تەنھا ئەوهی پتویسته به کورتی دهیخهینه روو.

٩٧٨. حەكەمی كۆرپی عەمری كۆرپی موعتب (ﷺ)

ناوی حەكەمی كۆرپی عەمری كۆرپی موعەتەبی كۆرپی مالیکە، یەكێك بوو له ئەندامانی وهفدی ئەقیف که له گەل عەبدیالیل هاتنە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ).^(١)

٩٧٩. حەكەمی كۆرپی عەمری ئەعلەبی (ﷺ)

ناوی حەكەمی كۆرپی عەمری ئەعلەبیە، دواى وهفاتی پیغەمبەر (ﷺ) ژیا و له فتووحاتدا رۆلێکی کارای هەبوو، بەتایبەت له گەمارۆدانى مەکران و شکاندنی پاشاکەیدا.^(٢)

حەكەمی كۆرپی عەمر له فهتھی مەکراندا سەرکردهی سوپای موسلمانان بوو، هەریهك له شیهابی كۆرپی موخاریق و سووهیلی كۆرپی عەددی و عەبدولای كۆرپی عەبدولاش هاتن بۆ یارمەتیدانی و له گەل پاشای سەنددا جەنگان و خوای گەوره سوپای سەندی روخاند و موسلمانان دەستکەوتیکی زۆریان کهوتە دەست، ئینجا حەكەم نامەیهکی نووسی بۆ خەلیفه و باسی فتووحاتەکهی بۆ کرد و له گەل صیحاری عەبدیدا نامەکه و پینج یهکی دەستکەوتەکانیشی نارد، کاتیک خەلیفه پرسیری کرد له نێردراوه که سهبارەت به سروشتی ناوچهی مەکران و زانی ناوچهیهکی سهخته، نامەى

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج٢، ص ١٠٨.

(٢) نفس المصدر.

نووسیه وه بؤ چه که م و داوای لیکرد ئیتر هیرش نه به نه سهر ناوچه کانی
ترو له و سنوورده دا بوهستن.^(۱)

۹۸۰. چه که می کوری کیسان (ﷺ)

ناوی چه که می کوری کیسانه، بوویه دیلی دهستی موسلمانان و دواتر
موسلمان بوو و به شههیدی مرد.^(۲)

پیغه مبه ر (ﷺ) سریه یه کی چه وت که سی نارد و عه بدولای کوری چه حشی
ئه سهدی کرد به ئه میریان، ئه وانیش بریتی بوون له عه ماری کوری یاسر و
ئه بوو حوزده یفه و سه عدی کوری ئه بی وه ققاص و عوتبه ی کوری غه زوان و
سوه یلی کوری به یضا و عامری کوری فوهه یره و واقیدی کوری عه بدولای
یه ربووعی، نامه یه کی نووسی بؤ ئیین چه حش و فرمانی پیکرد تا نه گاته
ناوچه ی مه له ل نامه که نه خوینته وه، که گه یشتنه ئه وی نامه که ی خوینده وه و
تیایدا نوسرابوو: برؤ تا ده گه یته (بطن نخلة)، عه بدولا به هاوړیکانی وت:
کامتان مهرگی ده ویت با بیت و وه سیهت بکات، چونکه من وا وه سیه تی
خؤم ده که م و ده چم فرمانی پیغه مبه ر (ﷺ) به جیده گه یه نم، که وته ری و
هه ریه ک له سه عد و عوتبه له به رئه وه ی و لاخیکیان ون بووبوو دواکه وتن،
بؤیه به دوایدا ده گه ران تا گه یشتنه بوحران، عه بدولاش که چوویه (بطن
نخلة) بینی خه لکی له دهوری چه که می کوری کیسان و عه بدولای کوری
موغیره و عه مری کوری چه ضره میدان، جهنگ روویدا و تیایدا چه که می کوری
کیسان و عه بدولای کوری موغیره یان به دیل گرت، کاتیک به دیله کانه وه
گه رانه وه بؤ مه دینه و ده سته وته کانیشیان هینانه وه، خه لکی مه ککه ویستیان
به پاره دیله کان ئازاد بکه ن، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (جاری با بزاین
هاوه له کانمان چییان کردوه)، مه به سستی ئه وه بوو بزاینیت ئه و دو هاوه له

^(۱) البداية و النهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۱۲۱.

^(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰۹.

دهگه پینه وه و هیچیان پی ناکریت، ئەگەر گه رانه وه ئەوکات دیله کان به فیدیه ئازاد ده کهن، کاتیک سه عد و هاوه له که ی گه رانه وه، بیتاوه ره کان ده یانوت موحه ممه د بانگه شه ی ئەوه ده کات گوێزایه لی خوایه، که چی یه که م که س بوو له مانگه حه رانه کاندای شه ری کرد و له مانگی ره جه بدا هاوه له که ی ئیمه ی کوشت، موسلمانان کانی ده یانوت به لکو له مانگی جومادیدا یان له کوتا شه ی جومادیدا کوشتوو مانه، ئەوه بوو خوی گه وره ئایه تی دابه زاند (یسألونک عن الشهر الحرام قتال فيه...)،^(۱) حه که می کوپی کیسان موسلمان بوو و به راستیش موسلمان بوو و پاش ئەوه ی پیغه مبه ریش (ﷺ) ئازادی کرد بوو که چی نه گه رایه وه بو مه ککه و هه ر له مه دینه مایه وه وه له خزمه ت پیغه مبه ردا (ﷺ) بوو تا له رۆژی بیئر مه عوونه دا شه هید بوو.^(۲)

به و جوړه یه که م دیلی دهستی موسلمانان حه که می کوپی کیسان و هاوه له که ی بوون،^(۳) حه که م که ره فتاری موسلمانانی بینی موسلمان بوو و ئاماده نه بوو بچیته وه خاکی خوی و ناو مال و هۆزی خوی و مانه وه ی له خزمه ت پیغه مبه ردا (ﷺ) هه لبژارد و هینده ش راستگو بوو له و پیناوه دا که دواچار گیانی خوی له و پیناوه دا به خت کرد و شه هید بوو.

ئمه ته نها به باسکردن ئاسانه، ئەگه رنا موسلمانان هیشتا ئازاری قامچیه کانی قوره یشیان له بیئر نه چوو بوویه وه، هیشتا دهنگی بوختانه کانی قوره یش دژ به پیغه مبه ر (ﷺ) (درۆزن، شیت، فالچی، جادووگه ر، شاعیر) له گوپی هاوه لاندای ده زرنگایه وه، هیشتا ئازاری به رده گه رمه و گه وره کانی نیوه پروانی سه ر سنگی بیلال و هاوشیوه کانی له دیده ی هاوه لاندای ون نه بوو بوو، هیشتا سووری خوینی رژاوی سومه ییه له به رچاوان بوو، هیشتا ئاواره یی ئەو هه مووه موسلمانانیه ی چوون به ره و حه به شه له بیئر نه کرابوو، ئا

(۱) تفسیر الطبری، ج ۲، ص ۲۴۹.

(۲) تاریخ المدینه لابن شبة، رقم الحدیث، ۷۷۰.

(۳) البدایة والنهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۲۵۰.

لهم کاتهدا دوو کهسی ناو ئه و سته مکارانه کهوتنه بهردهستی موسلمانان، کهچی نهک هر ئه وهی نه یانکوشتن، به لکو هه لسوکه و تیکیان له روویاندا نواند که وایکرد که کهم موسلمان بیت و ئاماده بیت نه چیته وه خاکی خوی و ناو مال و هوژی خوی و مانه وهی له خزمهت پیغه مبهری خوادا (ﷺ) هه لبارد، خو ئه وانیهی ناحه زن به ئیسلام ئه گهر سه د به سه رهاتی له م چه شنهش بییستن و بخویننه وه قه ناعه تیان ناگوریت، چونکه په رده دراوه به سه ر دل و گوئیاندا.

۹۸۱. چه کهمی کوری مه سهوود (ﷺ)

ناوی چه کهمی کوری مه سهوودی کوری عه مری ئه قه فیه، برایه کی هه بوو به ناوی ئه بوو عوبه ید، هه ریه ک له چه کهم و ئه بوو عوبه ید تا دوا ی سه رده می پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیان و له جهنگی جسردا به شدارییان کرد، چه کهم له وه جهنگه دا شه هید بوو.^(۱)

۹۸۲. چه کهمی کوری موسلیم (ﷺ)

ناوی چه کهمی کوری موسلیمی عوقه یلیه، زانیاری له باره ی ژیانیه وه نه هاتووه.^(۲)

۹۸۳. چه کهمی کوری مینا (ﷺ)

ناوی چه کهمه و سه بارهت به ناوی باوکی راجیایی هه یه، رایه ک ده لیت: کوری مینهاله و رایه کی تریش ده لیت: کوری مینایه،^(۳) ئیین چه جه ر ئه و ئه گهره داده نیت که دوو که سایه تی جیاواز بن.^(۴)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۰.

^(۲) نفس المصدر.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۵ - ۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۰.

حه که م ده لیت: جاریک گویم لی بوو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (ئا لیره وه قوره یشم بو کۆبکه ره وه)، ئه ویش چوو کۆی کردنه وه و دواتر وتی: ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) تو ده چیه ده ره وه بو لایان یان ئه وان بینه ژوره وه؟ ئه ویش فه رمووی: به لکو من ده چمه ده ره وه بو لایان، پیغه مبه ر (ﷺ) چوو به ده ره وه بو لایان ...^(۱)

۹۸۴. حه که می ئه نصاری (ﷺ)

ناوی حه که مه و له پشتیوانانه، زانیاری سه باره ت به ژانی نه هاتوو ته نها هینده هاتوو حه که م له غه زای ئو خوددا به شداری کرد.^(۲)

۹۸۵. حه که می کوری ئه شرفه (ﷺ)

ناوی حه که می کوری ئه شرفه، موقاتیلی کوری سوله یمان ده لیت: ئه م ئایه ته سه باره ت به حه که م دابه زی (وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَدْرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)، (ئهو پیاوانه ی ده مردن له ئیوه و ژنانی هاوسه ر به جی ده هیلن (خوا فه رمانی کردوو) به وه سیه ت کردن بو ژنه کانیا ن تاسالیک به خیو بکرین بی ئه وه ی ده ربکرین (له مالی میردیان) ئینجا ئه گه ر خویان چوو نه ده ره وه ئیتر هیچ گونا هتانه له سه ر نی یه (ئه ی که س و کاری میرد) له وه ی که ئه و ژنانه ده یکه ن ده رباره ی خویان به باشی وه خوا زالی کار دروسته)، ئه م ئایه ته سه باره ت به حه که می کوری ئه شرفه دابه زی که له مه دینه کۆچی دوایی کرد و دایک و باوک و دوو مندالی خۆیشی مابوون، ئه وه بوو پیغه مبه ر (ﷺ) به

^(۱) مسند أبي يعلى الموصلي - مسند العباس بن مرداس السلمي، الرقم ۱۵۷۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۱.

دروستی میراتی دابه شکرد به سهر دایک و باوکی و منداله کانیدا و هیچی نه دا به ژنه کهی، به لام فه رمانی کرد خواردن و جل و بهرگی ژنه کهی بو وادهی دیاریکراو دابین بکریت... ئه وهش پیش دابه زینی ئایه تی میرات بوو.^(۱)

۹۸۶. چه کیمی کوری ئومه ییه (ﷺ)

ناوی چه کیمی کوری ئومه ییه ی کوری حارثیه، چه کیم هر له سهرده می نه فامیشدا ریگری ده کرد له لاساره کانی قوره یش و ته مبیی ده کردن، ئه مهش ره زامه ندی قوره یشیه کانی له سهر بوو.^(۲)

چه کیم کچی هه بوو به ناوی خوه یله که هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو.^(۳)

کورپنکیشی هه بوو به ناوی ئه وفا.^(۴)

چه کیم زور زوو موسلمان بوو،^(۵) چه کیم ریگری له هوزه کهی ده کرد

له وهی دزایه تی پیغه مبه ر (ﷺ) بکن و هوشیاری پنده دان کاری وانه کن.^(۶)

۹۸۷. چه کیمی کوری حارثی طائیفی (ﷺ)

ناوی چه کیمی کوری حارثی طائیفیه، ئین عه بیاس ده لیت: ئه وهی به

خوی و ژن و مندالیه وه کچی کرد بو مه دینه و له وی مرد و ئایه تی (والذین

یتوفون منکم...) ی له سهر دابه زی ئه م هاوه له یه،^(۷) به لام موقتیل پیتی وایه

ئهو ئایه ته سه باره ت به چه کیمی کوری ئه شره ف دابه زیوه.

^(۱) تفسیر مقاتل بن سلیمان، ط، دار الکتب العلمیه (بیروت- ۲۰۰۲م)، ج ۱، ص ۱۲۷.

^(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۱.

^(۳) السیرة النبویه لابن هشام، دار الجیل (بیروت - ۱۴۱۱هـ)، ج ۵، ص ۱۵۶.

^(۴) سبیل الهدی و الرشاد لمحمد بن یوسف الشامی، ج ۱۱، ص ۱۴۱.

^(۵) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۱.

^(۶) السیرة النبویه لابن هشام، دار الجیل (بیروت - ۱۴۱۱هـ)، ج ۲، ص ۱۲۶.

^(۷) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

۹۸۸. حەكىمى كۆپى حيزام (ﷺ)

ناوى حەكىمى كۆپى حيزامى كۆپى خوەيليدى كۆپى ئەسەدى ئەسەدىيە،
بىرازاي خەديجەى دايكى باوەردارانە، واتە خەديجە پوورى حەكىمە،
كونيەكەى حەكىم ئەبوو خاليدە.^(۱)

سەبارەت بە ناوى دايكى ھەريەك لە ناوەكانى صەفيەو فاخيەو زەينەب ھاتون.^(۲)
حەكىم كۆپىكى ھەبوو بە ناوى عەبدوﻻﻙە لە فەتحى مەككەدا موسلمان
بوو و ھاوھلى پيغەمبەرى خواى (ﷺ) كرد،^(۳) كۆپىكى تىشى ناوى ھيشام
بوو كە ئەويش لە فەتحى مەككەدا موسلمان بوو و پيش باوكيشى وەفاتى
كرد،^(۴) كۆپىكى تىرى ناوى حيزام بوو كە بە ناوى باوكيەو ناوى نابوو،^(۵)
كۆپىكى تىشى ناوى يەحيا بوو كە ئەويش لەگەﻝ براكانى تىرى موسلمان
بوو،^(۶) سەبارەت بە كچەكانيشى بىرىتى بوون لە ئوموسومەييەو ئوممو
عەمر و ئوممو ھيشام.^(۷)

حەكىم برايەكى ھەبوو بە ناوى خاليد كە زۆر زوو موسلمان بوو و لە
كۆچى دووھمى حەبەشەدا يەككىك بوو لە كۆچەرەن، بەﻻم لە ريدا ماريك
گەستى و پيش ئەوھى بگاتە حەبەشە مرد.^(۸)

ژنەكەى حەكىم ناوى ئومموھيشام بوو، رايەكيش دەﻻيت: ژنىكى ناوى
مليكەى كچى ماليك بوو.^(۹)

^(۱) نفس المصدر.

^(۲) نفس المصدر.

^(۳) أسد الغابة، ج ۳، ص ۲۱۷.

^(۴) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۱۴.

^(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۵.

^(۶) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۸۵.

^(۷) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۵.

^(۸) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۱۳.

^(۹) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۱۴.

حهکیم سیانزه سال پیش سالی فیل له دایک بووه، وهک خوئی ده لیت: من سیانزه سال پیش سالی فیل له دایک بووم و عقل و فامم هه بوو کاتیک عه بدولموته لیب ویستی عه بدولای کوری سه ربیریت، واته پینج سال پیش له دایک بوونی پیغه مبهه (ﷺ) له دایک بووه.^(۱)

سه بارهت به له دایک بوونه که ی، هه کیمی کوری حیزام له په نا که عبه دا له دایک بوو، چونکه دایکی که سکی پر بوو به هه کیمه وه له گه ل بری ئافره تدا چوو به په نا که عبه، له وی ژان گرتی و هه کیم له پال که عبه دا له دایک بوو.^(۲)

باوکی هه کیم له جهنگی فوج جاردا کوژرا، هه کیم خویشی له وه جهنگه دا به شدار بوو.^(۳)

هه کیمی کوری حیزام له جهنگی به دردا له ناو سوپای بیتاوه راندا بوو، به لام خوای گه وره رزگاری کرد، بویه دواتر هه رکات سویندی قورسی بخواردایه دهیوت سویند به وهی رژی به در رزگاری کردم،^(۴) بیتاوه ران له وه جهنگه دا هینده ترس چوو بوویه دلایان هه ندیک له سه رکرده کان چوو بوونه ناو چادریک و چه ند که سیکیان راسپارد بوو تا بیانپاریزن، به کیک له وانهی ناو چادره کهش هه کیمی کوری حیزام بوو.^(۵)

پیش ئه وهی پیغه مبهه (ﷺ) سروشی بو دابه زیت، هه کیم هاو رپیه کی نزیکی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) بوو و زور پیغه مبهه ری خوای خوشده ویست، دواى دابه زینی سروشیش هه ر پیغه مبهه ری خوای خوشده ویست، به لام باوه ری پی نه هینتا تا له فه تحی مه که که دا ئینجا موسلمان بوو.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۱.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

جاریک حەکیم چووێه بازارپی کۆیلە فرۆشان و لەوێ زەیدی بینی،
ئەو بوو زەیدی کپی بۆ خەدیجە ی پووری، خەدیجەش زەیدی کردە دیاری
بۆ پیغەمبەر (ﷺ).^(۱)

حەکیمی کوری حیزام بۆ بازارگانی کردن دەچوو بۆ دیمە شق،^(۲) ئەو تا
خۆی دەلێت: من بازارگانیم دەکرد و دەچوو مە یە مەن و دەهاتمەو بۆ شام،
جا لەو بازارگانیەدا قازانجیکی زۆرم دەست دەکەوت و بەو هەش یارمەتی
هەژارانی ناو هۆزو کەس و کاری خۆم دەدا.^(۳)

حەکیمی کوری حیزام دەلێت: لە سەر دەمی نە فامیدا خۆشەو یسترتین
کەس لام پیغەمبەر (ﷺ) بوو، جا کاتیک بوو بە پیغەمبەر و کۆچی کرد
بۆ مەدینە، حەکیم لە گەشتیکیدا چووێه دەر، جلیکی جوانی (ذی یزن) ی
بینی کە بە پەنجا دەرەم دەفرۆشرا، حەکیم کپی تا بە دیاری بیبات
بۆ پیغەمبەری خوا (ﷺ) و بردی بۆ پیغەمبەر (ﷺ)، بە لام پیغەمبەر (ﷺ)
و هری نەگرت و فەرمووی: (ئێمە هیچ لە بیئاو هەران و هەرناگرین، بە لام
بە پارە دەمانەوینت)، ئەو بوو پیغەمبەر (ﷺ) کردە بەری و بینیم لە سەر
مینبەر بوو ئەو جلهی پۆشیبوو، قەت نەمدیبوو هیندە ی ئەو رۆژە جوان
دەرکەوتینت، دواتر پیغەمبەر (ﷺ) ئەو جلهی بە ئوسامە ی کوری زەید
بە خشی، حەکیم کە جله کە ی لە بەری ئوسامەدا بینی، وتی: ئوسامە
تۆ جلی وا دەپۆشیت؟ ئەویش وتی: بەلێ، من زۆر چاکترم لە (ذی
یزن) و باوک و دایکیشم زۆر باشترن لە دایک و باوکی ئەو، حەکیم
دەلێت: تەواو سەرسامی ئەو قسە ی ئوسامە بوو بووم و بەرەو مەککە
کە وتمەو هەری.^(۴)

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۳۳۵.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۴.

(۳) نفس المصدر، ج ۳، ص ۴۷.

(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب حکیم بن حزام القرشی (ﷺ) - ید
السائل أسفل الأیدی، الرقم ۶۱۰۴، صححه ووافقه الذهبی فی التلخیص.

کاتیک قوردهیش هه والیان بیست پیغه مبهەر (ﷺ) به ره و مه ککه دیت، هه ریه ک له ئه بوو سوفیان و هه کیمی کوری حیزام و بو دهیلی کوری و هر قا چوونه ده ره وه تا هه والیکه پیغه مبهەر (ﷺ) و هر بگرن، ئه وه بوو هاتن تا گه یشتنه مه پروظه هه ران، له وئ ئاگریکی زور زوریان بینی، ئه بوو سوفیان وتی: ئه مه چیه؟ ئه لیت ئاگری عه ره فه یه، بو دهیل وتی: ئه بیت ئاگری به نی عه مر بیت، ئه بوو سوفیان وتی: به نی عه مر زور ژماره یان له وه که متره، له و قسانه دا بوون که بری پاسه وانی پیغه مبهەر (ﷺ) ئه وانیان بینی و گرتنیان و بردنیان بو لای پیغه مبهەر (ﷺ)، ئه وه بوو ئه بوو سوفیان موسلمان بو. (۱)

دیاره هه کیم ئازاد کراوه، چونکه پیغه مبهەر (ﷺ) دواتر په نای هه ر که سی دا که بچیته مالی هه کیمی کوری حیزام، یان ئه وه یه که هه کیمیش ئه و شه وه موسلمان بووه، ئه م رایه ش راستتره، چونکه ئین ئه ئیر ئه و رایه ی هه ناوه هه ریه ک له بو دهیل و عه بدولای کوری و هه کیمی کوری حیزام له مه پروظه هه ران موسلمان بوون. (۲)

زه هه بیش گیزانه وه یه کی هه ناوه ته و او مه سه له که روون ده کاته وه و ده لیت: ئه بوو سوفیان و هه کیمی کوری حیزام و بو دهیلی کوری و هر قا موسلمان بوون و به یه تیان دا به پیغه مبهەر (ﷺ) ئینجا پیغه مبهەر (ﷺ) ئه وانی نارد بو لای خه لکی مه ککه تا بانگیان بکه ن بو لای ئیسلام. (۳)

کاتیک فه تحی مه ککه کرا پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمانی کرد هه رکه س بچیته مالی هه کیمی کوری حیزام ئه وه پاریزراوه، وک فه رمووی: (من دخل دار حکیم بن حزام وکف یده فه و آمن)، (هه رکه س بچیته مالی هه کیمی کوری حیزام و ده ستی بگریته وه له جه نگ ئه وه پاریزراو و په نادراوه)، مالی هه کیمی کوری حیزامیش له خوارووی مه ککه وه بو. (۴)

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب این رکز النبی (ﷺ) الراية يوم الفتح، الرقم ۴۲۸۰.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۵۶.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۸.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۷۰۹۴، صححه الحافظ ابن حجر في الإصابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

له گیرانه وهیه کی تر دا ها تو وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیش ئه وهی فه تحی مه ککه بکات فه رمووی: چوار کهس هه ن له قوره یش هیوام هه یه دوور بگرن له شیرک و موسلمان بن، عتابی کورپی ئوسه ید و جوبه یری کورپی موطعیم و چه کیمی کورپی حیزام و سوهه یلی کورپی عه مر، زه هه بی ده لیت: دهی هه ر چواریان موسلمان بوون و به چاکیش موسلمان بوون.^(۱)

چه کیم یه کیک بوو له دلراگیر کراوان، دواتریش به شداری کرد له غه زای حونه یندا و پیغه مبه ر (ﷺ) سه د و شتری له ده سته وه ته کانی ئه و غه زایه به خشی به چه کیم.

موسلمان بوونی چه کیم به ساغ و دروستی بوو.^(۲)

چه کیم ده لیت: جاریک داوای شتم کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش پیی به خسیم، ئینجا هه مدی داوای هی ترم لی کرد و ئه ویش پیی به خسیم، بو جاری سییه میش لیم داوا کرد و هه متر پیی به خسیم، ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فه رمووم (یا حکیم، إن هذا المال خضرة حلوة، فمن أخذه بسخاوة نفس بورك له فيه، ومن أخذه بإشراف نفس لم يبارك له فيه، كالذي يأكل ولا يشبع، اليد العليا خير من اليد السفلى)، (ئهی چه کیم ئه م مال و سامانه - سه وز- جوان و شیرینه، جا هه رکهس به دهروونی سه خاوه ته وه- واته بی پارانه وه و فرت و فیل و به پاکی دهستی بکه ویت- وه ری بگریت به ره که تی تیده که ویت بوئی، هه رکه سیش به چاوچنۆکیه وه وه ریگریت ئه وه به ره که تی تینا که ویت بوئی، وه ک ئه و که سه ی هه ر ده خوات و تیر نابیت، دهستی بالا چاکتره له دهستی نزم)، چه کیم ده لیت: وتم: ئهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سویند به وهی توئی به حق نادر وه دوا ی تو تا روژی مردنم داوا له کهس ناکه م، ئه وه بوو کاتیک ئه بووبه کر بووبوو به خلیفه چه کیمی بانگ ده کرد تا مووچه و به خشی پیبدات که چی چه کیم ئاماده نه بوو وه ریگریت، پاشانیش که عومه ر هات

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

به هه مان شیوه، عومەر ئه یوت ئه ی گرووی موسلمانان من ئیوه به شاهید دهگرم به رامبهر به چه کیم، وا من مافه که ی خو ی دهخمه به ردهستی و ئه ویش ئاماده نیه وه ربیگریت، چه کیم به لینه که ی خو ی برده سه ر.^(۱)

چه کیم ده لیت: جاریک وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من له سه رده می نه فامیدا بری خیرم ده کرد به نیازی نزیکبونه وهم له خوا وهک به خشین یان ئازادکردنی کویله و په یوهندی خزمایه تی، ئایا هیچ پاداشتیکم ده ست ده که وتیت له وانهدا؟ ئه ویش فه رمووی: (أسلمت علی ما سلف من خیر)،^(۲) (له سه ر ئه و چاکه ی پیشووترته وه موسلمان بوویت) واته چاکه ی پیشووت بو هه یه، چه کیم وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کارئ که له سه رده می نه فامیدا کردومه هه ر ده بیت له ئیسلامیشدا بیکه م، چه کیم له سه رده می نه فامیدا سه د کویله ی ئازاد کردبوو، سه د قوربانیشی کردبوو، بویه به موسلمانبوونیشی هه مان شتی دووباره کرده وه و سه د کویله ی ئازاد کرد و سه د قوربانیشی کرد.^(۳)

چه کیمی کوری حیزام دوای سه رده می پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا. کاتیک زوبهیری کوری عه ووام مرد و قهرزکی زوری له سه ر بوو، عه بدولای کوری گه یشت به چه کیم و سه بارهت به قهرزی باوکی پرسیاری لیکرد، ئه ویش وتی: قهرزی زوری له سه ره، ئینجا وتی: ئه گه ر پیویستتان به پاره بوو پیم بلین تا هاوکارتان بم،^(۴) ئاخو زوبهیر ئاموزای چه کیم بوو.^(۵) دهوتریت کاتیک عوثمانی کوری عه ففان شه هید کرا، چه کیمی کوری حیزام نویژی له سه ر کرد، رایه کیش ده لیت: به لکو جوبهیر نویژی له سه ر کرد،^(۶) ئیبن سه عد ده لیت: جوبهیر نویژی له سه ر کرد و له دوایه وه

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الوصایا - باب تأویل قول الله تعالی من بعد وصیة یوصی بها أو دین، الرقم ۲۷۵۰.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الزکاة - باب من تصدق فی الشریک ثم أسلم، الرقم ۱۴۳۶.

^(۳) مستخرج أبی عوانة، الرقم ۱۶۱.

^(۴) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۳، ص ۱۰۹.

^(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۴.

^(۶) أسد الغابة، ج ۳، ص ۶۱۶.

هه ریهک له هه کیم و ئه بوو جهم و نیاری ئه سلهمی و نائیلهی کچی فرافصه و ئوممولبه نین نوژیان ده کرد،^(۱) هه کیم له ئه سپه رده کردنی تهرمه که شیدا به شدار بوو،^(۲) هه ندیک له و هاوه لانهی و تمان: چوونه ناو گوڤه که وه و هه کیم و ئوممولبه نینی ژنی عوثمانیش تهرمه که بیان ده دایه ده ستیان و شوڤریان ده کرده وه بۆ ناو گوڤه که.^(۳)

داروننه دوه ده بوو ته نها که سانیک بچنه ناوی که ته مه نیان له چل سال که متر نه بیت، که چی هه کیمی کوری حیزام هینده شارهزا و هه لکه وته بوو که له ته مه نی پانزه سالیه وه چوویه ناو داروننه دوه وه.^(۴)

له سه رده می موعاویه ی کوری ئه بوو سو فیاندا هه کیم به سه د هه زار دره م داروننه دوه ی فروشت به موعاویه، چونکه هه ر له کۆنه وه داروننه دوه له دهستی ئه ودا بوو، جا عه بدولای کوری زوبه یر سه رکۆنه ی کرد و وتی: بۆچی فروشتووته؟ ئه ویش وتی: برازا گیان من به وه له به هه شتدا خانوویه که ده کرم، ئه وه بوو هه موو پاره که ی کرد به خیر.^(۵)

سه بارهت به کاتی مردنی هه کیمی کوری حیزام راجیایی هه یه، رایهک ده لیت: له سالی په نجای کۆچی مردووه، رایهکی تر ده لیت: له سالی په نجاو چوار، یان له سالی په نجا و هه شت، یان له سالی شهستی کۆچیدا مردووه، دهوتریت نزیکه ی سه د و بیست سال ژیاوه، نیوه ی له سه رده می نه فامیدا و نیوه که ی تری له سه رده می ئیسلامدا بر دووه ته سه ر، وهک بوخاری ده لیت: له سالی شهستی کۆچی و له ته مه نی سه د و بیست سالیدا کۆچی دوایی کردووه.^(۶)

زه هه بی ده لیت: به لکو ته نها چل و ئه وه نده سال به موسلمانن ژیاوه.^(۷)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۷۸.

^(۲) أسد الغابة، ج ۶، ص ۶۲.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۷۹.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۵۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۲.

^(۶) نفس المصدر.

^(۷) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۴۵.

به لآم نه گهر سالی له دایک بوونه که ی حساب بکهین، نهوا پینچ سال پیش له دایکبوونی پیغه مبه ر(ﷺ) له دایک بووه، ته مهنی پیغه مبه ریش(ﷺ) شهست و سئ سال بووه، واته له کاتی وهفاتی پیغه مبه ردا(ﷺ) ته مهنی نزیکه ی شهست و ههشت سال بووه، نه گهریش له سالی شهستی کچی وهفاتی کردبیت، واته چل و نو سال داوی وهفاتی پیغه مبه ر(ﷺ) مردووه، واته نه و کات ته مهنی ده کاته نزیکه ی سهد و ههفته سال، بویه یان ده بیت له و ته مهنه دا مردبیت، یان ده بیت راستتر نه وه بیت که ههشت سال پیش له دایکبوونی پیغه مبه ر(ﷺ) له دایک بووبیت.

ده وتریت کاتیک که کیم سه ره مه رگی هات ده یوت لا إله إلا الله، نه ی مردن من له تو دهرسام، که چی وا ئیستا ئاوات پی ده خوازم.^(۱)
که کیمی کوری حیزام نزیکه ی چل فه رمووده ی له پیغه مبه ره وه(ﷺ) گپراوه ته وه که چوار له وه فه رموودانه هه ریه ک له ئیمامی بوخاری و موسلیم له سه حیه کانیاندا هیناویانن.^(۲)

که کیمی کوری حیزام ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (أفضل الصدقة عن ظهر غنى، واليد العليا خير من اليد السفلى، وابدأ بمن تعول)،^(۳) (چاکترین خیر نه وه یه به په نهانی بیت، دهستی بالایش باشتره له دهستی نزم، هه روه ها له پیوستیه کانه وه دهست پی بکه).

۹۸۹. که کیمی کوری هه زن(ﷺ)

ناوی که کیمی کوری هه زنی کوری نه بی وه هبه، دایکی ناوی فاطیمه ی کچی سائیبی مه خزومیه، مامی سه عیدی کوری موسه ییبه،^(۴) نه م ها وه له

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۵۰.

^(۲) نفس المصدر، ج ۳، ص ۵۱.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب الزکاة - باب لا صدقة إلا عن ظهر غنى، الرقم ۱۴۲۷، صحیح مسلم - کتاب الزکاة - باب بیان أن اليد العليا خير من اليد السفلى، الرقم ۱۰۳۴، واللفظ له.

^(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۰.

له روژی فه تحى مهككه دا له گه ل دايك و باوكيدا موسلمان بوو، دواى وه فاتى پيغه مبه ريش (ﷺ) ژياو له جهنگى يه مامه دا به شدارى كرد و له وه جهنگه دا شه هيد بوو.^(۱)

۹۹۰. چه كيمى كورى طه ليق (ﷺ)

ناوى چه كيمى كورى طه ليقى كورى سوفيانى ئومه ويه، ئه م هاوه له پاش فه تحى مهككه موسلمان بوو و يه كيك بوو له دلراگيراوان، پيغه مبه ر (ﷺ) له ده سته كه وه ته كانى غه زادا سه د و شترى پى به خشى.^(۲)

۹۹۱. چه كيمى كورى عامر (ﷺ)

ناوى چه كيمى كورى عامرى عه بدى موحاربييه، يه كيك بوو له ئه ندامانى وه فدى عه بدولقه يس كه هاتنه خزمه ت پيغه مبه ر (ﷺ).

۹۹۲. چه ليمه تو سه عديه (ﷺ)

ئه م ئافره ته ناوى چه ليمه تو سه عديه يه و دايه ن و شيرده رى پيغه مبه رى خوايه (ﷺ)، كچى عه بدولاي كورى حارثه كه ناسراوه به ئه بى زوئه يب.^(۳) چه ليمه كچىكي هه بوو به ناوى شه يماء كه خوشكى شيرى پيغه مبه رى خوا (ﷺ) بوو.^(۴)

چه ليمه ده لىت: له گه ل برى ئافره تى به نى سه عد بن به كر چوومه ده ره وه تا بچين مندالانى مهككه وه رگرين بو شير پيدان، ئه مه ش له سالىكى قات و قرى و وشكه سالىدا بوو، ميرده كه مشم له گه لم بوو، هيچ شيريشمان پى نه بوو، مندالايكيشم هه بوو كه له تاو نه بوونى شيرى پيويست له مه كه كانمدا

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۴.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۵۴.

گريانى شهوى نه يده هيشت بخه وم، كه هاتينه مهككه چي ئافرهت له گه لم بوو پيشنيازي پيغه مبهري خواي (ﷺ) بو كرا و كه سيان ئاماده نه بوون وه ريگرن، چونكه هه موان هيوامان وابوو باوكي منداله كه به خششمان بكات، به لام ئه وه تيو بوو و ده مانوت ده بيت دايكيك چي بكات به منداله هه تيوه كه ي و چي پي بكريت بوي، به لام چي ژنم له گه ل بوو هه ركاميان منداليكيان برد، منيش پيم ناخوش بوو به ده ستي به تاله وه بگه ريمه وه، بويه به ميرده كه م وت: به خوا ده گه ريمه وه وه ئه وه منداله هه تيوه وه رده گرم، بويه چووم و وه رمگرت، ميرده كه م وتي: هه ر هينات؟ وتم: ئه ري وه لالا هينام چونكه هيچي ترم ده ست نه كه وت،

ئه ويش وتي: باشت كرد، به لكو خوا بيكاته مايه ي خير، هه ليمه ده ليت: سويند به خوا هه ركه خسته م كوشم مه كه كانم پر بوون له شير و تير شيري خوارده وه و براكه شي- واته برا شيريه كه ي- تير شير بوو، شه و ميرده كه م چوو سه ريكي دا له وشتره پيره كه مان، ده بينيت شيري هه يه، ئه وه بو چه نده ويستمان شيرمان لي دوشي و تير شيرم خوارده وه وه ئه وشه وه به تيري و بي برسيتي و تينويتي خه وتين، منداله كه شمان خه وت، ئه وه بوو ميرده كه م وتي: ئه ي هه ليمه به خوا واده زانم وه چه يه كي پيروزت تووش بووه، وا منداله كه مان خه وت و تير شيريش بوو، هه ليمه ده ليت: ئينجا ده رچووين و گويدريره كه م پيش هه موو كاروانه كه كه وت، ئه وانيش ده يانوت مالويران چاوه ريمان بكه، پيمان بلي ئه مه هه مان گويدريره كه ت نيه كه پي هاتيت؟ منيش ده موت به ري وه لالا، پاشان چوينه رووته نترين زه وي، سويند به خوا ئه وان كه به يانيان ده كرده وه مه رومالاتيان ده برده ده ره وه وه مه رو مالاته كه ي منيش ده رده چوو و به پرشيري ده گه رانه وه وه ئه وانه ي ئه وانيش به برسيتي و بي شير ده گه رانه وه، ئيمه ش تير له و شيره مان ده خوارده وه، كه چي هيچكام له واني تر دلوپنك شيريشيان ده ست

نه ده که وت، بویه به شوانه کانیان دهوت بۆچی مه رومالاته کان نابنه لای مالاته که ی حلیمه، که چی هه مان مالاتیان ده برده لای مالاته که ی حلیمه، به لام هه ربی شیریی ده که رایه وه بۆ لایان، که چی ئه وه ی من به پر شیریی ده که رایه وه،

پینغه مبه ر(ﷺ) خیرا که وره ده بوو، که سال ته واو بوو و بردمانه وه بۆ لای دایکی من و میرده که م به دایکیمان وت: ئه م منداله مان بده ره وه لا چونکه ده ترسین دهرد و نه خووشیه کانی مه که که ی تووش بیت، به لام مه به ستمان ئه و به ره که ته بوو که لیتی به دیمان کرد بوو، هینده داوامان لیکرد تا وتی: باشه، ئه وه بوو بردمانه وه له گه ل خوومان، دوو مانگ لامان مایه وه،

جاری له پشت ماله وه له گه ل برا که ی خه ریکی یاری کردن بوون و بری مه ریان ده له وه راند بوومان، بینیمان برا که ی به ترسه وه هاته وه و به من و میرده که می وت: فریای برا قوره یشیه که م بکه ون، دوو پیاو هاتن بۆ لای و رایانکیشا و سکیان هه لدزی، ئیمه ش به په له چووین بۆ لای ده بینین به پیوه وه ستاوه ره نگی زهرد بووه، خیرا گرتمانه کوش، وتمان: کوری شیرینم چی بووه؟ ئه ویش وتی: دوو پیاوی جل سپی هاتن بۆ لام و رایانکیشام و سکیان هه لدزیم، سویند به خوا نه مزانی چییان کرد،

حه لیمه ده لیت: ترساین و بردمانه وه ماله وه، میرده که م وتی: ئه ی حه لیمه واده زانم ئه م منداله حالی باش نیه، وهره با بیبه ینه وه بۆ لای که س و کاری پیش ئه وه ی ئه و شته ی لیتی ده ترسین لیتی دهر که ویت، ئه وه بوو بردمانه وه بۆ لای دایکی، دایکی وتی: بۆچی هیناتانه وه، خو ئیوه زور سوور بوون له سه ر ئه وه ی بیبه ن له گه ل خووتان؟ ئیمه ش وتمان: نا به خوا ئیمه گرتمانه خو و ئه رکی خوومان به جینگه یاند و دواتر ترساین تووشی شتیک بیت، بویه وتمان: با لای دایکی بیت باشتره، دایکی وتی: به خوا مه سه له که ئه وه نیه، راستیه که یم پی بلین، ئیتر هینده ی پی وتین تا ئیمه ش مه سه له که مان بۆ باس کرد،

دایکی وتی: ئیتر ئیوهش ترسان؟! نا به خوا ئەم کورەم شان و شکۆیهکی ههیه، مه گەر پیم نهوتون که هیچ سکتیکم هیندهی ئەم سکه م که موحه مەدم هه لگرت ئاسان نه بووه، هیچ سکتیکم هینده ئاسان و به بهرە کهت نه بووه، خەوم بینی کاتیک له بهرم دامنا رووناکیه کم لیدەرچوو که گەردنی و شتری له بوصره رووناک کردهوه، ئینجا موحه مەدم بوو، له دایکبوونه کهی وهک له دایک بوونی مندالان نه بوو، دهستی له سه ره زهوی دانا و سه ره ی رووه و ئاسمان بوو، داینین و برۆن به دەم ئیشی خۆتانه وه.^(۱)

سه بارهت به مه سه له ی شه قکردنی سنگی پیغه مبه ر(ﷺ) که هاتوو له شهوی ئیسرا ئدا روویداوه و له هه ردوو سه حیددا هاتوو، شیخی ئەلبانی ده لیت: هیچ نه یاری و نه گونجانیک نیه بۆ ئەوهی ئەو رووداوه دوو جار رویدا بیت، جاریک که مندال بووه و جاریکیش له شهوی ئیسرا ئدا بووه تا ئاماده بیت بۆ چوونه مه له ئولئه علا و دواندنی پهروه ردگار و وهستان له له بهرده میدا.^(۲)

حه لیمه ده لیت: ئامینه ی دایکی بۆی باس کردبووین که چۆن له سکی گرتوووه و چۆن له دایک بووه، ئیمهش له ریدا بووین که بری جووله که مان بینی، منیش بۆم باسکردن که له دایکبوونی چۆن بووه، به کتیکان وتی: با بیکوژین، ئینجا وتیان ئەم منداله هه تیوه؟ منیش وتم: نا ئەوه باوکیه تی و منیش دایکی ئەوم، ئەوانیش وتیان ئەگەر هه تیو بوایه به دلنیا یه وه ده مانکوشت، ئەوه بوو چوون، هه لیمهش وتی: خۆ خه ریک بوو سپارده که م له ناو به رم.^(۳)

حه لیمه پیش ئەوهی دایه نی پیغه مبه ر(ﷺ) بکات و شیرده ری بیت، شیر ی دا به حه مزه ی مامی پیغه مبه ر(ﷺ) و دوا ی ئەوهش شیر ی دا به ئەبوو

^(۱) صحیح ابن حبان - کتاب التاريخ - باب من صفته (ﷺ) وأخباره - ذکر شق جبریل علیه السلام صدر المصطفی (ﷺ) في صباه، الرقم ۶۲۳۵، قال شعيب الأرنؤوط في سنده إنقطاع.

^(۲) صحیح السیره النبویه للألبانی، ۱۹/۱.

^(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۱، ص ۱۱۲.

سه له مهی کوری عه بدولئه سه دی مه خزومی.^(۱)

پاش ئه وهی پیغه مبه ر(ﷺ) له مه ککه خه دیجه ی به هاوسه ر گرت، حه لیمه هات بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و سکا لای وشکه سالی و خراپی باری ناوچه که ی خویانی کرد، پیغه مبه ر(ﷺ) له و باره وه خه دیجه ی خیزانی دواند، خه دیجه ش چل مه پری به خشی به حه لیمه.^(۲)

له سه رده می پیغه مبه رایه تی پیغه مبه ری خوادا(ﷺ) حه لیمه هات بۆ لای پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، پیغه مبه ریش(ﷺ) له به ری هه ستا و عه باکه ی سه ر شانی خوی بۆ راخست و حه لیمه ش له سه ری دانیششت.^(۳)

ئه بو و طوفه یل ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) له جه عرانه بو و گوشتی دابه ش ده کرد، منیش ئه وکات می رمندا لیک بووم و پارچه یه ک له گوشتی و شترم پی بو، هینده م بینی ئافره تیکی ده شته کی هات، که نزیک بوویه وه، پیغه مبه ری خوا(ﷺ) عه باکه ی خوی بۆ راخست و ئه ویش له سه ری دانیششت، منیش پرسیارم کرد وتم: ئه و ئافره ته کئیه؟ وتیان ئه وه ئه و دایکه یه تی که شیری پیندا.^(۴)

۹۹۳. حه مامه (ﷺ)

یه کئیک بووه له و که نیزه کانه ی که کرد را بوو بۆ خزمه ت، کاتیک موسلمان بوو خاوه نه قوره یشیه که ی له به ر موسلمان بوونه که ی سزای زوری دده ا، ئه وه بوو ئه بوویه کوری صدیق حه مامه ی کرپه وه و له پینا و خوادا ئازادی کرد.^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۰۸.

(۲) نفس المصدر.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۴.

(۴) سنن أبي داود - كتاب الأدب - أبواب النوم - باب في بر الوالدين، الرقم ۵۱۴۴، صحيح ابن حبان - كتاب الرضاع - ذكر ما يستحب للمرأة إكرام من أرضعته في صباه، الرقم ۴۲۳۲، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۵۱۴۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۵.

۹۹۴. حەمامەى ئەنصارى (ﷺ)

ناوى حەمامەىە و لە پشتیوانانە، ئافره تىكى تازە پىگە يىشتوو بوو و لە مالى پىغەمبەردا (ﷺ) گۆرانى دەوت.^(۱)

عائىشەى داىكى باوەرداران دەلەت: ئەبووبەكر هاتە ژوورەوہ بو لام و دوو كچۆلەم لا بوون كە دەفيان لیدەدا، پىغەمبەرىش (ﷺ) بە جله كانى خوى داپۆشيبوو، ئەبووبەكر هەلشاخى پىياندا، پىغەمبەر (ﷺ) جله كانى لەسەر دەموچاوى لاپرد و فەرمووى: (دعها يا أبابكر فإنها أيام عيد وتلك الأيام أيام منى)،^(۲) (وازيان لى بينه ئەى ئەبووبەكر، چونكە ئەم رۆژانە رۆژانى جەژن و رۆانى ميان).

لە گىرانەوہەىكى تردا هاتووہ عائىشە دەلەت: گۆرانىيان دەوت و دەفيان لیدەدا.^(۳)

ئىبن حەجەر دەلەت: ئەو دوو كىژۆلەش برىتى بوون لە حەمامەو زەينەب.^(۴)

۹۹۵. حەمەلى كورى سەعدانە (ﷺ)

ناوى حەمەلى كورى سەعدانەى كورى حارثەى كەلبىە، ئە خەلكى دەومەتەلجەندەل بوو.^(۵)

هەرىەك لە حارثەى كورى قەطەن و حەمەلى كورى سەعدانە هاتنە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و موسلمان بوون، جا پىغەمبەر (ﷺ) ئالايەكى دايە دەست حەمەل، ئىتر حەمەل ئەو ئالايەى لای خوى هىشتەوہ، حەمەل دواى سەردەمى پىغەمبەرىش (ﷺ) ژياو لەگەل خالىدى كورى وەلیددا

(۱) نفس المصدر.

(۲) صحيح البخاري - كتاب العيدين - باب إذا فاته العيد يصلي ركعتين وكذلك النساء، الرقم ۹۸۷.

(۳) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب قصة الحبش وقول النبي (ﷺ) يا بني أرفدة، الرقم ۳۵۲۹.

(۴) فتح الباري، ج ۹، ص ۲۲۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴.

به شداری جهاد و جهنگه‌کانی کرد، دواتریش تا سهردهمی خیلافه‌تی عه‌لی کورپی نه‌بوو تالیب و له ناوی سوپای موعاویه‌ی کورپی نه‌بوو سو فیاندا بوو و نه‌و ئالایه‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو.^(۱)

۹۹۶. حه‌مه‌لی کورپی مالیک (ﷺ)

ناوی حه‌مه‌لی کورپی مالیکی کورپی نایغه‌ی کورپی جابیره، دواتر له به‌صره نیشته‌جئ بوو و له‌وئ خانوویه‌کی درووست کرد،^(۲) کونیه‌که‌ی نه‌بوو نه‌ضله‌یه.^(۳)

نه‌بوو هوره‌یره ده‌لئت: جاریک دوو ئافره‌ت جه‌نگیان بوو و یه‌کئیکیان به‌ردیکی فرئ دا بو ئه‌وی تر و ژنه‌که‌و کورپه‌که‌ی ناو سکیشی گوشت، ئینجا سکالا هینرایه لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌ویش حوکمی له‌و باره‌وه دا،^(۴) جا له سهردهمی خیلافه‌تی عومه‌ری کورپی خه‌ط‌طابدا عومه‌ر داوای له خه‌لک کرد کئ زانیاری هه‌یه له باره‌ی گوشتنی کورپه‌ی ناو سکه‌وه، حه‌مه‌ل هه‌ستاو ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی وه‌ک نه‌بوو هوره‌یره گئیرایه‌وه و تی: من لای دوو ئافره‌ت بووم که جه‌نگان و یه‌کئیکیان دای له‌وی تریان و ژنه‌که‌و کورپه‌که‌ی سکیشی گوشت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) حوکمی دا ژنه‌که‌و بکوژریته‌وه و له بری کورپه‌که‌ش کؤیله یان که‌نیزه‌کئیک بدریت.^(۵)

جا نه‌و دوو ژنه‌ی جه‌نگیان کرد هه‌ردووکیان ژنی حه‌مه‌ل خوی بوون، یه‌کئیکیان ناوی موله‌یکه بوو و ئه‌وی تریش ناوی ئوممو عه‌فیف بوو،^(۶) ئوممو

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۴.

(۴) صحيح مسلم - كتاب القسامة والمحاربين والقصاص والديات - باب دية الجنين ووجوب الدية في قتل الخطأ وشبه العمد على عاقلة الجاني، الرقم ۱۶۸۱.

(۵) مسند أحمد بن حنبل - مسند بني هاشم (ﷺ) - مسند عبد الله بن العباس بن عبد المطلب (ﷺ) عن النبي (ﷺ) ، الرقم ۳۵۰۷، سنن ابن ماجه - أبواب الديات - باب دية الجنين ، الرقم ۲۶۴۱، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۶) مشكل الآثار للطحاوي، الرقم ۳۸۹۱.

عہفیف بہ داریک دای لہ مولہ یکہ و کوشتی،^(۱) حمہل ہات بؤ لای باوکی
ژنہ بکوژہ کہ و وتی: خوین بایی ژنہ کہم و مندالہ کہم دم دەوئیت، باوکیشی
وتی: مندالہ کانی خوین باییہ کہی ئە دەن، سکالا برایہ لای پیغہ مبر (ﷺ)،
ئەویش فەر مووی: (خوین بایی لە سەر کہ سوکارہ و بؤ کۆرپە لە ش کۆیلە
یان کہ نیزە کیک دەدرئیت).^(۲)

نەوہوی لە شەرحی ئەو فەر موودەدا دەئیت: ئەو دارە ی ئەو ژنە بە کاری
هیناوە بؤ لیدانی ئەوی تریان زیاتر بە مەبەستی کوشتن بە کارنایەت،
چونکہ داریکی گەورە نەبوو، بۆیە کوشتنە کہ نیمچە ئەنقەست بوو.^(۳)

۹۹۷. حەمزە ی کورپی حومە بییر (ﷺ)

ناوی حەمزە ی کورپی حومە بییر، لە پشتیوانانە، ئیبن ئیسحاق دەئیت:
ناوی خاریجە ی کورپی حومە بییر، ئیبن حەجەر دەئیت: لە وانە یە حەمزە و
خاریجە برای یە ک بن.^(۴)

۹۹۸. حەمزە ی عەبدولموطە لیب (ﷺ)

ناوی حەمزە ی کورپی عەبدولموطە لیبی کورپی هاشمی کورپی عەبدمە نافە،
مامی پیغە مبر ی خوایە (ﷺ)، هەر وہا برای شیر ی پیغە مبر ی خوایە (ﷺ)،
گەورە ی شەھیدانە،^(۵) پیئشە وای پالە وان و شیر ی خوا حەمزە ی مامی
پیغە مبر (ﷺ) کونیه کہی ئەبوو عومارە و ئەبوو یە علاشە، لە قورە بیشیە کانە
لە هاشمیە کان.^(۶)

^(۱) فتح الباری، ج ۱۰، ص ۲۱۸.

^(۲) السنن الکبری للبیہقی، الرقم ۱۵۲۳۷.

^(۳) شرح النووی علی صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۷۷.

^(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۱.

^(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۶.

^(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۷۲.

دایکی ناوی هاله‌ی کچی ئوه‌یبه.^(۱)

سه‌بارت به برایتی شیریی همزه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گیرانه‌وه‌یه‌کدا هاتوو که ئوه‌یبه‌ی مه‌ولای ئه‌بوو له‌هه‌ب شیریی داوه به همزه و پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ)،^(۲) رایه‌کیش ده‌لیت: حه‌لیمه‌توسه‌عدیه شیریی داوه به هه‌ردووکیان، حه‌لیمه‌ پیش ئه‌وه‌ی دایه‌نی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بکات و شیرده‌ری بیت، شیریی داوه به همزه‌ی مامی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و دوا‌ی ئه‌وه‌ش شیریی داوه به ئه‌بوو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدولئه‌سه‌دی مه‌خزوومی.^(۳)

خوشکیکی هه‌بوو به ناوی عاتیکه که پووری پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) بوو و سه‌بارت به موسلمانبوونی راجیایی هه‌یه.^(۴)

خوشکیکی تری ناوی سه‌فیه بوو که باوه‌ری هیتا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و له سه‌رده‌می خیلافه‌تی عومه‌ری کوری خه‌تتا‌بدا وه‌فاتی کرد، سه‌فیه مه‌رگی همزه‌ی برای بینی و زور له‌سه‌ری سه‌خت بوو.^(۵)

خوشکیکی تری ناوی ئه‌روا بوو و سه‌بارت به موسلمان بوونی ئه‌میش راجیایی هه‌یه.^(۶)

خوشکیکی تری ناوی عاتیکه بوو^(۷) که دووباره سه‌بارت به موسلمانبوونی ئه‌میش راجیایی هه‌یه، چونکه تهنه‌یه‌کده‌نگی له‌سه‌ر ئه‌وه هه‌یه که سه‌فیه موسلمان بووه.^(۸)

خوشکیکی تریشی ناوی ئومموحه‌کیم بوو که نه‌گه‌یشه سه‌رده‌می

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۸

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۱.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۰۸.

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۰۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۸۷.

(۶) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۰.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۷۲.

(۸) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۰.

پیغمبر (ﷺ) و وفاتی کرد.^(۱)
 خوشکیکی تریشی ناوی به پرره بوو که نه میش نه گه یشته سه رده می
 پیغمبر رایه تی پیغمبر (ﷺ).^(۲)
 خوشکیکی تریشی ناوی ئومه یمه بوو که دایکی زهینه بی دایکی
 باوه دراران بوو.^(۳)
 برایه کی هه بوو به ناوی حارث که پیش هانتی پیغمبر (ﷺ) و وفاتی
 کرد،^(۴) برایه کی تریشی ناوی زوبه یر بوو،^(۵) منداله کانی ئهم دوو برایه
 هاوه لی پیغمبر (ﷺ) بوون.
 برایه کی تری هه بوو به ناوی عه بیاس که هه والگری پیغمبر (ﷺ) بوو
 له مه ککه^(۶) و دواتر له فه تحی مه ککه دا موسلمان بوونی خوی ئاشکرا کرد.
 همزه دوو سال پیش له دایک بوونی پیغمبر (ﷺ) له دایک بوو.^(۷)
 همزه ژنیک ی هه بوو به ناوی خه وله ی کچی قه یس که له پشتیوانه کان بوو.^(۸)
 کورپکی هه بوو به ناوی عوماره که کونیه ی همزه به م کورپه یه وه بوو،
 کورپکی تریشی ناوی یه علا بوو.^(۹)
 همزه کچیک ی هه بوو به ناوی ئومامه که پیغمبر (ﷺ) دواتر دایه لای
 جه عفری مامی تا لای ئه و بمینیتته وه و دواتر پیغمبر (ﷺ) مارهی کرد له
 سه له مه ی کورپی ئومومسه له مه.^(۱۰)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۷۳.

(۲) نفس المصدر.

(۳) نفس المصدر.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۹۹.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۱.

(۶) صحیح ابن حبان - کتاب السیر - باب فی الخلافة والإمارة - ذکر ما یستحب للإمام بذل عرضه لرعیته
 إذا کان فی ذلک صلاح أحوالهم فی الدین والدنیا، الرقم ۴۵۳۰.

(۷) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۲.

(۸) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۰۷.

(۹) أسد الغابة، ج ۴، ص ۱۴۸.

(۱۰) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۴.

كچىكى ترى هه بوو به ناوى فاطيمه كه پىغهمبهر (ﷺ) جار جاره شتى بو دهنارد.^(۱)

ئيبين عه بياس ده لىت: به پىغهمبهر (ﷺ) وترا بوچى كچه كهى همزه به هاوسهر ناگرىت؟ ئه وىش فهر مووى: (ئو كچى برائى شىريمه)^(۲) واته همزه برائى شىرى پىغهمبهر (ﷺ) بوو. **موسلمان بوونى:**

همزه له سالى دووهمى پىغهمبهر ايه تيدا موسلمان بوو.^(۳) جارىك ئه بوو جه هل لاي صه فا رىى گرت به پىغهمبهر (ﷺ) و ئازارى دا و قسهى پى و ت، پىغهمبهر (ﷺ) وه لامى نه دايه وه، خزمه تكارىكى عه بدولايى كوڤرى جودعانىش له سه روو صه فاوه له شوينى خوى بوو گوئى له وه بوو، ئىنجا چوو و چوويه ناو كوڤرى قوره شيه كان لاي كه عبه و له گه لىان دانىشت، هيندهى نه برد همزه به كه وانه كه يه وه له راوه وه هاته وه، ئه وكات همزه هيشتا بىباوهڤ بوو، ئافره ته خزمه تكاره كه چوو بو لاي همزه، ئه وكات پىغهمبهر (ﷺ) هه ستا بوو تا بگه رپىته وه بو مال وه، ئافره ته كه به همزهى وت: ئاي ئه گه ر ئه تبينى ئه بولحه كه م توڤزى له مه و بهر چى كرد به موحه ممه دى برازات، ئازارى دا و قسهى پى و ت، ئىنجا چوو تا چوويه كوڤرى قوره شى لاي كه عبه و له گه لىان دانىشت و قسهى له گه ل موحه ممه د نه كرد، همزه توورپه يى دايگرت و بى ئه وهى لاي هىچ كه س رابوه ستىت چوو تا ته و افىكى كه عبه بكات و هيوادار بوو ئه بوو جه هل ببينىت، كه چوويه مزگه وت بينى ئه بوو جه هل له ناو خه لكه كه دا دانىشتووه، خىرا چوو بوئى و كه گه يشته لاي به كه وانه كهى توند داى به سه ر سه رى ئه بوو جه هلدا، چهند كه سى له به نى مه خزووم هه ستان تا به رگرى لىبكه ن، وتيان ئهى همزه

(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۲۷.

(۲) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب وأمهاكم اللاتي أرضعنكم ويحرم من الرضاعة ما يحرم من النسب، الرقم ۵۱۰۰.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۶.

هرچی سهیر ده کهین تۆیش له ئایین هه لگه راویته ته وه، چه مزه ش وتی: جا کئی و چی شتی هه یه ریگرم بیته، به لئی، من شایه تی دده م موچه ممه د نیردرای خویه و ئه وهی ده یلیت حه قه، سویتند به خوا ده ست هه لئاگرم، ده ی ئه گه ر راست ده کهن ریگرم لئ بکه ن، ئه بوو جه هلیش وتی: واز بهینن له ئه بوو عوماره من زۆر به ناشیرینی قسم وتوو به برازا که ی، به وه ئازاری قوه ریشیش بو سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) که می کرد.^(۱)

کاتیک چه مزه موسلمان بوو ئیتر قوره یشه کان زانیان چه مزه به رگری له پیغه مبه ر (ﷺ) ده کات، بۆیه ده ستیان هه لگرت له هه ندئ له و ئازاردانه ی که ئه نجامیان ده دا.^(۲)

ژیانی چه مزه له مه دینه:

ئینجا چه مزه کوچی کرد بو مه دینه و له وئ مایه وه.^(۳)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) له مه دینه برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه، برایه تی خسته نیوان زهیدی کوری حارثه و چه مزه وه.^(۴)

یه کهم سریه که پیغه مبه ر (ﷺ) ناردی به سه ر کردایه تی چه مزه بوو، ئه وه ش له مانگی ره مه زان و پاش حه وت مانگ بوو له کوچی پیغه مبه ر (ﷺ) بو مه دینه، پیغه مبه ر (ﷺ) ئالایه کی سپی دایه ده ستی و سی که س له هاوه له کوچه ریه کانی له گه ل نارد، چه مزه ده یویست ری بگریته به و کاروانه ی قوره ییش که له شامه وه به ره و مه ککه ده هاته وه، که گه یشتنه سه یفولبه حر هه ردوو لا به یه ککه یشتن، به لام مه جدی کوری عه مری جوهه نی که هاوپه یمانی هه ردوو لا بوو، که وته نیوانیان و نه یه یشت جه نگ روو بدات، بۆیه ئه بوو جه هل و هاوه لانی به ره و مه ککه و چه مزه و هاوه لانی شی به ره و مه دینه گه رانه وه.^(۵)

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب سعد بن مالک بن خالد کنیته أبو سهل (ﷺ) - ذکر إسلام حمزة بن عبد المطلب و حمايته لرسول الله عند إيداء أبي جهل، الرقم ٤٩٠٦.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ١، ص ١٧٢.

(۳) أسد الغابة، ج ٢، ص ٦٧.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ١٢٢.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٦.

ههروه‌ها له غه‌زای ئه‌بوائیشدا که له مانگی صه‌فه‌ر روویدا و پاش دوانزه مانگ له کۆچی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، چه‌مزه‌ش تیایدا به‌شداری کرد و ئالاکه‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو، ئه‌وانه‌ی تیایدا به‌شدار بوون هه‌موویان له کۆچه‌ران بوون، ماوه‌ی پانزه شه‌و له مه‌دینه‌ ده‌رچوون و جه‌نگ رووی نه‌دا و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان گه‌رانه‌وه بو مه‌دینه.^(۱)

هه‌روه‌ها له غه‌زای زیلع‌شیره‌دا که له مانگی جومادیلئاخیره‌ی سالی دووهم و پاش شانزه مانگ له کۆچی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) روویدا، چه‌مزه به‌شداری کرد و ئالاکه‌ی به‌ده‌سته‌وه بوو، ئالاکه‌ش ئالایه‌کی سپی بوو، سه‌د و په‌نجا که‌س یان دوو سه‌د که‌س له کۆچه‌ران به‌ویستی خۆیان به‌شدار بوون تیایداو بریار بوو ری بگرن به‌کاروانیکی قوره‌یشیه‌کان که به‌ره‌و شام ده‌چوو، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان گه‌یشتنه‌ ده‌ل‌عشیره له نیوان یه‌نبوع و مه‌دینه‌دا، زانییان کاروانه‌که چه‌ند روژیک پیشتر چوو.^(۲) به‌شداری له جه‌نگی به‌دردا:

چه‌مزه له جه‌نگی به‌دردا به‌شداری کرد و روژیکی گه‌وره‌ی تیدا بینی.^(۳) چه‌مزه که له جه‌نگدا به‌شداری ده‌کرد بری مووی نه‌عامه‌ی پیوه بوو.^(۴) له جه‌نگی به‌دریشدا ئه‌وه‌ی پیوه بوو.^(۵)

سه‌ره‌تای جه‌نگه‌که جه‌نگی زۆرانبازی بوو، واته که‌سیک به‌رامبه‌ر به‌که‌سیک، ئه‌وه‌بوو شه‌یبه‌و عوتبه‌ی کورانی ره‌بیعه‌و وه‌لیدی کورپی عوتبه له بیباوه‌ران هاتنه‌ پیشه‌وه‌و داوای جه‌نگی به‌رامبه‌ریان کرد، ئه‌وه‌بوو سی له هاوه‌لانی پشتیوانان هاتنه‌ پیشه‌وه، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چه‌زی نه‌ده‌کرد له جه‌نگی یه‌که‌مدا پشتیوانان له پیشه‌وه‌ بن، بۆیه داوای کرد بگه‌رینه‌وه‌و نزای

^(۱) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۸.

^(۲) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۹.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۷.

^(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۸.

^(۵) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۱۰.

خیزی کرد بویان، قوره‌یشیه‌کان وتیان ئه‌ی موحه‌ممه‌د که‌سانی شی‌او له خزمانمان بنیره‌ بۆمان، ئه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) دا‌وای کرد له‌ کۆچه‌ران تا بچنه‌ پیشه‌وه‌، چه‌مزه‌ی کورپی عه‌بدولموطه‌لیب و عه‌لی کورپی ئه‌بوو طالبیب و عوبه‌یده‌ی کورپی حارث چوونه‌ پیشه‌وه‌، عوتبه‌ وتی: قسه‌ بکه‌ن تا بتانناسینه‌وه‌، چه‌مزه‌ وتی: من چه‌مزه‌ی کورپی عه‌بدولموطه‌لیبم، شیریی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی، عوتبه‌ش وتی: ها‌وبه‌رامبه‌ریکی چاک و ریزدار، منیش شیریی ها‌وپه‌یمانانم، ئه‌ی ئه‌و دوانه‌ کین له‌گه‌لت؟ ئه‌ویش وتی: عه‌لی و عوبه‌یده‌، هه‌مان وه‌سفی ئه‌وانیشی کرد، ئینجا به‌ وه‌لیدی کورپی وت: هه‌سته‌، به‌رامبه‌ر به‌ عه‌لی وه‌ستا، جه‌نگان و هینده‌ی نه‌برد عه‌ل وه‌لیدی گوشت، ئینجا چه‌مزه‌ عوتبه‌ی گوشت، ئینجا شه‌یه‌ به‌رامبه‌ر به‌ عوبه‌یده‌ وه‌ستا، عوبه‌یده‌ش به‌ ته‌مه‌نترینی ها‌وه‌لانی ئه‌و جه‌نگه‌ بوو، شه‌یه‌ دای له‌ پیتی عوبه‌یده‌و قاچی بری، خیرا چه‌مزه‌ و عه‌لی چوون بۆ شه‌یه‌و گوشتیان.^(۱)

یه‌کیک له‌و بیئاوه‌رانه‌ی له‌ جه‌نگی به‌دردا کوزرا سو‌فیانی کورپی عه‌بدولئه‌سه‌د بوو که‌ به‌ ده‌ستی چه‌مزه‌ کوزرا،^(۲) هه‌روه‌ها هه‌ریه‌ک له‌ شیه‌ی کورپی ره‌بیعه‌و طوعه‌یمه‌ی کورپی عه‌ددی گوشت.^(۳)

هه‌روه‌ها چه‌مزه‌ له‌ غه‌زای به‌نی قه‌ینووقاعدا به‌شداری کرد و ئالا‌هه‌لگری ئه‌و غه‌زایه‌ بوو، ئالا‌که‌شی ئالا‌یه‌کی سپی بوو، ئه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ مانگی شه‌وال و پاش بیست مانگ له‌ کۆچی بۆ مه‌دینه‌ و پاش غه‌زای به‌در گه‌مارۆی ئه‌م جووله‌کانه‌ی دا، ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ناپاکیه‌ک که‌ نواندیان، ترستیکی گه‌وره‌ نیشه‌ دلی ئه‌م جووله‌کانه‌و ناچار بوون ملکه‌چی فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بن و سامانه‌یان جیه‌یلن و به‌ خۆیان و ژن و منالیانه‌وه‌ مه‌دینه‌ جیه‌یلن.^(۴)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۷.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۷۵.

^(۳) نفس المصدر، ج ۲، ص ۱۲۲.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۹.

به‌شداری له جه‌نگی ئو‌حووددا:

له جه‌نگی ئو‌حووددا چه‌مزه له به‌رده‌م پی‌غه‌مبه‌ردا (ﷺ) بوو و به دوو شمشیره‌وه ده‌جه‌نگا و ده‌یوت من شیری خوام،^(۱) ده‌چوو‌ه پیش پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و پشت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و ده‌جه‌نگا،^(۲) خوی گه‌وره له‌سه‌ر ده‌ستی چه‌مزه سی و یه‌ک بی‌یاوه‌ری له‌ناو برد.^(۳)

کو‌یله‌یه‌ک به ناوی وه‌حشی چه‌مزه‌ی شه‌هید کرد،^(۴) وه‌حشی ده‌ل‌یت: من لای جو‌به‌یری کو‌ری مو‌طعی‌م بووم، جا جو‌به‌یر له غه‌زای به‌دردا مامی کو‌ژرابوو، پی‌ی وتم: ئه‌گه‌ر مامی مو‌حه‌مه‌د بکو‌ژیت ئه‌وه ئازاد ده‌که‌م، ئه‌وه‌بوو له روژی جه‌نگی ئو‌حووددا منیش چووم بو جه‌نگ، سی‌باع وتی: که‌س هه‌یه جه‌نگی به‌رامبه‌ریم له‌گه‌ل بکات؟ چه‌مزه هات بو‌ی و قسه‌یه‌کی ناشیری‌نی وت: به سی‌باع و وتی: ئایا دژایه‌تی خواو پی‌غه‌مبه‌ری خوا ده‌که‌یت؟ ئینجا هه‌لی‌کو‌تایه‌ سه‌ری،^(۵) تا‌که خه‌م و خه‌یا‌لم ئه‌وه بوو ئازاد بیم، بو‌یه چاووم له‌سه‌ر چه‌مزه بوو،^(۶) له پشت به‌ردیکه‌وه خووم بو مه‌لاس دا تا ده‌رفه‌تی چاکم ده‌ست که‌وت و به رمه‌که‌م لی‌مدا و دام له ورگی،^(۷) چه‌مزه هه‌ولیده‌دا هه‌ستیته‌وه به‌لام نه‌یتوانی و که‌وت، منیش گه‌رامه‌وه بو مه‌که‌ه و ئازاد کرام، ئینجا که فه‌تحی مه‌که‌ه کرا منیش چووم بو طائیف و له‌وی مامه‌وه، کاتیک خه‌لکی مه‌که‌ه ریکه‌ه وتنیان له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) کرد

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب سعد بن مالک بن خالد کنیته أبو سهل (ﷺ) - ذکر مناقب عم رسول الله (ﷺ) وأخيه من الرضاعة، الرقم ۴۹۰۲، صححه ووافقه الذهبي في التلخیص.

(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازي - هذا ما حفظ أبو بكر في أحد وما جاء فيها، الرقم ۳۷۹۰۵.

(۳) مسند الشاميين للطبراني، ما انتهى إلينا من مسند بشر بن العلاء أخي عبد الله ما انتهى إلينا من مسند بحير بن سعد - خالد عن عبد الله بن أبي بلال، الرقم ۱۱۴۷.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴۲.

(۵) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۶) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - باب من اسمه حمزة - حمزة بن عبد المطلب بن عبد مناف - واستشهد حمزة (ﷺ) يوم أحد، الرقم ۲۹۴۷.

(۷) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

بارم سهخت بوو و دهموت باشه مل بؤ کوئی بنیم؟ لهو خه مه دا بووم که که سیک منی بینی و وتی: چیه وا خه مبار ده تبینم؟ منیش وتم: وه لا من مامی موحه ممد کوشتووه و وا ده بینم ئهم خه لکه ش له گه لی ریککه وتون و نازانم به ره و کوئی راکه م؟ ئه ویش وتی: به خاو هه رکه س بچیت بؤ لای و شایه تومان به نیت ئه و نایکوژیت، منیش خیرا چوومه مه دینه و چوومه به رده می و به پیوه وه ستابووم و ئه ویش دانیشتبوو، سه ری به رز کرده وو فرمووی: تۆ وه حشیت؟ وتم: به لئی، ئینجا شایه تومانم هینا،^(۱) فرمووی: تۆ چه مزه ت کوشت؟ وتم: مه سه له که وایه که بیستووته؟^(۲) ئینجا فرمووی: ئاده ی بۆم باس بکه چۆن چه مزه ت کوشت مال ویران؟ منیش به سه رها ته که م بؤ گتیرایه وه،^(۳) پیغه مبه ر(ﷺ) فرمووی: (فهل تستطيع أن تغيب عني وجهك)، (ده ی ئه توانیت ده موچا وتم لی دوور بگریت)، منیش خۆم دوور ده گرت له پیغه مبه ر(ﷺ) تا وه فاتی کرد، ئینجا که سه رده می ئه بووبه کره ات و سوپای نارد بؤ یه مامه، منیش وتم: ئه چم تا موسه یله مه بکوژم به وه حه قی کوشتنه که ی چه مزه بکه مه وه،^(۴) له گه ل خه لکه که چووم و موسه یله مه م کرده چاو،^(۵) بینیم که سیک لای که له به ریکی دیواریک وه ستاوه و ده لیت و شتره ره شه یه کی پرچ بلاوه،^(۶) له گه ل یه کیک له پشتیوانان هه لمانکوتایه سه ری و به هه مان ئه و رمه ی که چه مزه م پی کوشتبوو دام له موسه یله مه،^(۷) رمه که م

(۱) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع

أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۲) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قتل حمزة بن عبد المطلب(ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۳) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع

أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۴) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قتل حمزة بن عبد المطلب(ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۵) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع

أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۶) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب قتل حمزة بن عبد المطلب(ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

(۷) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع

أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

دا له نیوهندی مه مکه کانی و له پشته وه رمه که ده رچوو، پشٹیوانیه کهش به شمشیر لیتیداو دای له سهری،^(۱) ئیتر خوا زانتره کاممان کوشتمان، ئه گهر من کوشتیتم ئه وه چاکترین کهس و خراپترین که سیشم کوشتون^(۲) (واته حه مزه و موسه یله مه).

وه حشی کاتیک له جهنگی ئو خوددا تهرمه کهی حه مزه ی بینی چوو به رمیک یان به خه نجه ریک سکی حه مزه ی هه لدری،^(۳) ئینجا جه رگی حه مزه ی هه لگرت و بردی بو هیند، چونکه ئه و ئافره ته هه ر له کاتی کوژرانی باوکیه وه له جهنگی به دردا به دهستی حه مزه نه زری کردبوو جه رگی حه مزه ی دهست بکه ویت،^(۴) ئه وه بوو که جه رگه که که وته دهست هیند، هیند جه رگه که ی جوی و دواتر تفییه وه، ئینجا هاته لای تهرمه که ی حه مزه و تهرمه که ی زیاتر شیواند.^(۵)

کوژرانه که ی حه مزه ش له روژی شه ممه و له نیوه ی مانگی شه والدا بوو.^(۶) کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) چوو یه سهر تهرمه که ی حه مزه و بینی چی لینه اتوه و چوئن تهرمه که ی شیوینراوه، فه رمووی: (لولا أن تجد صفیة فی نفسها لترکتها حتی تأکلها العافیة حتی یحشر من بطونها)،^(۷) (ئه گهر دلای صه فییه به رگه ی بگرتایه و پیی دلته نگ نه بوایه به دلناییه وه تهرمه که یم وا جیده هیشته تا گوشت خوړه کان بیانخواردایه تا له روژی دوا پیدا له ناو سکی ئه واندا حه شر بکرایه)، ئه وه بوو له نه میره یه کدا^(۸) کفنی کرد، هینده که م بوو که کاتیک سهری پی

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (رضی الله عنه)، الرقم ۴۰۷۲.

(۲) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع

أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

(۳) مصنف ابن أبي شيبة، الرقم ۲۶۰۶۶.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۷۹.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۰.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۸.

(۷) سنن أبي داود - كتاب الجنائز - باب في الشهيد يغسل، الرقم ۳۱۳۶.

(۸) جوزيک پوشاکی ئه و سهردهمه بوو.

داده پویشی قاچه کانی دهرده که وتن و کاتیکیش قاچه کانی داده پویشی سه ری دهرده که وت،^(۱) ئینجا پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: (مُدُوها عَلٰی رَاسِهٖ وَاخْعَلُوا عَلٰی رِجْلِهٖ الحُرْمَل)، (سه ری داپویشن و قاچه کانیشی به گوژالک داپویشن)، ئه و روژه جل و بهرگ که م بوو و کوژراویش زور بوو، بویه که س و دوو که س و سی که س له یه ک بهرگدا کفن ده کران.^(۲)

پیغه مبه ر(ﷺ) که تهرمی حه مزه ی بینی وا شیوینزا بوو، فه رمووی: (ئه گهر سه رکه وم به سه ر قوره یشدا به دلنیا ییه وه تهرمی سی دانه یان ده شیوینم)،^(۳) هاوه لانیش که بینیان پیغه مبه ر(ﷺ) چه نده دلگرانه، ده یانوت ئه گهر سه رکه وین به سه ریاندا وا تهرمیان ده شیوینن هیچ عه ره بیک شتی وای نه کرد بیت،^(۴) له گیرانه وه یه کی تردا هاتووه (لَئِنْ ظَفَرْتُ بِهِمْ لَأُكْمَلَنَّ بِسَعِينٍ رَجُلًا مِنْهُمْ)،^(۵) (ئه گهر سه رکه وم به سه ریاندا به دلنیا ییه وه تهرمی حه فتا دانه یان ده شیوینم) ئه وه بوو خوای گه وره ئایه تی دابه زاننده خواره وه (وان عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به).^(۶)

صه فیه ی خوشکی حه مزه گه یشت به علی و زویه یر و هه والی حه مزه ی پرس ی لئیان، ئه وانیش وایان نیشاندا که هه والی نازانن، صه فیه چوو بؤ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، ئه ویش فه رمووی: (من ده ترسم صه فیه عه قلی له ده ست بدات) بویه ده ستی خسته سه ر سنگی صه فیه و نزای بؤ کرد و داوای کرد بگه ریته وه، صه فیه ش ده گریا.^(۷)

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الجنائز - ذکر شهادة حمزة والصلاة علیه، الرقم ۱۳۵۵، قال الذهبي صحیح علی شرط مسلم، صححه الألبانی.

^(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب المغازي - هذا ما حفظ أبو بكر في أحد وما جاء فيها، الرقم ۳۷۹۰۸، صححه الألبانی.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب العين - من اسمه عبد الله - أحاديث عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - وما أسند عبد الله بن عباس(ﷺ) - مجاهد عن ابن عباس، الرقم ۱۱۰۵۱.

^(۴) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۱۶۳.

^(۵) شرح معاني الآثار - كتاب الجنائز - باب الرجل يقتل رجلا كيف يقتل، الرقم ۵۰۲۳.

^(۶) المعجم الكبير للطبراني - باب العين - من اسمه عبد الله - أحاديث عبد الله بن العباس بن عبد المطلب - وما أسند عبد الله بن عباس(ﷺ) - مجاهد عن ابن عباس، الرقم ۱۱۰۵۱.

^(۷) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۸۴۸، قال الذهبي سمعه أبو بكر بن عياش من يزيد و هما ليسا بمعتمدين.

صهفیه که هات دوو جلی همزه ی پی بوو، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) صهفیه ی بینی چه زی نه کرد صهفیه همزه به و شیوازه ببینیت، بویه زوبه ییری نارد تا ری نه دات همزه ببینیت، کاتیک زوبه ییر گه یشته لای صهفیه وتی: دایه گیان راوهسته، ئه ویش وتی: له سهر ریم لاچو، کاتیک بینی صهفیه واز ناهینیت وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) منی نارد بو لات، صهفیه که ئه وه ی بیست خیرا وهستا و دوو جله که ی گرتنه دهست و جلیکیان بو کفنی همزه بوو و ئه وه ی تریشیان بو کفنی پشتیوانییه ک بوو.^(۱)

پیغه مبه ر (ﷺ) نازناوی شیر ی خوا و گه وره ی شه هیدانی به هه شتیشی لیناوه. پیغه مبه ر (ﷺ) ده فهرمویت (سید الشهداء حمزة بن عبدالمطلب ورجل قام إلى إمام جائر فأمره ونهاه فقتله)،^(۲) (گه وره ی شه هیدان همزه ی کوری عه بدولموطه لیبه، ههروه ها پیاویک که بچیته لای دهسه لاتداریکی سته مکار و فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه ی لی بکات و دهسه لاتداره که ش ئه و پیاوه بکوژیت). سه باره ت به وه ی ئایا نوژی له سهر کراوه، هه رچه نده بری دهق هاتووه که همزه نوژی له سهر کراوه و له لایه ن هاوه لانه وه چه فتا جار نوژی له سهر کراوه، به لام به پی گیزانه وه ی صه حیح که له بوخاریدا هاتووه پیغه مبه ر (ﷺ) به هه موو شه هیدانی ئو حودی فه رموو (أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)، (من له روژی دوا پیدا شایه تم بو ئه مانه) بویه فه رمانی کرد به خویننه که یانه وه ئه سپه رده بکرین و نه شو ردرین و نوژی شیان له سهر نه کرا.^(۳)

هه ریه ک له همزه و عه بدولای خوشکه زای (عه بدولای کوری جه حش) له یه ک گو ردا ئه سپه رده کران.^(۴)

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۱۷۰.

(۲) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب سعد بن مالک بن خالد کنیته أبو سهل (ﷺ) - من قام إلى إمام جائر للحق فقتله فهو سيد الشهداء، الرقم ۴۹۱۲، ضعفه الذهبي في سير

أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۷۲، صححه الألباني في سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرقم ۳۷۴.

(۳) صحيح البخاري - كتاب الجنائز - باب الصلاة على الشهيد، الرقم ۱۳۴۳.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۰.

هريهك له نه بووبه كرو عومرو و على و زوبه ير دابه زينه ناو گوره كه و پيغه مبه ريش (ﷺ) له ليواري گوره كه دا دانيشتبوو.^(۱)

كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) له غه زاي ئوحدو كه رايه وه گويي لتيبوو ئافره تاني به ني عه بدولئه شهه ل بو كوژراوه كانيان ده گريان، پيغه مبه ر (ﷺ) فه رمووي: (به لام چه مزه كه س نيه بوي بگري)، نه وه بوو ئافره تاني پشتيوانان هاتن و ده گريان بو چه مزه، پيغه مبه ر (ﷺ) كه له خه وه ستا، هه ستايه سه رپن و فه رمووي: (وَيَحْمَنُ! مَا انْقَلَبْنَ بَعْدَ؟ مُزُوهُنَّ فَلْيَنْقَلِبْنَ وَلَا يَكْبِرِينَ عَلَى هَالِكٍ بَعْدَ الْيَوْمِ)،^(۲) (قورپان به سه ر، هيشتا نه گه راونه ته وه؟ برون بلين با بگه رينه وه وه له مرؤ به دواوه به سه ر هيچ مردوويه كدا نه گرين).

پيغه مبه ر (ﷺ) به هاوه لاني فه رموو (لما أصيب إخوانكم بأحد، جعل الله أرواحهم في جوف طير خضر، ترد أنهار الجنة، تأكل من ثمارها، وتأوي إلى قناديل من ذهب معلقة في ظل العرش، فلما وجدوا طيب مأكلهم ومشربهم ومقيلهم، قالوا من يبلغ إخواننا أنا أحياء في الجنة نرزق، لئلا يزهدوا في الجهاد ولا ينكلوا عن الحرب؟ فقال الله تبارك وتعالى: أنا أبلغهم عنكم، وأنزل الله ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا)،^(۳) (كاتيك براكانتان له ئوحدو كوژران، خواي گه وره روحي نه واني خسته ناو سكي بالنده ي سه وزه وه، ده يانبه نه لاي رووباره كاني به هه شت و له وي له به ره مه كاني به هه شت ده خون و ده گه رينه وه بو لاي چراي زي پيني هه لواسراو له سيته ري عه رشدا، كاتيک خوښي خواردن و خواردنه وه و شوي ني حه وانه وه يان به ديكرد و تيان كي هه وال بدات به براكانمان كه ئيمه له به هه شتداين و زيندووين و روزي ده دريبن، تا نه وانيش دوور نه گرن له جيهاد و له جهنگ نه ترسن، خواي گه وره فه رمووي: من

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۰.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الجنائز - باب ما جاء في البكاء على الميت، الرقم ۱۵۹۱، قال الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۹۱ حسن صحيح.

^(۳) سنن أبي داود - كتاب الجهاد - باب في فضل الشهادة، الرقم ۲۵۱۶، المستدرک على الصحيحين - كتاب الجهاد - شأن نزول آية ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا، الرقم ۲۴۵۸، قال الذهبي صحيح على شرط مسلم، حسنه الألباني في صحيح الترغيب و الترهيب، الرقم ۱۳۷۸.

ئەو دەگەیهنم، ئەو بوو خۆی گەورە ئایەتی دابەزاند (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ، فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ، يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ)، (هەرگیز و گومان مەبەن ئەوانەیی کە کوژران لە ڕۆژی خوادا مردوون (نەخێر وانیە) بەلکو ئەوانە زیندوون لای پەرورددگاریان ڕۆزی دەدرین، شادمان و دلخۆشن بەوێ کە خوا پێی بەخشیوون لە بەهرە و فەزلی خۆی شادمانن بەوانەیی (برا تیکۆشەرەکانیان) کە هێشتا نەگەشتوون پێیان لەدوای (شەهیدبوونی) ئەمان نەهیچ ترسێکیان لەسەرە و نە ئەوانە هیچ غەم و خەفەتیک دەخۆن، شادمان و دلخۆشن بەو بەهرەو زیاده فەزلی لە لایەن خواوە (پێیان دراوە) وە بەراستی خوا پاداشتی برواداران و ناکات)).

ئەبێ مەرئەد فەرموودەیهکی گێراوەتەووە کە حەمزە بۆی گێراوەتەووە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی (الزموا هذا الدعاء اللهم إني أسئلك باسمك الأعظم ورضوانك الأكبر)،^(١) (بەردەوام ئەم نزایە بکەن، خۆیە من داوات لێ دەکەم بە ناوی گەورەو بالات و بە رەزامەندی گەورەو بالات).

لە سەر دەمی موعاویەیی کورپی ئەبووسوفیاندا موعاویە فەرمانی کرد کانیاییک رابکێشتریت، ئەوانەیی ئێشەکەیان دەکرد نامەیان نووسی بۆ موعاویە کە هەر دەبیت ئەو جۆگەیه بەناو گۆرستانی ئوحووددا بڕوات، ئەویش نامەیی نووسی بۆیان گۆرەکان هەلدەنەووە، جابیر دەلیت: تەرمی شەهیدەکانم دەدی بەسەر شانی ئەو خەلکەووە بوون دەتوت خەوتون، پاچێک بەر قاچی حەمزەیی کورپی عەبدولموطەلیب کەوت، خۆین لە قاچی هات.^(٢)

(١) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - باب من اسمه حمزة - حمزة بن عبد المطلب بن عبد مناف - ما أسند حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ٢٩٥٩، ضعفه الألباني في ضعيف الجامع الصغير وزيادته، الرقم ١١٥٩.

(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ١١.

دوای مردنی مندالہکانی حمزہ هیچ وہچہیک له حمزہ نہمایه وه،^(۱)
 بویه ههرکس خوی بیاته وه سهر رهچلهکی حمزہ راست ناکات.
 په ندو وانه

گوپرایه لی بؤ حقی له ئاست ته مندا واتایه کی نیه، ئه گهرچی
 موحه ممه د(ﷺ) برازای حمزہ بوو، ههروه ها دوو سال له و بچوو کتریش
 بوو، دیاره ده زانین له کومه لگه مروییه کاندایه گشتی و کومه لگه ی کونی
 عه ره بییدا به تایبته مه سه له ی ریز و له پیشتر بوونی مام و ته من چهنده
 گرنگ بووه، به لام حمزہ گوپرایه لی ته واوی هه بوو بؤ پیغه مبه ر(ﷺ) و له
 ژیر فه رمان و بریاری ئه ودا ده جوولایه وه، جائه م نمونهش له مرودا دور
 نیه، ده کریت مندالیک له باوکی زانتر و له پیشتر بیت، وهک چون پیغه مبه ر
 ئیبراهیم به باوکی فه رموو باوکه گیان من زانستیکم بؤ هاتوو که بؤ تو
 نه هاتوو، ده ی شوینم بکه وه تا ریی راست نیشان بدهم، به لام خۆبه زلزانی
 ئازهر نه یه تیشته شوین کوره که ی بکه ویت، خو هه ر هه مان خۆبه زلزانی
 لای ئه بوو جه هل و چهن دینی تر هه بوو، به لام حمزہ پاریزراو بوو له و
 گوپراییه و شوین باوکی که وت، ئه مه سیفته ی دیاری ناو هاوه لان بووه،
 بزانی ئه بوو به کور و عومه ر و چهن دین گه وره هاوه لی تر بؤ به جیگه یانندی
 فه رمانی خوا چونه ژیر فه رمانی گه نجیکی نزیک به هه ژده سال (ئوسامه ی
 کوری زهید) تا جهنگی گه وره ترین ئیمپراتوریه تی ئه و سه رده مه بکه ن،
 ئه وه تا حمزه ش تا ئه و ساته ی گیانی سپارد له ریی ریازی خوادا له ژیر
 فه رمانی برازاکه یدا بوو و ئالای سوپاکه ی بؤ هه لده گرت، خوی ده چواند به
 شیر ی پیغه مبه ری خوا.

پیغه مبه ری خوا(ﷺ) به گوپرایه لی ته واوی بؤ بریارو فه رمانهکانی خوی
 گه وره هاوه لانی فیر کرد که ئه وانیش له فه رمانی خوا ده رنه چن، ئه وه تا
 هه رچه نده زور تامه زرویه تا توله ی حمزه بکاته وه و به شه هیدبوونی

(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۵۴۳.

ہمزہ زور دلگران ہو، کہ چہی کاتیک وہحشی بکوڑی ہمزه موسلمان
 دہبیت و بہ پتی بریاری خوا رژانی خوینی حہرام دہبیت، ئیتر پیغہمبہر (ﷺ)
 توورہبی خوئی وہلا دہنیت و ہموو ہنگاویکی بہرامبہر بہ بکوڑی مامی و
 یہکیک لہ سہر کردہ گہوہرکانی ناو سوپا و دہولہ تہ کہی تہنہا ئہ وہیہ داوای
 لیدہکات دہتوانیت دہموچاوتہم لی دوور بگریت؟ ئہویش نہک بہ فہرمان و
 واجب بوون، بہ لکو و ہک داواکاری پتی فہرموہ، چونکہ لہ دہستہ واژہ کہ دا
 ہاتوہ (دہی ئایا دہتوانیت دہموچاوتہم لی دوور بگریت)، بہ لی لہ ئاست
 فہرمانی خوادا ویست و نیازہ شہخسیہکان ہیچ بہ ہایہ کیان نیہ، ئہوہش
 پیغہمبہر (ﷺ) کینہی دلی خوئی دہخواتہوہ و ہک خوای گہورہ لہ سیفہتی
 باوہر داراندا دہفہرمویت (والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس).

۹۹۹. حہمظلی کوری شہریق (ﷺ)

ناوی حہمظلی کوری شہریق کوری غانیمی کوری عامیری قورہیشی
 عہدویہ، دوا و ہفاتی پیغہمبہریش (ﷺ) ژیا و لہ فتوحاتی ئیسلامیدا
 بہ شداری کرد، دواتریش بہ نہخوشی تاعوون کوچی دواپی کرد.^(۱)

۱۰۰۰. حہمنہی کچی جہحش (ﷺ)

ناوی حہمنہی کچی جہحشی کوری ریابی کوری یہعمہری ئہسہدیہ،
 خوشکی زہینہبی کچی جہحشی خیزانی پیغہمبہر (ﷺ) و دایکی باوہر دارانہ،
 دایکی ناوی ئومہیمہی کچی عہبدولموطہلیبہ کہ پووری پیغہمبہری
 خواہ (ﷺ)،^(۲) ئومہیمہی دایکی حہمنہ تا سہردہمی خہبہر مایہوہو
 پیغہمبہر (ﷺ) لہ خہبہردا چل کؤل خورمای پندا.^(۳)

^(۱) أسد الغابۃ، ج ۲، ص ۷۴.

^(۲) أسد الغابۃ، ج ۷، ص ۷۸.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۵.

برایه کیشی هه بوو به ناوی عه بدولای کورپی جه حش که پیش ئه وهی پیغه مبه‌ر (ﷺ) بچیته مالی ئه رقه مه وه موسلمان بوو و به شداری هه ردوو کۆچی حه به شهی کرد. (۱)

برایه کی تری ناوی عه بد بوو که به ئه بوو ئه حمه د ناسرابوو، ئه ویش له کۆچه رانی حه به شه بوو و دواتر هاته مه دینه و هاوه لئی نزیک پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو. (۲)

هه ریه ک له حه منه و عه بدولای برای و هه ردوو براهی تریان ئه بوو ئه حمه د و عوبه یدولا و زهینه بی خوشکیان کۆچیان کرد بۆ حه به شه، ئه وه بو له وئ میزده که ی زهینه ب بوو به مه سیحی و له وئش به مه سیحیه تی مرد. (۳) حه منه سه ره تا ژنی موضعه بی کورپی عومه یر بوو، ئه وه بوو له جهنگی ئو حوددا موضعه ب شه هید بوو. (۴)

حه منه ده لیت: - له جهنگی ئو حوددا - پیتم و ترا براهت کوزرا، وتم: *إنا لله وإنا إليه راجعون، وتیان میزده که شت کوزرا، وتم: ئای چند به داخ و خه فه ته، پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه رمووی: (إن للزوج من المرأة لشعبة ما هي لشيء)،* (۵) (ئافره ت هاو خۆ بوو نیک ی هه یه بۆ پیاو که بۆ که سی تر نیه تی)، پیغه مبه‌ر (ﷺ) به حه منه ی فه رموو بۆچی وات وت: بۆ موضعه بی میزده ت؟ ئه ویش وتی: ئه ی پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئاخۆ هه تیو که وتنی منداله که یم هاته به رچاو. (۶)

حه منه له موضعه ب کچیک ی هه بوو به ناوی زهینه ب. (۷)

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۱۹۵

(۲) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۳۱

(۳) أسد الغابة، ج ۳، ص ۱۹۵

(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۷۸

(۵) سنن ابن ماجه - أبواب الجنائز - باب ما جاء في البكاء على الميت ، الرقم ۱۶۵۵، المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ومن نساء قریش اللاتی روین عن رسول الله - ذکر أم حبیبة واسمها حمنة بنت جحش (ﷺ) - إن للزوج من المرأة لشعبة ما هي لشيء، الرقم ۶۹۹۹، سکت عنه الذهبی، ضعفه الألبانی فی صحیحی و ضعیف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۵۹۰.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۴۸

حه منه خویشی له غه زای ئو خوددا به شداری کرد و ئاوی ده گنرا بو
 هاوه لان و برین پیچی برین دارانی ده کرد و یارمه تی ده دان.^(۱)
 دواتر هه منه شووی کرد به طه لحه ی کوری عوبه یدولا بوو و مندالیکیان
 بوو به ناوی موحه ممه د که دواتر له جهنگی جه مه لدا طه لحه و موحه ممه دی
 کوریشی کوژران،^(۲) کورینکی تریشیان هه بوو به ناوی عیمران که فهرمووده ی
 له هه منه ی دایکیه وه گنرا وه ته وه.^(۳)
 هه منه کاتیک موحه ممه دی بوو بردی بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش
 ناوی نا موحه ممه د.^(۴)

حه منه به کیک بوو له و که سانه ی که له مه سه له ی ئیفکدا تیکه وت،
 مه سه له ی ئیفکیش ئه و بوختانه بوو که کرا بو دایکی باوه رداران عائیشه
 گوايه تووشی زینا بووه، ئه وه بوو چهند هاوه لیک پیغه مبه ر (ﷺ) به هه له
 که وتنه ئه و هه له وه، ئه وانیش بریتی بوون له هه سسانی کوری ثابتی
 شاعیری پیغه مبه ر (ﷺ) و میسطه ح و هه منه، خوی گه وره له و باره وه
 ئایه تی دابه زانده خواره وه:

(إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ
 مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ)

(بیگومان که سانی که ئه و بوهتانه یان (بو عائیشه ی خیزانی پیغه مبه ر (ﷺ))
 هه له بست دهسته یه بوون له خو تان (با مونا فیکیشیان تیا بوو) و مه زانن
 ئه و (بوهتانه) شه ر و خراپه بو تان (وانی یه) به لکو خیر و چاکه یه بو تان بو
 هه ریه ک له وانه هه یه له تاوان به و ئه ندازه ی هه ولی داوه (له و بوهتانه دا) وه
 ئه و که سه یان که به شی گه وره ی بوختانه که ی گرتنه ئه ستو (که عه بدوللای

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۶.

(۲) المستدرک على الصحيحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب طلحة بن عبید الله التیمی (رضی الله عنه).

- ذکر أربع كان طلحة فيها سلف النبي، الرقم ۵۶۴۱.

(۳) المستدرک على الصحيحین - کتاب الطهارة - أحكام الاستحاضة، الرقم ۶۱۹.

(۴) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۶۰۸.

کوری ئوبه‌ی بوو) (له پوژی دواییدا) بۆ ئه‌وه سزای هه‌ره گه‌وره)،^(۱) بۆیه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی کرد هه‌شتا جه‌لد هه‌شتا جه‌لد درا له‌و سنی که‌سه.^(۲) عائیشه ده‌لێت: له‌ناو خیزانه‌کانی پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش رکه‌به‌رم بوو، که پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌باره‌ت به‌و مه‌سه‌له‌یه پرسیا‌ری لێکرد زه‌ینه‌ب وتی: به‌خوا ته‌نها خێر ده‌زانم، به‌وه خوا له‌و بوه‌تانه پاراستی، به‌لام هه‌منه‌ی خوشکی له‌به‌ر خوشکه‌که‌ی به‌رامبه‌رم وه‌ستاو تیکه‌وت.^(۳) هه‌منه له‌ مزگه‌وتی مه‌دینه له‌ دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) نوێژی ده‌کرد، جا‌ریک پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بی‌نی له‌نیوان دوو پایه‌ی مزگه‌وتدا په‌تیک به‌ستراوه، فه‌رمووی: ئه‌و په‌ته‌ چیه. وتیان ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌منه‌ی کچی جه‌حش تا ده‌توانیت به‌پیوه‌ نوێژ ده‌کات، که توانای نه‌ما خۆی ده‌گریت به‌و په‌ته‌وه، ئه‌ویش فه‌رمووی: (لِئَصْلَ مَا أَطَاقَتْ، فَإِذَا أُغِيثَ فَلْتُجْلِسْ)، (با تا توانای هه‌یه نوێژ بکات، که توانای نه‌ما با دابنیشیت)،^(۴) به‌لام گێرانه‌وه‌تی تر هاتوو که ده‌لێت: دایکی باوه‌رداران زه‌ینه‌ب وایکردوو، ئیبن هه‌جر ده‌لێت: پێشده‌چیت هه‌ردووکیان وایان کردیت.^(۵) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ ده‌ستکه‌وته‌کانی خه‌بیه‌ردا سی کۆل خورمای دا به‌ هه‌منه.^(۶)

رووداوی ئیفک له‌ غه‌زای موره‌سیعدا روویدا له‌ سالی پێنجه‌می کۆچیدا،^(۷) هاوکات هه‌منه هه‌شتا جه‌لده‌که‌ی لێدرا و به‌وه تاوانه‌که‌ی له‌سه‌ر نه‌ما، دواتر هه‌منه هه‌ر له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لێی

(۱) مشکل الآثار للطحاوی، الرقم ۲۴۹۴.

(۲) مسند أبي يعلى الموصلي - مسند عائشة أم المؤمنين (رضي الله عنها)، الرقم ۴۹۲۲.

(۳) صحيح مسلم - كتاب التوبة - باب في حديث الإفك وقبول توبة القاذف، الرقم ۲۷۷۰.

(۴) سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب النعاس في الصلاة، الرقم ۱۳۱۲، قال الألباني صحيح دون ذكر حمنة.

(۵) فتح الباري، ج ۳، ص ۳۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۱.

(۷) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۵۳.

عاجز نه بوو، به لگو له غه زای خه ببه ردا دواتر که ده سته که و ته کانی خه ببه ر دابه شکر سى کؤل خورماى به خشى به حه منه،^(۱) دهى غه زای خه ببه ریش له سالى حه و ته مى کؤچيدا^(۲) بوو، واته دوو سال دواى رووداوى ئيفک. بؤيه ئه مه به لگه يه که له سه ر ئه وهى موسلمان ده که و يته هه له وه و هاوه لانیش وهک موسلمانانى تر که و تونه ته هه له وه و ته و به يان کردو وه و به په يره وى ئه و حه ددهى خوا دایناوه بؤ تاوانه کان رازى بوون و پاک بوونه ته وه.

۱۰۰۱. حه منهى کچى ئه بوو سوفيان (ﷺ)

ناوى حه منهى کچى ئه بوو سوفيانى کورپى حه ربه، ئوممو حه بيبه پيشنيازى کرد بؤ پيغه مبه ر (ﷺ) تا به هاوسه رى بگريت.^(۳)

۱۰۰۲. حه منهنى کورپى عه وف (ﷺ)

ناوى حه منهنى کورپى عه وفى کورپى عه دعه وفى قوره يشيه،^(۴) دايكى ناوى شيفائى کچى عه وفه،^(۵) حه منه ن کورپى کى هه بوو به ناوى عياض.^(۶) براهه کى هه بوو به ناوى ئه سوهد که ئه ميش هاوه لى پيغه مبه ر (ﷺ) بوو و ماوه يهک پيش فه تحى مه ککه کؤچى کرد بؤ مه دينه.^(۷)

برايه کى هه بوو به ناوى عه بدوره حمانى کورپى عه وف،^(۸) ئه م برايى يه کيک بوو له ده موژده پيدراوانى به هه شت و يه کيک له يه که مين موسلمان

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۱.

(۲) سير اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۵۸۶.

(۳) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۱۹۳۰۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۶.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۶.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۱۳۵.

(۸) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۶.

بوان و له به شداربوانی به در،^(۱) له سهردهمی پیغه مبه ر(ﷺ) و نه بووبه کر و عومه ر و عوئمانیشدا فه توای ده دا.^(۲)

حه منهن هرچه نده موسلمان بووبوو به لام کؤچی نه کرد بؤ مه دینه و نه چوویه مه دینه و هر له مه ککه مایه وه، ته مه نیکی دورودریژی هه بوو، نزیکه ی سهد و بیست سال ژیا، نیوه ی ته مه نی له سهردهمی نه فامیدا به سهر برد و نیوه که ی تریشی له موسلمانیتیدا به سهر برد،^(۳) حه منهن هر له مه ککه مایه وه و جینی نه هیشت تا کؤچی دوایی کرد.^(۴)

۱۰۰۳. حه نبه لی کورپی خاریجه (ﷺ)

ناوی حه نبه لی کورپی خاریجه یه، ئەم هاوه له ده لیت: له گه ل پیغه مبه ری خوادا(ﷺ) به شداریم کرد له غه زای حونه یندا و بؤ نه وانه ی سواره ن بؤ ئەسپه که یان دوو پشک و بؤ خاوه نه که شی یه ک پشکی دیاری کرد.^(۵)

۱۰۰۴. حه نه شی کورپی عه قیل (ﷺ)

ناوی حه نه شی کورپی عه قیل، هاتوو ته خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ) و پیغه مبه ر(ﷺ) باسی ئیسلامی بؤ کردوو وه ئەمیش موسلمان بووه.^(۱) میسوهری کور مه خره مه ده لیت: جاریک له گه ل عومه ر بؤ حه ج ده چووین، ریمان ده کرد که یه کینک هاواری کرد راوه ستن، ئیمه ش راوه ستاین، کابرا وتی: پیغه مبه ری خوادا(ﷺ) له ناوتاندا یه؟ عومه ر وتی: ئاگات له خۆته چی ده لیت؟ ئەو وه فاتی کردوو وه، کابرا ویستی بروات، لایه کی کرده وه و وتی:

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۶۸.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۴۰.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۶.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۹.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۹.

دوای ئه و کئی هاته شوینی؟ وتی: ئه بووبه کر، کابرا وتی: ئیستا له ناوتاندايه؟
 عومه ر وتی: مردووه، کابرا ویستی بپروات و پشتی هه لکرد، لایه کی
 کرده وه و وتی: دوای ئه و کئی چووته شوینی؟ وتی: عومه ر، کابرا وتی:
 ئیستا له گه لئانه؟ عومه ر وتی: ئه مه یه که قسه ت له گه ل ده کات، کابرا وتی:
 ده ی فریام که وه، عومه ر وتی: تو کینیت؟ وتی: من حه نه شی کوری عه قیلم،
 له ری بی به نی جو عال گه یستم به پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش بانگه یشتی کردم
 بو ئیسلام و منیش موسلمان بووم، ئینجا بری ئاوی پیدام تا بیخومه وه،
 تا ئیستاش ئه و ئاوه نه بر او وه برسیم بی تیرم ده کات و تینوویش بم
 تینویتیم ناهیلیت، ده ساله من و ژن و منالم وا ده ژین و له شوینی خۆم
 روژانه پینچ جار نویژ ده کم و روژووی ره مه زان ده گرم و له ده ی
 زیلحه ججه دا قوربانی ده کم، پیغه مبه ر (ﷺ) وا فیری کردم، به لام ئه مسال
 په کم که وتوو وه ئاوه که نه ما وه، عومه ر وتی: فریات ده که وم، بمبه بو سه ر
 ئاوه که، میسوهر ده لیت: ئینجا چووین و دواتر که هاتینه وه پرسیارمان کرد
 له خاوه ن ئاوه که ئه ری حه نه ش چی ده کات، ئه ویش وتی: مردووه و ئه وه
 گو ره که یه تی، عومه ر سوژی بو ی جوولا و نزای خیر و داوی لیخوشبوونی
 بو کرد. (۱)

دیاره ئه م هاوه له زور که م چووته خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) چونکه ته نها
 بری رینمایی لیوهرگرتوو که فهرزه کانن، ئیتر ئه وانه ی جیبه جی کردوو وه
 زور نه چووته وه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) تا وه فاتی کردوو ه.

۱۰۰۵. حه نطه بی کوری حارث (رضی الله عنه)

ناوی حه نطه بی کوری حارثی کوری عوبهیدی قوره یشتی مه خزوومیه،
 کونیه که ی ئه بوو عه بدولایه، له روژی فه تحی مه ککه دا موسلمان بوو،
 کوریککی هه بوو به ناوی عه بدولا که کونیه که ی به ناوی ئه وه وه بوو و

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۱.

فهرموده يه كيشى له باوكيه وه گيړاوه ته وه.^(۱)
 حه نطه ب ده لیت: بیستم له پیغهمبه ر(ﷺ) ده یفه رموو (ئهبوو به کر و عومه ر
 بو ئایین وهک بیستن و بینین وان له سه ردا)، ئیبن ئه ثیر ده لیت: سه نه دی
 لاوازه.^(۲)

به لام ترمذی پیی وایه حه نطه ب نه گه یشتوو ته خزمه ت پیغهمبه ر(ﷺ).^(۳)

۱۰۰۶. حه نطه لی کوری ضیرار(ﷺ)

ناوی حه نطه لی کوری ضیراری کوری حوصه ینه، ده شوتریت ناوی
 حه نطه له یه، که سیکه ته مه نی زوری کردوه، له سه رده می نه فامیدا ژیاوه و
 دواتر موسلمان بووه.^(۴)

حهنطه ل ده لیت: جاریک له گه ل پاشایه کی عه ره بدا بووم که پیی وتم:
 سویند به خوا حه زم ده کرد کویله ی کویله یه کی حه به شی سه ر روتاو ه بم
 به لام ده رباز بم له خراپه و سزای روژی دواپی.^(۵)

به لام هیچ ده فیک نه هاتوو ه چوو بیته خزمه ت پیغهمبه ر(ﷺ) و له و کاته دا
 موسلمان بوو بیته.

حهنطه ل له سه رده می خیلافه تی عه لی کوری ئه بی طالیدا به شداری
 جهنگی جه مه لی کرد و له و جهنگه دا کوژرا، ئه و کات ته مه نی نزیکه ی سه د
 سال ده بوو.^(۶)

ئهمه ش جی پیسپاره که سیکی ته مه ن سه د سال به شداری جهنگ بکات،
 به تایبه ت جهنگی که زوربه ی هاوه لان که ناریان لی گرت و به فیتنه یان ده زانی.

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۲.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۸۰.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۲۱۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۸۲.

^(۵) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۱۱۲.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۸۲.

۱۰۰۷. حەنظەلەى كورپى حىذىم (ﷺ)

ناوى حەنظەلەى كورپى حىذىمى كورپى حەنىفەى مالىكىە، كونيەكەى ئەبوو عوبەيدە،^(۱) ھەم خۆى و باوكى و باپپىرىشى هاوھلى پىغەمبەر (ﷺ) بون.^(۲)

حەنظەلە دەلىت: حەنىفەى باپپىرم بە حىذىمى باوكى وت: كورپەكانم بۆ كۆبكەرەوہ دەمەوئەت وەسىيەتەن بۆ بكام، ئەوئش ھەموويانى كۆكردەوہ، حەنىفە وتى: وەسىيەتم بۆتان ئەوہىە ئەم ھەتىوہى لە مالاكەمدايە سەد وشتىرى بۆ ھەيە، حىذىم وتى: بابە گيان من بىستومە مندالەكانت دەلىتن لاي باوكمان دەلىتن باشە، بەلام كە مرد ئەوہ دەكەين كە دەيكەين و وەسىيەتەكەى ناھىئىنە دى، ئەوئش وتى: دەى با داوہرى نىوان من و ئىوہ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىت، حىذىم وتى: رازىن، ئەوہبوو حىذىم و حەنىفەى باوكى چوون و حەنظەلەش لەگەليان بوو ئەوكات ھىشتا مندال بوو و لە پشت باوكىوہ بوو، كە چوونە خزمەت پىغەمبەرى خوا (ﷺ) سەلاميان لىكرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: ئەى ئەبوو حىذىم بۆچى ھاتوئت؟ ئەوئش وتى: لەبەر ئەمە ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئىنجا داي بەسەر رانى حىذىمدا، حەنىفە وتى: من دەترسم كتوپر بمرم، بۆيە وىستم وەسىيەت بكام و وەسىيەتم كرد بۆ ئەو ھەتىوہى لە مالاكەمدا ھەيە سەد وشتىر بەشى بىت كە ئىمە لە سەردەمى نەفامىدا پىمان دەوت موطەبىيەبە، پىغەمبەر (ﷺ) زۆر توورە بوو تا توورەبىمان لەنىو چاوانىوہ بەدىكرد، دانىشتبوو، خىرا جوولا و لەسەر ئەژنۆكانى دانىشت و فەرمووى: (لا، لا، لا الصدقة خمس، والا فعشر، والا فخمس عشرة، والا فعشرون، والا فخمس وعشرون، والا فثلاثون، والا فخمس وثلاثون، فإن كثرت فأربعون)، (نا، نا، نا، صەدەقە پىنج بىت، ئەگەر نا زۆر بوو با دە بىت، يان زۆرتر بوو با پانزە بىت، يان با بىست بىت، يان با بىست و پىنج بىت، يان با سى بىت، يان با سى و پىنج بىت، يان ئەگەر ھەر زۆر بوو

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۸۱

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۳.

با چل بیت)، ... ئینجا حەنظلە لەی نزیک کردەووە لە پیڤەمبەر (ﷺ) و وتی: من مندالی پیڤەشتوو و مندالی بچووکتیشم هەیه، بچووکتیرینیان ئەمەیه، دەی ئەی پیڤەمبەری خوا (ﷺ) نزای بۆ بکە، پیڤەمبەریش (ﷺ) دەستی هینا بەسەریدا و فەرمووی: (بارک الله فیک)، ذیال دەلیت: دەی دەمیینی کەس دەهینرا بۆ لای حەنظلە کە وەرەمی هەبوو یان ئاژەل دەهینرا کە وەرەمی هەبوو، حەنظلە تفی دەکرده سەر دەستی و دەیوت بەناوی خوا و دەستی دەخستە سەر سەری و لەسەر ئەو شوین دەستە پیڤەمبەر (ﷺ) دەستی دادەنا و دواتر دەیهینا بەسەر ئەو شوینەداو ئەو وەرەمە نەدەما.^(۱)

حەنظلە دەلیت: پیڤەمبەری خوا (ﷺ) پیی خۆش بوو هەر کەسێک بانگ دەکریت بەو ناوەوە بانگ بکریت کە خۆی زۆر پیی خۆشەو بەو کونیه‌وە بانگ بکریت کە خۆی زۆر حەزی لێیه‌تی.^(۲)

۱.۰۸. حەنظلە لەی ئەنصاری (ﷺ)

ناوی حەنظلە لەی کورپی ئەبی حەنظلە یە، لە پشتیوانانە، پیشتنویژی مزگەوتی قوبیا بوو.^(۳)

۱.۰۹. حەنظلە لەی کورپی ئەبی حەنظلە (ﷺ)

ناوی حەنظلە لەی کورپی ئەبی حەنظلە لەی ئەقەفیه، دواتر لە حیمص نیشتەجی بوو.^(۴)

حەنظلە دەلیت: کاتیکی خۆر بەرز دەبوویەووە و هەرچی خەلکە دەچوو یەو،

(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصریین (ﷺ) - بقية حديث حنظلة بن حذیم (ﷺ)، الرقم ۲۰۹۹۶، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۲) الأدب المفرد للبخاري، الرقم ۸۴۸، المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۴۱۵، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۴۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۴.

پینگه مبهەر (ﷺ) ده چوو به مزگه وت و دوو یان چوار رکات نویژی ده کرد و ته ماشای ده کرد بزانیته کهس هه به له مزگه وتدا، ئینجا ده چوو. (۱)

۱.۱۰. هه نظله له ی کوری ربیع (ﷺ)

ناوی هه نظله له ی کوری ره بیعی کوری سه یغیه، کونیه که ی ئه بوو ربیعیه، به هه نظله له ی کاتیب ناسرا بوو، چونکه نووسه ری خزمهت پینگه مبهەر (ﷺ) بوو. (۲)

برایه کی هه بوو به ناوی ره باح که ئه میش هاوه لی پینگه مبهەر (ﷺ) بوو. (۳)

هه نظله ده لیت: جاریک ئه بوو به کر دای به لامداو وتی: ئه ی هه نظله له حالت چۆنه؟ وتم: هه نظله له توشی دوورووی بووه، ئه ویش وتی: سو بجانه لا ئه وه چی ده لیت؟ منیش وتم: کاتیک لای پینگه مبهری خوائن (ﷺ) که باسی دۆزهخ و به هه شتمان بۆ ده کات و ده زانین له بهر چاومانه و به چاوی خۆمان ئه و شتانه ده بینین، که چی که لای پینگه مبهەر (ﷺ) ده پۆین گه مه و به زمی ژن و مندال و بژیوی ژیان سه رقالمان ده کات و زور شتمان بیر ده چیته وه، ئه بوو به کریش وتی: ده ی به خوا ئیمه ش هه ر واین، بۆیه له گه ل ئه بوو به کر چووین بۆ لای پینگه مبهری خوا (ﷺ) و وتم: ئه ی پینگه مبهری خوا (ﷺ) هه نظله له توشی نیفاق بووه، پینگه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: چی بووه؟ وتم: ئه ی پینگه مبهری خوا (ﷺ) کاتیک لای توین که باسی دۆزهخ و به هه شتمان بۆ ده که یته و ده زانین له بهر چاومانه و به چاوی خۆمان ئه و شتانه ده بینین، که چی که لای تو ده پۆین گه مه و به زمی ژن و مندال و بژیوی ژیان سه رقالمان ده کات و زور شتمان بیر ده چیته وه، پینگه مبهری خوائش (ﷺ) فه رمووی: (والذي نفسي بيده إن لو تدومون علي ما تكونون عندي، وفي الذكر،

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۴۹، قال ابن سکن سنده حمصي و هو غير مشهور، انظر (الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴).

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۳۹.

لصافحتكم الملائكة على فرشكم وفي طرقكم، ولكن يا حنظلة ساعة وساعة)، (سويند به وهى گيانى منى به دهسته، ئەگەر لەسەر ئەو بارە بەردەوام بن كه لاى منن و له زىكر بەردەوام بن، ئەوه فریشتەكان لەسەر جینگەكانتان و له سەرە رىكانتاندا تەوقەتان لەگەڵ دەكەن، بەلام ئەى حەنظەلە ساتەو ساتە)، سى جار ئەمەى فەرموو.^(۱)

جارىك پىغەمبەرى خوا(ﷺ) حەنظەلەى وهك هەوالگر نارد بۆ طائىف، ئەویش چوو و گەرايهوهو هەوالى بۆ پىغەمبەرى خوا(ﷺ) هینا، پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (صدق ارجع إلى منزلک فإنک قد شهدت اللیلة)، (راست دەكەیت، بگەرێرەوه بۆ مالى خۆت چونكه تۆ ئەمشەو بەشدار بوویت) ئینجا كه حەنظەلە چوو پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (ائتموا بهذا وأشباهه)، (پیتشەنگى بكەن بەمەو هاوشیۆهكانیەوه). واتە ئەمەو هاوشیۆهكانى بكەنە پیتشەواى خۆتان، جا قەیسى كورێ زوهەیر ئەم فەرمودەى گىراوهتەوهو دەلیت: لەگەڵ حەنظەلە چووین بۆ مزگەوتەكەى فوراتى كورێ حەبیان، كاتى نوێژ هات، فورات پى وت: پیتشكەوه پیتشونێژى بكە، ئەویش وتى: من پیتش تۆ ناكەوم، چونكه تۆ هەم تەمەنت لە من زیاترەو هەم پیتش من كۆچت كردووهو مزگەوتەكەش مزگەوتى تۆیە، فوراتیش وتى: بیستوومه پىغەمبەر(ﷺ) سەبارەت بە تۆ شتیكى فەرموو ئیتر هیچكات پیتش تۆ ناكەوم، ئینجا ئەم فەرمودەى بۆ حەنظەلە گىرايهوه.^(۲)

حەنظەلە دەلیت: لەگەڵ پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بەشدارى غەزایەك بووین، دامان بە لاى ئافرهتیکدا كه كوژرا بوو و خەلكى لەسەر تەرمەكەى بوون، پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووى: (ماكانت هذه لتقاتل، أدرك خالد فقل له لا تقتل ذرية ولا عسیفا)،^(۳)

(۱) صحیح مسلم - كتاب التوبة - باب فضل دوام الذكر والفكر في أمور الآخرة، الرقم ۲۷۵۰.

(۲) تاریخ دمشق لابن عساکر، ج ۱۵، ص ۳۲۷، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۵۱۰۷.

(۳) صحیح ابن حبان - كتاب السير - باب الخروج وكيفية الجهاد - ذكر خبر ثاب يدل على أن النساء والصبيان من أهل الحرب يقتلون إذا قاتلوا، الرقم ۴۷۹۱، و قال ابن كثير قلت وصح قول ابن الرقي أنه لم يرو سوى حديثين، أولاً: عن حنظلة الكاتب قال سمعت رسول الله يقول من حافظ على الصلوات

(نه ده بوو ئه و ژنه بکوژریت، بگه به خالید و پیتی بلی ژن و مندال و کریگرته ی ناچار مه کوژه).

ئیین چه جهر ده لیت: ره باحی برای له گه ل پیغه مبهری خوادا (ﷺ) بوو و ئه و غه زایه ش غه زای حونه یین بووه،^(۱) جا ده کریت هم ره باح و هم چه نظله له شو و غه زایه دا به شدار بووبن و پیکه وه له خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) بووبن و ههردووکیان ئه و رووداوه یان دبییت و گیزا بیتیانه وه، چونکه ههردوو ریوایه ته که به سه نه دی وهرگیرا و هاتون.

چه نظله دوا ی وه فاتی پیغه مبهردا (ﷺ) ژیاو له جهنگی قادسیه شدا به شداری کرد،^(۲) له جهنگه کانی تری عیرا قدا له گه ل خالیدی کوری وه لیددا به شداری کرد.^(۳)

له سه رده می خیلافه تی عه لی کوری ئه بوو طالبیدا له جهنگی جه مه لدا به شداری نه کرد هه رچه نده سه ر به به ره ی عه لی کوری ئه بی طالب بوو.^(۴) چه نظله له له کووفه داده نیشته، دواتر کووفه ی جیهیشت، چونکه له و شماره دا که سانیک هه بوون قسه یان دهوت به عوثمانی کوری عه ففان.^(۵) چه نظله یه کیک بوو له و هاوه لانه ی که دووری گرت له فیتنه ی نیاوان هاوه لان.^(۶)

الخمس برکوعهن وسجودهن ووضوئهن ومواقبتهن وعلم أنهم حق من عند الله دخل الجنة أو قال وجبت له تقرد به احمد وهو منقطع بين قتادة وحنظلة والله أعلم والحديث الثاني رواه احمد ومسلم والترمذي وابن ماجه من حديث سعيد الجريري عن أبي عثمان النهدي عن حنظلة لو تدمون كما تكونون عندي لصافحتكم الملائكة في مجالسكم وفي طرقكم وعلى فرشكم ولكن ساعة وساعة (البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴۲) قال الألباني في صحيح وضعيف سنن أبي داود، الرقم ۲۶۶۹ حسن صحيح، لكن عن رباح بن الربيع. أما شعيب الأرنؤوط صحح الحديث المروري عن حنظلة الكاتب و قال لسند رباح إسناده حسن وهو صحيح لغيره، أي صححه بإسناد حنظلة الكاتب.

(۱) فتح الباري، ج ۶، ص ۱۴۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۴.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۴.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴۲.

(۶) نفس المصدر.

دواتر حه نظله له چوويه قرقيسيا و لهوئى نيشته جي بوو تا له سهردهمى موعاويهى كورى ئه بوو سوفياندا كوچى دوايى كرد،^(۱) كه مرد ژنه كهى زور بوى گريا و به نازار بوو، ئينجا دهووروبه ره كهى پييان وت: تو وا بكهيت پاداشتت بو نامينيته وه، ژنه كه شى له وه لامياندا شيعريكي هونيه وه.^(۲)

۱.۱۱. حه نظله لهى كورى طوفه يل (ﷺ)

ناوى حه نظله لهى كورى طوفه يلى سوله ميه، يه كيك بوو له سهركرده كانى فتووحاتى شام كه له سالى پانزهى كوچيدا ئه بوو وعوبه يدهى كورى جه رراح ناردى بو فته حى حيمص و خواى گه وره له سهر دهستى ئه و حيمصى فته ح كرد، ئيبين حه جه ر ده لئيت: به رپرسانى فتووحات ته نها هاوه لانيان ده كردنه ئه مير، بويه ئه مه به لگه يه بو هاوه ليوونى.^(۳)

۱.۱۲. حه نظله لهى كورى ئه بى عامير (ﷺ)

ناوى حه نظله لهى كورى ئه بى عاميرى كورى سه يفى كورى ماليكه، له پشتيوانانه له ئه وسيه كان،^(۴) ناسراوه به غه سيلولمه لائيكه، چونكه كاتيك شه هيد بوو فريشته كان ئه ويان شوررد.^(۵)

باوكى ناوى عمر يان عه بد عه مره و به ئه بى عامر ناسراوه، باوكى له سهردهمى نه فاميشدا باسى ئه وهى ده كرد ده بيت زيندوو بوونه وه هه بيت و باسى ئايينى حه نه فيه تى ده كرد،^(۶) ئيتير هينده خواپه رستى ده كرد كه

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۴.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۸۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۶.

(۴) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۸۰.

(۵) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر حنظلة بن أبي عامر غسيل الملائكة رضوان الله عليه، الرقم ۷۰۲۵، صححه شعيب الأرنؤوط، حسنه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ۳۲۶.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۷.

پییان دهوت راهیب،^(۱) به لام کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) ده رکه وت، ئه و که وته
 حه سوودی و له مه دینه ده رچوو و چوویه ناو ریزی قوره یش و له جهنگی
 ئو حوددا دژ به پیغه مبه ر (ﷺ) جهنگا و دواتریش گه رایه وه بۆ مه ککه و دواتر
 له ویوه چوو بۆ ولاتی رۆم و له وی مایه وه تا له سالی نۆ یان دهی کۆچیدا
 به بیباوه ری مرد،^(۲) له بهر ئه وهی وا ده ستبهرداری حه ق بوو و له ده ست
 ئیسلام رایکرد پیغه مبه ر (ﷺ) ناوی نابوو فاسق.^(۳)

به لام حه نظه لهی کورپی موسلمان بوو و به جوانیش موسلمان بوو.^(۴)
 ژنه کهی حه نظه له ناوی جه میله ی کچی ئوبه ی کورپی سه لوول بوو،^(۵) له م
 ژنه ی مندالیکی بوو به ناوی عه بدولا، به لام کوره کهی خوی نه دی، چونکه
 ئه و شه وهی چوویه لای ژنه کهی، بۆ به یانیه کهی شه هید بوو، ئه وه بوو پاش
 نۆ مانگ له شه هید بوونی ئه م منداله ی له دایک بوو.^(۶)

به ئی، قه ده ری خوا وابوو حه نظه له کورپی بیباوه ریکی لاسار بوو
 که دوژمنایه تی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) هه لبژارد بوو، جه میله ش کچی
 سه رگه وهی دوورو وه کان بوو، ئه م دوو پا که به یه ککه یشتن و نه وه یه کی
 پاکیان لیکه وته وه.

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) برایه تی خسته نیوان کۆچه ران و پشتیوانانه وه،
 برایه تی خسته نیوان شه مماسی کورپی عو ثمان و حه نظه له وه.^(۷)

حه نظه له له جهنگی ئو حوددا به شدار ی کرد، واته دژ به به ره کهی باوکی
 وه ستا و ریزی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) دژ به باوکی هه لبژارد، له غه زای

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٢١.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ١٣٧.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٢١.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ١٣٧.

^(۵) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ٤، ص ١٨٠٢.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٦٦.

^(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ٢٤٥.

ئو خوددا به شداریه کی کارای کرد و تیایدا شهید بوو.^(۱)

پیش جهنگی ئو خود حه نظله و عه بدولای کوری عه بدولای ئوبه ی کوری سه لولول-که ژنبرای حه نظله بوو- هاتن بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، داوایان لیکرد مؤله تیان بدات تا باوکی خویان بکوژن، حه نظله له به ره ئه وه ی بینی باوکی به ره ی دژ به پیغه مبه ری خوای(ﷺ) گرتووه ته به ر و شمشیری له دژ هه لکردووه، عه بدولاش له به ر ئه وه ی بینی باوکی بووه ته ریبه ری دورووان و دژ به پیغه مبه ر(ﷺ) خه بات ده کات، به لام پیغه مبه ر(ﷺ) ری نه دا به هیچ کامیان.^(۲)

حظه له شه ویک پیش غه زای ئو خود حه نظله ژنی گواسته وه، حه نظله پیشترا داوای مؤله تی کرد له پیغه مبه ر(ﷺ) تا شه و لای ژنه که ی بیت چونکه ده یگوازیته وه، پیغه مبه ریش(ﷺ) مؤله تی پندا،^(۳) پاش نویژی به یانی هه مدی چوو یه وه لای جه میله ی ژنی و جیماعیان کرد، دواتر که گوئی له بانگه وازی جیهاد بوو چوو خوی گه یاند به سوپاکه ی پیغه مبه ر(ﷺ)،^(۴) پیش ئه وه ی بکه ویته ری جه میله ی ژنی چوار که س له هوزه که ی خوی بانگ کرد و کردنی به شاهد که حه نظله چوو ته لای، ئه وانیش لییان پرسی بۆچی شاهدیت لیگرت؟ جه میله وتی: خه وم بینی ئاسمانی بۆ کراوه و حه نظله چوو یه ئاسمان و دواتر ئاسمان داخرایه وه، منیش وتم: ئه مه شه هیدبوونی حه نظله یه، بۆیه شاهدیم له سه ر گرت که هاتو ته لام، ئه وه بوو دواتر سکی کرد.^(۵)

حظه له که گه یشته ئو خود بینی پیغه مبه ر(ﷺ) سه رقاله ریزه کانی سوپاکه ی ریگ ده کات،^(۶) کاتیک جهنگ رویداو موسلمانان له ئو خوددا شکان و دواتر گه رانه وه بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ)، حه نظله ری که و ته

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۷.

(۳) دلائل النبوة لأبي نعیم الأصبهانی، الرقم ۴۰۶.

(۴) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۸۶۹، قال الذهبی إسناده مظلم.

(۵) دلائل النبوة لأبي نعیم الأصبهانی، الرقم ۴۰۶.

(۶) السنن الكبرى للبيهقي، الرقم ۱۶۸۷۱.

ئەبووسوفیان و ویستی بیکوژیت و خەریک بوو بیکوژیت، بەلام لەو کاتەدا شەدادی کۆری ئەسودە-یان کۆری ئەوس^(۱) - هات و حەنظەلە ی شەهید کرد،^(۲) پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: فریشتەکان حەنظەلە ی هاوڕێتان دەشۆن، ئادە ی بۆن پرسیار بکەن لە ژنەکە ی، کاتیک پرسیاریان کرد لە ژنەکە ی، ئەویش وتی: حەنظەلە کاتیک هاواری جیهادی بیست لەشی گران بوو، بۆیە بە لەشگرانیەوه چوو بۆ جیهاد، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: دە ی ئەو یە فریشتەکان شۆردیان.^(۳)

کاتیک حەنظەلە گەشت بە ئەبوو سوفیان، ئەبووسوفیان لەسەر ئەسپیک بوو، حەنظەلە بە شمشیرەکە ی دای لە ئەسپەکە ی و ئەبووسوفیان کەوتە سەر زەوی، ئەبووسوفیان هاواری دەکرد: ئە ی گرۆ ی قورەیشیەکان ئەمە منم ئەبووسوفیانی کۆری حەرب، حەنظەلەش دەویست بە شمشیرەکە ی گەردنی لیبکاتەوه، بری لە قورەیشیەکان دەنگی ئەبووسوفیانان بیست و لەتاو سەختی جەنگەکە نەچوون بە دەمیەوه،^(۴) بەلام شەداد چوو بە دەمیەوه،^(۵) بە رمیک دای لە حەنظەلەو رمەکە لە پشتیەوه دەرچوو و ئەبوو سوفیانیش رایکرد.^(۶)

بیتاوەرەکانی قورەیش تەرمی شەهیدانی ئوحدیان دەشێواندن، تەنها تەرمی حەنظەلەیان نەشێواند چونکە باوکی لەناو سوپای قورەیشیەکاندا بوو

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٢١.

(۲) المستدرک على الصحيحين، الرقم ٤٨٧٠.

(۳) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر حنظلة بن أبي عامر غسيل الملائكة رضوان الله عليه ، الرقم ٧٠٢٥، صححه شعيب الأرنؤوط، حسنه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ٣٢٦.

(۴) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الرخصة في عقر دابة من يقاتله في حال القتال، الرقم ١٨٢١٢.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ٢١.

(۶) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الرخصة في عقر دابة من يقاتله في حال القتال، الرقم ١٨٢١٢.

و بۆ دلراگرنتی باوکی دهستکاری تهرمه که ی ئهویان نه کرد،^(۱) دهشوتریت به لکو ئه بی عامیری باوکی له سه ر تهرمی کوره که ی وهستا و به قاچی پالی نا به سنگی کوره که یه وه و تی: دوو قهرزم له سه ره، من پیشتر هاتمه سه ر لاشه که ت ئه ی پیس و بۆگهن، ههروه ها سویند به خوا تو له گه ل باوکتدا زۆر چاکه کار بوویت.^(۲)

۱.۱۳. حه نظله ی کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی حه نظله ی کورپی نوعمانی کورپی عامیری کورپی عه جلانه، ئه م هاوه له له پشتیوانانه، حه نظله له له غه زای ئو حودو و غه زاکانی دواتریشدا به شداری کرد.^(۳)

دوای ئه وه ی حه مزه ی کورپی ئه بوو تالیب شه هید بوو خه وه ی ژنی حه مزه شووی کرده وه به حه نظله له.^(۴)

حه نظله له دوای سه رده می پیغه مبه ر (ﷺ) ژیا و له جهنگی صفیندا له ناو سوپای عه لی کورپی ئه بوو طالیبدا بوو، هه رچه نده ئیبن حه جه ر ده لیت: له وانیه ئه وه حه نظله له یه کی تر بیت.^(۵)

۱.۱۴. حه نظله ی عه بشه می (ﷺ)

ناوی حه نظله ی عه بشه میه، فه رموده یه کی گتپراوه ته وه (ما اجتمع قوم قط یذکرون الله إلا نادى مناد من السماء : قوموا مغفورا لکم، قد بدلت سیناتکم حسنات)،^(۶) (هه رکات دهسته یه ک کۆ ببه وه یادی خوا بکه ن، ئه وه له ئاسمانه وه هاوار که ریک هاوار

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۶۸.

(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۷۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۸۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۹.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۹.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳۹.

دهكات ههستن ئیوه بهر لیخۆشبوون كه وتون، به دنلیاییه وه خراپه كانتان
 گۆران به چاكه)
 به لام له چهند كتیبيكي تری فهرمووده دا له سوھه یلی كوری حه نظه له وه
 گیردراوه ته وه.

١٠١٥. حه نفاى كچى ئه بووجههل (ﷺ)

ناوى حه نفاى كچى ئه بوو جههلى كورى موغیره یه، چوه ته خزمهت
 پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پیداره. (١)

١٠١٦. حه نیفه ی كورى جوبه یر (ﷺ)

ناوى حه نیفه ی كورى جوبه یری كورى به كرى ته میمه، (٢) هم خوی و
 كوره كه شی و نه وه كه شی هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بون. (٣)
 حه نظه له ده لیت: حه نیفه ی با پیرم به حیدیمی باوكمی وت: كوره كانم
 بو كۆبكه ره وه ده مه ویت وه سیه تیان بو بكم، ئه ویش هه موویانى
 كۆكرده وه، حه نیفه وتی: وه سیه تم بۆتان ئه وه یه ئه م هه تیوه ی
 له ماله كه مدایه سه د و شتری بو هه یه، حیدیم وتی: بابه گیان من
 بیستومه منداله كانت ده لێن لای باوكمان ده لێن باشه، به لام كه مرد
 ئه وه ده كه ین كه ده یكه ین و وه سیه ته كه ی ناھینینه دی، ئه ویش وتی:
 ده ی با داوه ری نیوان من و ئیوه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بیته، حیدیم
 وتی: رازین، ئه وه بوو حیدیم و حه نیفه ی باوكمی چوون و حه نظه له ش
 له گه لیان بوو ئه وكات هیشتا مندال بوو و له پشت باوكمیه وه بوو،
 كه چوونه خزمهت پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سه لامیان لیکرد، پیغه مبه ر (ﷺ)

(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٧، ص ٥٨٨.

(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ١٤٠.

(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ١٢٣.

فهرمووی: ئەى ئەبوو حىذيم بۆچى ھا تویت؟ ئەویش وتى: لەبەر ئەمە ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ)، ئینجا دای بەسەر رانى حىذيمدا، حەنپە وتى: من دەترسم کتوپر بمرم، بۆیە ویستم وەسیەت بکەم و وەسیەتم کرد بۆ ئەو ھەتیوہى لە مالە کەمدا ھەیە سەد و شتر بەشى بیت کە ئیمە لە سەر دەمى نەفامیدا پیمان دەوت موپەییەبە، پىغەمبەر (ﷺ) زۆر توورە بوو تا توورە پیمان لە نێو چاوانیەو بەدی کرد، دانیشتبوو، خیرا جوولا و لەسەر ئەژنۆکانى دانیشت و فەرمووی: (لا، لا، لا الصدقة خمس، والا فعرش، والا فخمس عشرة، والا فعشرون، والا فخمس وعشرون، والا فثلاثون، والا فخمس وثلاثون، فإن کثرت فأربعون)، (نا، نا، نا، صەدەقە پینج بیت، ئەگەر نا زۆر بوو با دە بیت، یان زۆرتر بوو با پانزە بیت، یان با بیست بیت، یان با بیست و پینج بیت، یان با سى و پینج بیت، یان ئەگەر ھەر زۆر بوو با چل بیت)، ... ئینجا حەنظەلەى نزیک کردەوہ لە پىغەمبەر (ﷺ) و وتى: من مندالى پینگە یشتوو و مندالى بچوو کتریشم ھەیە، بچوو کترینیان ئەمە یە، دەى ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) نزاى بۆ بکە، پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستى ھینا بەسەریدا و فەرمووی: (بارک الله فىک)، ذیال دەلایت: دەى دەمینی کەس دەھینرا بۆ لای حەنظەلە کە وەرەمى ھەبوو یان ئازەل دەھینرا کە وەرەمى ھەبوو، حەنظەلە تفى دە کردە سەر دەستى و دەیوت بەناوى خوا و دەستى دەخستە سەر سەرى و لەسەر ئەو شوین دەستەى پىغەمبەر (ﷺ) دەستى دادەنا و دواتر دەھینا بەسەر ئەو شوینەداو ئەو وەرەمە نەدەما.^(۱)

۱۰۱۷. حەنپەى مامى ئەبى حەررە (رضی اللہ عنہ)

ناوى حەنپە یەو فەرموودە یە کى گىراو تەوہ دەلایت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصريين (رضی اللہ عنہم) - بقية حديث حفظة بن حذيم (رضی اللہ عنہ)، الرقم ۲۰۹۹۶، صححه شعيب الأرنؤوط.

فهرمووی: (لا یحل مال امریء إلا بطیب نفس منه)،^(۱) (مالی موسلمان حلال نیه مه‌گەر له ناخی دل‌هوه رازی بیت).

۱۰۱۸. حه‌ووایی کچی یه‌زید (ﷺ)

ناوی حه‌ووایی کچی یه‌زیدی کوری سه‌که‌نه، به‌یعتی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)،^(۲) ئەم ئافره‌ته له پشتیوانانه له به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل.^(۳)

ئومموعامیری ئەشه‌ه‌لی ده‌لێت: من و له‌یلای کچی خوته‌یم و حه‌ووایی کچی یه‌زید له‌نیوان بانگی ئیواره‌و عیشادا بوو چووین بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و من سه‌لام کرد، پرسیری لیکردم کیم، منیش خۆم ناساند، ئینجا پرسیری کرد ئەوانه کین له‌گه‌لم، ئەوانیش خۆیان ناساند، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌خیره‌هاتی کردین و دواتر فهرمووی: ئیشتان چیه؟ وتمان: ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هاتوین تا له‌سه‌ر ئیسلام به‌یعتت پێ بده‌ین، چونکه بروامان پیت هیناوه‌و شایه‌تی دده‌ین ئەوه‌ی هیناوته‌ه‌قه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: سوپاس بۆ ئەو خویه‌ی که رینموونی ئیوه‌ی کرد بۆ ئیسلام، پاشان فهرمووی: وا به‌یعتم وه‌رگرت لیتان، ئومموعامیر ده‌لێت: من لینی نزیک بوومه‌وه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (من له‌گه‌ل ئافره‌تان ته‌وقه‌ناکه‌م، قسه‌م بۆ هه‌زار ئافره‌ت و قسه‌م بۆ یه‌ک ژن وه‌ک یه‌که)، ئومموعامیر ده‌لێت: ئیمه‌ یه‌که‌م ئافره‌تانیک بووین چووین به‌یعتمان دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۴)

۱۰۱۹. حه‌ووایی کچی یه‌زیدی ئەنصاری (ﷺ)

ناوی حه‌ووایی کچی یه‌زیدی کوری سینانه، له پشتیوانانه له به‌نی

^(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۰۸۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۸.

^(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۸۱.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۲.

عه بدولئه شهه‌ل، دایکی ناوی عه قره‌بی کچی موعازه،^(۱) حه‌وواء برایه‌کی هه‌بوو به ناوی موعاز.^(۲)

حه‌وواء ژنی قه‌یسی کوری خطیم بوو، له‌م می‌رده‌ی مندالیکی هه‌بوو به ناوی ثابت،^(۳) قه‌یسی می‌ردی یه‌کیک بوو له شاعیره ناسراوه‌کان.^(۴)

ئه‌م ژنه هاوه‌له له‌پیش قه‌یسی می‌ردیدا موسلمان بوو،^(۵) هیشتا پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له مه‌ککه بوو و نه‌هاتبوویه مه‌دینه حه‌ووائی کچی یه‌زید موسلمان بووبوو.^(۶)

موسلمانبوونی ئه‌م ژنه هاوه‌له له‌نیوان بینی یه‌که‌م و دووه‌می هاوه‌له پشتیوانیه‌کان بوو که چوونه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ).^(۷)

حه‌وواء له‌لایه‌ن می‌رده‌که‌یه‌وه ئازاری زور دهدرا و می‌رده‌که‌ی به‌رامبه‌ری خراپ بوو، جار هه‌بوو که نویژی ده‌کرد و ده‌چوو به‌سوجه‌دا، قه‌یسی می‌ردی به‌قژ هه‌لیده‌گیرایه‌وه و به‌ره‌و دواوه رایده‌کیشا،^(۸) حه‌ووائیش ئه‌و سکالایه‌ی گه‌یاندبووه لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) هه‌رچه‌نده هیشتا له مه‌ککه بوو، جاریک قه‌یسی می‌ردی حه‌وواء هاتبوویه مه‌ککه و پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌رده‌وام داوای لیده‌کرد تا موسلمان بی‌ت، پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) به‌می‌رده‌که‌ی حه‌ووائی فه‌رموو ئه‌ی ئه‌بوو یه‌زید حه‌ووائی ژنت پیتی راگه‌یاندوووم له‌گه‌لیدا خراپیت، ده‌ی له‌خوا بترسه‌و له‌ئاستیدا ره‌چاوی من بکه و خراپ مه‌به‌له‌گه‌لی، ئه‌ویش وتی: باشه به‌سه‌رچاو، ئه‌وه ده‌که‌م که تو پیت خو‌شه، ته‌نها چاکه‌م ده‌بی‌ت به‌رامبه‌ری، ئینجا قه‌یس هاته‌وه مه‌دینه‌وه حه‌ووائی بینی و وتی:

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۸-۵۸۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۱۵.

(۳) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۱۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۹.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۸۱.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۲۳.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۹.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۹.

موحه ممه د داوای لیکردوم له گه لت چاک بم و منیش به لینی خوم د به به مه سر، چیت پی خو شه وا بکه، به خوا ئیتر هیچ نازاریکت له منه وه پی ناگات، چه ووائیش که نه وه بیست موسلمانبونى خوی ناشکرا کرد، قه یسیش هیچی نه وت، هر چه نده خه لکینک ره خنه یان لیده گرت بوی ژنه که ت شوین ئایینی موحه ممه د که وتووه، به لام نه وه دهیوت به لیم داوه به موحه ممه د به رامبه ری چاک بم.^(۱)

۱۰۲۰. چه ووائی نه نصاری (ﷺ)

ناوی چه ووائه به نومو بوجهید ناسراوه و له هاوه له پشتیوانیه کانه.^(۲) نومو بوجهید ده لیت: جاریک وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سویند به خوا جار هیه هه ژار دیته بهر دهرگا که م و منیش هیچ به دی ناکه م بیده من، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پی پی فهرموو (ان لم تجدی له شینا تعطینه ایاه إلا ظلفا محرقا فادفعیه الیه فی یده)،^(۳) (نه گهر هر هر هیجت شک نه برد پی بیه خشیت نه وه با سمه سووتاویکیش بیت هر بیده ره ده ستیه وه).

نومو بوجهید فهرموو ده یه کی تر له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) ده گنریته وه و ده لیت: بیستم له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یه فهرموو (أسفروا بالصبح فإنه أعظم للأجر)،^(۴) (به یانیان نویژ درهنگ بکه ن- تا ده گاته به ره به یان- چونکه پاداشتی گه وره تره).

۱۰۲۱. چه وشه ب (ﷺ)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۲۲.
 (۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۹۰.
 (۳) جامع الترمذي - أبواب الزكاة عن رسول الله (ﷺ) - باب ما جاء في حق السائل، الرقم ۶۶۵ و قال حسن صحيح، سنن أبي داود - كتاب الزكاة - باب حق السائل، الرقم ۱۶۶۷، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۱۶۶۷.
 (۴) الأحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۲۹۸۶.

ئەم ھاوئەلە ناوی ھەوشەبەو سەبارەت بە ناوی باوک و کەسانی زانیاری نەھاتووہ.^(۱)

ھەسسانی کوپی رەیب دەلێت: میرد مندالێک مرد، دایک و باوکی زۆر بۆی بە ئازار و نارەحەت بوون، ھەوشەبی ھاوئەلی پیغەمبەری خوا (ﷺ) وتی: پیت خۆشە ھەوالت پێدەم سەبارەت بە نمونەیی مەرگی ئەم مندالەیی ئیوہ چیم بیست لە پیغەمبەری خوا (ﷺ)؟ یەکیک لە ھاوئەلانی پیغەمبەر (ﷺ) مندالێکی ھەبوو تازە کەوتبوو ھاتوچۆکردن، لەگەڵ باوکیدا دەھات بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، دواتر ئەو مندالەیی مرد، باوکی نزیکەیی شەش رۆژ زۆر بە ئازار و دلگراں بوو بۆی، تەنانەت نەدەھات بۆ لای پیغەمبەری خواش (ﷺ)، جارێک پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (ئەری فلانە کەس نابینم)، وتیان ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) مندالەکەیی مردوو ھو ئەویش زۆر بە ئازار و نارەحەتە بۆی، پیغەمبەر (ﷺ) -چوو بۆ لای- و پیتی فەرموو (یا فلان، ئەتەب لو أن ابنك عندك الآن كأشط الصبيان نشاطا، أتعب أن ابنك عندك أحد الغلمان جرأة، أتعب أن ابنك عندك كهلا كأفضل الكهول، أو يقال لك ادخل الجنة ثواب ما أخذ منك)،^(۲) (ئەیی فلانی، پیت خۆشە مندالەکەت ئیستا وەک چالاکترین مندال لە لات بوایە؟ پیت خۆشە مندالەکەت لات بوایە و بویرترین میرد مندال بوایە؟ پیت خۆشە مندالەکەت وەک پیاویکی پیاوانە لات بوایە، یان پیت بوتریت لە پاداشتی ئەوہی لیت وەرگیرا برۆرە بە ھەشتەوہ).

۱۰۲۲. ھەوشەبی فیھری (ﷺ)

ناوی ھەوشەبەو کوپیکی ھەبە بە ناوی یەزید کە فەرموودەییەکی لە

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند المكيين (ﷺ) - حديث حوشب صاحب النبي (ﷺ)، الرقم ۱۶۰۸۵، قال ابن حجر: قال ابن السكن تفرد به بن لهيعة وهو ضعيف، كما قال شعيب الأرنؤوط: إسناده ضعيف ابن لهيعة سيء الحفظ وباقي رجال الإسناد ثقات رجال مسلم غير حسان بن كريب

باوکیه وه گنراوه ته وه.^(۱)

حه وشهب ده لیت: جاریک گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده هیفه رموو (لو کان جریح الراهب فقیها عالما لعلم أن إجابته أمه أفضل من عبادة ربه)،^(۲) (ئه گهر جوره یجی راهیب فیهزان و زانا بوایه دهیزانی که وه لامدانه وهی بانگرددنه که ی دایکی له پیشتر بوو له په رستشی په روه ردگاری).

به سه رهاتی جوره یجی ئه وه بوو که پیغه مبه ر (ﷺ) باسی کردوه: که سیک هه بوو ناوی جوره یجی راهیب بوو، دایکی هات بو لای و جوره یجی بانگ کرد، که چی له و کاته دا جوره یجی نویژی ده کرد، جوره یجی لای خو یه وه وتی: وا دایکم هات و له نویژیشدام، پیم باشه نویژه که م هه لبرترم تا دایکم، ئه وه بوو دایکی چوو، بو جاری دووم دایکی هاته وه هه مدی بانگی کرده وه و جوره یجیش له نویژدا بوو، دایکی وتی: خوایه نه یمرینیت تا ده موچاوی ئافره تانی داوین پیسی نیشان بدهیت، جوره یجیش هه ر له په رستگادا بوو، ئافره ته که ئافره تیک ریی که وته ئه وی و داوای زینای لیکرد، به لام جوره یجی رازی نه بوو، ئه وه بوو چوو بو لای شوانیک و داوای زینای لیکرد و پیاوه که ش جیماعی له گه ل کرد و سکی بوو، کاتیک سکه که ی دانا پنیان وت: خاوه نی ئه م مندالته کیه؟ ئه ویش وتی: جوره یجی راهیب، جوره یجی هینرا و په رستگاکه ی رووخینراو گرتیان، جوره یجی ده ستونویژی گرت و نویژی کرد و دواتر هات بو لای منداله که وتی: ئه ی مندال کئی باوکی تویه؟ ئه ویش وتی: شوانه که، وتیان په رستگاکه ت له زیر بو دروست ده که ی نه وه، ئه ویش وتی: نه خیر هه ر ده بیت له قور دروستی بکه نه وه بوم.^(۳)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

(۲) شعب الإيمان للبيهقي - التاسع والثلاثون من شعب الإيمان، الرقم ۷۶۱۴، حديث جريح العابد في فضل حفظ قلب الأم الرقم ۷۶۱۴، قال البيهقي إسناده مجهول.

(۳) صحيح البخاري - كتاب المظالم - باب إذا هدم حائطا فليبين مثله، الرقم ۲۴۸۲، صحيح ابن حبان - كتاب التاريخ - باب المعجزات - ذكر خبر ثمان يصرح بأن غير الأنبياء قد يوجد لهم أحوال تؤدي إلى المعجزات، الرقم ۶۴۸۹.

سه بارهت به حوكمى وه لامدانه وهى بانگکردنى دايك له نويزدا و حوكمى به تالبوونه وه يان به تال نه بوونه وهى نويزه كه ئيين چه ره دهليت: ئەمه راجيائى له سه ره، جا سه بارهت به وهى بۆچى جورهيج ئەو نزيهه لى گيرابووه، ئيين به ططال دهليت: له ئايينى ئەواندا قسه كردن له نويزدا ريپتدراو بووه، بۆيه جورهيج كه وه لام نه دانه وه كهى پى باشتتر بووه و بهرده وامى نويزكرده كهى له وه لامدانه وهى دايكى پيشتر خستوووه بۆيه دايكى نزي لىكردوووه له بهر ئەوهى مافه كهى دايكى دواخستوووه، به لام ئيين چه ره دهليت: ئەوهى كه جورهيج وتوو بهتى نويزه كه م بكم يان وه لامى دايكم بدهمه وه، ئەمه به لگههى ئەوه بووه لاي ئەو قسه كردن واتاي پچراني نويز بووه، بۆيه وه لامى نه داوه ته وه.^(۱)

نه وهى دهليت: (زانايان دهلين: ئەوه به لگهه له سه ره ئەوهى راستتر ئەوه بووه وه لامى دايكى بداته وه، چونكه له نويزى سوننه تدا بووه و بهرده وام بوون له نويزه دا ته ته وعه و واجب نيه، به لام وه لامدانه وهى دايك و چاكبوون له گهه لى واجبه و نازاردانىشى چه رامه، دهيتوانى نويزه كهى كورت بكاته وه وه لامى بداته وه وواتر بگهرايه ته وه بۆ نويزكردن، له وان هيهى ترسى ئەوهى بووبيت دايكى بانگى بكات سه ومه كههى جيبه ئييت و بگهريته وه نيو دنيا).^(۲)

۱۰۲۲. حه و طى كورپى قيرواش (ﷺ)

ناوى حه و طى كورپى قيرواشى كورپى حيصنه، حه و ط دهليت: له گهه ل كه سيك له بهنى عه ددى هاتمه خزمهت پيغه مبهرى خوا (ﷺ) كه پنى ده و ترا واقد.^(۳)

^(۱) فتح الباري، ج ۲، ص ۷۸.

^(۲) المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج، ج ۱۶، ص ۱۰۵.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۹۲.

۱۰۲۴. حه‌یده‌ی کوری موخه‌ریم (ﷺ)

ناوی حه‌یده‌ی کوری موخه‌ریم یان مه‌خره‌مه‌یه، برآیه‌کی هه‌بوو به ناوی وه‌ردان که ئه‌ویش هاوه‌ل بوو، هه‌ردووکیان هاتوونه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیغه‌مبه‌ری خوایش (ﷺ) نزای خیری کردوو ه بۆیان.^(۱)

۱۰۲۵. حه‌ییانی کوری ئه‌بجهر (ﷺ)

ناوی حه‌ییانی کوری ئه‌بجهری کینانیه، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له‌سه‌رده‌می خیلافه‌تی‌عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیدا له‌ناو سوپای‌عه‌لیدا له‌جه‌نگی صفیندا به‌شداری کرد.^(۲)

۱۰۲۶. حه‌ییانی کوری کورز (ﷺ)

ناوی حه‌ییانی کوری کورزی به‌لویه، دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له‌فه‌تحی میصردا به‌شداری کرد.^(۳)

۱۰۲۷. حه‌ییانی مه‌ولای قوره‌یش (ﷺ)

ناوی حه‌ییانه‌و دواتر له‌مه‌دینه‌نیشه‌جی بوو و له‌وی‌مایه‌وه‌و فه‌رمووده‌یه‌کی گنپرایه‌وه‌که کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌ر مینه‌ر بوو فه‌رموی: (ئهی خه‌لکینه‌ بزانه‌ن بی ده‌ستوویژ نوویژ دروست نیه‌و ده‌ستوویژیش بی ناوبردنی خوا دروست نیه‌و).^(۴)

۱۰۲۸. حه‌یییه‌ی کوری حابیس (ﷺ)

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۹۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۹۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۶.

ناوی حهییی کوری حابیسی کوری ره بیعی ته میمی، حهییی
 فرموده یه کی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گپراوته وه، به لام ئیین حه جهر
 پیی وایه حهییی ئه وه فرموده ی له باوکیه وه بیستوه که باوکی له
 پیغه مبهری خواوه (ﷺ) بیستویه تی.^(۱)
 فرموده که ش ئه وه یه که پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمودیه تی (العین
 حق)،^(۲) (چاو حه قه).

۱۰۲۹. حوبابی کوری جوبهیر (ﷺ)

ناوی حوبابی کوری جوبهیره، یان دهوتریت کوری حه بیبه.
 کورپکی هه بوو به ناوی عرفطه که له غه زای طائفدا شهید بوو.^(۳)

۱۰۳۰. حوبابی کوری جهزه (ﷺ)

ناوی حوبابی کوری جهزئی کوری عه مره، له پشتیوانانه، له غه زای
 ئو خوددا به شدار بوو، دوا ی وه فاتی پیغه مبهر (ﷺ) ژیاو له جهنگی یه مامه دا
 به شدار ی کردو له وه جهنگه دا شهید بوو.^(۴)

۱۰۳۱. حوبابی کوری زمید (ﷺ)

ناوی حوبابی کوری زهیدی کوری تیمه، له پشتیوانانه، له غه زای
 ئو خوددا به شدار ی کرد، دوا ی وه فاتی پیغه مبهر (ﷺ) ژیا و له جهنگی
 یه مامه دا به شدار ی کرد و له وه جهنگه دا شهید بوو.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۵۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۵۵۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸.

(۵) () - أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۲.

۱۰۳۲. حوبابی کوری عهد (ﷺ)

ناوی حوبابی کوری عهد، حوباب چویه خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و وتی: ئەهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمانی چیم پئ ده کهیت؟ ئەویش فەرمووی: موسلمان به و دواتر کۆچ بکه، حوبابیش موسلمان بو و گه رایه وه بو ناو ژن و مناله کانی و ئەوانیشی هینا و کۆچی کرد بو مه دینه.^(۱)

۱۰۳۳. حوبابی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی حوبابی کوری عه مر، ئەم هاوه له له پشتیوانانه، برای ئەبولیوسره.^(۲)

سه لامه ی کچی مه عقیل ده لیت: له سه رده می نه فامیدا مام منی فرۆشت به حوبابی کوری عه مر، منیش عه بدوره حمانم لیتی بوو، دواتر ئەوه بوو مرد، ژنه که ی وتی: به خوا ئیستا بو قه رزه که ی ده فرۆشرییت، منیش چووم بو لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) و وتم: ئەهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) من ئافره تیکی خاریجه قه یس عه یلانم، مام له سه رده می نه فامیدا منی هینا بو مه دینه و منی فرۆشت به حوبابی کوری عه مر و منیش عه بدوره حمانم لیتی بوو، ژنه که شی ئیستا ده لیت: ده بییت بو قه رزه که ی بفرۆشرییت، پیه مبه ر (ﷺ) ده فەرمویت کئ به رپرسی حوبابه؟ واته کئ سه رپه رشتی ده کات؟ وتیان ئەبولیوسری کوری عه مری برای، پیغه مبه ر (ﷺ) ناردی بو لای و فەرمووی: (ئهو ئافره ته ئازاد بکه ن و ئەگه ر بیستان کۆیله م بو هات وهر نه وه بو لام له بری ئەم کۆیله یه کتان پئ ده ده م)، ئەوه بوو ئەو ئافره ته یان ئازاد کرد.^(۳)

۱۰۳۴. حوبابی کوری قه یظی (ﷺ)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۲.

(۳) سنن أبي داود - كتاب العتق - باب في عتق أمهات الأولاد، الرقم ۳۹۵۳، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۳۹۵۳، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

ناوی حوبابی کورپی قه‌یظییه، له پشتیوانانه له به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل، دایکی ناوی صعبه‌ی کچی تیهانه،^(۱) له غه‌زای به‌دردا به‌شدار بوو،^(۲) دواتریش له غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار ی کرد و تیایدا شه‌هید بوو.^(۳)

۱۰۳۵. حوبابی کورپی مونذیر (ﷺ)

ناوی حوبابی کورپی مونذیری کورپی جه‌مووحه، له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان.^(۴)

دایکی ناوی شه‌مووسی کچی حه‌ققه،^(۵) حوباب خوشکیکی هه‌بوو به ناوی هیند که هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو.^(۶)

ژنه‌که‌ی حوباب ناوی زه‌ینه‌بی کچی صه‌یفی بوو، له‌م ژنه‌شی کورپیکی هه‌بوو به ناوی خه‌شره‌م و کچیکی هه‌بوو به ناوی ئوممو جه‌میل،^(۷) هه‌روه‌ها حوباب کورپیکی تری هه‌بوو به ناوی جو‌به‌یر.^(۸)

حوباب له غه‌زای به‌دردا به‌شدار بوو، له‌و کاته‌شدا ته‌مه‌نی سی و سی سال بووه،^(۹) له‌و غه‌زایه‌دا ئالای خه‌زره‌جیه‌کان به‌ده‌ست حوبابه‌وه بوو،^(۱۰) کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لان گه‌یشتنه به‌در پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لای بی‌ری خوارووی به‌دره‌وه لایدا، جا حوبابی کورپی مونذیر وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئایا دابه‌زینت له‌م شوینه‌ فەرمانی خوایه‌و بو‌مان نیه‌ لی‌ی لاده‌ین بیان رایه‌ک و هونه‌ری جه‌نگه؟ پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فەرمووی: (بل هو‌الرأی‌ والحرب

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۳.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۹.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۷.

(۶) نفس المصدر، ج ۸، ص ۳۹۷.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۷.

(۸) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۹۶.

(۹) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۳.

(۱۰) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۴.

والمكيدة)، بهلكو ئه وه راو هونه رى جهنگه، حوباب وتى: دهى ئهى پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ئه م شوينه باش نيه، بهلكو هسته و برؤ له كوتايى هه موو بيره كانه وه بوهسته و با هه موو بيره كان بكه ونه پشتته وه وه هه موويان كويز بكه روه ته نها بيريكيان بمينيته وه وه حه وزيكى بو دروست بكه، ئيتر كه له گه ل دوژمن ده جهنگين ئيمه ئاومان هه يه بيخوينه وه وه ئه وان ئاويان نابيت بيخونه وه، به وجوره تا خوا حوكمى نيوانمان ده كات، پيغه مبه ريش (ﷺ) فه رمووى: رايه كى جوانت خسته پوو، بويه وايکرد.^(۱)

حوباب له هه موو غه زاكاني تر دا له گه ل پيغه مبه رى خوا دا (ﷺ) به شدارى كرد.^(۲)

له غه زاي ئو خوددا پيش ئه وهى بيتاوه ران بين، پيغه مبه ر (ﷺ) حوبابى نارد تا هه والى بيتاوه رانى بو وه ربگريت، ئه ويش چوو و مه زندهى بيتاوه رانى كرد و زانيارى هينايه وه وه گه رايه وه بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ).^(۳)

دواتریش له غه زاي ئو خوددا به شدارى كرد و له گه ل پيغه مبه رى خوا (ﷺ) مايه وه وه به يعه تى مهرگى پيدا، واته به يعه تى پيدا تا مردن له گه ليدا بمينيته وه.^(۴) هه روه ها له غه زاي خه يبه ريشدا پيغه مبه ر (ﷺ) ئالايه كى دايه ده ست حوبابى كورپى مونذير،^(۵) كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) يه كه م قه لاي جووله كه كاني فه تح كرد كه سيك به ناوى عه زوه ل له جووله كه كان هاته دهره وه وه داواى جهنگى به رامبه رى كرد، ئه وه بوو خيرا حوباب ليني چوو ه پيشه وه وه به شمشيرى داي له ده ستى و ده ستى برپى، كا برى جووله كه ش رايکرد و حوبابيش كه وته شوينى و كوشتى.^(۶)

(۱) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۸۷۲، ضعفه الألباني في فقه السيرة ۲۳۱/۱-۲۳۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۳۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۷.

(۴) نفس المصدر، ج ۳، ص ۵۶۷.

(۵) نفس المصدر، ج ۲، ص ۱۰۶.

(۶) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۹۸.

دواى وهفاتی پيغه مبهەر (ﷺ) كه وتويژيک له نيوان هاوه لاند كرا له سهەر دانانى خه ليفه ي به كه م، حوباب پيشنيازي كرد ئه ميرنيك له كوچه ران بيت و ئه ميرنيكيش له پشتيوانان بيت،^(۱) به لام ئه بووبه كر به رپرچه ئه و رايه ي دايه وه، ئه وه بوو دواتر به يعهت به ئه بووبه كر درا.^(۲)

حوباب له سه رده مي خيلافه تي عومه ري كورپي خه ططاب و له ته مه ني سه روو په نجا ساليه وه كوچي دوايي كرد.^(۳)

۱۰۳۶. حوبه ييشي كورپي خاليد (ﷺ)

ناوي حوبه ييشي كورپي خاليدى كورپي سه عدى خوزاعيه، كونيه كه ي ئه بوو سه خره، خوشكيكي هه بوو به ناوي ئوممو مه عبه د.^(۴)

كورپي كيشي هه بوو به ناوي هيشام كه فه رموده ي له باوكيه وه گيژاوه ته وه.^(۵)

حوبه ييش له فه تحي مه ككه دا به شداري كرد و تيايدا شه هيد بوو، چونكه حوبه ييش له به شي سوپا كه ي خاليدى كورپي وه ليددا بوو،^(۶) هوكارى كوژرانه كه شي ئه وه بوو كه حوبه ييش ريي جياي گرته به ر و له سوپا كه جيا بوويه وه، ئه وو كورزي كورپي جابير، ئه وه بوو هه ردوو كيان كوژران.^(۷)

۱۰۳۷. حوبيشي (ﷺ)

ناوي حوبيشي كورپي جه ناده ي كورپي نه صرى سه لووليه، ئه م هاوه له به كتيكه له به شدار بواني حه جي مالتاوايي، دواى وهفاتي پيغه مبه ريش (ﷺ) ژيا و چوو له كووفه نيسته جي بوو، له سه رده مي خيلافه تي عه لي كورپي

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۶۹.

(۲) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۶.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۰.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷.

(۵) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۵۲۰.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۴.

ئه بو و طالیبیدا له ناو سوپای عه لیدا به شداری جه ننگه کانی کرد.^(۱)

حوبشی فه رموده ی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گپراوه ته وه و ده لیت: پیغه مبهر (ﷺ) فه رموی: (من سأل وله ما یغنیه فإیما یأکل الجمر)،^(۲) (هه رکهس هینده ی پیوستی هه بیت و سوال و داواش بکات ئه وه پشکو ده خوات).

حوبشی ده لیت: له چه جی مالئاوایی له عه ره فدا بووین پیغه مبهر (ﷺ) راوه ستابوو، ده شته کیهک هات بو لای و لایه کی عه باکه ی پیغه مبهری خوا ی (ﷺ) گرت و داوای شتی لیکرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) شتیکی پی به خشی، ئیتر له و کاته وه سوال حه رام کرا، پیغه مبهر (ﷺ) فه رموی: (إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ لِعَبْدٍ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ، إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُذْقِعٍ أَوْ غُزْمٍ مُفْطِعٍ، وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُزَيَّرَ بِهِ مَالَهُ كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)، (بو که سی ده وله مند سوال و داواکردن حه لال نیه، بو که سی به توانا و سه لاهه تیش سوال حه لال نیه، مه گه ر بهس بو که سی زور هه ژار یان پیگیراوی ناچار، هه رکهس داوا له خه لک بکات بو ئه وه ی سامانه که ی پی زیاد بکات، له روژی داواییدا ده موچاوی برینداره).^(۳)

۱۰۲۸. حوه یطیبی کوری عه بدولعوززا (ﷺ)

ناوی حوه یطیبی کوری عه بدولعوززای کوری ئه بی قه یسی قوره یشی عامیریه، کونیه که ی ئه بوو موحه ممه ده، له فه تحی مه که ده موسلمان بوو، له غه زای حونه یندا به شداری کرد.^(۴)

حوه یطیب ده لیت: له سه رده می نه فامیدا دانیشتیبووین که ئافره تیک هات و په نای گرت به که عبه له میزده که ی، میزده که ی هات و دهستی راکیتشا بو ژنه که ی، ئه وه بوو دهستی له کار کهوت، دواتریش له کاتی هاتنی ئیسلامدا

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۳.

^(۲) صحيح ابن خزيمة - كتاب الزكاة - جماع أبواب صدقة التطوع - باب التغليظ في مسألة الغني من الصدقة، الرقم ۲۴۴۶، صححه الألباني في صحيح و ضعيف الجامع الصغير وزيادته، الرقم ۶۲۸۱.

^(۳) جامع الترمذي - أبواب الزكاة عن رسول الله (ﷺ) - باب من لا تحل له الصدقة، الرقم ۶۵۲، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ۶۵۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۴.

بينيم هر دهستی له کارکه وتبوو.^(۱)

حویه طیب دواتر چوو له مه دینه نیشته جی بوو و خانووه که ی خوی له مه که فروشت به موعاویه به چل هه زار دینار.^(۲)

دهوتریت ئەم هاوه له نزیکه ی سهد و بیست سال ژیاوه و له سه رده می موعاویه ی کوری ئەبوو سوفیان و له سالی په نجاو چواری کوچیدا وه فاتی کردوه.

۱۰۳۹. حویه یه صه ی کوری مه سهوود (ﷺ)

ناوی حویه یه صه ی کوری مه سهوودی کوری که عبه، ئەم هاوه له له پشتیوانانه، به شداری کردوه له غه زای ئو خوددا، دواتریش له غه زای خندهق و هه موو غه زاکانی تریشدا به شداری کردوه.^(۳)

هیشتا حویه یه صه موسلمان نه بوو بوو که کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) پاش کوژرانی که عبی کوری ئەشره ف فرمووی: هر جووله که یه کتان گرت بیکوژن، حویه یه صه بازارگانیکی جووله که ی بینی و کوشتی.^(۴)

حویه یه صه ده لیت: من هیشتا میژمندالیک بووم له مه دینه که له گه ل جووله که کان تیکه ل بوین، ئەوان ده یانوت له مه که پیغه مبه ریک دهرده که ویت ناوی وه حمه ده و کوتای پیغه مبه رانه و له کتیبماندا باسی کراوه و سیفه تی ئاواو ئاوایه، ئەوه بوو کابرایه کی به نی عه بدولئه شهه ل هات و هاواری کرد وتی: ئەی خه لکی یه سرب ئەوه هه ساره ی ئەو ئەحمه ده یه که به هوی له دایکبوونیه وه دهرکه وتوو، ئیمه ش سه رمان سوږ دهما له وه، ئیتر ماوه یه کی زور تیه ری و من بوومه پیاویکی ته واو و خه لکیکی زور مردن و خه لکیکی تر هاتن، ئەمجار که سیکی ترم بینی هاواری دهرکرد ئەی خه لکی یه سرب وا

(۱) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۶۰۹۲، سکت عنه الذهبی، المعجم الکبیر للطبرانی، الرقم ۲۹۹۹.

(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۴.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۴۳.

(۴) المطالب العالیة، الرقم ۴۳۵۲.

ئەحمەد دەرکەوت و ئەو ناموسە گەورە هاتووە بۆ لای کە چووبوو بۆ لا موسایش، هیندەیی نەبرد بیستم لە مەککە کە سێک دەرکەوتووە بانگەوازی پێغەمبەرایەتی دەکات، خەلکی لە ئیمە موسلمان بوون، بەلام قەزا وابوو من موسلمان نەبووم تا پێغەمبەر(ﷺ) هاتە مەدینە.^(۱)

۱.۰۴. حوتاتی کۆری زەید(ﷺ)

ناوی حوتاتی کۆری زەیدی کۆری عەلقەمەیی موحاشعیە، یەکیک بوو لە ئەندامانی وەفدی بەنی تەمیم، هاتە خزمەت پێغەمبەر(ﷺ) و موسلمان بوو.^(۲)

دەوتریت پێغەمبەر(ﷺ) بڕایەتی خستوووەتە نێوان حوتات و موعاویەیی کۆری ئەبوو سوفیانەووە دواتر حوتات کە مردوووە موعاویە میراتی بڕای لێ وەرگرتوووە،^(۳) بەلام دەزانین وەرگرتنی میراتی لە بڕایەتی کۆچەرەن و پشتیواناندا لە کارخرا، موعاویەش لە فەتحی مەککە یان کەمیک پیش فەتحی مەککە موسلمان بوو، بۆیە ئەم رووداو بەلگەیی دروستی نیە.

۱.۰۴. حوجەیری کۆری ئەبی ئیهاب

ناوی حوجەیری کۆری ئەبی ئیهابی کۆری عەزیزی تەمیمیە،^(۴) لە رۆژی فەتحی مەککەدا موسلمان بوو و هاو دەمی پێغەمبەری خوای(ﷺ) کرد.^(۵) کاتیک لە رۆژی ره جیعدا ژمارەیهک لە هاوه لانی پێغەمبەر(ﷺ) ناپاکیان

(۱) دلائل النبوة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۳۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۵۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۰.

(۵) الجزء المتمم لطبقات ابن سعد، ج ۱، ص ۱۰۴.

بهرامبهر کرا، په کيک له و هاوه لانه خوبه يبي کورې عه ددی بوو که برايې مه ککه تا بفرؤ شريت، ئه وه بوو حوجه ير خوبه يبي کورې بو به ني حارث تا خوبه يب له برې باو کيان بکوژنه وه.^(۱)

۱۰۴۲. حوجه يري کورې ئه بي حوجه ير (ﷺ)

ناوی حوجه يري کورې ئه بي حوجه يري هيلالی يان حه نه فيه،^(۲) له حه جی مالئاواييدا به شدار بووه و فرموده يه کی له پيغه مبهري خواوه (ﷺ) گيړاوه ته وه که ده لیت: له حه جی مالئاواييدا ده يفرموو (يا أيها الناس أي بلد هذا؟ قالوا بلد حرام، قال فأی شهر هذا؟ قالوا شهر حرام، قال فأی يوم هذا؟ قالوا يوم حرام، قال: ألا إن دماءكم وأموالكم وأعراضكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا كحرمة بلدكم هذا، فليبلغ شاهدكم غائبكم لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض)،^(۳) (ئهی خه لکينه ئه مه کوپيه؟ وتیان شاری حه رامه (کوشتار تيايدا حه رامه)، فرمووی: ئهی ئه مه چ مانگيکه؟ وتیان مانگی حه رامه، فرمووی: ئهی ئه مړو چ روژيکه؟ وتیان روژي حه رامه، فرمووی: دهی بزائن خوین و مال و سامان و ناموستان له يه کدی حه رامه وه وهک حه رامی ئه مړوتان و ئه م مانگه تان و ئه م شوينه تان، با ئه وهی له ئيوه ئاماده يه ئه مه بگه يه نيت به وه تان که ئاماده نيه، دواي من بيتاوه ر مه بنه وه وه نه که ن بدن له گهر دنی يه کدی).

۱۰۴۳. حوجر ئه بوو عه بدولا (ﷺ)

^(۱) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۴۴۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۰.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب الأهوال - یفترق الناس عند خروج الدجال ثلاث فرق، الرقم ۸۸۷۲.

ناوی حوجره و کوریکى هه بوو به ناوی عه بدولا که فره مووده یه کی له باوکیه وه گتپراوه ته وه، حوجر ده لیت: من له دواى پیغه مبه رى خواوه (ﷺ) قورئانم ده خویند، ئه ویش فره موی (ئهی حوجر بیلی تا خوا بیبیسیتیت نه ک من بیبیستم).^(۱)

۱.۰۴۴. حودمیر (ﷺ)

ناوی حودهیره و باسی له فره مووده یه کدا هاتووه،^(۲) ئیین عومه ر ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سوپایه کی نارد که که سیکیان له ناودا بوو ناوی حودهیر بوو، ئه و سال که مخۆراکی بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) خواردنی دا به هه موویان به لام بیرى چوو خواردن و تویشو و بدات به حودهیر، حودهیریش داواى نه کرد و خۆراگر بوو و چاوه رپیی پاداشت بوو لای خواو له کۆتای سوپاکه شدا بوو، ئه و دهیوت لاله الا الله و الله اکبر و الحمد لله و سبحان الله و لا حول و لا قوه الا بالله، ئینجا دهیوت چاکترین تویشو و ئه مه یه ئه ی خوایه، ئیتر به رده وام ئه مه ی ده و ته وه، ئه وه بوو جبره ئیل هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیتی فره موی (پهروه ر دگارم منى ناردووه بو لات تا هه و آلت پی بدات تو تویشووت داوه به هاوه له کانت و بیرت چوووه تویشو و بدهیت به حودهیر و ئه ویش له کۆتایى سوپاکه وه یه و ده لیت: لاله الا الله و الله اکبر و الحمد لله و سبحان الله و لا حول و لا قوه الا بالله، ئینجا ده لیت: چاکترین تویشو و ئه مه یه ئه ی خوایه، بۆیه ئه و قسانه ی رووناکیه بو روژی دواى، رووناکیه ک هینده ی نیوانى ئاسمان و زهوی، بۆیه تویشووی بو بنیره، پیغه مبه ریش (ﷺ) که سیکی بانگ کرد و تویشو وه که ی حودهیری پيدا و فره مانى پیکرد که گه یشته لای ئه وه ی پیتی ده لیت: له به رى بکات و که تویشو وه که ی پیدات هه روا پیتی بلیت پیغه مبه ر (ﷺ) سه لامت لینه دکات و هه و آلت پینه دکات که ئه و بیرى چوووه تویشووت پیندات

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۶۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۲.

و پهروهردگار جبریلی ناردووه بۆ لام و تۆی بیرخستوومه تهوه و ئهوهی به جیرهئیل فهرمووه و شوینی تۆی پی فهرمووه، ئهوه بوو که کابرا گه‌یشته لای حوده‌یر ده‌یینیت حوده‌یر ده‌لئت: لاله الا الله و الله اکبر و الحمد لله و سبحان الله و لاحول و لا قوه الا بالله، ئینجا ده‌یوت ئه‌ی خواجه چاکترین تویشوو ئه‌مه‌یه ، کابراش نزیک بوویهوه له حوده‌یر و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چی پی فهرمووبوو پی پی گه‌یاند، حوده‌یریش سوپاس و ستایشی خوی کرد و وتی: سوپاس بۆ پهروهردگاری جیهانیان که له سه‌روو هه‌وت ئاسمانه‌وه و له سه‌روو عه‌رشیه‌وه منی بیربووه و باسی کردووم و ره‌حمی هه‌بووه بۆ برسیتی و لاوازیم، خواجه وه‌ک چۆن پیشتر حوده‌یرت له‌بیر نه‌کرد و ایش بکه حوده‌یر تۆ له‌بیر نه‌کات، کابرا ئه‌م قسانه‌ی حوده‌یری له‌به‌ر کرد و گه‌رایه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و بۆی باسکرد، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (ده‌ی ئه‌گه‌ر سه‌رت به‌ره‌و ئاسمان به‌رز بکردایه‌ته‌وه بۆ ئه‌و قسه‌یه‌ی، رووناکیه‌کت به‌دیده‌کرد دره‌وشاوه هیتده‌ی نیتوانی ئاسمان و زه‌وی).^(۱)

۱.۰۴۵. حوزافه‌ی کورپی نه‌صر (ﷺ)

ناوی حوزافه‌ی کورپی نه‌صری کورپی غانیمی قوره‌یشیه، پاش فه‌ت‌حی مه‌که‌ه موسلمان بووه، له‌گه‌ل براکانیدا هه‌موویان به‌ نه‌خۆشی تا‌عوون مردن.^(۲)

۱.۰۴۶. حوزه‌یفه‌ی کورپی ئه‌سید (ﷺ)

ناوی حوزه‌یفه‌ی کورپی ئه‌سیدی کورپی خالیده، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو سه‌ریحه‌یه و زیاتر به‌ کونیه‌که‌ی ناسراوه.^(۳)
حوزه‌یفه‌یه‌که‌م به‌شداری کردنی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ حوده‌یبیه‌دا

^(۱) الحث علی التجارة و الصناعة لابی بکر بن الخلال، رقم الحدیث ۱۰۳.

^(۲) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۴۳.

^(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۴۳.

بوو. (۱)

له به یعه تی رضواندا به شداری کرد. (۲)

حوزه یفه ده لیت: جاریک پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لامان و فه رمووی: نو یژ بکه ن له سه ر برایه کتان که له خاکیکی جیا له م خاکه ی ئیوه مردووه، وتیان ئه و که سه کئییه؟ فه رمووی: نه جاشیه، (۳) حوزه یفه ده لیت: ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی خو یه وه ریزی کردین و نو یژی له سه ر کرد. (۴) سه باره ت به نو یژی غائب له سه ر مردوو ئه لبانی رای وایه ئه گه ر که سیتی موسلمان له ولایتیک مرد و موسلمانانی ئه وی نو یژیان له سه ر کرد ئیتر له شوینانی تر نو یژی غائبی له سه ر ناکریت، به لام ئه گه ر نو یژی له سه ر نه کرابوو ئه وه ده کریت له شوینانی تره وه موسلمانان نو یژی غائبی له سه ر بکه ن. (۵) حوزه یفه ده لیت: روژیکی ئیمه له ناو خو ماندا قسه مان ده کرد که پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو لامان و فه رمووی: باسی چی ده که ن؟ وتمان: باسی روژی دوا یی ده که یین، ئه ویش فه رمووی: (إنهالن تقوم حتی ترون قبلها عشر آیات - فذكر - الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم، وأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن، تطرد الناس إلى محشرهم)، (۶) (روژی دوا یی نایه ت تا پیتش ئه وه ده ئاماژه و نیشانه ده یینن، ئینجا باسی دوو که له که و ده ججال و ئاژه له که و خو ره له اتن له خو رئاواوه و دابه زینی عیسای کوپی مه ریه م و یه ئجوج و مه ئجوج و سن روچوونی زهوی کرد، روچوونیک له روژه لاته وه و

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۲۴.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۰.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدینین (ﷺ) أجمعین - حدیث أبی سریحة الغفاری حذیفة بن أسید (رضی)، الرقم ۱۶۳۹۸، سنن ابن ماجه - أبواب الجنائز - باب ما جاء فی الصلاة علی النجاشی، الرقم ۱۵۳۷، صححه الألبانی فی إرواء الغلیل ۱۷۷/۳.

(۴) مسند أبی داود الطیالسی - وحذیفة بن أسید الغفاری، الرقم ۱۱۶۴.

(۵) أحكام الجنائز، ۹۲/۱ - ۹۳/۱.

(۶) صحیح مسلم - کتاب الفتن وأشرط الساعة - باب فی الآیات التي تكون قبل الساعة، الرقم ۲۹۰۱.

رۆژچوونیک له رۆژئاواوهو رۆچوونیک له نیمچه دوورگهی عه‌ره‌ب، کۆتایشیان ئاگریکه له یه‌مه‌نه‌وه ده‌رده‌چیت که خه‌لکی به‌ره‌و مه‌حشه‌ریان راو ده‌نیت).

حوزه‌یفه ده‌لێت: عه‌لی کورپی ئه‌بوو طالیبم بینى که خۆر له نیوهی ئاسمان لایده‌دا-پاش نیوه‌پۆ- چوار رکات نوێژی ده‌کرد، منیش پرسیارم لیکرد بۆ ئه‌مه ده‌که‌یت؟ عه‌لی وت: من پیغه‌مبه‌ری خوام (ﷺ) بینى ئه‌م نوێژهی ده‌کرد و منیش پرسیارم لیکرد بۆ ئه‌و نوێژه ده‌که‌یت ئه‌ویش فه‌رمووی: (إن أبواب السماء تفتح إذا زالت الشمس، فلا ترح حتى تصلي الظهر، فأحب أن يرفع لي إلى الله عز وجل عمل)،^(١) (کاتیک خۆر له نیوهی ئاسمان لایده‌دات ده‌رگاکانی ئاسمان ده‌کرینه‌وه و داناخرین تا نوێژی نیوه‌پۆ ده‌کریت، بۆیه منیش هه‌ز ده‌که‌م کرده‌وه‌م بۆ لای خوای گه‌وره به‌رز بێته‌وه).

حوزه‌یفه له سه‌رده‌می عومه‌ری کورپی خه‌ططابدا له فتوحاتدا به‌شداری کرد، ئه‌وه‌تا له فه‌تحی ئازهریایاندا به‌شدار بووه و یه‌کیک بووه له سه‌رکرده‌کانی ناو سوپاکه‌ی سوراچه‌ی کورپی عه‌مر و پاش ئه‌وه‌ی گه‌یشتنه‌ نزیك ناوچه‌ی پاشا شه‌هر برازای پاشای ئه‌رمینیا داوای په‌نای کردو به‌وه ناوچه‌که بێ جه‌نگ گیرا، ئه‌وکات سوراچه حوزه‌یفه‌و چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی تری نارد بۆ ئه‌و ناوچه شاخاویانه‌ی له ده‌وری ئه‌رمینیا بوون.^(٢)

ئهم هاوه‌له دواتر چوویه کوفه‌و له‌وئ وه‌فاتی کرد و زه‌یدی کورپی ئه‌رقه‌م نوێژی له‌سه‌ر کرد،^(٣) مردنه‌که‌شی له سالی چل و دووی کۆچیدا بوو.^(٤)

(١) المطالب العالیة بزوائد المسانید الثمانیة - کتاب النوافل - باب رواتب الصلاة والمحافظة علیها، الرقم ٧٦٢.

(٢) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ٧، ص ١٢٢-١٢٣.

(٣) أسد الغابة، ج ١، ص ٥٧٠.

(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٤٣.

۱۰۴۷. حوزدهیغه‌ی کورپی ئه‌وس (ﷺ)

ناوی حوزدهیغه‌ی کورپی ئه‌وسه و چهند فرموده‌یه‌کی له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) گئراوه‌ته‌وه.^(۱)

۱۰۴۸. حوزدهیغه‌ی کورپی یه‌مان (ﷺ)

ناوی حوزدهیغه‌ی کورپی حیسل یان حوسه‌یلی کورپی جابیری کورپی عمری عه‌به‌سیه، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو عه‌بدو‌لایه، زیاتر به حوزدهیغه‌ی کورپی یه‌مان دیت، به‌لام یه‌مان نازناوی حیسل ی باوکی بووه، رایه‌کیش ده‌لایت: به‌لکو بویه باوکی پئی و تراوه یه‌مان چونکه که‌سینکی کوشتوووه و رایکردوووه بۆ مه‌دینه و هاوپه‌مانی کردوووه له‌گه‌ل به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل ئیتر هۆزه‌که‌ی پئیان وتوووه یه‌مان له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌گه‌ل پشتیوانان هاوپه‌یمانی کردوووه له‌کاتیکدا ئه‌وان یه‌مه‌نین،^(۲) حیسل ی باوکیشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بووه و له‌غه‌زای ئو‌حوددا به‌شدار ی کردوووه، به‌لام به‌ده‌ستی یه‌کیک له‌هاوه‌لان کوژرا چونکه ئه‌و هاوه‌له‌ نه‌یناسیه‌وه و ایزانی له‌بیاوه‌پارانه، چونکه سوپای موسلمانان زوریان ده‌موچاویان داپۆشیبوو، بویه ده‌بوو نیشانه‌یه‌کیان هه‌بوایه تا بناسرینه‌وه، ئه‌وه‌بوو حوزدهیغه‌ی کاتیک بینی هیرش برا بۆ باوکی هاواری ده‌کرد باوکم باوکم، به‌لام ده‌نگی نه‌گه‌یشت و باوکی به‌هه‌له‌ کوژرا، دواتر حوزدهیغه‌ی خوین بایی باوکی وهرنه‌گرت و له‌موسلمانان خو‌ش بوو.^(۳)

دایکیشی هاوه‌ل بوو و ناوی ربایی کچی که‌عب بوو،^(۴) حوزدهیغه‌ی ده‌لایت: جاریک دایکم پئی وتم: له‌که‌یه‌وه نه‌چوو‌یته‌ته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)؟

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۳.

(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۲-۵۷۳.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۱۷، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۳۹.

منیش وتم: ماوه یه که، ئه وه بوو لیم تووره بوو، منیش وتم: باشه ئیستا ده چم بۆ لای پیغه مبه ر و نویژی له گه ل ده که م به لکو داوای لیخو شبوون بۆ من و تۆیش بکات، چووم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و له داویه وه نویژی ئیواره م کرد، ئینجا که پیغه مبه ر (ﷺ) چوو منیش شوینی که وتم، فهرمووی: ئه وه کتیه؟ وتم: حوذه یفه ی کوری یه مان، فهرمووی: بۆچی هاتویت؟ منیش بۆم باس کرد دایکم چی پی و تووم و چی رویداوه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (خوا له تۆ و دایکیشت خو ش بیت).^(۱)

ئهم هاوه له یه کتیه که گه وه هاوه له ناسراو و نزیکه کانی پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۲)

برایه کی هه بوو به ناوی صه فوان که ئه ویش له غه زای ئو حوددا به شداری کرد.^(۳)

برایه کی تری ناوی عه بدولعه زیز بوو که ئه ویش هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و فهرمووده ی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) گێراوه ته وه.^(۴)

خوشکیکیشی هه بوو به ناوی خه وله که هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و فهرمووده ی له پیغه مبه ری خوا وه (ﷺ) گێراوه ته وه،^(۵) خوشکیکی تریشی ناوی له یلا بوو که دایکی هاوه لی گه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) سه له مه ی کوری ثابتی کوری وه قش بوو،^(۶) خوشکیکی تری ناوی فاتیمه بوو که ئه میش هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو.^(۷)

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (رضي الله عنه) - ذكر دعاء المصطفى (ﷺ) لحذيفة بن اليمان بالمغفرة ، الرقم ۷۱۲۶، صححه شعيب الأرنؤوط.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۴.

(۳) أسد الغابة، ج ۳، ص ۲۳.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵۲۳.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۰۹.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۴۱.

(۷) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۵۲.

حوزه‌یفه ژنیکی هه‌بوو به ناوی جومانه‌ی کچی موسه‌یب،^(۱) ژنیکی تریشی هه‌بوو که کچی حیراش بوو و خوشکی ربعی بوو.^(۲) کاتیک حوزه‌یفه و باوکی ویستیان به‌رهو مه‌دینه کۆچ بکه‌ن، رییان که‌وته ئه‌بوو جه‌هل، ئه‌بووجه‌هل وتی: بو کوی ده‌چن؟ ئه‌وانیش وتیان هه‌روا ده‌پۆین، ئه‌ویش وتی: ده‌زانم بو پالپشتی موحه‌ممه‌د ده‌چن، بۆیه به‌لئینیان وهرگرت له هه‌ردووکیان که نه‌بنه نه‌یاریان، ئه‌وه‌بوو که باوک و کور چوون بو لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) به‌سه‌ره‌اته‌که‌یان بو گێرایه‌وه.^(۳) کاتیک حوزه‌یفه کۆچی کرد بو مه‌دینه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) براه‌تی خسته نیوان ئه‌وو عه‌مماری کوری یاسره‌وه.^(۴) له غه‌زای به‌دردا

حوزه‌یفه له هه‌موو غه‌زاکاندا به‌شدارێ کرد جگه له غه‌زای به‌در، ئه‌ویش له‌به‌ره‌وه‌ی که‌میک پیش غه‌زای به‌در حوزه‌یفه و باوکی که‌وته‌ ده‌ست قوره‌یشیه‌کان، ئه‌وانیش به‌و مه‌رجه ئازادیان کردن به‌لئینیان پێده‌ن له‌دژیان به‌شدار نه‌بن، بۆیه که گه‌رانه‌وه بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و مه‌سه‌له‌که‌یان بو باسکرد، ئه‌ویش فه‌رمانی کرد به‌لئینه‌که‌یان ببه‌نه‌سه‌رو فه‌رمووی (انصِرْفَا، نَفِي لَّهُمْ بِعَهْدِهِمْ وَنَسْتَعِينُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ).^(۵) له غه‌زای ئوحوودا

حوزه‌یفه هاوده‌م به‌حیسی باوکی له غه‌زای ئوحوودا به‌شدارێ کرد، به‌لام حیسی باوکی به‌ده‌ستی یه‌کیک له هاوه‌لان کوژرا، ئه‌و هاوه‌له نه‌یناسیه‌وه و ایزانی له بیناوه‌رانه، چونکه سوپای موسلمانان زۆریان ده‌موچاویان داپۆشیبوو، بۆیه ده‌بوو نیشانه‌یه‌کیان هه‌بوایه تا بناسرینه‌وه،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۸۲.

(۲) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۳۷۱.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۳.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۲۵۰.

(۵) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب الوفاء بالعهد، الرقم ۱۷۸۷.

حوذہ یفہ کاتیک بینی ہیرش برا بؤ باوکی هاواری ده کرد باو کم باو کم، به لام دهنکی نه گه یشت و باوکی به هه له کوژرا، دواتر حوذہ یفہ خوین بایی باوکی وهر نه گرت و له موسلمانان خوش بوو.^(۱)

له ئو حوددا پیغه مبه ر(ﷺ) حوسه یل و ثابتی کوری وه قشی دانابوو تا لای ژن و منداله کان بن چونکه ئه و دوانه به ته من بوون،^(۲) جا ئه و دوانه خه زووری کورپو کچی یه ک بوون، واته حوسه یل له یلای کچی خوی دابوو به سه له مه ی کوری ثابت،^(۳) ئه وه بوو یه کتیکیان به وی تری وت: مالویران به خوا هیچکام له م دوانه مان ته مه نیکی وامان بؤ نه ماوه ته وه و ئه مرپؤ یان سبه ی دهمرین، وهره با شمشیره کانمان هه لگرین و بگه ینه خزمه ت پیغه مبه ر(ﷺ) به لکو خوا شه هیدیمان پی ببه خشیت، ئه وه بوو هه ردوو نه وینه شمشیر و خویان گه یانده پیغه مبه ر(ﷺ) و چوونه ناو موسلمانان و موسلمانانیش وایانده زانی ئه وان نه هاتوونه ته ناو جه نگه که وه، ئه وه بوو ثابت به دهستی بیئاوهران شه هید بوو و حوسه یلیش به هه له به دهستی هاوه لیک کوژرا.^(۴)

له غه زای خه نده قدا

حوذہ یفہ له غه زای خه نده قیشدا به شدار بوو و له گه ل سه لمان و عه مر و نوعمان و چند هاوه لیک تری پشتیواناندا له به شیکی خه نده قه که دا سه رقال بوون تا ئه وه ی به ردیکی گه وره ی سپیان هاته ری و پیغه مبه ریان(ﷺ) بانگ کرد و ئه و شکاندى.^(۵)

له غه زای خه نده قدا نیردرای پیغه مبه ر(ﷺ) بوو بؤ هه وال وهر گرتنی دوژمن، ئه وه تا خوی ده یگیریته وه و ده لیت: له خه نده قدا ره شه باو سه رمایه کی

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۳.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۴۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۸۳.

سهخت بوو، پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی: (الأرجل يأتي بخبر القوم جعله الله معي يوم القيامة)،
 (ئهری که سیک هیه ههوالی دوژمنم بۆ بهینیت تا له روژی دوایدا خوا
 له گهل من بیهینیتته وه؟) ئیمهش هه موو بیدهنگ بووین و که سمان نه چووین،
 پیغهمبهر (ﷺ) دووباره هه مان شتی دووباره کرده وه و ئیمهش هه ر بیدهنگ
 بووین، پیغهمبهر (ﷺ) بۆ جاری سنیهم ئه وهی دووباره کرده وه و ئیمهش هه ر
 بیدهنگ بووین، ئینجا پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی: (ئهی حوزده یفه ههسته برۆ
 ههوالی دوژمنمان بۆ بهینه)، منیش ئیتر چارم نه ما، چونکه پیغهمبهر (ﷺ) به
 ناوهینان ناوی هیتام تا ههستم و برۆم، پیغهمبهر (ﷺ) فهرمووی: (برۆ ههوالی
 دوژمنم بۆ بهینه و مه یانورووژینه لیم)^(۱) ترس و بیمکی زۆرم هه بوو، ئه وه بوو
 پیغهمبهری خوا (ﷺ) نزای بۆ کردم و فهرمووی: (خوایه له بهردهم و دواوه
 راست و چه پیه وه بیپاریزیت) ئیتر سویند به خوا چی ترس و بیم له دلما
 هه بوو هیچی نه ما،^(۲) منیش چووم و زۆر به وریایی و له سه رخوی ده چووم
 تا چومه ناویانه وه، ئه بوو سوفیانم بینی پشتی کردبووه ئاگره که و پشتی
 گهرم ده کرده وه،^(۳) که سیک گه وره و که له گهت بوو و منیش ئه وکات نه مده زانی
 ئه بوو سوفیانه، ئه و دهیوت ده بیت برۆین،^(۴) منیش تیریکم خسته ناو که وانه که وه
 و ویستم بیکوژم، به لام فهرمایشته که ی پیغهمبهری خوام (ﷺ) بیر که و ته وه
 که فهرمووی: مه یانورووژینه لیم، بۆیه نه مکوشت، ئه گینا بۆم بهاویشتایه
 به دلنیا ییه وه ده میکا،^(۵) ئینجا چومه نیوان دوو که سیانه وه، کابرایه ک وتی:

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب غزوة الأحزاب ، الرقم ۱۷۸۸ ، صحیح ابن حبان - کتاب
 إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذکر عمرو
 بن العاص السهمي (رضي الله عنه) - ذکر حذيفة بن اليمان (رضي الله عنه) ، الرقم ۷۱۲۵ .

^(۲) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۵۴۸۷ .

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب غزوة الأحزاب ، الرقم ۱۷۸۸ ، صحیح ابن حبان - کتاب
 إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذکر عمرو
 بن العاص السهمي (رضي الله عنه) - ذکر حذيفة بن اليمان (رضي الله عنه) ، الرقم ۷۱۲۵ .

^(۴) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۵۴۸۷ .

^(۵) صحیح مسلم - کتاب الجهاد والسير - باب غزوة الأحزاب ، الرقم ۱۷۸۸ ، صحیح ابن حبان - کتاب
 إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذکر عمرو

ئەمشەو ھەوالگەر و شت دین، بۆیە ھەرکامتان پرسیار بکەن لەو ھە پال خۆتان بزانن کێیە؟ منیش خیرا بەو ھە لای راستم وت: تۆ کێیت؟ بەو ھە لای چە پیشم وت: تۆ کێیت؟^(۱) ئینجا دوای گەرامەو ھە بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و ھەوالە کانم پێدا، سەرما یەکی سەختیشم چەشتبوو، بۆیە پیغەمبەر (ﷺ) عەبا یەکی پێبوو کە نوێژی پێو ھە کرد ئەو عەبا یە دا بەسەرما، خەوم لیکەوت و تا بەیا نی ھەئەسام، کە بەیا نی ھەستام پیغەمبەر (ﷺ) فەرما وی: (ھەستە خەوالو).^(۲)

لە غەزای تەبووکدا

حوزەیفە لە غەزای تەبووکیشدا بەشدار بوو، جا کاتیک پیغەمبەر (ﷺ) لە تەبووکەو ھە بەرەو مەدینە دەگەرایەو، دەستە یەک لە دوور و وان ویستیان پیغەمبەر (ﷺ) خا (ﷺ) لە ناو بەرن و لە سەر و عەقە بەو فری دەنە خوارەو، پیغەمبەر (ﷺ) خواش (ﷺ) ھەوالی ئەو ھە زانیبوو، ئەو ھە بوو فەرمانی کرد خەلکی بچن و خۆی لە گەل دەستە یەک لە عەقە بەو سەرکەوت، ئەو دەستە دوور و ھەش دەموچاویان دا پۆشیبوو، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد ھەریەک لە عەمما ری کوری یاسر و حوزەیفە ی کوری یەمان لە گەلی برۆن، ئەو دوانەش بە پیادە لە گەل پیغەمبەر (ﷺ) دەچوون، کاتیک ئەو دەستە یە ناپاکییان نواند پیغەمبەر (ﷺ) توورە بوو و حوزەیفەش توورە ییەکی پیغەمبەر (ﷺ) خا (ﷺ) بی نی، بۆیە گەرایەو بۆیان و بە کەوانەکی دەستی کەوتە دەموچاوی سوارەکانیان، ئەوانیش زانییان دەستە کەیان ئاشکرا بوو، خیرا خۆیان تیکەل کردەو ھە بە خەلکە کە، ئینجا حوزەیفە گەرایەو ھە پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد خیرا بکەن تا عەقە بەیان بری و چاوەر پێی خەلکە کەیان کرد، پیغەمبەر (ﷺ) بە حوزەیفە ی فەرما وی ئەو خەلکەت ناسیەو ھە؟ ئەویش وتی:

بن العاص السهمي (رضي الله عنه) - ذكر حذيفة بن اليمان (رضي الله عنه)، الرقم ٧١٢٥.

^(۱) مستخرج أبي عوانة، الرقم ٥٤٨٧.

^(۲) صحيح مسلم - كتاب الجهاد والسير - باب غزوة الأحزاب ، الرقم ١٧٨٨ ، صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (رضي الله عنه) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (رضي الله عنه) - ذكر حذيفة بن اليمان (رضي الله عنه)، الرقم ٧١٢٥.

تهنها سواره کانیان ده ناسمه وه، ئینجا پیغهمبهر (ﷺ) به سه رهاته که ی باس کرد بۆ حوزده یفه و ناوی ئه و دوروانه ی فهرموو به حوزده یفه که کن و کئی بون،^(۱) ئه وانهش ژماره یان دوانزه یان چوارده کهس بوو.^(۲)

حوزده یفه دوا ی سه رده می پیغهمبهر (ﷺ) ده یفه رموو: دوو پرووه کانی ئه مرۆ زۆر خراپترن له وانه ی سه رده می پیغهمبهر (ﷺ)، دوو روان له سه رده می پیغهمبهر (ﷺ) به شاراو هی دوو پروو بوون، به لام ئه مرۆ به ئاشکرا نیشانی دهن.^(۳)

حوزده یفه زۆر جار له نزیک پیغهمبهر وه (ﷺ) بوو، جار هه بوو ده بووه شایه تی په یمانه کانی پیغهمبهر (ﷺ) که دهنوسران بۆ هۆزه کان کاتیک ده هاتنه خزمهت پیغهمبهر (ﷺ).^(۴)

ههروه ها له میوانداری و کاتی نانخواردنیش جار هه بوو له گه ل پیغهمبهر (ﷺ) بوو، حوزده یفه ده لیت: ئیمه که له گه ل پیغهمبهر (ﷺ) نانمان ده خوارد ده ستمان نه ده برد بۆ خواردنه که تا پیغهمبهر (ﷺ) دهستی پیده کرد.^(۵)

حوزده یفه چه ندین فهرمووده ی له پیغهمبهر ی خواوه (ﷺ) گتیا وه ته وه، نزیکه ی دوانزه فهرمووده ی له هه ردوو سه حیحه که دا ها تووه.^(۶)

ههروه ها حوزده یفه زۆر گوئی ده دا به مه سه له کانی فیتنه و مه ترسیه کانی و بارو ناره حه تیه کانی روژی دوا یی، ئه وه بوو هه میشه له و باره وه پرسیا ری ده کرد له پیغهمبهر (ﷺ)، حوزده یفه ده لیت: خه لکی هه میشه سه بارهت به خیر و چاکه پرسیا ریا ن له پیغهمبهر (ﷺ) ده کرد، به لام من سه بارهت به فیتنه پرسیا رم لیده کرد له ترسی ئه وه ی نه با دا فیتنه م توش بیت.^(۷)

له گتیا نه وه یه کی تر دا ده لیت (سویند به خوا له هه موو کهس شاره زا ترم

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۱۹.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۲۰.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب الفتن - باب إذا قال عند قوم شيئا ثم خرج فقال بخلافه، الرقم ۷۱۱۳.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۵۲.

^(۵) صحيح مسلم - كتاب الأشربة - باب آداب الطعام والشراب وأحكامها، الرقم ۲۰۱۷.

^(۶) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

^(۷) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۰۶.

به هر فیتنه یه ک که له نیوان من تا روژی قیامه تدا روودهدات، به لام ئه وه هه یه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به نهینی هه ندی شتی به من فه رموو ه که به که سی تری نه فه رموو ه^(۱).
له سه رده می خیلافه تی عومه ردا:

حوزه یفه نهینی پاریزی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و ناوی هه موو دوورو وه کانی ده زانی، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فه رموو بوو و فه رمانی پیکرد بوو نهینی هکان بیاریزی، جا عومه ری کوری خه ططاب پرسیری لیده کرد ئه ی حوزه یفه ئایا من له دووره کانم؟ ئه ویش دهیوت نا، به لام ئیتر دوا ی تو له و باره وه وه لامی که س ناده مه وه^(۲).

عومه ری کوری خه تتاب پرسیری له حوزه یفه ده کرد دهیوت ئه ری له نیو کار به دهسته کانمدا که سی دوورو هه یه؟ ئه ویش دهیوت به لئ یه کیک هه یه؟ عومه ر وتی: کئی ه؟ حوزه یفه وتی: پیت نالیم، ئه وه بوو دواتر عومه ر ئه و که سه ی لابر د، حوزه یفه دهیوت دهتوت عومه ر زانیویه تی دوورو وه که ئه و که سه یه^(۳).

هه روه ها کاتیک له سه رده می عومه ردا که سیک ده مرد عومه ر ده وه ستا تا بزانیت حوزه یفه ئاماده یه نویژی له سه ر بکات، ئه گه ر ئاماده بوایه ئه ویش نویژی له سه ر ئه کرد، ئه گه ریش ئاماده نه بوایه عومه ریش نویژی له سه ر نه ده کرد نه بادا دوورو بیت و ئه و نویژی له سه ر بکات^(۴).

حوزه یفه له جهنگی نه ها وه نددا به شدار ی کرد، جا کاتیک نوعمانی کوری موقه رهن که ئه میری سوپاکه بوو کوژرا، نوعه می کوری موقه رهن ئالا که ی له دهستی برا شه هیده که ی وه رگرت و دایه دهست حوزه یفه^(۵)، حوزه یفه ش

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الفتن وأشراط الساعة - باب إخبار النبي (ﷺ) فيما يكون إلى قيام الساعة، الرقم ۲۸۹۱.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ۳۶۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

^(۵) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۶۴.

ئالاکه‌ی گرتە دەست و سەرکردایەتی گرتە دەست،^(۱) حوزەیفە داوای کرد لە نوعەیم تا مەرگی براکە‌ی بشاریتەوه‌و بە کەسی نە‌ئیت بۆ ئەوه‌ی ورە‌ی سوپاکە نە‌پووخت، ئینجا شە‌و داهاات و سوپای بێباوه‌ران شکان،^(۲) ئەوه‌بوو فەت‌ح‌ی هە‌مه‌دان و رە‌ی و دەینه‌وه‌ریش لەسەر دەستی ئە‌و بوو، هەر‌وه‌ها بە‌شداریش بوو لە فەت‌ح‌ی جە‌زیرە‌دا، دواتریش چووه‌ نصیبین و لە‌وئ نیشته‌جئ بوو و لە‌وئیش ئافره‌تیک‌ی بە‌هاوسەر گرت.^(۳)

حوزەیفە لە سەر‌ده‌می خیلافە‌تی عومەر‌دا والی مە‌دائین بوو، عومە‌ری کور‌پی خە‌ط‌تاب ئە‌وی کرد بە‌ والی مە‌دائین، حوزەیفە بە‌ئینی خۆ‌ی خوینده‌وه‌ بۆیان، ئینجا خە‌لکە‌که‌ وتیان چیت دە‌وئت داوای بکە، ئە‌ویش وتی: تە‌نها خوار‌دئ بۆ خۆ‌م و ئالیک‌ئ بۆ گوئدریزه‌که‌مم دە‌وئت تا لە‌نیوتان‌دا بم، ئە‌وه‌بوو ماوه‌یه‌کی زۆر لە‌وئ بوو، ئینجا عومەر نامە‌ی بۆ نارد وەر‌ه‌وه‌، ئە‌ویش گە‌رایه‌وه‌، کاتیک عومەر بیستی دە‌گەریتە‌وه‌ لە‌سەر ر‌ئ بە‌ نه‌ئینی دانیش‌ت تا ببینیت، بینی چۆن چووبوو هەر‌ وا گە‌رابوو‌یه‌وه‌، لە‌سه‌ گوئدریزه‌که‌ی بوو و پارچه‌ نانیک‌یشی بە‌ دە‌سته‌وه‌ بوو و قاچه‌کانی شۆر کردبوونه‌وه‌، عومەر چوو و باوه‌شی پیا کرد و وتی: تۆ برای منیت و منیش برای تۆم.^(۴)

حوزەیفە که لە مە‌دائین والی بوو وتاری پێشکە‌ش دە‌کرد بۆ خە‌لک،^(۵) هەر‌وه‌ها جاریک که‌سیکی مە‌دائین هات بۆ لای و وتی: ئێ‌وه‌ هاوه‌لی پێغه‌مبە‌ری خواتان کردووه‌؟ وتی: بە‌ئ‌ی برازا، کابرا وتی: چۆن بوون لە‌گە‌لی، ئە‌ویش وتی: بە‌خوا زۆر هە‌ولمان دە‌دا لە‌گە‌لی چاک بین، کابرا وتی: بە‌خوا ئە‌گەر ئێ‌مه‌ دە‌گە‌یشتینه‌ خزمە‌تی نە‌مانده‌هیش‌ت پ‌ئ بنیتە‌ سەر

(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۱۰.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۳.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۶.

(۵) (-) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۱۱۹.

زهوی و دهمانخسته قه لادوشکانمان، حوزده یفه وتی: برازا به خوا ئه گهر له خه ندهق له گه لمان ده بوویت، ئینجا باسی به سه رهاته که ی خه ندهقی بو کرد که پیغه مبه ر(ﷺ) له شه ویکی ساردا سئ جار داوای کرد که سیک بچیت هه وائی بو وه بگریت به لام که س ئاماده نه بوو تا پیغه مبه ر(ﷺ) ناوی حوزده یفه ی برد.^(۱)

له سه رده می عوثمائی کورپی عه ففاندا

حوزده یفه له سه رده می خیلافه تی عوثمائیشدا به رده وام بوو له گه یاندنی په یامی خوا و وتنه وه ی فه رمووده کانی پیغه مبه ر(ﷺ)، هه روه ها ده چوو په خزمه تی عوثمائی کورپی عه ففان، جاریک حوزده یفه که له فه تحی ئه رمینیا و ئازه ربایجاندا له گه ل خه لکی شام و عیرا قدا بوو، ده بیینی هه ریه که و جوړیک قورئانیان ده خوینده وه ترسا له و حاله یان، بو یه گه رایه وه بو لای عوثمائی کورپی عه ففان و وتی: ئه ی ئه میری باوه پرداران فریای ئه م ئومه ته بکه وه پیش ئه وه ی وهک حالی جووله که و مه سیحیه کان ئه مانیش له سه ر قورئان ناکوکیان تیکه ویت، عوثمائیش به گوینی کرد و ناردی بو لای حه فسه ی دایکی باوه پرداران و وتی: نوسخه ی قورئانه که که لاته بینیره بو م تا له به ری بنووسینه وه و دواتر ده یگتیرینه وه بو ت، حه فسه ش ناردی و عوثمائیش به چهند ها وه لیکدا ئه و کاره ی به جیگه یاند.^(۲)

ئه شته ر له مینبه ری کووفه وه به خه لکی کووفه ی راگه یاند ئه ی خه لکینه وا من ئه بوو مووسای ئه شعهری ده که مه پیشه وای نویتان تا به رنویتان بو بکات و له سه نگه ریشدا به پرستان بیت، حوزده یفه ی کورپی یه مانیش ده که مه به رپرسی فه یئان،^(۳) کاتیکیش عوثمان شه هید کرا حوزده یفه له مه دائین بوو،^(۴) نزای ده کرد خواجه ئه گهر کوشتنی عوثمان خیری تیا بووه

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۱۴.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب فضائل القرآن - باب جمع القرآن، الرقم ۴۹۸۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۳۳.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۵.

ئەوھ من هیچ پشکیکم نیه تیایدا، ئەگەریش کوشتنی خراپەیی تێدایه ئەوھ من هەر بەریم لەو کوشتنه.^(۱)

ربعی که ژنبرای حوزەیفه بوو چوو بۆ لای حوزەیفه، حوزەیفه وتی: خزم و هۆزە کهت لەم حالی دەرچوونه له عوتمان چیمان کردوو؟ ئەویش وتی: خەلکیک بەشدارن تیایدا، حوزەیفه وتی: دەیی من بیستوو مه له پیغه مبهەر (ﷺ) دەیفه رموو (من فارق الجماعة واستذل الإمارة لقي الله ولا حجة له عند الله)،^(۲) (هەر کهس له کۆمهلی موسلمانان جیا بیته وه و باری دەسه لات سی موسلمانان - لاواز بکات ئەوھ که دهگاته وه به خوا لای خوا هیچ به لگه و بیانوو یه کی پی نیه).

مردنی حوزەیفه

حوزەیفه لەو نه خۆشیهیدا که تیایدا مرد له جیگه دا که وتبوو، که سیک له لای بوو له گه ل ژنه که ی قسه ی کرد، حوزەیفه چاوی کرده وه و وتی: چی ده لێن؟ ئەوانیش وتیان خێره، ئەویش وتی: شتیکم لێده شارنه وه که خێریش نیه، کابرا وتی: عوتمان کوژرا، حوزەیفه وتی: خواجه من دوورم لەم رووداوه، ئەگەر خێری تیا بووه با بۆ ئەو بیت که تیایدا بهشدار بووه و من بەریم لێی، ئەگەریش خراپه با بۆ بهشدار بووی بیت و من بەریم لێی.^(۳)

ئینجا حوزەیفه داوای کرد کفنیکی بۆ بکرن، ئەوه بوو قوماشیکی گرانیان هینا، ئەویش وتی: نامەوینت، برۆن دوو قوماشی سپیم بۆ بکرن.^(۴)

حوزەیفه ماوه یه کی کهم دوا ی شه هید بوونی عوتمان له مه دائین کۆچی دوا یی کرد، ئەوهش چەند مانگیکی نه خایاند، ئەوه بوو هیشتا چل رۆژ بوو

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۸۳

^(۲) المستدرک علی الصحيحین - کتاب العلم - من فارق الجماعة واستذل الإمارة لقي الله ولا حجة له عند الله، الرقم ۴۰۹.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۹۲.

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۹.

بهیعت درابوو به علی که وهفاتی کرد، ئەمەش له سالی سی و شەشی کۆچیدا بوو،^(۱) ئینجا له و سەرەمەرگەیدا دەیوت ئەمە کۆتا ساتی ژیانی دنیامه، خوایه تۆ دەزانیت من تۆم خۆش دەوێت، دەی بهرەکهت بخەرە ساتی گەیشتنه وهم به تۆ، دواى ئەوه مرد.^(۲)

چەند فەرموودەیه ک که حوزەیفە گێراویەتەوه:

حوزەیفە دەلێت: خەلکی هەمیشە سەبارەت به خێر و چاکه پرسیاریان له پیغه مبهەر (ﷺ) دەکرد، به لام من سەبارەت به فیتنه پرسیارم لێدەکرد له ترسی ئەوهی نهبادا تووشم بینت، وتم: ئەى پیغه مبهەرى خوا (ﷺ) ئیمه جارن له نهفامی و خراپەدا بووین و به دواى ئەوهدا خواى گەوره ئەم خیرهى بۆ هیناین، جا ئایا دواى ئەم چاکهیه خراپه دیت؟ فەرمووی: به لێ، وتم: ئەى دواى ئەو خراپهیه که دیت چاکه دیت؟ فەرمووی: به لێ ناروونیه کیشی تێدایه، وتم: ئەو ناروونى و لیلیهى چیه؟ فەرمووی: (قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هُدًى تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتَنْكِرُ)، (خەلکیکن ریی جیا له ریی من دەگرنه بهر و چاکه و خراپشیان لى دەبینیت)، وتم: ئەى دواى ئەو خیره خراپهى تر دیت؟ فەرمووی: (نَعَمْ دُعَاةٌ إِلَىٰ أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنَ أَجَابَهُمُ إِلَيْهَا قَدْفُوهَ فِيهَا)، (بانگخوازانیکى بهردهرگای دۆزهخ هەن که هەرکەس بچى به دەم بانگه وازه که یانه وه دهیخه نه ناو دۆزهخه وه)، وتم: ئەى پیغه مبهەرى خوا (ﷺ) ئەوانه وه سف بکه بۆمان تا بیانناسین، فەرمووی: (هم من جلدتنا، ویتکلمون بألسنتنا)، (ئەوانه هاوپیستی ئیمه ن و به زمانى ئیمه ش قسه دهکەن) وتم: ئەى فەرمانم پى دهکهیت چى بکه م ئەگەر گەیشتم به و سەردهمه؟ فەرمووی: (تلتزم جماعة المسلمين وإمامهم)، (پابهندی گرۆو پیشه وای موسلمانان به)، وتم: ئەى ئەگەر ئەو کات موسلمانان پیشه وای و

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۴.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۴.

كۆمه لىكيان نه بوو؟ فه رمووى: (فَاعْتَرَلْ تِلْكَ الْفِرْقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ بِأُضْلي شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ)،^(۱) (له هه موو ئه و دهسته و تا قمانه كه نار بگره با ئه گهر قه پيشت كرد بييت به ره گى درايكه وه تا ئه و كاته ي ده مريت هه ر له و باره دا به).

حوزه يفه ده لىت: پيغه مبه ر (ﷺ) فه رمووى: (يَذْرُسُ الْإِسْلَامَ كَمَا يَذْرُسُ وَشْيُ الثُّوبِ، حَتَّى لَا يَذْرَى مَا صِيَامٌ وَلَا صَلَاةٌ وَلَا نَسْكَ وَلَا صَدَقَةٌ. وَلَيَسْرَى عَلَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي لَيْلَةٍ، فَلَا يَبْقَى فِي الْأَرْضِ مِنْهُ آيَةٌ، وَتَبْقَى طَوَائِفُ مِنَ النَّاسِ، الشَّيْخُ الْكَبِيرُ وَالْعَجُوزُ، يَقُولُونَ: أَذْرَكْنَا آبَاءَنَا عَلَى هَذِهِ الْكَلِمَةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَتَحْنُ نَقُولُهَا)^(۲)

(كارى گه رى ئىسلام نامى نىت و ده سى رى ته وه وهك چۆن نه خشى جل ده سى رى ته وه، ئىتر واى لى دىت نازانىت رۆژوو چيه و نويز و چه ج و زهكات چيه، له شه و ئكىشدا قورئان به رز ده كرى ته وه ئىتر بهك ئايه تى قورئانىش له سه ر زه ويدا نامى نىت، ده سته يهك له خه لك ده مى ننه وه، پىر و په ككه وته، ده لىن ئه م وشه يه مان له با و با پىر انمان بى ستوو ده يانوت لا اله الا الله، وا ئىمه ش ده لى نى نه وه)، ئىنجا صيله به حوزه يفه ي دهوت جا ئه و وشه يه چ سو ودىكى هه يه بۆيان كه نازانن نويزو رۆژوو و چه ج و زهكات چيه؟ سى جار پرسى ارى كرد و حوزه يفه وه لامى نه ده دا يه وه، دواتر حوزه يفه وتى: ئه ي صيله ئه و وشه يه له دۆزه خ رزگارىان دهكات.

حوزه يفه ده لىت: بىستم له پيغه مبه ر (ﷺ) ده يفه رموو: (إن الدجال يخرج، وإن معه ماء ونارا، فأما الذي يراه الناس ماء فنار تحرق، وأما الذي يراه الناس نارا فماء بارد عذب، فمن أدرك ذلك منكم فليقع في الذي يراه نارا، فإنه ماء عذب طيب)،^(۳)

(ده ججال ده رده چىت و ئاو و ئاگرى له گه له، جا ئه وه ي خه لك به ئاو ده بى بنن ئاگرى كى سو و تى نه ره، ئه وه ش كه خه لك به ئاگرى ده بى بنن ئاو يكى

^(۱) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۰۶.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب الفتن - باب نهاب القرآن والعلم، الرقم ۴۱۶۶، صححه الألباني.

^(۳) صحيح مسلم - كتاب الفتن وأشرط الساعة - باب ذكر الدجال وصفته وما معه، الرقم ۲۹۳۴.

ساردی سازگارہ، جا ہرکام لہ ئتوہ گہشت بہو سہردہمہ با خوئی بختہ ناو ئہوہی کہ بہ ٹاگر دہیبینیت چونکہ ئہوہ ٹاویکی سازگاری پاکہ).

۱۰۴۹. حوزہیفہی ئہزدی (ﷺ)

ناوی حوزہیفہی کوری یہمانی ئہزدیہ،^(۱) ئم ہاوہلہ کاربہدہستی پیغہمبہری خوا(ﷺ) بوو.^(۲)

پیغہمبہری خوا(ﷺ) حوزہیفہی نارد تا زہکاتی ئہزدیہکان کؤبکاتہوہ، ئہویش زہکاتہکے لہ دہولہمہندہکان کؤدہکردہوہو دہیدایہوہ بہ ہہژارہکانیان، کاتیک پیغہمبہر(ﷺ) وہفاتی کرد ئہوانہ ہہلگہرانہوہو ئامادہ نہبوون زہکات بدہن، حوزہیفہ نامہی نووسی بو خلیفہی پیغہمبہر(ﷺ) ئہبووبہکری صدیق و ہہوالہکے پندا، ئہبووبہکریش عیکریمہی کوری ئہبوو جہلی نارد بویان،^(۳) عیکرمہش ژمارہیہک لہوانہی بہدیل گرت و بہ حوزہیفہدا ئہوانی نارد بو لای ئہبووبہکر.^(۴)

۱۰۵۰. حورہیٹی کوری زمید (ﷺ)

ناوی حورہیٹی کوری زہیدی کوری ئہعلہبہیہ، ئم ہاوہلہ لہ پشتیوانانہ لہ خہزرہجیہکان،^(۵) یہکیکہ لہ بہشداربوانی غہزای بہدر،^(۶) و ئوحدیش.^(۷)

۱۰۵۱. حورہیٹی کوری زمیدولخہیل (ﷺ)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۵.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۵۲۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۱۰۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۵.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۳.

^(۶) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۹۷۷، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۳.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۳.

ناوی حورهیثی کوری زهیدولخهیلی کوری موهلهله، هاوهلی پیغهمبه(ﷺ) بووهو پیغهمبه(ﷺ) وهک نیردراو ناردوویهتی بۆ لای خهلکی ئیله، دواوی سهردهمی پیغهمبه(ﷺ) ژیا و له جهنگی هه لگهراوهکاندا بهشدار بوو.^(۱)

له سهردهمی عومهری کوری خهتابدا بوو که کهسیک به ناوی ئه بوو سوفیان نیردراوی عومهر بوو دهچوو داواوی له خهلکی لادیکان دهکرد قورئان بخوینن، هه رکهس نه یزانیا به قامچی لیده دا، داواوی له ئهوسی کوری خالید کرد قورئان بخوینیت و ئه ویش نه یخویند، بۆیه ئه بوو سوفیان قامچی لیدا و بهو هۆیه وه ئهوس مرد، کاتیک حورهیث چوو بۆ ئهوی و هه واله کهی بیست چوو کهوته لیدانی ئه بوو سوفیان و کوشتی.^(۲)

۱۰۵۲. حورهیثی کوری سهلهمه(ﷺ)

ناوی حورهیثی کوری سهلهمه ی کوری سهلامهیه، له پشتیوانانه له ئه شهه لیه کان.^(۳)

۱۰۵۳. حورهیثی کوری عه مر(ﷺ)

ناوی حورهیثی کوری عه مر ی کوری عو ثمانی کوری عه بدولای قورهیثی مه خزوومیه،^(۴) کورپکی هه بوو به ناوی عه مر که فه رمووده ی له باوکیه وه گنپراوه ته وه،^(۵) کورپکی تریشی ناوی سه عید بوو،^(۶) جا هه م باوک و هه م

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۵۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۴.

(۵) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۲۰۳۳.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۴.

دوو کوره که شی هاوه لی پیغه مبه ر(ﷺ) بوون.^(۱)
 حوره یث ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر(ﷺ) چوینه دهره وه بو نویژه بارانه،
 دوو ركات نویژی کرد بۆمان و دواتر عه باکه ی هه لگتیرایه وه دهسته کانی
 به زر کرده وه ئه م نزایه ی کرد(اللهم ضاحت جبالنا واغبرت أرضنا وهامت دوابنا معطي
 الخيرات من أماكنها، ومنزل الرحمة من معادنها ومجري البركات على أهلها بالغيث المغيث أنت المستغفر
 الغفار فنستغفرك للحامات من ذنوبنا ونتوب إليك من عوام خطايانا، اللهم فأرسل السماء علينا مدرارا،
 واصل بالغيث واكفنا من تحت عرشك حيث ينفعنا ويعود علينا غيثا مغيثا عاما طبقا مجللا غدقا
 خصيبا رايعا مرع النبات).^(۲)

۱.۰۵۴. حورمیثی ئه سه دی (ﷺ)

ناوی حوره یته و له ئه سه دیه کانه، له سالی نۆی کۆچیدا وه ک وه فد هاته
 خزمهت پیغه مبه ری خوا(ﷺ).^(۳)

۱.۰۵۵. حوره یمیله ی کچی عه بدولئه سوهد (ﷺ)

ناوی حوره یمیله ی کچی عه بدولئه سوهدی خوزاعیه، ئه م ئافره ته زوو
 موسلمان بوو و به یعه تی دا به پیغه مبه ر(ﷺ) و له گه ل جه می کوری قه یسی
 هاوسه ریدا کۆچی کرد بۆ چه به شه و له و میرده ی هه ریه ک له عه بدولا و
 عومه ر و حه رمه له ی بوو، ئیتر پیی ده و ترا ئومموحه رمه له، حوره یمیله له
 چه به شه کۆچی دوایی کرد.^(۴)

^(۱) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۸۶.

^(۲) مستخرج أبي عوانة، الرقم ۲۰۳۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۰.

۱۰۵۶. حوزابه‌ی کورپی نوعه‌یم (ﷺ)

ناوی حوزابه‌ی کورپی نوعه‌یمی کورپی عه‌مره، له هاوه‌لانی دانیشتووی فه‌له‌ستینه، له سالی غه‌زای ته‌بووکدا موسلمان بوو.^(۱)

۱۰۵۷. حوزابه‌ی سوله‌می (ﷺ)

ناوی حوزابه‌ی سوله‌میه و له وه‌فدی به‌نی سوله‌یمه و هک وه‌فد هاته خزمهت پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و له غه‌زای حونه‌یندا شیعریکی وتووه.^(۲)

۱۰۵۸. حوسه‌یلی کورپی جابیر (ﷺ)

ناوی حیسل یان حوسه‌یلی کورپی جابیری کورپی عمری عه‌به‌سیه، باوکی حوزده‌یفه‌ی هاوه‌لی ناسراوی پیغه‌مبه‌ری خواجه (ﷺ).^(۳)

پیی و تراوه یه‌مان که نازناوی بووه، رایه‌کیش ده‌لیت: به‌لکو بویه باوکی پییی و تراوه یه‌مان چونکه که‌سیکی کوشتووه و رایکردووه بو مه‌دینه و هاوپه‌مانی کردووه له‌گه‌ل به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل ئیتر هوزده‌که‌ی پییان وتووه یه‌مان له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌گه‌ل پشتیوانان هاوپه‌یمانی کردووه له‌کاتیکدا ئه‌وان یه‌مه‌نین.^(۴)

سه‌بارت به ژنه‌که‌شی ئه‌ویش هاوه‌ل بوو و ناوی ربابی کچی که‌عب بوو،^(۵)

کورپیکی هه‌بوو به ناوی حوزده‌یفه که نه‌ینی پاریزی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، کورپیکی تریشی ناوی صه‌فوان بوو که ئه‌ویش به‌شداری کرد له غه‌زای

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۵۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۴.

(۴) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۲-۵۷۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۱۷، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۳۹.

ئو خوددا.^(۱)

کۆرپکی تری ناوی عه بدولعه زیز بوو که ئه ویش هاوهلی پیغه مبه ر(ﷺ) بوو و فرموده ی له پیغه مبه ره وه(ﷺ) گنراوه ته وه.^(۲)

کچیکیشی هه بوو به ناوی خه وله که هاوهلی پیغه مبه ر(ﷺ) بوو و فرموده ی له پیغه مبه ری خواوه(ﷺ) گنراوه ته وه،^(۳) کچیکیشی تریشی ناوی له یلا بوو که دایکی هاوهلی گه وره ی پیغه مبه ر(ﷺ) سه له مه ی کۆری ثابتی کۆری وه قش بوو،^(۴) کچیکیشی تری ناوی فاتیمه بوو که ئه میش هاوهلی پیغه مبه ر(ﷺ) بوو.^(۵)

که میک پیش غه زای به در حوسه یل و حوزده یفه ی کۆری که وتنه ده ست قوره ی شیه کان، ئه وانیش به و مه رجه ئازادیان کردن که به لیتیان پیده ن له دژیان به شدار نه بن، بۆیه که گه رانه وه بۆ لای پیغه مبه ر(ﷺ) و مه سه له که یان بۆ باسکرد، ئه ویش فه رمانی کرد به لینه که یان ببه نه سه ر، بۆیه له غه زای به دردا به شدار بیان نه کرد.^(۶)

حوسه یل له غه زای ئو خوددا به شدار ی کرد و هه ردوو کۆره که شی حوزده یفه و سه فوان له گه لیدا به شدار بوون.^(۷)

له ئو خوددا پیغه مبه ر(ﷺ) حوسه یل و ثابتی کۆری وه قشی دانا بوو تا لای ژن و منداله کان بن چونکه ئه و دوانه به ته مه ن بوون،^(۸) جا ئه و دوانه خه زووری کۆرو کچی یه ک بوون، واته حوسه یل له یلای کچی خۆی دابوو

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۳۳.

(۲) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۲۳.

(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۱۰۹.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۴۱.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۵۲.

(۶) صحیح مسلم، الرقم ۳۴۲۹.

(۷) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

(۸) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۳.

به سه له مهی کوری ثابت،^(۱) یه کیکیان به وی تری وت: مالویران به خوا هیچکام له م دوانه مان ته مه نیکی و امان بو نه ماوه ته وه و ئه مرق یان سبهی دهمرین، وهره با شمشیره کانمان هه لگرین و بگهینه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) به لکو خوا شهیدیمان پی ببه خشیت، هه ردوو نه وینه شمشیر و خویمان گه یانده پیغه مبه ر (ﷺ) و چوونه ناو موسلمانان و موسلمانانیش وایانده زانی ئه وان نه ها توونه ته ناو جهنگه که وه، ئه وه بوو ثابت به دهستی بیباوه پان شه هید بوو و حوسه یلیش به هه له به دهستی هاوه لیک کوژرا،^(۲) چونکه ئه و هاوه له نه یناسیه وه و ایزانی له بیباوه پانه، چونکه سوپای موسلمانان زوریان ده موچاویان داپوشیبوو، بویه ده بوو نیشانه یه کیان هه بوایه تا بناسرینه وه، حوزده یفه کاتیک بینی هیرش برا بو باوکی هاواری ده کرد باوکم باوکم، به لام دهنگی نه گه یشت و باوکی به هه له کوژرا، دواتر حوزده یفه خوین بایی باوکی وهرنه گرت و له موسلمانان خوش بوو.^(۳)

۱.۰۵۹. حوسه یلی کوری عورفطه (ﷺ)

ناوی حوسه یلی کوری عورفطه ی ئه سه دیه، چووه ته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ناوی گوژ و ناوی نا حوسه یین، ئه م هاوه له فهرمووده ی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گیزاوه ته وه.^(۴)

۱.۰۶۰. حوسه یینی کوری عه لی (ﷺ)^(۵)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۴۱.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۲.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۶.

^(۵) له وانه یه ئه و خوینه ره ی پینستر له م بهرگه دا ژیانی حه سه نی کوری عه لی خویندبیته وه، خیرا بلیت خو ئه م به شه سه ره تایانه ی ژیانی حوسه یین دووباره ی ئه وین و نه ده بوو دابنریته وه، به لام ئیمه ئه وه مان کردووه چونکه زوربه ی ئه وانه ی ئه م کتیبه به کاردینن بو ژیانی هاوه لیک له پیرسته وه بوی ده چن، بویه له وانه یه که سیک ته نها ژیانی حوسه یینی کوری عه لی مه به ست بیت، ئه گه ر بلین بگه ریته وه بو ژیانی حه سه ن ناگه ریته وه له وانه یه سارد بیت له وه، بویه هه مان شت که لیره دا پیویست بووه دایده نینیه وه.

پيشتر له ژياني حهسه نى كورې عهلى برابدا سه بارهت به باوك و دايك و باپيره و داپيره و خال و مام و خوشك و براكاني زانيارى پيوستمان هيناوه. ناوى حوسه نى كورې عهلى كورې نه بوو طالبيى كورې عه بدولموطه لبيى كورې هاشمى قوره يشى هاشيميه،^(۱) كونه كهى نه بوو عه بدولايه.^(۲)

ژنه كاني حوسه نى

روبابى كچى ئيمروئولقه يس.^(۳)

له يلاى كچى نه بوو مورره.^(۴)

غه زاله كه ئوم وه له د بوو.^(۵)

نايا حوسه نى ژنى فارسى هه بووه؟

زهمه خشه رى گيترانه وه يه كى هيناوه كه سى كچى يه زگوردى كورې شه هريارى كورې كيسرا به كه نيزه ك گيرابوون و هينران بو خه ليفه ي باوه پرداران عومه رى كورې خه ططاب، نه ويش ويستى بيانفرؤشيت، به لام عهلى كورې نه بوو طاليب وتى: كچانى پاشاكان نافرؤشرين، بويه پاره ي هه موويانى دا و دابه شى كردن له نيوان حوسه نى كورې و موحه ممه دى كورې نه بوو به كور و عه بدولايى كورې عومه ردا.^(۶)

رايه ك ده لئيت: ناوى نهو كچه سولافه بووه و زهينولعابيدينيش كورې نه م ژنه يه تى،^(۷) يان دهوترئيت ناوى غه زاله بووه.^(۸)

فه تحى مه دائين له سالى شانزه ي كوچيدا بووه، له دايكبوونى حوسه نيش له سالى چواره مى كوچى بووه، واته ده بيت حوسه نى له ته مه نى دوانزه يان سيانزه

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۵.

(۲) الطبقات لابن خياط، ج ۱، ص ۵.

(۳) الكامل في التاريخ، ج ۳، ص ۴۴۳.

(۴) تاريخ الطبرى، ج ۳، ص ۳۴۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۲۱۱.

(۶) ربيع الأبرار للزمخشري، ج ۱، ص ۲۸۱.

(۷) الكامل في اللغة و الأدب لمحمد بن يزيد المبرد، ط ۳، دار الفكر العربي (القاهرة - ۱۹۹۷)، ج ۱، ص ۱۴۰.

ربيع الأبرار للزمخشري، ج ۱، ص ۶۴.

(۸) سير أعلام النبلاء، ج ۴، ص ۳۸۶.

سالیدا ئه و ئافره تهی ماره کردبیت، پاشان زهینولعابدین له سالی ۲۸ له دایک بووه،^(۱) واته بیست و دوو سال دواى هاوسه رگیری حوسهین و ئه و ئافره ته فارسه. دهینه وهری ده لیت: دایکی زهینولعابدین ئافره تیکی سندی بووه به ناوی سولافه یان غه زاله.^(۲)

مندالته کانی حوسهین:

ناوی ئه و مندالته ی حوسهین که له کتیبه کاندایا باسکراون:
 عهلی ئه کبه ر که له گه ل باوکیدایا له که ره لائدا شه هید کرا،^(۳) دایکی ناوی له یلای کچی ئه بوو مورره بوو.^(۴)

زهینولعابدین

جه عفر

سه کینه که دایکی ناوی رباب بوو.^(۵)

عه بدولا که دایکی ناوی روبابی کچی ئیمروئولقه یس بوو.^(۶)

عهلی ئه صفه ر که دایکی ئوم وهله د بوو و ناوی غه زاله بوو.^(۷)

ئه بووبه کر که دایکی ئوم وهله د بوو.^(۸)

له دایکبوونی حوسهین:

سه باره ت به له دایکبوونی حوسهین هاتوو ته نه ا چه ند شه ویک له شه عبانی سالی چواره می کۆچی تیپه ر بووبوو حوسهین له دایک بوو، ئه ویش پینج شه و، واته له پینجی شه عبانی سالی چواره می کۆچیدا بوو،

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۴، ص ۲۸۶.

(۲) کتاب المعارف لابن قتیبة الدینوری، ص ۴۹.

(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۵، ص ۲۱۱.

(۴) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۳۴۳.

(۵) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۸، ص ۴۷۵.

(۶) الكامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۴۳.

(۷) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۵، ص ۲۱۱.

(۸) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۳۴۳.

دهی تۆیش خۆشت بوین و ئه وهشت خۆش بویت که ئه م دوانه ی خۆش دهوین).
به رائی کورپی عازب ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) راده ما له حه سه ن و حوسه ی ن
و ده یفه رموو (اللهم إني أحبهما فأحبهما)،^(۱) (خوایه من ئه م دوانه م خۆش دهوین،
دهی تۆیش خۆشت بوین).

ئه بوو هوره ی ره ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ده یفه رموو (من أحب الحسن والحسين فقد
أحبني، ومن أبغضهما فقد أبغضني)،^(۲) (هه رکه س حه سه ن و حوسه ی نی خۆش بویت
ئه وه منی خۆش و یستوو، هه رکه سی ش رقی بیت لیان ئه وه رقی له منه).
عائیشه ی دایکی باوه رداران ده لیت: به یانیه ک پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه
ده ره وه و جلێکی خوری له به ر بوو که له مووی ره ش دروستکرا بوو،
ئینجا حه سه نی کورپی عه لی هات و پیغه مبه ر (ﷺ) هینایه ژووره وه، دوا ی
ماوه یه کی تر حوسه ی ن هات و له گه لی هاته ژووره وه، دواتر فاتیمه هات و
پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویشی هینایه ژووره وه، ئینجا عه لیش هات و پیغه مبه ر (ﷺ)
ئه ویشی هینایه ژووره وه، ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) ئه م ئایه ته ی خوینده وه (إنما
یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت و یطهرکم تطهیرا).^(۳)

پیغه مبه ر (ﷺ) نزای په نادانی بو حه سه ن و حوسه ی ن ده فه رموو و
ده یفه رموو: (باوکتان به وه داوا ی په نای ئیسماعیل و ئیسه اقی ده کرد: أعوذ
بکلمات الله التامة من كل شیطان وهامة و من کل عین لامة).^(۴)

یه عه لای عامیری ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) ده رچووم کاتیک بانگ
کرا بووین بو خوار دنیك، له ریدا بینیمان حوسه ی ن له گه ل منالانا یاری ئه کات،
ده چوو ه پێشه وه ی ئه وانی تر و ده سه ته کانی ده کرده وه و مندال له ملاو له ولاره

^(۱) جامع الترمذی - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) ، - الرقم ۳۷۸۲ و قال حدیث حسن صحیح، صححه
الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن الترمذی، الرقم ۳۷۸۲.

^(۲) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب فی فضائل أصحاب رسول الله (ﷺ) - فضل الحسن والحسین
ابن علی بن أبی طالب (ﷺ)، الرقم ۱۴۹، حسنه الألبانی فی صحیح و ضعیف سنن ابن ماجه، الرقم ۱۴۳.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب فضائل أهل بیت النبی (ﷺ) ، الرقم ۲۴۲۴.

^(۴) صحیح البخاری - کتاب أحادیث الأنبياء - باب حدثنا موسى بن إسماعیل، الرقم ۳۳۷، سنن أبی داود
- کتاب السنة - باب فی القرآن، الرقم ۴۷۳۷.

رايده كرد، پيغهمبەريش (ﷺ) بۆي پندهكەنى و دواتر چوو حوسەينى گرتە باوەش و سەرى لە باوەشيا دادەپۆشى و دەمى خستە سەر دەمى و ماچى كرد و فەرمووى: (حسين مني وأنا من حسين، أحب الله من أحب حسيناً، حسين سبط من الأسباط)،^(١) (حوسەين لە منە و منيش لە حوسەينم، خوا ئەوەى خۆش بویت كە حوسەينى خۆش دەويت، حوسەين يەكێكە لە نەوەكان).

ئەبى ئەييوب دەليّت: چووم بۆ لای پيغهمبەر(ﷺ) و حەسەن و حوسەينيش لە بەردەميدا و لە ژوورەكەيدا يارييان دەكرد، منيش وتم: ئەى پيغهمبەرى خوا خۆشت دەوين؟ ئەويش فەرمووى: (وَكَيْفَ لَأُحِبُّهُمَا وَهُمَا رِضَايَايَ مِنَ الدُّنْيَا أَشْمَهُمَا) (ئەى چۆن خۆشم نەوين كە دوو رەيحانەكەى دنياىم و بۆنيان دەكەم).^(٢)

رۆژيک پيغهمبەر(ﷺ) لە مالى عائيشە دەرچوو و دای بە لای مالى فاتيمەى كچيدا، تەماشای كرد حوسەين دەگرى، پيغهمبەر(ﷺ) فەرمووى: ئەرى نازانيت گريانى حوسەين ئازارم دەدات؟!^(٣)

عەلى رەزای خواى لى بيت دەليّت: حەسەن لە سەر سنگەووە تا سەر زۆر لە پيغهمبەر(ﷺ) دەچوو، حوسەينيش لە سەر سنگەووە بەرەو خوار زۆر لە پيغهمبەر(ﷺ) دەچوو.^(٤)

رۆژيک پيغهمبەر(ﷺ) لە مالى ئوممو سەلەمە بوو، فەرمووى و با كەس

^(١) سنن ابن ماجه - أبواب السنة - باب في فضائل أصحاب رسول الله (ﷺ) - فضل الحسن والحسين ابني علي بن أبي طالب (رضي الله عنه)، الرقم ١٤٤، المستدرک على الصحيحين - كتاب معرفة الصحابة (رضي الله عنه) - أول فضائل الحسين بن علي (رضي الله عنه) - استشهد الحسين يوم الجمعة يوم عاشوراء ، الرقم ٤٨٤٨، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، ضعفه شعيب الأرنؤوط، حسنه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ١٤٤.

^(٢) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - من اسمه خالد - خالد بن زيد أبو أيوب الأنصاري - معمر بن حزم عن أبي أيوب، الرقم ٣٩٩٠.

^(٣) المعجم الكبير للطبراني - باب الحاء - من اسمه الحسين - الحسين بن علي بن أبي طالب - ذكر مولده وصفته وهياته (رضي الله عنه)، الرقم ٢٨٤٧.

^(٤) مسند أحمد بن حنبل - مسند العشرة المبشرين بالجنة وغيرهم - مسند علي بن أبي طالب (رضي الله عنه) ، الرقم ٧٨٥، جامع الترمذي - أبواب المناقب عن رسول الله (ﷺ) - ، الرقم ٣٧٧٩ وقال حديث حسن غريب، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ٣٧٧٩، قال شعيب الأرنؤوط : رجاله ثقات رجال الشيخين غير هانئ بن هانئ روى له أصحاب السنن.

نه په ته ژوره وه، حوسه ين هات و دهستی کرد به گريان، ئوموسه له مه ریی دا بچيته ژوره وه، چوويه ژوره وه و لای پیغه مبه ر(ﷺ) دانیشته، جبریل فهرمووی: ئوممه ته که ت دواتر دهیکوژن، پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی: ئه وانه دهیکوژن و باوه پرداریشن؟ (یقتلونه وهم مؤمنون) فهرمووی: به لئی، ئینجا خوله که ی پی نیشان دا.^(۱)

حوسه ینی کورپی عه لی له سه رده می عومهری کورپی خه ططابدا

عومهری کورپی خه ططابیش ریژیکی زوری دهنه له بنه ماله ی پیغه مبه ر(ﷺ)، کاتیک ویستی به خششی خه لک دیاری بکات، راویژی کرد به عه بدوره حمانی کورپی عه وف، عه بدوره حمانیش وتی: له خوته وه دهست پی بکه، چونکه تو شیواوتریت، عومهریش وتی: نا سویند به خوا له نزیکترین که سه کانی پیغه مبه ره وه(ﷺ) دهست پی ده که م، ئینجا له وانه ی به شداری به در بوون، به وجوره ده چم تا ده گاته خو م، ئه وه بوو په که مجار پینج هه زاری برپه وه بو عه لی کورپی ئه بوو طالب، دواتر بو هاشمیه به شدار بووه کانی به در.^(۲)

حوسه ين ده لیت: روژیک عومهر چوويه سه ر مینه ره که ی پیغه مبه ر(ﷺ) و منیش چوومه سه ره وه و تم: له مینه ره که ی باو کم دابه زه و برؤ بو مینه ره که ی باوکی خوت، عومهر وتی: ده ی ئاخو باوکی من مینه ری نه بووه، ئینجا منی لای خو ی دانیشاند، دواتر که دابه زی وتی: کورپه شیرینه که م کئی فیری کردیت ئه م قسه یه بکه یت؟ منیش وتم: که س فیری نه کردوم، عومهر وتی: کورپه شیرینه که م خوای گه وره و پاشان ئیوه مووی له سه ر سه رمان رواندوه، واته ریزداری کردوین- ئینجا دهستی خسته سه ر سه ری حوسه ين و وتی: کورپی شیرینم وه ره و سه ردانمان بکه.^(۳)

عومهر جاریک جلی به خششی به مندالانی هاوه لان، به لام له ناو جله کاندا

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۹ و قال الذهبي إسناده حسن.

^(۲) مصنف ابن أبي شيبة - كتاب السير - ما قالوا فيمن يبدأ به في الأغطية، الرقم ۳۳۵۷۰.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۵ و قال الذهبي إسناده صحيح، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۷۸ و قال ابن حجر إسناده صحيح.

جلی شیاو به حهسهن و حوسهینی لی نه بوو، بویه ناردی بۆ یه من له وئی دوو جلی تاییه تیان هینا بۆ حهسهن و حوسهین، ئینجا عومه ر وتی: ئیتر ئیستا دلم ئوخه ی کرد.^(۱)

بیلالی کوری ره باح که چوو بوو بۆ شام خه وی دی به پیغه مبه ری خواوه (ﷺ)، له خه وه که یدا پیغه مبه ر (ﷺ) پیتی فهرموو ئه و هه موو جه فاو دوورگرتنه ت چیه ئه ی بیلال، ئایا کاتی نه هاتوو ه سه ردانم بکه یت، بیلال به خه فه ت و دلداگیرانه وه له خه و راچله کی، سواری و لاخه که ی بوو به ره و مه دینه، چوو یه لای گۆره که ی پیغه مبه ر (ﷺ) و ده گریا، له و کاته دا حه سهن و حوسه ین- دوو ره یحانه که ی پیغه مبه ر (ﷺ) - هاتن بۆ ئه و ئی، بیلال ده یگوشین به خۆیدا و ماچی ده کردن، حه سهن و حوسه ین و تیان زۆر به تاسه وه ین بانگت بیستین، ئه ویش دلی دوو ره یحانه که ی نه شکاند و بانگی دا، دهنگی بانگی بیلال له مه دینه دا به رزبوویه وه، هه ر که وتی: الله اکبر خه لکی مه دینه راپه رین، تا گه یشته أشهد أن محمدا رسول الله ئیتر گریان هه موانی گرته وه، دوا ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) روژیکی تری وا نه بینرابوو ئاوا گریان هه موان بگریته وه.^(۲)

حوسه ین له سه رده می خیلافه تی عوثماتی کوری عه ففاندا

کاتی که هه والی شه هیدبوونی عوثمان گه یشت به عه لی کوری ئه بوو طالیب، عه لی ته واو شله ژا و هاوده م به طه لحه و زوبه یر و سه عد چوون بۆ لای عوثمان و بینیان کوژراوه، عه لی تووره بوو له حه سهن و حوسه ین و وتی: ئیوه له بهر ده رگا بوون و هینشتان ئه میری باوه رداران بکوژریت؟! ئه وانیش و تیان ئیمه ئاگادار نه بوین به کوژرانی، عه لی دهستی به رزکرده وه و زلله یه کی دا له حه سهن و دای به سه ر سنگی حوسه ینیشدا، قسه شی و ت: به موحه مه دی کوری طه لحه و عه بدولای کوری زوبه یر.^(۳)

حوسه ین له سه رده می خیلافه تی باوکیدا

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۵.

^(۲) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۰۷، سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۵۸، قال الذهبي إسناده لين و هو منكر.

^(۳) () الثقات لابن حبان، ج ۲، ص ۲۶۵.

حوسهین له سهردهمی خیلافهتی باوکیدا له گه‌ل باوکی بوو و پشتیوان و سه‌رخه‌ریکی ته‌واوی بوو، به‌لکو له جه‌نگی جه‌مه‌لدا سه‌رپه‌رشتی به‌ره‌ی چه‌پی سوپاکه‌ی ده‌کرد.^(۱)

حوسهین له‌سه‌ردهمی خیلافهتی چه‌سه‌نی برایدا

چه‌سه‌ن و حوسهین خو‌شه‌ویسته‌کی زور له نیوانیاندا هه‌بوو و ری‌زی به‌کتریان ده‌گرت، جا چه‌سه‌ن به‌ حوسه‌ینی ده‌وت خو‌زگه که‌میک له و دل زبری‌ی تو‌م ده‌بوو، حوسه‌ینیش ده‌یوت خو‌زگه منیش که‌میک له و زمان به‌هیزی‌ی تو‌م ده‌بوو.^(۲)

حوسهین نارازی بوو له و هه‌لو‌یسته‌ی چه‌سه‌نی برای که له ری‌ککه‌وتنی له‌گه‌ل مو‌عاویه نواندی و وتی: تو خوا وا نه‌که‌یت قسه‌ی باو‌کم پشت‌گویی بخه‌یت و قسه‌ی مو‌عاویه‌ت لا راست بی‌ت، چه‌سه‌نیش پی‌ی وت: بی‌ده‌نگ به من له تو‌ شاره‌زاترم به‌م مه‌سه‌له‌یه.^(۳)

هه‌رچه‌نده حوسه‌ین رای وابوو ده‌بی‌ت چه‌سه‌ن به‌نگی‌ت و ری‌کنه‌که‌وی‌ت، به‌لام ئه‌و رای‌ه‌ی خو‌ی خو‌ارده‌وه‌و گو‌ی‌رای‌ه‌لی فه‌رمانی چه‌سه‌نی برای بوو و به‌یعه‌تی دا به‌ مو‌عاویه‌و دی‌اریه‌کانی مو‌عاویه‌ی وه‌رده‌گرت، مو‌عاویه‌ش به‌ چاوی ری‌زه‌وه بۆی ده‌روانی و ری‌زی ده‌گرت، ئینجا که مو‌عاویه‌ دواتر به‌یعه‌تی بۆ یه‌زیدی کوری وه‌رگرت حوسه‌ین پی‌ی نارازی بوو، هه‌روه‌ها ئی‌ین ئه‌بی به‌رک عه‌بدو‌لای کوری زوبه‌یریش نارازی بوون، به‌لام مو‌عاویه به‌ نابه‌دلی به‌یعه‌تی وه‌رگرت لی‌یان، به‌لام دواتر که مو‌عاویه‌ مرد ئه‌وانه به‌یعه‌تیان نه‌دا به‌ یه‌زید.^(۴)

پاش ری‌ککه‌وتنه‌که حوسه‌ین له سالی چل و یه‌کی کوچی له‌گه‌ل چه‌سه‌نی برای گه‌رانه‌وه بۆ مه‌دینه‌و له‌وی مایه‌وه، له‌وی ماوه‌ی نو‌زده سال و چه‌ند

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۸.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۷.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۸.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۱-۲۹۲.

مانگیك مایه‌وه و سه‌رقال بوو به‌ه‌ج‌كردن و په‌رستشه‌وه.^(۱)

له‌و ماوه‌دا حوسه‌ین ئاماده‌ی ساته‌وه‌ختی مه‌رگی حه‌سه‌نی برای بوو، پیش مردنی حه‌سه‌ن حوسه‌ینی بانگ کرد و ئهم وه‌سیه‌ته‌ی بو کرد:

(براکه‌م باوکمان به‌ر رحمه‌تی خوا بکه‌ویت که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) وه‌فاتی کرد خوئی بو ئهم باره‌ده‌سه‌لات- دانابوو و هیوای وابوو بو ئه‌و بیت، ئه‌وه‌بوو خوا دووری گرت لینی و دایه‌ده‌ست ئه‌بووبه‌کر، که ئه‌بووبه‌کر سه‌ره‌مه‌رگی هات هه‌مدی حه‌زی پیکرد، ئه‌وه‌بوو هه‌مدی دوورخرايه‌وه‌ لینی به‌ر عومه‌ر که‌وت، که عومه‌ر سه‌ره‌مه‌رگی هات کردی به‌شورا له‌نیوان شه‌ش که‌سدا که باوکمان یه‌کینک بوو له‌وان، ئه‌وه‌بوو به‌ر عوتمان که‌وت، که عوتمانیش کوژرا به‌یعه‌تی پیدرا، دوایی مملانیی له‌گه‌ل کرا تا شمشیری بو‌ه‌لکرد و له‌سه‌ری جه‌نگا، باره‌که‌بوئی له‌بار نه‌بوو و هیچی لی‌ده‌ست نه‌که‌وت، سویند به‌خوا وانا‌بینم خوای گه‌وره‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تی و خیلافه‌تیش له‌ناو ئیمیه‌ئالوبه‌یتدا کۆبکاته‌وه، واده‌بینم گه‌مژه‌کانی کووفه‌تویش که‌م ده‌گرن و ده‌رت ده‌که‌ن، من داوام له‌عائیشه‌کردوووه‌ ئه‌گه‌ر مردم مؤله‌تم بدات له‌ماله‌که‌ی ئه‌ودا له‌لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ئه‌سه‌په‌رده‌بکریم، ئه‌ویش رازی بووه، ده‌لیم له‌وانه‌یه‌له‌شه‌رمدا وتبیتی به‌لی و رازی بووبیت، بو‌یه‌ئه‌گه‌ر مردم برۆ بو‌لای و داوای هه‌مان شتی لی‌بکه‌روه، ئه‌گه‌ر پیی خوش بوو ئه‌وه‌له‌ماله‌که‌ی ئه‌ودا ئه‌سه‌په‌رده‌م بکه، گومانم زوره‌که‌خه‌لکینک نه‌هیلن ئه‌وه‌بکه‌یت، جا ئه‌گه‌ر ریگریان لیکردیت ئه‌وا له‌سه‌ر ئه‌وه‌لییان مه‌پاریروه‌وه‌له‌سه‌ری مه‌رۆ و له‌به‌قیع ئه‌سه‌په‌رده‌م بکه، چونکه‌له‌ویش که‌سانی پیشه‌نگی لینه).^(۲)

حوسه‌ینی برای به‌سه‌رسه‌ریه‌وه‌بوو، حوسه‌ینیش به‌دلگرايه‌وه‌ئهیوت برا ئازیزه‌که‌م خو تو و ده‌چیت به‌ره‌و لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)-باپیره‌مان- و

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۸.

(۲) الإستیعاب فی معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۹۱-۳۹۲.

عەلی - باوکمان - و خەدیجە - داپیرەمان - و فاتیمە - دایکمان - و قاسم و طاهیری خالوانت و حەمزە و جەعفەری مامت، حەسەنیش پیتی وت: ئای برا ئازیزە کەم، وا دەچمە حالیکە وە کە خوا دایناووە هیچکات حالی لەو جۆرەم نەدیووە، بری دروستکراوی خوا ئەبینم کە هیچکات شیوەی وەک ئەوانەم نەدیووە، ئیتر حوسەین خۆی پێ رانەگیرا و دەستی کرد بە گریان.^(۱)

سەبارەت بە پرسى ئەسپەردەکردنی حەسەنیش کیشە هەیه، چەند گێرانیەویەک هاتوووە کە حەسەن داواى کرد لە حوسەین با لەلای پیغمبەر (ﷺ) ئەسپەردە بکریت، ئەگەر زانی کیشەى لێدەکەویتەووە ئەوا با لە بەقیع ئەسپەردە بکریت، ئەو بوو کاتیک ویستی لە لای پیغمبەر (ﷺ) ئەسپەردەى بکات ئومەویەکان رازی نەبوون، بۆیە جابیر بە حوسەینى وت: با فیتنە نەکەویتەووە لە بەقیع ئەسپەردەى بکە، ئەو بوو لە بەقیع ئەسپەردە کرا، کاتیک ئەسپەردە کرا لە تاو قەرەبالغیدا بەقیع کەسیکی تری نەدەگرت و هەموان دەگریان.^(۲)

وەک لە وەسیەتە کەیدا هیتامان، حەسەن داواى کردبوو لەلای پیغمبەر (ﷺ) ئەسپەردە بکریت ئەگەر هاتوو عائیشە رازی بوو، ئەگەریش خەلکە کە رێگر بوون ئەوا با لە بەقیع ئەسپەردەى بکات و لەسەر مەسەلە کە نەرۆات، بۆیە کاتیک حەسەن مرد، لەسەر وەسیەتی خۆی حوسەین چوو بۆ لای عائیشە و داواى لیکردەووە کە حەسەنى براى لای پیغمبەر (ﷺ) ئەسپەردە بکریت، ئەویش رازی بوو و وتی: باشە، بەلام مەرۆان کە ئەمەى بیست وتی: سویند بەخوا ناییت حەسەن لەوئى ئەسپەردە بکریت، نەیانەیتشت عوتمان لەوئى ئەسپەردە بکریت و ئیستا ئەمان دەیانەویت حەسەن لەوئى ئەسپەردە بکەن؟ کە حوسەینیش ئەم قسەى بیست بە چەکەووە هاو دەم بە چەند کەسیکی تر چوو، مەرۆانیش

(۱) تاریخ دمشق، ج ۱۲، ص ۲۸۶.

(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۴۴.

خوی ئاماده کرد، که ئەبووهوریره بیستی باره که گەشتووه ته ئەوه، وتی: سویند به خوا ئەوه ستمیکه له حەسەن دەکریت، دەبیت ری بدریت له گەل باوکیدا (واته مەبەستی پیغەمبەر ﷺ) بوو) کفن بکریت، ئەو کچەزای پیغەمبەرە ﷺ، ئینجا چوو بۆ لای حوسەین و قسەى له گەل کرد و سویندی دا وازبەینیت، وتی: مەگەر براکەت نەبوت ئەگەر زانیت جەنگی لێدەکەوتەوه ئەوا بمبەنەوه بۆ گۆرستانی موسلمانان؟ زۆر لێی پارایەوه تا حوسەین رازی بوو و حەسەنیان برد له گۆرستانی به قیغ ئەسپەردەى بکەن، حوسەین حەزی دەکرد خۆى نوێژی مردوو له سەر تەرمی حەسەنى برای کرد، بەلام سەعیدی کورپی عاصی والی مەدینەى پیش خست و وتی: ئەگەر سوننەت نەبوايه تۆم رانەدەسپارد بۆ ئەو بەرنوێژیە، سەعیدی کورپی عاصیش که ئەمیری مەدینە بوو ئامادهى مەراسیمی نوێژ و ئەسپەردەکردنی تەرمی حەسەن بوو، هەروەها خالیدى کورپی وهلیدیش ئامادهى مەراسیمی ئەسپەردەکردنەکەى بوو، گۆرەکەى حەسەن له پال گۆرپی فاطیمەى دایکیدا بوو.^(۱)

حوسەین قز و ریشیکی رهشى هەبوو تەنها چەند تالیکى پیشەوهى ریشی نەبیت که رهش نەبوو.^(۲)

جاریک حوسەین هاته ناو مزگەوتەوه، جابیریش به خەلکەکەى وت: کى حەز دەکات سەیری گەورەى گەنجانی به هەشت بکات با سەیری حوسەین بکات، من ئەمەم له پیغەمبەرى خوا ﷺ بیست.^(۳)
شۆرشەکەى حوسەینی کورپی عەلى

خەلکی کووفە هەر له سەردەمی موعاویەوه نامەیان دەنووسی بۆ حوسەین و داویان لێدەکرد بچیت بۆ لایان تا به یەتیی پێدەن، بەلام

^(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۲۹۲.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۱.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۸۲.

حوسهین رازی نه ده بوو، ئینجا خه لکیکیان هاتن بو لای ئیبنولحه نه فیه و داوایان لیکرد بچیت بو لایان، ئه ویش رازی نه بوو، ئینجا ئیبنولحه نه فیه هات بو لای حوسهین و هه واله که ی بو باسکرد، حوسهینیش وتی: ئه و خه لکه ده یانه ویت نان به سهر ئیمه وه بخون.^(۱)

مه روانی کوری چه که م نامه یه کی نووسی بو موعاویه و وتی: گومانم هه یه له وه ی حوسهین نیازی ئاشووبه یه کی هه بیت، بویه موعاویه نامه ی نووسی بو حوسهین و تیایدا وتی:

ئه وه ی به لینی دابیت به خواو سویندی له سهر خوار دبیت، شیایو ئه وه یه وه فای پی بکات، بیستوومه خه لکی له کووفه داوایان لیکردویت دووبه ره کی بنیته وه و جیا بیته وه، تو ئه وانته بو تاقی بوته وه که چون خراپ بوون به رامبه ر باوکت و براهت، ده ی له خوا بترسه و بیر ی ئه و به لینه ت بیت.

له وه لامدا حوسهین نامه ی نووسی بو موعاویه و تیایدا هاتبوو:
نامه که ت گه یشته دهستم، من سه رقالی ئه وه نیم که بۆت باسکراوه و نامه ویت نه له گه لت بجه نگم و نه دژایه تیت بکه م، پیم وانیه لای خوا بیانوو یه کم هه بیت بو ئه وه ی وازم هیناوه له جهاد به رامبه رت و پیم وایه ده سه لاتداری تو گوره ترین فیتنه یه.^(۲)

موعاویه پیش مردنی یه زیدی بانگ کرد و ئامۆژگاری کرد، وتی: وریای حوسهین به چونکه خو شه و یستترین که سه له ناو خه لکدا، به رده وام سه ردانی بکه و له گه لی نه رم و نیان به، ئه گه ریش به زمیکی هه بوو به رامبه ری ئه وه خوات به سه تا به هوی ئه وانیه ی باوکیان کوشت و پشتی براهه یان به ردا له تو ی دوور بخاته وه.^(۳)

کاتی که موعاویه مرد یه زید نامه ی نارد بو وه لیدی کوری عوقبه که

(۱) البداية والنهاية، ج ۸، ص ۱۶۱.

(۲) - البداية والنهاية، ج ۸، ص ۱۶۲، سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۵.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۵.

والی مه‌دینه بوو، داوای لیکرد به‌یعتی بو وهر بگریت، ئینجا وتی: سه‌ره‌تا له‌که‌سه به‌ناوبانگه‌کانه‌وه ده‌ست پی بکه‌و له‌گه‌ل حوسه‌ین نه‌رمونیان به، وه‌لیدیش ناردی به شوین حوسه‌ین و ئیین زوبه‌یردا، ئه‌و کاته‌ش هینشتا شه‌و بوو، داوای کرد له‌ه‌ردووکیان به‌یعت بدن به‌یه‌زید، ئه‌وانیش وتیان با به‌یانی بیته‌وه بزاین خه‌لکی چی ده‌که‌ن، ئه‌وه‌بوو هه‌ر ئه‌و شه‌وه له‌مه‌دینه ده‌رچوون به‌ره‌و مه‌ککه، که‌گه‌یشتنه ئه‌وی حوسه‌ین له‌مالی عه‌بیاس دابه‌زی، عه‌بدو‌لای کوری زوبه‌یریش له‌مالی حجر دابه‌زی و به‌یانی و ئیواره سه‌ردانی حوسه‌ینی ده‌کرد و به‌رده‌وام خه‌لکی هانده‌دا دژی ئومه‌ویه‌کان، عه‌بدو‌لا داوای له‌حوسه‌ین ده‌کرد به‌ره‌و عیراق بچیت و ده‌یوت ئه‌وان هه‌واداری تۆن، به‌لام ئیین عه‌بیاس به‌رده‌وام ریگری لیده‌کرد و ده‌یوت کاری وا نه‌که‌یت.^(۱)

به‌لام له‌گیرانه‌وه‌ی تردا هاتوو کاتیک حوسه‌ینی کوری عه‌لی ویستی بچیت بو عیراق، عه‌بدو‌لای کوری زوبه‌یر حوسه‌ینی دواند که‌بوچی ده‌چیت، حوسه‌ین وتی: به‌یعتی چل هه‌زار که‌سم بو‌هاتوو که‌ته‌لاق و به‌لئینی مه‌رگیان داوه له‌گه‌ل منن، عه‌بدو‌لاش ئاگاداری ده‌کرده‌وه‌و ده‌یوت ده‌چیت بو‌لای خه‌لکی که‌باوکی تۆیان کوشت و براکه‌شتیان ده‌رکردیت.^(۲) نیازی شو‌ر شه‌که‌ی حوسه‌ین:

حوسه‌ین که‌ویستی به‌رامبه‌ر به‌یه‌زید بو‌هستیته‌وه چه‌ند ئامانجیکی هه‌بوو وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌سه‌رچاوه‌کاندا هاتوو نه‌ک وه‌ک ئه‌وه‌ی ره‌وت و ریباریکی سیاسی یان ئایینی بو‌ی داناوه، چونکه‌میژوو ئه‌وه‌یه که‌روویداوه نه‌وه‌ک ئه‌وه‌ی ئیمه‌بمانه‌ویت چۆن روویداویت: یه‌که‌م: حوسه‌ین یه‌زیدی به‌شیاوی ئه‌و پۆسته نه‌ده‌زانی.^(۳)

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۵.

^(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۱۶۱.

^(۳) العواصم من القواصم، ۱۷۳.

دووه: بۆ نه هیشتنی سته م و بهرگرتن به هر ههنگاویکی گه شه سهندنی سته م،^(۱) وهك حه سه ن خۆیشی ده لیت: هیوام وایه خوای گه وره پاداشتی حه سه نی برام بداته وه به هۆی نیازی حه زی ده سترگرتنه وه ی له جهنگ و پاداشتی منیش بداته وه به هۆی نیازی حه زم بۆ جیهادی دژ به سته مکاران.^(۲) سییه م: نیازی وهرگرتنی ده سه لات، چونکه ئه و پینی وابوو خۆی شیاو تره له یه زید، به لگه ش بۆ ئه م نیازه ی حوسه یین ئه مانه ن:

أ: حه سه نی برای که له کۆتا ساته کانی ژیانیدا ئامۆژگاری حوسه یینی برای ده کات پینی ده لیت: که هه ولی ده سه لات مه ده (براکه م باوکمان بهر ره حمه تی خوا بکه ویت که پیغه مبه ر(ﷺ) وه فاتی کرد خۆی بۆ ئه م باره - ده سه لات- دانابوو و هیوای وابوو بۆ ئه و بیت، ئه وه بوو خوا دووری گرت لیتی و دایه ده ست ئه بوو به کر، که ئه بوو به کر سه ره مه رگی هات هه مدی حه زی پیکرد، ئه وه بوو هه مدی دوورخرایه وه لیتی بهر عومه ر که وت، که عومه ر سه ره مه رگی هات کردی به شوورا له نیوان شه ش که سدا که باوکمان یه کیتک بوو له وان، ئه وه بوو بهر عوتمان که وت، که عوتمانیش کوزرا به یعه تی پیدرا، دوایی مملانیی له گه ل کرا تا شمشیری بۆ هه لکرد و له سه ری جه نگا، باره که بۆی له بار نه بوو و هیچی لی ده ست نه که وت، سویند به خوا وانا بینم خوای گه وره پیغه مبه رایه تی و خیلافه تیش له ناو ئیمه ی ئالوبه ییدا کۆبکاته وه، واده بینم هه رزه کانی کووفه تویش که م ده گرن و ده رت ده که ن).^(۳)

ب: ئیین عومه ر که زانی حوسه یین به نیازه بجیت بۆ کووفه به حوسه یینی وت: خوای گه وره پیغه مبه ری خۆی له نیوان دنیا و ئاخیره تدا سه رپشک کرد، ئه ویش ئاخیره تی هه لبژارد، ئیوه ش به شیکن له پیغه مبه ر(ﷺ)، هه رگیز هیچکامتان دنیا تان بۆ نابیت، خوای گه وره ش که دنیا ی لی دوور گرتون چاکتری بۆ داناون.^(۴)

(۱) العواصم من القواصم، ۱۷۳.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۶۲.

(۳) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱، ص ۳۹۱-۳۹۲.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۲.

چوارم: تا وهلامی ئه و بهلین شکاندنه بداته وه که موعاویه ئه نجامی دابوو له وهی دواتر خیلافهت بگه ریتته وه بۆ شوورا، به لام ئه و به یعتی وه رگرت بۆ یه زیدی کورپی، ئه مهش ته نها به به لگهی ئه و دهقه ریککه و تنه ی که ئیبن حه جهری هه یته می باسی کردوو ه.^(۱)

ئاماده سازیه کانی حوسهین

حوسهین که له مه ککه بوو به رده وام نامه ی خه لکی کووفه ی بۆ ده هات که داویان لیده کرد بچیت بۆ لایان، ئیتر زیاد له سه دو په نجا نامه ی بۆ نیردرا، ده یانوت وا چاوه ریتین تکایه زور زوو وه ره، نیردراو دوا ی نیردراو ده هاتن بۆ لای، دوا یین نیردراوه کانی هانیئیی سوبه یعی و سه عیدی حه نه فی بوون،^(۲) بۆیه حوسهین که وته ئاماده سازی، به و دوو کۆتا نیردراوه شدا نامه یه کی نارد بۆ خه لکی کووفه و تیایدا نووسیوو ی: وا هانیئو سه عید که کۆتا نیردراوی ئیوه بوون هاتن بۆ لام و وا منیش برا و ئامۆزا و که سی جیمتانه ی ناو بنه ماله که م ده نیرم بۆ لاتان و فه رمانم پیکردوو ه باری ئیوه م به نامه یه کدا بۆ بنیریتته وه، ئه گه ر بۆی نووسیم که رای زۆربه و که سانی دیار و پیاوماقوولتان وه ک ئه وه یه که نیردراوه کانتان پێیان وتوم ئه وا پشت به خوا دیم بۆ لاتان.^(۳)

ئاماده سازیه کانی حوسهین بۆ ئه و بواره خۆیان له سی خالدا ده بینیه وه: یه که م: وه رگرتنی رای هاوه لان و گه وه که سانی دیاری حیجاز که دواتر وه لام و داواکاری ئه وان به رامبه ر به م هه نگاوه ی ده خه ینه روو. دووه م: ناردنی موسلیمی ئامۆزای بۆ کووفه تا له وئ به یعتی بۆ وه ر بگریت و ئاماده سازی بۆ بکات.

سییه م: کۆکردنه وه ی ژن و منال و خزمانی تا له گه ل خۆیدا بیانبات وه ک

^(۱) الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۳۹۹.

^(۲) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۳۲۷.

^(۳) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۳۲۸.

ئەوێ نیازی گەرانەوێ نەبێت و هەر لە عێراق دەسەلاتداری بکات و لەوێ بمینتێتەو.

حوسەین سەرەتا موسلیمی کورێ عەقیلی نارد و فەرمانی پێکرد لای هانیی کورێ عوروه دابەزیت و هەوایی خەلکی کووفەیی بۆ بنیریت،^(١) موسلیمیش کەوتەرێ تا گەیشته مەدینە و لەوێ دوو کەسی بۆ رینیشاندەر لەگەڵ خۆی برد، لەریدا لە تینواندا یەکیکیان مرد،^(٢) بۆیە موسلیم داوای لە حوسەین کرد بگەریتەو، بەلام حوسەین پێی وت: بەردەوام بە لە رویشتنەکەت،^(٣) موسلیم بە دزیەو چووێ کووفە و هەوادارانێ حوسەین دەهاتن بۆ لای و بەیعتیان پێدەدا، موسلیم کە بینی خەلکی بە لیتش و دین بۆ بەیعت، نامەئێ نووسی بۆ حوسەین و وتی: تا ئیستا هەژدەهەزار کەس بەیعتیان پێداوم، بۆیە زوو وەرە و هیچ رینگرێکیش نیە لە ریی کووفەدا.^(٤) ئەوکات والی کووفە نوعمانی کورێ بەشیر بوو، یەزید ترسی هەبوو نوعمان هەلوێستی نەبێت بەرامبەر بە حوسەین، بۆیە نوعمانی کور بەشیری لابرد و عوبەیدولای والی بەصرەئێ کرد بە بەر پرسی کووفەئیش و داوای لێکرد خێرا خۆی بگەیهنیتە کووفە، ئەو هەبوو عوبەیدولاش خێرا خۆی گەیانده کووفە، کە گەیشته ئەوێ خەلکی لێی کۆبوونەو و ایاندهزانی ئەوێ حوسەینە و هاواریان دەکرد ئەئێ کچەزای پیغەمبەر (ﷺ) سوپاس بۆ خوا کە خوا تۆئێ نیشان داین، ئینجا قاچ و دەستیان ماچ دەکرد، ئیتر عوبەیدولای هەستی کرد بە مەترسی بارهکە، بۆیە چووێ مزگەوت و دوو رکات نوێژی کرد و دواتر چووێ سەر مینبەر و روو پۆشهکەئێ سەر سەری لابرد.^(٥)

دواتر چوو بۆ کۆشک و مەولایەکی خۆی بانگ کرد و سێ هەزار

(١) سیر أعلام النبلاء، ج ٣، ص ٢٩٩.

(٢) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ٢، ص ٧٨.

(٣) سیر أعلام النبلاء، ج ٣، ص ٣٠٦.

(٤) سیر أعلام النبلاء، ج ٣، ص ٢٩٩.

(٥) سیر أعلام النبلاء، ج ٣، ص ٢٩٩.

دره می پیدا و وتی: برؤ بزانه کئی به یعت له خه لکی کووفه وهرده گریت، بلئی من ریوارم و ئەم پارهیەم هیناوه تا هاوکاری بکەم، ئەویش چوو و له ریی که سیکه وه خوئی گه یاند به موسلیم و پارەکهی پیدا و به یعتی پیدا و دواتر گه رایه وه بو لای عوبهیدولا و هه واله کهی بو باسکرد.^(۱)
 هه ئویستی هاوه لان و دمورووهر بهرامبهر دمرچوونی حوسهین

ئیبین عومەر هاته مه دینه و هه والی حوسهینی پرسی، پیتی وترا به ره و عیراق که وتوه ته ری، ئەوه بوو ئیبین عومەر خیرا چوو به دوایدا و پاش دوو روژە ری ئینجا گه یشت به حوسهین، پیتی وت: بو کوئی ده چیت؟ وتی: بو عیراق، ئیبین عومەر وتی: مه رو بو لایان، حوسهین وتی: ئەوه نامه کانیاان و به یعتیان بو ناردوم، ئیبین عومەر وتی: خوای گه وره پیغه مبه ری خوئی سه رپشک کرد له نیوان دنیا و ئاخیره تدا، ئەویش ئاخیره تی هه لبارد، ئیوه ش به شینکن له پیغه مبه ر (ﷺ)، هه رگیز هه چکامتان دنیا تان بو ناییت، خوای گه وره ش که دنیا ی لی دورو گرتون چاکتری بو داناون، ئینجا خه لکی عیراق خه لکی خراپن و باوکتیان کوشت و دایان له براکه شت و ئەوه و ئەوه یان کرد، به لام حوسهین قه ناعه تی نه کرد و رازی نه بوو، دواچار ئیبین عومەر که زانی حوسهین هه ر ده روات ده ستی کرده ملی وتی: مائئاوایی کوژرانت لیده که م- وه ک کوژراوینک مائئاواییت لیده که م-^(۲)

حوسهین هه ر که چوو بو لای ئیبین عه بباس راویژی پیکرد سه باره ت به و کاره ی، له وه لامدا ئیبین عه بباس رای وابوو کاری وانه کات چونکه مه رگی ئەوی لیده که ویته وه، به لام حوسهین پیتی وت: مه رگم لا خوشتره له وه ی به و باره رازی بم.^(۳)
 ئینجا عه بدولای کوری عومەر و عه بدولای کوری عه بیاش که له عومره وه ده هاتنه وه چوون بو لای حوسهین و عه بدولای کوری زوبهیر،

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۷.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۲-۲۹۳.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۲.

ئىبن عومەر وتى: بۇ خاتىرى خوا بگەرپىنەوہ بۇ ئەو بارەى خەلگى تىدان و بۇ خەلک باشتىرە و پەلە مەكەن، ئەگەر خەلگى ھەموو رازى بوون پىتى ئەم دوانىش خۇتان جىا مەكەنەوہ، ئەگەریش خەلگى ھەموان لەسەرى رازى نەبوون ئەو كات ئەوہى دەتانەوئىت بىكەن.^(۱)

ئىنجا ئىبن عەبباس پىتى وت: كورپى فاتىمە بۇ كويى دەچىت؟ وتى: دەچم بۇ عىراق بۇ لای ھەوادارنم، ئەویش وتى: پىم خۇش نىہ ئەم دەموچاوەى تۇ بچىت بۇ لای خەلگىك كە باوكتىان كوشت، ئىنجا زۇر قسەى بۇ كرد.^(۲) پىتى وت: ئەگەر ئەو خەلگەى داوايان لىكردوئىت بچىت بۇ لایان ئەمىرەكەى ئىستايان كوشتوہو و بارى ولاتىيان رىكخستوہو و دوژمنىان دەرکردوہ ئەوہ برۇ بۇ لایان، بەلام ئەگەر لە كاتىكدا بانگت دەكەن كە ھىشتا ئەمىرەكەيان ماوہو كاربەدەستانى سەرقالى سامان وەرگرتنن لە خەلگى ولاتەكە، ئەوہ تەنھا تۇ بۇ جەنگ بانگ دەكەن و منىش ھىچ دلنیا نىم لەوہى لەخشتەت نەبە نو لە قسەت دەرئەچن و پشتت بەرنەدەن و لەدژىت نەجەنگن و بىنە سەرسەختىرىن دوژمن بۇت، حوسەينىش وتى: نوئىژى ئىستىخارە دەكەم بزائىم چۇن دەبىت.^(۳)

ئىبن عەبباس ھەر خۇى پى رانەگىرا و بۇ بەيانىكەى ھاتەوہ بۇ لای وتى: ئامۇزا گىيان زۇر خۇم راگرت بەلام خۇم پى راناگىرىت و ئارامم براوہ، من زۇر دەترسم بەم كارەت لەناو بچىت، چونكە خەلگى عىراق ناپاكن، لىيان نىك مەبەرەوہو لەم خاكەدا بىننەرەوہ، تۇ سەبىدى خەلگى حىجازىت، ئەگەر خەلگى عىراق راست دەكەن تۇيان دەوئىت نامەيان بۇ بىنرە داوا بكە تا بەرپرسەكەيان دووربخەنەوہو دواتر برۇ بۇ لایان، ئەگەر ئەوہش ناكەىت دەى برۇ بۇ يەمەن چونكە لەوئى قەلا و شىوى لىيەو

(۱) سىر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۶.

(۲) سىر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۶.

(۳) الكامل في التاريخ، ج ۳، ص ۳۹۹.

خاکی فریاد و گه‌وریه و هه‌وادرانیکی باوکیشت له‌وین و دووریت له‌و خه‌لکه‌و له‌ویوه په‌یام و بانگخوازانت بلأو بکه‌ره‌وه، پیم وایه ئه‌مه‌ت بۆ باشتره، به‌لام حوسه‌ین وتی: ئاموزا گیان ده‌زانم تو دلت بۆم ده‌سووتیت و ئاموزگاریم ده‌که‌یت، به‌لام من خۆم پیچاوه‌ته‌وه‌و یه‌کلا بوومه‌ته‌وه که بچم، ئیبن عه‌بباس وتی: ده‌ی هه‌ر ده‌پۆیت ژن و منداله‌کانت مه‌به، ده‌ترسم وه‌ک چۆن عوثمان کوژرا تو‌ش ئاوا له‌ناو ژن و مناله‌کانتا بکوژرییت و ئه‌وانیش ته‌ماشای بکه‌ن.^(۱)

ئه‌بوو سه‌عید پیتی وت: له‌خوا بترسه‌و له‌ مالی خۆت دابنیشه.^(۲)
 عه‌بدو‌لای کوپی زوبه‌یر چوو بۆ لای حوسه‌ین و وتی: پیم باشه‌ نه‌چیت بۆ کووفه‌و له‌ حیجازه‌وه ئه‌و کاره‌ ده‌ست پی بکه‌یت و ئیمه‌ش دژایه‌تیت ناکه‌ین و پشتیوانت ده‌بین و به‌یعه‌تت پی ده‌ده‌ین، به‌لام حوسه‌ین زۆر سوور بوو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی جه‌نگ و ئاژاوه‌یه‌ک رووبدات نه‌که‌وتیه‌ مه‌که‌که‌و مه‌دینه‌وه، بۆیه ئاماده‌یی نه‌بوو له‌ حیجازه‌وه ده‌ست پی بکات.^(۳)

ئه‌بوو سه‌عیدی خودری هات بۆ لای حوسه‌ین و وتی: ئه‌ی ئه‌بوو عه‌بدو‌لای من ئاموزگاریت ده‌که‌م و چاکه‌ی تو‌م ده‌ویت و دلم بۆت ده‌سووتیت، بیستومه‌ خه‌لکی له‌ هه‌وادرانت نامه‌یان بۆ نوسیویت تا بچیت بۆ لایان، مه‌رۆ بۆ لایان، چونکه‌ من له‌ باوکتیم بیست له‌ کووفه‌ بوو ده‌یوت به‌خوا لێیان بیزار بووم و ئه‌وانیش لیم بیزار بون، لێیان تووره‌م و لیم تووره‌ن، هیچ وه‌فایه‌کم لێ به‌دی نه‌کردن و هیچ سووربوون و خۆراگری و پیچه‌سپاویم لێ به‌دی نه‌کردن.^(۴)

عومه‌ری کوپی عه‌بدوره‌حمانی کوپی حارث هات بۆ لای و پیتی وت:
 ئه‌گه‌ر برای منت پی دلسۆزانه‌یه‌ با قسه‌یه‌ک بکه‌م و ئه‌گه‌ر وام نابینیت

^(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۰۰-۴۰۱.

^(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۶.

^(۳) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۰۰.

^(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۴.

با بئدهنگ بم، حوسهین وتی: قسه کهت بکه به خوا وانا بینم که سینی
 ئاره زوویژ بیت، عومر وتی: بیستومه دته ویت بچیت بؤ عیراق، من
 دلم بؤت ده سووتیت، ده چیت بؤ ولاتیک هیشتا کار به دهسته کانی له وین،
 به يتولمالی تیا ماوه خه لکیش کزیله ی دینارو دره من، من دترسم ئه وه ی
 به لینی سه رخستنی پئدا ویتله دژت بجهنگن، حوسهین له وه لامدا پیی وت:
 خوا پاداشتت بداته وه ئاموزا گیان، ده زانم تو دلسوزانه هاتویت و ژیرانه ش
 قسه ده کهیت، با بزائم چون ده بیت، یان راکهت وهرده گرم و یان رای
 خوم ده بیت، به هر حال من تو به باشترین ئاموزگاریکه ته ماشا ده کهم.^(۱)
 دواتر هه ریه که له جابیری کوری عه بدولا و ئه بوو واقیدی له پیی داوایان
 لیکرد نه چیت، ئیبنولموسه ییبیش ده یوت نه چوايه به ره و عیراق زور باشت
 بوو بؤی.^(۲)

عه بدولای کوری جه عفریش نامه ی نووسی بؤ حوسهین و وتی: له بهر
 خوا داوات لیده کهم نه چیت، له وه لامدا حوسهین وتی: خه ویکم دیوه به
 پیغه مبه ره وه (ﷺ) که تیایدا فه رمانی پیکردوم به شتیک ده بیت بچم بؤی.^(۳)
 ئیبن زوبه یریش به حوسهینی وت: بؤ کوئی ده رویت؟ بؤ لای خه لکیک که
 باوکتیان گوشت و براهه تیان بریندار کرد؟ حوسهین وتی: ئه گهر بکوژریم
 لام خوشتره له وه ی مه که هیرشی بکریته سه ر.^(۴)

جابیری کوری عه بدولا داوای لیکرد نه چیت و واز بهینیت، ئه بوو واقیدی
 له ییش هه مان داوای لیکرد، به لام حوسهین رازی نه بوو دابنیشیت.^(۵)
 پیش ئه وه ی له مه که وه ده ر بچیت، له ریدا که حوسهین ده چوو به ره و
 مه که عه بدولای کوری موطیع پیی وت: بؤ کوئی نیازته؟ حوسهین وتی:

^(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۳۹۹.

^(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۶.

^(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۷.

^(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۳.

^(۵) تاریخ الإسلام، ج ۵، ص ۸.

ئىستا بەرەو مەككە دەچم و دواى ئەوھش ئىستىخارە دەكەم بزنام خوا چىم دىننە رى، عەبدولاش وتى: خوا خىرت بىننە رى و بە قوربانىت بىن، كە چووئە مەككە روو نەكەيتە كووفە چونكە ولاتىكى شوومەو لەوى باوكت كوژرا و پشتى براكت بەردرا،^(۱) بە دايك و باوكمەو بە قوربانىت بم خۆتمان لى دوور مەگرەو مەرۆ، بەخوائەگر تۆ بكوژرئيت دەمانكەنە كۆيلەو خزمەتكار.^(۲)

موحەممەدى برايشى چوو بۆ لاي و لە مەككە پىنى گەيشت و وتى: دەرچوونت لە مەرۆدا باش نى، بەلام حوسەين بەگوئى نەكرد، ئىنجا موحەممەد ويستى ريگرى بكات لە كورەكەى خۆى، بەلام حوسەين سەركونەى كرد لەسەر ئەو ھەلوئىستەى.^(۳)

ھەلوئىستى ئومەھويەكان بەرامبەر دەرچوونى حوسەين

يەزىدى كورى موعاويە كە ھەوالى زانى حوسەين نىازى دەرچوونى ھەيە نامەيەكى نووسى بۆ ئىبن عەبباس و ھەوالى پىندا كە تۆ گەرەى بنەمالەكەتيت و رات وەرگىراو، دەى رى لىبگرەو مەھىلە دووبەرەكى بنىتەو، لە وەلامىشدا ئىبن عەبباس نامەى بۆ نووسى من ھىوام وايە دەرچوونى حوسەين و ھاتنى بۆ شتىك نەبىت كە تۆ پىي بىزار بىت و بىبەشيشى ناكەم لە ئامۇژگارى.^(۴)

مەرۋانى كورى ھەكەمىش نامەى نارد بۆ عوبەيدولاي كورى زياد و تىايدا نووسىبوو:

وا حوسەين بەرەو لاي تۆ دىت، سوئند بەخوا كەس نىە ھىندەى حوسەين لامان خۆشەويست بىت، دەى وريابە بەرامبەرى نەوروژئيت و خۆتت پى

^(۱) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۲۲۷.

^(۲) سير اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۶.

^(۳) سير اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

^(۴) سير اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

رانه گیریت. (۱)

هاوکات یه زید نامه ی نارد بۆ ئیین زیاد و هه والی پیدایا که وا حوسه ین به ره و ئه وئ دیت. (۲)

پاش ئه وه ی عه بدولای کورپی جه عفر داوای لیکرد، عه مری کورپی سه عیدی کورپی عاص نامه ی نووسی بۆ حوسه ین و وتی: هیوام وایه خوای گه وره پینگه یشتوویی و تیگه یشتووییت پی ببه خشیت و دوورت بخاته وه له و نیازت، بیستومه نیازی چوون بۆ عیزاقت هه یه، له بهر خوا داوام لیته دووبه ره کی نه نیته وه، ئه گه ریش ترست هه یه ئه وه وهره بۆ لای من و لای من په نا و دلنیایی و چاکه و خزمایه تیت دهست ده که ویت، له وه لامدا حوسه ین وه لامی دایه وه ئه گه ر نیازت له م نامه ت بۆ چاکه و خزمایه تیته له گه لم خوا له دنیا و قیامه تدا پاداشتت بداته وه، ئه وه ی بانگه واز بۆ لای خوا دهکات و کاری چاکه دهکات و ده لیت: من له موسلمانانم دووبه ره کی نایته وه، چاکترین په ناش په نای خوایه، ئه وه ی له دنیا دا له خوا نه ترسیت بروای به خوا نیه، بۆیه له خواترسانیکی دنیا مان له خوا ده ویت که په نای رۆژی دوایی له گه ل بیت. (۳)

پاش ئه وه ی عوبه یدولا دلنیا بوو له هانتی حوسه ین، سوپایه کی چوار هه زار که سی ئاماده کرد بۆ لیدانی حوسه ین، ئه و سوپایه به نیاز بوون بۆ جهاد بچن بۆ ده یله م، به لام عوبه یدولا ری پی گۆرین بۆ ئه و جهنگه ی حوسه ین. (۴)

دمرچوونی حوسه ین بهرمو عیراق

پاش ئه وه ی حوسه ین هه والی موسلیمی پینگه یشت، له مه که وه ری پی گرته بهر. (۵)

حوسه ین هه والی نارد بۆ مه دینه تا هاویراکانی له وئ په یوه سستی

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۵.

(۳) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۲۹۷.

(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۵.

(۵) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۸.

بن، ئەوەبوو نزیکەى نۆزده ژن و پیاو و مندالی بەنى عەبدولموتەلیب بەرێکەوتن بۆ لای، موخەممەدى برايشی چوو بۆ لای و لە مەککە پیتی گەیشت و وتی: دەرچوونت لە مرۆدا باش نیە، بەلام حوسەین بەگوێى نەکرد، ئینجا موخەممەد ویستی رێگری بکات لە کورەکەى خۆى، بەلام حوسەین سەرکۆنەى کرد لەسەر ئەو هەلوێستەى.^(۱)

حوسەین لە دەى ذیلحیججەدا بە ژن و منال و کەسوکارو شەست کەسى ترهوه بەرێکەوت.^(۲)

سەرەتا کاروانى عەمرى کورى سەعید کە ئەمیری حیجاز بوو رێی گرت بە دەرچوونی حوسەین و خەریک بوو جەنگ رووبدات، بەلام حوسەین نەیهیشت جەنگ رووبدات، دواتر لە رویشتن بەردەوام بوو تا گەیشتە کاروانیکی یەمەنیەکان کە جل و بەرگیان پى بوو و دەچوون بۆ لای یەزید، حوسەین جل و بەرگەکەى کړی لێیان و وتی: کئى حەز دەکات لەگەلمان بیت با بیت و کیش نایەوێت دەتوانیت بگەرێتەوه.^(۳)

لە رێدا حوسەین گەیشت بە کابرایەکی ئەعلەبى، کابرا پیتی وت: ئەى کچەزای پیغەمبەر(ﷺ) دەتبینم خەلکى کەمت لەگەلە، بەلام حوسەین نامازەى کرد بە کۆلێک کە پیتی بوو وتی: ئەوه پرە لە نامە^(۴) (ی پشتیوانى خەلکى عێراق).

فەرەزدهق دەلێت: لە رێدا گەیشتم بە حوسەین، حوسەین وتی: بە رای تۆ خەلکى کووفە چۆن دەبن لەگەلم، بارێک نامەى ئەوانم پێیە کە بۆیان نارەدوم، منیش وتم: مەرۆ پشنت بەردەدەن،^(۵) هەر وهە پیم وت: دلەکان

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

^(۳) الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۴۰۱.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۵.

^(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۴.

له گهال تون و شمشیره کان له گهال ئومه و به کانن.^(۱)
به به کگه یشتنی هاشمی و ئومهوی

له ریدا حوسهین نیردراوینکی نارد بۆ کووفه تا به خه لک بلایت وا به ریویه و ئاماده بن، کهچی نیردراوه که که و ته دهست سه ربازانی ئیبن زیاد و کوژرا.^(۲)

له و لاشه وه موسلیم که هه والی جموجوولی عوبه یدولای بیست به چوار سه ده که سه وه به ره و کۆشک چوو، کهچی تا که یشته کۆشک ته نها شهست که سی له گهال مایه وه، ئیتر ده مه و ئیواره بوو، جه نگیکی سه ختیان کرد و دواچار شکستیان خوارد و موسلیم رایکرد و په نای برده به مالی ئافره تیکی کیندی،^(۳) ئه و ئافره ته کورپیکی هه بوو که مه ولای موحه ممه دی کورپی ئه شعته بوو، ئه و کورپه چوو هه والی له موسلیم دا، بۆیه عوبه یدولای خیرا پۆلیسی نارد و موسلیمیش له گه لیان جهنگا، به لام موحه ممه د په نای به خشی به موسلیم، بۆیه موسلیم خۆی دا به دهسته وه، کهچی موسلیمی برد بۆ عوبه یدولای،^(۴) پیش ئه وهی بکوژریت موسلیم داوای کرد له ئیبن سه عد تا هه وال بگه یه نیته حوسهین نه یهت و بگه رپیته وه، چونکه ئه و خه لکه درۆیان له گهال کردوه، ئه ویش خیرا که سیک نارد بۆ حوسهین، ئه وه بوو ئه و که سه خۆی گه یانده حوسهین و هه واله که ی پیندا،^(۵) هاوکات هه والی ئه وه شی پیندا که نیردراوه که شی له ریدا نارد بووی ئه ویش کوژراوه،^(۶) عه لی ئه کبه ری کورپی حوسهین وتی: بابه گیان بگه ریره وه ئه وانه خه لکی عیراقن، ناپاکی و که موه فاییان ناسراوه،^(۷) به لام به نی عه قیل که زانییان

^(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۹۷.

^(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۰۲.

^(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

^(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۸.

^(۵) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

^(۶) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۰۴.

^(۷) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

موسليم كوژراوه وتيان گهړانه وه نيه،^(۱) بويه حوسه ينيان گهرم ده كرد تا هر بروت، دواچار حوسه ين برياريدا كي دهيه ويت با بگهړيته وه و كيش ديت با بيت، نه وه بوو خه لكينك گهړانه وه.^(۲)

ئيبنولجه وزی ده لیت: زانایانی ژیاننامه (میژوو) ده لین کاتیک حوسه ين زانی چی به سهر موسلیمدا هاتووه ویستی بگهړيته وه، به لام براکانی موسلیم وتیان به خوا ناگهړیته وه تا توله ی خویمان نه کهینه وه، حوسه یینش وتی: دواي نه مانی ئیوه خیر له ژیاندا نیه، بویه دریزه ی دا به رویشتنه که ی.^(۳) هه موو ئه وانیه له گه ل حوسه ين بوون په نجا کهس بوون، نوزده یان له بنه ماله ی خوی بوون، حوسه ين وتی: خه لکینه واز بیتن با بگهړینه وه، به لام ئه وان وتیان ناگهړینه وه.^(۴)

له ولاشه وه عوبه یدولا ئاماده سازی ده کرد و سهر بازانی کو کرده وه و سامانیکي زوری دا پییان، هه روه ها چوار هه زار سهر بازی دایه ده ست عومهری کوری سهد، به لام عومهر رازی نه بوو جهنگی حوسه ين بکات، عوبه یدولا وتی: نه گهر وانه که یت که نارت ده خه م و له سهر ده سالات لاتده به م و ماله که شت ده رووختیم و له گه ردنیشته ده دم،^(۵) به رامبه ر به وهش ته ماعی خسته به رده م که نه گهر ئه و کاره بکات ئه و ناوچه ی (ره ی)ش ده خاته ژیر ده ستی.^(۶)

دواتر که حوسه ين هر به رده وام بوو له ریندا گه یشته به کاروانیکي سوپایی ئومه ویه کان به سهر کردایه تی حهرری کوری یه زیدی ته میمی که هه زار سهر بازی له گه ل بوو، به لام نیتوانیان تیکنه چوو، به لکو زور نه رمونیان

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸۰

^(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰

^(۳) المنتظم لابن الجوزي، ج ۵، ص ۳۲۹

^(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰

^(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰

^(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۹

بوون پیکه وه، ته نانه ت که کاتی نویژی نیوه رۆ هات و بانگ درا حوسهین چوویه دهره وه و تاریکی پیشکesh کرد و وتی: من له سه ر داوای ئیوه هاتوم جا ئە گهر به لیتتان ببه نه سه ر باشه، ئە گهریش به لیتتان نابهنه سه ر یان هه ز به هانم ناکهن له کوئیه هاتوم ده گهریمه وه، ئینجا حوسهین به چه رری وت: به رنویژی بکه بۆ سوپاکه ت، چه رر وتی: به لکو تو به رنویژی بکه بۆ سوپاکه ی خو ت و ئیمه ش، ئە وه بوو حوسهین به رنویژی کرد و هه ردوو سوپا پیکه وه ریزیان به ست، دو اتر چه رر گه رایه وه بۆ شوینی خو ی، نویژی عه سریشیان به هه مان شیوه پیکه وه کرد، ئینجا حوسهین پاش نویژی عه سر و تاریکی تری پیشکesh کردن و دووباره باسی کرد که من به نامه ی ئیوه هاتوم و ئە گهریش هه ز ناکهن ده گهریمه وه، چه ریش وتی: به خوا ئیمه ئاگاداری ئە و نامه و نێردراوانه نین، حوسهینیش دوو باوه ش له و نامه ی دهر کرد که بۆی هاتبوون و له به رده ستیاندا بلاوی کردنه وه، چه رر وتی: ئیمه له وانه نین ئە م نامه یان ناردون بۆت، فه رمانیشمان پیکراوه که گه شتیتن به تو له گه لت بین تا ده تبهینه کووفه، به لام حوسهین رازی نه بوو و فه رمانی کرد به یاوه رانی تا بگه رینه وه، به لام چه رر ریی نه دا بگه رینه وه و وتی: هه ر ده بیت بینت بۆ لای ئیبن زیاد، حوسهین دهیوت نایه م و چه ریش دهیوت منیش ده ستبه ردار نابم تا بینت، دو اچار چه رر وتی: فه رمانم پیی نه کراوه له گه لت بجه نگم ته نها فه رمانم پیکراوه بته م بۆ کووفه، بۆیه ئە گهر هه ر نایهیت ئە وه رییه کی تر بگه ره به ر که نه چیته کووفه و نه شگه رینیه وه بۆ مه دینه تا من نامه بنووسم بۆ ئیبن زیاد و تو ش خو ت نامه یه ک بنووسه بۆ ئیبن زیاد یان بۆ یه زید، ئیتر حوسهین ریی گه رته به ر و چه ریش له و لاوه هه مان ریی گه رته به ر، حوسهین قسه ی دهر کرد بۆ خه لکه که و چه ریش دهیوت با نه کاته جه نگ و بکوژرییت، حوسهینیش دهیوت من ترسی کوژرانم نیه، بۆیه چه رر کاریگه ر بوو به

قسه‌کانی حوسه‌ین و که‌ناری گرت، له ریتدا چەند که‌سینک له کووفه‌وه هاتن و حوسه‌ین پرسبیاری لیکردن هه‌وال چیه، یه‌کیکیان وتی: دلی خه‌لک له‌گه‌ل تویه و شمشیره‌کانیان له دژت هه‌لکراون.^(۱)

ئینجا به‌و جووره به‌رده‌وام چوون تا گه‌یشتنه نه‌ینه‌وا، له‌وی ئیین زیاد نامه‌یه‌کی نووسی بۆ چه‌رر و داوای لیکرد حوسه‌ین و هاوه‌لانی له شوینیکی بی ئاو رابگریت تا فه‌رمانی نویی پیده‌گات، چه‌ریش ئه‌و فه‌رمانه‌ی وت: به‌ حوسه‌ین و په‌یره‌یوشی کرد، زوه‌یر که‌ له‌گه‌ل حوسه‌ین بوو وتی: ئه‌ی نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) جه‌نگی ئه‌مانه بکه‌ین ئاساتره تا ئه‌وه‌ی یارمه‌تییان بۆ بیته، حوسه‌ین وتی: به‌لام من ده‌ست ناکه‌م به‌ جه‌نگه‌که، زوه‌یر وتی: ده‌ی بمانبه بۆ ئه‌و گونده‌ی ئه‌وی که‌ له‌ که‌ناری فوراته‌و شوینیکی باشه، ئه‌گه‌ر ریمان لی بگرن له‌گه‌لیان ده‌جه‌نگین، به‌لام حوسه‌ین به‌ گوئی نه‌کرد، ئه‌وه‌بوو بۆ به‌یانیه‌که‌ی عومه‌ری کوری سه‌عد هات و خوی گه‌یاند به‌ سوپاکه، هه‌رچه‌نده زۆر له‌ که‌سانی نزیکی داویان لیکردبوو نه‌چیت بۆ جه‌نگی دژ به‌ حوسه‌ین به‌لام هه‌ر هات.^(۲)

تینویتی زۆری هینا بۆ حوسه‌ین و یاوه‌رانی، سوپای به‌رامبه‌ریش نه‌یده‌هیشته بچن ئاو به‌ینن، حوسه‌ین داوای کرد له‌ عومه‌ر شه‌ویک مؤله‌تی بدات، ئه‌وه‌بوو کو‌بوونه‌وه‌و زۆر قسه‌یان کرد، ته‌نانه‌ت سه‌ربازه‌کانیش تیکه‌ل بوون و قسه‌یان ده‌کرد، له‌وی حوسه‌ین پیشنیازی بۆ عومه‌ر کرد که‌ یه‌کیک له‌ سی داواکه‌ی قبول بکات، یان خوی بچیت بۆ لای یه‌زید، یان بچیت بۆ سه‌نگه‌ریکی جیهاد، یان بگه‌رپته‌وه‌ بۆ مه‌دینه، پاش نزیکه‌ی سی بۆ چوار جار دانیشتی حوسه‌ین و عومه‌ر دواچار عومه‌ر ئه‌و پیشنیازانه‌ی به‌ نامه‌یه‌کدا نادر بۆ ئیین زیاد.^(۳)

^(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۰۷-۴۰۹.

^(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۱-۴۱۲.

^(۳) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۳.

عوبه یدولا بیستی حوسه ین نیازی هه بووه بگه ریته وه هه لویستی گۆراو وتی: با بۆ کوئی چه ز دهکات بپروات، به لام شیمیر که له لای بوو وتی: ناییت دهر فته له دهست بدهیت و له دهستت دهر نه چیت،^(۱) ئه وه له خاکی تۆدایه بۆیه وا ده لیت، ئه گهر ئیره جیهیلیت و به یعتت پی نه دات به هیزتر ده بیت و دیته وه بۆت، جا باشتره له لاوازیدا لینی بدهیت و دهر فته پی مه ده، با به بریاری تۆ رازی بیت،^(۲) ئه م قسانه کاریان کرده سهر ئیین زیاد، بۆیه داوای کرد له عومه ر هیرش بیاته سهر حوسه ین،^(۳) پی وت: تۆم نه نار دووه تا دهست بگریته وه له حوسه ین و دهر فته پی بدهیت و لای من سکالای بۆ بکهیت، بزانه ئه گهر حوسه ین به بریاره که م رازی بوو باشه و بیاننیره بۆ لام، ئه گهر نا بده به سهر یاندا و بیانکوژه، ئه گهر یش ئه وه ت پی ناکریت واز بینه و که نار بگره با شیمیر ئه وه کاره بکات،^(۴) به لام ئه وه رازی نه بوو، خیرا عوبه یدولا به شیمیری وت: برۆ ئه گهر عومه ر جهنگی دژ به حوسه ینی کرد باشه، ئه گهر نا عومه ر بکوژه و خۆت ببه ره به رپرسی خه لکه که.^(۵)

کاتیگ شیمیر هات و نامه که ی دا به عومه ر، عومه ر پی وت: به خوا ده زانم تۆ بویته ریگری ئه وه پیشنیازه و باره که ت شتواند، ئیمه هیوامان وابوو خوای گه وره باره که چاک بکات.^(۶)

ئه وه ماوه وا رویشت و شه وهات و هه ردوو لا چاوه رپی رووداوه کانی به یانی بوون،^(۷) حوسه ین ئیتر به ره به ره ههستی کرد به ناپاکی به لینه کانی عیراقیه کان، له شوینی مانه وه ی خوئی دانیشتبوو و سه رقالی خویندنی قورئان بوو و فرمیسیکیش به سه ر کولمه کانیدا ده خلیسکا، کابرایه ک هاته ژوور و

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۴.

(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

(۴) الکامل فی اتاریخ، ج ۳، ص ۴۱۴.

(۵) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۰.

(۶) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۵.

(۷) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۷.

پیتی وت: به دایک و باوکمه وه به قوربانن بم ئه ی کچه زای پیغه مبهری خوا (ﷺ) بۆچی هاتویته ته ئه م ولاته، ئه ویش وتی: ئه وه هه مووی نامه ی خه لکی کووفه یه که بۆیان ناردووم که چی ئیستا وا ده بینم نیازی کوشتنی میان هه یه، ئه گهریش ئه وه بکه ن هیچ سنووریکی خوا نامینیت نه یبه زینن و خوی گهرهش که سی وا زال دهکات به سه ریاندان که سه رشوړپان بکات.^(۱) سه ربازانی ئومه وی هاتن به ره و لای حوسه یین، حوسه یینیش به عه بیاسی برای وت: بزانه بۆچی هاتون، ئه ویش پرسیماری کرد لینیان، ئه وانیش وتیان نامه ی ئه میرمان پیگه یشتووه فه رمانی پیکردوین داوات لیکه یین ملکه چی بریاری بیت یان له گه لت بجه نگین، ئه ویش وتی: ئه مشه و مؤله تمان بدهن، ئه وانیش مؤله تیان پیدان و گه رانه وه.^(۲)

شه وی عاشوورا بوو، حوسه یین هاوه لانی کوکرده وه و سوپاسی خوی کرد و وتی: من وایده بینم ئه و خه لکه سبه یینی له گه لتان ده جه نگن، منیش مؤله تی هه مووتانم داوه و گه ردنتان ئازاد بیت، کام له ئیوه هیز و توانای هه یه با یه کیک له ئالوبه یتم بباته لای خوی و هه موو بلاوه ی لی بکه ن، چونکه ئه وان ته نها بۆ من ده گه رین، به لام که سوکاره که ی وتیان دوی تو ژیانمان ناویت به خوا لیت جیا نابینه وه، هاوه له کانی تریشی هه مان شتیان وت.^(۳)

ئه و شه وه تا به یانی حوسه یین و یارانی سه رقالی نویژ و په رستش بوون.^(۴)

به یانی هات و حوسه یین ئه م نزایه ی کرد: خویه تو متمانه ی منیت له هه موو ناره حه تیه ک و ده ربازکه ری منیت له هه موو سه ختیه ک، له م باره ی تووشم بووه تو په نای منیت، تو خاوه نی هه موو به خششیک و خاوه نی

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۶۹.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۱.

(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۱.

(۴) المنتظم لابن الجوزی، ج ۵، ص ۳۳۸.

هه موو چا که یه کیت.

ئینجا روویکرده عومهری کوری سه عید و پیتی وت: په له مه کهن، سویند به خوا من ته نها به نامه ی کهسانی وهک ئیوه هاتوم که ده یانوت سونتهت مردووو دوورووی زال بووو سنووره کانی شه ریهت په یرهو ناکرین دهی وهره بو لامان به لکو خوا به هوی تووه باری ئوممهت چاک بکات، بویه منیش هاتوم، جا ئه گهر هه ز به وه ناکه ن ئه وه من ده گه پیمه وه ئیوه ش بزانه دروسته من بکوژن یان خوینم هه لال بکه ن؟ مه گه من کچه زای پیغه مبه ره که تان نیم، کوری ئاموزای پیغه مبه ره (ﷺ) نیم؟ مه گه هه مزه و عه بیاس و جه عفه ر مامه کانم نیم؟ مه گه نه تانیستوو ه پیغه مبه ره (ﷺ) سه بارهت به من و براکه م ده یفه رموو ئه م دوانه گه وره ی گه نجانی به هه شتن؟

به لام شیمر گالته ی ده هات به قسه کانی حوسه ین، عومه ریش به حوسه ینی وت: ئه گه به دهستی من ده بوو به گویم ده کردیت، حوسه ینیش نزای کرد له خه لکی عیراق و وتی: خویبه خه لکی عیراق له خسته یان بردم و ئه وه یان کرد به براکه م که کردیان، خویبه ریزیان تیکبده و له ناویان به ره.^(۱)

عومه ریش نوئیژی به یانی کرد و حوسه ینیش به رنوئیژی کرد بو یارانی، حوسه ین و هاوه لانی وا کو بوو بوونه وه، زوه یر لای راسته وه و هه بیبی کوری موته ههر لای چه پ و عه بیاسی برای حوسه ینیش ئالا که ی به دهسته وه بوو و ژن و مناله کانیش له پشته وه بوون.^(۲)

له به رامبه ردا سوپا که ی عومه ر و ابوو: عه مری کوری هه ججاج لای راستی سوپا، شیمر لای چه پی سوپا، عوروه ی کوری قه یس به رپرسی سواره کان، شبتی کوری ریبعی به رپرسی پیاده کان، ئالا که یش به دهستی

(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۷.

دورهیدهوه بوو.^(۱)

حه رری کوری یه زید که له سوپای ئومه ویدا بوو کاتیک پئشنیازه کانی
 حوسهینی بینی و سهیری کرد راکه ی وهرنه گیرا وتی: ئه ری له خوا ناترسن
 ئه و رایه یان وهرناگرن سویند به خوا ئه گهر تورک و ده یله م داوای وایان
 بگردایه بۆتان نه بوو رازی نه بن، که چی ئه وان هه ر سوور بوون راکه ی
 ئیین زیاد پهیره و بکه ن، بۆیه هه ر هه لگه رایه وه له ئومه ویه کان و که و ته
 کوشتیان و دوان له وانی کوشت و خویشی کوژرا.^(۲)
 شههیدکردنی حوسهین

له که ره لائی خاکی جهنگه که دا ژماره ی ئه وانه ی له گه ل حوسهین بوون
 نزیکه ی چل و پینچ ئه سپ سوار و سه د که سی پیاده بوون.^(۳)

حوسهین له وئ دوا و ته کانی خو ی بۆ هاوه لانی پئشکه ش کردو وتی:
 گویم لئ بگرن و په له م لئ مه که ن تا ئاموژگاریتان بکه م و پوزشتان بۆ
 بهینمه وه به هۆی ئه م هاتنه مه وه، ئینجا که قسه کانی ته واو بوو خوشکه کانی
 دهستیان کرد به گریان، حوسهین عه بیاسی برای و عه لی کوری نارد تا
 بیده نگیان بکات.^(۴)

یه که م که س که دهستی کرد به جهنگه که مه ولایه کی عوبه یدولای کوری
 زیاد بوو، عه بدولای کوری ته میمی که لبی چوو بۆی و کوشتی،^(۵) به لام
 رایه کی تر ده لیت: عومه ر یه که م که س بوو تیریکی وه شانده و وتی: شایه ت
 بن من یه که م که س بووم تیره که م وه شانده.^(۱)

حوسهین دانیشتیوو و تیر به ملاوبه ولایدا ده هاوینژرا، یه کی: له تیره کان
به کورپیکی سی سه لاهی که وت، ئه وکات ئیتر حوسهین جلی جهنگی پۆشی

^(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۸.

^(۲) البدایه والنهایه لابن کثیر، ج ۸، ص ۱۷۰.

^(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۸، الإصابه فی تمییز الصحابه، ج ۲، ص ۸۱.

^(۴) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۱۸.

^(۵) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

^(۶) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۴۲۱.

و دهستی کرد به جهنگ کردن هتا هموویان کوژران، عهلی کورپیشی به شداری جهنگه که بوو، حوسهین تینووی بوو، که سینگ ئاوی بۆ هیتا و دایه دهستی، له ولاره حوصهینی کوری ته میم تیریکی وه شانده و تیره که دای له ناو ده می حوسهین و خوین له ده میه وه ده چۆرایه ناو دهستی، حوسهین سوپاسی خوای ده کرد و روویکرده ئاوی فورات تا خوی بگه یه نیته ئه وئ، سه ربازان رییان لینگرت بچیت به ره و ئاوه که، که سینگ تر تیریکی بۆ وه شانده پیکای، دواچار گه مارۆ درا هه رچه نده ئه و هه ر به رده وام بوو له جهنگ کردن و دووری ده خستنه وه، دواچار شیمر هاواری کرد دایکتان رۆله رۆتان بۆ بکات چاوه پیتی چین بیکوژن، ئه وه بوو زورعه ی ته میمی چوه پیشه وه و شمشیریکی دا له بالی، حوسهینیش شمشیریکی دا له سه ر شانی، ئینجا سینانی نه خه عی هاته پیشه وه و دوو شمشیری لیدا و خستی، دواتر دابه زی تا سه ریشی لیبکاته وه، به لام خه ولی ئه صبه حی هات و سه ری حوسهینی لیکرده وه و بردی بۆ عوبه یدولای کوری زیاد، هیوای وابوو خه لاتی بکات، به لام عوبه یدولا هیچی پینه دا، جه سته ی حوسهین هه مووی شوین پیکان بوو نزیکه ی سی و سی جار پیکرابوو.^(۱)

سه باره ت به کاتی شه هید بوونی له رۆژی عاشوورای سالی شه ست و یه کی کۆچیدا بوو،^(۲) دهوتریت ئه و رۆژه شه ممه بووه، رایه کی تر ده لیت: به لکو رۆژی دووشه ممه بوو.^(۳)

له گه ل حوسهیندا ئه م که سه نزیکانه شی له گه لیدا شه هید بوون: جه عفه ر و حوسهین و عه بباس و موحه ممه د و عوتمان و ئه بووبه کمر که برای حوسهین بوون، عه لی ئه کبه ر و عه بدولای کورانی حوسهین،^(۴)

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸۱.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۱۸.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۸۹.

ٹہبووبہ کوری کورپی حوسہین،^(۱) عہ بدولا و قاسم و ٹہبووبہ کوری کورانی
 حہ سہنی برای.^(۲)
 پاش شہید بوونی حوسہین

شیننی دروزنانہی عیراقیہ کان خوئی دہنواند، یہ کیٹک لہ سہربازانی
 عیراقی جلو بہرگہ کہی فاتیمہی کچی حوسہینی دہبرد و دہشگریا، فاتیمہ
 پینی وت: بؤچی دہگریت؟ سہربازہ کہ وتی: چؤن دہبیت کہ لوپہلی نہ وہی
 پیغہ مہبر (ﷺ) بہ تالان بہرم و نہ گریم؟ فاتیمہ وتی: دہی مہیبہ و دایبینی،
 سہربازہ کہ وتی: ٹاخؤ دہترسم کہ سیکی تر بیبات.^(۳)

عومہری کورپی سہعد زؤر پہشیمان بوو لہو کارہی کردی و سہرکونہی
 خوئی دہکرد کہ بؤچی بہ گوینی ٹیبین زیادی کردوہ.^(۴) ٹینجا عومہر سہری
 حوسہینی نارد بؤ لای ٹیبین زیاد و ٹہویش بہ داریکی دہستی لیوہکانی
 سہری حوسہینی دہجوولاند، کہ زہیدی کورپی ٹہرقہم ٹہوہی دی وتی:
 ٹہو دارہت لابہرہ سویند بہو خوایہی جگہ لہو خوایہکی تر نیہ لیوہکانی
 پیغہ مہبری خوام (ﷺ) بینی لہسہر ٹہو لیوانہ بوون و ماچی دہکردن، ٹینجا
 دہستی کرد بہ گریان.^(۵)

ٹینجا ہہوال برا بؤ یہزید کہ حوسہین کوژراوہ، فرمیٹسکہکانی یہزید لہ
 چاوانی دابارین و وتی: من رازی بووم بی کوشتنی حوسہین تہواو بیت
 و ٹیوہ گویرایہ لم بن.^(۶)

ٹہوانہی لہناو کہ سہکانی حوسہیندا مابوونہوہو نہ کوژرابوون بریتی
 بوون لہ علی ٹہصغہری کورپی و حہسہنی برازای و عہمری برای و
قاسمی کورپی عہ بدولای کورپی جہعفر و موحمہدی کورپی عہقیل و

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۳۴۳.

^(۲) البدایة والنهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۱۸۹.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

^(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

^(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۲۹.

^(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

زهینه ب و فاتیمه ی کچانی عهلی و فاتیمه و سه کینه ی کچانی حوسهین و رویابی که لیبی ژنی و ئومومو موحه ممه دی برزای و دوو کۆیله یان.^(۱)

سه بارهت به رووداوه کانی پاش شه هیدبوونی یه زید گێرانه وهی زۆر هه ن که به شیکی زۆریان هی ئه بوو موخنه فن که که سیکی را وه رگیراو و جیمتمانهی لای زانایانی فه رمووده نیه، ههروه ها گێرانه وه کانیشی پیچه وانهی یه کن، هه ندی گێرانه وهی تریش هه ر هاتون، ئیمه چه ند نمونه یه کی که م ده خهینه به رچاو و دواتر رای روون له و باره وه ده خهینه پروو:

هاوکات سه ری حوسهینیش نێردرا بۆ یه زید،^(۲) ئه ویش به داریکی دهستی سه ری ده جوولاند و داره که ی ده دا له ده می حوسهین، ئه بوو بورزه له وئ بوو وتی: ئه و دارهت لابه ره، من پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بین ی ده می له سه ر ده می حوسهین دانابوو،^(۳) به لام ئیبن که ئیر ده لیت: را و به لگه ی دروست ئه وه یه که سه ری حوسهین نه نێردرا بۆ شام.^(۴)

راستی ئه مه ش له وه دا ده رده که ویت که ئیبن ته یمیبه باسی ده کات و ده لیت: ئه و رووداوه بۆ یه زید راستی نیه چونکه ئه و کاته ئه بوو بورزه له عیراق بووه نه ک له شام.^(۵)

ئیبن ته یمیبه ده لیت: ئه وه ی سه ری براوه بۆ لای ئیبن زیاد دروسته، به لام ئه وه ی سه ری برابیت بۆ لای یه زید ئه وه درۆی تیا به و سه نه دی دروستی له سه ر نیه، به لکو هه موویان سه نه دیان مونقه تیعه.^(۶)

فاتیمه ده لیت: که چوین بۆ لای یه زید له به رده م خۆی داینیشاندین و نه رمی و سۆزی به رامبه ر نواندین و فه رمانی کرد شتمان بۆ هینرا، دواتر

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۸۱.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۹.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۱۶۵.

(۵) كتب و رسائل و فتاوى ابن تيمية في الفقه، ج ۲۷، ص ۴۷۰.

(۶) مجموع الفتاوى لابن تيمية، ج ۲۷، ص ۴۷۸.

یہ زید وتی: ئہی نوعمانی کورپی بہ شیر چیان پیویستہ بویان دابین بکہو کہ سیکئی پاک و دلنیاو خواناس بنیرہ لہ گہ لیان و دستہ یہ کی سوارہش بنیرہ لہ گہ لیان تا بیانہ نہ وہ بؤ مدینہ، لہ و ماوہی پیش چوونیان یہ زید ہرکات نانی بخواردیہ بہ یانی و ئیوارہ علی کورپی حوسہینی بانگ دہ کرد بؤ لای خوی تا لہ گہ لیدا نان بخوات، دواتر کہ ویستیان بچن یہ زید علی بانگ کرد و وتی: نہ فرہت لہ کورپی مہرجانہ سویند بہ خوا ئہ گہر من لای حوسہین بومایہ چی داوا بگردیہ قبوولم دہ کرد و ریگریم دہ کرد لہ لہ ناوچوونی با تہ نانتہ پیویستی بگردیہ لہ و پیناوہدا منالہ کانیشم لہ ناو بچن، بہ لام ئہ وہ قہزای خوا بوو و روویدا.^(۱)

ئہ وانہ بران بؤ لای یہ زید، سہ کینہ پیتی وت: ئہی یہ زید دہ تہ ویت کچہ زاکانی پیغہ مہر (ﷺ) بہ کہ نیزہک بگیرین؟ ئہ ویش وتی: برازا بہ خوا من زور زیاتر لہ تو بہم بارہ دلگرانم، سویند بہ خوا ئہ گہر نہ کوشتنی حوسہین بہند بویاہ بہ لہ دستدانی ہندی لہ تہ منم پیم خوش بوو ئہ و تہ منہم لہ دست بدہم لہ بری کوژرانی حوسہین.^(۲)

ئینجا سہیری علی ئہ صفہری کرد و وتی: باوکت دژاہتی دہ سہ لاتی کردم، کابرایہک لہ ولوہ ہستاو وتی: کچہ کانیان حہ لالمن بومان، علی وتی: درق دہ کہیت مہ گہر ئہ وہی بیباوہر بیت ئینجا، یہ زید فرمانی کرد ژنہکان بران بؤ ناو ژن و منالہکانی خوی، ئینجا سی روژ پرسہ گیردرا بؤ حوسہین.^(۳)

دواتر یہ زید فرمانی کرد بارگہ و کہ لوپہل پیچرایہ وہ بویان و بہرہ و مہ دینہ بہ پیکران،^(۴) ہر وہا سہری حوسہینی نارد بؤ والی مہ دینہ و لہ

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۳، ص ۳۴۰.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۲ - ۳۰۴.

^(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۸۱.

پال فاتیمه‌ی دایکی و حه‌سه‌نی برایدا سه‌ری ئه‌سپه‌رده کرا.^(۱)
 رایه‌کی تر ده‌لئیت: به‌لکو سه‌ری حوسه‌ین له دیمه‌شق ئه‌سپه‌رده کراوه.^(۲)
 ئه‌وه‌ی من له گیزانه‌وه‌کانی په‌یوه‌ست به‌ه‌لویستی یه‌زید و ناردنی
 سه‌ری حوسه‌ینه‌وه‌ ده‌یبینم له‌م چه‌ند خاله‌دا ده‌یخه‌مه‌روو:
 یه‌که‌م: یه‌زید ته‌نها زمانی به‌کارده‌هینا بۆ دلنه‌وایی که‌سوکاری
 حوسه‌ین، ئیتر ئایا بۆ رازیکردنیان بووبیت تا هه‌ستی خه‌لک زیاتر
 نه‌ورووژیت، یان په‌شیمان بووبیت و به‌و جووره‌ ده‌ریبیبیت، یان به
 بینینی دیمه‌نی جه‌رگبرانه‌ی ئه‌و ده‌سته ژن و مندالانه‌هه‌ستی جوولابیت
 و رای گوڤرابیت، به‌لام ئه‌وه‌ ته‌نها سوودی بریتی بوو له‌ نه‌رشتنی خوینی
 ئه‌و ژن و مندالانه‌و زیاتر نه‌کردنی خوین ریژی، ئه‌گه‌رنا هیچ هه‌لویستیکی
 جددی نه‌نواند بۆ راستی په‌شیمانی و هه‌زنه‌کردنی به‌و کاره‌ی، چونکه
 نه‌ سزای بکوژنی دا، نه‌ په‌ندی له‌و رووداوه‌ وه‌رگرت و ئه‌وه‌بوو دوا‌ی
 ئه‌وه‌ش کوشتاری تری هاوه‌لانی کرد، نه‌ قه‌ره‌بووی به‌رچاوی بنه‌ماله‌ی
 حوسه‌ینی کرد.

دووهم: هه‌رچه‌نده‌ یه‌زید سه‌ته‌مکار بووه‌و خراپه‌ی زۆر بووه‌، به‌لام
 ئه‌وه‌ی ده‌وتریت سه‌ری حوسه‌ینی بۆ براوه‌و به‌ داریک یاری پیکردوو
 ئه‌مه‌ راست نیه‌، چونکه‌ هه‌م ئه‌و پیوستی نه‌بووه‌ به‌و سه‌ره‌، ئه‌گه‌ریش
 نێردرابیت، یه‌زید ژماره‌یه‌کی به‌رچاوی هاوه‌لانی له‌ ده‌وروبه‌ر بوو،
 ده‌یزانی حوسه‌ین چه‌نده‌ خۆشه‌ویسته‌ لای خه‌لک، ئه‌گه‌ر ته‌نها بۆ
 راگرتنی هه‌ستی ده‌وروبه‌رو کۆمه‌لگه‌که‌ش بووبیت خۆی دوورگرتوو
 له‌ سووکایه‌تی کردن به‌ سه‌ری برآوی ره‌یحانه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، نه‌ک
 له‌به‌ر چاکی خۆی، به‌لکو له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌و هه‌لویسته‌ بۆ ئه‌و ته‌نها هه‌ست
 ورووژاندنی خه‌لکی لیده‌که‌وته‌وه‌، خواش زاناتره‌ که‌ ده‌شگونجیت شتی وا

^(۱) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۱۵.

^(۲) المنتظم لابن الجوزی، ج ۵، ص ۳۴۴.

رویدابیت، به لام ناروونیهک له گیزانه وهکاندا هەن.

تاوانبارانی خوینی حوسهین کئ بوون؟

گرنگترین ئەو کهسانه‌ی تاوانبار بوون له شه‌هیدبوونی حوسه‌یندا بریتی

بوون له:

یه‌که‌م: شیمر

دووهم: عوبه‌یدولای کورپی زیاد که باوکی عه‌ره‌ب و دایکیشی فارس بوو

ناوی مه‌رجانه بوو و له کچانی گه‌وره به‌رپرسیانی پیشووی فارسه‌کان

بوو.^(١)

سیه‌م: عه‌مری کورپی سه‌عد که سه‌ره‌تا نیازی شه‌پرکردنی نه‌بوو، به‌لام

ترساندن و خه‌لاتبه‌خشی ئیبن زیاد کردیه به‌شداری کاری جه‌نگه‌که.

چوارهم: هه‌موو سه‌ربازانی به‌شداربووی ناو ئەو جه‌نگه به‌تایه‌ت بکوژه

ره‌سمیه‌کانی که بریتی بوون له حوصه‌ینی کورپی ته‌میم، زورعه‌ی ته‌میمی،

سینانی نه‌خه‌عی، خه‌ولی ئەصبه‌عی.

پنجهم: یه‌زیدی کورپی موعاویه که بیده‌نگیه‌کی گه‌وره‌ی نواند له ئاست

هاتنی حوسه‌یندا و ده‌بوو خۆی برۆیشتایه چونکه ئەوه ره‌یحانه‌ی

په‌غه‌مبه‌ر(ﷺ) بوو، هه‌روه‌ها دوا‌ی شه‌هیدبوونیشی هه‌چ سزایه‌کی بکوژانی

نه‌دا.

شه‌شم: ئەو هه‌موو ناپاکانه‌ی ناو کووفه که نزیکه‌ی هه‌ژده هه‌زار که‌س

ده‌بوون و به‌یعه‌تیان دا‌بوو به حوسه‌ین و دواتر پشتیان تیکرد.

چه‌ند رایه‌ک سه‌بارم به شه‌هید بوونی حوسه‌ین:

ئیه‌راهیمی نه‌خه‌عی ده‌لێت: ئەگه‌ر من له‌ناو ئەو سوپایه‌دا بوومایه که

حوسه‌ینی کوشت و دواتریش بچوومایه‌ته به‌هه‌شته‌وه له‌وئ شه‌رمم ده‌کرد

سه‌یری ناوچاوانی په‌غه‌مبه‌ر(ﷺ) بکه‌م.^(٢)

^(١) سیر أعلام النبلاء، ج ٣، ص ٥٩٥.

^(٢) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٨١.

ئیبین تهمیمه ده‌لایت: وهک چۆن کوژرانی عوتمان بوویه هۆیه‌کی گه‌وره‌ی که‌وتنه‌وه‌ی ئاشووب، هه‌رواش کوژرانی حوسه‌ین ئاشووبی نیوان خه‌لکی لیکه‌وته‌وه.^(۱)

هه‌روه‌ها ئیبین تهمیمه سه‌باره‌ت به‌یه‌زید ده‌لایت: ئه‌و نه‌فه‌رمانی کرد به‌کوژرانی حوسه‌ین و نه‌به‌کوژرانیشی خۆشحالی ده‌ربیری، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی هاتوو به‌داریک گه‌مه‌ی به‌لیوه‌کانی کردبیت راست نیه، هه‌روه‌ها سه‌ری حوسه‌ینیش نه‌برا بۆ شام.^(۲)

پرسیار کرا له‌ئه‌حمه‌دی کوری حه‌نبه‌ل ئایا یه‌زیدت خۆش ئه‌ویت؟ ئه‌ویش وتی: جا که‌س هه‌یه‌بروای به‌خوا و روژی دوایی هه‌بیت و یه‌زیدی خۆش بویت؟ وترا ئه‌ی ئیتر بۆچی نه‌فرینی لی ناکه‌یت؟ ئه‌ویش وتی: -به‌کوره‌که‌ی- مه‌گه‌ر تا ئیستا دیوته‌باوکت نه‌فرین له‌که‌س بکات؟^(۳)

زه‌هه‌بی ده‌لایت: یه‌زید یه‌کینکه‌له‌وانه‌ی که‌نه‌قسه‌ی پی ده‌لایین و نه‌خۆشمان ده‌ویت.^(۴)

ئیبین که‌ثیر ده‌لایت: پتویسته‌هه‌موو موسلمانیک دل‌گران بیت به‌کوژرانی حوسه‌ین ره‌زای خوای لی بیت چونکه‌له‌گه‌ورانی موسلمانان و زانایانی ناو هاوه‌لان و که‌چه‌زانی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) بووه، خواناس و سه‌خاوه‌ت بووه، به‌لام ئه‌و خه‌فه‌ت و خۆئازاردانه‌ی شیععه‌بۆی ده‌که‌ن باش نیه‌که‌له‌وانه‌یه‌زۆربه‌ی ته‌نها خۆنواندن و روپامایی بیت.^(۵)

ئه‌هلی سوننه‌له‌به‌ر بوونی تاوان که‌سیک کافر ناکه‌ن، واته‌یه‌زید به‌کافر نازان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کوفری روونی لی نه‌بینه‌راوه، له‌سه‌ر تاوانه‌کانیشی

(۱) إقامة الدلیل علی إبطال التحلیل لابن تیمیة، ج ۴، ص ۲۰۱.

(۲) مجموع الفتاوی لابن تیمیة، ج ۳، ص ۴۱۱.

(۳) مجموع الفتاوی، ج ۲۷، ص ۴۷۸.

(۴) سیر أعلام النبلاء، ج ۴، ص ۳۶.

(۵) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۸، ص ۲۰۳.

که کردوویه تی رقیان لینه تی.^(۱)
 سه بارهت به وانهش که حوسه یینان کوشت ئیین تهیمیه ده لیت: له
 خراپترین دروستکراوانی خوا بوون.^(۲)

۱۰۶۱. حوله یس (ﷺ)

ناوی حوله یسه و فرموده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گنراوه ته وه.^(۳)

۱۰۶۲. حومامی کوری عومهر (ﷺ)

ناوی حومامی کوری عومهری ئه سلهمیه، له سه رده می نه فامیدا که زینا
 زور بووه کابرایه ک چوویه لای ئافره تیک و مندالیکی لینی بوو ناوی نا
 حومام، ئینجا که ئیسلام هات کابرا هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و سه بارهت
 به و منداله پرسیری لیکرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) فرمانی پیکرد ئه و منداله ی
 بیاته وه لای خو ی.^(۴)

۱۰۶۳. حومامی کوری جه مووح (ﷺ)

ناوی حومامی کوری جه مووحی کوری زهیده، له پشتیوانانه، له غه زای
 ئو حوددا به شدار بوو و تیایدا شه هید بوو.^(۵)

۱۰۶۴. حومه مه ی دهوسی (ﷺ)

ناوی حومه مه ی دهوسی، هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بووه، دوا ی سه رده می
 پیغه مبه ر (ﷺ) ژیا و له سه رده می عومهری کوری خه تابدای له فه تحی

(۱) مجموع الفتاوی لابن تیمیه، ج ۲۷، ص ۴۷۸.

(۲) مجموع الفتاوی لابن تیمیه، ج ۳، ص ۴۱۱.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲.

(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۹.

(۵) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۰.

ئەصبەھاندا بەشداری کرد، جا لە جەنگەدا نزای کرد و وتی: خوايە حومەمە بانگەشەي ئەو دەکات حەزی بە دیداری تۆیە، خوايە ئەگەر راست دەکات ویستەکەي بەینەرە دی، خوايە ئەگەریش درۆ دەکات لەناوی بەرە با حەزیش نەکات، خوايە حومەمە لەم گەشتەي نەگەرینیتەو، ئەو بوو لەو گەشتەیدا مرد، ئەبوو موسای ئەشعەریش دەیوت ئەي خەلکینە ئەي خەلکینە سویند بەخوا ئەو ی لە پیغەمبەرمان بیستوو و هیندەي شارەزاییمان هەبیت حومەمە شەھیدە، تەرمەکەي حومەمە لە ئەصبەهان ئەسپەرە کرا.^(۱)

۱.۶۵. حومەیدی کوری ئەور (ﷺ)

ناوی حومەیدی کوری ئەوری کوری حەزنە، کونیکەي ئەبولموثەنایە، وەک وەفد هاتە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوو، شاعیریکی ناسراو و زۆر بەهینز بوو، دواي وەفاتی پیغەمبەریش (ﷺ) ژیاو، رایەک دەلێت: لە سەر دەمی خیلافەتی عوثماني کوری عەففاندا مردوو، رایەکی تریش دەلێت: تا سەر دەمی ئومەوی ژیاو.^(۲)

۱.۶۶. حومەیدی کوری عەبدورەحمان (ﷺ)

ناوی حومەیدی کوری عەبدورەحمانی عامریە، هاو دەم بە جۆنەیدی برای هاتە خزمەت پیغەمبەری خوا (ﷺ).^(۳)

۱.۶۷. حومەیلی کوری بەصرە (ﷺ)

ناوی حومەیلی کوری بەصرەي کوری ئەبی بەصرەي غیفاریە، خۆي

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۷۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۶-۱۲۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۸.

و باو کیشی و باپیریشی هاوه لی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بون، نه بووبه صره ی باپیری له غه زای خه ببه ردا به شدار بوو. (۱)

۱۰۶۸. حومه یمه ی کچی صه یفی (ﷺ)

ناوی حومه یمه ی کچی صه یفی کوری صه خره، هاوسه ری به رائی کوری مه عرووره، به یعه تی دا به پیغه مبهری خوا (ﷺ). (۲)

۱۰۶۹. حومه ینه ی کچی نه بی طه لحه (ﷺ)

ناوی حومه ینه ی کچی نه بی طه لحه یه، ژنی خه له فی کوری نه سه د بوو، جا کاتیک خه له ف مرد نه سوهدی کوری خه له ف حومه ینه ی باوه ژنی خو ی به هاوسه رگرته وه، هیتشتا نه و کات نه وه حه رام نه کرابوو، نه وه بیو نایه تی خوا دابه زی (ولانتکحوا ما نکح اباکم من النساء إلا ما قد سلف) ئیتر له یه ک جیابونه وه. (۳)

۱۰۷۰. حومه بییری کوری عهددی (ﷺ)

ناوی حومه بییری کوری عهددی قاریه، کاتیک عه بدولای کوری نه بی سه لول مرد حومه بییر هاوسه ره که ی نه وی به هاوسه رگرته وه و چه ند مندالیک ی لی بوو. (۴)

۱۰۷۱. حومرانی کوری جابیر (ﷺ)

ناوی حومرانی کوری جابیری یه مامیه، وه ک وه فد ها تووه ته خزمه ت

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۷.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۸۷.

(۴) أسد الغابة ج ۲، ص ۷۸.

پیغہ مبر (ﷺ)، حومران دہ لیت: بیستم پیغہ مبر (ﷺ) سنی جار فہرمووی: وہیل بؤ بہنی ٹومہ ییہ. (۱)

۱۰۷۲. حومرانی کوری حارثہ (ﷺ)

ناوی حومرانی کوری حارثہی ئەسلە میہ، ئەمانە ہشت برا بوون کہ ہموویان موسلمان بوون و ہموویشیان لہ بیعتی رضواندا بەشدار بوون. (۲)

۱۰۷۳. حویہی کوری جاریہ (ﷺ)

ناوی حویہی کوری جاریہ، لہ جہنگی یەمامەدا شەہید بوو. (۳)

۱۰۷۴. حیببانی کوری بوح (ﷺ)

ناوی حیببانی کوری بوحہ، حیببان دہ لیت: ھۆزە کہی من بیباوہر بوون، بیستم پیغہ مبر (ﷺ) سوپایەکی ئامادە کردووە تا ھیرش بکات سەریان، منیش ھاتم بؤ لای پیغہ مبر (ﷺ) و وتم: ھۆزە کہی من موسلمانن؟ ئەویش فہرمووی: جا وایہ؟ وتم: بەئی، شەو بە دوای پیغہ مبر (ﷺ) بووم تا بەیانی، بؤ نوێژی بەیانی بانگم دا، پیغہ مبر (ﷺ) جامیکی پیدام و منیش دەستنوێژم تیدا گرت، پیغہ مبر (ﷺ) پەنجەکانی دەخستە ناو جامە کہوہ، ئیتر دہتوت چەند کانیایوێک تەقیوہ، ئینجا فہرمووی: (ھەرکامتان دہیە ویت دەستنوێژ بگریت با دەستنوێژ بگریت)، منیش دەستنوێژم گرت و نوێژم کرد، ئینجا صەدەقەہی ھۆزە کہمی دایە دەست من تا کۆی بکہمەوہ. (۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۰.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث حبان بن بع الصداثي عن النبي (ﷺ)، الرقم ۱۷۸۰۸، ضعفه شعيب الأرنؤوط، ضعفه الألباني في سلسلة الأحاديث الضعيفة، ۳۴۲-۳۴۱/۱۰.

حیبیان له فەتحتی میصردا بەشدارى کرد و دواتریش هەر له وئى نیشته جى بوو.^(۱)

۱۰۷۵. حیبیانی کورپی حەكەم (ﷺ)

ناوی حیبیانی کورپی حەكەمى سوله میه، له رۆژى فەتحتى مەككە دا بەشدار بووه، پێغه مبهەر (ﷺ) ئالای بەنى سولهیمى دایه دەست حیبیان، بەلام دواتر ئالاکەى لێسەندەوه و دایه دەست یەزیدی کورپی ئەخنەس، دواتریش حیبیان له غەزای حونەینیشدا بەشدارى کرد.^(۲)

۱۰۷۶. حیدمى کورپی حەنیفە (ﷺ)

ناوی حیدمى کورپی حەنیفەى مالیکیه،^(۳) هەم خۆى و باوکیشى هاوئەلى پێغه مبهەر (ﷺ) بون، کورپىکى هەبوو بە ناوی حەنظەله که ئەویش هاوئەلى پێغه مبهەر (ﷺ) بوو.^(۴)

حەنظەله دەلێت: حەنیفەى باپیرم بە حیدمى باوکمى وت: کورپەکانم بۆ کۆبکەرەوه دەمەوێت وەسێهێتێن بۆ بکەم، ئەویش هەموویانی کۆکردەوه، حەنیفە وتی: وەسێهێتم بۆتان ئەوێهێ ئەم هەتیوێهێ له ماله کەمدا یە سەد و شترى بۆ هەیه، حیدمى وتی: بابە گیان من بیستوو مەندالە کانت دەلێن لای باوکمان دەلێن باشە، ئینجا کاتیک مرد ئەوه دەکەین که دەیکەین و وەسێهێتە کەى ناهێنێهێ دى، ئەویش وتی: دەى با داوهرى نیتوان من و ئێوه پێغه مبهرى خوا (ﷺ) بیت، حیدمى وتی: رازین، ئەوه بوو حیدمى و حەنیفەى باوکى چوون و حەنظەله ش له گەلیان بوو ئەوکات هیشتا مندال بوو و له پشت باوکیه وه بوو، که چوونه خزمەت پێغه مبهرى خوا (ﷺ) سەلامیان لیکرد، پێغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی: ئەى ئەبوو حیدمى بۆچی هاتویت؟ ئەویش وتی: له بەر ئەمە ئەى پێغه مبهرى خوا (ﷺ)،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۸۱.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۲۳.

ئینجا دای به سهر رانی حیدیمدا، حنیفه وتی: من ده ترسم کتوپر بمرم، بویه ویستم وه سیهت بکه م و وه سیه تم کرد بو ئه و هه تیوه ی له ماله که مدا هه یه سه د و شتری بو بییت که ئیمه له سه رده می نه فامیدا پیمان دهوت موطه ییه به، پیغه مبه ر (ﷺ) زور تووره بوو تا ئه وه ی تووره ییمان له نیو چاوانیه وه به دیکرد، دانیشتبوو، خیرا جوولا و له سه ر ئه ژنۆکانی دانیشت و فه رمووی: (لا، لا، لا، الصدقة خمس، والا فعشر، والا فخمس عشرة، والا فعشرون، والا فخمس وعشرون، والا فثلاثون، والا فخمس وثلاثون، فإِنْ كَثُرَ فَأَرْبَعُونَ)، (نا، نا، نا، صه ده قه پینج بییت، ئه گهر نا زور بوو با ده بییت، یان زورتر بوو با پانزه بییت، یان با بیست بییت، یان با بیست و پینج بییت، یان با سی بییت، یان با سی و پینج بییت، یان ئه گهر هر زور بوو با چل بییت)، ... ئینجا حه نظله ی نزیک کرده وه له پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: من مندالی پیگه یشتوو و مندالی بچوو کتریشم هه یه، بچوو کترینیان ئه مه یه، ده ی ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نزای بو بکه، پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی هینا به سه ریدا و فه رمووی: (بارک الله فیک)، ذیال ده لیت: ده ی ده مبینی که س ده هینرا بو لای حه نظله که وه ره می هه بوو یان ئاژهل ده هینرا که وه ره می هه بوو، حه نظله تفی ده کرده سه ر دهستی و دهیوت به ناوی خوا و دهستی ده خسته سه ر سه ری و له سه ر ئه و شوین دهسته ی پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی دادنا و دواتر ده هینا به سه ر ئه و شوینه داو ئه و وه ره مه نه ده ما.^(۱)

۱۰۷. حیدیمی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی حذیمی کوری عه مر ی ساعیدییه، کورپکی هه بوو به ناوی زیاد.^(۲) حیدیم له حه جی مالئاواویدا به شدار بوو، ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له وتاره که یدا فه رمووی: (ألا إن دماءکم وأموالکم وأعراضکم علیکم حرام، کحرمة یومکم هذا،

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند البصریین (ﷺ) - بقية حدیث حنظلة بن حذیم (ﷺ)، الرقم ۲۰۹۹۶، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۴۶.

وڪحرمه شهرڪم هذا، وڪحرمه بلدڪم هذا،^(۱) (وريابن خوين و مال و ئابرووتان له سه رتان حه رامه وهڪ حه رامى ئه مروتان و ئه م مانگه تان و ئه م و خاڪه تان).

۱۰۷۸. حيصنى ڪورى قه طهن (ﷺ)

ناوى حيصنى ڪورى قه طهنى ڪورى زابيري كه لبيه، له گهل حارثه لى براى وهڪ ئه ندامتڪى وه فدى كه لبيه كان هاته خزمهت پيغه مبه ر (ﷺ)،^(۲) پيغه مبه رى خواش (ﷺ) نامه لى بؤ نووسى، هاوكات له گهل خويدا براكه شى له گهلدا بوو.^(۳)

۱۰۷۹. حيماس (ﷺ)

ئهم هاوه له تنها ناوى هاتووه، ڪورى ڪى هه بوو به ناوى حه ميد كه فهرمووده لى له باوكيه وه گيراوه ته وه، حيماس ده لى ت: ئيمه راکش ابووين پيغه مبه ر (ﷺ) هاته ژووره وه بؤ لامان و فهرمووى: ئه لى ڪوره شيرينه كانم فهرمان به چاڪه بڪهن و ريگرى له خراپه بڪهن.^(۴)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث حذيم بن عمرو السعدي (ﷺ)، الرقم ۱۹۲۶۹.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۳۳۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۲۳.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۱۱۹.

ٲه و هاوه لانهى ناوىان
به پىتى (خ)
دهست پى ده كات

۱۰۸۰. خاريجه‌ی کورې عه‌مر (ﷺ)

ناوی خاريجه‌ی کورې عه‌مره، ئه‌ميش فهرمووده‌يه‌کی گنراوه‌ته‌وه و ده‌لئيت: پيغه‌مبه‌ري خوا (ﷺ) فهرمووی: (ئهی خه‌لکينه صه‌ده‌قه -زه‌کات- بؤ من و بنه‌ماله‌که‌م-ئه‌هل و به‌يته‌که‌م- حه‌لال نيه).^(۱) ئه‌م فهرمووده له عه‌مری کورې خاريجه‌شه‌وه هاتووه،^(۲) ئيين حه‌جه‌ر ده‌لئيت: ئه‌مه له خاريجه‌ی کورې عه‌مريشه‌وه هاتووه،^(۳) چونکه چهنده که‌سيک ئه‌و فهرمووده‌يان گنراوه‌ته‌وه.

۱۰۸۱. خاريجه‌ی کورې عه‌مری جومه‌حی (ﷺ)

ناوی خاريجه‌ی کورې عه‌مری جومه‌حیه، فهرمووده‌يه‌کی له پيغه‌مبه‌ري خواوه (ﷺ) گنراوه‌ته‌وه، ده‌لئيت: له روژي فه‌تحی مه‌که‌دا من لای و شتره‌که‌ی پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) بووم، پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی: (ليس لوارث وصية قد اعطى الله عز وجل كل ذي حق حقه وللعاهر الحجر، من ادعى إلى غير أبيه أو تولى غير موالیه فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين، لا يقبل الله منه صرفا ولا عدلا يوم القيامة)،^(۴) (ميراتگر وه‌سيه‌تی بؤ نيه، خواي گه‌وره مافی بؤ هه‌موو خاوه‌ن مافتيک داناوه، زيناکاريش - که هاوسه‌رگيري کردييت- به به‌رد ره‌جم کردنی بؤ ده‌بييت، هه‌رکه‌س بانگه‌واز بکات بؤ باوکيک جگه له باوکی خوی، يان مه‌ولايه‌کی تری دايه پال خوی، ئه‌وه نه‌فريني خوا و فريشته‌کان و هه‌موو خه‌لکيشی له‌سه‌ره، خواي گه‌وره له روژ دواييدا هيچی لی قبول ناکات).

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۲۴۷.

(۲) مسند أحمد بن حنبل.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۵.

(۴) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خارجه - خارجه بن عمرو الجمحي، الرقم ۴۱۴۰.

۱۰۸۲. خاريجه‌ی كورپی حوزافه (ﷺ)

ناوی خاريجه‌ی كورپی حوزافه‌ی كورپی غانیمی قوره‌یشی عه‌دویه، دایکی ناوی فاتیمه‌ی كچی عه‌مره، یه‌كیك بوو له سوارچاكه به‌هیز و ناسراوه‌كان.^(۱)

حوزافه یه‌كیكه له موسلمانبوانی رۆژی فه‌تحی مه‌ككه، دواتر له فتووحاتی ئیسلامیدا به‌شداریه‌کی كارای هه‌بوو، به‌تایبه‌ت له سه‌رده‌می عومه‌ری كورپی خه‌ططابدا، كاتیک عه‌مری كورپی عاص داوای یارمه‌تی سوپایی كرد له عومه‌ری كورپی خه‌ططاب و داوای سنی هه‌زار سواره‌ی كردبوو، خه‌لیفه خاريجه‌ی كورپی حوزافه و زوبه‌یری كورپی عه‌ووام و میقدادی كورپی ئه‌سوه‌دی بۆ پشتیوانی عه‌مر نارد،^(۲) له‌گه‌ل هه‌ریه‌ك له‌وانه‌دا ده‌سته‌یه‌ك له سوپای نارد.^(۳)

هه‌روه‌ها خاريجه له فه‌تحی میصردا به‌شدارای كرد،^(۴) ئه‌مه‌ش له سالی بیسته‌می كۆچیدا بوو،^(۵) بوو به دادوه‌ری عه‌مری كورپی عاص و له‌وی مایه‌وه تا ئه‌وه‌ی كاتیک سنی خه‌واريجه‌كه بریاریاندا هه‌ریه‌ك له‌ه‌لی كورپی ئه‌بووطالیب و موعاویه‌ی كورپی ئه‌بووسوفیان و عه‌مری كورپی عاص بكوژن، ئه‌وه‌ی هات عه‌مر بكوژیت به‌ه‌له خاريجه‌ی كوشت، چونكه وایزانی عه‌مره، كه‌چی كه دواتر گیرا و برا بۆ لای عه‌مر، وتی: بۆ من كیم كوشتوو؟ وتیان: خاريجه‌ت كوشتوو، ئه‌ویش وتی: من نیازم بوو عه‌مر بكوژم، به‌لام خوا ویستی خاريجه بیت.^(۶)

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۲ - ۱۰۳.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۳.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۶۱۸.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۹۷.

(۵) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۱۹۷.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۳.

۱۰۸۳. خاريجه‌ی کورې حيصن (ﷺ)

ناوی خاريجه‌ی کورې حيصنی کورې حوزده‌يفه‌يه،^(۱) کورپکی هه‌بوو به ناوی ئه‌سما، که گومان هه‌يه هاوه‌لی پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) بووييت.^(۲) کاتيک پيغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له تهبووکوه ده‌گه‌رايه‌وه، وه‌فدی به‌نی فزاره که زياد له سيانزه کهس ده‌بوون هاتن بؤ لای پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) و خاريجه‌ی کورې حيصنیش يه‌کيک بوو له‌وان، هاتن و موسلمان بوونی خويان راگه‌ياند، ئينجا پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) هه‌والی ولاته‌که‌ی خويانی لئ پرسين، ئه‌وانيش وتیان: وشکه‌ساليه‌و خه‌ريکه ئاژهل و مالاته‌کانيشمان ده‌فه‌وتين، به‌لکو نزامان بؤ بکه‌يت، پيغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) چووه سهر مينبه‌ر نزای کرد بؤيان، باران دايکرد و ماوه‌ی شه‌ش روژ به‌رده‌وام باران بوو، دواتر پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) چوويه سهر مينبه‌ر و نزای کرد بارانه‌که له‌سهر مه‌دينه نه‌مينئ و له شاخ و دؤله‌کاندا بيارئ، نزاکه‌شی گيرا بوو.^(۳)

۱۰۸۴. خاريجه‌ی کورې زهيدی خه‌زرجی (ﷺ)

ناوی خاريجه‌ی کورې زهيدی کورې ئه‌بی زوه‌يره، له پشتيوانانه له خه‌زرجيه‌کان، رایه‌ک هه‌يه ده‌ليئت: پيغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) براهه‌تی خسته‌ته نيوان خاريجه‌و ئه‌بووبه‌کره‌وه،^(۴) کاتيک ئه‌بووبه‌کری صديق چوويه مه‌دينه، لای خاريجه‌ی کورې زهيد دابه‌زی و له‌وي مایه‌وه.^(۵) خاريجه‌ خه‌زووری ئه‌بووبه‌کری صديق بوو، کچيکی خوی به ناوی

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۹۵.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۹۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۷۴.

حه بیبه ماره‌ی کرد له ئه‌بووبه‌کری صدیق، ئه‌بووبه‌کریش له‌م ئافره‌ته مندالئیکی بوو به ناوی ئومموکلثوم.^(۱)

خاریجه کورپکی هه‌بو و به ناوی زهید، زوری ده‌لین: ئه‌م بوو دوا‌ی مردن قسه‌ی کرد،^(۲) خاریجه یه‌کیک بوو له به‌شداربوانی به‌یعتی عه‌قه‌به.^(۳) ئه‌م هاوه‌له له غه‌زای به‌در^(۴) و ئوحوودیشدا به‌شدارای کرد و له ئوحوودا شه‌هید بوو،^(۵) دواتر که تهرمه‌کان ده‌خرانه ناو گوڤ، تهرمی هه‌ریه‌ک له خاریجه‌و سه‌عدی کورپی ره‌بیعی ئاموزای پیکه‌وه خرا‌نه یه‌ک گوڤه‌وه.^(۶)

۱.۸۵. خاریجه‌ی کورپی عوقوفان (ﷺ)

ناوی خاریجه‌ی کورپی عوقوفانی ته‌قه‌فیه، هه‌م خوی و باوکی و میرداسی برایشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون و پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نزای کرد بۆیان.^(۷)

خاریجه ده‌لینت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له نه‌خۆشی سه‌ره‌مه‌رگیدا بوو چووم بۆ لای و عاره‌قی ده‌کرد، فاطیمه‌ش که ئه‌و حاله‌ی بینی وتی: باوکه‌رۆ، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فه‌رمووی: (له‌م‌رۆ به‌دوا ناره‌حه‌تی له‌سه‌ر باوکت نه‌ما).^(۸)

ئه‌م به‌سه‌ره‌اته له کتێبه‌کانی فه‌رمووده‌دا له ئه‌نه‌سی کورپی مالیکیشه‌وه گنیزدراوه‌ته‌وه.^(۹)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۶۰۳.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۳.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۴۴.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۴.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۴.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۴.

(۹) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب مرض النبي (ﷺ) ووفاته، الرقم ۴۴۶۲.

۱۰۸۶. خالیدهی کچی عهمر (ﷺ)

ناوی خالیدهی کچی عهمره، بهیعتی داوه به پیغمبر (ﷺ).^(۱)

۱۰۸۷. خالیدهی کچی ئه سومد (ﷺ)

ناوی خالیدهی کچی ئه سومدی قوره‌یشیه، هاوه‌لیکی زور خواناس بوو،^(۲) دایکی ناوی ئامینهی کچی نه وفه‌له.^(۳)

خالیده له مه‌دینه موسلمان بوو و باوه‌ری هینا به پیغمبر (ﷺ) و بهیعتی پیندا،^(۴) عه‌بدولای کورپی ئه‌رقه‌م ئه‌م ئافره‌ته‌ی به‌هاوسه‌ر گرت.^(۵)

۱۰۸۸. خالیدهی کچی ئه‌نه‌س (ﷺ)

ناوی خالیدهی کچی ئه‌نه‌سه، له پشتیوانانه، جارنک خالیده هاته خزمه‌ت پیغمبر (ﷺ) و داوای روقیه‌ی لیکرد واته روقیه‌ی شه‌رعی، پیغمبریش (ﷺ) داواکه‌ی به‌جینگه‌یانند.^(۶)

۱۰۸۹. خالیدی کورپی ره‌باح (ﷺ)

ناوی خالیدی کورپی ره‌باحی حه‌به‌شیه،^(۷) برای بیلال کورپی ره‌باحی بانگیژری پیغمبره‌ری خواجه، کونیه‌که‌ی ئه‌بوو روه‌یحه‌یه،^(۸) رایه‌ک ده‌لئیت: برای حه‌ق و دایکیه‌تی، رایه‌کیش ده‌لئیت: به‌لکو برای ئایینی بووه،^(۹) به‌لام

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۹۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۹۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۸.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۸.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۴۸.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۵۹۸.

^(۷) الإستيعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۴۳۶.

^(۸) معرفة الصحابة لابن مندة، ص ۴۶۵.

^(۹) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۱۵.

رای یه کهم راستتره، چونکه نه گهر مه به ست برایه تی کوچه ران و پشتیوانان بیت نه وای پیغه مبه ر(ﷺ) بیلال و نه بو و عوبه یده ی کوری جه راحی کرد به برای یه کتر، یان وهک گیزانه وه یه کی تر بیلالی له گهل نه بو وروه یحه کرد به برای یه کتر، نه گهریش برایه تی گشتی نایینی بیت نه وای هه موو هاوه لان برای نایینی بیلال بوون.

هه روهک له گیزانه وه یه کیشدا هاتووه بیلال داوای ژنی کرد بو خالیدی برای، به خاوهن ماله که ی وت ئیمه دوو برای کوپله بووین خوا نازادی کردین، هه ژار بووین خوا دهوله مهندی کردین، گومرا بووین خوا رینموونی کردین، نه گهر کچمان بدهنی سوپاس بو خوا، نه گهریش جوابمان بکه نه وای ده لئین (لا اله الا الله)، نه وه بوو کچه که یان پیدایا.^(۱)

به لام ئیین چه جهر رای وایه برای نایینی بیلال بووه به به لگهی نه وه ی بیلال به عومهری وتووه پیغه مبه ر(ﷺ) برایه تی خسته نیتوان من و نه بوو روه یحه وه.^(۲)

۱۰۹. خالیدی کوری زهید (نه بوو نه یووبی نه نصاری) (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری زهیدی کوری کوله یبه،^(۳) له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له به نی نه ججار،^(۴) دایکی ناوی هیندی کچی سه عیده، کونیه که ی نه بوو نه یووبه و زیاتر به نه بوو نه یووبی نه نصاری ناسراوه.^(۵) نه بوو نه یووب کوریککی هه بوو به ناوی عه بدوره حمان، ژنه که شی ناوی ئومموحه سه نی کچی زهید بوو،^(۶) کوریککی تری ناوی خالید بوو که

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۱۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۳.

(۳) () - معرفة الصحابة لابن مندة، ص ۴۵۵.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۸۴.

فهرموودهی له باوکیه وه گێراوه ته وه،^(۱) ههروه ها کچیکیشی هه بوو به ناوی عه فراء.^(۲)

ئه بوو ئه ییووب یه کیک بوو له یه کهم موسلمان بوانی پشتیوانان، یه کیک بوو له به شداربوانی به یه تی عه قه به و غه زای به در و له هه موو غه زاکانی دواتریشدا به شداری کرد.^(۳)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) چوو یه مه دینه یه که مجار له مالی خالید دابه زی و له وئ مایه وه تا ئه و کاته ی مزگه وتی مه دینه و خانووی بۆ خۆی دروست کرد.^(۴)

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) چوو یه مه دینه، یه که یه که ی له پشتیوانان داویان ده کرد پیغه مبه ر(ﷺ) بچینه مالی ئه وه وه، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمانی کرد و شتره که ی له به رده م مالی کیدا مؤلی خوارد ده چینه ئه وئ چونکه ئه و شتره له لایه ن خواوه فه رمانی پیکراوه، و شتره که ش له به رده م مالی ئه بوو ئه یووبدا مؤلی خوارد.^(۵)

خانوه که ی ئه بوو ئه یووب دوو قات بوو، ئه بوو ئه یووب پیغه مبه ری خوای(ﷺ) له قاتی یه کهم داناو خۆی و خیزانی چوونه قاتی سه ره وه، جاریک بریک ئاو له ژووره که یاندا رژا، خیرا هه ستان و به به رگ و راخه ریک که هه یانبوو ئاوه که یان هه لده مژیه وه، به لام هه ر که میک له ئاوه که داچۆرایه خواره وه، بۆیه ئه بوو ئه یووب چوو وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) شیواو نیه ئیمه له سه ره وه بین و تۆ له خواره وه بیت، ده بیت ئیوه بچنه سه ره وه،^(۶) پیم خۆش نیه به سه ر جه ناباتانا بچمه سه ره وه و ئیوه

(۱) صحیح ابن خزیمه.

(۲) فتوح الشام للواقدي، ط ۱، دار الکتب العلمیه (بیروت - ۱۹۹۷)، ج ۲، ص ۳۳.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

(۴) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۶.

(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۶.

له خواره وه بن، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: خواره وه بۆ من ئاسووده تره، ئه بوو ئه یوو بیهش وتی: قهت ناچمه قاتی سه ره وه ئیوهش له خواره وه بن، ئیتر ئه بوو ئه یووب چوو یه خواره وه، زۆر جار خواردن ی ئاماده ده کرد بۆ پیغه مبه ر(ﷺ) و بۆی ده برده خواره وه، کاتیک بۆی ده گپرایه وه ئه بوو ئه یووب ته ماشای ده کرد بزانیته پیغه مبه ر(ﷺ) له کویدا په نجه ی داناوه تا له وه به شه بخوات.^(۱)

ئه بوو ئه یووب ده یوت ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) که خواردنیک ده نیریت ته ماشا ده که م بزانه جی په نجه کانت له کوئی داناوه منیش ده ست بۆ ئه وی ده به م.^(۲)

ئه بوو ئه یووب ده لیت: که خواردنیک ده هینرا بۆ مالی پیغه مبه ر(ﷺ)، لیتی ده خوارد و زیاده که ی ده نارد بۆ ئیمه، رۆژیک خواردنیک بۆ هاتبوو هه مووی نارد بوو و هیچی لئ نه خوارد بوو، چونکه سیری تیدا بوو، منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ر(ﷺ) بۆ چه رامه؟ فه رمووی: (لاولکنی اکرهه من أجل ربحه)، (نا، به لام من له بهر بۆنه که ی رقم لیه تی)، ئه بوو ئه یوو بیهش وتی: ده ی منیش چه ز به شتیک ناکه م که تۆ چه زی پی نه که یته.^(۳)

ئه بوو ئه یووب ده لیت: جاریک خواردنیکم بۆ پیغه مبه ر(ﷺ) و ئه بوو به کرد ئاماده کرد، ته نها به شی ئه وانیشی ئه کرد، خوارده که م برد بۆیان، پیغه مبه ر(ﷺ) پیی فه رمووم برۆ و سی که س له پیاوماقوولانی پشتیوانانم بۆ بانگ بکه، منیش زۆر ئه وه له سه ر سه خت بوو، چونکه خواردنیک زیاتر له وه نه بوو، بۆیه خۆم دا له گیلی، به لام پیغه مبه ر(ﷺ) هه مان شتی لئ دووباره کردمه وه، منیش چووم و بانگم کردن و ئه وانیش هاتن، پیغه مبه ر(ﷺ) فه رمووی: بخۆن، ده ستیان کرد به خواردن تا تیر بوون و

^(۱) صحیح مسلم - کتاب الأشربة - باب إباحة أكل الثوم، الرقم ۲۰۵۲.

^(۲) شرح معانی الآثار للطحاوی، الرقم ۴۲۸۵.

^(۳) صحیح مسلم - کتاب الأشربة - باب إباحة أكل الثوم، الرقم ۲۰۵۲.

گه رانه وه دواوه و شایه تییان دا که ئه وه پیغه مبهری خواجه (ع) ، ئینجا پیش ئه وه ی بچنه دهره وه به یعه تییان پیدا، پاشان پیغه مبهری (ع) فهرمووی: برؤ و شه ست که س له پیاو ماقولانی پشتیوانانم بؤ بانگ بکه، منیش چووم بانگم کردن و ئه وانیش هاتن، ئه وانیش نانیان خوارد و پیش ئه وه ی بچنه دهره وه به یعه تییان دا به پیغه مبهری (ع) ، ئینجا پیغه مبهری (ع) فهرمووی: برؤ و نه وه د له پشتیوانانم بؤ بانگ بکه، چووم و ئه وانیشم بانگ کرد و ئه وانیش تیر نانیان خوارد، دواتر شایه تییان دا که ئه وه پیغه مبهری خواجه و پیش ئه وه ی بچنه دهره وه به یعه تییان پیدا، به وجوره سهد و هه شتا که س له پشتیوانان له و نانه ی منیان خوارد.^(۱)

کاتیک پیغه مبهری (ع) برایه تی خسته نیوان کوچه ران و پشتیوانانه وه برایه تی خسته نیوان خالیدی کوری زهید و موضعه بی کوری عومهیره وه،^(۲) رایه کی تر ده لیت: پیغه مبهری (ع) برایه تی خسته نیوان ئه بوو ئه یووب و طه لحه ی کوری عوبه یدولاوه.^(۳)

کاتیک پیغه مبهری (ع) سه فییه ی گواسته وه، ئه و شه وه تا به یانی ئه بوو ئه یووب له به رده رگای مالی پیغه مبهری (ع) به شمشیریکه وه وه ستا، که به یانی پیغه مبهری (ع) هاته دهره وه ئه بوو ئه یووب ته کبیری کرد، ئینجا وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ع) من باوک و براو میردی ئه م ئافره ته م له جه نکه که دا کوشت و ئه م ئافره ته شت تازه به هاوسه رگرتووه، ترسم هه بوو زیانت پی بگه یه نیت، پیغه مبهریش (ع) که ئه وه له ویسته ی ئه بوو ئه یووبی بینی پیکه نی و نزای خیری بؤ کرد.^(۴)

^(۱) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۳۹۸۰، دلائل النبوة للفریابی، الرقم ۱۱، قال الحافظ ابن كثير في البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۱: وهذا حديث غريب جدا إسنادا ومتنا.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۴۷.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ع) - ذکر الصحابیات من أزواج رسول الله (ص) وغيرهن (ع) - ذکر أم المؤمنین صفیة بنت حی (ع)، الرقم ۶۸۷۲، صححه ووافقه الذهبي.

ئەبوو ئەییوب دەلێت: جارێک لای پێغه مبهەر (ﷺ) بووم که که سێک هات بۆ لای و وتی: ئەهی پێغه مبهەری خوا (ﷺ) ئاموژگاریم بکه بەلام ئاموژگاریه کی کورت و پوخت، ئەویش فەرمووی: (إذا قمت في صلاتك فصل صلاة مودع ولا تكلم بكلام تعتذر منه وأجمع اليأس عما في أيدي الناس)،^(١) (کاتیک ههستایت نوێژت کرد وهک ئەو که سه نوێژ بکه که نوێژی مالتاواویی دهکات-واته کوتا نوێژی ژيانی دهکات- قسه یه کیش مه که که دواتر پۆزشی بۆ بهینیته وه، ته واوی بیهیواییت کۆبکه ره وه به رامبه ر به وهی له دهستی خه لکدایه-واته ههچ چاوت نه بیئت له وهی له دهستی خه لکدایه-).

ئەبوو ئەییوب دواي سەردهمی پێغه مبهەر (ﷺ)

له سه ردهمی خيلافه تی ئەبوو به کرى صديقدا ئەبوو ئەيووب کۆيله يه کی هه بوو به ناوی ئەفلهح، ئەبوو ئەيووب له گه ل ئەفلهح ريککه وت که به رامبه ر چل هه زار-دره م- ئازادی بکات، ئەوه بوو ئەفلهح خۆی ئازاد کرد، ئەبوو ئەيووب له و کاره ی په شيمان بوو، داواي له ئەفلهح کرد ئەگه ر رازی بیئت ريککه وتنه که هه ليوه شيننه وه، ژن و منداله کانی ئەفلهح وتیان: دواي ئەوه ی خوا رزگاری پئی به خشیت ده ته ویت خۆت بکه يته وه به کۆيله؟ ئەفلهح وتی: به خوا ئەبوو ئەيووب چيم لئ داوا بکات بۆی ده کم، ئەبوو ئەيووب پاره که ی دایه وه به ئەفلهح و ريککه وتنه که يان هه لوه شانده وه، هينده ی نه برد ئەبوو ئەيووب هه والی نارد بۆ ئەفلهح وتی: تۆ ئازادیت و پاره که ش هه ر بۆ خۆت.^(٢)

کاتیک عوثماني کورپی عه ففان شه هيد کرا، بۆ به يانیه که ی هه موو هاوه لانی پێغه مبهەر (ﷺ) به يعه تيان دا به عه لی کورپی ئەبوو طاليب، يه کتيک له وانه ئەبوو ئەيووبی ئەنصاری بوو.^(٣)

^(١) سنن ابن ماجه - أبواب الزهد - باب الحكمة ، الرقم ٤١٧١، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

^(٢) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٥، ص ٨٦.

^(٣) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٢، ص ٣٦.

له سهردهمی خیلافهتی عهلی کورپی ئه‌بوو طالیبدا به‌یعهتی دا به‌عهلی و کاتیک عهلی چوو به‌رهو عیراق ئه‌وی کرد به‌به‌رپرسی مه‌دینه، دواتر خالد خوی گه‌یاندده عیراق بۆ لای خه‌لیفه عهلی و له‌جه‌نگی دژ به‌خه‌وارجدا له‌ ناو سوپای عه‌لیدا به‌شداری کرد.^(۱)

کاتیک ئیبن عه‌بیاس له‌ سهردهمی خیلافهتی عهلی کورپی ئه‌بوو تالیبدا ئه‌میری به‌صره بوو، ئه‌بوو ئه‌یووب چوو بۆ لای، ئیبن عه‌بباسیش زۆر ریزی لینا و وتی: به‌ دلناییه‌وه ده‌بیت پاداشتی ئه‌و ریزگرته‌ت بده‌مه‌وه که به‌رامبه‌ر پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) ئه‌نجامت دا، بۆیه چی شتیک له‌ناو مال‌ه‌که‌یدا هه‌بوو دای به‌ ئه‌بوو ئه‌یووب.^(۲)

هه‌رچه‌نده ئه‌بوو ئه‌یووب له‌ گه‌ل عه‌لی کورپی ئه‌بوو طالیبدا بوو، به‌لام له‌ جه‌نگی صفیندا به‌شداری نه‌کرد،^(۳) ئیبن‌ولکه‌لی و ئیبن ئیسحاق پییان وایه ئه‌بوو ئه‌یووب له‌گه‌ل عه‌لیدا له‌ جه‌مه‌ل و صفینیشدا به‌شداری کردوه، به‌لام شو‌عبه ده‌لیت: له‌ صفیندا به‌شداری نه‌کرد، به‌لکو له‌ جه‌نگی نه‌هره‌واندا به‌شدار بوو.^(۴)

له‌ سهردهمی مو‌عاویه‌دا ئه‌بوو ئه‌یووب چوو بۆ دیمه‌شق.^(۵) ئه‌بوو ئه‌یووب له‌ دواییه‌کانی ته‌مه‌نیدا نه‌خۆش که‌وت، سوپایه‌ک ئاماده‌ کرا بۆ غه‌زا و سه‌رکرده‌ی سوپاکه‌ یه‌زیدی کورپی مو‌عاویه‌ بوو، ئه‌و سوپایه‌ به‌ره‌و قوسته‌نتینه‌ به‌ریکرا، یه‌زید هات بۆ لای و وتی: چیت پتویسته؟ ئه‌بوو ئه‌یووب وتی: ئه‌گه‌ر هاتوو مردم ته‌رمه‌که‌م هه‌لبگره‌و بیبه‌ له‌ خاکی دوژمندا ئه‌سه‌په‌رده‌م بکه‌، ئه‌وه‌بوو که‌ مرد یه‌زید ته‌رمه‌که‌ی برد و له‌وئ ئه‌سه‌په‌رده‌ی کرد.^(۶)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۴.

^(۲) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۴.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۱۰.

^(۴) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۸.

^(۵) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۶.

^(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۰۴ - ۴۰۵.

تەرمەكەى برا لە لیواری شووراكانى قوستەنتینیەدا ئەسپەر دەكرا،
پیشتریش یەزیدی كۆری موعاویە نوێژی لەسەر تەرمەكەى كرد. (۱)
پاشان یەزید فەرمانی كرد بڕیک سەرباز بە ئەسپەكانیان دەهاتن و
دەچوون بەسەر گۆرەكەیدا تا شوینەواری گۆرەكەى دیار نەمینیت نەبادا
رۆمەكان دواتر تەرمەكەى دەربیتن. (۲)

سەبارەت بە سالی مردنەكەى هەریەك لە سالانی پەنجا و پەنجاو یەك
و پەنجا و دوو هاتوو. (۳)

چەند فەرموودمیەك كە ئەبوو ئەیووبی ئەنصاری گێراویەتیەوه:

ئەبوو ئەیووب دەلیت: پیغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو: (لا یحل لرجل أن یهجر
أخاه فوق ثلاث لیل، یلتقیان فیعرض هذا ویعرض هذا، وخیرهما الذی یبدأ بالسلام). (۴)

(حەلال نیە بۆ هیچ كەسێك لە سەر و سێ رۆژەوه پشت لە براكەى
بكات، ئیتر وایان لێ بیت كە دەگەن بە یەك هەركامەو پشت بكاتە ئەویان،
چاكترینیشیان ئەویە كە پیشتر سەلام دەكات).

كاتێك دوو كەس پێكەوه قسە ناكەن و لەیەك دلگران دەبن، هۆكارەكەى
تەنها زالبوونی شەیتانە، ئیتر یان شەیتان زال بوو بەسەر هەردووکیاندا،
یان زال بوو بەسەر یەكێکیاندا، بەو هەش لەیەكی كردون، جا ئەگەر یەكەمیان
بوو ئەوه دەبیت كەسانی دەور و بەر دلیان بۆیان بسووتیت و بچن نێوانیان
چاك بكەنەوه، نەك وازیان تا شەیتان ئەو دوو كەسە لەناوبەری، ئەگەریش
حالەتی دووهم بوو ئەوه دەبیت كەسە راستەكە لاری بەرامبەرەكەى نەكاتە
دلگرانی و رق، بەلكو دلێ بۆی بسووتیت و لەبری یارمەتیدانی شەیتان،
لەپیناوی خوادا براكەى ئاشت بكاتەوه، ئەمەیه كە پیغەمبەر (ﷺ) دەفرمویت:

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۱۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۶، ص ۲۹.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۱۸.

(۴) صحیح البخاری - كتاب الأدب - باب الهجرة وقول رسول الله لا یحل لرجل أن یهجر أخاه فوق ثلاث، الرقم ۶۰۷۷، صحیح مسلم - كتاب البر والصلة والآداب - باب تحريم الهجر فوق ثلاث بلا عذر شرعي، الرقم ۲۵۶۰.

چاکترينيان ئه وه ياننه به که مجار سه لام دهکات، چونکه پرۆژه و کاری شه يتان به کده خات.

ئهبوو ئه ييووب ده لیت: کابرا به ک هات و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کاریکم پی بلی که به هویه وه بجمه به هه شته وه، خه لکه که ش وتیان: ئه و کابرا چیه تی، ئه وه چی ده لیت؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی: (أرب ماله)، (چیه، ئیشی زور گرنگی هه یه) ئینجا فه رمووی: (تعبد الله لا تشرك به شيئا وتقم الصلاة وتؤتي الزكاة وتصل الرحم)،^(۱) (خوا بپه رستیت و هیچ ها وه لیککی بۆ دانه نیت و نوێژ بکه یت و زه کات بده یت و په یوه ندی خزمایه تی ببه ستیت و نه ییچرینیت)، که کابرا چوو پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: ئه گه ر پابه ندی ئه وه بیت که فه رمانی پیکرا ئه وه ده چیته به هه شته وه.^(۲)

ئهبوو ئه یووبی ئه نصاری ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رمووی: (لوأنکم لم تکن لکم ذنوب یغفرها الله لکم لجا ء الله بقوم لهم ذنوب یغفرها لهم)^(۳).
(ئه گه ر ئیوه هیچ تا وانیکتان نه بوایه تا خوا لیتان خو ش بیت، ئه وه به دنیاییه وه خوای گه وره خه لکانیککی ده هیتا تا وانیان هه بوایه تا له تا وانه کانیان خو ش بوایه).

ئمه موژده و دلخوشیه کی گه وره یه که په روه ردگار چه نده لیبورده یه و چه نده ش چه ز به لیخوشبوونی به نده کانی ده کات، هه روه ک هیوا به خشیه کی گه وره یه بۆ موسلمانن تا وانبار تا به هوی تا وانیه وه بیهیوا نه بیت، به لکو بزانیته خوای گه وره لیخی خو ش ده بیت، چونکه لیخوشبوون له تا وان ده بیت، ئایا تا وانه که به زاندنی سنووری خوا بیت، یان که مته رخمی بیت له به جیگه یاندنی ئه رکدا، هه روه ک ئه مه به خشینی دنیا بینه کی فراوانه به

(۱) صحیح البخاری - کتاب الزکاة - باب وجوب الزکاة، الرقم ۱۳۹۶، السنن الکبری للنسائی - کتاب العلم - من یسأل عن علم وهو واقف علی راحلته، الرقم ۵۸۴۹.

(۲) صحیح مسلم - کتاب الإیمان - باب بیان الإیمان الذي یدخل به الجنة وأن من تمسک بما أمر به دخل الجنة، الرقم ۱۳.

(۳) صحیح مسلم - کتاب التوبة - باب سقوط الذنوب بالاستغفار توبة، الرقم ۲۷۴۸.

تاک و کۆمه لگهی موسلمان تا تیبگهن مرؤف شایه نی هه له یه و هه له له ناو کۆمه لگه دا به گشتی و له کۆمه لگهی ئیسلامیشدا هه ر ده بیته و لیبورده نی خوای گه ورهش هه یه بۆ هه له کان.

١٠٩١. خالیدی کوری عورفطه (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عورفطه یه به مندالی هاتووته مه ککه و له وی نیشته جی بووه.^(١)

خالید ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) پی پی فه رموم (سیکون أحداث و فتنة و فرقة و اختلاف فإذا كان ذلك فإن استطعت أن تكون المقتول لا القاتل فافعل)،^(٢) (رۆژگاری دیت بریک روودا و فیتنه و ئاشووبه و دووبه ره کی رووده دن، جا ئه گه ر ئه و شته روویدا ئه گه ر توانیت وا بکه یته که کوژراو بیت نه ک بکوژ ئه وه وا بکه). هه روه ها خالید ده لیت: من له پیغه مبه ری خوام (ﷺ) بیست ده یفه رموو: (من کذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من جهنم)،^(٣) (هه رکه س ده ست ئه نقه ست درۆیه ک به ده م منه وه بکات با شوینی خو ی له دۆزه خ دیاری بکات).

خالید له جهنگی قادسیه شدا به شداری کرد و سه عدی سه رکرده ی موسلمانان له وه جهنگه دا به رپرسیاریتی دایه ده ست خالید،^(٤) دواتریش کردی به به رپرسی کووفه.^(٥)

له سه رده می موعاویه وه له سالی چل و یه کی کۆچیدا عه بدولای کوری ئه بیله وه سا له ده سه لاتی موعاویه ده رچوو، ئه وه بوو خالید چوو بۆی و

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٤٤.

^(٢) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب خالد بن عرفطة (ﷺ) - ستكون فتنة فإن استطعت أن تكون المقتول لا القاتل فافعل، الرقم ٥٢٥٩، سکت عنه الذهبی فی التلخیص، صححه الألبانی فی صحیح و ضعیف الجامع الصغیر و زیادته، الرقم ٥٩٢٩.

^(٣) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حدیث خالد بن عرفطة (ﷺ)، الرقم ٢٢٨٧٨، قال شعيب الأرنؤوط متن الحديث صحيح و إسناده ضعيف.

^(٤) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٤٤.

^(٥) أسد الغابة، ج ٢، ص ١٢٧.

له گه لی جهنگا تا کوشتی.^(۱)

سه بارهت به کاتی مردنی خالد رایهک ده لیت: له سالی شهست بووه و رایهکی تریش ده لیت: له سالی شهست و یهکی کوچیدا بووه.^(۲)

۱۰۹۲. خالیدی خوزاعی (رضی الله عنه)

ناوی خالیدهو به خالیدی خوزاعی ناسراوه،^(۳) کورپکی هه بوو به ناوی نافع که فهرمووده ی له باوکیه وه گیزاوه ته وه.^(۴) خالد به شدار بوو یهکی به یعه تی ریضوان بوو.^(۵)

خالد ده لیت: رۆژیک پیغه مبه ر (ﷺ) به رنوژی بو کر دین و نوژه که ی دریز نه کرده وه، به لام له دانیشتندا زوری پیچوو (واته له کاتی ته حیاتدا) ئینجا که له نوژ بوو یه وه و تمان: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دانیشتنه که ت له نوژه که تدا زور دریز کرده وه، ئه ویش فهرمووی: (إنها صلاة ورهبة سألت الله فيها ثلاث خصال فأعطاني اثنتين ومنعني واحدة، سألته أن لا يسحتمك بعداب أصاب من كان قبلكم فأعطانيها، وسألته أن لا يسلط على يبضتكم عدوا فيجتاحها فأعطانيها، وسألته أن لا يلبسكم شيئا ويذيق بعضكم بأس بعض فمنعنيها)،^(۶) (ئوه نوژی ترس و هیوا بوو، تیایدا داوی سئ شتم له خوی گه وره کرد و ئه ویش دوانی پی به خشیم و یه کیکیانی پیته به خشیم، داوام لیکرد به سزای چه شنی گه لانی پیش خوتان له ناوتان نه بات، ئه وه ی پی به خشیم، داوام لیکرد دوژمنیک به سهر زورینه تاندا زال نه کات که به سهر تاندا تپه ریت-دهستی به رووتاندا بکاته وه- ئه وه شی پی به خشیم، داواشم لیکرد په رتبووتان تووش نه بیت و نه که ونه ویزه ی یه کتر، به لام ئه وه ی پی نه به خشیم).

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۲۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۷.

(۴) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۴۰۰۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۷.

(۶) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۴۰۰۲.

۱.۹۳. خالیدی کوری بوکهیر (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری بوکهیری کوری عه‌بدیالیله، چند برایه‌کی هه‌بوو به ناوه‌کانی ئیاس و عامیر و غافیل که نه‌وانیش هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون، خالد یه‌کینک بوو له‌وانه‌ی زور زوو موسلمان بوو، له‌ غزای به‌دردا به‌شداری کرد، له‌ روژی ره‌جیع و له‌ ته‌مه‌نی سی و چوار سالی‌دا شه‌هید کرا. (۱)

۱.۹۴. خالیدی کوری ثابتی فه‌می (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری ثابتی فه‌می، له‌ فه‌تی می‌صردا به‌شدار بوو و به‌پررسی به‌شیک سوپای فتوحاته‌که بوو، ئه‌مه‌ش به‌لگه‌ی هاوه‌لی‌بوونیه‌تی که عومه‌ری کوری خه‌ططاب ته‌نها هاوه‌له‌کانی ده‌کرده ئه‌میری سوپا. (۲)

۱.۹۵. خالیدی کوری ثابتی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری ثابتی کوری نوعمانه، له‌ پشتیوانانه، له‌ جه‌نگی بیئر مه‌عوونه‌دا به‌شداری کرد و تیایدا شه‌هید بوو. (۳)

۱.۹۶. خالیدی کوری جه‌به‌ل (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری جه‌به‌له، کوریکه‌ی هه‌بوو به‌ ناوی عه‌بدوره‌حمان که فه‌رمووده‌ی له‌ باوکیه‌وه‌ گنراوه‌ته‌وه، (۴) ئه‌م هاوه‌له‌ دانیش‌تووی طائف بووه، یه‌کینک بوو له‌ به‌شداربوونی به‌یعه‌تی ریضوان، فه‌رمووده‌یه‌کی له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه‌ (ﷺ) گنراوه‌ته‌وه. (۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۷.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۸.

(۴) معرفة الصحابة لابن مندة، ص ۴۶۳.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۸.

١٠٩٧. خالیدی کوری حه‌واری (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری حه‌واری حه‌به‌شیه، هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو،^(١) ئەم هاوه‌له جارێک له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌ی سه‌رجیتی کرد، دواتر گه‌یشه‌ سه‌ره‌مه‌رگ، وه‌سیه‌تی کرد وتی: دوو جار بمشۆن، شو‌ردنیک بو‌ لابرندی له‌شگرانیم، شو‌ردنیکیش شو‌ردنی مه‌رگم.^(٢)

١٠٩٨. خالیدی کوری حیزام (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری حیزامی کوری خوه‌یلیدی قوره‌یشیه،^(٣) برازای خه‌دیجه‌ی کچی خوه‌یلیدی دایکی باوه‌ردارانه‌. دایکی که به ئوممو حه‌کیم ناسراوه ناوی فاخیته‌ی کچی زوه‌ه‌یر بوو.^(٤) خالید براه‌یکی هه‌بوو به ناوی حه‌کیم که به‌کێکه له‌ هاوه‌له ناسراوه‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

خالید زۆر زوو موس‌لمان بوو، له‌ کۆچی دووه‌می حه‌به‌شه‌دا به‌شداربوو، له‌ ریی کۆچه‌که‌یدا ماریک گه‌ستی و به‌و هۆیه‌وه‌ مرد،^(٥) به‌لام گومانیک هه‌یه له‌سه‌ر ئەو چوونه‌ی بو‌ حه‌به‌شه‌ که ئایا به‌شدار بووه‌ یان نا.^(٦)

١٠٩٩. خالیدی کوری سه‌عیده (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری سه‌عیدی کوری عاصی کوری ئومه‌بیه‌یه، له‌ قوره‌یشیه‌کانه له‌ ئومه‌ویه‌کان، کونیه‌که‌ی ئەبوو سه‌عیده، دایکی ناوی ئومموخالیدی کچی حو‌بابه‌.^(٧)

^(١) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٢١.

^(٢) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ٤٠١٢، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ٢٢١٧.

^(٣) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٢٩.

^(٤) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ١١٩.

^(٥) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٤، ص ١١٩.

^(٦) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٢٩.

^(٧) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ٢، ص ٢٣٦.

خالد زور زو موسلمان بوو، دهوتریت چواره م یان پینجه م کهس بووه
موسلمان بووه.^(۱)

ژنه کهی خالد ناوی ئومه یمی کچی خهله ف بوو که ئه ویش هاوده م به
میرده کهی موسلمان بوو.^(۲)

خالد و براكانی حهوت برا بوون، سی له و برایانهی به بیتاوه ری مردن،
چواریشیان گه یشتنه خزمهت پیغه مبه ر(ﷺ) و به موسلمانی مردن،^(۳) برایه کی
ناوی ئوحه یحه بوو که له جهنگی فیجاردا کوژرا،^(۴) عاص و عوبه یدهش که
دوو برای تری بوون له جهنگی به در به بیتاوه ری به دهستی موسلمانان
کوژران، عهلی کوری ئه بوو طالیب عاصی کوشت و عوبه یدهش به دهستی
زوبه یر کوژرا.^(۵)

هه ریه ک له ئه بان و عه مر دوو برای تری بوون که هه ر زوو له مه که که
موسلمان بوون،^(۶) حه که می برایشی دواتر موسلمان بوو، به لام پیغه مبه ر(ﷺ)
ناوه کهی گوپی و ناوی نا عه بدولا.^(۷)

سه بارهت به هۆکاری موسلمان بوونی خالد دهوتریت به هۆی خه ویکه وه
بووه که بینویه تی، له خه ویدا له به رزاییه که وه بووه که خواره وه هه موو
ئاگر بووه و باوکی ویستوو یه تی بیخاته ناو ئه و ئاگره وه، له و کاته دا
پیغه مبه ر(ﷺ) رزگاری کردو وه، بویه که به یانی روژ بوویه وه خالد چو
بو لای ئه بووبه کری صدیق و مه سه له کهی بو باس کرد، ئه بووبه کریش
وتی: دهی شوین موحه ممه د بکه وه چونکه ئه و بووه به پیغه مبه ری خوا،
به وه تو رزگارت ده بیتت به لام باوکت ده که ویته ناو چاله ئاگرینه که وه،

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۶

^(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۱، ص ۱۴۴.

^(۳) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱ ص ۶۲-۶۳.

^(۴) أسد الغابة، ج ۱ ص ۶۰.

^(۵) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱ ص ۶۲.

^(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱ ص ۱۶.

^(۷) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۱ ص ۶۳.

خاليديش چوو بۆ لاي پيغه مبهري خواو وتى: بانگه واز بۆ چى ده كه يت؟
 ئه و يش فهرمووى: بانگت ده كه م تا خواى تاك و تهنها بپه رستيت و هاوه لى
 بۆ دانه نييت و شايه تى بده يت موحه ممه د به نده و نيردراروى خوايه و خوت له
 په رستشى به ردئ داماليت كه نه ده بيستيت و نه سوود و زيان و بينينى
 هه يه و نه ده زانيت كئى ده بپه رستيت و كئى نايپه رستيت، خاليديش وتى: ده ي
 من شايه تى ده دهم هيچ په رستراوى نيه جگه له خوا و تويش پيغه مبهري
 خوايت، پيغه مبه ريش (ﷺ) زور دلخوش بوو به موسلمان بوونه كه ي،^(۱) دواتر
 كه باوكى زانى موسلمان بووه سزاي دا و نان و خوراكي لئ قه ده غه كرد،
 ته نانه ت نه يده هيشت براكانيشى قسه ي له گه لدا بكن، خاليديش وتى: به خوا
 با ئه وانه شم لئ بگريته وه خواى گه و ره هه ر روزه كم دهدات پئى بژيم،
 ئينجا چوو بۆ لاي پيغه مبه رى خوا (ﷺ) و له وئى مايه وه، پيغه مبه ريش (ﷺ)
 ريزى ده گرت،^(۲) دواتر ده رفته تى وه رگرت و له گه ل هاوسه ره كه يدا كوچى
 كرد بۆ خاكى حه به شه، له وئى خواى گه و ره كچىكى پئى به خشى كه ناسراوه
 به ئوممو خاليد،^(۳) كورپكيشى پئى به خشى به ناوى سه عيد.^(۴)

عه مرى برايشى يه كيك بوو له كوچه رانى حه به شه و هه ر له وئى مانه وه.^(۵)
 سه عيدى كورپى عاص كه باوكى خاليد بوو زور دژايه تى پيغه مبه رى
 خواى (ﷺ) ده كرد، جا كه نه خوش كه وت، ده يوت ئه گه ر خوا ئه م جاره
 له م نه خوشيه م راستم بكاته وه ناييت خواكه ي ئيبن ئه بى كه بشه (مه به ستى
 پيغه مبه رى خوا (ﷺ) بوو) له ناو مه ككه دا بپه رستريت، خاليدى كورپيشى
 ده يوت خوايه راستى نه كه يته وه.^(۶)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۳۲.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۳۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۷.

(۴) المستدرک على الصحيحين، الرقم ۵۰۴۰.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۷.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۷.

له حه به شه کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) په یامی نارد تا ئومموحه بیبه ی لی ماره بکریت، خالدی کوری سه عید که ئاموزای ئومموحه بیبه بوو به رپرسیاریتی ماره کردنی ئومموحه بیبه ی گرتنه ته ستوو نه ججاشیش وه کیلی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو بؤ قبولی گریه سستی هاوسه رگریه که، نه ججاشی به ئومموحه بیبه ی راگه یاند که سیک راسپیژه تا ماره ت بکه م له پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش ه والی نارد بؤ خالدی کوری سه عید و ئه وی کرد به وه کیل.^(۱)

له غه زای خه یبه ردا که هاوه لانی حه به شه به ره و مه دینه گه رانه وه، هه ریه ک له خالد و عه مری برای هاو ده م به جه عه فری کوری ئه بوو طالب گه رانه وه به ره و مه دینه، پیغه مبه ری خوایش هه ندی به رپرسیاریتی به خشی به خالد وه ک کؤ کردنه وه ی زه کاتی خه لکی مودحیح.^(۲)

سه عیدی باوکی خالد بریک کؤیله ی هه بوون، جا که دواتر مرد و کؤیله کان به میرات گیران، خالد ئه وه ی خوی به خشی به پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) قبولی کرد و کؤیله که ی ئازاد کرد.^(۳)

خالدی کوری سه عید نووسه ری خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) بوو و نامه کانی بؤ دنووسی،^(۴) هه روه ها سروشیشی بؤ دنووسی وه.^(۵)

پیغه مبه ر (ﷺ) زور دلنیا بوو له خالد، ئه وه تا له کاتی گه ماروی طائفدا کاتیک ئه زره قی کوری عوقبه هاته خواره وه و موسلمان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) دایه ده ست خالدی کوری سه عید و رایسپارد تا پئوستیه کانی بؤ دابین بکات و زانیاریه ئایینه کانی فیر بکات.^(۶)

کاتیک له سالی نؤی کؤچیدا وه فدی ئه قیف هاتن بؤ لای پیغه مبه ر (ﷺ)،

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۴۲-۱۴۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۸.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۱۴.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴۰.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۴۶.

خالدی کوری سه‌عید له نیوان ئه‌وان و پیغه‌مبه‌ردا (ع) ده‌رۆیشت به‌ریدا، چونکه‌ لییان د‌لنیا نه‌بوو، جا کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ع) خواردنی ده‌نارد بو و ه‌فده‌که‌ هیچ کام لییان نه‌ده‌خوارد تا خالدی کوری سه‌عید لینی ده‌خوارد، د‌واجاریش که‌ ریککه‌وتن خالد نامه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خ‌وای (ع) نووسی ب‌ویان.^(۱)

د‌واتر که‌ پیغه‌مبه‌ر (ع) وه‌فاتی کرد و خالدی له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ گه‌رایه‌وه‌، بینی ئه‌بو به‌کر به‌رپرسه‌، به‌ وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ر (ع) د‌لگران بوو و به‌ ده‌ربرینیکی ه‌له‌ خه‌مباری خ‌وی ده‌ربری، ب‌ویه‌ عومه‌ر لینی تووره‌ بوو و ئه‌و قسانه‌شی گه‌یاند به‌ ئه‌بو به‌کر که‌ رای خالدی چ‌ون بووه‌، به‌لام ئه‌بو به‌کر ئه‌و قسانه‌ی نه‌گرته‌دل و خه‌لکی کۆکرده‌وه‌و و تاریکی پ‌یشکه‌ش کرد و باسی جیهادی کرد ب‌ویان، د‌واتر ئالای ده‌دایه‌ ده‌ست سه‌رکرده‌کان تا جه‌نگی ه‌ه‌لگه‌راوه‌کان ب‌کن، ئالای یه‌که‌میشی دایه‌ ده‌ست خالدی کوری سه‌عید تا به‌ره‌و شام ب‌روات، ه‌ه‌رچه‌نده‌ عومه‌ر ه‌یشتا لینی تووره‌ بوو و ه‌ه‌ولیدا به‌ر به‌ راکه‌ی خه‌لیفه‌ ب‌گریت، به‌لام ئه‌بو به‌کر له‌ نیازی خالدی تیگه‌یشت و ئه‌وه‌ی نه‌گرته‌دل.^(۲)

خالدی کوری سه‌عید له‌ جه‌نگی ه‌ه‌لگه‌راوه‌کاندا رۆل‌یکی به‌رچاوی بینی.^(۳)

خه‌لیفه‌ ئه‌بو به‌کر ئه‌وی کرد به‌ به‌رپرسی به‌شیک له‌ سوپای رۆژه‌لاتی شام،^(۴) خالدی کوری سه‌عیدیش به‌ره‌و تیما چ‌وو و له‌وی که‌ له‌ ه‌ۆزه‌ عه‌ره‌بیه‌کانی ناو رۆمه‌کان نزیک بوویه‌وه‌، زۆریک له‌ ه‌ۆزه‌کانی ئه‌وی بلاوه‌یان ل‌یکرد و زۆریکیان موس‌لمان بوون، خالدیش ه‌ه‌والی نارد ب‌و ئه‌بو به‌کر، ئه‌بو به‌کریش فه‌رمانی پ‌یکرد پ‌یش‌ره‌وی ب‌کات

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۰.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۱۱۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۸.

و وه لیدی کوری عوتبه و عیکریمه ی کوری ئه بوو جههل و دهسته یه کی زوریشی نارد بو یارمه تیدانی، خالد پیشره وی کرد و سه رکرده ی رومه کانی له ئیلیا شکاند که ناوی ماهان بوو، ماهان به ره و دیمه شق رایکرد و خالیدیش که وته دوی، تا گه یشته مه رج صه فرا، له وی باره که به پیچه وانه شکایه وه و خالیدی کوری وه لید و سوپاکه ی رایانکرد، به لام عیکریمه خوی راگرت و راینه کرد، دواتر ئه بوو به کری صدیق شوره حیلی کوری هه سنه ی به ره و شام نارد، که گه یشته لای خالد سوپاکه ی خالیدی له گه ل خوی برد، بریکیش له سوپاکه ی هه مابوونه وه، دواتر ئه بوو به کر موعاویه ی کوری ئه بوو سوفیانیسی نارد به ره و شام، ئه ویش پاشماوه ی تری سوپاکه ی خالیدی له گه ل خوی به ره و شام برد، ئینجا ئه بوو به کر مؤله تی دا خالد بگه ریته وه بو مه دینه و وتی: عومه ر باشتر دهیناسی.^(۱)

خالد له جهنگی ئه چناده یینیشدا به شداری کرد و له و جهنگه دا پیکراو شه هید بوو، جا ئه و که سه ی که کوشتی دواتر موسلمان بوو، ده یوت کاتیک کوشتم ده مبینی رووناکیه کی دره و شاوه له وه وه تا ئاسمان بهرز بوو بوویه وه،^(۲) به لام له رایه کی ترده اتوووه خالد له جهنگی مه رج صوفردا کوژراوه،^(۳) رایه کیش ده لیت: به لکو له جهنگی جسردا شه هید بووه.^(۴)

جاریک له جهنگی کدا خالد یه کینک له بیباوه ره کانی کوشت و جله که ی کرده بهر، خه لکی ته ماشایان ده کرد بوچی ئه و جله جوانه ی کردوه ته بهر، خالیدیش وتی: چیه بوچی سه یر ده کهن، کئ حه زی به وه یه با وه ک خالد بیباوه ریک بکوژیت و وه ک ئه ویش جله که ی بیوشیت.^(۵)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۴.

(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۶۰.

(۳) المستدرک على الصحيحين، الرقم ۵۰۴۴.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۵۰.

(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۶۰.

۱۱۰۰. خالیدی کوپی سه‌بیار (ﷺ)

ناوی خالیدی کوپی سه‌بیاری کوپی عه‌بدعه‌وفی غیفاریه، زور جار
جله‌وی وشتره‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) ده‌گرت.^(۱)

۱۱۰۱. خالیدی کوپی سینان (ﷺ)

ناوی خالیدی کوپی سینانی کوپی ئه‌بی عوبه‌یده، له‌ پشتیوانانه له
ئه‌وسیه‌کان، یه‌کیکه له به‌شدار بوانی غه‌زای ئوحد، دوا‌ی وه‌فاتی
پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ژیا و له‌ جه‌نگی جسردا شه‌ید بوو.^(۲)

۱۱۰۲. خالیدی کوپی عاص (ﷺ)

ناوی خالیدی کوپی عاصی کوپی هیشامی کوپی موغیره‌ی مه‌خزوومیه،
باوکی له‌ جه‌نگی به‌درا به‌ بیباوه‌ری کوژرا.^(۳)
دایکی ناوی عاتیکه‌ی کچی وه‌لید بوو.^(۴)

خالید دوا‌ی فه‌تحی مه‌ککه موسلمان بوو و هر له‌ مه‌ککه مایه‌وه،
عومه‌ری کوپی خه‌ططاب پاش نافع‌ی کوپی عه‌بدولحارث ئه‌م هاوه‌له‌ی
کرد به‌ به‌رپرسی مه‌ککه، دواتریش عوثمانی کوپی عه‌ففان له‌ هه‌مان
پوستدا هیشتییه‌وه.^(۵)

که‌ عه‌لی کوپی ئه‌بوو طالیب بوو به‌ خه‌لیفه نامه‌یه‌کی نووسی بو
خالیدی کوپی عاص و به‌ والی مه‌ککه هیشتییه‌وه و داوای لی‌کرد به‌یعه‌تی بو

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۹.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۰.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۵، ص ۴۴۵.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۰.

وہر بگریٹ، بہ لام خہ لکی مہ ککہ ٹاماد نہ بوون بہ یعہت بدہن،^(۱) دواتر عہلی خالیدی لہ والیہ تی لابرڈ و لہ شوینیدا ٹہ بووقہ تادہ ی ٹہ نصاری دانا.^(۲)

خالید لہ ماوہ ی دہ سہ لاتی لہ مہ ککہ روژانی ہہینی خو ی وتاری پیتشکەش دہ کرد، جا تا ساغ بوو بہ پیوہ وتاری دہدا و لہ سہر زہویہ کہہ بوو و نہ دہ چوویہ سہر مینبہرہ کہ ی پیغہ مبر (ﷺ)، بہ لام کاتیک نہ خو ش کہوت ئیتر لہ سہر پلہ یہ کی پە یژہ یہ ک دادہ نیشت بو وتاردانہ کہ ی.^(۳)

خالید تا سہر دہ می موعاویہ ی کوری ٹہ بوو سو فیانیٹ ژیاو لہ سہر دہ می ٹہ ویشدا والی مہ ککہ بوو.^(۴)

۱۱.۳. خالیدی کوری عہدولای عہدوی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عہدولای عہدویہ و وک و ہفد ہاتہ خزمہت پیغہ مبر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۵)

۱۱.۴. خالیدی کوری عہدولای قنانی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عہدولای قینانیہ و وک و ہفد ہاتہ خزمہت پیغہ مبر (ﷺ) و موسلمان بوو.^(۶)

۱۱.۵. خالیدی کوری عہدولعوززا (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عہدولعوززای کوری سہ لامہ ی کوری موررہ ی خزاعیہ، کونہ کہ ی ٹہ بوو خوناسہ، کورپکی ہہ بوو بہ ناوی مہ سعوود کہ

(۱) أنساب الأشراف، ج ۱، ص ۲۲۰.

(۲) تاریخ مدینة دمشق لأبي القاسم الشافعي، دار الفكر (بيروت - ۱۹۹۵)، ج ۶۷، ص ۱۵۱.

(۳) مصنف عبدالرزاق الصنعاني، الرقم ۵۱۱۳، أخبار مكة للفاكهي، الرقم ۱۷۳۴.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۲۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

دهوتریت ئەم بە ئەبوو خونس ناسراو بوو. (۱)

جاریک خالید ئازەلیکی سەربری بو پیغه مبهەر (ﷺ)، بو ئیوارە که گه پرایه وه ماله وه ته ماشای کرد گوشت لای ژن و منداله که ی دانراوه. (۲)

جا ژن و منداله کانی زور بوون، (۳) خالید به ئوممو خوناسی ژنی وت ئەری ئەم گوشته چیه؟ ئەویش وتی: نیوهی ئەو ئازەله یه که سهرت بریوو بو پیغه مبهەر (ﷺ) ئەو بو ی ناردين، خالید وتی: دهی با بتدایه منداله کان بیانخواردایه، ئەویش وتی: هه موویان تیزیان خواردوووه ئەمهش ماوه ته وه، به مه رجیک جارن جار هه بوو به مه ری یان دوان تیر نه ده بوون. (۴)

۱۱.۶. خالیدی کوری عهدی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عهدی جوهه نیه، له و هاوه لانه یه که له مه دینه نیشته جی بوو. (۵)

خالید ده لیت: له پیغه مبهری خوام (ﷺ) بیست ده یه رموو: (مَنْ بَلَغَهُ مَغْرُوفٌ مِنْ أَخِيهِ مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ وَلَا إِشْرَافٍ نَفْسٍ فَلْيَقْبَلْهُ ، وَلَا يَزِدَّهُ ، فَإِنَّمَا هُوَ رِزْقٌ سَاقَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ). (۱)

(هه رکه سیک له برا که یه وه شتیکی چاکی پیگه یشت بنی ئەوه ی خو ی داوای بکات یان هه ولی بو خو بردنی بو بدات، ئەوه با وه ریگریت و نه یگریته وه، چونکه ئەوه رۆزیه که خوای گه وره بو ی بریوه ته وه).

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۲) أخبار مكة للفاكهي، الرقم ۲۷۸۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۴) أخبار مكة للفاكهي، الرقم ۲۷۸۸.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۴.

(۱) مسند أبي يعلى الموصلي - خالد بن عدي الجهني عن النبي (ﷺ)، الرقم ۹۲۵، المستدرک علی الصحیحین - کتاب البیوع - من بلغه معروف عن أخيه من غير مسألة ولا إشراف نفس فليقبله، الرقم ۲۳۷۶، صححه ووافقه الذهبي في التلخيص، قال الحافظ ابن حجر في الإصابة إسناده صحيح، صححه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة، الرقم ۱۰۰۵.

۱۱۰۷. خالیدی کوری عہمری سولہمی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عہمری کوری عہدیہ، لہ پشتیوانانہ، یہ کیکہ لہ بہ شداربوانی بہ یعتی دووہمی عہقبہ و غہزای بہ در.^(۱)

۱۱۰۸. خالیدی کوری عہنبہس (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عہنبہس، یہ کیکہ لہ بہ شداربوانی بہ یعتی رضوان.^(۲)

۱۱۰۹. خالیدی کوری عوقبہی ٹومہوی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری عوقبہی ٹومہوی، عوقبہی باوکی لہ جہنگی بہ دردا بہ بیباوہری کوژرا،^(۳) برای ولیدی کوری عوقبہی، لہ فہتھی مہککہ دا موسلمان بوو، دواتر لہ ناوچہی رفقہ نیشتہ جی بوو و ہر لہوی مایہوہ.^(۴)

۱۱۱۰. خالیدی کوری غہلاب (ﷺ)

ناوی خالیدہ، سہبارہت بہ ناوی باوکی ہم بہ غہلاب ہاتوہ، رایہ کیش دہلئت: باوکی ناوی حارثہ، ٹہم ہاوہلہ خوئی نیشتہ جی طائف بووہ، چووہتہ خزمہت پیغمبہر (ﷺ).^(۵)

کاتیک خالید چووہ پیغمبہر (ﷺ)، پیغمبہری خوا (ﷺ) باسی فیتنہی دہکرد، خالیدیش وتی: ٹہی پیغمبہری خوا (ﷺ) نزام بو بکہ خوا دوورم بگریت لہ فیتنہ، پیغمبہریش (ﷺ) ٹہم نزایہی بو کرد (اللہم اکفہ الفتن ما ظہر منها وما بطن)،^(۶) (خوایہ دووری بگریت لہ فیتنہی ٹاشکرا و نہینی).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۶.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۶.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۲۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۵.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۷.

^(۶) أخبار أصبهان لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۰.

خالد له سهردهمی خیلافهتی عومهردا بهرپرسی بهیتولمال بوو،^(۱) له سهردهمی عوثمانی کوری عهفانیشدا خلیفه کردی به والی ئهصبههان،^(۲) هر لهوئ بوو، کاتیک بینی ناحهزان دژ به عوثمان کوبوونهتهوه، بریاریدا بگهپیتهوه مه‌دینه تا بهرگری له خلیفه بکات، بهلام ئهوهبوو ههوالی شه‌هیدبوونی عوثمانی پیگه‌یشت،^(۳) بویه وازی هینا له پۆسته‌که‌ی و گه‌رایه‌وه بۆ طائف و لهوئ نیشته‌جی بوو، رایه‌کی تر ده‌لێت: به‌لکو له‌ویوه چوو بۆ به‌صره و لهوئ نیشته‌جی بوو.^(۴)

خالد کورپکی هه‌بوو به‌ناوی عه‌مر، عه‌مر له‌کاتی جه‌نگی جه‌مه‌لدا چوو بۆ لای عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیب، خلیفه‌ وتی: ئه‌مه‌ کێیه؟ وتیان: عه‌مری کوری خالیده، وتی: کوره‌که‌ی خالیدی کوری غه‌لابه؟ وتیان: به‌لێ، عه‌لی وتی: شایه‌تی دده‌م باوکی ئه‌مم بینی له‌خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بوو، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسی فیتنه‌ی ده‌کرد، خالیدیش وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نزام بۆ بکه‌ خوا له‌ فیتنه‌ دوورم بگریت، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ئه‌م نزایه‌ی بۆ کرد (خوایه‌ دووری بگریت له‌ فیتنه‌ی ئاشکرا و نه‌ینی).^(۵)

۱۱۱۱. خالدی کوری قه‌یس (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ)

ناوی خالدی کوری قه‌یسی کوری مالیکه، له‌ پشتیوانانه له‌ خه‌زرجیه‌کان، ئیبن ئیسه‌حاق ده‌لێت: یه‌کێک بوو له‌ به‌شداربوانی به‌یعه‌تی عه‌قه‌به و غه‌زای به‌در و ئوحدیش.^(۱)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۷.

(۲) معرفة الصحابة لابن مندة، ص ۴۸۲.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۱.

(۵) أخبار أصبهان لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۸۰، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۷.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۸.

۱۱۱۲. خالیدی کوری قه‌یسی سه‌همی (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری قه‌یسی سه‌همیه، به‌کینکه له دل‌راگیرکراوان.^(۱)

۱۱۱۳. خالیدی کوری که‌عب (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری که‌عبی کوری عه‌مره، له پشتیوانانه له به‌نی مازن، له رۆژی بیئر مه‌عوونه‌دا شه‌هید بوو.^(۲)

۱۱۱۴. خالیدی کوری موغیث (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری موغیثه‌و به‌کینکه له هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و فه‌رمووده‌یه‌کی لیوه گنزاوه‌ته‌وه.^(۳)

۱۱۱۵. خالیدی کوری نوعمان (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری نوعمانه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، له غه‌زای موئته‌دا به‌شدار بوو و تیایدا شه‌هید بوو.^(۴)

۱۱۱۶. خالیدی کوری هه‌وزه (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری هه‌وزه‌ی کوری ره‌بیعه‌ی عامیریه، براه‌کی هه‌بوو به‌ ناوی حه‌رمه‌له، ئه‌م دوو بزایه پیکه‌وه هاتنه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوون، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) به‌ نامه‌یه‌ک موژده‌ی موسلمان بوونی ئه‌و دوانه‌ی نارد بۆ خوزاعه.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۰.

(۴) تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۶، ص ۲۱۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۹.

خالد كورتي هبوو به ناوي عدا و كه پيغمبر(ﷺ) كويله يه كي لي كرى، عهدائيش موسلمان بوو و ئه و يش له هاوه لان بوو.^(۱)

۱۱۷. خالیدی کوری وهلید(ﷺ)

ناوي خالیدی کوری وهلیدی کوری موغیره ی کوری عهبدولای مهخزومیه، ناسراوه به شمشیری خوا، کونیه که ی ئه بوو سوله یمانه،^(۲) یه کیکه له هاوه له زور گه وره و ناسراوه کانی پيغمبر ی خوا(ﷺ) که له میژووی ئیسلامیدا رۆلکی کارای هه بووه، یه کیک بوو له ریبه رانی فتووحاتی ئیسلامی، گومان و تومه تی زوریش سه باره ت به ژيانی هه یه که پیوست به یه کلاردنه وه یان ده کات.
بنه مائه که ی

باوکی خالد که ناوي وهلید بوو یه کیک بوو له که سایه تیه خانه دانه کانی ناو قوره يش و سامان و داراییه کی زوریشی هه بوو و به خشنده ییشی زور بوو،^(۳) له گه ل ئه وه شدا یه کیک بوو له سه رسه ختترین نه یاره کانی پيغمبر(ﷺ)، کاتیک بیباوه ران ویستیان هیرشی راگه یاندنی دژ به پيغمبر(ﷺ) بکه ن، کۆبوونه وه له نئیواندا وه لید دانیشتبوو که به تهن بوو، وه لید وتی: وا وه فده کانی عه رب بۆ سه ردانی که عبه دین، ئه وانه ش هه والی موحه ممه دیان بیستوو، جا هه مووتان له سه ر یه ک قسه یه کده نگ بن نه بادا هه رکه سه و قسه یه ک بکات و یه کتری به درۆ بخنه وه، ئه وانیش وتیان: ده ی تو بلی چی بلین، ئه ویش وتی: ئیوه بلین و منیش گویتان لی ئه گرم، یه کیکیان وتی: ئه لنین کاهینه، وتی: من کاهینم دیوه و ده یانناسم، ئه و کاهین نیه، یه کیک وتی: ده لنین

^(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۲۹.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۱.

^(۳) الإغاني لأبي الفرج الأصبهاني، ط ۲، دار الفكر، بيروت، ج ۱۶، ص ۲۰۵.

شیتہ، وتی: ھموومان شیتمان دیوہو ٲو شیت نیہ، یہ کتیک وتی: دہلتین شاعیرہ، ولید وتی: ٲئمہ دہزانیں شیعر چؤنہو چیہ، ٲو شاعیر نیہ، یہ کتیک وتی: دہلتین جادووگہرہ، وتی: جادووگہریشمان دیوہ، ٲو جادووگہر نیہ، دوا ٲیشنیاں وتی: دہلتین ٲمہ جادووہ کی ٲنیہ کہ براو برا و باوک و کوٲ و تاک و ھوزہکھی لہ یہک دہکات، ھموویان لہ سہر ٲو قسہ رتیکہ وتن.^(۱)

عہصمائی دایکی کہ لوبابہی بچووکی کچی حارٲی کوٲی حہربہ خوشکی ٲومولفہ ضلی خیزانی عہبباسی مامی ٲنغہمبہری خوایہ (ﷺ).^(۲)

خالد براہ کی ھہبوو بہ ناوی عومارہ کہ زور کہ شخہو بہ خؤ بوو، کاتیک قورہیش ھہولیان دا ٲو بوو طالیب ٲشت بکاتہ ٲنغہمبہر (ﷺ)، ٲیشنیاں بؤ کرد دہستہرداری ٲنغہمبہر (ﷺ) بیت و لہ بریدا عومارہی بدہنی، ٲویش وتی: زور نارہوان، کورہکھی خؤتان دہدن بہ من تا بہختوی بکہم بؤتان و داوای کورہکھی من دہکن تا بیکوژن؟!^(۳) عومارہ بیتاوہر بوو و ھک ولیدی باوکی لہ ھہولدا بوو بؤ دزایہتی کردنی ٲنغہمبہر (ﷺ) و بانگہوازہکھی، ٲو ھہبوو لہ گہل عہمری کوٲی عاصدا چوو بؤ حہبہشہ تا داوا بکہن لہ نہ ججاشی موسلمانانیاں بدہنہوہ دہست.^(۴)

براہ کی تری ھہبوو بہ ناوی ولید کہ لہ خالد بہتہمہنتر بوو،^(۵) ولید لہ جہنگی بہدردا بہ بیتاوہری بہ شداری کرد و بہدیل گیرا، ٲو ھہبوو خالد و ھیشامی برای ھاتن و بہ پارہ ٲازادیان کرد، کاتیک ٲازادیان کرد ولید چوو و موسلمان بوو، ٲرسیاری لیکرا بؤچی ٲنش ٲازادکردنت موسلمان

^(۱) تاریخ الإسلام، ج ۱، ص ۱۵۶.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۴.

^(۳) تاریخ الطبری، ج ۱، ص ۵۴۵.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۰۶.

^(۵) أسد الغابۃ، ج ۳، ص ۴۲۴.

نه بویت؟ له وه لامدا وتی: چه زم نه کرد وا ته ماشام بکریت له دلی ترساوم و له ترساندا موسلمان بوم، نه وه بوو به هوی نه موسلمان بوونه یه وه له مه ککه دا وه لیدیان به ندکرد، پیغه مبهری خوایش (ﷺ) هه میسه نزای بو ده کرد، وهک چون نزای ده کرد بو که سه بیده سه لاته موسلمان بووه کانی تری ناو مه ککه، دواتر وه لید توانی خوئی رزگار بکات و خوئی بگه یه نیت به پیغه مبهر (ﷺ).^(۱)

برایه کی تری ناوی هیشام بوو که نه ویش له بیباوه پان بوو، رایه ک ده لیت: دوا ی فه تحی مه ککه موسلمان بووه.^(۲)

خوشکیکی هه بوو به ناوی عاتیکه که ژنی سه فوان بوو، که سه فوان موسلمان بوو شهش ژنی هه بوو، خیرا دوان له وانی ته لاقدا، به لام عاتیکه ی ته لاق نه دا.^(۳)

خوشکیکی تری ناوی فاطیمه بوو که ژنی حارثی کوری هیشامی ئاموزای خوئی بوو و له فه تحی مه ککه دا موسلمان بوو.^(۴)

خالد کورپکی هه بوو به ناوی عه بدوره حمان که نه ویش یه کیک بوو له سوارچاکه کانی قوره هیش،^(۵) له سه رده می پیغه مبهی خوادا (ﷺ) مندال بوو، له سه رده می خیلافه تی عه لی کورپی نه بوو طالبیدا له ناو سوپای موعاویه دا بوو.^(۶)

کورپکی تری ناوی موهاجیر بوو که له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) مندال بوو، موهاجیر له سه رده می خیلافه تی عه لی کورپی نه بوو طالبیدا به پیچه وانه ی عه بدوره حمانی برای له ناو سوپای عه لیدا بوو.^(۷)

^(۱) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۷۱.

^(۲) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۲۱.

^(۳) () -- أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۰۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۵۱.

^(۵) أسد الغابة، ج ۳، ص ۴۵۳.

^(۶) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۹۳.

^(۷) أسد الغابة، ج ۵، ص ۲۹۳.

خالد ژنیکی هه بوو به ناوی ئەسمائی کچی ئەسه د که دایکی عه بدوره حمان بوو.^(۱)

خالدیدی کوری وه لید زۆر شیوهی له عومه ری کوری خه ططاب ده چوو، تا ئاستیک هه ندی جار که سانی خالد و عومه ریان له یه ک جودا نه ده کردنه وه، بۆ نمونه جاری عه لقه مهی کوری عولائه گه یشته به عومه ری کوری خه ططاب و وایزانی خالد هه وه ک خالد ئەوی دواند.^(۲)
خالد له سه رده می نه فامیدا

خالد له سه رده می نه فامیدا له ناو قوره یشدا پینگه یه کی گرنگی هه بوو، ئەو یش بریتی بوو له به رپر سیاریتی سه ربازی، هه ری هک له ئاماده کاری سه ربازی و مه شق و راهینان و هه ر وه ها له جه نگیشدا پینش ره وی سواره کانی به ده سته وه بوو، ئیتر به وه هۆیه وه هه موو گرنگی خۆی ده دا به بواری سه ربازی و له وه بواره دا زۆر هه لکه وته بوو.^(۳)
له جه نگی به دردا

هیچ له وه باره وه نه هاتوه که خالد به شدار بوو بیت له جه نگی به دردا، ته نها ئەوه هاتوه دوای جه نگی که چوو بۆ ئازاد کردنی وه لیدی برای، کاتیک وه لید له جه نگی به دردا به دیل گیرا، خالد و هیشامی برای هاتن و به پاره ئازادیان کرد.^(۴)
له جه نگی ئو حوددا

له جه نگی ئو حوددا یه که م هه نگاوی دژایه تی خالد دژ به مو سلمانان ده رکه وت، تیایدا خالد سه رکر دایه تی سواره ی بیبا وه پرانی ده کرد که نزیکه ی سه د سواره بوون،^(۵) ئەمانه به ره ی راستی سوپا که بوون، له به ره ی چه پیشه وه سه د سواره ی تر هه بوون که عیکریمه ی کوری ئەبوو جه هل

(۱) أسد الغابة، ج ۳، ص ۴۵۳.

(۲) الأغاني لأبي الفرج الأصبهاني، ج ۱۶، ص ۲۰۸.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۵.

(۴) أسد الغابة، ج ۵، ص ۴۷۱.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۱۲.

سەرکردایەتی دەکرد،^(۱) کاتیک تیرهاویژەکانی موسلمانان کێوەکەیان چۆلکرد، خالد تەماشای کرد ژمارەیهکی زۆر کەم ماونەتەوه، بۆیه له پشتهوه هات بۆیان و ئەوانەى کوشت و هێرشى هینا بۆ موسلمانان، کاتیک بیناوه‌ران بینیان وا خالد له پشتوووه کەوتووته ویزه‌ی موسلمانان گه‌رانه‌وه، به‌وه موسلمانان کەوتنه نیاوان دوو به‌ره‌ی جهنگی بیناوه‌رانه‌وه، ئەم هه‌لویستەى خالد شکستی بیناوه‌رانی له ئوحوودا گۆری بۆ سەرکەوتن.^(۲)

له جهنگی خه‌نده‌مقدا

له جهنگی خه‌نده‌مقشدا دووباره‌ر خالد سەرکردایەتی سواره‌ی بیناوه‌رانی دەکرد، هه‌رجاره‌و به‌شیک له سوپای بیناوه‌ران هه‌نگاویان دهنابۆ هێرش بردن، رۆژیک ئەبووسوفیان هێرشى ده‌برد و رۆژیک خالیدی کورپی وه‌لید و رۆژیک عه‌مری کورپی عاص، زیاتریش پشتیان ده‌به‌ست به تیرهاویژەکانیان تا تیر بهاویژن بۆ ئەوبه‌ر خه‌نده‌قه‌که،^(۳) رۆژیک له‌و کله‌به‌ره‌وه که په‌یدایان کردبوو ده‌سته‌یه‌کی سوپاکه به سەرکردایەتی خالد هێرشیان هینا به‌ره‌و لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و جهنگی سەختی لیکه‌وته‌وه و تیایدا پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و هاوه‌لانی نوێژی نیوه‌رۆ و عه‌سر و ئیواره‌و عیشایان نه‌کرد تا سوپای دوژمنیان شکاند، به‌لام خالد هه‌ر وازی نه‌ده‌هینا و جارێکی تر به به‌شیک سوپاوه‌هه‌لیکوتایه‌ سەر ده‌سته‌یه‌کی موسلمانان و ماوه‌یه‌ک جهنگ له‌ئێ‌وانیاندا روویدا و بیناوه‌ران هه‌مدی شکان، ئینجا پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمانی کرد به بیلال تا بانگ بدات و ده‌ستی کرد به نوێژی نیوه‌رۆ و دواى ئەوه نوێژی عه‌سر و نوێژه‌کانی تریشى کرد.^(۴)

له جهنگی خه‌نده‌مقدا خالد ئەنه‌سى کورپی ئەوسى کورپی عه‌تیکی کوشت

که له موسلمانان بوو.^(۵)

(۱) نفس المصدر، ج ۴، ص ۱۵.

(۲) الكامل في التاريخ، ج ۲، ص ۴۸.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۶۷.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۶۹.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۷۰.

له و هیرشه شدا که پیغه مبه ر(ﷺ) بردی بۆ سه ر به نی لیحیان، کاتیک گه یشته ناوچه ی عوسفان، خالد له وی به سوپایه کی سواره وه دووباره هاته وه به رده م موسلمانان.^(۱)
له ریککه وتنی حوده بیبه دا

کاتیک پیغه مبه ر(ﷺ) ویستی بچیت بۆ عومره و قوره یش به وه یان زانی، بریاریان دا ری بگرن له چوونی پیغه مبه ر(ﷺ) بۆ ئه وی، ئه وه بوو سوپایه کی سواره یان نارد بۆ ناوچه ی کوراعولغه میم که خالیدی کوری وه لید سه رکرده ی سوپاکه بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) بریاری دا ریره وی رویشته که بگوریت بۆ لای راست تا تووشی جهنگ نه بن، چونکه ئه وان به نیازی جهنگ نه هاتبوون،^(۲) واته تا ئه و کاته ش خالد ناماده ی هه ر ههنگاویکی دژایه تیکردنی بانگه وازی ئیسلامی بوو.

له عومره ی دوا ی ریککه وتنی حوده بیبه دا که موسلمانان چوون بۆ عومره، هیشتا خالد نه یار و دوژمنی سه رسه ختی ئیسلام و موسلمانان بوو، چاوی به وه هه لئه ده هات پیغه مبه ر(ﷺ) و هاوه لان ببینیت دینه ناو مه ککه، بۆیه له مه ککه چوویه ده ره وه، پیغه مبه ر(ﷺ) له وی به وه لیدی برای خالیدی فه رموو (خالد هی ئه وه نیه خۆی بیئاگا بکات له ئیسلام، ئه گه ریش ئه و به هیزی و توانایه ی له گه ل موسلمانان دژ به بیباوه ران به کاربه یتایه باشتر بوو بۆی، به دلنیا بیشه وه پیش خه لکی ترمان ده خست)، وه لیدی ش ئه و هه واله ی دا به خالد، خالد که ئه مه ی بیست قسه که کاری تیکرد و بوویه هۆکاری موسلمان بوون و کۆچکردنی به ره و مه دینه.^(۳)
موسلمان بوونی خالد

سه باره ت به کاتی موسلمان بوونی خالد چه ند رایه ک هاتوو، رایه ک ده لیت: دوا ی حوده بیبه بووه، رایه کی تر ده لیت: پیش فه تحی خه یبه ر بووه،

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٤، ص ١٨.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب الشروط - باب الشروط في الجهاد، الرقم ٢٧٢١.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٧، ص ٣٩٤.

رایهک ده‌لئیت: له سالی پینجه‌می کۆچیدا موسلمان بووه،^(۱) به‌لام ئەم رایه دروست نیه چونکه خالد له ریککه‌وتنی حوده‌بیبیه و له عومره‌ی دوا‌ی حوده‌بیبیه‌شدا هەر بیباوه‌ر بووه.

به‌لام ئەو فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له عومره‌ی پاش حوده‌بیبیه کاری تیکرد و خالد بریاریدا موسلمان بیت، بۆیه له‌و باره‌وه عوثماني کورپی طه‌لحه‌ی دواند و ه‌ردووکیان ریککه‌وتن کۆچ بکه‌ن بۆ مه‌دینه، ئەوه‌بوو به‌ری به‌یان ه‌ردووکیان ده‌چوون به‌ره‌و مه‌دینه، له ریندا گه‌یشتن به‌ عه‌مری کورپی عاص،^(۲) عه‌مر وتی: ئە‌ی ئە‌بوو سوله‌یمان به‌ره‌و کورپی ده‌چیت؟ خالدیش وتی: به‌خوا موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوا‌یه‌و ده‌چم تا موسلمان بم، تا که‌ی ئیتر؟ عه‌مریش وتی: ده‌ی به‌خوا منیش ته‌نها بۆ ئە‌وه ه‌اتوم موسلمان بم، ئە‌وه‌بوو چوون تا گه‌یشتنه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) و خالد پیش که‌وت و موسلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به‌ پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، ئینجا عه‌مریش نزیک بو‌ویه‌وه‌و له‌سه‌ر ئە‌وه به‌یعه‌تی دا که‌ خوا‌ی گه‌وره‌ له‌ تاوانه‌کانی پیشووی خۆش بیت، ئینجا عوثماني کورپی طه‌لحه‌ش موسلمان بوو،^(۳) پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) دلخۆش بوو به‌ موسلمان بوونیان و ئە‌وه‌ی به‌ جه‌رگه‌یرانی قوربه‌ش چواند.^(۴)

خالد خۆی ده‌گه‌یریته‌وه‌و ده‌لئیت: کاتیک خوا‌ی گه‌وره‌ خیری ه‌ینایه ریم و ئیسلامی خسته‌ دلمه‌وه‌ و ژیری پی‌ به‌خشیم، خۆم به‌ خۆم ده‌وت خۆ من چی جه‌نگی دژ به‌ موحه‌مه‌د ه‌یه‌ ببنیم، چی جاریش چووبم که‌ گه‌راومه‌ته‌وه‌ ده‌روونم پی‌ی وتوم ئە‌و کارو شوینه‌ هی من نیه‌، موحه‌مه‌دیش به‌مزوانه‌ سه‌رده‌که‌و‌یت، ئە‌وه‌بوو که‌ پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) به‌ره‌و حوده‌بیبیه‌ ه‌ات به‌

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۵.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۵۲.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين(ﷺ) - حديث عمرو بن العاص عن النبي(ﷺ)، الرقم ۱۸۰۵۵، حسنه شعيب الأرنؤوط.

(۴) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۹۹.

سوارهی بیباوه رانه وه دهر چووم و له ناوچهی عوسفان ریم پیگرت، دواتر که قوره یش ریککه وتن له گه لی وتم: ئیتر بۆ کوئی بچم؟ بۆ لای نه ججاشی که ئه وانهی چوون بۆ لای نه ججاشی له وئی پاریزراون و خویشی بوته شوینکه وتهی موحه ممه د؟ یان بچم بۆ لای هیره قل و واز له ئایینی خۆم بهینم و بیم به نهصرانی و جووله که و شوین عه جه م بکه وم، یان وه ک ئه و خه لکه ی تر له مالی خۆم بمینمه وه، ئه وه بوو له مالی خۆم مامه وه تا پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ عومره هاته مه ککه و منیش چوومه دهره وه، وه لیدی براشم له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) هاتبوو بۆ مه ککه و به دوامدا گه رابوو، به لام منی به دینه کردبوو، بۆیه نامه یه کی بۆ نووسیوووم و تاییدا نووسیوووی (زۆر سه رم سوڤ ده مینیت چۆن ئیسلام هه لئا بژیریت... پیغه مبه ر (ﷺ) پرساری لیکردم کوا خالید؟ منیش وتم: خوا بیهنیت، ئه ویش فه رمووی: که سی وه ک ئه و هی ئه وه نیه بیئاگا بیت له ئیسلام و ئه گه ر ئه و به هیزی و توانایه ی له گه ل موسلمانان دژ به بیباوه ران به کار بهینایه باشتر بوو بۆی و به دلناییشه وه پیش کهسانی ترمان ده خست) ده ی براکه م فریا که وه چند دواکه وتووی قه ره بووی بکه ره وه، خالید ده لیت: که نامه که م خوینده وه گوڤ و تین گرتمی تا به ره وئیسلام بچم، ئینجا شه وه که ی خه وم بینى له ناوچه یه کی وشک و رووته نی ته نگه لاندایه بووم و چووم به ره و خاکیکی سه وزایی به رفراوان، که چوومه مه دینه باسم کرد بۆ ئه بۆوبه کر، ئه ویش وتی: وشکه لانه ته نگه لانه که بیباوه ریه که ت بوو، سه وزاییه به رفراوانه که ش موسلمان بوونه که ته،... ئینجا که ویستم بچم بۆ مه دینه سه فوانی کورپی ئومه ییه م بینى و وتم: ئه ی ئه بوو وه ب وانا زایت ئیمه له هه له داین، وا موحه ممه د سه رکه وت به سه ر عه ره ب و عه جه مدا، با بچین بۆ لای و شوینی بکه وین، گه وره یی ئه و بۆ ئیمه شه، به لام ئه و زۆر به سه ختی به رپه رچی دامه وه و وتی: ئه گه ر ته نها من مابم شوینی بکه وم شوینی ناکه وم، منیش جیمه یشت و وتم: ئه م کابرایه له به دردا

براکه‌ی کوژراوه، بۆیه وایه، ئینجا ریم که‌وته عیکریمه‌ی کورپی ئه‌بوو جه‌هل و چیم به‌ صه‌فوان و تبوو به‌ویشم وت، ئه‌ویش هه‌مان وه‌لامی صه‌فوانی پئی وتم، منیش وتم: ده‌ی ئه‌م قسانه‌م لای که‌س باس مه‌که، چوومه‌وه ماله‌وه‌وه فه‌رمانم کرد سواره‌که‌م ئاماده‌ کرا و ده‌رچووم تا که‌یشتم به‌ عوثمانی کورپی طه‌لحه، وتم: ئه‌مه‌یان هاوړیمه، مه‌سه‌له‌که‌م بۆ باس کرد و ئه‌ویش ئاماده‌بوو بیت، وتم: ئه‌م ئیواره ده‌مه‌ویت ده‌رچم، ئه‌وه‌بوو بۆ به‌ره‌به‌یان چووین، ... له‌ ریدا عه‌مری کورپی عاصمان بینی، ئه‌ویش ها‌تبوو تا موسلمان بیت، ئه‌وه‌بوو له‌ مانگی صه‌فه‌ری سالی هه‌شتی کۆچیدا که‌یشتینه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ).^(۱)

خالد ده‌لێت: که‌ چوومه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) وتم: ئه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) تو ده‌زانیت من له‌ چه‌ند جه‌نگ و هه‌لوێستدا دژایه‌تیم کردویت، بۆیه له‌ خوا داوا بکه‌ له‌وانه‌م خو‌ش بیت، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووی: ئیسلام ئه‌وه‌ی پێش خو‌ی ده‌س‌ریته‌وه، منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) له‌سه‌ر ئه‌وه‌ به‌لێنم پێیده که‌ ئه‌و نزایه‌م بۆ بکه‌یت، پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) فه‌رمووی: (اللهم اغفر لخالد بن الوليد كل ما اوضع فيه من صد عن سبيلك)،^(۲) (خوایه له‌هه‌موو ئه‌و ریگریانه‌ی خالد خو‌ش به‌ که‌ خسته‌یه به‌رده‌م ری و بانگه‌وازه‌که‌ت).

ئیترا له‌و ساته‌ به‌داواوه خالد له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) بوو و ده‌یویست قه‌ره‌بووی دژایه‌تی پێشووی ئیسلام به‌ خزمه‌تکردنی ئیسلام بکاته‌وه‌وه‌ ئه‌وه‌شی به‌جیگه‌یاند.

پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) له‌ نزیک مالی خو‌یه‌وه‌ زه‌ویه‌کی دانا بۆ خالد تا لیتوه‌ی نزیک بیت، ئه‌وه‌بوو کاتیک حارثه‌ی کورپی نوعمان پارچه‌ زه‌ویه‌کی به‌ میرات بۆ مایه‌وه، به‌خشی به‌ پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، ئه‌ویش دابه‌شی کرد به‌ سه‌ر چه‌ند هاوه‌لێکیدا، یه‌کێک له‌وانه‌ خالد بوو.^(۳)

(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۴۷۴-۴۷۶، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۲۸-۲۳۹.

(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۶۸۲، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۴۰.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۵۳.

خالد له جهنگی موئتهدا

کاتیک پیغهمبهری خوا (ﷺ) حارثی کوری عومیری ئه زدی وهک نیردراو نارد بو لای پاشای بوصرا تا بانگی بکات بو ئیسلام، له موئتهدا شههید کرا، شوره حبیلی کوری عومری غهسانی ریتی پی گرت و بهستیوهو دای له گهردنی و کوشتی، که پیغهمبهر (ﷺ) ئه وههواله ی پی گه یشت سوپای نارد به ره و موئته. (۱)

پیغهمبهر (ﷺ) سریه یه کی به سه رکردایه تی زهیدی کوری حارثه ئاماده کرد که نزیکه ی سئ ههزار سه ربازی له به رده ستدا بوو، ئه مهش له مانگی جه مادیئوولای سالی هه شتمی کۆچیدا بوو، ئینجا فه رمانی کرد ئه گهر زهید کوزرا با جه عفه ری کوری ئه بوو طالب بینه ئه میر، ئه گهر ئه ویش کوزرا با عه بدولای کوری ره واحه بینه ئه میر، ئه گهریش عه بدولا کوزرا، ئه وه با موسلمانان له نیو خویاندا که سیک دیاری بکه ن. (۲)

کاتیک سوپاکه له گه ل دوژمندا جهنگان هه ریه ک له و سئ هاوه له سه رکرده یه شههید بوون، (۳) پاش ئه وه ی ئین ره واحه شههید بوو خیرا ثابتی کوری ئه قهره م ئالاکه ی گرت و نه به یشت بکه ویته زهوی و ئالاکه ی دایه ده ست خالیدی کوری وه لید. (۴)

به مجوره ده بینین خالد هینشتا دوو مانگ بوو هاتبوویه مه دینه و موسلمان بووبوو، خیرا چوو به شداری کرد له جهنگیندا دژ به رۆمه کان که گه وره زله یزی ئه وکات بوون، چونکه خالد له مانگی سه فه ردا گه یشته مه دینه و له مانگی جه مادیئوولادا چوو بو جهنگی موئته.

کاتیک له غه زای موئتهدا ثابت ئالاکه ی هه لگرته وه هاواری ده کرد ئه ی پشتیوانان، پاشان وتی: ئه ی موسلمانان له سه ر که سیک ریککه ون، ئه وانیش

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۴۲.

(۲) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۲۴۱.

(۳) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۲۴۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۳۸۳.

وتیان: تو، ئه ویش وتی: نا من نایکه م، ئه وه بوو له سه ر خالیدی کورپی وه لید ریککه وتن،^(۱) ئینجا سه یری خالیدی کورپی وه لیدی کرد و وتی: ئه ی ئه بوو سوله یمان ئالاکه بگره، ئه ویش وتی: من هه لیناگرم تو شیواتریت چونکه ته مه نت زیاتره و له به دریشدا به شدار بویت، ثابت وتی: ئه ی پیاو ئالاکه بگره، سویند به خوا ئه م ئالایه م به نیازی تو هه لگرتووه، ئینجا هاواری کرد ئه ی موسلمانان رازین له سه ر خالید، هه موو وتیان: به لئى.^(۲)

ئه وکات پیغه مبه ر(ﷺ) له مه دینه بوو، له سه ر مینه ر وتاری ده دا بو هاوه لان، هه والی سوپای موسلمانانی ده دا به هاوه لان و ده یفه رموو: (هه والی ئه و سوپا غه زاکاره تان پیده م؟) هه والی پیدان که هه ریه ک له و سئ سه رکرده ی یه که م شه هید بون، دواتر فه رمووی: (پاشان خالیدی کورپی وه لید ئالاکه ی گرته ده ست، ئه و یه کیک نه بوو له ئه میره ده ستنیشان کراوه کان، به لکو خو ی ئه میرایه تی گرته ده ست...خوایه ئه و -خالید- شمشیریکه له شمشیره کانی خو ت، خوایه له سه ر ده ستی سه رکه وتن ببه خشی)، له و رۆژه وه خالید ناوی نرا شمشیری خوا (سیف الله).^(۳)

خالید که سه رکرده یه سوپای گرته ده ست یه که مجار سوپای موسلمانانی له ده ست بیباوه ره رۆم و عه ره به به کریگیراوه کان رزگار کرد و پاشه کشه ی کرد پیان، بو به ری به یان خالید ده ستکاری ریکخستنی سوپاکه ی کرد، لای راست و چه پ و پیش و دواوه ی سوپاکه ی گوپی، به وه رۆمه کان وایانزانی موسلمانان سوپای هاوکاریان بو هاتووه،^(۴) بۆیه له سه ر ده ستی موسلمانان شکستیکى سه ختیان تووش بوو.^(۵)

(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۴۵.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۵۳.

(۳) السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - فضائل جعفر بن أبي طالب(ﷺ)، الرقم ۸۱۰۲.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۲۴۸.

(۵) تاريخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۴۸۶.

خالیڊ خوئی ده‌گیریتیه‌وه ده‌لئیت: له‌و روژهدا نو شمشیر به ده‌ستمه‌وه شکان، تهنه شمشیریکی یه‌مه‌نی به‌ده‌ستمه‌وه به‌رگه‌ی گرت.^(۱)

کاتیک سوپاکه به‌ره‌و مه‌دینه‌ گه‌رانه‌وه، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و موسلمانان چون بو پیشوازییان، به‌لام موسلمانان له‌تاو خه‌فته‌ی ئه‌وه‌ی که بوچی ئه‌و هه‌موو شه‌هیده‌یان هه‌بووه‌و سه‌رنه‌که‌وتون خوئیان فری دها به‌روویاندا و ده‌یانوت ئه‌ی راگردوان راتانکرد و ری خواتان به‌ردا؟! پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) وه‌لامی دانه‌وه‌و فرمووی: (لیسوا بالفرار و لکنهم الکرار إن شاء الله)،^(۲) (ئه‌وانه راگردوو نین، به‌لکو خوا بیه‌وئیت هئرش ده‌به‌نه‌وه).

خالیڊ له‌ فه‌تحی مه‌ککه‌دا

کاتیک به‌نی به‌کر به‌رامبه‌ر به‌ به‌لئنه‌که‌یان ناپاکییان نواند و هئرشیان کرده سه‌ر خوزاعه‌ی هاوپه‌یمانانی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ)، له‌وه‌شدا قوره‌یشیه‌کان هاوکار و پشتیوانیان بوون، ئه‌مه‌ش بوو به‌ هه‌له‌وشاندنه‌وه‌ی ریککه‌وتنه‌که‌ی حوده‌بییه، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) بریاریدا هئرش بکاته سه‌ر مه‌ککه‌ و فه‌تحی بکات.^(۳)

پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمانی کرد ئاماده‌ بن و به‌ خه‌لکه‌که‌شی راگه‌یاندا که نیازی هه‌یه به‌ره‌و مه‌ککه‌ بچیت، نزیکه‌ی دوانزه‌ هه‌زار هاوه‌لی کوچه‌ری و پشتیوانی و هاوه‌لانی تر ئاماده‌ بوون،^(۴) کاتیک له‌ نزیک مه‌ککه‌ مانه‌وه‌و ئه‌بوو سوفیان چوو بو لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و له‌وی موسلمان بوو، پیغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ویستی هئزی موسلمانانی نیشان بدات، بویه‌عه‌بیاسی راسپارد تا له‌ ده‌روازه‌یه‌که‌وه ئه‌بوو سوفیان بوه‌ستینیت تا سوپاکه به‌لایدا بروات و بیینیت، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) سوپای سواره‌ی بو دوو ده‌سته‌ دابه‌ش کردبوو، به‌شیکه‌ی له‌گه‌ل زوبه‌یری کوری‌عه‌ووام بوون که هاتن و ئه‌بوو سوفیان سوپاکه‌ی بیینی، به‌دوایدا به‌شی دووهم هات که سه‌رکرده‌که‌ی خالیڊی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب غزوة مؤتة من أرض الشام، الرقم ۴۲۶۰.

^(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۷۱۵، تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۴۹۱.

^(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۵۲۰-۵۲۲.

^(۴) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۵۲۵ و ۵۲۹.

کوری و لید بوو و تیپهړ بوون، نه بوو سوفیان وا شله ژا بوو وتی: نهی
 عه بباس نه مه پیغه مبهري خواجه (ﷺ)؟ وتی: نا نه وه خالیدی کوری و لیده. (۱)
 فه تحی مه ککه یه کهم غه زا بوو که تیایدا خالید له گه ل پیغه مبهري (ﷺ)
 به شداری غه زا بکات و پیشتر له هیچ غه زایه کدا له گه ل پیغه مبهري (ﷺ) نه بوو،
 چونکه نه وکات بیتاوهړ بوو. (۲)

پیغه مبهري (ﷺ) خالیدی کوری و لیدی کړد بوو به بهر پرسی نه و یه که ی که
 هوزه کانی نه سلهم و قوضاعه و بهنی سوله یم و که سانیکي تریشی له خوده گرت
 و فرمانی پیکرد بوو له خوارووی مه ککه وه بچنه ناو مه ککه وه که به نو به کړ
 له و یوه بوون، پیغه مبهري (ﷺ) هم بؤ خالید و هم بؤ زوبه یریش فرمانی
 کړد بوو له گه ل که س مه چه نګن تا نه وان نه چه نګن، کاتیک خالید له و بهر یه وه
 چوو به ره و ناو مه ککه، بهنی به کړ به رنگاری بوونه وه، بویه خالید جهنگی
 کړد له گه لیاندا و تووشی شکستی کړدن و چوویه ناو مه ککه وه، (۳) به لام ئیین
 که ټیر ده لیت: پیغه مبهري (ﷺ) فرمانی کړد خالید له سه رووی مه ککه وه بچپته
 ناو مه ککه و خوی له خوارووی مه ککه وه چوویه ناو وه، (۴) به لام به پیی نه و
 فرموودانه ی له سه حیچی بوخاریدا هاتون وا هاتووه (پیغه مبهري (ﷺ) روژی فتح
 له سه رووی مه ککه وه به سه ر و لاخه که یه وه هات به ره و مه ککه)، (۵) پیغه مبهري (ﷺ)
 که بیستی جهنگ روویداوه فرمووی: (مه گه ر دووره په ریزیم نه کړد بوو له جهنگ
 کړدن؟) هاوه لان وتیا نهی پیغه مبهري خوا (ﷺ) جهنگه که له بهر هی خالیده وه
 بوو، جهنگیان به رامبه ر کړد، نه ویش به رامبه ریان جهنگا، پیغه مبه ریش (ﷺ)
 فرمووی: (قه زای خوا چاکتره) واته قه زای خوا بووه روویدات. (۶)

(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۵۲۲.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۳۶.

(۳) تاریخ الطبري، ج ۲، ص ۱۵۸.

(۴) البداية والنهاية، ج ۴، ص ۲۹۴.

(۵) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب دخول النبي من أعلى مكة، الرقم ۴۲۸۹.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۳۶.

له ناو بردنی بتی عوززا

له بیست و چواری رهمه زانی سالی هه شته می کۆچی و پاش فه تحی مه ککه، پیغه مبهه (ﷺ) خالیدی کورپی وه لیدی نارد تا بتی عوززا له ناو به ریت، له گه لیشیدا سی سواره هه بوون، که خالید و دهسته که می گه یشتنه لای بته که، له ناویان برد و دواتر گه پانه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و خالید هه والی پیندا که ئه رکه که می به جینگه یاندووه، پیغه مبهه (ﷺ) پیی فهرموو (ئایا هیجت بینی؟) خالید وتی: نا، فهرمووی: دهی له ناوت نه بردووه، بگه پریره وه بوئی و له ناوی به ره، خالیدیش گه رایه وه بوئی و شمشیزه که می هه لکردبوو، ئافره تیکی رووتی ره شی قژ پژ به ره و رووی هات، خالید لیتدا و کردی به دوو له ته وه، ئینجا گه رایه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و به سه رهاته که می بو باس کرد، ئه ویش فهرمووی: (به لی، ئه و ئافره ته عوززا بوو و بیه یوا بوو له وهی هه تا هه تایه له ولاته که تاندا بپه رستریت).^(۱)

له گپرانه وه یه کی تر دا هاتووه که خالید هاته وه پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (بگه پریره وه هیجت نه کردووه)، که خالید گه رایه وه ده بینیت خزمه تکاره کانی په رستگا هاواریان لیده کرد ئه ی عوززا، ئه ی عوززا، خالید که چوو بوئی ده بینیت ژنیکی رووتی قژ پژه، خوئی ده کرد به سه ری خویدا، خالیدش کوشتی و گه رایه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و ئه ویش فهرمووی: (ئه وه عوززایه).^(۲)

چوونی بو به نی جه ذیمه

ئینجا که خالید له و کاره ی ته واو بوو، له مانگی شه ووالدا واته دوای رهمه زان، پیغه مبهه (ﷺ) خالیدی کورپی وه لیدی نارد بو لای به نی جه ذیمه تا بانگیان بکات بو ئیسلام نه وه ک بو ئه وهی له گه لیان بجه نکیت، هاو ده م

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۴۵.

^(۲) مسند أبي يعلى الموصلي - مسند أبي الطفيل، الرقم ۹۰۲، قال حسين سليم أسد إسناده صحيح، السنن الكبرى للنسائي - كتاب التفسير - سورة النجم - قوله تعالى أفرأيتم اللات والعزى، الرقم ۱۱۴۸۳.

به‌وهش سئ سهد و په‌نجا هاوه‌لی له کۆچه‌ران و پشتیوانان و به‌نی سوله‌یم له‌گه‌لیدا نارد، به‌لام خالید کوشتاریکی کرد لییان.^(۱)

هۆکاری رووداوه‌که به دوو گێرانه‌وه هاتوووه که بریتین له:

یه‌که‌م: خالید که چوویه ئه‌وئ وتی: ئیوه کین؟ وتیان: موسلمان بووین و نوێژ ده‌که‌ین و زه‌کات ده‌ده‌ین به موحه‌مه‌د و مزگه‌وتمان دروست کردوووه و بانگی تیدا ده‌ده‌ین، خالید وتی: ئه‌ی ئه‌و چه‌کانه چیه پیتان؟ وتیان: له‌گه‌ل هۆزیکه‌ی عه‌ره‌بی دوژمنایه‌تیمان هه‌یه ترساین ئیوه ئه‌وان بن، خالید وتی: ده‌ی چه‌که‌کانتان دابنن، ئه‌وانیش چه‌کیان دانا، خالید وتی: به‌دیلیان بگرن، ئه‌وه‌بوو به‌دیل گیران، بۆ به‌ری به‌یان خالید وتی: کئ دیلی لایه‌ با به شمشیر تینی بکه‌ویت، ئه‌وه‌بوو به‌نی سوله‌یم چی دیلیان لایه‌ کوشتیان، به‌لام کۆچه‌ری و پشتیوانه‌کان دیله‌کانیان ئازاد کردن، که ئه‌مه‌ گه‌یشته‌وه به پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووی: (اللهم انی ابرأ‌لیک مما صنع خالد)، خواجه من له‌به‌رده‌م تۆدا خو دوور ده‌گرم له‌و کاره‌ی خالید کردی، ئینجا عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیبی نارد تا خوین با بیان بدات.^(۲)

دووهم: کاتیک خالید چوویه ئه‌وئ و بانگی کردن بۆ ئیسلام، ئه‌وان به باشی نه‌یاندانه‌زانی بلین (أسلمنا) موسلمان بووین، به‌لکو ده‌یانوت (صبأنا، صبأنا)، واته له دین هه‌لگه‌رینه‌وه، له دین هه‌لگه‌رینه‌وه، خالیدیش وایزانی بیتاوه‌ری خویان راده‌گه‌یه‌نن، بۆیه که‌وته کوشتن و گرتنیان، دیله‌کان له‌ناو هاوه‌لاندا دابه‌ش بوون، تا بۆ به‌یانی خالید فه‌رمانی کرد هه‌رکه‌سه‌و دیله‌که‌ی بکوژیت، ئه‌وه‌بوو هه‌ندئ له هاوه‌لان دیله‌کانی خویان نه‌کوشتن تا چوونه لای پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) و مه‌سه‌له‌که‌یان بۆ باسکرد، پیغه‌مبه‌ریش(ﷺ) ده‌سته‌کانی به‌رز کرده‌وه و فه‌رمووی: (اللهم انی ابرأ‌لیک مما صنع خالد)، دوو جار ئه‌وه‌ی فه‌رموو.^(۳)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۴۷-۱۴۸.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۴۷-۱۴۸.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب المغازي - باب بعث النبي(ﷺ) خالد بن الوليد إلى بني جذيمة، الرقم ۴۳۳۹.

ئەگەر بە دیدیکی زانستی تەماشای بکەین بۆمان دەردەکهوێت گێرانهوێ دووهم دروستە، لەبەرئەوێ:

یەكەم: دەبینین گێرانهوێ یەكەم لە کتیبەکانی فەرموودەدا نەهاتوو، بەلام گێرانهوێ دووهم لە چەندین کتیبی فەرموودەدا هاتوو بە تاییەت لە صەحیحی بوخاریدا.

دووهم: خوێن بایی کە دەدریئ بۆ کوشتنی هەلەیه، ئەگینا کوشتنی ئەنقەست بە خوێن بایی چارەسەر ناکرێت.

سێیەم: ئەگەر کوشتنی ناحەق و ئەنقەست بوایه ئەو پێغەمبەر (ﷺ) تۆلەیی لێدەسەندەو، بۆیه ئەو تۆمەتیکە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) کە ئامادە نەبوو نزیکانی خۆی بخاتە بەر دادگای شەریعەت، ئەوێش دوورە لە شکۆی پێغەمبەری خواوە (ﷺ).

چوارەم: ئەو ئیجتیهادیکی هەلەیی خالید بوو کە وایزانیو بەو چەمکە لە ئیسلام دەستبەردار دەبن، بەوێش گور و تین گرتوویەتی و کەوتووێتە کوشتنیان و دانەنیشتووێ و دەکاربیان لێکات و بلیت مەبەستان لەو قسەیه چیە؟

هەلۆیستی پێغەمبەر (ﷺ) بەرامبەر بە خالید و کارەکەیی:

یەكەم: پێغەمبەر (ﷺ) نارەوایی ئەو کارەیی خالیدی راگەیاندا و لای خوا دوورگرتنی خۆی لەو کارە نیشاندا.

دووهم: پێغەمبەر (ﷺ) نەك خالیدی لەسەر ئەو کارەیی نەکوشت، تەنانەت لە پۆستەكەشی لاینەبرد و دواي ئەو چەند بەرپرسیاریتی تری پێ راسپارد، چونکە ئەوێ خالید ئەنقەست نەبوو و ئیجتیهادیکی هەلە بوو، ناشکرێت لەبەر هەلەیهك ئەزموون و توانایەکی بەهێز پەك بخریت، بەلكو لەلایەكەوێ دەبیئ هەلەكەیی چارەسەر بکریت، لەلایەکی ترەوێ ئاگادار بکریتەوێ لەو هەلەیی و هەر هەلەیهکی تری چاوەروانکراو.

سَيِّم: پيغهمبەر(ﷺ) عهلی کوری ئەبوو طالیبی بانگ کرد و رایسپارد تا خوین بایی تهواوی ئەو هۆزه بدات و هه موو باریکی سه رده می نه فامی بخاته ژیر پیتی، عهلی چوو بۆ ئەوی و هه رچی خوین باییه ک هه بوو پیتی دانه وه، دواتر چی زیانی دارایی هه بوو هه مووی بۆ قه ره بوو کردنه وه، ته نانه ت ئەگه ر قاپی به رده م سه گه که شیان شکابوایه ئەوه شی بۆ قه ره بوو کردنه وه، دواتر که ته واو بوو بریک سامان مایه وه، عهلی وتی: ئەو زیاده ش بۆ ئیوه با ئەگه ر شتیک ئیمه نه یزانین و ئیوه بیزانن به وه قه ره بوو بیته وه، ئینجا گه رایه وه بۆ لای پيغهمبەر(ﷺ) و هه والی پیندا که چی کردوه، پيغهمبهریش(ﷺ) فه رمووی: (چاکت کردو پینکات).^(۱)

خالید له غه زای حونه یندا

له غه زای حونه یندا پيغهمبهری خوا(ﷺ) خالیدی کرد به به رپرسی به نی سولهیم، به لام بیباوه ران له هه موو لاه هیزشیان برده سه ر به نی سولهیم و توشی شکستیان کردن و به نی سولهیم رایانکردو خه لکتیکی مه ککه ش که له گه لیان هاتبوون رایانکرد،^(۲) به لام دواتر موسلمانان گه رانه وه هه لیانکوتایه سه ر دوژمن و سه رکه وتن.^(۳)

خالید له غه زای طائیفدا

ئینجا پيغهمبەر(ﷺ) له حونه ینه وه ویستی رووه و طائیف بروات، بۆیه خالیدی کرد به پيشره وی سوپاکه تا پيشتر بروات،^(۴) له ریدا خالید له گه ل بیباوه راندا جهنگا و تیایدا ئافره تیکیشی کوشت، که دواتر پيغهمبەر(ﷺ) به ویندا تپه ر بوو و ئەو ئافره ته کوژراوه ی بینی فه رمووی: نه ده بوو ئەوه بکوژرایه، ئینجا به یه کیککی فه رموو خۆت بگه یه نه به خالید و پیتی بلی با

(۱) السیره النبویه لابن هشام، ج ۵، ص ۹۶.

(۲) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۱۵۱.

(۳) البدایه و النهایه لابن کثیر، ج ۴، ص ۳۲۵-۳۲۸.

(۴) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۲، ص ۱۵۸.

ژن و کریگرته-کۆیله ی ناچار هیتر او- نه کورژیت. (۱)

له ناو بردنی بتی لات

کاتیك وه فدی ته قیف هاتنه خزمهت پیغه مبهه (ﷺ) که نزیکه ی سیانزه که سیک زیاتر ده بوون، دوا ی قسه کانیا ن پیغه مبهه (ﷺ) فرمانی پیکردن بتی لات له ناو بهرن، به لام ئه وان وتیان: ئیمه زاتی ئه وه مان نیه و ده تر سین سزما ن بدات، بۆیه تو خۆت ئه و بته له ناو به ره، پیغه مبهه (ﷺ) ده سته یه کی ئاماده کرد و خالی دی کور ی وه لی دی کرده به پرسیا ن، له نیویشیا ندا موغیره ی کور ی شو عبه هه بوو، که چوونه ئه وئ بته که یان له ناو برد و گه رانه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ). (۲)

خالی د له کیشی به نیل مو صطه له قدا

کاتیك پیغه مبهه (ﷺ) وه لی دی کور ی عوقبه ی نارد بو لای به نی مو صطه له ق تا زه کاتیان لی کۆبکاته وه، که چو و بو ئه وئ، ئه وانیش به ره و لای هاتن، وه لید تر سا و ایزانی هاتون تا له گه لی بجهنگن، بۆیه گه رایه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و وای گه یاند که ئه وان ئاماده نه بون زه کات بدهن و هاتون تا له گه لی بجهنگن، پیغه مبهه (ﷺ) بر یاری دا سوپا بنیریت بۆیان، (۳) بۆیه خالی دی کور ی وه لی دی نارد و فرمانی پیکرد په له نه کات و ورده کاری بکات، خالی دیش که وته رئ، که گه یشته ئه وئ شه و بوو، هه والگری نارد تا هه وال بزائن، ئه وانیش که هاتنه وه وتیان: خه لکه که وابه سته ی ئیسلامن و بانگیا ن بیسترا وه و نو یژ ده که ن، بو به یانی خالی د چو و بو لایان و بین ی وایه، بۆیه گه رایه وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و هه والی پید ا که ئه وان مو سلما ن و هه لئه گه را و نه ته وه له ئیسلام، ئه وه بو و خوا ی گه وره ئایه تی دا به زان د (یا یأیها الذین ءامنوا إن جاءکم فاسق بنبأ فتنینوا...). (۴)

(۱) سنن أبي داود، الرقم ۲۶۶۹، قال الألبانی حسن صحیح.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴.

(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۸، ص ۲۱۴.

(۴) تفسير ابن كثير، ج ۴، ص ۲۱۱.

له‌ناویردنی بتی ومد

بتی وه د ئه و بته بوو که هی به‌نی که لب بوو و له ده‌ومه‌ته لجه‌ندهل بوو،^(۱) پیغه‌مبه‌ری خوا (ع.ک) له غه‌زای ته‌بوو کدا خالیدی کوری وه‌لیدی نارد تا ئه و بته له‌ناو به‌ریت، به‌لام به‌نوعه‌بدوود هاتنه‌رپی خالید تا نه‌هینن له‌ناوی به‌ریت، خالیدیش له‌گه‌لیان جه‌نگا تا له‌ناوی بردن، دواتر ئه و بته‌ی شکاند و شوینه‌واری نه‌هیششت.^(۲)

هیرشی خالید بو ئوک‌هیدر

پیغه‌مبه‌ر (ع.ک) خالیدی کوری وه‌لیدی نارد بو ئوک‌هیدری کوری عه‌بدولمه‌لیک و وه‌سفی ئه و که‌سه‌ی کرد بو خالید، که خالید گه‌یشته لای قه‌لاکه مانگه‌شه و بوو، خالید به‌ وه‌سفه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ع.ک) کابرای ناسیه‌وه، ئه‌وه‌بوو به‌دیل گیراو براکه‌شی که ناوی حه‌سسان بوو رایکرد، به‌لام کوژرا و کلاوه زیرپۆشه‌که‌شی نیردرا بو لای پیغه‌مبه‌ر (ع.ک)، ئینجا خالید ئوک‌هیدری هینا بو لای پیغه‌مبه‌ری خوا (ع.ک) و ئه‌ویش خوینی حه‌رام کرد و له‌سه‌ر پیدانی سه‌رانه له‌گه‌لی ری‌ککه‌وت، ئینجا ئوک‌هیدر گه‌رایه‌وه بو شوینی خوئی.^(۳)

چوونی خالید بو نه‌جران

پیغه‌مبه‌ر (ع.ک) له‌ سالی ده‌ی کوچیدا خالیدی کوری وه‌لیدی به‌ چوارسه‌د که‌سه‌وه نارد به‌ره‌و نه‌جران و فه‌رمانی کرد پیش ئه‌وه‌ی له‌گه‌لیان بجه‌نگیت سن روژ بانگیان بکات بو ئیسلام، ئه‌گه‌ر رازی بوون ئه‌وا با وه‌ریبگریت و له‌ناویاندا بمینیته‌وه‌و قورئان و سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خویان فیر بکات، ئه‌گه‌ر رازی نه‌بوون ئه‌وه له‌گه‌لیاندا بجه‌نگیت، خالید چوو بو ئه‌وی و وه‌فدی نارد تا له‌ هه‌موو شوینیک بانگه‌واز بکه‌ن بو ئیسلام، خه‌لکه‌که‌ش چوون به‌ ده‌م بانگه‌وازه‌که‌وه‌و خالید له‌ناویاندا مایه‌وه‌و قورئان و سوننه‌تی

(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۲، ص ۱۹۰.

(۲) الأضنام لابن الکلبی، ج ۱، ص ۱۰.

(۳) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۱۸۵.

پینغه مبهری خوای (ﷺ) له ناویاندا بلاو ده کرده وه، ئینجا خالد نامه ی نووسی
 بؤ پینغه مبهر (ﷺ)

(بسم الله الرحمن الرحيم لمحمد النبي رسول الله من خالد بن الوليد السلام عليك يا رسول الله
 ورحمة الله وبركاته، فإني أحمد إليك الله الذي لا إله إلا هو أما بعد يا رسول الله صلى الله عليك بعثتني
 إلى بني الحارث بن كعب وأمرتني إذا أتيتهم ألا أقاتلهم ثلاثة أيام وأن أدعوهم إلى الإسلام فإن أسلموا
 قبلت منهم وعلمتهم معالم الإسلام وكتاب الله وسنة نبيه وإن لم يسلموا قاتلتهم وإني قدمت عليهم
 فدعوتهم إلى الإسلام ثلاثة أيام كما أمرني رسول الله وبعثت فيهم ركبانا قالوا يا بني الحارث أسلموا
 تسلموا فأسلموا ولم يقاتلوا وأنا مقيم بين أظهرهم وأمرهم بما أمرهم الله به وأنهاهم عما نهاهم الله عنه
 وأعلمهم معالم الإسلام وسنة النبي حتى يكتب إلي رسول الله والسلام عليك يا رسول الله ورحمة الله
 وبركاته)

(به ناوی خوای به خشنده ی میهره بان، بؤ موحه ممه دی پینغه مبهری خوا
 له خالیدی کوری وه لیده وه، سه لام و رحمه ت و به ره که تی خوات لی بیت
 ئه ی پینغه مبهری خوا، سوپاسی خوای تاک و ته نه ای بی هاوه ل ده که م،
 پاشان ئه ی پینغه مبهری خوا سه لاتی خوات لی بیت، جه نابت منت نارد
 بؤ لای به نی حارثی کوری که عب و فه رمات پیکردم که چووم بؤ لایان
 تا سی روژ له گه لیان نه جه نگم و بانگیان بکه م بؤ ئیسلام، نه گهر موسلمان
 بوون لیان قبول بکه م و رینماییه کانی ئیسلام و کتیبی خوا و سوننه تی
 پینغه مبهری خویان فیر بکه م، منیش برئ سوارهم نارد بؤ ناویان و ده یانوت
 ئه ی به نی حارث موسلمان بن پاریزراو ده بن، ئه وانیش موسلمان بوون و
 نه جه نگان، منیش له نئیویاندا مامه وه وه فه رمانی خوام پیده گه یانندن و ریگریم
 ده کرد له وه ی خوا ریگری لی کردو وه و رینماییه کانی ئیسلام و کتیبی خوا
 و سوننه تی پینغه مبهری خوام فیر کردن و چاوه رپی وه لامی پینغه مبهری
 خوام، سه لام و رحمه ت و به ره که تی خوات لی بیت ئه ی پینغه مبهری خوا).
 له وه لامدا پینغه مبهری خوا (ﷺ) بؤی نووسی:

(بسم الله الرحمن الرحيم من محمد النبي رسول الله إلى خالد بن الوليد سلام عليك فإني أحمد الله إليك الذي لا إله إلا هو أما بعد فإن كتابك جاءني مع رسلك بخر أن بني الحارث قد أسلموا قبل أن يقاتلوا وأجابوا إلى ما دعوتهم إليه من الإسلام وشهادة أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله وأن قد هداهم الله بهداه فبشرهم وأنذرهم وأقبل وليقبل معك وفدهم والسلام عليك ورحمة الله وبركاته).

(به ناوی خوای به خشندهی میهره بان، له موحه ممه دی پیغه مبه ری خواوه بو خالیدی کوری وه لید، سه لامت لی بیت، سوپاسی خوای تاک و تنهای بی هاو هل ده که م، پاشان، نامه که ت له گهل نیردر او انتدا گه یشته ده ستم و هه والی به نی حارثم پیگه یشته که موسلمان بون پینش شه وهی بجه نگن و هاتون به دهم بانگه وازه که ته وه که بانگت کردن بو ئیسلام و شایه تییان داوه هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاک و تنهای بیهاو هل و موحه ممه دیش بهنده و نیردر اووی خوایه، خوا رینمونی خوی به خشویه پینان، دهی موژده یان پیته و -به دۆزه خ- بیانترسینه و هوشیاریان بکه ره وه و خویشته و ره وه و با له گه لیشتدا وه فدیان بیت، سه لام و رحمت و به ره که تی خوات لی بیت).

خالیدیش هاو دهم به وه فدی به نی حارث هاته وه بو لای پیغه مبه ر(ﷺ).^(۱)
چوونی خالید بو یه مهن

ئه مجار پیغه مبه ر(ﷺ) خالیدی کوری وه لیدی نارد بو یه مهن تا بانگه وازیان بکات بو ئیسلام، به لام ئه وان نه هاتن به دهم بانگه وازه که وه، شه ش مانگ به و جو ره له هه ولدا بوو، ئینجا پیغه مبه ر(ﷺ) علی کوری ئه بوو تالیبی نارد و فه رمانی کرد خالید بگه ریته وه وه هه رچی که له سوپا که ی خالیدیش ویستی بمینیتته وه ئه وه با بمینیتته وه.^(۲)

دیاره پیغه مبه ری خوا(ﷺ) علی نارد بو لای خالید تا پینچ یه کی ده سته که وته کان وه برگریت، وهک له فه رمووده ی سه حیخی بو خاریدا هاتووه و له خواره وه ئاماژه ی پیته ده یین:

^(۱) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۱۹۵.

^(۲) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۱۹۷.

بوره‌یده ده‌لایت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) عه‌لی کورپی ئه‌بوو طالیبی نارد بۆ لای خالی‌دی کورپی وه‌لید تا پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وت دابه‌ش بکات. (۱)

بوره‌یده ده‌لایت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) عه‌لی کورپی ئه‌بوو طالیبی نارد بۆ لای خالی‌دی کورپی وه‌لید تا پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وت دابه‌ش بکات، که به‌یانی بوویه‌وه عه‌لی ئاو له‌سه‌ری ده‌چۆرا، خالی‌د به‌ بوره‌یده‌ی وت ده‌بینیت (عه‌لی) چی ده‌کات یان ده‌بینیت چی کردووه؟ بوره‌یده ده‌لایت: منیش رقم بوو له‌ عه‌لی، کاتیک گه‌رامه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌والم پندا عه‌لی چی کردووه، ئه‌ویش فه‌رمووی: ئه‌ی بوره‌یده ئایا تو رفته له‌ عه‌لی؟ وتم: به‌لێ، فه‌رمووی: رقت لئی نه‌بیت. (۲)

له‌ گێزانه‌وه‌که‌ی ئیمامی بوخاریدا وا هاتووه که بوره‌یده به‌ خالی‌دی وت نابینیت چی کردووه؟ جا که گه‌راینه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وه‌م بۆ باسکرد، ئه‌ویش فه‌رمووی ئه‌ی بوره‌یده ئایا رفته له‌ عه‌لی؟ وتم: به‌لێ، فه‌رمووی: رقت نه‌بیت لئی چونکه له‌ پینج یه‌کدا به‌شی له‌وه زیاتریشی بۆ هه‌یه. (۳)

له‌ گێزانه‌وه‌یه‌کی تر دا هاتووه بوره‌یده ده‌لایت: هینده رقم له‌ عه‌لی بوو که‌سی تر نه‌بوو هینده رقم لئی بیت، ته‌نانه‌ت پیاویک هه‌بوو له‌ مه‌ککه به‌س له‌ به‌رئه‌وه خۆشم ده‌ویست که رقی بوو له‌ عه‌لی، جا له‌ سوپایه‌کدا هاوده‌می ئه‌و پیاوهم کرد به‌س ته‌نها له‌ به‌رئه‌وه‌ی که رقی بوو له‌ عه‌لی، ئه‌وه‌بوو بری ده‌ستکه‌وتمان ده‌ستکه‌وت، ئه‌و که‌سه هه‌والی نارد بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌سیک بنیره تا پینج یه‌که‌که‌ی دابه‌ش بکات، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) عه‌لی نارد، له‌ دیله ئافره‌تیه‌کاندا ئافره‌تیک هه‌بوو که له‌ هه‌موویان جوانتر بوو، عه‌لی

(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب بعث علی بن أبي طالب وخالد بن الوليد إلى اليمن، الرقم ۴۳۰.

(۲) فضائل الصحابة لأحمد بن حنبل، الرقم ۱۱۳۵، معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۱۱۷۵، أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۶۴.

(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب بعث علی بن أبي طالب وخالد بن الوليد إلى اليمن، الرقم ۴۳۰.

ئەوھى لە پىنج يەكەكە دانا و دابەشى كرد، دواتر ھاتەدەر و سەرى ئاوى لىدەچۆرا، وتمان: ئەى ئەبولھەسەن ئەوھ چىيە؟ وتى: وھصيفە (ئافرەتەكە) نابىنن كە لە كەنيزەكەكان بوو، من دابەشم كرد و بەر پىنج يەكەكە كەوت، دواتر بوو بە بەشى ئالوبەيتى پىغەمبەر(ﷺ) و دواتر بوو بە بەشى بنەمالەى عەلى و منىش چومە لای، پياوھ سەركرەدەكە نامەى نووسى بۆ پىغەمبەر(ﷺ) و منىش وتم: من وەك نىردراو و پشت راست بنىرە بۆ لای پىغەمبەر(ﷺ)، كە نامەكەم دەخویندەوھو دەموت راستى نووسىوھ، پىغەمبەرىش(ﷺ) دەستى گرتم و نامەكەشى گرتە دەستى و فەرمووى: ئايا رقتە لە عەلى؟ وتم: بەلى، فەرمووى: (دەى رقت لىنى نەبىت، ئەگەرىش خۆشت دەوئىت زياتر خۆشت بوئىت، دە سوئىند بەوھى گىانى موھەممەدى بەدەستە پشكى بنەمالەى عەلى لە پىنج يەكدا باشتر و زياترە لە وھصيفە)، بورەيدە دەلئىت: سوئىند بەخوا دواى ئەو فەرموودەى پىغەمبەر(ﷺ) كەس نەبوو ھىندەى عەلى لام خۆشەويست بىت.^(۱)

جاریك عەبدوپرەھمانى كورپى عەوف ھاتە خزمەتى پىغەمبەر(ﷺ) و سكالای لە خالىد كرد، پىغەمبەرىش(ﷺ) بە خالىدى فەرموو (ئەى خالىد بۆچى ئازارى كەسىك لە بەشداربوانى بەدر دەدەئىت؟ خو ئەگەر ھىندەى ئوھود زىر بىبەخشىت ناگەیتەوھ بە كردهوھى ئەودا)، خالىدىش وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) سەر دەنئىنە سەرم و قسەم لەروودا دەكەن، منىش ناچار دەبم وھلامیان بدەمەوھ، پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووى: (لاتؤذواخالدا فإنه سيف من سيوف الله صبه الله على الكفار)،^(۲) (ئازارى خالىد مەدەن، چونكە ئەو شمشىرىكە لە شمشىرەكانى خوا كە بەرووى بىباوھپراندا ھەلىكردووه).

^(۱) السنن الكبرى للنسائي - كتاب الخصائص - الترغيب في حب علي وذكر دعاء النبي لمن أحبه ودعاءه على من أبغضه، الرقم ۸۴۲۸.

^(۲) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره(ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر تسمية المصطفى(ﷺ) خالد بن الوليد سيف الله ، الرقم ۷۰۹۱، صححه شعيب الأرنؤوط.

خالد دہلیت: جاریک له گهل عه ماری کوری یاسردا دهمه بؤلہ یه کمان بوو، عه ماریش چوو تا لای پیغه مبه ر(ﷺ) سکالام له سهر بکات، منیش هر لینی تووره ده بووم، پیغه مبه ریش(ﷺ) بیده نگ بوو، ئیتر عه ماری دهستی کرد به گریان و وتی: ئەه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) گویت لیتیہ چیم پی دہلیت:؟ پیغه مبه ریش(ﷺ) سهری به ره و رووی من به رز کرده وه و فرمووی: (هه رکه س دژایه تی عه ماری بکات خوا دژایه تی ده کات و هه رکه سیش رقی لیتی بیت خوا رقی لیتی ده بیت)، منیش خیرا ده رچووم و ئیتر له و ساته وه هیچ شتیک هینده ی ئەوه لام خو شه ویست نه بوو که عه ماری رازی بکه م، خیرا خو م گه یاند به عه ماری و رازیم کرد.^(۱)

روژیک خالد له خزمهت پیغه مبه ری خوا دا(ﷺ) بوو، عه لی کوری ئەبوو تالیب بریک ده سته که وتی له یه مه نه وه نارد بوو، پیغه مبه ر(ﷺ) دابه شی کرد له نیوان چوار که سدا، ئینجا کابرایه ک له وئی بوو وتی: ئیمه له و که سانه شیاو تر بووین وه ری بگرین، ئەم قسه یه گه یشته وه به پیغه مبه ر(ﷺ) و فرمووی: (ئایا لیم دلنیانین له کاتیکدا من ئەمینی ئەوهم که له ئاسمانه، به یانی و ئیواره هه والی ئاسمانم بۆ دینی)، کابرایه ک له وئی بوو هه ستا و وتی: ئەه ی پیغه مبه ر(ﷺ) له خوا بترسه، ئەویش فرمووی: (ویلک، اولست احق اهل الأرض أن یتقی الله)، (قور به سهر، مه گهر من شیاو ترین که سی سهر زه وی نیم بۆ ئەوه ی له خوا بترسم)، ئینجا کابرا پشتی هه لکرد و چوو، خالدی کوری وه لید وتی: ئەه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) با بده م له گه ردنی، پیغه مبه ر(ﷺ) فرمووی: (نا، له وانیه نویتز بکات)، خالد وتی: جا چهند که س هه یه نویتز ده کات و ئەوه ی به زمانی دہلیت له دلیدا نیه، پیغه مبه ر(ﷺ) فرمووی: (ئی لم أومر أن أنقب عن قلوب الناس ولا أشق بطونهم)، (من فرمانم پی نه کراوه پشکنین

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حدیث خالد بن الولید (ﷺ)، الرقم ۱۷۰۸۹، السنن الكبرى للنسائي - كتاب المناقب - عمار بن ياسر (ﷺ)، الرقم ۸۲۱۱ صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح الجامع الصغير وزيادته.

بکہم بؤ ناو دلی خه لک و سکيان هه لدرم)، پاشان فهرمووی: (انه بخرج من ضئى هذا قوم يتلون كتاب الله رطبا، لا يجاوز حناجرهم، يرقون من الدين كما يرق السهم من الرمية)،^(۱) له پشت و وهچهی ئەم کابرایه وه خه لکانی دین که زور به جوانی و ئاسانی قورئان ده خویننه وه، به لام له قورگیان تیهه ناکات، وهک چۆن تیر له کهوان ده رده چیت ئاوا له دین ده رده چن).

له سه رده می پیغه مبهری خوادا (ﷺ) ماعیزی کوری مالیک هاته خزمه تی پیغه مبهر (ﷺ) و وتی: زینام کردووه و ده بیت پاک بکریمه وه، پیغه مبهر (ﷺ) جوابی کرد، بؤ به یانیش هه ر وا هاته وه و هه مان شتی وته وه، ئینجا پیغه مبهر (ﷺ) ناردی بؤ لای هۆزه که ی تا بزائن ئایا ماعیز هیچ کیشه ی عه قلی نیه؟ وتیان: نا، که جاری سییه م ماعیز هاته وه ره جم کرا، ئینجا ئافره تیکی غامیدی هات و ئه ویش وتی: زینام کردووه و داوا ده که م پاکم بکه یته وه، پیغه مبهر (ﷺ) زور هه ولیدا مه سه له که وه لابنریت، به لام ئافره ته که هه ر ده هاته وه، پیغه مبهر (ﷺ) موله تی دا تا منداله که ی ببیت، دواتر تا شیری ببیدات تا ده که ویته نان خواردن، ئافره ته که هه ر ئه و ته وبه ی له بیر نه کرد و هاته وه تا ره جم بکریت، ئه وه بوو خرایه ناو چال تا ره جم بکریت، خه لکی به رده بارانیان کرد، خالیدی کوری وه لید به ردیکی بؤ وه شانده و دای له سه ری ژنه که و خوینی سه ری ژنه که بهر خالید که وت، خالید قسه ی وت به ژنه که، پیغه مبهر (ﷺ) که ئه وه ی بیست فهرمووی: (له سه رخو خالید، سویند به وه ی گیانی منی به ده سه ته ئه و ئافره ته ته وبه یه کی کردووه ئه گه ر ئه و که سه ی ده یه ک وهک باج وه رده گریتوه رگر ئه و ته وبه ی بکر دایه لیخوشبوونی بؤ ده بوو).^(۲)

خالید جگه له وه ی موجهید و سه رکرده یه کی خزمه ت پیغه مبهر (ﷺ) بوو، هاوکات نووسه ری خزمه ت پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوو و نامه ی ده نووسی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب بعث علی بن أبی طالب و خالد بن الولید إلى الیمن، الرقم ۴۳۵۱.

^(۲) صحیح مسلم - کتاب الحدود - باب من اعترف علی نفسه بالزنی، الرقم ۱۶۹۵.

بو پیغه مبه‌ر (ﷺ) و له کۆتایی نامه‌که‌دا ده‌ینووسی (خالیدی کوری وه‌لید به
 فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئە‌مه‌ی نووسی‌ه‌وه).^(۱)
 خالید ئە‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی ئە‌بوویه‌کردا

پاش ته‌واو بوون له ئە‌رکی سوپاکه‌ی ئوسامه‌ی کوری زه‌ید، ئە‌وکات
 ئە‌بوویه‌کری صدیق یانزه‌ لیوای بو جه‌نگی هه‌لگه‌راوه‌کان پیکه‌یتا، ئینجا
 لیوایه‌کی تایبه‌ت کرد به‌ خالیدی کوری وه‌لید و رایسپارد بچیت به‌ره‌و لای
 طوله‌یحه‌ی کوری خوه‌یلید، ئە‌گه‌ریش له‌و ئە‌رکه‌ی لیبویه‌وه ئینجا بپروات
 به‌ره‌و لای مالیک‌ی کوری نوه‌یره.^(۲)

ئە‌بوویه‌کر کاتیک خالیدی کرده‌ به‌رپرسی ئە‌و لیوایه‌ به‌ خه‌لکه‌که‌ی وت
 من بیستوومه‌ له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (نعم عبدالله وأخو العشرة
 خالد بن الوليد سيف من سيف الله سله الله على الكفار والمنافقين)، خالید به‌نده‌یه‌کی
 چاکی خوا و پیاوماقوولیک‌ی ناو هۆزه، شمشیزیکه‌ له‌ شمشیره‌کانی خوا
 که‌ هه‌لگیردوو به‌رووی بیئاوه‌پان و دووروواندا، ئینجا خالید که‌وته‌پری
 و ئە‌بوویه‌کر مالئاوایی لیک‌کرد و به‌لینی پێدا له‌ ناوچه‌ی خه‌یبه‌ر له‌گه‌ل
 سه‌رکرده‌کانی تر پێده‌گاته‌وه، ئە‌م پلانه‌ش بو ئە‌وه‌بوو دوژمن بترسیت.^(۳)
 ئە‌ناویردنی فیتنه‌ی طوله‌یحه‌ی ئە‌سه‌دی

خالید به‌ سوپاکه‌یه‌وه چوو به‌ره‌و لای طوله‌یحه‌ که‌ خه‌لک‌یک‌ی زۆری له‌
 ده‌وری خۆی کۆکردبوویه‌وه.^(۴)

خالید که‌ نزیک بوویه‌وه له‌ یه‌نی طه‌یی، عه‌ددی کوری حاته‌م هات
 بو لای و و تی سنی رۆژ مؤله‌تم بده، چونکه‌ ئە‌و خه‌لکه‌ ده‌ترسن ئە‌گه‌ر
 شوین تو بکه‌ون طوله‌یحه‌ نێردراوه‌که‌یان بکوژیت، خالیدیش مؤله‌تی دا،
 سنی رۆژه‌که‌ ته‌واو بوو، ئینجا عه‌ددی به‌ پینج سه‌د جه‌نگاوه‌ره‌وه هاته

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۳۴۴.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۳۱۵.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۳۱۷.

^(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۶، ص ۳۱۷.

لای خالید، دواتر خالید چوو به ره و لای به نی جدیدله، ئه ویش وتی: ئه ی خالید چهند رۆژیک مۆله تم بده به لکو خوا ئه مانیش وه ک طه یی رزگار بکات، موسلمانه کانی ئه ویش دایانه پال سوپاکه ی خالید که نزیکه ی هه زار سواره یان هه بوو، ئینجا له ویه و خالید چوو تا گه یشته ناوچه ی به ئجه ئو سه لما و له وئ سوپاکه ی ریکخست و له وئ له ناوچه یه ک که پنی ده وتریت بزاخه له گه ل طوله یحه دا پینگه یشت،^(۱) جه نگ له نیوانیاندا روویدا، له کاتی جه نگه که دا طوله یحه وایگه یانده بوو که جوهره ئیل دیت بۆ لای و په یامی بۆ دینیت، عویه ینه ساتیک له جه نگه که دا بوو و ساتیکیش ده چوو یه وه بۆ لای طوله یحه و ده یوت جوهره ئیل هات بۆ لات؟ دواتر که زانی راست ناکات پاشه کشه ی کرد به سوپاکه ی، ئیتر سوپاکه ی طوله یحه که وتنه په رت بوون، طوله یحه ش خیرا ژنه که ی خۆی سوار کرد و رایکرد و به سوپاکه ی وت کامتان ده توانن خۆتان و ژنتان رزگار بکن، به وه سوپای طوله یحه شکا، ئینجا هۆزه کانی لای طوله یحه خۆیان دا به ده سته وه و وتیان: ده گه رپینه وه ناو ئیسلام و رازین به هه موو حوکمیکی ئیسلام، خالیدیش نامه ی نووسی بۆ ئه بووبه ک و هه واله که ی پیدا، ئه بووبه کریش وه لامی دایه وه وه فه رمانی پیکرد له خواترسی له کرداره کانیذا زیاتر بکات و فه رمانیشی پیکرد کامیان پیشتر کوشتاری موسلمانانی کردوووه تۆله ی لئ بکاته وه وه هه رکه سیش سنووری خوای به زاندوووه به و جوهره ی خالید خۆی به به رژه وه ندی بزانتت بریار بدات به کوشتن یان مانه وه یان، خالیدیش ماوه ی مانگیک له وئ مایه وه و کیشه کانی ئه وینی چاره سه ر ده کرد چ له گیزانه وه ی مافی ستم لیکراوان و چ له سزادانی تاوانباران، ته نانه ت ئه وه ی موسلمانانی سووتانده بوو خالید سووتانده وه، ئه وه ی له شاخه وه موسلمانانی ده خسته خواره وه خالید وای پیکرده وه.^(۲)

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٣١٧.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٣١٨ - ٣١٩.

له ناو بردنی مالیکی کوری نومیره

پاش ئه وه خالید چوو به ره و لای مالیکی کوری نوهیره، چونکه مالیکی کوری نوهیره پاش وه فاتمی پیغه مبه ر(ﷺ) له ئیسلام هه لگه رابوو یه وه، ئه وه بوو کاتیک خالید چوو بۆ ئه وی قسه ی له گه لدا کرد.

ئیترا لیره وه راجاییه کان په یدا ده بن سه بارهت به هه لویستی مالیک: مالیک به خالیدی وت سه بارهت به نویترا ئاماده م نویترا بکه م، به لام سه بارهت به زه کات ئاماده نیم زه کات بده م.^(۱)

ئه مه هه لویستی پیشووتریشی بوو، ئه وه بوو کاتیک هۆزه که ی زه کاتیان کۆکرده وه تا بینیرن، مالیکی کوری نوهیره ری نه دا و هه ر له ناو خۆیاندا دابه شی کرد.^(۲)

مالیکی کوری نوهیره په یوه ندی به سه جاحی ژنه شاعیره وه هه بوو که بانگه وازی پیغه مبه رایه تی کردبوو و بریاری دابوو به شویتکه وته کانیه وه هیرش بیاته سه ر مه دینه، مالیکیش چوو به ده م بانگه وازه که ی سه جاحه وه، به لام کاتیک سه جاح په یوه ندی کرد به موسه یله مه ی درۆزنه وه ئیترا مالیک په شیمان بوویه وه و چوو بۆ ناوچه یه ک که پینی ده و ترا بطاح، خالیدیش بریاری دا بچیت بۆ ئه وی، به لام سوپای پشتیوانان که له گه ل خالید بوون وتیان: ئیمه نایه ین و ته نها ئه وه ده که ین که ئه بوو به کر فه رمانی پیتاوین، خالیدیش له وه لامدا وتی: ئه م کاره هه ر ده بیته بکریت و ده رفه تیکه ده بیته به هه ند وه ربگیریت، ئیتشاش هه یچ نامه یه کم له و باره وه بۆ نه هاتوو، من ئه میرم و فه رمانه کانم به ده سته، به لام ناچاریشان ناکه م بین له گه لم، وا من ده چم به ره و بطاح، ماوه ی دوو رۆژ ری بری، ئینجا پشتیوانان رایان له سه ر ئه وه کۆک بوو که ده بیته له گه ل خالید بچین چونکه ئه وه ئه میره، خیرا نیتراویان نارد تا به خالید بلت چاوه رپیان بکات تا خۆیان ده گه یه ننه وه

^(۱) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۳، ص ۳۳.

^(۲) شرح النووي علی صحیح مسلم، ج ۱، ص ۲۰۳.

پیتی، ئەو ەبوو خۆیان گەیان دەو ە بە خالید.^(۱)

خالید کە گەیشتە ئەو ئبری کەسی نارد تا خەلکە کە کۆبکە نەو ە، خەلکە کەش کۆبوون ەو ەو گۆپرای ەلی خۆیان بۆ نواند و ئامادە بوون زەکاتیش بدەن، تەن ەا مالیک کوری نو ەیر ە نەبیت کە کەناری گرتبوو و خۆی یە کلا نە کردبوو یەو ەو نەیدەزانی چی بکات، ئەو ەبوو خۆی و ەاو ەلەکانی بە دیل گیران، ئەبوو قەتادە ی ئەنصاری دەلایت: من شا یە تیم دەدا کە نوێژیان دە کرد، کەسانیک ی تر ە ەبوون شا یە تییان دەدا کە نە بانگیان دەدا و نە نوێژیان دە کرد، شەو ەیک لە شەو ەکان کە سەرمایەکی زۆر بوو ەاو ارکەرە کە ی خالید ەاواری کرد دیلە کانتان گەرم بکە نەو ە، کەچی پاسەوانەکان وایانزانی مەبەستی ئەو یە دیلەکان بکوژن، بۆ یە کەوتنە کوشتنی دیلەکان، ضییراری کوری ئەوزیش مالیک کوری نو ەیر ە ی کوشت، ەاو ارکەرە کە کە ەاواری کوشتنەکانی بیست خیرا ەاتە دەر ەو ە، کەچی بینی تازە کار لە کار ترازاو ە.^(۲) رایەکی تر دەلایت: بەلکو ەۆکاری کۆژرانە کە ی مالیک ئەو ەبوو کە خالید مالیک ی بانگ کرد و پیتی و ت تۆ پیشتر شوین سەجاح کەوتیت و ئامادە نەبوویت زەکات بدەیت، ئینجا خالید و تی: مەگەر نازانیت نوێژ و زەکات پیکەو ە باس کراون؟ مالیکیش و تی: ەاو ەلەکە ی تۆ وای و توو ە، خالید و تی: مەگەر ئەو ە بەس ەاو ەلی ئیمە یە و ە ی تۆ نی ە؟ ئە ی ضییرار بدە لە گەردنی، ئەویش دای لە گەردنی.

گۆرانی ەو یەکی تر و ەاتوو ە کە خالید ئەبو قەتادەو دەستە یەکی تری نارد، کە گەیشتنە لای مالیک و تی: ئیو ە کین و تیان: موسلمانانین، مالیکیش و تی: منیش بەندە ی موسلمان ی خوام، ئەبوو قەتادە و تی: دە ی چە کە کانتان دابننن، ئەوانیش چە کە کانیان دانان و بەستران ەو ەو بران بۆ لای خالید، لەو ئبری ئەبوو قەتادە و تی: ئەمانە موسلمانن و پەنا دراون، بەلام ئەندامانی تری دەستە کە

(۱) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۶، ص ۳۲۰ - ۳۲۲.

(۲) البداية و النهایة لابن کثیر، ج ۶، ص ۳۲۲.

وتیان: به لکو هیچ په نایه کمان نه داون و به زوره ملی هیتراون، بویه خالد
 فه رمانی کرد به کوشتیان.^(۱)

قه تاده به کوشتاره که ی خالد نارازی بوو و له و باره وه مشتومړی له گه ل
 کرد و گه رایه وه بؤ لای ئه بووبه کر و سکا لای له خالد کرد، هه روه ها ئه وانه ی
 بؤ عومه ریش باس کرد،^(۲) عومه ریش چوو ئه بووبه کری دواند و وتی: خالد
 لابه ره چونکه شمشیره که ی خوین ریژی زیاده ده کات، ئه بووبه کر وتی:
 شمشیرئ که خوا هه لیکردووه به رووی بیباوه راندا نایخه مه وه کالان، ئینجا
 براکه ی مالیکیش هاته لای ئه بووبه کر و سکا لای خالی دی کرد، عومه ریش
 پالپشتی ده کرد، ئه بووبه کریش خوین بایه که ی مالیک ی دا به براکه ی.^(۳)

کاتی که عومه ر لای ئه بووبه کر دژی خالد قسه ی کرد ئه بووبه کر وا
 وه لامی دایه وه: له سه رخؤ به ئه ی عومه ر، خالد ئیجتیه ادیک ی کردووه و
 هه له ی تیدا کردووه، ده ی زمانت بگروه له خالد، چونکه من شمشیرئیک
 داناگرم که خوا به رووی بیباوه راندا هه لیکردووه.^(۴)

سه باره ت به کوژرانی مالیک ئه م چهنه خاله ده خه ی نه پروو:

یه که م: راجیایی هه یه ئایا مالیک به بیباوه ری کوژراوه یان به موسلمان ی،
 به لام ئه گه ر ته ماشا بکه ین له هه موو گپړانه وه کاندا ئه وه چه سپاوه که
 مالیک ئاماده یی ئه وه ی نه بووه زه کات بدات، جا ئه گه ر گپړانه وه ی یه که م
 بیت که شه و له گه ل دیله کانی تر کوژرابیت ئه وه به هه مان چه شنی
 هه له که ی پیشووتری (صبأنا، صبأنا) بووه و وه که له گپړانه وه که دا هاتووه
 خالد مه به سستی نه بووه بیکوژیت، ئه گه ریش به گپړانه وه ی دووه م بیت که
 تیایدا مالیک له به رده م خالی ددا حاشای کردووه له واجب بوونی زه کات،
 ئه وه ده زانین ئه بووبه کر له به ر نه دانی زه کات فه توای جهاد و کوشتی

^(۱) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۳، ص ۳۷.

^(۲) الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۲۱۷.

^(۳) البدایة والنہایة لابن کثیر، ج ۶، ص ۳۲۲.

^(۴) ابن الأثیر: الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۲۱۳.

ئەوانەى دا كە ئامادەى زەكات دان نىن.

دووم: لەوانەى رارايى زۆرى مالىك واىكردىت بارەكە ئالۆز بكات، سەرەتا چوونى بۆ لای سەجاح، دواتر دەستبەردار بوونى لە سەجاح و گەرانەو بەرەو ئىسلام، دواتر بەرگرتن لە ھۆزەكەى تا زەكات نەدەن، ھەر ھەوا دواتر ھەلۆىستىكى واى بوو كە موسلمانانى دوو لەت كردوو، دەستەىك بە موسلمانان داناو ھەك ئەبووقەتادە، دەستەىكەىش بە شىاوى كوشتيان داناو ھەك خالىد، لەسەر ئەو دوو بىر بارە جىاوازەش ھوكمى دوو گەورە ھاوھلى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەرى جىاواز دەبىت، ھومەر خالىد بە ھەلەو تاوانبار دەزانىت لەو كوشتنەدا و پىنى واىە ئىتر دەبىت خالىد پۆستەكەى لى بسەنرىتەو، ئەبووبەكرىش لەوپەرى قەناعەتدا بە ئىجتىھادىكى ھەلەى خالىدى دەزانىت و ئامادە نىە خالىد لابەرىت و خوین باىبەكەى مالىك دەدات، ئەم ھەلۆىستەى ئەبووبەكرىش راستر بوو، چونكە پىغەمبەر (ﷺ) پىشتر لە بارىكى لەو چەشنەدا ھەمان ھەلۆىستى ئەبووبەكرى ھەبوو، ئەبووبەكرىش پىشەنگى كرد بە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ)، ئەو ھەبوو كاتىك خالىد لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) بە ئىجتىھادىكى ھەلە خەلكانىكى كوشت، پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى لە بەرپر سىارىتتەكان لانەبرد، ھاوكات خوین باىى كوژراوہكانى دا.

سىيەم: سەبارەت بە ھەلۆىستى ئەبوو قەتادەى ئەنصارى پىدەچىت رارايبەكەى مالىك واى لە ھەلۆىستى كردىت، چونكە مالىكى كۆرى نوەىرە دواى دەستبەردار بوونى لە سەجاح رارا كەوتبوو، لەلایەكەوہ دەوىست بەرنگارى سوپاى موسلمانان نەبىتەو، لەلایەكەشەوہ ئامادە نەبوو زەكات بدات، پىدەچىت لە دواندى ئەبووقەتادەدا جۆرىك لە بروابوونى بە زەكات دەربىبىت و لای خالىدىش ھەلۆىستى بروانەبوونى ھەبووبىت. بەھەر حال ھەلۆىستەكەى خالىد خۆى لە دوو ئەگەردا دەبىنئەوہ:

یان به ئیجتیهادیکی هه له مالیکی کورپی نوهیره ی کوشتووه.
یان به حهق پهیره ی بریاری خهلیفه ی کردووه بۆ کوشتنی ئهوانه ی
حاشا له زهکات دهکهن.

به لام به ههلوئیستی ئه بووقه تاده و عومه ر و ئه بووبه کردا ده رده که ویت
ئه گه ری زیاتر ئه وه بووه که خالیدی کورپی وه لید به ئیجتیهادیکی هه له
مالیکی کورپی نوهیره ی کوشتووه، حوکمی ئه بووبه کر و عومه ریش له
باره ی خالیده وه جیاواز بوو و حوکمه که ی ئه بووبه کریش دروستتر بوو
چونکه پیشهنگی کردن بوو به ههلوئیستیکی پیغه مبه ر (ﷺ) له هه مان چه شنی
رووداودا.

هه روه ها به لگه یه کی تر ئه وه یه که کاتیک عومه ر لای ئه بووبه کر دژی خالد
قسه ی کرد ئه بووبه کر وا وه لامی دایه وه: له سه رخۆ به ئه ی عومه ر، خالد
ئیجتیهادیکی کردووه وه هه له ی تیدا کردووه، ده ی زمانت بگروه وه له خالد،
چونکه من شمشیریک داناگرم که خوا به روه ی بیباوه راندا هه لیکردووه.^(۱)
هاوسه رگیری خالد و ژنه که ی مالیکی کورپی نومیره

ئهم بابه ته له میژوودا بووه ته تانه یه ک بۆ خالیدی کورپی وه لید، کاتیک
خالد مالیکی کورپی نوهیره ی کوشت دواتر له گه ل ژنه که یدا هاوسه رگیری
کرد، جا دهسته یه ک به چه ند به لگه یه ک ئه وه به ره وا ده زانن، دهسته یه کیش
به ناره وای ده زانن و ده لین خالد له به ر ژنه که ی مالیکی کوشتووه.^(۲)
به پیتی گیرانه وه یه ک هاتووه خالد پاش کوشتنی مالیک وه ستا تا
ژنه که ی ماوه ی پاکبونه وه ی ته واو بوو، به لام ئه بووبه کر سه باره ت به
هاوسه رگیریه که ی لینی تووره بوو.^(۳)

کاتیک مه سه له که لای ئه بووبه کر و عومه ر قسه ی زۆری لیکرا، ئه بووبه کر

(۱) الکامل فی التاریخ، ج ۲، ص ۲۱۷.

(۲) البدء و التاریخ، ج ۵، ص ۱۵۹.

(۳) تاریخ الطبری، ج ۲، ص ۲۷۳.

فهرمانی کرد خالد بینه‌وه مه‌دینه، که خالد هاته‌وه عومەر پینی وت به ناحه‌ق موسلمانیکت کوشتووه و ژنه‌که‌یشت بردووه، ده‌بیت سزا بدرییت، کاتیک خالد چوو بۆ لای ئەبووبه‌کر و دواندی، خالد به‌لگه‌ی هینایه‌وه بۆ کاره‌که‌ی و توانی قه‌ناعه‌ت بکات به ئەبووبه‌کر، ئەبووبه‌کر به‌لگه‌کانی خالدی په‌سه‌ند کرد و خوین بایی مالیکی دا و وازی هینا له خالد و له پۆسته‌که‌یدا هیشتی‌وه.^(۱)

به‌هه‌رحال به‌پینی ده‌قه میژووویه‌کان مه‌سه‌له‌ی کوشتنی مالیک هیچ په‌یوه‌ندی‌کی نه‌بووه به ژنه‌که‌یه‌وه، به‌لکو هاوسه‌رگیری دوا‌ی ئەوه قسه‌ی له‌سه‌ره که ئایا ره‌وا بووه یان نا، ئەمه‌ش ناره‌زایی عومەر و ئەبووبه‌کریشی له‌سه‌ر بووه.

جهنگی یه‌مامه

ئینجا خالدی کوپری وه‌لید دوا‌ی ئەوه‌ی له‌لایه‌ن خه‌لیفه‌وه پۆزشی قبول کرا، به‌ فهرمانی خه‌لیفه ئەبووبه‌کر صدیق چوو تا فیتنه‌ی موسه‌یله‌مه‌ی درۆزن له‌ناوبه‌ریت^(۲) که بانگه‌شه‌ی پینغه‌مبه‌رایه‌تی ده‌کرد و خه‌لکیکی زۆری له‌خشته بردبوو.

خه‌لیفه سوپایه‌کی زۆری له‌ پشتیوانان و کوچه‌ران و که‌سانی هۆزه‌کان نارد بۆ لای خالد تا بچنه ناو سوپاکه‌ی، کاتیک ئەوانه‌ گه‌یشتنه لای خالد ئیتر به‌ره‌و یه‌مامه چوو.^(۳)

جهنگ له‌نیوان هه‌ردوولادا روویدا و سه‌ره‌تا سوپای موسه‌یله‌مه به‌هینز بوون و گه‌یشتنه لای چادره‌که‌ی خالد و ویستیان ژنه‌که‌ی بکوژن، به‌لام مه‌جاعة که له‌وئ بوو نه‌یهیشت.^(۴)

له‌ جهنگی دژ به‌ موسه‌یله‌مه‌دا خالد سوپایه‌کی پنی بوو که نزیکه‌ی سیانزه

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٢٢٣.

^(۲) الكامل في التاريخ، ج ٢، ص ٢١٩.

^(۳) الكامل في التاريخ، ج ٢، ص ٢١٩.

^(۴) الكامل في التاريخ، ج ٢، ص ٢٢١.

هزاریک ده بوو، به لام له کاتی جهنگه که دا زوریک له عه ره به خیله کیه تازه موسلمان بووه کان رایانکرد، بویه کوچهران و پشتیوانان له و ترسنوکیه یی ئه وانه بیزار بوون و وتیان: ئه ی خالیدی کورپی وه لید تکایه ئه وانه مان له کوئل بکه ره وه، خالیدیش سوپای کوچهران و پشتیوانانی جیا کرده وه که نزیکه ی دووه هزار و پینج سهد که سیک ده بوون، ئیتر کوچهران و پشتیوانان پیکه وه و جیا له عه ره به کانی تر هه لیانکوتایه سهر دوژمن، هاواریان ده کرد ئه ی هاوه لانی سوورته ی به قهره وا ئه مرۆ جادووه که پووجه ل کرایه وه، ئه وه بوو سهرکه وتن به سهر دوژمندا و له ناوچه یه کدا په نگیان پی خواردن، ئه و باخچه و شوینه ناوی نرا باخچه ی مهرگ، له وئی سوپای موسه یله مه گردبوونه وه،^(۱) به رائی کورپی مالیک وتی: ئه ی موسلمانان من به رزیکه نه وه تا بچم بویان، ئه وه بوو به رزیان کرده وه و به سهر دیواره که دا سهرکه وت و که وته جهنگ دژ به دوژمنان تا ده رگا که ی کرده وه و رینی کرده وه موسلمانان توانیان بچنه ناوه وه و سهرکه ون و دوا جاریش موسه یله مه کوژرا.^(۲)

خالیدی کورپی وه لید له جهنگی یه مامه دا به به رائی کورپی مالیکی وت هه سته، ئه ویش هه ستاو به سواره که یه وه راپه ری و وتی: ئه ی خه لکی مه دینه ئه مرۆ به س خوای گه وره و به هه شتتان بو هه یه و به ته ما مه بن بگه رینه وه بو شاره که تان، هه لمه تی برد و خه لکیش که وتنه شوینی و دایان به سهر خه لکی یه مامه دا و سهرکه وتن.^(۳)

به مجوره خالید و هیزی موسلمانان له کوچهران و پشتیوانان و ده سته یه کی راستی سهربازانی تر توانیان فیتنه ی موسه یله مه ی دروژن له ناو به رن.

(۱) البداية والنهاية، ج ۶، ص ۲۶۷-۲۶۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۲۸۱-۲۸۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۲۸۱.

خالد له فتوحاتی عیراقدا

پاش ئه وهی خالیدی کوری وهلید له جهنگی به مامه لیئوویه وه، ئه بووبه کر
 فه رمانی بو نارد تا به رهو عیراق بچیت و خه لکی بانگ بکات بو ئیسلام،
 ئه گهر رازی بوون باشه، ئه گهرنا سه رانه یان لی وه ربگریت، ئه گهر به وهش
 رازی نه بوون ئه وه له گه لیان بجهنگیت، فه رمانیشی پیکرد کهس به زور
 نه بات بو ئه و جهنگه و پشتیش نه به ستیت به هه لگه راوه کان با موسلمانیش
 بووبنه وه، ئینجا له ولاشه وه خه لیفه که وته پیکهینانی سوپا بو یارمه تیدانی
 خالد.^(۱)

خالد له چوونی بو عیراق سوپاکه ی کرد به سی به شه وه تا به
 سی ریگه ی جیاوازا بچن، موئه ننا پیش خوی چو بوو، عه ددی کوری
 حاته م و عاصمی کوری عه مریش له لایه کی تره وه، خالیدی ش خوی
 له کۆتای سوپاکه وه که وته ری و واده یه کی دانا تا له یه ک شویندا
 کۆبینه وه.^(۲)

له سالی دوانزه ی کۆچیدا خالد که وته ری و دای به لای چهند گوندیکدا
 و سه ره تا جهنگ له نیوانیاندا رویدا، به لام دواتر ریکه وتن سه رانه بدهن
 و خالیدی ش نامه یه کی په نادانی نووسی بۆیان، ئینجا له وێوه خالد چوویه
 ناوچه ی حیره و به رپرسی ئه وی و خه لکه که ی بانگه یشت کرد بو ئیسلام و
 سی پیشنیازی موسلمان بوون یان سه رانه یان جهنگی خسته پروو بۆیان،
 قوبه یسه ی به رپرسی ئه وی سه رانه ی هه لبژارد، دواتر خالد نامه ی نووسی
 بو کاربه ده ستانی کیسرای فارس له مه دائین، تیایدا پیی راگه یانندن هه رکهس
 موسلمان بیت ئه رک و مافی ئیمه ی هه یه، ئه گهرنا به ره ورووی جهنگ
 ده بینه وه.^(۳)

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٣٤٢.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٣٤٤.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٦، ص ٣٤٣.

خالیڊ له فتوحاتی شامدا

خالیڊ به‌رده‌وام له عیراقدا پیشره‌وی ده‌کرد و سه‌رقالی فتوحات بوو،^(۱) تا ئه‌وه‌ی باری موسلمانان له به‌ره‌ی شامه‌وه سه‌خت بوو و داوای یارمه‌تییان له خه‌لیفه کرد، بویه خه‌لیفه نامه‌ی نارد بۆ خالیڊ و فه‌رمانی پیکرد بۆ یارمه‌تیدانی موجهیدان بچیت بۆ شام، خالیڊیش موئه‌ننای له شوین خۆی دانا تا به‌رپرسیاریتی عیراق وه‌ربگریت و خۆی به‌ نۆ هه‌زار و پینج سه‌د سه‌ربازه‌وه به‌ره‌و شام به‌ریکه‌وت، رینیشاند هه‌که‌شی رافیعی کورپی عومه‌یره بوو، ریه‌کی زۆر سه‌خت و وشکه‌لانی پی گرت به‌ر که که‌سی پیایدا تینه‌ده‌په‌ری، ئه‌مه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی ریگه‌که‌ زۆر کورت بیته‌وه‌و زوو بگه‌نه ئه‌وئ، هینده ناره‌حه‌ت بوون که وشتره‌کانیان سه‌رده‌ب‌رین تا ئاوی هه‌لگیراوی بۆ خواردنه‌وه‌و گوشته‌که‌ی بۆ خواردن به‌کاربیتن، به‌لام توانییان به‌ پینج رۆژ بگه‌نه ئه‌وئ، به‌ ریکه‌وتن ناوچه‌ی ته‌دموری گرت و به‌ فتوحات ناوچه‌ی غه‌سسانی گرت و پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وته‌کانی ناره‌ده‌وه بۆ مه‌دینه، دواتر خالیڊ و ئه‌بووعوبه‌یده‌و چهند که‌سیکی تریش چوون بۆ لای عه‌مری کورپی عاص و له‌گه‌ل رۆمه‌کاندا جه‌نگی ئه‌جناده‌یینان ئه‌نجامدا، ئه‌مه‌ش له بیست و هه‌شتی جومادیلئوولای سیانزه‌ی کۆچیدا بوو و ژماره‌یه‌کی زۆری هاوه‌لان شه‌هید بوون و دواچاریش رۆمه‌کان شکان، ئینجا جه‌نگی یه‌رمووک روویدا و تیایدا موسلمانان سه‌رکه‌وتن، خالیڊ له به‌ره‌ی شامدا به‌رده‌وام له جیهادی ریی خوادا بوو تا کاتی ئه‌بووبه‌کری صدیق وه‌فاتی کرد، خالیڊ ئه‌و هه‌واله‌ی له موسلمانان شارده‌وه چونکه له کاتی جه‌نگدا بوون به‌رامبه‌ر به‌ رۆمه‌کان، دواتر خالیڊ به‌ره‌و دیمه‌شق و داوای ئه‌وه‌ش به‌ره‌و حیمص چوو.^(۲)

^(۱) لیره‌دا کورتبیره‌کمان گرتووه‌ته‌به‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر ورده‌کاری فتوحاته‌کانی شوین به‌ شوینی ناو عیراق و شامیش باس بکه‌ین زۆر زۆر ده‌خایه‌نیت، بویه ئه‌وه‌ی زانیاری وردی له‌و باره‌وه بویت ده‌توانیت بگه‌ریته‌وه بۆ سه‌رچاوه‌کان یان ئه‌و وه‌رگیرانه کوردیانه‌ی که هه‌ن.

^(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۷، ص ۶-۲۰.

خالید له سەردەمی عومەری کورپی خەططابدا

کاتیک عومەری کورپی خەططاب بوو بە خەلیفە، خالیدی کورپی وەلیدی له پۆستەکە ی لابرەد و بە نامە یەک ئەو هی نارد بۆ ئەبوو عوبەیدە، خالیدیش له وەلامدا وتی: گوێزایە لێ فەرمانی ئەمیری باوەردارانم،^(١) پاش ئەو هوش له ژیر فەرمانی ئەبوو عوبەیدەدا مایە وەو بەردەوام جیهادی دەکرد، وەک له فەتھی دیمەشقدا بەشداری کرد و ئەبوو عوبەیدەش بەرپرس بوو.^(٢)

کاتیک ئەبوو عوبەیدە ئەو نامە ی پێگەیشت که خالید له پۆستەکە ی که نار بخریت خۆی ئامادە ئەبوو بیلێت بە خالید، بۆیە که سێکی تر ئەو هی گە یاند بە خالید، خالید چوو بۆ لای ئەبوو عوبەیدە و وتی: رەحمەتی خوات لێ بیت بۆچی خۆت پێت نە وتم؟ ئەویش وتی: حەزم نە کرد هەوالی ناخۆشت پێبەدم.^(٣)

کاتیک ئەبوو عوبەیدە ئەمیر بوو له پیاویک توورە بوو و ئازاریکی دا، خالیدیش وتی: وا مە که، پێی و ترا که ئەمیرت توورە کردوو، بۆیە چوو بۆ لای ئەبوو عوبەیدە و وتی: من مە بە ستم ئەو نە بوو تۆ توورە بکەم، بە لام بیستوو مە له پێغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو: (إن أشد الناس عذاباً يوم القيامة أشد الناس عذاباً للناس في الدنيا)،^(٤) (سەختترین سزای رۆژی دوا یی بۆ ئەو که سەنە یە که له دنیا دا سەختترین سزای خە لکیان داو).
لابردنی خالیدی کورپی وەلید

لێرە دا تە مومژ یە ک دروست کراو ه سە بارە ت بە هۆ کاری لابردنی خالیدی کورپی وەلید له لایە ن عومەری کورپی خە تتابە و ه، جا هە یانە هۆ کارە کە ی بە کینە یە ک ی سە ر دە می جا هیل ی دادە نین، هە یانە هۆ کارە کە ی دە بە ستنە و ه

(١) البداية والنهاية لابن كثير، ج ٧، ص ١٩.

(٢) تاريخ دمشق، ج ٢٥، ص ٤٧٥.

(٣) سير اعلام النبلاء، ج ١، ص ٢٨٠.

(٤) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث خالد بن الوليد (رضي الله عنه)، الرقم ١٧٠٢٥، قال شعيب الأرنؤوط إسناده ضعيف.

به كوشتنی مالیکی كورپی نوهیره وه، هه شیانه دهیبه سستیته وه به گوپرایه ل نه بوونی خالید بۆ عومه ر، وا له خواره وه گپرانه وه كان ده خهینه پروو:
کاتیک عومه ر و خالید میزمندال بون زورانیکیان گرت، خالید قاچینکی عومه ری شکاند، ئه وه داخه له دهروونی عومه ردا مایه وه تا که بوو به خهلیفه تۆله ی کرده وه.^(۱)

له سه رده می ئه بووبه کردا عومه ر به ئه بووبه کیری وت نامه یه ک بنیره بۆ خالید و فرمانی پی بکه هیچ جووله یه ک نه کات به فرمانی تۆ نه بیت، خالیدیش وه لامی دایه وه یان له هه لسوکه وتمدا ده ستم والا بکه یان لامبهره، عومه ریش وتی: ده ی لایبهره، ئه بووبه کیر وتی: جا کی جینی خالیدم بۆ ده گریته وه، له سه رده می عومه ریشدا خهلیفه هه مان نامه ی بۆ نووسی و خالیدیش هه مان وه لامی بۆ عومه ر نووسی که بۆ ئه بووبه کیری نووسیوو، عومه ریش لایبرد، پاش ماوه یه ک داوا ی له خالید کرده وه تا پۆست وه ربگریته وه، به لام خالید ئاماده یی نه بوو مه گه ر به وه مه رجه ی ده سستی والا بکات، عومه ریش به وه رازی نه ده بوو.^(۲)

بۆیه ده توانین بلین تاکه هۆکاری لایبردنی خالید له لایه ن عومه ری كورپی خه ططابه وه بریتی بوو له وه جموجووله سه ربه خۆبیه ی خالید له کاتی جهنگ و فتوحاتیدا، عومه ریش لای سهخت بوو له پال هه زار راستیدا ناحه قیه ک هه بیت، بۆیه خالیدی لایبرد، به لام ئه گه ر ته ماشا بکه ین هۆکاریکی سه رکه وتنه گه وره کانی خالید ئه وه جوړه سه ربه خۆبی و ده ست والا ییه ی بوو که هه یوو، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و ئه بووبه کیری صدیقیش ئه وه ده رفه ته یان بۆ هیشه وه وه له گه ل ئه وه شدا جوړیک له لیپچینه وه وه لی توندکردنه وه یان بۆ به کارده هیتا، به لام له پۆسته که ی لایان نه ده برد، چونکه ئه وه شمشیری هه لکراوی خوا بوو به رووی

(۱) السيرة الطيبة، دار المعرفة (بيروت - ۱۴۰۰هـ)، ج ۲، ص ۲۱۲.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

بیباوه پراندا، ده بینین خالد به و ده ستوالاییه بریار دانه ی له سهرده می پیغه مبهری خوادا (ﷺ) چند هه له یه کی کرد، به لام پیغه مبهری خوا (ﷺ) که ناری نه خست، له سهرده می نه بوو به کریشدا دووباره له کوشتنی مالیکی کوری نوهیره دا ئیجتهیادی هه له ی کرد، به لام نه بوو به کر لای نه برد، عومریش که بوو به خلیفه ئیجتهیادیکی کرد به لابرندی خالد، ئایا پیکای یان نا، خوا زاناره.

مردنی خالیدی کوری وه لید

خالد ماوهیه ک پیش مردنی جاریک چوو یه وه بو مه ککه و عومره یه کی کرد و گه رایه وه بو حیص،^(۱) له وئ مایه وه تا کۆچی دوا یی کرد. خالیدی کوری وه لید له سالی بیست و یه کی کۆچیدا وه فاتی کرد،^(۲) نه و کات ته مهنی شهست سالان بوو.^(۳)

کاتیک خالد له سهرمه رگدا بوو ده یوت به شداری نه و هه موو جهنگه م کرد که چی قه دهرم وابوو له سه ر جیگه که م بمرم، دواتر وتی: نه گهر مردم چه ک و نه سه په که م دابنن بو ری خوا.^(۴)

خالد که له سهرمه رگیدا بوو ته نها شتیک له زیاندا هه یوو بریتی بوو له نه سه په که ی و چه که که ی و کۆیله یه کی، که نه م هه واله دواتر گه یشت به عومهری کوری خه ططاب، وتی: ره حمه تی خوا ی لی بیت ئاوا نه بوو که ئیمه گومانمان پی دهرد-واته سامانی بو خوی دانه نابوو-.^(۵)

خالد ده گریاو ده یوت له نه وهنده جهنگدا به شداریم کرد، جهسته م بستیکی بی برینی پیوه نه ماوه، یان شمشیری بهرکه وتوو یان رم یان تیر، که چی وا له سه ر جیگه که م دهرمرد.^(۶)

(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۷.

(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۶۷.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۷، ص ۳۹۷.

(۶) سیر أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۲.

خالد پیش مردنی به و باره نه خوشیهی سهرمه رگیه وه قسهی ده کرد بۆ ئه وانهی که له لای بوون و دهیوت: له م سهرزهویه دا هیچ شتیک نیه هیندهی ئه وه لام خوشه ویست بیت که له شه ویکی ساردا له ناو دهسته یه کی سوپایی کۆچه راندا بم که به رامبه ر دوژمن له چاوه روانی جهنگدان، دهی گرنگی بدهن به جیهاد.^(۱)

کاتیک خالد له سهرمه رگدا بوو وه سیه تیکی کرد بۆ عومه ر، عومه ریش وه سیه ته که ی جینه جی کرد- ئه مه ش به لگه یه که که خالد له مه دینه مردووه- و باسی خالیدی ده کرد و دهیوت رحمه تی خوا له خالد، که سیک ئاماژه ی به عومه ر دا بۆچی کاتیک مابوو لاتبرد؟ عومه ر وتی: من ته نها له به ره ئه وه لامبرد چونکه ده ستوالایانه هه نگاوی ده نا و ده ستوالایانه ش سامانی ده به خشیه وه.^(۲)

خالد پیش مردنی دهیوت سه رقال بوونم به جیهاد بووه هۆکاری دواکه وتمم له فیربوونی زۆربه ی قورئان.^(۳)

گیزانه وه یه ک هاتووه ده لیت: عومه ر چوو بۆ ئه سپه رده کردنی ته رمی خالد، ئه مه ش به لگه یه کی تره له سه ر ئه وه ی خالد له مه دینه مردووه، به لام رای زۆرینه له سه ر ئه وه یه خالد له حیمص مردووه،^(۴) نه هه بی ده لیت: رای راسته ر ئه وه یه خالد له حیمص مردووه.^(۵)

کاروانیکی حاجیانی شام هاتنه مه دینه و هه والیان دا به عومه ر که کاتیک ئه وان هاتون خالد مردووه، عومه ر دلگرا نیه ک دایگرت و زوو زوو رحمه تی بۆ ده ناردا.^(۶)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۵.

^(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۴.

^(۶) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۳۸۳.

۱۱۱۸. خالیدی کوری وہلیدی ٹهنصاری (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری وہلیده، له پشتیوانانه، له سهردهمی خیلافهتی عهلی کوری ٹهبوو طالیبدا یه کیک بوو له به شداربوانی جهنگی صفین.^(۱)

۱۱۱۹. خالیدی کوری ٹهبی خالید (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری ٹهبی خالیده، له پشتیوانانه، دواى وهفاتی پیغهمبهر (ﷺ) ژیا و له سهردهمی خیلافهتی عهلی کوری ٹهبوو طالیبدا له ناو سوپای عهلیدا له جهنگی صفیندا به شداری کرد.^(۲)

۱۱۲۰. خالیدی کوری ٹهبی دوجانه (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری ٹهبی دوجانه یه، له پشتیوانانه، له سهردهمی خیلافهتی عهلی کوری ٹهبوو طالیبدا له ناو سوپای عهلیدا له جهنگی صفیندا به شداری کرد.^(۳)

۱۱۲۱. خالیدی کوری ئیساف (ﷺ)

ناوی خالیدی کوری ئیسافی جوهه نیه،^(۴) برایه کی هه بوو به ناوی کوله یب،^(۵) برایه کی تریشی ناوی خوبه یب بوو^(۶) که هاوه لیکی ناسراوی پیغهمبهر (ﷺ) بوو، ٹهم هاوه له یه کیک بووه له به شدار بوانی غهزای ئوحد، دواتریش به شداری غهزاکانی کرد،^(۷) له فتهحی مه ککه شدا به شدار

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۶.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۳۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۴، ص ۵۲۴.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۰۹.

(۷) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۱۰.

بووه، دواى وهفاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیاو له فتووحاتدا به شداری کرد، سه بارهت به کاتی مردنه که ی رایه ک ده لیت: له جهنگی قادسیه دا کوژراوه، رایه کیش ده لیت: به لکو له جهنگی جسر ئه بی عوبه یددا کوژراوه.^(۱)

۱۱۲۲. خالیدی ئه حده ب (ﷺ)

ناوی خالیده، ناوی له ناو هاوه لاندا هاتوووه و فرموده یه کی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) گپراوه ته وه.^(۲)

۱۱۲۳. خه بیاب (ﷺ)

ناوی خه بیابه و مه ولای عوتبه ی کوری غه زوانه، کونیه که ی ئه بوو به حیایه، یه کیکه له به شدار بوانی غه زای به در، دواى وهفاتی پیغه مبه ر (ﷺ) ژیاو له سالی نۆزده ی کوچیدا له سه رده می خیلافه تی عومهری کوری خه ططابدا کوچی دواپی کرد و عومهر نوژی مردووی له سه ر کرد.^(۳)

۱۱۲۴. خه بیابی کوری ئه رهت (ﷺ)

ناوی خه بیابی کوری ئه رهتی کوری جهنده له ی کوری سه عدی ته میمی یان خوزاعیه، کونیه که ی ئه بوو عه بدولایه،^(۴) هاوه لیکى گه وره و ناسراوی پیغه مبه ری خوایه (ﷺ) که له پیناوی ئیسلامدا ناره حه تی زوری چه شتووه. خه بیاب هه ر به مندالی به دیل گیرا و برا بۆ مه ککه و له وی فرۆشرا، ئافره تیک به ناوی ئومموئه نمار ئه وی کپی،^(۵) دواتر ئومموئه نمار خه بیابی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۲۵.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۷.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۰.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۸.

^(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۴.

نازاد کرد.^(۱)

خه بیاب مندالیکي هه بوو به ناوی عه بدولا که له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) له دایک بوو، دواتر به دهستی خه وارچه کان شه هید کرا.^(۲)
 کورپیکي تری هه بوو به ناوی عه بدوره حمان،^(۳) کچیکیشی هه بوو به ناوی زهینه ب که فرمووده ی گپراوه ته وه.^(۴)
 ژنه که ی خه بیاب ناوی ملیکه بوو که ئه ویش موسلمان بوو.^(۵)
موسلمان بوونی

ئهم هاوه له له کۆچه رانه و زور زوو موسلمان بووه، به لکو شه شه م که سه موسلمان بوو.^(۶)

پیش ئه وه ی پیغه مبهردا (ﷺ) بچیته مالی ئه رقه می کورپی ئه رقه م خه بیاب موسلمان بوو بوو.^(۷)

خه بیاب یه کیک بوو له و که سانه ی که له مه که که دا موسلمان بوونی خوی ئاشکرا کرد و له سه ر ئه وه ش سزا درا، به لکو له ریزبه ندی ئاشکرا کردنی ئایینه که یاندا ئاوا هاتوه (ئه بوو به کر، خه بیاب، بیلال، صوه یب، عه ممار).^(۸)
 سه باره ت به کاتی موسلمان بوونه که ی دهوتریت بیسته م که س بووه موسلمان بووه،^(۹) رایه کیش ده لیت: به لکو شه شه م که س بووه موسلمان بووه.^(۱۰)

پیغه مبهردا (ﷺ) زور خه بیابی خوشده ویست و سهردانی ده کرد، که خه لکی

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۶، ص ۱۵.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳۱۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۳۵.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۷۲.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۸، ص ۱۲۳.

(۶) معرفة الصحابة لابن مندة، ص ۴۸۵.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۵.

(۸) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۲۴.

(۹) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۲۴.

(۱۰) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

ئەو هیان بینی هەواییان دا بە ئوموئەنمار، ئەو ئاڤرەتەش که زانی خەبیاب
موسڵمان بووه که و تە ئازاردانی.^(۱)

خەبیاب که موسڵمان بوو هەر له مەککه خەریکی پەرسەتیش و بانگەواز
کردن بوو بۆ ئیسلام، دەچوو بۆ مالی فاطیمە ی خوشکی عومەری کورپی
خەططاب که له گەل سەعیدی کورپی زەیدی میردی موسڵمان بوو بوون،
خەبیاب لەو ئی قورئانی فیتری فاطیمە و میردەکە ی دەکرد، رۆژیک عومەری
کورپی خەططاب که هیشتا موسڵمان نەبوو بوو چوو بۆ مالی فاطیمە ی
خوشکی کاتیک بیستبووی خوشکەکە ی موسڵمان بووه، که نزیک بوویەوه
گوئی له قورئان خویندەنەکە ی خەبیاب بوو، که چوویە ژوورەوه دای له
فاتیمە ی خوشکی و خوین له دەموچاوی هات، عومەر که ئەو ی بینی
پەشیمان بوویەوه، پاشان داوای کرد ئەو قورئانە ی دەیانخویند بیدەنە
دەستی، فاطیمە وتی: تا خۆت نەشویت نایدەمە دەستت، عومەر خۆی شۆرد
و قورئانەکە ی وەرگرت و خویندیەوه، وتی: وتەکانی چەند جوانن، خەبیاب
که ئەمە ی بیست خیرا وتی: ئە ی عومەر سویند بەخوا هیوانم هەیه خوای
گەرە نزای پیغەمبەری بۆ گیرا کردبیت، چونکه من دوینی شەو گویم لی
بوو نزای دەکرد و فەرمووی: خوایە بە موسڵمانبوونی ئەبولحەکەمی کورپی
هیشام یان بە موسڵمان بوونی عومەری کورپی خەططاب پالپشتی ئیسلام
بکه (ئیسلام سەربخە)، دە ی عومەر دەرڤەتە لە دەستی مەدە، عومەریش وتی:
ئە ی خەبیاب دە ی بمبە بۆ لای موخەمەد تا موسڵمان بم، خەبیابیش پیی
وت پیغەمبەر (ﷺ) له کوئیە، عومەریش چوو و موسڵمان بوو.^(۲)

له مەککه دا جاریک پیغەمبەر (ﷺ) له گەل بریک له هاوہ لانی دانیشتبوو
که خەبیابیشیان تیدا بوو، ئەو هاوہ لانیەش له کەسە لاواز و بیکەسەکان
بوون، ئەقرەعی کورپی حابیس له گەل عویەینە تیپەر دەبوون، سەیریان

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

(۲) البداية والنهاية لابن کثیر، ج ۳، ص ۷۹-۸۰.

کرد پیغمبر (ﷺ) له گه‌ل عه‌ممار و صوه‌یب و بیلال و خه‌بیاب و چه‌ند
 موسلمانیکی تری لاوازدا دانیشتووه، ئه‌وانیش گالته‌یان پیکرد و ده‌یانوت
 که وه‌فدی عه‌ره‌ب دین شهرم ده‌که‌ین بمانینن له‌گه‌ل ئه‌وانه‌دا دانیشتیبت،
 ئه‌گه‌ر هاتین بۆ لات تو‌ئه‌وانه‌ ده‌رکه، پیغمبریش (ﷺ) رازی بوو، ئه‌وانیش
 وتیان: ده‌ی به‌لینیکمان بۆ بنووسه، ئه‌ویش ویستی بینووسیت و عه‌لی
 کوپی ئه‌بوو تالیبی بانگ کرد تا بینووسیت، ئه‌وه‌بوو جبریل هات و ئه‌م
 ئایه‌ته‌ی خوای بۆ هینا (ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه ما عليك
 من حسابهم من شيء وما من حسابك عليهم من شيء فتطردهم فتكون من الظالمين وكذلك فتنا بعضه
 من حسابهم من شيء وما من حسابك عليهم من بيننا أليس الله بأعلم بالشاكرين)، پیغمبره‌ری خوا (ﷺ)
 وه‌ره‌قه‌که‌ی فری داو ئه‌و هاوه‌لانه‌ی بانگ کرده‌وو پیتی فهرموون (سلام
 علیکم)، ئه‌وانیش لیتی نزیک بوونه‌وه.^(۱)
 ناره‌حه‌تی‌ه‌کانی خه‌بیاب له‌ مه‌که‌ه:

پاش ئه‌وه‌ی خه‌بیاب موسلمان بوونی خو‌ی ئاشکرا کرد ئازار و ناره‌حه‌تی
 زوری ده‌چه‌شت، چ له‌ سووکایه‌تی پیکردن، چ له‌ سزای جه‌سته‌یی، چ له‌
 سزای ئابووری و کو‌مه‌لایه‌تی.

خه‌بیاب ده‌لیت: من له‌ مه‌که‌ه ئاسنگه‌ریم ده‌کرد، کاریکم کرد بۆ عاصی
 کوپی وائیل و شمشیریکم بۆ دروست کرد، ئینجا چووم تا پاره‌ی شمشیره‌که
 وه‌ریگرم، که‌چی وتی: تا بییاوه‌ر نه‌بییت به‌رامبه‌ر به‌ موحه‌مه‌د پاره‌که‌ت
 ناده‌می، منیش وتم: بمریت و زیندووش بیته‌وه‌ شتی وا ناکه‌م، ئه‌ویش وه‌ک
 رابواردن وتی: یانی من ده‌مرم و زیندووش ده‌بمه‌وه، وتم: به‌لئی، وتی:
 ده‌ی کاتیک زیندوو بوومه‌وه ئه‌وکات پاره‌م ده‌بییت و پاره‌ی شمشیره‌که‌ت
 ده‌ده‌م، منیش چووم بۆ لای پیغمبره‌ری خوا (ﷺ) و رووداوه‌که‌م بۆ باس
 کرد، ئه‌وه‌بوو ئه‌م ئایه‌ته‌ دابه‌زی (أفرأيت الذي كفر بآياتنا وقال لأوتين ملا وولدا).^(۲)

^(۱) البداية والنهاية، ج ۶، ص ۵۷، خلية الأولياء، ۱، ص ۱۴۷.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب البيوع - باب ذكر القين والحداد، الرقم ۲۰۹۱، صحيح مسلم - كتاب صفة

جاریک عومهری کوری خه ططاب خه بیابی دانیشان و وتی: له م کۆره دا
ته نها یه ک کهس هه یه له تو زیاتر شیاوی ئەم شوینه بیت، خه بیاب وتی:
کیتیه ئەهی ئەمیری باوهرداران، خه لیفه وتی: بیلال، خه بیاب وتی: ئەهی
ئەمیری باوهرداران بیلالیش له من له پیشتر نیه، بیلال له ناو بیئاوهراند
که سینی هه بوو که بهرگریه کی لی بکات، به لام من کهسم نه بوو، روژیک
منیان برد و ئاگریکیان بو کردمه وه وه له ناویدا تلیان دام، دواتر که سینیان
قاچی خسته سهر سنگم، ئیتر ئەو زهویه ی بهو ئاگره گهرم بوو بوو به
پشتی من سارد بوویه وه، ئینجا خه بیاب پشتی خۆی هه لکرد هه موو پیستی
پشتی په له بوو.^(۱)

جار هه بوو جلی ئاسننیا ن ده کرده بهر خه بیاب و به گهرمای مه که که دا
دهیان برد و له بهر خۆر دایانده دا، ئیتر گهرمای خۆر و گهرمبوونی ئاسن
یه کیان ده گرت بو برژاندنی جهسته ی خه بیاب.^(۲)

ئەو ژنە ی که خه بیابی کرپیوو ئاسنی گهرم ده کرد و سه ری خه بیابی
پی داخ ده کرد، خه بیاب زۆری بو هات و لای پیغه مبه ر (ﷺ) شه کوای حالی
خۆی کرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) نزای بو کرد (خوایه خه بیاب سه ر بخره)، ئەو هه بوو
ئومموئه نمار تووشی ژانه سه ریک بوو ده تلایه وه، چاره سه ره که ی ئەو هه بوو
ده بوایه خه بیاب ئاسنیک گهرم بکات و سه ری ئومموئه نمار ی پی داخ بکات.^(۳)
روژیک خه بیاب و چند موسلمانیکی تر که ئاوا ئازار ده دران ته واو
بیتزار بوون و بریاریان دا بچن تا لای پیغه مبه ر (ﷺ) سکالا بکه ن، چون
ده بینن پیغه مبه ر (ﷺ) له پال که عبه دایه، وتیان: ئەهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
بوچی نزایه کمان بو ناکه یت تا خوا سه رمان بخات؟^(۴) پیغه مبه ریش (ﷺ)

القیامة والجنة والنار - باب سؤال اليهود النبي (ﷺ) عن الروح، الرقم ۲۷۹۵.

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۵.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۱.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ۳۶۱۲.

رهنگی سوور هه لگه راو^(۱) فه رمووی: (كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يَحْمُرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ فُجَاءًا بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيَسْقُ بِاِثْنَيْنِ وَمَا يُصَدُّ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ . وَيَمْسُطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ وَمَا يُصَدُّ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَاللَّهُ لِيُتَمَنَّ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى سِيرَ الرَّكَّابُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ أَوْ الذُّبَابَ عَلَى غَنَبِهِ وَلِكَيْتُمْ تَسْتَفْجِلُونَ)،^(۲) (كه سانی پینش ئیوه و ابوون، كه سی وایان ده برا چالکی بو هه لده كه نرا و ده خرایه ناویه وه، ئینجا مشاریان ده هینا و له سه رییه وه بو خواره وه ده یان کرد به دوو له ته وه، تووله ئاسن ده کرا به نیوان گوشت و ئیسقانیدا، كه چی ئه وه نه ده بوویه هژی وازهینانی له ئایینه که ی، سویند به خوا ئه م کاره (ئیسلام) ده گاته ئه نجام تا ئه وه ی سوار له سه نعاوه بو چه زره مهوت ده پوات له خوا نه بیته له كه س ناترسیت، ته نها ترسیشی ئه وه ده بیته گورگ نه چیت بو مه رومالاته که ی، به لام ئیوه په له تانه).

كۆچکردنی خه بیاب بو مه دینه:

کاتیك خه بیاب کۆچی کرد بو مه دینه پیغه مبه ر(ﷺ) برایه تی خسته نیوان خه بیابی کوری ئه رهت و جابری کوری عه تیکه وه.^(۳)

خه بیاب ده لیت: شه ویک بینیم پیغه مبه ر(ﷺ) نوژیکی کرد هه رگیز نه مدیوو ئه و نوژییه کردیت، ئینجا نوژی به یانی بو کردین، كه سه لامی دایه وه وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) به دایک و باوکه وه به قوربانته بم، ئه مشه و نوژیکت کرد كه پیشتر نه مدیوو نوژی وا بکه یته، ئه ویش فه رمووی: (أجل إنها صلاة رغب ورهب سألت ربي فيها ثلاث خصال، فأعطاني اثنتين ومنعني واحدة، سألته أن لا يهلكنا بما أهلك به الأمم قبلها فأعطانيها، وسألته أن لا يظهر علينا عدوا من غيرنا فأعطانيها، وسألته أن لا يلبسنا شيئا فمنعنيها)،^(۴)

^(۱) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب ما لقي النبي(ﷺ) وأصحابه من المشركين بمكة، الرقم ٣٨٥٢.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب المناقب - باب علامات النبوة في الإسلام، الرقم ٣٦١٢.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ٣، ص ١٦٦.

^(۴) سنن النسائي - كتاب قيام الليل وتطوع النهار - باب إحياء الليل، الرقم ١٦٢٧، صحيح ابن حبان - كتاب إخباره(ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - باب فضل

(به لئ، ئه وه نوژی ترس و هیوا بوو، تیایدا داوای سئی شتم کرد له خوای گه وره و ئه ویش دوانی پی به خشیم و یه کیکیانی پینه به خشیم، داوام لیکرد به سه زای چه شنی گه لانی پیش خوتان له ناوتان نه بات، ئه وه ی پی به خشیم، داوام لیکرد دوژمنیک جیا له خومان به سهر زورینه تاندا زال نه کات، ئه وه شی پی به خشیم، داواشم لیکرد په رتبوونتان تووش نه بیت و نه که ونه ویزه ی یه کتر، به لام ئه وه ی پی به خشیم).

به شداری غه زاکان:

خه بیابی کوری ئه رت یه کیک بوو له به شدار بوانی به در و ئوحد و خه ندهق و هه موو غه زاکانی تر.^(۱)

زهینه بی کچی خه بیاب ده لیت: له غه زایه کدا له سه رده می پینه مبهردا (ﷺ) باو کم چوو بۆ غه زای، ئیمهش بزنی کمان هه بوو، پینه مبهردا (ﷺ) ده هات بۆ لامان و بزنه که ی بۆ ده دوشین و شیره که ی قاپه که ی پر ده کرد، دواتر که باو کم هاته وه بزنه که ی ده دوشی شیره که ی وه ک جاران بوو (واته قاپه که ی پر نه ده کرد).^(۲)

خه بیاب دوا ی ومفاتی پینه مبهردا (ﷺ)

جاریک خه لکی له مزگه وت کۆبوو بوونه وه تا خه بیاب بیت و قسه یان بۆ بکات، که خه بیاب هات له کونجیکه وه که ناری گرت و بیده نگ بوو، خه لکه که وتیان: ئه وه خه لکه کۆبوونه ته وه تا فه رمووده یان بۆ بگپریته وه یان فه رمان به چاکه یان پی بکه ییت، ئه ویش وتی: فه رمانی چییان پی بکه م، له وانیه بلیم فلانه شت بکه ن و خو شم نه مکر دیت.^(۳)

الأمة - ذكر سؤال المصطفى (ﷺ) ربه جل وعلا أن لا يهلك أمته بما أهلك به الأمم قبله ، الرقم ۷۲۳۶، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن النسائي، الرقم ۱۶۲۸، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۶.

^(۲) الأحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۲۸۴۱.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۳.

خه بیاب له گهل هاوه لانی پیغمبه ر(ﷺ) خوشه ویستی زوری هه بوو، گوئی ده گرت لییان، جاریک ئیین مه سعوود هات بو لای خه بیاب، خه بیابیش خاته میکی زیری ده کرده په نجهی، ئیین مه سعوود وتی: ئیتر کاتی نه هاتوو ه ئه و خاته مه فری بد هیت؟ خه بیاب وتی: ئیتر جاریکی تر نایبیت له ده ستما.^(۱)

مردنی خه بیاب

خه بیاب له سه رده می عه لی کو ری ئه بو و طالیبدا نه خوش که وت، نه خوشیه ک که ئازاری زوری ده دا، حه وت جار سکی داخ کرابوو، تا ئاستیک خه بیاب ده یوت ئه گه ر له به رئه وه نه بوایه گویم له پیغمبه ری خوا(ﷺ) بووه ده یفه رموو: که ستان داوای مه رگ مه که ن، به دلنیا ییه وه نزای مه رگم ده کرد، ئینجا داوای کرد کفنه که ی هینرا، خه بیاب ده ستی کرد به گریان و وتی: حه مزه ی مامی پیغمبه ری خوا(ﷺ) کفنه که ی به رگیک بوو که رامانده کیشا تا سه ی دابپوشیت قاچه کانی ده رده که وتن، که قاچه کانیمان داده پووشی سه ری ده رده که وت (واته پیی ناخوش بوو کفنه که ی ئه و له وه ی حه مزه باشتر بوو)، سه رده می له خزمه ت پیغمبه ری خوا (ﷺ) بووم دینار و دره میکیش چی بوو نه مبوو، ئیستاش له ماله که مدا چل هه زارم هه یه، ئه ترسم خوا خوشیه کانی بو خستینه ژیانی دنیاوه.^(۲)

نه خوشیه که ی خه بیاب ماوه یه کی زوری خایاند و ماوه یه ک له جینگه دا که وت.^(۳) یه کیک له وانه ی لای خه بیاب بوو دلخووشی خه بیابی ده دایه وه و ده یوت موژده ت لی بیت سبه ینی ده چیه وه لای براکانت، خه بیابش ده ستی کرد به گریان و وتی: خو گریانی ئازارم نیه، به لام باسی که سانیکتان بو کردم که به پاداشتی خو یانه وه چوونه وه لای خوا، به لام من ده ترسم به و ده سته وته ی دوا ی ئه وان ده ستمان که وتوو ه پاداشته که مان وه رگرتیته وه.^(۴)

^(۱) تاریخ الإسلام للذہبی، ج ۳، ص ۵۶۴.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۱۶۶.

^(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۳.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۶.

ئینجا خەبیاب بە کۆرەکەیی وت (کۆری شیرینم که مردم له چۆله وانی کووفه ئەسپەردەم بکه با بلین هاوه لئیکی پیغه مبهەر (ﷺ) له چۆله وانی (دەرەوه)ی کووفه ئەسپەردە کراوه)، چونکه خەلکی له کووفه که که سیکیان دەمرد له ناوشاره که ئەسپەردەیان دەکرد.^(۱)

عەلی دای بە لای چەند گۆرێکدا، وتی: ئەو گۆرانه چین؟ وتیان: ئەو ئەمیری باوەرداران ئەوه گۆری خەبیابی کۆری ئەرەتە، دواي ئەوهی تو دەرچوویت بۆ صفین ئەو کۆچی دواي کرد و وهسیهتی کرد له دەرەوهی کووفه ئەسپەردە بکریت تا خەلکیش ئیتر له دەرەوه مردوو هکانیان ئەسپەردە بکن، عەلی وتی: رەحمەتی خوا له خەبیاب بە ویستی خۆی و بی زۆرکردن موسلمان بوو، بە موجهیدی ژیا، جهستهی تووشی ئازار و نهخۆشی بوو، خوای گەوره هەرگیز کهسی چاکه کار زایه ناکات، ئینجا له گۆرەکەیی خەبیاب نزیک بوویه وهو نزای سەرگۆرستانی کرد (السلام علیکم أهل الدیار...)^(۲)

سەبارەت بە مردنەکەیی رایەک هاتوو ه که له سەردەمی عومەری کۆری خەتتابدا مردوو ه، بەلام ئەوه راست نیه، چونکه ئەو خەبیابه که عومەر نوێژی له سەر کرد خەبیابی مهولای عوتبەیی کۆری غەزوانه و ئەویش هاوه لئیکی کۆچەری بوو، بەلکو له سالی سی و حەوت له کووفه کۆچی دواي کردو عەلی کۆری ئەبوو طالیبیش نوێژی مردووی له سەر کرد.^(۳) بەلام دەبیت نوێژ له سەرکردنەکەیی عەلی کۆری ئەبوو تالیب دواي ئەسپەردەکردنی بووبیت، چونکه کاتیک خەبیاب مرد عەلی له کووفه نهبوو و که هاتوه دواتر ههوالی پندرا ئەوه گۆری خەبیابه و مردوو ه.

دەوتریت تەمەنی هفتا و سنی سال بووه،^(۴) رایەکی تریش دەلێت: که مرد تەمەنی شهست و سنی سال بوو.^(۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۱۶۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۳.

(۳) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۲-۲۲۴.

(۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۲.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۳۱۱.

ئايا خەبىباب ئە جەنگى صفىندا بەشدار بوو؟
 ئەگەرچى گىرانەوہىك ھاتوۋە كە دەلئیت: خەبىباب لە جەنگى صفىندا
 بەشدار بوو و دواى ئەو ھەفتى كىردو،^(۱) بەلام ئەمە لە رووى
 مېژووئىيە ھەلەيە، ئەمەش بە چەند بەلگەيەك:
 يەكەم: خەبىباب لە سەردەمى خىلافەتى عەلى كۆرى ئەبوو طالبيدا نەخۆش
 كەوتبوو و نەخۆشەيەكەشى ماوہىكەكى زۆر لە جىگەدا خستى تا ئاستىك
 ھەوت جار داخكردنى بۆ بەكارھىنرا، بۆيە كەستىك بە ھەموو نەخۆشەيەوہ
 ناتوانئیت بەشدارى جەنگ بئیت.

دووم: لە زۆربەى سەرچاۋەكاندا ھاتوۋە كە عەلى كاتىك دەرچوو بۆ
 صفىن لەو ماوہدا خەبىباب كۆچى دوايى كىردو، ھەرۋەھا كاتىك عەلى
 لە صفىنەوہ ھاتوہ گۆرەكەى خەبىبابى لە دەرەوہى كووفە بىنى، ئەمەش
 بەلگەيە كە خەبىباب بەشدارى جەنگى صفىن نەبوو.

۱۱۲۵. خەبىبابى كۆرى عەمر (ﷺ)

ناوى خەبىبابى كۆرى عەمرى كۆرى ھەممەى دەوسىيە، لە جەنگى
 يەرمووكدا خالىد خەبىبابى كىرد بە بەرپىسى بەشنىك لە سوپا، ئەمەش
 بەلگەى ھاوہل بوونىەتى، چونكە لە سەردەمى خەلىفە راشىدىيەكاندا تەنھا
 ھاوہلەكانيان دەرئىنە ئەمىرى فتووحات.^(۲)

۱۱۲۶. خەدىجەى كچى حوصەين (ﷺ)

ناوى خەدىجەى كچى حوصەينە، بەيەتى دا بە پىغەمبەر (ﷺ)، لە غەزاي
 خەبىبەردا پىغەمبەر (ﷺ) بىرى سەد كۆل خورماى بۆ خەدىجەو ھىندى
 خوشكى بىرەوہ.^(۳)

^(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۳.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۵۹.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۲۲۷.

۱۱۳۷. خەدیجەى كچى خوەیلید (دایكى باومرداران) (ﷺ)

ناوى خەدیجەى كچى خوەیلیدى كورپى عەبدولعوززای قورەیشى ئەسەدیە،^(۱) خیزانى یەكەمى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) و یەكەم ئافرەتى موسلمان بووه، دایكى ناوى فاطیمەى كچى زائیدەیه.^(۲)

خەدیجە برایهكى هەبوو بە ناوى عەووام كە باوكى زوبەیر و سائب بوو.^(۳)

خەدیجە (ﷺ) پىش هاوسەرى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ)

خەدیجە سەرەتا هاوسەرى ئەبى هالەى كورپى زورارە بوو، دواى ئەو شوى کرد بە پیاویكى تر كە ناوى عەتیقى كورپى عابید بوو، ئەو پیاوہى مرد ئینجا هاوسەرگىرى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) کرد.^(۴)

خەدیجە لە میردى یەكەمى كورپى هەبوو بە ناوى هالە كە هاوہلى پەغەمبەرى خوايە (ﷺ)،^(۵) لە میردى دووہمى كچىكى هەبوو بە ناوى هیند.^(۶)

خەدیجە لەناو ھۆزەكەیدا زۆر ناسراو بوو، چونكە هەم لە خیزانىكى ناسراو بوو، هەم سامانىكى زۆر زۆرى هەبوو و هەموان حەزبان دەکرد ئەو ئافرەتە بخوازن.^(۷)

خەدیجە هیندە بە پاكداوین ناسرابوو كە لەناو ھۆزەكەیدا بە ئافرەتە پاكەكە ناوى دەرچوو بوو.^(۸)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۰.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۰.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۱۱۹.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۰.

^(۵) أسد الغابة، ج ۵، ص ۳۹۳.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۵.

^(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۱۳۱.

^(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۵.

سهره‌تای یه‌کترناسین

خه‌دیجه سامانیکی زۆری هه‌بوو، بۆیه داوای له پیاوانیکی شاره‌زا ده‌کرد تا کاری بازرگانی بۆ بکه‌ن، به‌رامبه‌ر به‌وه بریک قازانجی ده‌دا پێیان، جا کاتیک راستگویی و ده‌ستپاکی پێغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) بیست بریاریدا له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) مامه‌له‌ بکات،^(۱) بۆیه داوای کرد له پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا کاری بازرگانی بۆ بکات، پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) رازی بوو، ئه‌وکات هیشتا نه‌بوو بوو به پێغه‌مبه‌ر و له ته‌مه‌نی لاویدا بوو، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل مه‌یسه‌ره‌ی مه‌ولای خه‌دیجه‌دا چوو بۆ شام تا کاری بازرگانی بکات بۆ خه‌دیجه، که گه‌یشتنه شام پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له ژیر سیبه‌ری دارێکدا دانیشت، کابرایه‌کی راهیب ئه‌وی بینی، به مه‌یسه‌ره‌ی وت ئه‌م کابرایه کێیه؟ ئه‌ویش وتی که سێکی قوره‌یشیه، راهیبه‌که وتی: ته‌نها پێغه‌مبه‌ران له ژیر سیبه‌ری ئه‌م داره‌دا دانیشتون، ئینجا وتی: ئایا سووراییه‌ک له‌نیوچاوانیدا هه‌یه؟ مه‌یسه‌ره وتی: به‌ئێ، راهیبه‌که وتی: ده‌ی هه‌رگیز لێی جیا مه‌به‌ره‌وه، ئه‌ه کۆتای پێغه‌مبه‌رانه و خۆزگه‌ منیش ده‌گه‌یشتمه کاتی پێغه‌مبه‌رایه‌تیه‌که‌ی، ئینجا که هاتنه‌وه خه‌دیجه قازانجی زۆر زۆری ده‌کرد له‌و کاره‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها مه‌یسه‌ره ئه‌و قسه‌ی راهیبه‌که‌شی بۆ خه‌دیجه گێرایه‌وه،^(۲) ئه‌وه‌بوو دلی چوویه سه‌ر پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و پێشنیازی خۆی کرد بۆ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا بیته‌هاوسه‌ری.^(۳)

پێشنیاری خه‌دیجه (ﷺ) بۆ هاوسه‌رگیری

سه‌باره‌ت به‌ جووری پێ و تنه‌که به پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) چهند گێرانه‌وه‌یه‌ک هاتووه:

عه‌مماری کوری یاسر ده‌لێت: جاریک له‌گه‌ل پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌چووین

^(۱) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۰.

^(۲) دلائل النبوة لأبي نعیم الأصبهانی، الرقم ۱۰۶.

^(۳) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۴.

به ریډا و خوشکه که ی خه دیجه مان بینی دامان به لایدا له سهر پیسته یه ک بوو ده یفرۆشت، که منی بینی بانگی کردمه که ناروه، پیی وتم: ئه ری هاوړیکه ت رای چۆنه بۆ هاوسه رگیری له گه ل خه دیجه؟ منیش چووم و ئه وه م به پیغه مبه ر (ﷺ) وت، ئه ویش فه رمووی: به لئ به خوا پیم خۆشه، هه واله که م دایه وه به خوشکه که ی خه دیجه و ئه ویش وتی: ده ی بۆ به یانی وهرن، ئیمه ش چووین و سه یرمان کرد مانگایه کیان سه ربرپوه و جلی جوانیان کردوه ته به ر باوکی خه دیجه، منیش به خوشکه که یم وت ئه ویش به باوکی وت، باوکی شی ئه وکات سه رخۆش بوو، خوشکه که ی خه دیجه وتی: موحه ممه د هاتوه ته داوای خه دیجه و ئه ویش رازی بوو و خه دیجه ی لی ماره کرد، له گوشته که خوار دنیکیان ئاماده کرد و هه موان نانیان خوارد و باوکی خه دیجه خه وت، دواتر که له خه و هه ستا هاواری کرد ئه م جلانه چین؟ ئه م خواردن و به زمه چیه؟ کچه که ی پیی وت ئه و جله هی موحه ممه دی کوری عه بدولایه و ئه و مانگایه ی به دیاری بۆ هیناویت و تۆیش که خه دیجه ت لی ماره کرد ئه و ماگایه مان سه ربری، به لام خوه یلید نارازی بوو و که وته بۆله و هاوار کردن.^(۱)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) و مه یسه ره گه رانه وه و مه یسه ره باسی قسه ی راهیبه که ی کرد، خه دیجه که سیکی نارد بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیی وت پیی بلیت: (ئه ی ئامۆزا من دلّم چوه ته سه ر تۆ له به ر نزیکي و خزمایه تیت لیم، له به ر که سایه تی و نیوه ندبوون و سپارده کاریت له نیتو هۆزه که تدا، له به ر ره وشت حوانی و راستیی ژیت)،^(۲) ئینجا پیغه مبه ر (ﷺ) چوو لای مامه کانی مه سه له که ی باس کرد و دواتر حه مزه ی مامی له گه لی چوو بۆ لای خوه یلید و داوای خه دیجه ی کرد بۆ پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش ماره ی کرد لیتی.^(۳)

^(۱) السنن الکبری للبيهقي، الرقم ۱۲۸۴۰، البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۹۵-۲۹۶.

^(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۳۹۴.

^(۳) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۱.

نه فیسه که ئافره تیکه ده لیت: خه دیجه منی نارد بو لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) تا پیشنیازی بو بکه‌م داخوازی خه دیجه بکات و هاوسه‌رگیری له‌گه‌ل بکات، منیش هه‌مان کارم کرد و چووم بو لای و وتم: بوچی هاوسه‌رگیری ناکه‌یت؟ فه‌رمووی: هیچیکم له‌ده‌ستدا نیه تا هاوسه‌رگیری بکه‌م، وتم: ئه‌گه‌ر من ئه‌وهم بو چاره‌سه‌ر کردیت و ئافره‌تیکی لیتاتوو و ده‌وله‌مه‌ند و جوانیش هه‌بوو بیه‌نیت، فه‌رمووی: کییه؟ وتم: خه دیجه‌یه، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) رازی بوو.^(۱)

کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) داوای خه‌دیجه‌ی کرد مامی خه‌دیجه‌ عه‌مری کوپی ئه‌سه‌د خه‌دیجه‌ی له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ماره کرد، رایه‌کی تر ده‌لیت: به‌لکو عه‌مری برای خه‌دیجه‌ ماره‌ی کرد له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۲)
کات و ته‌مه‌نی هاوسه‌رگیریه‌که

سه‌باره‌ت به کاتی هاوسه‌رگیری خه‌دیجه‌و پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) چه‌ند رای جیاواز هاتوو، رایه‌کیان ده‌لیت: ئه‌وکات خه‌دیجه‌ ته‌مه‌نی چل سالان بووه، رایه‌کی تریش ده‌لیت: به‌لکو ته‌مه‌نی بیست و هه‌شت سالان بووه،^(۳) رایه‌کی تر ده‌لیت: به‌لکو ته‌مه‌نی خه‌دیجه‌ ئه‌وکات سی و پینج سالان بووه، رایه‌کیش ده‌لیت: به‌لکو بیست و پینج سالان بوو.^(۴)

سه‌باره‌ت به ته‌مه‌نی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) رایه‌ک ده‌لیت: ته‌مه‌نی بیست و یه‌ک سالان بووه، رایه‌کی تریش ده‌لیت: ته‌مه‌نی بیست و پینج سالان بووه.^(۵)
ماوه‌ی پیکه‌وه ژیانیشیان نزیکه‌ی بیست و پینج سال بووه، چونکه به‌گونجاندنی کاتی هاوسه‌رگیریه‌که‌و ته‌مه‌نی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و کاتی وه‌فاتی خه‌دیجه‌دا ده‌زانیان نزیکه‌ی بیست و پینج سال پیکه‌وه ژیاون.

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۲.

(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۹۶.

(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۱.

(۴) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۹۵.

(۵) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۰.

وهستانیک:

له بهرئه وهی ده قینکی روونی صه حیح نیه سه بارهت به ته مه نی خه دیجه ی کچی خواه یلید له کاتی هاوسه رگیری له گهل پیغه مبه ر (ﷺ)، بویه شیکاریه کی بو ده که ین:

یه که م: ته مه نی خه دیجه چل سالان نه بووه، چونکه ئافرته له ته مه نی چل سال به دواوه ئه گهری مندال بوونی زور که م ده کات، چ جای ئه وهی چهند مندالکی ببیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) پاش پانزه سال له و هاوسه رگیریه ئینجا بوو به پیغه مبه ر (ﷺ) تا بلین موعجیزه یه کی خودایی بوو بو پیغه مبه ر (ﷺ) و هیچ ده قینکیش له و باره وه نیه.

دووهم: دیاره خه دیجه زور گنجیش نه بووه، ئه مه ش به پینی ئه و ده قه ی که عائیشه ده لیت: که پیغه مبه ر (ﷺ) زور باسی خه دیجه ی ده کرد ده موت چیه هینده باسی ئه و پیره ژنه قوره یشیه ده که یته،^(۱) ههروه ها له بهرئه وهی پیشتی دوو جار شووی کردوووه دوو مندالیشی هه بووه.

سینهم: ئه گهر ته ماشا بکه ین له سه رچاوه کاندای چوار ته من هاتوووه (بیست و پینج، بیست و ههشت، سی و پینج، چل)، که چی ئه وهی چل ساله که زهق کراوه ته وه، هوکاره که شی چیه؟! زیانی ژن و میردایه تی

خه دیجه له ماوه ی ژیانی له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) ته نانهت له و کاته ش که پیغه مبه ر نه بوو زور ریزی ده گرت لینی و به گه وره ته ماشای ده کرد و پیغه مبه ر (ﷺ) هه ر چی بفرموایه ئه و بریوی پیده کرد،^(۲) هه لسوکه ویتکی ژنیکی سه لار به رامبه رمیردنیکی سه لار.

خه دیجه خزمه تکارنیکی کریبوو به ناوی زهیدی کوری حارثه، هیشتا

^(۱) صحیح البخاری - کتاب مناقب الأنصار - باب تزویج النبی (ﷺ) خدیجة، الرقم ۲۸۲۱، صحیح مسلم - کتاب فضائل الصحابة - باب فضائل خدیجة أم المؤمنین (ﷺ)، الرقم ۲۴۳۷.

^(۲) (الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۳.

پیغمبەر (ﷺ) سروشی بۆ دانه به زیبوو، به لام خۆشه ویستی بۆ زهید زۆر بوو، خه دیجه که بینی پیغمبەر (ﷺ) زهیدی زۆر خۆشه و یت زهیدی پی به خشی.^(۱)
وه ستانیک:

گومانیک له لایهن رۆژه لاتناسانه وه سه بارهت به هاوسه رگیری پیغمبەر (ﷺ) له گه ل خه دیجه خراوه ته روو گوایه مه بهستی پیغمبەر (ﷺ) له و هاوسه رگیریه دا بریتی بووه له دهستکه وتی ماددی تا بیته بنه رهت بۆ بانگه وازی داها تووی، به لام ئەمه له چهند روویه که وه ناراستی ئەو مه سه له یه ده خاته روو:

یه که م: پیغمبەر (ﷺ) ئەو کات نهیده زانی ده بیته پیغمبهری خوا و هیچ ئاگاداریه کی نه بوو، ئەگه ریش بلیت وه ک که سیتی کاریزما جو لاولا وه ته وه ئەمه بر وا نه بوونه به پیغمبهرایه تی پیغمبەر (ﷺ) و کردنیه تی به کاریزمایه کی ناو مرؤفایه تی نه ک پیغمبهریکی خوا، بۆ ئەوانه ش وا ده روانن هر له وه دا هه له ن، چونکه میژوو به کۆدهنگی پاکداوینی پیغمبهری خوی (ﷺ) سه لماندوو وه له گه رمه ی گه نجیتیدا نه چوو به لای هیچ چیژوه گرتنیکی جنسیدا، له کاتیکدا ئەگه ر هاوسه رگیریه که ی بۆ ماده ده بوایه ئەوه ده بوو به نهینی و یان هر به ئاشکراش خۆی بیبهش نه کردایه له یه که م چیژی رازینراوه ی سه ر زهوی وه ک خوا فه رموویه تی: (زین للناس حب الشهوات من النساء...)، به لکو ده بینین تا ئەو کاته ی خه دیجه وه فات ده کات پیغمبەر (ﷺ) هیچ ژنیکی تر ناهینیت و ته نانهت له سه رده می پیش پیغمبهرایه تیشیدا سه یریکی ئافره تیکی تریشی نه کردوو، ده ی خه دیجه له سالی سنیه می پیش کۆچیدا وه فاتی کردوو، واته ئەو کات ته مه نی پیغمبەر (ﷺ) نزیکه ی په نجا سال بووه، واته نزیکه ی بیست و پینج سال پیغمبەر (ﷺ) له گه ل خه دیجه ژیا که چی جاریکیش بیری نه کرده وه له هاوسه رگیریه کی تر،

^(۱) الإصابه فی تمییز الصحابه، ج. ۷، ص ۶۰۴.

له کاتیکدا پاش ئەو ژنی زۆری هینا، بۆیه ئەوه تهنه کینه‌یه‌کی بڕوانه‌بوونه به پێغه‌مبهرایه‌تی پێغه‌مبهر (ﷺ) و له‌و پێناوه‌شدا هەر هه‌نگاوێک ده‌گرنه‌به‌ر با ناحه‌قی‌ش بیت.

باوم‌په‌یتانی خه‌دیجه (ﷺ)

خه‌دیجه یه‌که‌م که‌س بوو باوه‌ری هینا به پێغه‌مبهر (ﷺ)،^(۱) ئەمه‌ش کۆده‌نگی هه‌موو مو‌سلمانانی له‌سه‌ره.^(۲)

کاتیک پێغه‌مبهری خوا (ﷺ) س‌روشی بۆ دابه‌زی جۆریک له‌ ده‌خو‌رپیی دایگرت و گه‌رایه‌وه ماله‌وه بۆ لای خه‌دیجه‌ی کچی خوه‌یلیدی خیزانی، فه‌رموی: (دامپۆشن، دامپۆشن)، دایانپۆشی تا حالی ئاسایی بوویه‌وه، ئینجا پێغه‌مبهر (ﷺ) باره‌که‌ی گێرایه‌وه بۆ خه‌دیجه و فه‌رموی: (لقد خشیت علی نفسی)، (به‌راستی له‌ حالی خۆم ده‌ترسم)، خه‌دیجه‌ش پیتی وت: نه‌به‌خوا هه‌رگیز خوا سه‌رشۆپ و شکت خوارده‌ت ناکات، چونکه‌ تۆ په‌یوه‌ندی خزمایه‌تی ده‌گه‌یه‌نیت و ئەرکی قورس و هاوکاری له‌ئه‌ستۆ ده‌گریت و ده‌ستگروویی هه‌ژار و مایه‌پووچان ده‌که‌یت و ریزی میوان ده‌گریت و خزمه‌تی ده‌که‌یت و پالپشت و دلدهره‌وه‌ی بارش‌یواوانیت، ئینجا پاش ئەو دلدانه‌وه‌یه، خه‌دیجه پێغه‌مبهری خ‌وای (ﷺ) برد بۆ لای وه‌ره‌قه‌ی کورپی نه‌وفه‌ل که‌ کابرایه‌کی نه‌صرانی بوو و نووسینی عیبرانی‌شی ده‌زانی، کابرایه‌کی پیری نابینا بوو، خه‌دیجه پیتی وت ئامۆزاکه‌م گویی له‌ برازاکه‌ت بگه‌ره، وه‌ره‌قه‌ به‌ وردی گویی گرت له‌ پێغه‌مبهر (ﷺ) و دوا‌جار پیتی وت که‌ ئەو بووه به پێغه‌مبهر (ﷺ).^(۳)

گه‌ورمیه‌کانی خه‌دیجه (ﷺ)

جاریک خه‌دیجه خواردنی ئاماده‌ کردبوو بۆ پێغه‌مبهر (ﷺ) و چوو به‌ره‌و به‌رزاییه‌کانی مه‌که‌که‌ تا خواردنه‌که‌ی بۆ ببات، له‌ ریدا جبره‌یل خۆی له‌

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۰۹.

^(۲) أسد الغابة، ج ۷، ص ۸۹.

^(۳) صحیح البخاری - بدء الوحي - باب کیف کان بدء الوحي إلى رسول الله، الرقم ۲، صحیح مسلم - کتاب الإيمان - باب بدء الوحي إلى رسول الله (ﷺ)، الرقم ۱۶۰.

شیوہی مرفوٹکدا نشان دا و پرسپاری پیغمبہری خوی(ﷺ) له خدیجہ کرد، خدیجہش ترس دایگرت و ترسا کہسیکی خراب بیت و نیازی کوشتنی پیغمبہری خوی(ﷺ) هہبیت، دواتر کہ خدیجہ چوو بؤ لای پیغمبہر(ﷺ) بهسه رها ته که ی بؤ گتیرایه وه، ئه ویش فرمووی: (ئه وه جبرهیل بوو، فرمانی پیکردم سه لامت پی بگه یه نم)، ئینجا موژدهی دا به خدیجہ که له به هه شتدا خانوویه کی بی ژاوه ژاوو و ماندوو بوونی بؤ تاییهت کراوه.^(۱)

خدیجہ پشتیوانیکی گه وره بوو بؤ پیغمبہر(ﷺ)، به لکو هه رکات پیغمبہر(ﷺ) له دهره وه به دهست بیباوه رانه وه قسه ی ناخوشی به رامبهر بکرایه، که ده گه رایه وه مال هه وه خدیجہ دل ی هتور ده کرده وه و خه فته ی سه ر شانی لاده برد.^(۲)

خدیجہ دایکی هه موو منداله کانی پیغمبہر(ﷺ) بوو جگه له ئیبراهیم که له ماریه بوو.

خدیجہ ئه م مندالانه ی له پیغمبہر(ﷺ) بوو: (قاسم که کوره گه وره ی بوو، عه بدولا ناسراو به طه یب و طاهیر، روقیه که کچه گه وره ی بوو، زهینه ب، ئومموکلثوم، فاتیمه)،^(۳) هه موو کوره کانی پیغمبہر(ﷺ) له خدیجہ وه پیش دابه زینی سروس وه فاتیان کرد، به لام کچه کانی مانه وه تا ئیسلام هات و باوه ریان هینا به ئیسلام و کوچیان کرد بؤ مه دینه.^(۴)

خدیجہ زور خواناس بوو، پیغمبہر(ﷺ) موژده ی پیدابوو که له به هه شتدا خانوویه کی هه یه، وهک له گتیرانه وه که دا هاتووه: جیبریل هات بؤ لای پیغمبہر(ﷺ) و فرمووی: (يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذِهِ خَدِيجَةُ قَدَأْتِ، مَعَهَا إِنَاءٌ فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ، فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَأَقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّهَا وَمَنِّي، وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَحَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ)، (ئه ی پیغمبہری خوا ئه وه خدیجیه وا دیت، قاپینکی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۳-۶۰۴.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۰.

^(۳) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۲، ص ۲۹۴.

^(۴) أسد الغابة، ج ۷، ص ۹۱.

پنیہ کہ ئیدام یان خواردن یان خواردنه و وہیہ کی تیدایہ، ئەگەر هات بۆ لات سەلامی پەروردگاری و سەلامی منیشی پی بگه یه نه و موژدهی بدهری به مالتیک له بههشتدا که له یاقووت و مرواری دروستکراوه و هات و هاوار و ماندوو بوونی تیدانیه^(۱).

ههروهها پیغه مبهەر (ﷺ) دهیفرموو: (إن أفضل نساء أهل الجنة خديجة بنت خويلد و فاطمة بنت محمد و مریم بنت عمران و آسیه بنت مزاحم امرأة فرعون)،^(۲) (چاکترین ئافره تانی بههشت بریتین له خدیجیهی کچی خوهیلید و فاطیمیهی کچی موحه ممه د و مریه می کچی عیمران و ئاسیهی کچی مزاحیم که ژنی فیرعه ون بوو). جاریک جیبریل هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و فرمووی: : ئەهی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) ئەوه خدیجیه دیت بۆ لات و قاپنکی پنیه که خواردنی تیدایه، ئەگەر هات بۆ لات سەلامی پەروردگاری و منی پی بگه یه نه و موژدهی بدهری به خانویهک له بههشتدا که مرواریه و هیچ ژاوه ژاو و ماندوو بوونیککی تیدا نیه.^(۳)

خدیجیه له هه موو نارەحه تیه کاندایه گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) بوو، ته نانه ت له گه مارۆدانی سهختی هاشمییه کانیشتدا له گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) له شیوه که دا بوو، جاریک چه کیمی کوری حیزام ویستی بریک گه نم بهریت بۆ خدیجیهی پووری، به لام ئەبووجهل ری پیگرت، ئەبولبوخته ری هات و وتی: ئەوه چیتانه؟ ئەبووجهل وتی: ئەمه خواردن دهبات بۆ هاشمییه کان، ئەبولبوخته ری وتی: بۆ پووری خۆی دهبات ری ئەوهشی لئ ئەگریت؟ ری بۆ چۆل که

^(۱) صحیح البخاری - کتاب مناقب الأنصار - باب تزویج النبی (ﷺ) خدیجه، الرقم ۳۸۲۰.

^(۲) السنن الکبری للنسائی - کتاب المناقب - مناقب مریم بنت عمران ، الرقم ۸۲۹۷، المستدرک علی الصحیحین - کتاب التفسیر - تفسیر سورة التحريم - أربع نسوة أفضل نساء أهل الجنة، الرقم ۳۸۵۷ صححه ووافقه الذهبی فی التلخیص، صححه شعیب الأرنؤوط، صححه الألبانی فی سلسله الاحادیث الصحیحة، الرقم ۱۵۰۷.

^(۳) مسند احمد بن حنبل، الرقم ۶۹۷۵، صحیح البخاری، الرقم ۳۶۳۲، صحیح مسلم، الرقم ۶۹۷۵، صحیح ابن حبان، الرقم ۷۱۱۹، المعجم الکبیر للطبرانی، الرقم ۱۸۹۱۸.

کابرا، به لام ئه بوجه هل رازی نه بوو، بویه که وتنه دهمه قاله و دهسته ویه خه.^(۱)
کۆچی دوایی خه دیجه (ﷺ)

سه بارهت به کاتی مردنی خه دیجه چند گیرانه ویه ک هاتووه، له عایشه ی دایکی باوه پدارانه وه گیردراوه ته وه که خه دیجه پیش فه پزبوونی نویژ وه فاتی کردووه، دهوتریت له مانگ رهمه زاندا کۆچی دوایی کردووه، رایه ک ده لیت: سی سال پیش کۆچی پیغه مبه ر (ﷺ) بو مه دینه کۆچی دوایی کردووه.^(۲)

رایه ک ده لیت: کاتیک خه دیجه وه فاتی کرد ته مهنی نزیکه ی شه ست و پینج سال ده بوو،^(۳) ئه مه ش به پشت به ستن به و گیرانه وه ی که ده لیت: خه دیجه له ته مهنی چل سالی دا له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) هاوسه رگیری کردووه. حاکم له موسته دره کدا ده لیت: ئه م وته یه شازه، چونکه ئه وه ی لای منه (به لگه) ئه وه یه که ته مهنی نه گه یشتو ته شه ست سالان.^(۴)

سه بارهت به ماوه ی نیوان مه رگی خه دیجه و ئه بوو طالیب رایه ک ده لیت: خه دیجه ته نها دوای سی رۆژ له مه رگی ئه بوو طالیب کۆچی دوایی کرد، رایه کی تر ده لیت: به لکو خه دیجه سی و پینج رۆژ پیش ئه بوو طالیب کۆچی دوایی کرد.^(۵)

خۆشه ویستی پیغه مبه ر (ﷺ) بو خه دیجه (ﷺ) پاش مردنیشی

خۆشه ویستی پیغه مبه ر (ﷺ) بو خه دیجه به مه رگی خه دیجه کۆتایی پی نه هات، به لکو زور جار به چاکه باسی ده کرد، ئه مه ش چند نمونه یه ک له خۆشه ویستی پیغه مبه ر (ﷺ) بو خه دیجه له دوای مردنی:

خه وله ی کچی حه کیم ده لیت: چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی

^(۱) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۸۸

^(۲) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۷.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۲.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۴۷۹۰.

^(۵) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۱۱۲.

پینغه مبهری خوا (ﷺ) ده تبینم به مهرگی خه دیجه بوشاییه ک که وتوته ژیا نته وه،
 ئه ویش فهرمووی: (به لئی، ئه و دایکی منداله کان و خاتوونی ماله وه بوو).^(۱)
 عائیشهی دایکی باوه رداران ده لیت: پینغه مبهر (ﷺ) زور جار باسی
 خه دیجهی ده کرد، کاتیک ناژه لیک سهرده بری به شی هاو پیکانی خه دیجهی
 جیا ده کرده وه و دهستی بگه شتایه ته لای هه رکامیان بووی ده نارد.^(۲)

عائیشهی دایکی باوه رداران ده لیت: ئه و غیره ی به رامبه ر خه دیجه
 هه مبوو به رامبه ر هیچ که سی تر هینده نه مبوو، چونکه پینغه مبهر (ﷺ) زور
 زور باسی ده کرد.^(۳)

عائیشهی دایکی باوه رداران ده لیت: پینغه مبهر (ﷺ) که گوشتی ده نارد بو
 هاو پیکانی خه دیجه و هیندهش زور باسی خه دیجهی ده کرد، وام لیده هات
 ده موت ئه لیت هه ر خه دیجه ژن بووه، پینغه مبه ریش (ﷺ) ده یفه رموو: ئه و
 ئاوا و ئاوا بوو و من له و مندالم هه بوو).^(۴)

عائیشهی دایکی باوه رداران ده لیت: جاریک هاله ی خوشکی خه دیجه هاته
 به رده رگا، که پینغه مبه ر (ﷺ) زانی هاله یه خیرا راپه ری و فهرمووی: (اللهم
 هاله) (ئای خویه هاله هاتووه)، منیش غیره دایگرتم و وتم: چیه ئه وه نه
 باسی ئه و پیره ژنه قوره شیه ده که یت،^(۵) پینغه مبه ر (ﷺ) که ئه وه ی لئ بیستم
 ده موچاوی تووره و شیواو هه لگه را.^(۶)

عائیشهی دایکی باوه رداران ده لیت: کاتیک ناوی خه دیجه ده برا ئیتر
 پینغه مبه ر (ﷺ) زور وه سفی ده کرد و زور یادی ده کرده وه، منیش روژیک
 غیره م هه بوو و وتم: چیه ئه وه نه باسی ئه و لاجانگ سووره ئه که یت خوا له

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۲، قال الحافظ ابن حجر وسنده قوي مع إرساله.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب تزويج النبي (ﷺ) خديجة، الرقم ۲۸۱۶.

^(۳) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب تزويج النبي (ﷺ) خديجة، الرقم ۳۸۱۷.

^(۴) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب تزويج النبي (ﷺ) خديجة، الرقم ۳۸۱۸.

^(۵) صحيح البخاري - كتاب مناقب الأنصار - باب تزويج النبي (ﷺ) خديجة، الرقم ۳۸۲۱.

^(۶) صحيح ابن حبان - كتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر إكثار المصطفى (ﷺ) ذكر خديجة بعد وفاتها، الرقم ۷۰۰۸.

بری ئەو چاکتری پئی بەخشییویت، پیغەمبەری خوایش (ﷺ) فەرمووی: (ما
أبدلني الله عزوجل خيرا منها، قد آمنت بي إذ كفر بي الناس، وصدقتني إذ كذبتني الناس، وواستني بمالها إذ
حرمني الناس، وورزقني الله عزوجل ولدها إذ حرمني أولاد النساء)،^(۱) (خوای گەورە لەو چاکتری
پئی نەبەخشیوم، خەدیجە کاتیک باوەری پئی هینام کە خەلکی بروایان پئی
نەدەهینام، بەراستی زانیم کاتیک خەلکی بە درۆیان دەخستەمەو، کاتیک
خەلک بیبەشیان دەکردم ئەو بە سامانەکە ی دڵنەوایی و پالپشتی دەکردم،
خوای گەورە لەو مندالی پئی بەخشیم کەچی لە ژنەکانی ترم لە مندال
بیبەشی کردم).
پەندو وانە:

هاوسەرگیری پرۆسەیهکی شەرعیە کە خوای گەورە دایناوێ لەنیوان نیر و
میدا رووبدات، ئەو هەش ویستیکی کاتی نیو بەس، بەلکو فەرمانی خوایی لەسەرەو
هەر کەسێش لەو مەیدانەدا کە مەتەرخی می کردبیت نابیتە بیانوو بۆ رهوایی
دەستبەردار بوون لە هاوسەرگیری، ئەگەر هاتو جەستە کامل بوو و عەقل تەواو
بوو و کەسە کە توانای هاوسەرگیری هەبوو، ئیتر خوا و پیغەمبەرە کە ی (ﷺ)
بە دەستەواژە ی فرمان کردن ریی هاوسەرگیری پئی نیشان دەدەن، هەر و هە
مەسەلە یهکی تریش کە گرنگە لە هاوسەرگیریدا پاراستنی ئایینداری تاکە، چ کور
کە ئاfrهتیک هەلەبژیریت هەلبژاردنە کە ی دەبیت بۆ ئاfrهتیک ئاییندار بیت کە
هەم پیکەو بەگونجین و هەم مندالەکان لەسەر بیروباوەریکی چاک پەرورده
بکات، بۆیە خوا دەفەرمویت: (ولأمة مؤمنة خير من مشركة ولو أعجبتكم)، هەر و هە
پیغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویت: (فاظفره بذات الدين تربت يداك)،^(۲) چ ئاfrهتیش دەبیت
زۆر زیاتر رهچاوی ئەو خالە بکات، چونکە ئاfrهت زۆر زووتر کاریگەر دەبیت
بە بیرکردنەو هەو رامانی هاوسەرە کە ی، پیغەمبەر (ﷺ) دەفەرمویت: (إذا أتاكم من

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة (رضي الله عنها)، الرقم ۲۵۵۰۴، قال ابن كثير في البداية والنهاية (ج ۳، ص ۱۲۸) إسناده لا بأس به، صححه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب الأكلء في الدين، الرقم ۵۰۹۰، صحيح مسلم - كتاب الرضاع - باب استحباب نكاح ذات الدين، الرقم ۱۴۶۶.

ترضون خلقه و دینه فزوجه،^(۱) (ئەگەر کەسێک ها تە داوای کچە کە تان، لە ئاکار و ئایینداریە کە ی رازی بوون ئەو ئەو لێی ماره بکەن).

هەر سەبارەت بە هاوسەرگیری بابەتێک هەیە کە لە کۆمەڵگەی ئەمڕۆدا زەق کراوە تەو و وەک تانە یە ک دانراو، ئەویش پێشنیازی هاوسەرگیریە لە لایەن ئافرەتەو، ئیتر یان کەسی بەرامبەر ئەو بە کەمی کچە کە دەزانیت، یان کۆمەڵگە تانە ی لێدەدات، بەلام لە راستیدا شەرعیەت و نائیت، هەر بە دیدە عەقڵیە کەشی تەماشای بکریت، ئافرەتێک بە چەندە ها سال ماندوو بوون تا پەرۆردە یە ک ی تەوای ئایینی و رهوشتی و کۆمەڵایەتی وەرگرتوو، ئەگەر بیەو ئیت هەم ژیا نیکی بەختە وەرانی بی باجدانی هەبیت و هەم ئەو دەستکە و تانەشی بپاریزیت، چاکترین رێچارە ئەو یە بە دلی خۆی کوریک هەلبژیریت کە هەم بەختە وەری پیکە وە ژیا نی لئ بەدی بکات، هەم هۆکاری پاراستنی ئەو دەستکە و تانە ی بیت، ئەمە نە ک کە موکورتی نیە، بە لکو گەر یە کە ئەو ئافرەتە دە یە و ئیت دەستکە و تە کانی دنیا و قیامەتی بپاریزیت، بەلام باشتر وایە لە ریی کە سێکی دلسۆزە و ئەو پێشنیازە بگە یە ئیت بە کورە کە، هەم بۆ دروست نە بوونی گومان لای ئەو کورە کە لە وانە یە جار هەبیت ئەو بە شتیکی تر لیکبە تە و، هەم بۆ ئەو ی ئەگەر نە گونجا ئافرەتە کە پێی نە شکیتە و، چونکە ئەوان دلایان ناسکە و هەستیاری، پێغەمبەریش (ﷺ) بە شووشە یی ناوی بردون (رویدک بالقواریر).^(۲)

پێویستە هاوسەرە کان لە خۆشی و ناخۆشیە کاند پشت و هاو دەمی یە کدی بن، نە ک لە خۆشیە کاند دۆستی یە ک و لە ناخۆشیە کاند دلسۆزیکی ناچار بە کە نارگیری بن، خەدیجە ی دایکی باوەر داران جوانترین نمونە بوو، کە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەم جۆرە پێناسی دەکات: (خەدیجە کاتیک

(۱) سنن ابن ماجه - أبواب النکاح - باب الأکفاء ، الرقم ۲۰۴۰ ، حسنه الألبانی.

(۲) صحیح البخاری - کتاب الأدب - باب ما جاء فی قول الرجل ویلک ، الرقم ۶۱۶۱ ، صحیح مسلم - کتاب الفضائل - باب رحمة النبی (ﷺ) للنساء وأمر السواق مطایهن بالرفق بهن ، الرقم ۲۲۲۲.

باوهری پی هینام که خه لکی بر ویان پی نه ده هینام، به راستی زانیم کاتیک خه لکی به در ویان ده خسته مه وه، کاتیک خه لک بیته شیان ده کردم ئه و به سامانه که ی دلنه وایی و پالپشتی ده کردم)، تا دوا ساته کانی ژیانیشی هاوده می نارحه تیه کانی هاوسه ره که ی بوو، ئیتر هیچ کات بیری له وه نه ده کرده وه منیکی ده وله مندی خاوه ن ناوبانگ له پیناو چیدا ئه م هه موو باجه بدهم، به لکو ئه وه ی لای گرنگ بوو هاوده می میردی خواناسی بیت.

وه فاداری پیغهمبه ر (ﷺ) بو خه دیجه نمونه یه کی بالای وه فاداری نیوان ژن و میرده، وه فاداریه ک که دوا ی مردنیشی هیتشتا هه مان خو شه ویستی هه یه بو ی، نه ئاماده یه که س به بچوو کترین تانه وه ناوی بیات و باسی بکات، نه ئاماده یه هیچ ئافره تیکی تر وه ک ئه و ته ماشا بکات، به ناوهیتانی خیرا چاکه کانی خه دیجه ی باس ده کرد، به هانتی که س و دؤستانی خه دیجه دلی ده گه شایه وه، که دیاری و خیر و قوربانیه کیشی هه بوایه پشکی خو شه ویستانی خه دیجه ی له بیر نه ده کرد.

پیغهمبه ر (ﷺ) تا دوا ی وه فاتی خه دیجه هیچ هاوسه رگیریه کی تری نه کرد، جا ئه مه له سه رچاوه کاندازو باسکراوه وهک فه زلیک بو دایکمان خه دیجه باس کراوه، له راستیدا ئیمه نازانین ئایا پیغهمبه ر (ﷺ) تاییهت له بهر خه دیجه ئه وه ی کردوه یان نا، به لام ده زانین پیغهمبه ر (ﷺ) له و ماوه ی خه دیجه ی هه بوو و پیغهمبه ری خواش (ﷺ) بوو له و په ری نارحه تیدا بوو، له مه ککه بوو که قوناغی ئازار و سزادانه کان بوو، ههروه ها پیغهمبه ر (ﷺ) دوا ی خه دیجه عائیشه ی به هاوسه رگرت که زور زور لای خو شه ویست بوو و کچی هاوه لی هه ره خو شه ویستیشی بوو، به لام ئه وه نه بوویه ریگر له وه ی هاوسه رگیری تر بکات و ئافره تانی تریشی به هاوسه رگرت، به لام ئه وه ی له ده قه کانداه دیده که یین پیغهمبه ر (ﷺ) خه دیجه ی له هه ر هه موو ژنکانی تری خو شتر ویستوه وه ئه وه شی نه شار دوه ته وه.

۱۱۲۸. خەدیجەى كچى زوبەير(ﷺ)

ناوى خەدیجەى كچى زوبەيرى كورى عەووامە، دايكى ناوى ئەسمائى كچى ئەبووبەكرى صدیقه، لەپیش غەزای ئەحزابدا لەدايك بووه و ماوهى پینج سالى يەكەمى تەمەنى لە سەردەمى پىغەمبەردا(ﷺ) بەسەر برد.^(۱)

ئەسمائى دايكى دەلالت: سكم پر بوو بە خەدیجەوه، كە درواسییهكى جوولهكەمان گوشتى لىتابوو، تەواو بىزووم پىنوه كرد و خۆم پى رانهگىرا و چووم بۆ لای ژنە جوولهكەكەو بە بیانووى هینانى ئاگرهوه چووم بۆ لای، وتم: بەلكو خۆى توزىكم بەش بدات، كە چوومه ئەوئى و بۆنم كرد و گوشتهكەم بىنى زیاتر حەزم لىكرد، ئاگرهكەم برد و ژنەكە بەشى نەدام، ئاگرهكەم كوژاندهوهو هەمدى چوومهوه بۆ ئاگرهكە، سى جار وامكرد، كەچى هىچى بەش نەدام، منیش دانىشتم و دەستم كرد بە گریان و نزاكردن، مىردى ژنە جوولهكەكە هاتەوه مالهوهو بە ژنەكەى وت كەس نەهاتووه بۆ لات؟ ژنەكە وتى: ئافرهتىكى عەرەب هات داواى ئاگرى كرد، كابرای جوولهكە وتى: دەى تا بەشى ئەو ژنە نەنیریت لى ناخۆم، ئەوهبوو قاپىك گوشتى بۆ ناردم، تا ئىستاش شتىكم نەخواردوو هیندەى ئەو خواردنە چىژى پىدابم.^(۲)

۱۱۲۹. خەدیجى كورى سەلامە(ﷺ)

ناوى خەدیجى كورى سەلامە يان كورى سالمە،^(۳) دواتر لە كووفە نىشتهجى بوو.^(۴)

خەدیج يەكىك بوو لە بەشداربوانى بەیعهتى دووهمى عەقەبه، بەلام دواتر

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۵.

(۳) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۴.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۶.

نهیتوانی له غهزای بهدر و ئوحددا بهشداری بکات، بهلام له غهزاکانی دواتردا بهشداری کرد.^(۱)

۱۱۳۰. خه ره شهی تهقه فی (ﷺ)

ناوی خه ره شهیه و له تهقه فیه کانه، هاته خزمهت پیغه مبهری خوا (ﷺ) و له خزمه تیدا موسلمان بوو.^(۲)

۱۱۳۱. خه ره شهی کوپی حارث (ﷺ)

ناوی خه ره شهی کوپی حارثیه، ئەم هاوه له لهو هاوه لانهیه که دواتر له حیمص نیشته جی بووه.^(۳)

خه ره شه فهرمووده بهکی له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) گنراوه تهوه و ده لیت: بیستم له پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده یفه رموو:

ستكون من بعدي فتنة، النائم فيها خير من اليقظان، والقاعد فيها خير من القائم، والقائم فيها خير من الساعي، فمن أتت عليه فليمش بسيفه إلى صفاة فليضربه بها حتى ينكسر، ثم ليضطجع لها حتى تنجلي عما انجلت.^(۴)

(بهه نزیکانه فیتنه بهک دیت که ئەوهی تیایدا خه وتوو بهشتره له وهی بیداره، ئەوهی تیایدا دانیشتوو بهشتره له وهی له سهه پیتی وه ستاوه، ئەوهی تیایدا له سهه پیتی وه ستاوه بهشتره له وهی ری دهکات، هه رکهس گه یشته کاتی ئەو فیتنه به با شمشیره کهی هه لگرت و هینده بیدات به بهردی پته ودا تا شمشیره کهی ده شکیت، ئینجا با بوی راکشیت تا ئەوهی ده رکه وتوو نامینیت و باره که هه لده گرتیت).

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۳.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۲.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حديث خرشة بن الحر (ﷺ)، الرقم ۱۷۲۴۸، قال شعيب الأرنؤوط صحيح لغيره.

۱۱۳۲. خه ره شهی کوری حارثی مورادی (ﷺ)

ناوی خه ره شهی کوری حارثی مورادیه، وهک وهفد هاته خزمهت پیغه مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بوو، خه ره شه یه کینکه له به شداربوانی فه‌ت‌حی میصر. (۱)

خه ره شه ده‌لیت: پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (لا یشهدن أحدکم قتیلا، لعله أن یكون قتل ظلما فیصیبه السخط)، (۲) (که‌س له ئیوه ئاماده‌ی کوشتنی که‌سینک مه‌بن، چونکه له‌وانه‌یه به‌سته‌م بکوژریت و ئه‌وکات ئیوه‌ش به‌سزای به‌شدار‌ی ئه‌و سته‌مه بکه‌ون).

۱۱۳۳. خه ره شهی کوری مالیک (ﷺ)

ناوی خه ره شهی کوری مالیکی ئه‌ودیه، وهک وهفد هاته خزمهت پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) و موسلمان بوو، له‌سه‌رده‌می خیلافه‌تی‌عه‌لی کوری ئه‌بوو طالیبدا له‌ریزی سوپای‌عه‌لیدا بوو و له‌جه‌نگه‌کانیدا به‌شدار‌ی کرد. (۳)

۱۱۳۴. خه زه‌جی ئه‌نصاری (ﷺ)

ناوی خه زه‌جه، کورینکی هه‌یه به‌ناوی حارث که فه‌رمووده‌یه‌کی له‌باوکیه‌وه‌گێراوه‌ته‌وه، حارث ده‌لیت: له‌خه‌زه‌جی باوکه‌م بیست که‌ئه‌ویش له‌پیغه‌مبه‌ری‌خوا (ﷺ) بیست کاتیک له‌سه‌ر سه‌ری کابرایه‌کی پش‌تیوانی وه‌ستابوو که له‌سه‌ره‌مه‌رگیدا بوو، پیغه‌مبه‌ری‌خوا (ﷺ) فه‌رمووی: (ئه‌ی مه‌له‌کولمه‌وت له‌گه‌ل هاوه‌له‌که‌م نه‌رم به‌چونکه ئه‌و باوه‌رداره)، مه‌له‌کولمه‌وتیش وتی: ئه‌ی موحه‌مه‌د د‌نیاو بیخه‌م به، چونکه من له‌گه‌ل

(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۳.

(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند الشاميين (ﷺ) - حدیث خرشة بن الحارث وكان من أصحاب النبي (ﷺ)، الرقم ۱۷۷۹۴، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

(۳) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۳.

هموو باوهر داریک نه رمونیانم و سوؤزم ده بیت، ئه ی موحه ممه د بزانه من که گیانی ئاده میزادیک ده کیشم که سیک له که سوکاری له لایه کی ماله که وه هاوار ده کات و گیانی مردووه کهش به منه، ده لیم ئه و هاواره چیه؟ خو به خوا سته ممان لئ نه کردووه و پیش واده ی خوی گیانیمان نه کیشاووه و هه ولمان نه داوه قه ده ری پیش بخه یین و هیچ تاوانیکیشمان نیه له گیان کیشانیدا.^(۱)

۱۱۳۵. خه شخاشی کوری حارث (رضی اللہ عنہ)

ناوی خه شخاشه، دهوتریت ناوی باوکی حارثه، یان دهوتریت مالیکه، خه شخاش ده لیت: چومه خزمهت پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) و مندالیکی خوم له گه ل بوو، پیغه مبه ر (رضی اللہ عنہ) فرمووی: ئه وه مندالی خوته؟ وتم: به لئ، فرمووی: (لا یجنی علیک ولا تجنی علیه)،^(۲) (حالی ئه و له سه ر تو نیه و حالی تویش له سه ر ئه و نیه).

۱۱۳۶. خه شره می کوری حو باب (رضی اللہ عنہ)

ناوی خه شره می کوری حو باب، له جهنگی ئو حود و غه زاکانی تریشدا به شداری کرد، پاسه وانی پیغه مبه ری خوا (رضی اللہ عنہ) بوو، ههروه ها له به یعه تی ریضواندا به شداری کرد.^(۳)

۱۱۳۷. خه صفه (رضی اللہ عنہ)

ئهم هاوه له ناوی خه صفه یه یان رایه کی تر ده لیت: ناوی ئیین خه صفه بووه، خه صفه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (رضی اللہ عنہ) فرمووی: (ئایا ده زانن پاله وان کئییه؟) وتمان: که سیک که که سیک تر بدات به زه ویدا و به سه ریدا

^(۱) الأحاد و المثانی لابن أبي عاصم، الرقم ۱۹۸۴، قال ابن حجر في الإصابة: عمرو بن شمر-في السند- متروك الحديث.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۸۴، قال ابن حجر إسناده لا بأس به.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۸۵.

سه ربكه ویت، ئه ویش فهرموی (إن الشديد كل الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب)،
 پالوانی ته او پالوان ئه و كه سه یه كه له كاتی تووره ییدا به سه ر دهروونی
 خویدا زالّه و خوی راده گریت).^(۱)

۱۱۳۸. خه لاد (ﷺ)

خه لاد له جهنگی دژ به به نی قوره یضه دا به شداری کرد و تیایدا شهید
 بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (پاداشتی دوو شهیدی هیه)، هاوه لان
 وتیان: بۆچی؟ فهرمووی: چونکه ئه هلی کیتاب کوشتوویانه، جا ئیین ئه ئیر
 ده لیت: ئه وه خودی خه لادی کورپی عمره، به لام ئیین چه ره ده لیت:
 به لکو هاوه لیکه تره چونکه ئه مه یان گه نجیک بووه، به لام خه لادی کورپی
 عمره هینه ته مه نی هه بوو که کوره که شی هاوه ل بوو.^(۲)

۱۱۳۹. خه لادی کورپی رافیع (ﷺ)

ناوی خه لادی کورپی رافیع، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان، برایه کی
 هه بوو به ناوی ریفاعه، خوی و براکه یشی له به شداری بوانی به درن،^(۳) دایکی
 ناوی ئومومالیکه،^(۴) خه لاد ژنیکی هه بوو به ناوی ئومورافیع که له م
 ژنه ی مندالیکه هه بوو و به ناوی یه حیا.^(۵)
 زۆرینه پتیمان وایه له غه زای به دردا شهید بووه،^(۶) به لام ئیین سه عد
 ده لیت: خه لاد له غه زای ئو خودیشدا به شداری بوو.^(۷)

(۱) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۲۹۵، موضع إرسال، شعب الإيمان للبيهقي، الرقم ۳۱۸۵.

ضعفه الألباني في سلسلة الأحاديث الضعيفة (۵۳۰/۱۴).

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۸.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۹۷.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۹۷.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۸.

(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۹۷.

۱۱۴. خه‌لادی کوری سائب (ﷺ)

ناوی خه‌لادی کوری سائبی کوری خه‌لاده، له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان.^(۱)

سائبی باوکیشی له هاوه‌لانی پیغه‌مبهری خوابه (ﷺ) و فرموده‌ی گپراوه‌ته‌وه و خه‌لادی کوری فرموده‌که‌ی لیوه گپراوه‌ته‌وه.^(۲)
خه‌لاد ده‌لیت: پیغه‌مبهر (ﷺ) کاتیک نزای ده‌کرد ناو له‌پی ده‌سته‌کانی تا لای ده‌موچاوی به‌رز و نزیک ده‌کرده‌وه.^(۳)

خه‌لاد ده‌لیت: پیغه‌مبهری خوا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (ما من شیء یصیب من زرع أحدکم ولا ثمرة من طیر ولا سبع إلا وله فیه أجر)،^(۴) (هه‌رچی‌ه‌ک تووشی کشتو‌کال یان به‌ره‌م بیت، چ بالنده یان درنده لینی بخوات، ئه‌وه خاوه‌نه‌که‌ی له‌سه‌ر ئه‌وه پاداشتی بو ده‌نووسریت).

ئمه دنیا‌بینیه‌کی جوانه بو موسلمان، ئیتر له‌وه دناییه‌ته‌نانه‌ت ئه‌وه به‌ره‌مه‌شی که بی ویستی خو‌ی ئاژه‌لیش لینی ده‌خوات و ده‌بیات یان زیانی پی ده‌که‌یه‌نیت، هه‌روا بی مانا ناروات، به‌لکو لای خوا پاداشتی له‌سه‌ر وهرده‌گریت.

۱۱۵. خه‌لادی کوری سوهید (ﷺ)

ناوی خه‌لادی کوری سوهیده، له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان، له به‌یعه‌تی عه‌قه‌به‌وه غه‌زای به‌دردا به‌شداری کرد، له هیزشی سه‌ر به‌نی قوره‌یضه‌دا شه‌هید بوو.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۹.

(۲) صحيح ابن خزيمة.

(۳) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند المدینین (ﷺ) أجمعین - حدیث السائب بن خالد أبو سهلة (ﷺ)، الرقم ۱۶۸۳۰، ضعفه شعيب الأرنؤوط و قال مختلف عليه إسنادا و متنا.

(۴) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خالد - خالد بن السائب الأنصاري، الرقم ۴۱۲۳، حسنه الحافظ ابن حجر في الإصابة.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۰.

۱۱۴۲. خه لادى كورى عهمر (ﷺ)

ناوى خه لادى كورى عهمرى كورى جه مووحه، دايكى ناوى هيندى كچى عهمره كه پوورى جاببرى كورى عه بدولا بوو، له پشتيوانانه له خه زره جيه كان له سوله ميه كان، له غه زاي به در و ثو خوددا به شدارى كرد و له ثو خوددا شهيد بوو.^(۱)

۱۱۴۳. خه ليفه ي كورى عه ددى (ﷺ)

ناوى خه ليفه يه، يان ده وترت عه ليفه، كورى عه ددى كورى عه مره، يه كيكه له به شدار بوانى غه زاي به در، تا سه رده مى خيلافه تى عه لى كورى ئه بوو طالب زيا و له ناو سوپاي عه ليدا له جهنگى صفيندا به شدار بوو.^(۲)

۱۱۴۴. خه نسائى كچى خيدام (ﷺ)

ناوى خه نسائى كچى خيدامه، خه نساء سه ره تا ژنى ئونه يسى كورى قه تاده بوو، ئه وه بوو ئونه يس له غه زاي ثو خوددا شهيد بوو، ئيتر خه نساء بينوه ژن كه وت.^(۳)

خه نساء ده لىت: من بينوه ژن بووم و لاي باوكم مابوومه وه باوكم به بنى ويستى خوّم منى له كه سيك ماره كرد، منيش چووم بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه ويش هاوسه رگيريه كه ي هه لوه شانده وه،^(۴) دواتر خه نساء چوو به ويستى خو ي شووى كرد به ئه بوو لوبابه.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۰.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۱.

(۴) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب إذا زوج ابنته وهي كارهة فنكاحه مردود، الرقم ۵۱۲۸.

(۵) سنن الدارقطني - كتاب النكاح، الرقم ۳۵۵۲.

۱۱۴۵. خەنسائی کچی ریئاب (ﷺ)

ناوی خەنسائی کچی ریابی کوری نوعمانه، دایکی ناوی ئیدامی کچی
 حەرامە، خەنسائ پووری جابیری کوری عەبدو لایە، واتە عەبدو لای باوکی
 جابیر برای بوو، ئەم ئا فرەتە بە یەعتی دا بە پیغەمبەر (ﷺ)، خەنسائ لە گەل
 عامیری کوری عەدیدا هاوسەرگیری کرد.^(۱)

خەنسائ کوریکی هەبوو بە ناوی طوفەیل کە بە کێکە لە هاو لە گەورەکان و
 لە بەشداربوانی عەقەبە و بەدر و ئوحد و خەندەق و لە خەندەقدا شەهید بوو.^(۲)

۱۱۴۶. خەنسائی کچی عەمر (ﷺ)

ناوی خەنسائی کچی عەمرە، شاعیریکی ناودار بوو، لە گەل ھۆزە کەیدا
 کە بەنی سولەیم بوو ھاتە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و موسلمان بوو،
 پیغەمبەر (ﷺ) داوای لێدەکرد شیعەر بەھونیتەو و سەرسام بوو بە شیعەرەکانی
 خەنسائ و بە خواناس ناوی دەبرد و بە ئاماژەیی دەستی ئاماژەیی بو
 دەکرد و دەیفەرموو: ئادەیی ئەی خواناس-شیعەر بلی-.

کاتیکی موعاویەیی برای و دواتر صەخری برای کوژران، ئیتر خەنسائ
 زۆر شیعەری دەھۆنیەو، بە تاییبەت بە سەر صەخری برابیدا کە تەنھا لە
 سەری باوکیەوە برای بوو، بە لام صەخری زیاتر خۆش دەویست چونکە
 زۆر نەرمونیان و بەخشندە و خوین گەرم بوو.^(۳)

خەنسائ داوی وەفاتی پیغەمبەر (ﷺ) ژیا و لە جەنگی قادسیەدا بەشدار
 بوو، ھەر چوار کورە کەیی خۆی لە گەل بوو، خەنسائ ئامۆژگاری مندالەکانی
 دەکرد بەشداریی جەنگە کە بن و ھانی دەدان چاک بجەنگن و رانە کەن، بەوانی

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۲.

^(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۳.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۴.

دهوت ئیوه به ویستی خۆتان موسلمان بوون و به ویستی خۆتان کۆچتان کردوو، ئیوه کورانی یهک باوک و دایکن، که بهیانی جهنگ دهستی پیکرد هر چواریان مهردانه جهنگان تا یهک دواى یهک شههید بوون.^(۱)

کاتیك ههوالی کوزرانی مندالهکانی گهیشتهوه به خهنساء، وتی: سوپاس بۆ خوای گهوره که ریزداری کردم به کوزرانی چوار مندالهکه، داوام له خوایه له پینگهی هسانهوهی دواروژیدا له گهل مندالهکانم کۆم بکاتهوه.^(۲)

عومهری کورپی خهططاب تا مابوو مووچه و پشکی چوار مندالهکهی خهنسائی دهدا به خهنساء.^(۳)

۱۱۴۷. خهولهی خزمهتکار (ﷺ)

ناوی خهولهیه و خزمهتکاری پیغهمبهری خوایه (ﷺ).^(۴)

خهوله دهلیت: جاریک تووتکهیهک هاته مالی پیغهمبهر (ﷺ) و چووبویه ژیر راخهریکهوه له ژیریدا توپیبوو، چهند روژیک تپهر بوو و سروش دانهبزی بۆ پیغهمبهر (ﷺ)، پیغهمبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (ئهی خهوله له مالی پیغهمبهری خوادا چی روویداوه، جبرهیل نایهت بۆ لام، ئایا هیچ شتیك له مالی پیغهمبهری خوادا روویداوه؟)، منیش وتم: له ههموو روژیک باشتترین و هیچ رووینهداوه، پیغهمبهر (ﷺ) عهباکهی سهرشانی ههگرت و له مال چوویه دهرهوه، منیش وتم: با دهستیك بینم به مالهکهدا، سهرقالی گسک دانی بووم که گسکهکهم کرد به ژیر راخهکهدا بینیم شتیکی قورسی له ژیره، ته ماشام کرد تووتکهیهکی توپیوه، منیش بردم و فریم دایه دهرهوه، که پیغهمبهری خوا (ﷺ) هاتهوه مالهوه سروشی بۆ دابهزی.^(۵)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۶۱۵.

(۲) أسد الغابة، ج. ۷، ص ۱۰۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۶۱۶.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج. ۷، ص ۶۲۸.

(۵) المعجم الكبير للطبراني، الرقم ۲۰۴۷۷، الأحاد و المثاني لابن أبي عاصم، الرقم ۳۰۳۵، ضعفه الألباني في

۱۱۴۸. خهولهی کچی تامر (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی تامره، له پشتیوانانه، خهوله دهلیت: بیستم له پیغه مبه ر (ﷺ) دهیغه رموو: (الدنيا حلوة خضرة وإن رجلا يتخوضون في مال الله بغير حق لهم النار يوم القيامة)،^(۱) دنیا خووش و سهوزه، خه لکانیکیش هه ن به ناحه ق هه ل سوکوت ده که ن به سامانی خواوه، له روژی دوا ییدا دوزه خیان بو هه یه).

۱۱۴۹. خهولهی کچی حه کیم (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی حه کیمی کوپی ئومه ییه، هاوسه ری عو ثمانی کوپی مه ظعوونه، کونیه که ی ئوموشه ریکه، ئافره تیکی زور خواناس و چاکه کار بو،^(۲) دایکی خهوله ناوی چه عیفه ی کچی عاصه.^(۳) خهوله له عو ثمانی هاوسه ری دوو کوپی هه بوو به ناوه کانی عه بدوره حمان و سائیب.^(۴)

خهولهی کچی حه کیم دهلیت: کاتیک خه دیجه ی کچی خوه یلید وه فاتمی کرد، چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده تبینم به مهرگی خه دیجه بو شاییه ک که وتوته زیانته وه، ئه ویش فه رمووی: (به لی، ئه و دایکی منداله کان و خاتوونی ماله وه بو).^(۵)

سلسلة الاحادیث الضعيفة (۲۱۶/۱۳).

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حديث خولة بنت ثامر الأنصارية (رضي الله عنها)، الرقم ۲۷۹۵۹، صححه شعيب الأرنؤوط، وقد أخرجه البخاري - كتاب فرض الخمس - باب قول الله تعالى فإن لله خمسة، الرقم ۳۱۱۸ من (إن رجالات...).

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۱.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۰۱.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۳۹۳.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۳، قال الحافظ ابن حجر وسنده قوي مع إرساله.

عائیشهی دایکی باوهرداران دهلئیت: جاریک خوه یلهی کچی حکیم هاته ژوروهه، پیغه مبهه (ﷺ) بینی شیوهیه کی شپرز و شیواوی ههیه، به عائیشهی فهرموو ئه وه بق وایه؟ عائیشه وتی: ئهی پیغه مبهه ری خوا ئه و ژنه میردی نیه، چونکه میرده کهی به رۆژ رۆژوو دهگریت و به شهویش شهونویژ دهکات، دهستی له خوی شتوووه و خوی ویران کردووه،^(۱) پیغه مبهه ریش (ﷺ) ناردی به شوین عوثماني کوری مهظعوونداو ئه ویش هات، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (ئهی عوثمان پشتت کردووه ته سوننه تم؟) عوثمان وتی: نه به خوا ئهی پیغه مبهه ری خوا (به لکو به شوین سوننه تی تودا ههنگاو ده نیم، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی: (فای انام واصلی و اصوم و افطر، و انکح النساء، فاتق الله يا عثمان، فإن لأهلك عليك حقا، وإن لضيفك عليك حقا، وإن لنفسك عليك حقا، فصم و افطر وصل و نم)،^(۲) (دهی من دهخهوم و نویژیش دهکه م، رۆژوو دهگرم و به ربانگیش دهکه مه وه، ژن به هاوسه ر دهگرم، دهی ئهی عوثمان له خوا بترسه چونکه ژن و منالت مافیان ههیه به سه رته وه و میوانت مافی ههیه به سه رته وه و جهسته شت مافی ههیه به سه رته وه، دهی رۆژوو بگره و رۆژووش بشکینه، نویژ بکه و بشخه وه).

۱۱۵. خهولهی کچی خهولی (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی خهولی کوری عه بدولایه، له پشتیوانانه، برایه کی هه بوو به ناوی ئه وس، خهوله به یعه تی دا به پیغه مبهه (ﷺ).^(۳)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل، الرقم ۲۵۷۲۳، حسنه شعيب الأرنؤوط.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند عائشة (رضي الله عنها)، الرقم ۲۶۹۴۹، حسنه شعيب الأرنؤوط، سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب ما يؤمر به من القصد في الصلاة، الرقم ۱۳۶۹، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۱۳۶۹.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۳.

۱۱۵۱. خهولهی کچی عوقبه (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی عوقبهی کورپی رافعی ئه شهه لیه، خوشکی ئوممولحه کهم و ئوموسه عده، به یعتی دا به پیغه مبه ر (ﷺ)، هاوسه ره که شی حارثی کورپی صمیمه بوو که سه عدی لی بوو و دواتر میزده که ی مرد و دوا ی ئه وه شووی کرد به عه بدولای کورپی قه تاده.^(۱)

۱۱۵۲. خهولهی کچی قه یسی (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی قه یسه، ئه م ئافره ته هاوسه ری هیشامی کورپی عامیر بوو، خهوله موسلمان بوو و به یعتی دا به پیغه مبه ری خوا (ﷺ).^(۲)

۱۱۵۳. خهولهی کچی قه یسی ئه نصاری (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی قه یسی کورپی قه هده، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له به نی نه ججار، کونیه که ی ئه بوو موحه ممه ده، دهوتریت هاوسه ری هه مزه ی مامی پیغه مبه ر (ﷺ) بووه.

خه وله له هه مزه ئه م مندالانه ی هه بوو (عوماره ی کورپی هه مزه،^(۳) ئومامه ی کچی هه مزه،^(۴) یه علای کورپی هه مزه).^(۵)

کاتیک هه مزه هاته مه دینه خه وله ی کچی قه یسی به هاوسه ر گرت، ئیتر پیغه مبه ر (ﷺ) سه ردانی مالی هه مزه ی ده کرد، به و هویه وه خه وله فه رمووده ی له پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده بیست، خه وله ده لیت: روژیک پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو مالمان و منیش وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بیستومه فه رموته له روژی

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۴.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۸.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۱۵۸.

(۵) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۴.

دواييدا چهوزيكت ههيه نيواني ئهوهو ئهوه فراوانه، ئهويش فهرمووي: (به لئى) خهوله ده لئيت: ئينجا قاييكم بؤ هينا خوار دننيكى تيدا بوو، پيغهمبهر (ﷺ) دهستي خسته ناو قاپه كه وه دهستي سووتا و فهرمووي: (حه سسى).^(۱)

خهوله ده لئيت: بيستم له پيغهمبهر (ﷺ) ده يفهرموو: (إن الدنيا حلوة خضرة، فمن أخذها بحمقها بورك له فيها، ورب متخوض في مال الله ومال رسوله له النار يوم القيامة)،^(۲) (دنيا شيرين و سهوزه، ههركهس به دروستى لئى بنه وييت به ره كه تدار دهكريت بؤى، له وانه يه هه ييت به نارهوا بنه ويته سامانى خوا و سامانى پيغهمبهر كه ي له رۆژى دواييدا بؤى ده بيته دۆزه خ).

جاريك ده شته كيه ك هات بؤ لاي پيغهمبهر (ﷺ) و داواى قهرزدانه وهى ليكرد، زۆر له سهري چوو و وتى: ئه گهر ئيستتا قهرزه كه م نه ده يته وه ئازارت ده دم، هاوه لان پيايدا هه لشاخان و وتيان: ده زانيت له گه ل كى قسه ئه كه يت؟ وتى: من هينده ده زانم داواى مافى خۆم ده كم، پيغهمبهر (ﷺ) به هاوه لاني فهرموو ده بيت له گه ل خاوه ن حه ق بن، ئينجا ناردي بؤ لاي خهوله ي كچى قهيس و فهرمووي: (ئه گهر به ره مه ت لايه به قهرز بمانده رى تا به ره مه كه ي خۆمان بؤ ديت ئه وكات قهرزه كه ت ده دهينه وه)، ئهويش وتى: به باوكمه وه به قوربان ت بم ئه ي پيغهمبهرى خوا (ﷺ)، قهرزه كه ي پيدا و كابر اى ده شته كى چوو.^(۳)

خهوله داواى شه هيدبوونى حه مزه شووى كرد به حه نظه له ي كور ي نوعمان و له و ميترده شى كور يكي بوو به ناوى موحه ممه د.^(۴)

^(۱) مسند أحمد بن حنبل - من مسند القبائل - حديث خولة بنت حكيم (رضي الله عنها)، الرقم ۲۷۹۵۷، قال شعيب الأرنؤوط رجاله ثقات رجال الصحيح.

^(۲) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (رضي الله عنها) - حديث خولة بنت قيس (رضي الله عنها)، الرقم ۲۷۶۹۶، صحيح ابن حبان - كتاب السير - باب في الخلافة والإمارة - ذكر إيجاب النار نعوذ بالله منها لمن تقلد شيئاً من أمور المسلمين وانيسط في أموالهم بغير إذنهم، الرقم ۴۵۱۲، صححه شعيب الأرنؤوط، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن الترمذي، الرقم ۲۳۷۴.

^(۳) سنن ابن ماجه - أبواب الصدقات - باب لصاحب الحق سلطان، الرقم ۲۴۲۶، صححه الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۲۴۲۶.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۴۴۴.

۱۱۵۴. خهولهی کچی مونذیر (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی مونذیری کوپی زهیده و کونیه کهی ئومبوردهیه و زیاتر به کونیه کهی ناسراوه، ئەم ئافره ته دایه نی ئیبراهیمی کوپی پیغه مبهەر (ﷺ) بوو و شیرپیدانی ئەوی له ئەستۆ گرتبوو.^(۱)

پشتیوانان زۆر چه زیان ده کرد ئەرکی شیرپیدانی ئیبراهیم بگرته ئەستۆ تا سه رقالی ماریه نه هیلن، چونکه ده یانزانی پیغه مبهەر (ﷺ) زۆر ماریه ی خو شده ویت، بۆیه هه موان هه ولیانده دا ئەرکی شیرپیدانی بگرته ئەستۆ.^(۲)

ئوم به رده ی کچی مونذیری کوپی زهیدی ئەنصاری که ژنی به رانی کوپی ئەوس بوو، هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) و داوای لیکرد تا شیرپیدانی ئیبراهیمی پی بسپیریت، ئەم ئافره ته ناوی خهوله ی کچی مونذیر بوو له به نی مازن بوو، داوای کرد روژانه شیر بدات به ئیبراهیم و دواتر بیباته وه بۆ لای ماریه ی دایکی، پیغه مبه ریش (ﷺ) به شه دارخورمایه کی هه بوو دای به ئوم به رده.^(۳)

۱۱۵۵. خهولهی کچی ئیاس (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی ئیاسی کوپی جه عفه ری حه نه فیه، سه نه دیکی لاواز هاتوه که پیغه مبهەر (ﷺ) خهوله ی دیوه و پیکه نیوه و دواتر فه رموویه تی: ئەی عه لی تو دوا ی من ئەم ئافره ته به هاوسه ر ده گریت و مندالیکت لینی ده بیت، ده ی ناوی منی لئ بنی و کونیه ی منی لئ بنی.^(۴)

خهوله هاوسه ری عه لی کوپی ئەبوو تالیب و دایکی موچه ممه دی کوپی عه لیه، واته باوه ژنی حه سه ن و حوسه یینی کچه زاکانی پیغه مبه ره (ﷺ).

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۶.

^(۲) أسد الغابة ج ۱ ص ۶۳، الاستيعاب ج ۱ ص ۵۵.

^(۳) الاستيعاب ج ۱ ص ۵۵، ۵۶.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۷.

۱۱۵۶. خهولهی کچی عوبهید (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی عوبهیده، له پشتیوانانه له بهنی نهجار، بهیعتی دا به پیغهمبه (ﷺ)، خهوله له گه ل صامتی کوری زهید هاوسه رگیری کرد و کورینکی بوو به ناوی موعاویه.^(۱)

۱۱۵۷. خهولهی کچی قهعقاع (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی قهعقاعی کوری میعبده، تا سه رده می موعاویه ی کوری ئه بوو سوفیان ژیا.^(۲)

۱۱۵۸. خهولهی کچی قهیس (ئوموصوبه ییه) (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی قهیسو به ئوموصوبه ییه ناسراوه، هر چه نده ئیبن مهنده ئه م خهوله یه له گه ل ناموژنه که ی پیغهمبه (ﷺ) خهوله ی ژنی حمزه به یه کینک داده نیت به لام هه ریه ک له ئه بوو نوعه می و ئیبن حه جهر به هاوه لیک جیای داده نین.^(۳)

خهوله ده لیت: جار هه بوو که ده ستنوژم ده گرت له گه ل پیغهمبه (ﷺ) له یه ک ته شتدا ده ستنوژمان ده گرت و هه ردو و کمان ده ستمان له ناویدا بوو.^(۴)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۴.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۶.

(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند النساء (ﷺ) - حديث أم صبية الجهنية (ﷺ)، الرقم ۲۷۷۰۹، سنن ابن ماجه - أبواب الطهارة وسننها - باب الرجل والمرأة يتوضآن من إناء واحد، الرقم ۲۸۲، سنن أبي داود - كتاب الطهارة - باب الوضوء بفضل المرأة، الرقم ۷۸، صححه شعيب الأرنؤوط، قال الألباني في صحيح و ضعيف سنن ابن ماجه، الرقم ۲۸۲ حسن صحيح.

۱۱۵۹. خهولهی کچی مالیک (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی مالیکی کوری بیشره، له پشتیوانانهو بهیعتی دا به پیغهمبه (ﷺ)، خهوله هاوسه‌ری زیادی کوری زهید بوو.^(۱)

۱۱۶۰. خهولهی کچی یه‌مان (ﷺ)

ناوی خهولهی کچی یه‌مانه، خوشکی حوزدهیغه‌ی کوری یه‌مانه،^(۲) به‌لام یه‌مان نازناوی حیسلی باوکی بووه، رایه‌کیش ده‌لایت: پتی و تراوه یه‌مان چونکه که‌سینکی کوشتووو رایکردووو بۆ مه‌دینه و له‌گه‌ل به‌نی عه‌بدولئه‌شه‌هل هاوپه‌یمانی به‌ستووو، ئیتر هۆزه‌که‌ی پتیان وتووو یه‌مان له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌گه‌ل پشتیوانان هاوپه‌یمانی کردووو له‌کاتیکدا ئه‌وان یه‌مه‌نین،^(۳) حیسلی باوکیشی هاوه‌لی پیغهمبه‌ری خوا (ﷺ) بوو و له‌غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد، به‌لام به‌ده‌ستی یه‌کتیک له‌هاوه‌لان کوژرا چونکه ئه‌و هاوه‌له‌ نه‌یناسیه‌وه‌و وایزانی له‌بیناوه‌رانه، چونکه سوپای موسلمانان زۆریان ده‌موچاویان داپۆشیبوو، بۆیه ده‌بوو نیشانه‌یه‌کیان هه‌بوایه تا بناسرینه‌وه، حوزدهیغه‌ کاتیک بینی هیرش برا بۆ باوکی هاواری ده‌کرد باو‌کم باو‌کم، به‌لام ده‌نگی نه‌گه‌یشت و باوکی به‌هه‌له‌ کوژرا، دواتر حوزدهیغه‌ خوین بای باوکی وه‌رنه‌گرت و له‌موسلمانان خۆش بوو.^(۴)

برایه‌کی هه‌بوو به‌ ناوی سه‌فوان که ئه‌ویش له‌غه‌زای ئو‌حوددا به‌شداری کرد،^(۵) برایه‌کی تری ناوی عه‌بدولعه‌زیز بوو که ئه‌ویش هاوه‌لی پیغهمبه‌ر (ﷺ) بوو و فه‌رمووده‌ی له‌ پیغهمبه‌ره‌وه (ﷺ) گیزاوه‌ته‌وه.^(۶)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۳۹۳.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۷.

(۳) أسد الغابة، ج ۱، ص ۵۷۲-۵۷۳.

(۴) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۶۲.

(۵) أسد الغابة، ج ۳، ص ۳۳.

(۶) أسد الغابة، ج ۳، ص ۵۲۳.

خوشکینکی هه بوو ناوی له یلا بوو که دایکی هاوه لی گه وره ی پیغه مبه ر (ﷺ) سه له مه ی کورپی ثابتی کورپی وه قش بوو،^(۱) خوشکینکی تری ناوی فاطیمه بوو که ئه میس هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) بوو.^(۲)

۱۱۶۱. خه ولی کورپی عومه ر (ﷺ)

ناوی خه ولی کورپی عومه ره که باوکی به ئه بی خه ولی ناسراوه، دوو برای هه بوو به ناوه کانی عه بدولا و هیلال، ئه م سئ برایه هه موویان له غه زای به دردا به شدار بوون، خه ولی له سه رده می خیلافه تی عومه ردا کۆچی دوایی کرد.^(۳)

۱۱۶۲. خه وواتی کورپی جوبه یر (ﷺ)

ناوی خه وواتی کورپی جوبه یری کورپی نوعمانه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان، کونیه که ی ئه بوو عه بدولایه، یان دهوتریت کونیه که ی ئه بوو صالحه.^(۴)

برایه کی هه بوو به ناوی عه بدولا که ئه ویش یه کینک بوو له هاوه له گه وره کان و له به شداربوانی به یعه تی عه قه به و به در بوو و له غه زای ئو خوددا به رپرسی تیرهاویژه کان بوو و تا دواسات له شوینی خۆی مایه وه و دواچار شه ید بوو.^(۵)

خه ووات یه کینکه له به شداربوانی غه زای به در، به لام به هۆی برینداری قاچیه وه نه یتوانی به شدار ی خودی جهنگه که بکات، به لام له دهستکوت و پاداشتیشدا وهک به شداربوویهک حسابی بو کر.^(۶)

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۴۱.

^(۲) أسد الغابة، ج ۷، ص ۲۵۲.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۸.

^(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۸۲.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۳۵.

^(۶) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۳۳۰.

دوای ئەو هوش خەووات لە غەزای ئوحوود و خەندەق و هەموو غەزاکانی تریشدا بەشدار بوو.^(۱)

خەووات باسی کاتی شکستی موسلمانان دەکات لە ئوحووددا و دەلێت: کاتیک بیباوەرپان گەیشتنە سەر شاخەکە تەنھا عەبدوڵای کورپی جوبەیر و دەکەسی تر مابوونەو، ماوەیەک جەنگان و دواچار ئەمیری موسلمانان کە عەبدوڵای کورپی جوبەیر بوو کوژرا و ئەوانی دیکەش برینداربوون، ئینجا بیباوەرپان تەرمی ئەو هاوێلانەیان شیواند، منیش هاوێلانە بە هاوێلانەم چووم بۆ لای عەبدوڵا و ناوسکی دەرھاتبوو، بە میزەرەکەم بۆم بەست، کە هەردوو کمان هەلمانگرت و دوژمنیش شوینمان کەوتبوو، لەناکاویکدا میزەرەکەم بەربوو و ناوسکی شوێربوو، هاوریکەم ترسا و سەیری داوای دەکرد وایدەزانی دوژمنە پیمان گەیشتوو، منیش پێکەنیم.^(۲)

هەر وەها باسی غەزای خەندەق دەکات و دەلێت: پیغەمبەری خوا (ﷺ) بانگی کردم ئەوکاتە لە خەندەقدا گەمارۆ درابووین، فەرمووی: (انْطَلِقْ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ فَاَنْظُرْ هَلْ تَرَى لَهُمْ عُرَّةً أَوْ خَلًّا مِنْ مَوْضِعِ فَتْحِ بَنِي) (بەرۆ بۆ نیو بەنوقورەیزە و بزانه هیچ بۆشی و کەلینکیان لە هیچ لایەکەو هەیه و هەوالیانم بۆ بەهینەرەو،) منیش دەموو خۆرئاوایان رویشتم، کە نوێژی ئیوارەم کرد و دواتر نزیک بوومەو لێیان، خۆم حەشاردا و تاویک چاوم لەسەر قەلاکەیان بوو، دواتر خەو زۆری بۆ هینام و حەوتم، هیندەم بینی کەسێک ملی گرتم و بردمی، زانیم یەکیکە لە بەنوقورەیزە، ئەو کاتەش شەرمیکی زۆر دایگرتم لە ئاست پیغەمبەری خوا (ﷺ) چونکە سەنگەرێکی پێ سپاردبووم و منیش زایەم کردبوو، ئینجا بیری خەو بردنەو کەم کەوتەو، کابراش خەریک بوو پەلکێشی قەلاکە دەکردم و بە زمانی جوولەکەش قەسە دەکرد، منیش ناسیمەو، بیرم کەوتەو ئەوان عەدەتیان وابوو هەر کامیان پاچێک بە

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۶.

(۲) الراقي: المغازي، ج ۱، ص ۲۸۴.

که له که وهیه تی، خیرا پاچه که م فراند و ئه ویش سه رقالم بوو له گهل کابرایه ک
 قسه ده کرد که له سه رقه لاکه بوو، دام له جه رگی و ئه ویش هاواری ده کرد:
 درنده.. کابرا مرد و ئه وانیش منیان پی نه گیرا و له رینی خو مه وه گه رامه وه،
 جیبریل هات بو لای پیغه مبه ری خوا(ﷺ) و پیغه مبه ریش فه رمووی: بردته وه
 ئه ی خه ووات، ئینجا چووه نیو هاوه لانی و باسی منی ده کرد، چووم بو
 لای پیغه مبه ر(ﷺ) و ئه ویش له نیو هاوه لانی دا بوو و قسه یان ده کرد، که
 منی بینی، فه رمووی: (أفلح وجهك) (رووگه ش بیت)، منیش وتم: تویش ئه ی
 پیغه مبه ری خوا(ﷺ)، فه رمووی: باسه که ی خو تم بو بگیره وه، منیش بو م
 گپرایه وه، پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رمووی: (هَكَذَا أَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ)^(۱) (جیبریلیش ئاوا
 بو ی گپرامه وه).

پیغه مبه ری خوا(ﷺ) خه وواتی کوپی جو بهیری نارد بو لای به نی قوره یضه
 تا بانگه وازیان بکات بو ئیسلام، ئه وانیش وتیان: ئیمه وه ک پیاویکی دوو پهل
 واین که په لیککی براوه و یه کیککی ماوه، بو یه رازی نه بوون.^(۲)

خه ووات ده لیت: له گهل پیغه مبه ر(ﷺ) له مه روظه هران بووم، ئینجا له
 خه یمه که ی خو م هاتمه دهره وه ده بینم بریک ئافره ت قسه نه که ن، منیش
 که یفم هات به وه زعه که، بو یه چوومه وه ناو چادره که م و جله جوانه کانم
 پو شسی و هاتمه وه له گهل ئافره ته کان دانیشتم، پیغه مبه ری خوا(ﷺ) له
 ختوه ته که ی هاته دهره وه و پینی فه رمووم (ئه ی ئه بوو عه بدولا ئه وه بو
 چ شتیک له گهل ئه و ئافره تانه دانیشتویت؟) منیش که پیغه مبه رم(ﷺ) بینی
 سام دایگرتم و قسه م لی شتیا و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) و شتریکم
 دهرچوو و منیش ویستم گوریستیکم ده ست بکه ویت تا بچم و شتره که می پی
 به ینمه وه، پیغه مبه ریش(ﷺ) عه باکه ی خوی بو فریدام و چوو تاره تی گرت
 و ده ستنوویژی گرت و هاته وه، ئاو له ریشیه وه ده چورایه سه ر سنجی، ئینجا

(۱) الواقدي: المغازي، ج ۲، ص ۶۶۱.

(۲) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۴۳۷۶.

فهرمووی: ئەى ئەبووعەبدوللا وشترەكەت چى لىهات؟ ئىتر كەوتىنە رى، لەو رىيەدا ھەركات پىم دەگەيشت دەيفەرموو ئەى ئەبووعەبدوللا وشترە راکردوھەكەت چى لىهات؟ منىش بەوھ شەرمەزار دەبووم و ھەولم دەدا زوو بگەمەوھ مەدىنە، ئىتر رووم نەبو وىچمە مزگەوت و كۆرى پىغەمبەر(ﷺ)، ماوھىەكى زۆر وا بووم، ئىتر جارىك كە زانىم مزگەوت چۆلە دەرفەتم قۆستەوھو چوومە مزگەوت و نوئىژم كرد، لە نوئىژدا بووم كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھاتە مزگەوت، دوو ركاتى كورت نوئىژى كرد، منىش ھەر نوئىژەكەم درىژ ئەكردەوھ بەو ھىوايەى پىغەمبەر(ﷺ) بىروات، پىغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (سەلامت لى بيت ئەبووعەبدوللا وشترە راکردوھەكەت چى بەسەرھات؟) منىش وتم: سوئند بەوھى تۆى بە حەق ناردووه ئەو وشترەم تا ئىستا بۆ تاكە جارىكىش راينەكردووه، پىغەمبەرىش(ﷺ) فەرمووی: (رەحمەتى خوات لى بيت) سى جار ئەوھى فەرموو، ئىتر دواى ئەوھ ئەو پرسىارەى لى نەدەكردم.^(۱)

جا لە گىزانەوھىەكى تردا ھاتووه خەووات دەلىت: جارىك نوئىژم ئەكرد و نوئىژەكەم درىژ ئەكردەوھ، پىغەمبەر(ﷺ) پىنى فەرمووم (نوئىژەكەت درىژ مەكەرەوھ، ئىشمان پىتە)،^(۲) پىدەچىت لە ھەمان رووداودا بووبىت كاتىك خەووات نوئىژەكەى درىژ كردوھتەوھ تا پىغەمبەر(ﷺ) بىروات.

خەووات دەلىت: جارىك لەگەل عومەرى كۆرى خەططاب چووین بۆ حەج، لە كاروانىكدا بووین كە ئەبووعوبەىدەى كۆرى جەرراخ و عەبدورەحمانى كۆرى عەوفى تىدا بوو، خلكەكە وتیان: ئەى خەووات شىعەرىكمان بە ئاوازەوھ بۆ بلى، منىش بە ئاوازەوھ بىرى شىعەرم بۆ وتن، ئىنجا وتیان: لە شىعەرى فلانمان بۆ بلى، عومەرى كۆرى خەططاب وتى: وازى لى بىنن با لەوانەى ناخى دلى خۆيمان بۆ بلىت، منىش شىعەرى دلى خۆمم بە ئاوازە

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خوات - خوات بن جبير الأنصاري، الرقم ٤١٤٦.

^(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خوات - خوات بن جبير الأنصاري، الرقم ٤١٥٠.

ده هۆنیه وه بۆیان تا هینده بهرده وام بووم ده مه و پارشینو هات، عومه ر وتی: به سه وا ده مه و به یانه، ئه بوو عوبه یده وتی: خه ووات وه ره بۆ لای من له عومه ر خراپتر نیم (یانی مه جالت ده دم)، پیکه وه چووینه ئه و لاوه و هه تا کاتی نوژی به یانی هه ر به ئاوازه وه شیعرم بۆ هۆنیه وه.^(۱)

خه ووات له خیلافه تی عه لی کورپی ئه بوو طالیبدا له ناو ریزی سوپای عه لیدا بوو.^(۲)

له دوا ییه کاتی ته مه نیدا خه ووات بینایی له ده ستدا.^(۳)
خه ووات له سالی چلی کۆچی و له ته مه نی هه فتا و چوار سالی دا کۆچی دوا یی کرد،^(۴) رایه کی تریش ده لیت: له سالی چل و دووی کۆچیدا وه فاتی کردووه.^(۵)

خه ووات بۆ رهنگی ریشی خه نه و و سمه ی به کار ده هینا،^(۶) دیاره ده بیت ئه مه ش له دوا ییه کانی ته مه نیدا بوو بیت.

۱۱۶۳. خه بیهری کورپی نوعمان (ﷺ)

ناوی خه بیهری کورپی نوعمانه، ئه م هاوه له فه رمووده یه کی گێراوه ته وه که پیغه مبه ر (ﷺ) سه یری شاخه که ی ئه وانی کردووه که ناوی ئه جهه بووه و نزای نه بوونی برسیتی کردووه بۆیان و لییان رازی بووه.^(۷)

(۱) السنن الكبرى للبيهقي - كتاب الحج - جماع أبواب ما يجتنبه المحرم - باب لا يضيق على واحد منهما أن يتكلم بما لا يأثم فيه من شعر أو غيره، الرقم ۹۲۷۷.

(۲) المعجم الكبير للطبراني.

(۳) معجم الصحابة للبخاري، ج ۲، ص ۲۷۵.

(۴) المستدرک علی الصحیحین، الرقم ۵۷۳۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۷.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۷۷.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۵۰.

۱۱۶۴. خه‌یته‌مه‌ی کورپی حارث (ﷺ)

ناوی خه‌یته‌مه‌ی کورپی حارثی کورپی مالیکه، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان، کورپیکی هه‌بوو به ناوی سه‌عد که له غه‌زای به‌دردا شه‌هید کرا.^(۱)

کاتیک هاوه‌لان خۆیان ئاماده ده‌کرد بۆ جه‌نگی به‌در، خه‌یته‌مه به سه‌عدی کورپی وت ده‌بیت یه‌کێکمان بچین و ئه‌وی ترمان له ماله‌وه بمینیته‌وه‌و لای ژن و مناله‌کان بیت، بۆیه تۆ لیتره به با من بچم، سه‌عد وتی: باوکه گیان ئه‌گه‌ر مه‌سه‌له‌که جگه له به‌هه‌شت بوايه به‌دُنیا‌ییه‌وه رازی ده‌بووم، به‌لام من هیوام هه‌یه ئه‌مجاره شه‌هیدیم به نسیب بیت، دواچار باوک و کورپه‌یشتنه ئه‌وه‌ی تیرو پشک بکه‌ن، ئه‌وه‌بوو سه‌عد ناوی ده‌رچوو، بۆیه له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له به‌دردا به‌شداری کرد و تیايدا شه‌هید بوو.^(۲)

خه‌یته‌مه یه‌کێکه له به‌شداربوانی ئوحودو له‌و غه‌زایه‌دا به ده‌ستی هوبه‌یره‌ی کورپی ئه‌بی وه‌هب شه‌هید کرا.^(۳)

به‌وجۆره ئه‌و تاسه‌ی شه‌هیدیه‌ی که له‌گه‌ل کورپه‌که‌ی تیروپشکی بۆ ده‌کرد، له یه‌که‌م غه‌زادا بۆ کورپه‌که‌ی بوو که پاداشتی ئه‌وه‌شی ده‌ستکه‌وت، له دووهم غه‌زاشدا بۆ خۆی بوو. په‌ندو وانه

ئهم به‌سه‌ره‌اته نیشانه‌ی راستگۆیی ئه‌و باوک و کورپه‌یه که چه‌نده برۆایان به‌و جیهاده هه‌بووه‌و تاسه‌ی شه‌هیدیان هه‌بووه، به داخه‌وه موسلمانانیکي ئه‌مرۆ هه‌ر جه‌نگیک که به دیدی خۆیان به ره‌وای بزانه ده‌یکه‌نه جیهاد و هه‌ندی جار خۆینه ره‌واکان حه‌رام و خۆینه ناره‌واکان حه‌لال ده‌که‌ن، که‌چی ئه‌و جیهاده‌ی هاواری بۆ ده‌که‌ن و خه‌لکی بۆ هان ده‌ده‌ن و ئه‌و شه‌هیدیه‌ی دلی گه‌نجانی بۆ جۆش ده‌ده‌ن و تاسه‌ی مه‌رگیان

^(۱) الإستیعاب في معرفة الأصحاب، ج ۲، ص ۴۵۸.

^(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۴۱۱.

^(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۵۰.

لا زیاد ده‌کهن، لای خویان له وپه‌ری به‌هیزی بیرکردنه وه یاندا موسته‌حه‌بینه که سهدان شتی گه‌وره‌تر هه‌یه له‌پیشیه‌وه، بۆ ئه‌م کاره‌یان ده‌یان بیانو و ریز ده‌کهن و هه‌ول دده‌ن ئه‌و بیانوانه‌ش بشه‌رعینن، جا ئه‌گه‌ر جیهادیک هه‌بیت و مه‌رگ تیایدا شه‌هیدی بیت و پاداشته‌کشی به‌هه‌شتی فیرده‌وس بیت، چ گه‌مژه‌بیه‌که بانگه‌وازکه‌ره‌که خوی لی بینه‌ش بکات، مه‌گه‌ر برسیه‌ک که خوانیکی گه‌وره‌ی رازاوه به‌دی بکات و مافی هه‌بیت له خواردنیدا، گه‌مژه نیه ئه‌گه‌ر برسیتی خوی به‌و خوانه‌ خوشه زوره نه‌شکینیت! ئه‌وه‌تا ئه‌م باوک و کوره‌ ماده‌م ده‌زانن مه‌سه‌له‌ی به‌هه‌شته، تیرو پشکی بۆ ده‌کهن، ئایا ئه‌مه له ئه‌زموونی ئه‌مرۆی موصلماناندا هه‌یه؟ به‌ دلناییه‌وه زوره‌که‌مه، به‌لکو بگه‌ر بووه‌ته به‌سه‌ره‌اتیک.

۱۱۶۵. خه‌یره‌ی کچی ئه‌بی ئومه‌بیه (ﷺ)

ناوی خه‌یره‌ی کچی ئه‌بی ئومه‌بیه، له پشتیوانانه، هاوسه‌ری میکنه‌فی ئه‌نصاریه، ئه‌م ئافه‌رته موصلمان بوو و به‌یعه‌تی دا به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۱)

۱۱۶۶. خوبه‌بیه‌ی کوری عه‌ددی (ﷺ)

ناوی خوبه‌بیه‌ی کوری عه‌ددی کوری مالیکی کوری عامیره، له پشتیوانانه له ئه‌وسیه‌کان،^(۲) یه‌کیکه له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در.^(۳)

پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌که‌سی له هاوه‌لانی به‌ سریه‌یه‌ک نارد، عاصیمی کوری ثابتی ئه‌نصاری کرد به‌ ئه‌میریان، که گه‌یشته‌ ناوچه‌یه‌کی نیوان عوسفان و مه‌ککه، ده‌سته‌ی به‌نوولیحیان به‌ نزیکه‌ی دووسه‌ که‌سه‌وه هاتن و که‌وتنه شویتیان، که گه‌یشته‌ شوینه‌که‌یان بینیان ناوکی خورما جیماوه،

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۲۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۲.

وتیان: ئەم ناوکه هی خورمای مه‌دینه‌یه، بۆیه که‌وتنه شوینیان، کاتیک عاصیم و هاوه‌له‌کانی ئەوانیان بینی هه‌ستیان به مه‌ترسی کرد و له شوینیک خۆیان په‌نا دا، به‌لام به‌نولیحیان گه‌مارۆیان دان و وتیان: خۆتان بدن به ده‌سته‌وه له په‌نادا ده‌بن و که‌ستان ناکوژین، عاصمی ئەمیری سریه‌که وتی: به‌خوا من خۆم ناده‌مه به‌ر په‌نای بیباوه‌ر، خواجه هه‌والی ئیمه بگه‌یه‌نه‌ره پیغه‌مبه‌ره‌که‌ت، ئەوه‌بوو به‌نولیحیان تیربارانیاں کردن، ئەوه‌بوو عاصم و هه‌وت که‌سی تریان شه‌هید بوون، سێ که‌سه‌که‌ی تر که مابوونه‌وه خۆیان دا به ده‌سته‌وه و داوای په‌نایان کرد، یه‌کیک له‌و سێ که‌سه‌خوبه‌یب بوو، کاتیک گه‌یشتنه لای به‌نولیحیان خیرا ئەوانیان به‌ستنه‌وه، یه‌کیک له‌ سیانه‌که وتی ئەمه سه‌ره‌تای ناپاکیه‌که‌یان، به‌خوا من له‌گه‌لتان نایه‌م، ئەو کوژراوانه‌مان پیشه‌نگی ره‌وان، ئەوانیش به‌ زۆر رایانده‌کیشا تا له‌گه‌لیان بچیت به‌لام ئەو نه‌ده‌چوو، بۆیه ئەویشیان کوشت، ئینجا خوبه‌یب و ئەو که‌سه‌که‌ی تریان برد و ئەوانیان فرۆشتن به‌ خه‌لکی مه‌ککه، ئەوه‌بوو به‌نو حارثی کورپی عامیر خوبه‌یبیان کرپی، چونکه خوبه‌یب له‌ جه‌نگی به‌دردا باوکی ئەوانی کوشتبوو، خوبه‌یبیان کرپی و به‌ دیلی لای خۆیان هه‌یشتیانه‌وه، له‌ ماله‌وه له‌ شوینیک به‌ندیان کردبوو تا ئەو کاته‌ی بیکوژن، خوشکه‌که‌یان له‌وئ پاسه‌وانی بوو، خوبه‌یب داوای گوێزانی له‌و ئافره‌ته‌ کرد تا خۆی پی پاک بکاته‌وه، کورپکی ئەو ئافره‌ته‌ش لای خوبه‌یب بوو، خوبه‌یب له‌سه‌ر ئەژنۆی خۆی داینیشاندبوو، ئافره‌ته‌که ده‌یوت منیش ترسام به‌ مووسه‌که ئەو کورهم ئازار بدات، بۆیه به‌ ترسه‌وه به‌ره‌و ئەوئ چووم، خوبه‌یب که‌ منی بینی زانی ترساوم، وتی: ترسایت ئەم منداله‌ بکوژم؟ من شتی وا ناکه‌م، ئافره‌ته‌که دواتر ده‌یوت به‌خوا هیچ به‌ندیه‌کم نه‌دیبوو هه‌ینده‌ی خوبه‌یب چاک بیت، سویند به‌خوا روژیک بینیم هه‌رچه‌نده لای ئیمه به‌ندکراو بوو که‌چی تری ده‌خوارد له‌کاتیکدا به‌ زنجیر به‌سترابوو یه‌وه و له‌و کاته‌شدا له‌ هه‌موو مه‌ککه‌ تری ده‌ست نه‌ده‌که‌وت، بۆیه

دانیام ئەوه رۆزیه کی خوایی بوو ناردبووی بۆ خوبهیب،^(۱) ئەوان خوبهیبیان به بهند کراوی هیتشتهوه تا مانگه حه رامه کان ته واو بوون،^(۲) خوبهیب به یه کینک له وانیهی وت که بهندیان کردبوو سێ داواکاریم لیت ههیه، ئاوی سازگارم بۆ بهینیت و گوشتی به حه رام سه ربراووم بۆ نه هینیت (گوشتی قوربانی کراو بۆ بته کان) ئەگه ریش ویستیان بمکوژن پیم بلینیت،^(۳) ئینجا هاتن و خوبهیبیان برد تا بیکوژن، خوبهیب وتی: ده رفه تم بدهن تا دوو رکات نوێژ بکه م، ئەوانیش مۆله تیان دا، خوبهیب دوو رکات نوێژی کرد، دواتر که ته واو بوو تی ئەگه ر له بهر ئەوه نه بوایه که وایزانن له ترسا نوێژه که م درێژ ده که مه وه زۆر نوێژه که م درێژه پنده دا،^(۴) ئەمه ش بوو به یه که م سوننه تی دوو رکات نوێژی پیش کوشتنی موسلمانان که خوبهیب ئەنجامی دا، ئینجا نزای کرد لیتان و وتی: خویه هه موویان کۆکه ره وه و به جارێ له ناویان به ره و تاقیان مه هیله، ئینجا ئەم شیعره ی وت:

فَلَسْتُ أَبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا
عَلَىٰ أَيِّ جَنْبٍ كَانَ لِلَّهِ مَصْرَعِي
وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأُ
بِبَارِكِ عَلَىٰ أَوْصَالِ شَلْوٍ مُّعْرَعٍ^(۵)

هیچ باکم نیه وه ک موسلمانێ کاتی ده کوژریم
له بهر خودایه، به هه ر جوړی بێ با له ناو ببرییم
ئهمه ش له بهر خودایه و گه ر خۆی بیه ویت
جه سته ی پارچه کراو به ره که تدار ده بیت

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب هل يستأسر الرجل ومن لم يستأسر، الرقم ۳۰۴۵.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۶۷.

^(۳) سير أعلام النبلاء، ج ۱، ص ۲۴۸.

^(۴) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب هل يستأسر الرجل ومن لم يستأسر، الرقم ۳۰۴۵.

^(۵) صحیح البخاری - کتاب المغازي - باب حدثني عبد الله بن محمد الجعفي، الرقم ۳۹۸۹.

جوړی کوشتنه که ی به وجوره بوو له خاچدرا و ئینجا لینی دهدرا تا دمرد،^(۱) کاتیک به رزیان کرده وه بو سهر دارخورماکه تا بیبه ستنه وه خوبه یب ئەم شیعره ی دهوت:

لَقَدْ جَمَعَ الْأَخْرَابُ حَوْلِي وَالْبُؤَا
 قِبَائِلَهُمْ وَاسْتَجْمَعُوا كُلَّ مَجْمَعٍ
 وَقَدْ جَمَعُوا أَبْنَاءَهُمْ وَنِسَاءَهُمْ
 وَقُرْبَتٍ مِنْ جُدْعٍ طَوِيلٍ مُمْتَعٍ
 إِلَى اللَّهِ أَشْكُو غُرْبَتِي بَعْدَ كُرْبَتِي
 وَمَا أُرْصَدَ الْأَخْرَابُ بِي عِنْدَ مِصْرِي
 فَمَا الْعَرْشُ صَبَّرَنِي عَلَى مَا يُرَادُ بِي
 فَقَدْ بَصَّعُوا الْحَمِيَّ وَقَدْ يَاْسَ مَطْمَعِي
 وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأُ
 بِيَارِكْ عَلَى أَوْصَالِ شِلْوٍ مُعْرَعٍ
 لَعْنَرِي مَا أَحْقَلُ إِذَا مَتَّ مُسْلِمًا
 عَلَى أَيِّ حَالٍ كَانَ لِلَّهِ مَضْجَعِي

هه موان له دهورم تینیان گرتووه
 هوز و دهسته کان په نگیان خواردووه
 ژن و مندالیان خر بوون له و لاه
 منیش هه لواسراو به دار خورماوه
 ناله ی بینکه سی و ناهی هه ژانی
 بو ئەم کوشتنه م خودا دهیزانی
 په روه ردگارم! سه بریکم هه بی
 بو مه رگی که وان له منیان دهوی

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب هل یتأسر الرجل ومن لم یتأسر، الرقم ۳۰۴۵.

ئەمەش لە پیناوی پەرورەدگاری

بۆ چەستەیی لەت بووم گەر ویستی هەبێ

خۆی دەپارێزی و ریزی لێ دەنی^(۱)

ئینجا خوبەیب وتی: خوایە وا ئێمە پەيامی پێغه مبه ره که تمان گه یاند، دهی تۆیش هه وائی ئێمه به پێغه مبه ره که ت بگه یه نه.^(۲)

جا له و کاتهی تیریان بۆ ده هاویشت پینان دهوت چه زت ئە کرد ئیستا موچه ممه د له شوینی تۆدا بیت؟ ئەویش دهیوت نه سویند به خوای گه وره، چه ز ناکه م له بری ئەم له ناو چوونهی من د پکیکیش بچیت به پیندا، ئەوانیش پینده که نین.^(۳)

کاتیگ خوبەیب کوژرا ده موچاوی خوبه بیان به پێچه وانەیی که عبه وه وه رچه رخاندا، که چی دواتر ته ماشایان کرد ده موچاوی روو به که عبه یه، چه ند جار وایان لیکرد که چی هه ر ده موچاوی رووی ده کرده وه به ره و قیبله، بۆیه وازیان لیهینا.^(۴)

موعاویه ی کوری ئەبوو سو فیان ده لیت: من ئەو رۆژه ئاماده ی کوشتنه که ی خوبه یب بووم، له ترسی نزا که ی خوبه یب وام ده زانی زهوی قووتم ده دات.^(۵)

پێغه مبه ری خوا (ﷺ) که هه وائی خوبه یبی پێ گه یشت، هه ریه ک له میقداد و زوبهیری نارد تا تهرمی خوبه یب له دارخورما که دابگرن، که گه یشتنه ناوچه ی ته نعیم ده بینن چل که س له وین، هه رچونیک بیت ته رمه که ی خوبه بیان داگرت، زوبهیر ته رمه که ی خسته سه ر ئە سه په که ی و ته رمه که شی

^(۱) المعجم الكبير للطبراني - باب الزاي - من اسمه زيد - زيد بن الدثنة، الرقم ۵۲۸۴، ئەگه رچی و ته کان ده ی ته وای عه ره یبه که نین، به لام کرۆکی واتای عه ره یبه که ن، بۆیه کردمان به کوردی تا کو خوینەر له ئاه ی سه ره مه رگی ئەو ها وه له تیکات.

^(۲) حلیة الاولیاء، ج ۱، ص ۱۱۲.

^(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الزاي - من اسمه زيد - زيد بن الدثنة، الرقم ۵۲۸۴.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۳.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۶۶.

هيچ ٽيڪ نه چوڻو، به لاءِ بيتاوه ڀرڪان پٺيان زانين، کاتيڪ كهوتنه شوينيان زوبه پير تهرمه كههه خسته خواره وه، زهوي تهرمه كههه خوبه يبي قوتدا و تهرمه كههه ديار نه ماو نه كهوته دهست بيتاوه ڀران.^(۱)

رايه كههه تر ده لئيت: به لڪو پيغه مبهه ر(ﷺ) ته نههه عه مري كوري ئومه يبههه نارد تا تهرمه كههه خوبه يب بيات، ئه ويش چوو و تهرمه كههه خوبه يبي خسته خواره وه، زهوي تهرمه كههه خوبه يبي قوت دا، دواتر كه ميڪ گه ڀرام بؤ تهرمه كههه له هيچ شوينيان تهرمه كههه ديار نه بوو، تا ئيستاش تهرمه خوبه يب ديار نيه.^(۲)
په ندو وانه

كه مجار له ميٽوودا بينراوه دهولته و دهسه لاته بيتاوه ڀرڪان وه فايان بوو بيت بؤ په نادانينڪ، كه داويانه به تايهت به رامبهه به موسلمانان، ئه گه رچي ئه مه پٽوهه نيه بؤ سفر كرده وهه په ناي كه ساني يان ده گمه نه دهسه لاتيكي بيتاوه له ماوه يه كههه ميٽووييدا له به لئين و په ناكاندا راستگو بوو يئ.

موسلمان هيچ كات له به رامبهه ناحه قيدا ههنگاوي ناحهق نانئيت، ئه وه رينما يبههه خوا يبهه بؤ بهنده كاني خوا، هيچ لاريهك به ههنگاوي لار راست ناكريته وه، خوبه يب كه ناپاكي ليڪرا و چاوه ريني مه رگ بوو به دهست باوك و مام و كه ساني ئه و مندالهه كه هاتبوو بؤ لاي، نهك ئه وههه پيري له وه نه كرده وه بيكوژيت، به لڪو نه بهيشت هيچ ههستيڪ به ترس و بيم بكات، خسته سهر ئه ژنوي و نازي پيدا، كه ده موچاوي شيواوي دا يكي شي بيني دنيا يي دايه وه بهو دلوه روشنا يي دايه وه بهو ده موچاوه و دنيا يي كرده وه كه هه رگيز نيازي نه بووه ئازاري مندالهه كههه بدات.

ئه وهه له سهر موسلمانان تا دواساتي ژياني بهو جو ره بڙي كه خواي

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۳.

^(۲) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۴، ص ۶۷.

گہورہ فہرمانی پیکردووه، له هموو باریکدا خوئی بپاریزیت له حهرام و ئه وهی چاکه یه پهیره وی بکات، خوبه بییش ئه گهرچی چاوه رپی مهرگه و له بهندی بیناوه راندایه، به لام له ویتشدا ترسی هه یه له حاللی خوراکه که ی و تکاده کات گوشتی حهرامی بو نه هیتن، به لام ده بینین ئه مرؤ موسلمانانیک که که مینک خوشگوزهرانی ژیانیان ده شیوی، بی ئه وهی ناچار بن به وهرگرنتی که مترین حهرام، له ترس و بی متمانه بیان په نا ده به نه بهر حهرامه کان و زور جاریش ده یان بیانوی بو په یدا ده کهن، بو نمونه که سانیک نامادهن سوو وهر بگرن بو شتیک که مان و نه ماننی ژیانیان به وه وه نه به ستر او ته وه، به لکو بو کرینی ئوتومبیلنیکه یان بو بازار گانیه که، هیتنده ی هه ول ده دن حهرامه که بشه رعیتن، هیتنده بیر له وه ناکه نه وه خو یان دوور بگرن له حهرامه که.

۱۱۶۷. خوبه بیی کوری ئیساف (ﷺ)

ناوی خوبه بیی کوری ئیسافی کوری عینه به یه، له پشتیوانانه له ئه وسیه کان،^(۱) دایکی ناوی سه لمای کچی مه سعوده.^(۲) خوبه یب ژنیکی هه بوو به ناوی جه میله ی کچی عه بدولا که له م ژنه ی کورینکی هه بوو به ناوی عه بدولا، کورینکی تریشی هه بوو له که نیزه یه کی به ناوی عه بدوره حمان، ژنیکی تری ناوی زهینه بی کچی قه یس بوو که دایکی ئه نیسه بوو.^(۳)

کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هاته مه دینه خوبه یب هیتشتا موسلمان نه بوو بوو، کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) به ره و غه زای به در چوو، خوبه بییش چوو به دوی پیغه مبه ردا (ﷺ) و له ریدا پنی گه یشت و له وی موسلمان بوو، یه کسه ریش

^(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۱.

^(۲) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۳، ص ۵۳۴.

^(۳) الطبقات الکبری لابن سعد، ج ۳، ص ۵۳۴.

چووه ناو غهزاکه و به شداری غهزای به دری کرد.^(۱)
 دواتریش له هه موو غهزاکانی تردا به شداری کرد تا ئه و کاتهی
 پیغه مبه (ﷺ) وه فاتی کرد.^(۲)
 له سه رده می خیلافه تی عومه ری کوری خه طابدا خلیفه ئه رکیتی پی
 سپارد و ناردی بۆ بهر پرسیاری تیه ک.^(۳)
 خوبه یب له سه رده می خیلافه تی عثمانی کوری عه ففاندا کۆچی دوایی
 کرد.^(۴)

۱۱۶۸. خوه یله ی کچی خوه یلید (ﷺ)

ناوی خوه یله ی کچی خوه یلیده و هاوسه ری ئهوسی کوری صامت بووه،
 ئهوسی میزدی که سیکی به ته من بوو و له گه ل خوه یله کیشه ی هه بوو.^(۵)
 چهند گێرانه وه یه ک هاتوو ه سه باره ت به وه ی ئهوس یه که م کهس بووه
 له سه رده می ئیسلامدا ظیهار ی به کاره ی ناوه،^(۶) ئه م مه سه له ش بریتیه له وه ی
 پیاو به خیزانه که ی بلتت وه ک دایکم وابیت بۆم، یان بلتت وه ک خوشکم
 وابیت بۆم، ئه م نه ریته له پیش ئیسلامدا له ناو عه ره به کاندای زۆر باو بوو،
 به لام که ئیسلام هات ئه مه ی حه رام کرد.
 ئهوس ئه و ظیهاره ی به رامبه ر به ژنه که ی به کاره ی نا و دواتریش پیش
 ئه وه ی که فاره ته که ی بدات له گه ل ژنه که ی جیماعی کرد، بۆیه پیغه مبه ر (ﷺ)
 فه رمانی پیکرد پانزه صاع جو بیه خشیت به شه ست هه ژار.^(۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۱.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۱.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۴۶.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۸.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۴۷، الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۱، ص ۱۵۶.

(۷) أسد الغابة، ج ۱، ص ۲۲۰.

ئەوس كەسىكى بە تەمەن و پیر بوو،^(۱) هاوكات جوړىك له فېئى له گەل بوو، بۆیه جارېكیان له كاتى تووشبوونى به فېئى خوهیلهى ژنى بیزارى دەربرى و ئەویش ظیهارى به رامبەرى به كارهینا.^(۲)

خوهیله دهلیت: ئەوس كەسىكى بە تەمەن بوو و كەسىكى توورەو ئازار بەخش بوو، روژىك هاتەوه مال و منیش لەسەر شتىك قسەم له گەل كرد، ئەویش توورە بوو و وتى: تۆ وەك پشتى دایكم بیت بۆم، ئینجا چوویه دەرەوه، پاشان له وئى له گەل خەلكیدا ماوهیهك دانیشت و دواتر هاتەوه مالهوه، دهیویست سەرچیم له گەل بكات، منیش وتم: نا سویند به وهى گیانى خوهیلهى به دهسته دهستت پیم ناگات، قسەش هەر ئەوهیه كه وتم: تا ئەو كاتەى خوا و پیغه مبهرى خوا بریارمان لەسەر دةدن، بەلام ئەو هەر هەلمەتى بۆ بردم، بەلام من ریم پى نەدەدا تا چۆن ژنىك زال دەبیت بەسەر پیره پیاویكدا خستە ژیره وهو چوومه دەرەوه بۆ لای دراوسیه كمان و داواى جلیكم لى كردو چوومه دەرەوه تا چوومه خزمەت پیغه مبهرى خوا (ﷺ)، مەسەله كه م بۆ باس كرد و سكالام كرد لەسەر خراپى رهوشت و هەلسوكه وتى ئەوس له گەلمدا، پیغه مبهرى خوایش (ﷺ) دهیفرموو: (یا خویله ابن عمك شیخ كییر فاتقى الله فیه)، (ئەى خوهیله ئاموزاكەت پیرىكى بە تەمەنه، دەى له ئاستیدا له خوا بترسه)، خوهیله دهلیت: سویند به خوا نه چووم تا سروس دابهزى و پیغه مبهرى (ﷺ) ئەو بارهى به سهریدا هات كه له كاتى سروشدا به سهریدا دههات، پاشان بارى ئاسایى بوویهوه، پیغه مبهرى (ﷺ) فرمووى: ئەى خوهیله خواى گهوره لەسەر تۆ و هاوه له كهت ئایهتى دابه زاند، پاشان ئەم ئایهتهى خوینده وه به سهرمدا (قد سمع الله قول التي تجادلک فی زوجها وتشکی إلى الله..... وللکافرین عذاب أليم)، پاشان فرمووى: بلى به میژده كهت با كوێلهیهك رزگار بكات، وتم: ئەى پیغه مبهرى خوا هیندهى نیه

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الطلاق - باب الظهار - ذکر وصف الحکم للمظاهر من امرأته وما یلزمه عند ذلک من الکفارة، الرقم ۴۲۷۹.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۴۷.

بتوانیت کۆیله یهک ئازاد بکات، فهرمووی: دهی با دوو مانگ بهسه ر یه که وه روژوو بگریت، وتم: ئەهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئەو پیریکی به ته مه نه و توانای روژوو گرتنی نیه، فهرمووی: دهی با کۆلیک خورما ببه خشیت به شهست هه ژار، وتم: ئەهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئەوه شی نیه، پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: دهی ئیمه یارمه تی ده دهین به کۆله خورمایه ک، خوه یله وتی: دهی منیش کۆله خورمایه کی پی ددهم بو ئەوه، پیغه مبهری خوایش (ﷺ) فهرمووی: (أصبت و أحسنت، فاذه بی فتصدی به عنه، ثم استوصی باین عمک خیرا)، (پینکات و چاکت کرد، دهی برۆ و به وه سه ده قه که ی بو بده، دواتر له گه ل ئاموزاکه ت چاک به و چاکه بنوینه)، خوه یله ده لیت: منیش چووم و وامکرد.^(۱)

له ریوایه تی ئەبوو داووددا هاتوو له و کاته دا کۆله خورمایه ک (عرق) - شهست صاع ده کات - هات بو پیغه مبهری خوا (ﷺ)، ئەویش ئەوه ی دانا بو یارمه تی ئەوس.^(۲)

۱۱۶۹. خوه یلیدی کوری عه مر (ﷺ)

ناوی خوه یلیدی کوری عه مره، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له سوله میه کان، یه کیکه له به شداربوانی غه زای به در، دوا ی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) ژیا و له جهنگی صفیندا له ناو سوپای خه لیفه عه لی کوری ئەبوو طالیبدا بوو.^(۳)

۱۱۷۰. خورهمی کوری ئەوس (ﷺ)

ناوی خوره می کوری ئەوسی کوری حارثه یه، کونیه که ی ئەبوو له جه ئەه.^(۴)

(۱) صحیح ابن حبان - کتاب الطلاق - باب الظهار - ذکر وصف الحكم للمظاهر من امرأته وما يلزمه عند نكاح من الكفارة، الرقم ۴۲۷۹.

(۲) سنن أبي داود - کتاب الطلاق - باب في الظهار، الرقم ۲۲۱۴.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۵۰.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۹.

پاش جهنگی ته بووک موسلمان بوو، کاتیک پیغه مبه‌ر (ﷺ) له ته بووک وه خورایه وه خوره‌یم چوو په خزمه‌تی، ده‌لیت: له وئ موسلمان بووم، ئینجا له وئ بووم که عه‌بباسی کوری عه‌بدولموطه‌لیب وتی: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌مه‌ویت وه‌سفت بکه‌م و شیعت پيدا هه‌لبده‌م، پیغه مبه‌ر (ﷺ) مؤله‌تی دا و ئه‌ویش شیعیریکی به‌سه‌ر پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) هونیه‌وه. (۱) خوره‌یم ده‌لیت: له جهنگی دژ به‌موسه‌یله‌مه‌دا به‌شداریمان کرد، که له‌وه بووینه‌وه ئینجا به‌ره‌و رووی هورمز بووینه‌وه و خالد داوی له‌هورمز کرد جهنگی رووبه‌روو بکه‌ن، ئه‌وه‌بوو خالد هورمزی گوشت. (۲)

خوره‌یم ده‌لیت: دواى ئه‌وه چووین تا که‌یشتینه‌ ناوچه‌ی حیره و چووینه‌ ناوی، جا من پیشتر له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) بیستبوو که ده‌یفه‌رموو: (وا حیره‌م له‌به‌رچاوه‌و شه‌یمائی کچی بوقه‌یله‌شم له‌به‌رچاوه‌ که له‌چکیکی ره‌شی داوه‌ به‌سه‌ریدا) منیش وتم: ئه‌ی پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) جا ئه‌گه‌ر روژ بوو چووینه‌ ناو حیره‌و ئه‌و ئافره‌تم بینى بؤ من بیت؟ فه‌رموو: به‌لى، بؤیه‌ که چووینه‌ ناو حیره‌ به‌که‌م که‌س بینیمان شه‌یمائی کچی بوقه‌یله‌ی ئه‌زدی بوو له‌سه‌ر هیستریک بوو، هه‌مان نیشانه‌کانی تیدا بوو، منیش گرتم و وتم: پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئه‌م ئافره‌ته‌ی دا به‌من، خالد داواى به‌لگه‌ی لی‌کردم، منیش به‌لگه‌م خسته‌ به‌رده‌ست، خالدیش ئافره‌ته‌که‌ی پیدام، ئینجا ئه‌و ئافره‌ته‌ برایه‌کیشی هه‌بوو ناوی عه‌بدولمه‌سیح بوو، هات بؤ لام و وتی: خوشکه‌که‌م پئ بفرۆشه، منیش وتم: به‌خوا له‌سه‌د دره‌مه‌ی که‌متر نایده‌م، ئه‌ویش هه‌زار دره‌مه‌ی پیدام و وتی: بتوتایه‌ هه‌زار دره‌مه‌یش پی‌مده‌دایت، منیش وتم: وامده‌زانی له‌سه‌د دره‌م پارهی زیاتر بوونی نیه‌ و ئه‌وه ئه‌وپه‌ری داواکاری و ده‌وله‌مه‌ندیه. (۳)

(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر مناقب العباس بن عبد المطلب بن هاشم عم رسول الله - إنشاد العباس في مدح النبي بحضرته، الرقم ۵۴۵۸.

(۲) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خالد - خالد بن الوليد، الرقم ۳۸۰۵.

(۳) المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خريم - خريم بن أوس بن حارثة بن لام الطائي، الرقم

۱۱۷. خورمیمی کوری فاتیک (ﷺ)

ناوی خورہیمہ، سہارہت بہ ناوی باوکی دہوتریت فاتیکہ، رایہ کیش دہلئت: بہ لکو ٹہ خرہمہ، ٹہم ہاوہ لہ لہ ٹہ زدبہ کانہ، سہ بارہت بہ کونہ کھی ہرہک لہ ٹہ بوو ٹہ یمہن و ٹہ بوو یہ حیا ہاتووہ.^(۱)

خورہیم برایہ کی ہہ بوو بہ ناوی سہ برہوہ کہ ٹہ ویش ہاوہ لی پیغہ مبر (ﷺ) بوو.^(۲)

رایہ ک ہاتووہ کہ بہ شدار بوو بیت لہ غہ زای بہ دردا، ٹیین حہ جہر دہلئت: رای دروست ٹہ وہیہ لہ ریکہ وتنی حودہ بیبہ دا بہ شدار بووہ، ہہرچہ ندہ رایہ کیش دہلئت: لہ دوا ی فہ تحی مہ ککہ موسلمان بووہ.^(۳)

خورہیم دہلئت: لہ سہرو بہ ندی کچی پیغہ مبردا (ﷺ) بوو کہ بہ چہ ند و شتریکہ وہ دہرچووم، برووسکہ یہ ک ہات و دای لہ بالیکی و شتریکم، منیش و ہک نہ ریتی ٹہو کاتی عہرہ بہ کان وتم: پہنا دہ گرم بہ گہورہ ی ٹہم دؤلہ، دہنگیک ہات و بہ شیعریک پیی وتم: دہ بیت پہنا بگریت بہ خوی گہورہ، ٹینجا پیی وتم: کہ پیغہ مبر ی خوا (ﷺ) ہاتووہ، منیش وتم: رھمہ تی خوات لی بیت تو کیت؟ وتی: من مالیکی کوری مالیکم پیغہ مبر (ﷺ) منی لہ خاکی خہ لکی نہ جدہ وہ ناردووہ، منیش وتم: ٹاخ یہ کیک ٹہ بوو لای ٹہم و شترانہم ٹہ بوو تا دہچوومہ خزمہ تی و باوہ رم پی دہینا، ٹہ ویش وتی: دہی پشت بہ خوا من لایان دہیم و و شترہ کانت دہ بہ مہ وہ مالی خوتان، منیش بہ و شتریکیانہ وہ چووم تا چوومہ مہ دینہ، ٹہوکات نوپڑی ہہینی بوو، خہریک بووم و شترہ کہم مؤل دہدا کہ ٹہ بوو زہر ہاتہ دہرہ وہ وتی: پیغہ مبر (ﷺ) بیت دہ فہرمویت (وہرہ ژووہ وہ) منیش چوومہ ژووہ وہ،

.۴۱۶۸

(۱) الإصابة في تميز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۵.

(۲) الإصابة في تميز الصحابة، ج ۳، ص ۳۰.

(۳) الإصابة في تميز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۵.

که منی بینی فہرمووی: (ئەو پیرە پیاوہی کہ بەلینی دا وشتەرەکانت بگەینیتەوہ مالەوہ چی کرد) منیش وتم: رەحمەتی خوای لئ بیت بە سەلامەتی وشتەرەکانی دایەوہ بە خاوخیزانم؟ فہرمووی: (بەلئ رەحمەتی خوای لئ بیت)، منیش خیرا شایەتومانم هینا.^(۱)

خورەیم دەلئیت: پیغەمبەر(ﷺ) دەیفەرموو: (من أنفق نفقة في سبيل الله كتب له سبع مائة ضعف)،^(۲) (هەرکەس لە پیناوا خوادا شتیک ببەخشیت ئەو بە حەوت سەد بەرامبەر بۆی دەنووسریت).

خورەیم دەلئیت: لە پیغەمبەری خوام(ﷺ) بیست دەیفەرموو:

(الناس أربعة والأعمال ستة: موجبتان ومثل بمثل، وحسنة بعشر أمثالها، وحسنة سبع مائة ضعف، والناس موسع عليه في الدنيا والآخرة، وموسع عليه في الدنيا مقتور عليه في الآخرة، ومقتور عليه في الدنيا موسع عليه في الآخرة، ومقتور عليه في الدنيا والآخرة، وشقي في الدنيا وشقي في الآخرة، والموجبتان من قال لا إله إلا الله، أو قال: مؤمنا بالله دخل الجنة، ومن مات وهو يشرك بالله دخل النار، ومن هم بحسنة فعلها كتبت له عشرة أمثالها، ومن هم بحسنة فلم يعملها كتبت له حسنة، ومن هم بسيئة فعلها كتبت له سيئة واحدة غير مضغفة، ومن أنفق نفقة فاضلة في سبيل الله فبسبع مائة ضعف)،^(۳) (خەلکی چوار چەشنن، کردەوہ کانیش شەش چەشنن، دوو واجبەکە کە وینە بە وینەن، چاکە یەک کە بە دە بەرامبەرە، چاکە یەک کە بە حەوت سەد بەرامبەرە، خەلکی هەیه دنیا و قیامەتی بەروودا کراوہیە، خەلکی هەیه دنیای بەروودا کراوہیە و قیامەتی بەروودا داخراوہ، خەلکی هەیه دنیای بەروودا داخراوہ و قیامەتی بە روودا کراوہیە، خەلکی هەیه دنیا و قیامەتی بە روودا داخراوہ، خراپە کارو مالویرانی دنیا

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفۃ الصحابۃ (ﷺ) - ذکر خیرم بن فاتک الأسدی (رضی) - ذکر إسلام خیرم بن فاتک ، الرقم ٦٦٧٠ ، قال الذہبی فی التلخیص لم یصح .

^(۲) صحیح ابن حبان - کتاب السیر - باب فضل النفقة في سبيل الله - ذکر تضعیف النفقة في سبيل الله علی غیره من الطاعات ، الرقم ٤٦٤٧ ، صححه شعيب الأرنؤوط .

^(۳) صحیح ابن حبان - کتاب التاريخ - باب بدء الخلق - ذکر الإخبار بعدد الناس وأوصاف أعمالهم ، الرقم ٦١٧١ ، صححه شعيب الأرنؤوط .

و قیامه تیشه، دوو واجبه که ئه وهیه که بلّیت لا اله الا الله، -یان فه مووی-
 ئه وهی بروای ههیه به خوا ده چیته به ههشت، هه رکه سیش بمریت و هاوهلی
 دانا بیت بؤ خوا ده چیته دۆزهخ، هه رکه سیش نیازی بوو بیت چاکه یه ک بکات
 و بیکات ده به رامبه ر بؤی ده نووسریت، هه رکه سیش نیازی بیت چاکه یه ک
 بکات و نه یکات به چاکه یه ک بؤی ده نووسریت، هه رکه سیش نیازی بیت
 خراپه یه ک بکات و نه یکات به چاکه یه ک بؤی ده نووسریت، هه رکه س نیازی
 بیت خراپه یه ک بکات و بیکات به خراپه یه ک بؤی ده نووسریت و زیاتری
 له سه ر نانووسریت، هه رکه سیش به خشیکی چاک و زیاده له ریخی خوادا
 ببه خشیت ئه وه به سهوت سه د به رامبه ر بؤی ده نووسریت).

خورهیم ده لّیت: جاریک چوومه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش فه رمووی:
 (ئهی خورهیم ئه گه ر دوو خه سلّهت هه ن تیادا نه بوایه ده بوو یته پیاوی
 پیاوانه)، منیش وتم: ئه وانه چین به دایک و باوکمه وه به قوربانیت بم؟
 فه رمووی: (زۆری قژت و شوړکردنه وهی جله کانت)، ئه وه بوو خورهیم چوو
 قژی کورت کرده وه و شوړی جله کانیشی نه هیشت.^(۱)

دوای شه هیدبوونی عوثماني کوری عه ففان خورهیم له دیمه شق نیشته جی
 بوو، وایصه ده لّیت: چووم بؤ لای و وتم: ئیبن مه سعوود فه رمووده یه کی
 بؤ گیزاومه ته وه و ده لّیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموویه تی: (إنها ستكون فتنة يكون
 المضطجع فيها خيرا من الجالس والجالس خيرا من القائم، والقائم خيرا من الماشي والماشي خيرا من
 الساعي... قتلها كلهم في النار)، (فیتنه یه ک دیت که ئه وهی تیایدا راکشاوه باشتره
 له وهی دانیشتووه، ئه وهی دانیشتوه باشتره له وهی به پیوه یه، ئه وهی به
 پیوه یه باشتره له وهی ده پروات، ئه وهی ده پروات باشتره له وهی به راکه راک
 و هه له به زه ده پروات، کوژراوه کانی ئه و فیتنه یه هه موو له دۆزه خدان،

^(۱) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (ﷺ) - ذکر خريم بن فاتک الأسدي (رضي الله عنه) - ذکر
 إسلام خريم بن فاتک ، الرقم ٦٦٧١ ، المعجم الكبير للطبراني - باب الخاء - من اسمه خريم - خريم بن
 فاتک الأسدي ، الرقم ٤١٥٩ ، قال الذهبي إسناداه مظلم.

خوره‌یم وتی: سویند بهو خوییه‌ی تاکه په‌رستراوه منیش ئه‌و فه‌رمووده‌م له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بیستوه. (۱)

۱۱۷۲. خوزاعی کوری عه‌بدنه‌هم (ﷺ)

ناوی خوزاعی کوری عه‌بد نه‌می موزه‌نیه، ئه‌م که‌سه سه‌رپه‌رشتیاری بته‌که‌ی هۆزه‌که‌ی خۆی بوو، ناوی بته‌که‌یان نه‌هم بوو، جاریک چوو تا قوربانی بۆ بته‌که‌ بکات، که‌چی ختووره‌یه‌ک که‌وته‌ دلای، وتی: بۆ ئه‌م بته‌ لاله‌ وا قسه‌ ناکات؟ بته‌که‌ی شکاند و وتی: له‌م‌رۆوه‌ ئایینی من ئایینی موحه‌ممه‌ده، چوو بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پێدا که‌ ئایینه‌که‌ی له‌ناو هۆزه‌که‌شیدا بلأو بکاته‌وه‌و بیته‌وه‌ بۆ لای و ئه‌وانیشی له‌گه‌ل بیته‌ (۲) که‌ چویه‌وه‌ بینی هۆزه‌که‌ی وا زوو نایه‌ن به‌ ده‌م بانگه‌وازه‌که‌یه‌وه‌، بۆیه‌ ماوه‌یه‌ک دواکه‌وت، پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رمانی کرد به‌ سه‌سان به‌ شیعریک سه‌رکۆنه‌ی ئه‌و دواکه‌وته‌ی بکات، به‌لام هیرشی نه‌کاته‌سه‌ر، سه‌سانیش شیعیکی له‌و جوړه‌ی هۆنیه‌وه‌، که‌ خوزاعی ئه‌وه‌ی بیسته‌وه‌ پینی بیتاقه‌ت بوو، خیرا هاوده‌م به‌ ژماره‌یه‌ک له‌ موسلمان بوانی هۆزه‌که‌ی هاته‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ). (۳)

له‌ رۆژی فه‌تحی مه‌که‌دا موزه‌نیه‌کان که‌ نزیکه‌ی هه‌زار چه‌کدار ده‌بوون، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئالای ئه‌وانی دایه‌ ده‌ست خوزاعیه‌وه‌، هه‌روه‌ها ئه‌و ده‌سته‌که‌وته‌کانی -غه‌نیمه‌ته‌کانی- پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌رده‌گرت. (۴)

(۱) سنن أبي داود - كتاب الفتن والملاحم - باب النهي عن السعي في الفتنة، ضعفه الألباني في صحيح و ضعيف سنن أبي داود، الرقم ۴۲۵۸.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۶.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۹۱.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۶۳.

۱۱۷۳. خوزهمیه کی جهم (ﷺ)

ناوی خوزهمیه کی جهمی کوری قهسی عهده ریه، هاودهم به باوک و دایکی له کچی حه به شه دا به شدار بوو.^(۱)

۱۱۷۴. خوزهمیه کی ثابت (ﷺ)

ناوی خوزهمیه کی کوری ثابتی کوری فاکیهه، له پشتیوانانه له ئهوسیه کان له خه طمیه کان، زور زوو موسلمان بوو، دایکی ناوی که بشه کی کچی ئهوسی ساعیده.^(۲)

خوزهمیه ژنیکه هه بوو به ناوی جه میله کی کچی زهید که له م ژنه کی دوو مندالی هه بوو به ناوه کانی عه بدولا و عه بدوره حمان، ژنیکه تری هه بوو به ناوی صه فیه کی کچی عامیر که له م ژنه کی کوریکه هه بوو به ناوی عوماره.^(۳)

خوزهمیه که موسلمان بوو هه ولیده دا بیتوانایی بته کان به هوزه که کی خوی نیشان بدات، بویه ده چوو و بته کانی ناو هوزه که کی خوی ده شکاند.^(۴) خوزهمیه یه کیکه له به شدار بوانی غه زای به در،^(۵) به لام زه هه بی ده لیت: راستتر وایه به شدار جهنگی به در نه بووه، به لکو له ئو خود و غه زاکانی دواتردا به شدار بووه،^(۶) له جهنگی ئو خودا به شدار کرد، دواتریش له غه زاکاندا به شدار بوو، له فته کی مه که شه دا ئالای هوزه که کی خوی به دهسته وه بوو.^(۷)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۸.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۸.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۳۷۸.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۹.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۷، ص ۲۵۲.

^(۶) سير أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۸۵.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۹.

خوزهیمه لای پیغمبهر (ﷺ) هیئده جیتمانه و خوشه ویست بوو که شایه تی ئهوی لهبری شایه تی دوو پیاو وهرده گرت،^(۱) ئه مهش بیوو به شانازی که که ئه وسیه کان له ناو خویان و له کۆرو کۆبوونه وهی موسلماناندا شانازییان پیوه ده کرد که کهسی وایان تیدایه.^(۲)

هۆکاره کهش ئه وه بوو، که جارینک پیغمبهر (ﷺ) ئه سپینکی له کابرایه کی ده شته کی ده کړی، کابرا مله جیره ی له گه ل ده کرد و دهیوت پیم نه فرۆشتویت، خوزهیمه شایه تی دا که پیغمبهر (ﷺ) لینی کړیوه، دواتر پیغمبهر (ﷺ) فهرمووی: تۆ چون شایه تیت دا له کاتیکدا له وی ئاماده نه بوویت؟ ئه ویش وتی: من بروام هیناوه به وهی تۆ هیناوته و ده شزانم ئه وهی حه ق نه بییت نایلیت، پیغمبهر (ﷺ) فهرمووی: (مَنْ شَهِدَ لَهْ خُرَيْمَةً وَأَشْهَدَ عَلَيْهِ فَحَسْبُهُ) (هه رکه س خوزهیمه شایه تی بۆ بدات و شایه تی له سه ر بدات به سیه تی).^(۳)

شه ویک خوزهیمه خه وی بیینی له سه ر ته ویلی پیغمبهر (ﷺ) سو جده ی برد، ئینجا خوزهیمه هات بۆ لای پیغمبهر (ﷺ) و خه وه که ی بۆ گپرایه وه، پیغمبهریش (ﷺ) راکشا و فهرمووی: (خه وه که ت بهینه ره دی)، ئه وه بوو خوزهیمه له سه ر ته ویلی پیغمبهر (ﷺ) سو جده ی برد.^(۴)

خوزهیمه ده لیت: له غه زای موئته دا به شدار بووم، له گه ل کابرایه ک جهنگی ده سته یه خه م کرد که کلاویکی له سه ر بوو کلاوه که یاقووتیکی تیدابوو، ئه و یاقووته م کردبووه ئامانج، ئه وه بوو ده ستم که وت، که گه پامه وه بۆ

^(۱) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب قول الله تعالى من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه، الرقم ۲۸۰۷.

^(۲) المطالب العالیة لابن حجر، الرقم ۴۰۷۳.

^(۳) المستدرک علی الصحیحین - کتاب البیوع - لا یجوز بیعان فی بیع ولا بیع ما لا یملک ولا سلف و بیع ولا شرطان فی بیع، الرقم ۲۲۰۰.

^(۴) مسند أحمد بن حنبل - مسند الأنصار (ﷺ) - حدیث خزیمه بن ثابت (رضی الله عنه)، الرقم ۲۲۳۰۰، صحیح ابن حبان - کتاب إخباره (ﷺ) عن مناقب الصحابة رجالهم ونسائهم بذكر أسمائهم رضوان الله عليهم أجمعين - ذكر عمرو بن العاص السهمي (رضی الله عنه) - ذكر خزیمه بن ثابت (رضی الله عنه)، الرقم ۷۱۴۹، ضعفه شعيب الأرنؤوط.

مهدينه چووم بؤ لای پیغه مبهري (ﷺ) و ئه ویش لینی نه سه ندمه وه و رازی بوو بؤ خوّم بیت، منیش هیشتمه وه تا له سه رده می عوثماني کورپی عه ففاندا فروّشتم به سه د دینار و باخیکم پی کړی.^(۱)

له سه رده می خیلافه تی ئه بوو به کړدا کاتیک زهید راسپیژدرا بؤ نوسینه وهی قورئان، بؤ ئایه تیک رامابوو تا شایه تی هه بیت بؤ ئه وهی بینوسیتته وه، ئه ویش ئایه تی (من المؤمنین رجال صدقوا...) بوو، بؤ ئه وه ش ته نها خوزه میه ی ده سته هوت، بؤیه نووسییه وه، چونکه خوزه میه ناسرابوو به وهی لای پیغه مبهري خوا (ﷺ) شایه تی به دوو شایه تی وه رگیراوه.^(۲)

خوزه میه تا سه رده می خیلافه تی عه لی کورپی ئه بوو طالیب ژیا، له فیتنه ی نیوان هاوه لانداه شداری نه کړد، به لکو شمشیر ه که ی له کالان نابوو، له جه مه لدا هه رچه نده ئاماده بوو به لام شمشیری له کالان دهر نه کړد،^(۳) به لام کاتیک له جه نگی صفیندا بینی عه ماری کورپی یاسر کوژرا، پیشتتر دهیوت جه ننگ ناکه م تا بزانه کئ عه ممار ده کوژیت، هه رکه س کوشتی ئه وکات ده جه نغم، چونکه بیستوومه له پیغه مبهري (ﷺ) ده یفه رموو: ده سته ی باغی عه ممار ده کوژن، که عه ممار کوژرا خوزه میه وتی: وا گومرایی و نه پیکانم بؤ روون بوویه وه، شمشیری له کالان دهر کړد و جه نگا تا کوژرا،^(۴) واته خوزه میه حوکمی عه لی پی رهوا و دروست بوو و له ناو ریزی سوپای ئه ودا مایه وه و کوژرا.^(۵)

^(۱) سیر أعلام النبلاء، ج ۲، ص ۴۸۶.

^(۲) صحیح البخاری - کتاب الجهاد والسير - باب قول الله تعالى من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه، الرقم ۲۸۰۷.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۲۵۹.

^(۴) المستدرک علی الصحیحین - کتاب معرفة الصحابة (رضی الله عنه) - ذکر مناقب عمار بن یاسر (رضی الله عنه) - ذکر شهادة عمار بن یاسر (رضی الله عنه)، الرقم ۵۷۰۵.

^(۵) الإصابة فی تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۸.

۱۱۷۵. خوزهیمه‌ی کوری عاصم (رضی الله عنه)

ناوی خوزهیمه‌ی کوری عاصمی عه‌کلیه، وه‌ک وه‌فد هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (رضی الله عنه) و موسلمان بوو، پیغه‌مبه‌ر (رضی الله عنه) خوزهیمه‌ی کرد به به‌رپرسی کوکردنه‌وه‌ی زه‌کاتی هوزه‌که‌ی و داوای کرد سته‌میان لی نه‌کات.^(۱)

۱۱۷۶. خوزهیمه‌ی کوری ئه‌وس (رضی الله عنه)

ناوی خوزهیمه‌ی کوری ئه‌وسی کوری یه‌زیده،^(۲) به‌لام ئیبن سه‌عد به‌ئه‌بوو خوزهیمه‌ی ناوی هیناوه،^(۳) ئه‌م هاوه‌له‌ له‌ پشتیوانانه‌ له‌ به‌نی نه‌ججار، یه‌کیکه‌ له‌ به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، دواتریش له‌ غه‌زای ئوحد و خنده‌ق و سه‌رجه‌م غه‌زاکانی تریشدا به‌شدار ی کرد،^(۴) دوا‌ی وه‌فاتی پیغه‌مبه‌ریش (رضی الله عنه) ژیاو له‌ جه‌نگی جسردا شه‌هید بوو،^(۵) به‌لام ئیبن سه‌عد ده‌لئت: له‌ سه‌رده‌می خیلافه‌تی عوثمانی کوری عه‌ففاندا مردووه.^(۶)

۱۱۷۷. خوزهیمه‌ی کوری خه‌زمه (رضی الله عنه)

ناوی خوزهیمه‌ی کوری خه‌زمه‌ی کوری عه‌ددیه، ئه‌م هاوه‌له‌ له‌ پشتیوانانه‌ له‌ خه‌زره‌جیه‌کان، ئه‌م هاوه‌له‌ به‌شدار بووه له‌ غه‌زای ئوحدو غه‌زاکانی تریشدا.^(۷)

^(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۸۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۸.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۰.

^(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۰.

^(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۸.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۴۹۰.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۸۲.

۱۱۷۸. خوزیمه‌ی کوری عهدعمر (ﷺ)

ناوی خوزیمه‌ی کوری عهدعمری عه‌صریه، وهک وهفد هاتووه‌ته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و موسلمان بووه.

۱۱۷۹. خوضره (ﷺ)

ئه‌م ئافره‌ته ناوی خوضره‌یه و خزمه‌تکاری پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بوو.^(۱)

۱۱۸۰. خوفافی غیفاری (ﷺ)

ناوی خوفافی کوری ئیمائی کوری ره‌حضه‌ی غیفاریه،^(۲) خوی و باوکیشی هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوون،^(۳) خوفافیش به‌رنویژ و وتاریژی غیفاریه‌کانی ده‌کرد.^(۴)

کاتیک ئه‌بووسوفیان بیستی خوفاف موسلمان بووه وتی: ئه‌مشه‌و گه‌وره‌ی غیفاریه‌کان له‌ ئایین هه‌لگه‌رایه‌وه.^(۵)

خوفاف له‌گه‌ل باوکیدا زوو ده‌هات بۆ مه‌دینه بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۶)

خوفاف له‌ حوده‌بیه‌و به‌یعه‌تی زیسواندا به‌شداری کرد.

خوفاف ده‌گیزیته‌وه جاریک له‌ دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) نویژی کردووه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نزای لیخوشبونی بۆ غیفاریه‌کان کردووه.^(۷)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۴۹۷.

(۲) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۷۰.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۷۰.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۷۱.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۷۱.

(۷) صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب استحباب القنوت في جميع الصلاة إذا نزلت بالمسلمين نازلة، الرقم ۶۷۹.

خوفاف له سہر دہمی خیلافہ تی عومہری کورپی خہ ططابدا کۆچی دواپی کرد. (۱)

۱۱۸۱. خوفافی کورپی نہضلہ (ﷺ)

ناوی خوفافی کورپی نہضلہی کورپی عومرہ، وھک وھفد ہاتہ خزمہت پیغہ مبرہری خوا (ﷺ)، پیغہ مبرہ (ﷺ) له مزگہوت دانیشتبوو کہ خوفاف ہاتہ خزمہتی و بہ چہند دیرہ شیعریک حالی خوئی بو باس کرد و موسلمان بوو. (۲)

۱۱۸۲. خوفافی کورپی عومہیر (ﷺ)

ناوی خوفافی کورپی عومہیرہ، دایکی ناوی نودبہیہ، کاتیک باپیرہی خوفاف ہیرشی بردہ سہر ہوزہکھی دایکی، نودبہی بہ کہ نیزہک گرت و دای بہ عومہیری کورپی، ئوہ بوو خوفافی بوو. (۳)

خوفاف شاعیریکی ناسراو و بہ ہیز بوو، موسلمان بوو و لہ فہتھی مہککہ شدا بہ شاری کرد و ئالا بہنی سولہیم بہدہست ئوہوہ بوو، (۴) لہ غہزای حونہین (۵) و طائفیشدا بہ شداری کرد. (۶)

دواپی وھفاتی پیغہ مبرہ (ﷺ) کہ ھہ لگہ راوہکان دہرکہوتن خوفاف بہ چاکی لہ سہر ئیسلامہتی مایہوہو تا سہر دہمی خیلافہتی عومہری کورپی خہ ططاب ژیا. (۷)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۵.

(۲) معرفة الصحابة لأبي نعيم الأصبهاني، الرقم ۲۳۴۷، دلائل النبوة لليبهي، الرقم ۵۴۸.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۶.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۴، ص ۲۷۵.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۶.

(۶) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۷۲.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۳۶.

۱۱۸۳. خوله‌یده‌ی کچی حو‌باب (ﷺ)

ناوی خوله‌یده‌ی کچی حو‌بابه، له پشتیوانانه، هاته خزمهت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و به‌یعه‌تی پیندا.^(۱)

۱۱۸۴. خوله‌یدی کوری مونذیر (ﷺ)

ناوی خوله‌یدی کوری مونذیری عه‌بدیه، کاتیک پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌فاتی کرد باوکی خوله‌یدیش مرد، عه‌لائی حه‌ضرمی ئه‌وی کرده به‌رپرسی یه‌که‌یه‌ک تا له سالی حه‌قده‌ی کۆچیدا هیرش به‌نه سهر فارس.^(۲)

۱۱۸۵. خوله‌یدی کوری قه‌یس (ﷺ)

ناوی خوله‌یدی کوری قه‌یسه، یان ده‌وتریت ناوی خوله‌یده‌یه، له پشتیوانانه له خه‌زره‌جیه‌کان له سوله‌میه‌کان،^(۳) دایکی ناوی ئیدامی سوله‌میه،^(۴) خوله‌ید له غه‌زای به‌در و ئو‌حودیشدا به‌شدار بوو،^(۵) پاش مردنی خو‌ی هیچ نه‌وه‌یه‌کی به‌جینه‌هیشت.^(۶)

۱۱۸۶. خوله‌یسه‌ی کچی قه‌یس (ﷺ)

ناوی خوله‌یسه‌ی کچی قه‌یسی ئه‌شجعه‌یه، به‌یعه‌تی دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).^(۷) خوله‌یسه ژنی به‌ررائی کوری مه‌روور بوو، مندلیکی لینی هه‌بوو به ناوی بیشر که پیشتر باسی ژیانیمان کردوو.^(۸)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۹.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۴) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۴.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۴۲.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۷۴.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۰.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۱۰.

جاریک پیغه مبهری خوا (ﷺ) سهردانی مالی خوله یسهی کرد و خوله یسهش خوار دنیکی ئاماده کرد بۆی، ئینجا کاتی نو یژی نیوه رۆ هات و پیغه مبهر (ﷺ) چوو بۆ نو یژ. (۱)

کاتیکی پیغه مبهر (ﷺ) له کۆتا نه خۆشیدا بوو، خوله یسه چوو بۆ لای، که حالی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بینی، وتی: ئەهی پیغه مبهری خوا (ﷺ) تایی وهک ئەمهی تۆم به که سه وه نه دیوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فەر موو (ئازارمان بۆ دوو بهرام به ره وهک چۆن پاداشتی شمان بۆ دوو بهرام به ره، خه لکه که چی ده لاین؟)، خوله یسه وتی: خه لکی ئە لاین ژانه سکی هه یه، پیغه مبهر (ﷺ) فەر مووی: (ماکان الله لیسلطها علی رسوله، إنها همزة من الشيطان، ولكنها من الأكلة التي أكلتها أنا وابنك). (۲) (خوا ئەو دهر ده زال ناکات به سهر پیغه مبه ره که یدا، ئەوه نه فه سیکی شه ی تانیه، به لام ئەم نه خۆشیه م له و پاروه خوار دنه وه یه که من و کوره که ت خوار دمان).

۱۱۸۷. خونه یسی کوری حوزافه (ﷺ)

ناوی خونه یسی کوری حوزافه ی کوری قه یسی کوری عه ددی قوره ی شیه، یه کیکه له یه که مین موسلمان بووه کان و له کۆچه رانی حه به شه یه، دایکی ناوی ضه عیفه ی کچی حیدیمه. (۳)

برایه کی هه بوو به ناوی عه بدولا که یه کیکه له هاوه لانی دیاری پیغه مبهری خوا (ﷺ). (۴)

برایه کی تری ناوی قه یس بوو که ئەو یش له کۆچه رانی حه به شه بوو و دواتر گه رایه وه مه ککه و ئینجا کۆچی کرد بۆ مه دینه. (۵)

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۱، ص ۲۴۲.

(۲) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۲۳۶.

(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۳۹۲.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۴، ص ۵۷.

(۵) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۵، ص ۴۶۱.

هيشتا بانگه وازی پينغه مبه‌ر (ﷺ) نه چووبووه ناو مالی ئه رقه مه‌وه که خونه‌یس موسلمان بوو.^(۱)

کاتیک موسلمانان کوچیان کرد بۆ حبه‌شه خونه‌یسیش یه کتیک بوو له کوچه‌ره‌کان،^(۲) ئیبن سعید ده‌لایت: له کوچی دووه‌می حبه‌شه‌دا به‌شدار بووه،^(۳) پاش ئه‌وه گه‌رایه‌وه مه‌ککه‌و دواتر کوچی کرد بۆ مه‌دینه.^(۴) خونه‌یس زاوای عومه‌ری کورپی خه‌ططاب بوو، چونکه حه‌فصه‌ی کچی عومه‌ر ژنی بوو، ئه‌وه‌بوو دوا‌ی مه‌رگی خونه‌یس حه‌فصه‌ی بوو به‌ هاوسه‌ری پينغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ).^(۵)

خونه‌یس هاوده‌م به‌ حه‌فصه‌ی خیزانی کوچی کرد بۆ مه‌دینه.^(۶) کاتیک خونه‌یس کوچی کرد بۆ مه‌دینه‌و دواتر پينغه‌مبه‌ر (ﷺ) هاته مه‌دینه‌و براهه‌تی خسته‌نیوان کوچه‌ران و پشتیوانانه‌وه، براهه‌تی خسته‌نیوان خونه‌یس و ئه‌بی عه‌بسه‌وه.^(۷)

خونه‌یس یه‌کتیک بوو له به‌شداربوانی غه‌زای به‌در، دوا‌ی غه‌زای به‌در زۆر نه‌مایه‌وه‌و پاش بیست و پینج مانگ له کوچی پينغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ مه‌دینه خونه‌یس کوچی دوا‌یی کرد، ئینجا پينغه‌مبه‌ر (ﷺ) خوی نویژی مردووی له‌سه‌ر کرد و له‌ گۆرستانی به‌قیع و له‌پال گۆری عوثماني کورپی مه‌ظعووندا ئه‌سه‌په‌رده‌کرا.^(۸)

راهه‌کی تر ده‌لایت: خونه‌یس له‌ غه‌زای ئو‌حودیشدا به‌شدار ی کرد و تیا‌یدا

^(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۹۲.

^(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۴.

^(۳) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۹۲.

^(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۴.

^(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۵، ص ۲۹۴.

^(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۸، ص ۸۱.

^(۷) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۹۲.

^(۸) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۳۹۲.

بریندار بوو و به هوی برینه که یه وه کوچی دواپی کرد.^(۱)
 پیغه مبهری خوا (ﷺ) له دواپی ته و او بوونی واددهی عیددهی حه فسه
 ئینجا به هاوسه ری گرت،^(۲) ههروه ها به دهقی دروست هاتووه که له سالی
 سییه می کوچیدا به هاوسه ری گرتووه، جهنگی ئو خودیش له مانگی شه والی
 سالی دووه می کوچیدا بوو.^(۳)
 زهه بی ئه و رایه ی هیناوه که دواپی غه زای به در خونه یس مردووه،^(۴) ئیین
 که ئیر هیناویه تی که له به دردا پیکراوه و به و هویه وه مردووه و حه فسه ی
 ژنی بیوه ژن که وتووه.^(۵)

۱۱۸۸. خونه یسی ئهوسی (ﷺ)

ناوی خونه یسی کورپی ئه بو و ساتیبه، له پشتیوانانه له ئهوسی هکان، یه کیکه
 له به شدار بوانی به یعه تی ریضوان، دواتریش له غه زاکاندا به شدار پی کرد،
 دواپی وه فاتی پیغه مبه ریش (ﷺ) له فتووحاتی عیرا قدا به شدار بوو.^(۱)

۱۱۸۹. خیداشی کورپی بوشهیر (ﷺ)

ناوی خیداشی کورپی بوشهیری کورپی ئه صمه مه، رایه ک ده لیت: ئه م
 هاوه له بوو له جهنگی یه مامه دا موسه یله مه ی کوشت،^(۲)
 به لام رای راستر ئه وه یه که وه حشی موسه یله مه ی کوشتووه، وه ک
 وه حشی خوی ده گنر پته وه و پاش ئه وه ی باس ده کات چۆن حه مزه ی مامی
 پیغه مبه ری خوی (ﷺ) کوشت و دواتر چۆن هات و موسلمان بوو، ده لیت:

(۱) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۸۱.

(۲) سیر اعلام النبلاء، ج ۲، ص ۲۲۷.

(۳) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۱۶۵.

(۴) تاریخ الإسلام للذهبي، ج ۲، ص ۱۴۲.

(۵) البداية والنهاية لابن كثير، ج ۳، ص ۳۱۸.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۳۴۶.

(۷) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۶.

که سه رده می نه بووبه کراهات و سوپای نارد بو یه مامه، منیش وتم: نه چم تا موسه یله مه بکوژم به وه حه قی کوشتنه که ی حه مزه بکه مه وه،^(۱) له گه ل خه لکه که چووم و موسه یله مه م کرده چاو،^(۲) بینیم که سینک لای که له به ریکی دیواریک وه ستاوه و ده لئیت و شتره ره شه یه کی پرچ بلاوه،^(۳) له گه ل یه کیک له پشتیوانان هه لمان کوتایه سه ری و به هه مان نه و رمه ی که حه مزه م پی کوشتبوو دام له موسه یله مه،^(۴) رمه که م دا له نیوه ندی مه که کانی و له پشته وه رمه که ده رچوو، پشتیوانیه که ش به شمشیر لیتاواو دای له سه ری،^(۵) ئیتر خوا زانتره کاممان کوشتمان، نه گهر من کوشتیبتیم نه وه چاکترین که س و خراپترین که سیشتم کوشتون^(۶) (واته حه مزه و موسه یله مه).

۱۱۹۰. خیداشی کوپی عه ییاش (ﷺ)

ناوی خیداشی کوپی عه ییاشه، له پشتیوانانه، له جهنگی یه مامه دا به شداری کرد و تیایدا شه هید بوو.^(۷)

۱۱۹۱. خیداشی کوپی قه تاده (ﷺ)

ناوی خیداشی کوپی قه تاده ی کوپی ره بیعه یه، له پشتیوانانه له نه وسیه کان، یه کیکه له به شداریوانی غه زای به در، دواتریش له غه زای ئو حوددا به شداری کرد و له و غه زایه دا شه هید بوو.^(۸)

^(۱) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

^(۲) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

^(۳) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

^(۴) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

^(۵) صحیح البخاری - کتاب المغازی - باب قتل حمزة بن عبد المطلب (ﷺ)، الرقم ۴۰۷۲.

^(۶) مسند أبي داود الطيالسي - وحشي بن حرب، الرقم ۱۴۱۲، السنن الكبرى للبيهقي - كتاب السير - جماع أبواب السير - باب الكافر الحربي يقتل مسلما ثم يسلم لم يكن عليه قود، الرقم ۱۸۲۵۸.

^(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۶.

^(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۶.

۱۱۹۲. خیداشی کوری ئه بی خیداش (ﷺ)

ناوی خیداشی کوری ئه بی خیداشی مه ککیه، مامی سه فییه ی کچی به حریه یه، خیداش جاریک پیغه مبه ری خوای (ﷺ) بینی له قاپیکدا نانی ده خوارد، دواتر خیداش داوای کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) تا ئه و قاپه ی پی بیه خشیت، ئیتر ئه و قاپه ی لا مابوو یه وه تا له خیلافه تی عومه ردا خه لیفه که ده چوو بۆ لایان داوای ده کرد ئه و قاپه ی پیغه مبه ری خوای (ﷺ) بۆ بهینن و ئاوی زهمزه میان پی ده خوارده وه.^(۱)

۱۱۹۳. خیدامی کوری وه دیعه (ﷺ)

ناوی خیدامه، سه باره ت به باوکی دهوتریت ناوی وه دیعه بووه، رایه کیش ده لیت: باوکی ناوی خالد بووه، کونیه که ی خیدام ئه بوو وه دیعه یه.^(۲) خیدام کچیکی هه بوو به ناوی خه نساء، خه نساء ده لیت: من بیوه ژن بووم و لای باوکم مابوو مه وه باوکم به بی وستی خۆم منی ماره کرد له که سیک، منیش چووم بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش هاوسه رگیره که ی هه لوه شانده وه،^(۳) دواتر خه نساء چوو به وستی خۆی شووی کرد به ئه بولوبابه.^(۴)

۱۱۹۴. خیراشی کوری صیممه (ﷺ)

ناوی خیراشی کوری صیممه یه، له پشتیوانانه له خه زره جیه کان له سوله میه کان،^(۵) دایکی ناوی ئومموحه بیبه که خه لکی طائف بوو.^(۶)

(۱) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۵.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۹.

(۳) صحيح البخاري - كتاب النكاح - باب إذا زوج ابنته وهي كارهة فنكاحه مردود، الرقم ۵۱۳۸.

(۴) سنن الدارقطني - كتاب النكاح، الرقم ۳۵۵۲.

(۵) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۶.

(۶) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۳، ص ۵۶۴.

ژنه که ی خیراش ناوی فهکیهه بوو که له م ژنه ی کورپکی بوو به ناوی سه له مه، دوو مندالی تریشی هه بوو به ناوه کانی عه بدوره حمان و عائیشه که دایکیان ئوممووه له د بوو،^(۱) کورپکی تریشی ناوی طه لحه بوو که فه رموده ی له هاوه لانه وه گپراوه ته وه.^(۲)

خیراش په کیکه له به شدار بوانی غه زای به در،^(۳) له و غه زایه دا خیراش دوو ئه سپی پین بوو.^(۴)

خیراش خزمه تکاریکی هه بوو به ناوی ته میم که له گه ل خویدا بردی تا له غه زای به دردا به شدار بیت و پیکه وه به شداری غه زا که بیان کرد.^(۵)

دواتریش خیراش له غه زای ئو خوددا به شداری کرد و تاییدا بریندار بوو، له غه زای ئو خوددا یانزه جار پینکرا، خیراش په کیک بوو له تیرهاو یژه کانی ناو ئه و غه زایه.^(۶)

۱۱۹۵. خیراشی کورپی ئومه ییه (ﷺ)

ناوی خیراشی کورپی ئومه ییه ی خوزاعیه، کونیه که ی ئه بوو نه ضله یه.^(۷)

له غه زای موره یسیعدا به شدار بوو، هه روه ها له حوده یبیه شدا به شدار بوو و له وئ سهری پیغه مبهری خوای (ﷺ) تاشی، رایه کی تریش ده لیت: به لکو له عومره ی دوا ی حوده یبیه دا سهری پیغه مبهری خوای (ﷺ) تاشی.^(۸)

پیغه مبهر (ﷺ) له حوده یبیه دا خیراشی به وشتریکه وه نارد بو مه ککه، قوره ی شیه کان ئازاریان دا و ویستیان بیکوژن، به لام حه به شیه کان نه یان هیتت،

(۱) الطبقات الكبرى لابن سعد، ج ۲، ص ۵۶۴.

(۲) دلائل النبوة للبيهقي، الرقم ۱۱۸۵.

(۳) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۰.

(۴) أسد الغابة، ج ۲، ص ۱۵۶.

(۵) أسد الغابة، ج ۱، ص ۳۲۲.

(۶) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۷۰.

(۷) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۹.

(۸) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۹.

بۆیه خیراش گه پرایه وه، پیغه مبهه ر (ﷺ) عوثماني كوری عه ففانی نارد. (۱)
خیراش له غه زای خه بیه ریشدا به شداری کرد. (۲)

۱۱۹۶. خیرباق (ﷺ)

له فه رموده یه كدا باسی هاتوو، دهسته كانی ئەم هاوه له درێژ بوون، جاریك پیغه مبهه ر (ﷺ) نوێژی عه سری کرد و سنی ركات نوێژی کرد، ئینجا چوو یه وه بۆ ماله وه، خیرباق چوو یه ژووهر وه بۆ مالی پیغه مبهه ر (ﷺ) و وتی: ئەهی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) تۆ سنی ركات نوێژی عه سرت کرد، پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) به تووره ییه وه هاته دهر وه وه عه باكه ی به دوا ی خۆیدا راده كینشا تا هاته ناو خه لکه كه وه وه فه رمووی: ئەرئ ئەمه راست دهكات؟ هاوه لانیش وتیان: به ئی، پیغه مبهه ر (ﷺ) ركاتی چواره میشی خویند و دواتر سهلامی دایه وه وه دواتر دوو سوژه ی برد و ئینجا سهلامی دایه وه. (۳)

۱۱۹۷. خیرنیقی كچی حوصهین (ﷺ)

ناوی خیرنیقی كچی حوصهینی خوزاعیه، ئەم ئافره ته موسلمان بوو و به یعه تی دا به پیغه مبهه ر (ﷺ). (۴)

(۱) مسند أحمد بن حنبل - أول مسند الكوفيين (ﷺ) - حديث المسور بن مخرمة الزهري ومروان بن الحكم (ﷺ)، الرقم ۱۹۲۱۲، حسنه شعيب الأرنؤوط.

(۲) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۲، ص ۲۶۹.

(۳) صحيح مسلم - كتاب المساجد ومواضع الصلاة - باب السهو في الصلاة والسجود له، الرقم ۵۷۴، سنن أبي داود - كتاب الصلاة - باب السهو في السجدين، الرقم ۱۰۱۸.

(۴) الإصابة في تمييز الصحابة، ج ۷، ص ۶۰۸.

پیرست

- ٥ نه و هاوه لانهی ناویان به پیتی (ج) دهست پڼ دهکات
- ٧ ٥٧٥. جابانی باوکی مه یموون (ﷺ)
- ١١ ٥٧٦. جابیری کوری سه موره (ﷺ)
- ١٣ ٥٧٧. جابیری کوری سه خر (ﷺ)
- ١٣ ٥٧٨. جابیری کوری طاریق (ﷺ)
- ١٤ ٥٧٩. جابیری کوری نوعمان (ﷺ)
- ١٤ ٥٨٠. جابیری کوری حابیس (ﷺ)
- ١٥ ٥٨١. جابیری کوری حارث (ﷺ)
- ١٥ ٥٨٢. جابیری کوری خالد (ﷺ)
- ١٥ ٥٨٣. جابیری کوری سوفیان (ﷺ)
- ١٦ ٥٨٤. جابیری کوری ظالم (ﷺ)
- ١٧ ٥٨٥. جابیری کوری عه بدولای عه بدی (ﷺ)
- ١٨ ٥٨٦. جابیری کوری عه بدولای کوری ریثاب (ﷺ)
- ٢١ ٥٨٧. جابیری کوری عه بدولای کوری عه مر (ﷺ)
- ٢٦ ٥٨٨. جابیری کوری عومه یر (ﷺ)
- ٢٦ ٥٨٩. جابیری کوری یاسر (ﷺ)
- ٢٦ ٥٩٠. جابیری کوری نه رزه ق (ﷺ)
- ٢٧ ٥٩١. جابیری کوری ئوسامه (ﷺ)
- ٢٨ ٥٩٢. جابیری کوری شه بیان (ﷺ)
- ٢٨ ٥٩٣. جابیری کوری عه بدولای (ﷺ)
- ٢٩ ٥٩٤. جابیری کوری عه بدولای راسی (ﷺ)
- ٤٠ ٥٩٥. جابیری کوری عه تیکی سوله می (ﷺ)

- ۴۰ ۵۹۶. جابیری کوری عہد تیکی کوری نوعمان (ﷺ)
- ۴۰ ۵۹۷. جابیری کوری عہد تیکی ٹھوسی (ﷺ)
- ۴۳ ۵۹۸. جابیری کوری ٹھبی سہ برہ (ﷺ)
- ۴۳ ۵۹۹. جابیری کوری ٹھبی صہ عصہ عہ (ﷺ)
- ۴۴ ۶۰۰. جاروودی کوری مونذیر (ﷺ)
- ۴۴ ۶۰۱. جاروودی کوری موعللا (ﷺ)
- ۴۸ ۶۰۲. جاریہی کوری ظوفہر (ﷺ)
- ۴۸ ۶۰۳. جاریہی کوری جابیر (ﷺ)
- ۴۹ ۶۰۴. جاریہی کوری حومہیل (ﷺ)
- ۴۹ ۶۰۵. جاریہی کوری زہید (ﷺ)
- ۴۹ ۶۰۶. جاریہی کوری عہد ولای ٹھ شجہ عی (ﷺ)
- ۴۹ ۶۰۷. جاریہی کوری عہد ولونذیر (ﷺ)
- ۵۰ ۶۰۸. جاریہی کوری قودامہ (ﷺ)
- ۵۲ ۶۰۹. جاہیمہی کوری عہد بیاس (ﷺ)
- ۵۵ ۶۱۰. جہ بیاری ٹھ علہ بی (ﷺ)
- ۵۶ ۶۱۱. جہ بیاری کوری حہ کہم (ﷺ)
- ۵۶ ۶۱۲. جہ بیاری کوری سوملا (ﷺ)
- ۵۷ ۶۱۳. جہ بیاری کوری صہ خر (ﷺ)
- ۵۹ ۶۱۴. جہ بہ لہی کوری ٹھور (ﷺ)
- ۵۹ ۶۱۵. جہ بہ لہی کوری حارٹھ (ﷺ)
- ۶۱ ۶۱۶. جہ بہ لہی کوری عہ مر (ﷺ)
- ۶۲ ۶۱۷. جہ بہ لہی کوری مالیک (ﷺ)
- ۶۲ ۶۱۸. جہ بہ لہی کوری ٹھ بوو کہ ریب (ﷺ)
- ۶۲ ۶۱۹. جہ بہ لہی کوری ٹھ زہر ق (ﷺ)
- ۶۲ ۶۲۰. جہ بہ لی کوری جہ ووال (ﷺ)
- ۶۳ ۶۲۱. جہ بر (ﷺ)
- ۶۴ ۶۲۲. جہ بری کوری عہد وللا (ﷺ)

- ۶۴ ۶۲۳. جهبری کوری نه نهس (ﷺ)
- ۶۵ ۶۲۴. جهبری کیندی (ﷺ)
- ۶۵ ۶۲۵. جهبری نه عرابی (ﷺ)
- ۶۶ ۶۲۶. جه ثامه (ﷺ)
- ۶۷ ۶۲۷. جه ثامه ی کوری قهیس (ﷺ)
- ۶۷ ۶۲۸. جه ثامه ی کوری موساحیق (ﷺ)
- ۶۷ ۶۲۹. جه حده م (ﷺ)
- ۶۸ ۶۳۰. جه حده می کوری فه ضاله (ﷺ)
- ۶۸ ۶۳۱. جه حشی کوری ریثاب (ﷺ)
- ۶۹ ۶۳۲. جه ذعی نه نصاری (ﷺ)
- ۶۹ ۶۳۳. جه راحی نه شجهعی (ﷺ)
- ۷۰ ۶۳۴. جه ربائی کچی قه سامه (ﷺ)
- ۷۰ ۶۳۵. جه رهده ی کوری خواه یلید (ﷺ)
- ۷۱ ۶۳۶. جه روهلی کوری عه بیاس (ﷺ)
- ۷۱ ۶۳۷. جه روهلی کوری مالیک (ﷺ)
- ۷۲ ۶۳۸. جه روی سه دووسی (ﷺ)
- ۷۲ ۶۳۹. جه روی کوری عه مر (ﷺ)
- ۷۲ ۶۴۰. جه روی کوری مالیک (ﷺ)
- ۷۳ ۶۴۱. جه ریری کوری عه بدولا (ﷺ)
- ۸۰ ۶۴۲. جه ریری کوری نه رقه ط (ﷺ)
- ۸۰ ۶۴۳. جه ریری کوری نه وس (ﷺ)
- ۸۱ ۶۴۴. جه زه (ﷺ)
- ۸۱ ۶۴۵. جه زی (ﷺ)
- ۸۲ ۶۴۶. جه زنی کوری حیدریجان (ﷺ)
- ۸۲ ۶۴۷. جه زنی کوری عه مر (ﷺ)
- ۸۲ ۶۴۸. جه زنی کوری مو عاویه (ﷺ)
- ۸۲ ۶۴۹. جه عده (ﷺ)

- ۸۴ ۶۵۰. جه عدهی کچی عوبه ید (ﷺ)
- ۸۴ ۶۵۱. جه عدهی کوری خالد (ﷺ)
- ۸۵ ۶۵۲. جه عدهی کوری هانیء (ﷺ)
- ۸۵ ۶۵۳. جه عدهی کوری هوبه یره (ﷺ)
- ۸۵ ۶۵۴. جه عفهری کوری موحه ممد (ﷺ)
- ۸۶ ۶۵۵. جه عفهری کوری نه بوو سوفیان (ﷺ)
- ۸۶ ۶۵۶. جه عفهری کوری نه بوو طالیب (ﷺ)
- ۹۹ ۶۵۷. جه عفهری کوری یه زید (ﷺ)
- ۱۰۰ ۶۵۸. جه مره ی کچی عه بدولا (ﷺ)
- ۱۰۰ ۶۵۹. جه مره ی کچی قوحافه (ﷺ)
- ۱۰۱ ۶۶۰. جه مره ی کچی نوعمان (ﷺ)
- ۱۰۱ ۶۶۱. جه مره ی کوری عه وف (ﷺ)
- ۱۰۱ ۶۶۲. جه مره ی کوری نوعمان (ﷺ)
- ۱۰۲ ۶۶۳. جه موو حی نه نصاری (ﷺ)
- ۱۰۲ ۶۶۴. جه میعی کوری مه سعوود (ﷺ)
- ۱۰۲ ۶۶۵. جه میله ی کچی زه ید (ﷺ)
- ۱۰۲ ۶۶۶. جه میله ی کچی سه عد (ﷺ)
- ۱۰۳ ۶۶۷. جه میله ی کچی سینان (ﷺ)
- ۱۰۳ ۶۶۸. جه میله ی کچی صه یفی (ﷺ)
- ۱۰۳ ۶۶۹. جه میله ی کچی عه بدولا (ﷺ)
- ۱۰۳ ۶۷۰. جه میله ی کچی عه بدولعوززا (ﷺ)
- ۱۰۴ ۶۷۱. جه میله ی کچی عه مر (ﷺ)
- ۱۰۴ ۶۷۲. جه میله ی کچی نه بولئه فله ح (ﷺ)
- ۱۰۵ ۶۷۳. جه میله ی کچی نه بوو جه هل (ﷺ)
- ۱۰۵ ۶۷۴. جه میله ی کچی نوبه ی (ﷺ)
- ۱۰۶ ۶۷۵. جه میلی کوری مه عمه ر (ﷺ)
- ۱۰۸ ۶۷۶. جه میلی کوری ردام (ﷺ)

۶۷۷. جه میلی کوری عامیر (ﷺ) ۱۰۸
۶۷۸. جه نابی که لیبی (ﷺ) ۱۰۸
۶۷۹. جه نابی کوری حارثه (ﷺ) ۱۰۹
۶۸۰. جه نادهی کوری ته میم (ﷺ) ۱۰۹
۶۸۱. جه نادهی کوری نه بی نه قبه (ﷺ) ۱۰۹
۶۸۲. جه نادیحی کوری مه میوون (ﷺ) ۱۰۹
۶۸۳. جه ندهعی کوری ضهره (ﷺ) ۱۱۰
۶۸۴. جه ندهعی نه نصاری (ﷺ) ۱۱۱
۶۸۵. جه ندهلی کوری نه ضله (ﷺ) ۱۱۱
۶۸۶. جه هبلی کوری سه یف (ﷺ) ۱۱۱
۶۸۷. جه هجاهی کوری سه عید (ﷺ) ۱۱۱
۶۸۸. جه هدهمه (ﷺ) ۱۱۵
۶۸۹. جه هر (ﷺ) ۱۱۵
۶۹۰. جه همی کوری سه عد (ﷺ) ۱۱۵
۶۹۱. جه همی کوری قه یس (ﷺ) ۱۱۶
۶۹۲. جه همی کوری قوئه م (ﷺ) ۱۱۶
۶۹۳. جه مووزی کوری نه وس (ﷺ) ۱۱۷
۶۹۴. جه بهیبی کوری حارث (ﷺ) ۱۱۷
۶۹۵. جه بهیری کوری حوباب (ﷺ) ۱۱۸
۶۹۶. جه بهیری کوری مالیک (ﷺ) ۱۱۸
۶۹۷. جه بهیری کوری موطعیم (ﷺ) ۱۱۸
۶۹۸. جه بهیری کوری نه وفه ل (ﷺ) ۱۲۳
۶۹۹. جه بهیری کوری نیاس (ﷺ) ۱۲۳
۷۰۰. جه بهیری عه صری (ﷺ) ۱۲۴
۷۰۱. جه بهیری کچی حارث (ﷺ) ۱۲۴
۷۰۲. جه بهیری کچی نه بووجه هل (ﷺ) ۱۲۷
۷۰۳. جه بهینی کوری نایبغه (ﷺ) ۱۲۸

۷۰۴. جوده‌ی کوری مورره (ﷺ) ۱۲۸
۷۰۵. جوده‌یع (ﷺ) ۱۲۹
۷۰۶. جوده‌یعی کوری نوذه‌یر (ﷺ) ۱۲۹
۷۰۷. جوده‌یمه‌ی کوری عه‌مر (ﷺ) ۱۲۹
۷۰۸. جوذامه‌ی کچی جه‌نده‌ل (ﷺ) ۱۲۹
۷۰۹. جوره‌یجی ئیسرائیلی (ﷺ) ۱۳۰
۷۱۰. جوعالی حه‌به‌شی (ﷺ) ۱۳۰
۷۱۱. جوعالی کوری سورا‌قه (ﷺ) ۱۳۱
۷۱۲. جو‌عشه‌مول‌خه‌یر (ﷺ) ۱۳۶
۷۱۳. جولاسی کوری صوله‌یت (ﷺ) ۱۳۶
۷۱۴. جولاسی کوری عه‌مر (ﷺ) ۱۳۷
۷۱۵. جوله‌یحه‌ی کوری عه‌بدولا (ﷺ) ۱۳۷
۷۱۶. جولاسی کوری سوه‌ید (ﷺ) ۱۳۸
۷۱۷. جومانه‌ی کچی حه‌سه‌ن (ﷺ) ۱۳۸
۷۱۸. جومانه‌ی کچی نه‌بوو‌طالیب (ﷺ) ۱۳۸
۷۱۹. جومه‌یلی کچی یه‌سار (ﷺ) ۱۳۹
۷۲۰. جومه‌یمه‌ی کچی حومام (ﷺ) ۱۳۹
۷۲۱. جوناده (ﷺ) ۱۴۰
۷۲۲. جونو‌ذی کوری سه‌بع (ﷺ) ۱۴۰
۷۲۳. جوندوب (ﷺ) ۱۴۱
۷۲۴. جوندوبی کوری جوناده (ئه‌بو‌و‌ذهری غیفاری) (ﷺ) ۱۴۱
۷۲۵. جوندوبی کوری عه‌بدولای به‌جلی (ﷺ) ۱۶۰
۷۲۶. جوندوبی کوری عه‌مر (ﷺ) ۱۶۲
۷۲۷. جوندوبی کوری عه‌ممار (ﷺ) ۱۶۲
۷۲۸. جوندوبی کوری که‌عب (ﷺ) ۱۶۳
۷۲۹. جوندوبی کوری مه‌کیث (ﷺ) ۱۶۴
۷۳۰. جوندوبی کوری نوعمان (ﷺ) ۱۶۵

- ۱۶۶ ۷۳۱. جوندوبی کوری ئه دلعه (ﷺ)
- ۱۶۶ ۷۳۲. جوندوبی کوری ئه عجم (ﷺ)
- ۱۶۶ ۷۳۳. جوهه یشی کوری ئوه یس (ﷺ)
- ۱۶۷ ۷۳۴. جوهه یمی کوری صلت (ﷺ)
- ۱۶۸ ۷۳۵. جیاره ی کوری زوراره (ﷺ)
- ۱۶۸ ۷۳۶. جیددار (ﷺ)
- ۱۶۸ ۷۳۷. جیسر (ﷺ)
- ۱۶۹ ئه و هاوه لانه ی ناویان به پیتی (ح) ده ست پێ ده کات
- ۱۷۱ ۷۳۸. حاجیسی کوری دوغنه (ﷺ)
- ۱۷۱ ۷۳۹. حاجیسی کوری ره بیعه (ﷺ)
- ۱۷۱ ۷۴۰. حاجیسی کوری ره بیعه ی یه مانێ (ﷺ)
- ۱۷۱ ۷۴۱. حاجیسی کوری سه عد (ﷺ)
- ۱۷۲ ۷۴۲. حاجیبی کوری زوراره (ﷺ)
- ۱۷۳ ۷۴۳. حاجیبی کوری زه ید (ﷺ)
- ۱۷۳ ۷۴۴. حاجیبی کوری یه زید (ﷺ)
- ۱۷۳ ۷۴۵. حارته ی کوری جابیر (ﷺ)
- ۱۷۳ ۷۴۶. حارته ی کوری جه بله (ﷺ)
- ۱۷۴ ۷۴۷. حارته ی کوری خومه یر (ﷺ)
- ۱۷۴ ۷۴۸. حارته ی کوری زه ید (ﷺ)
- ۱۷۴ ۷۴۹. حارته ی کوری سه هل (ﷺ)
- ۱۷۴ ۷۵۰. حارته ی کوری سورا قه (ﷺ)
- ۱۷۵ ۷۵۱. حارته ی کوری شه راحیل (ﷺ)
- ۱۷۷ ۷۵۲. حارته ی کوری عه ددی (ﷺ)
- ۱۷۷ ۷۵۳. حارته ی کوری قه طه ن (ﷺ)
- ۱۷۷ ۷۵۴. حارته ی کوری قه عین (ﷺ)
- ۱۷۷ ۷۵۵. حارته ی کوری نوعمان (ﷺ)

۷۵۶. حارثہی کوری وہہب (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۳
۷۵۷. حارثی سہمی (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۳
۷۵۸. حارثی کوری ثہبی ھاہ (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۴
۷۵۹. حارثی کوری بیلال (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۴
۷۶۰. حارثی کوری تہمیم (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۴
۷۶۱. حارثی کوری توبہیع (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۵
۷۶۲. حارثی کوری ثابت (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۵
۷۶۳. حارثی کوری ثابتی نہنصاری (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۵
۷۶۴. حارثی کوری جہمماز (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۵
۷۶۵. حارثی کوری جوندوب (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۶
۷۶۶. حارثی کوری حارث (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۶
۷۶۷. حارثی کوری حارثی سہمی (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۶
۷۶۸. حارثی کوری حارثی غامیدی (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۶
۷۶۹. حارثی کوری حارثی کورلی کیلدہ (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۷
۷۷۰. حارثی کوری حارثی نہزدی (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۷
۷۷۱. حارثی کوری حاطیب (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۷
۷۷۲. حارثی کوری حاطیب (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۸
۷۷۳. حارثی کوری حہسسان (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۸۹
۷۷۴. حارثی کوری حوباب (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۱
۷۷۵. حارثی کوری حیبال (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۲
۷۷۶. حارثی کوری خالد (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۲
۷۷۷. حارثی کوری خہزہمہ (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۳
۷۷۸. حارثی کوری خوفاف (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۳
۷۷۹. حارثی کوری رافیع (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۴
۷۸۰. حارثی کوری رہبیع (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۴
۷۸۱. حارثی کوری زہید (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۴
۷۸۲. حارثی کوری زہیدی نہوسی (رحمۃ اللہ علیہ) ۱۹۴

۷۸۳. حارثی کوپری زوههیر (رضی اللہ عنہ) ۱۹۴
۷۸۴. حارثی کوپری زیاد (رضی اللہ عنہ) ۱۹۵
۷۸۵. حارثی کوپری سہ عید (رضی اللہ عنہ) ۱۹۶
۷۸۶. حارثی کوپری سہ لہمہ (رضی اللہ عنہ) ۱۹۶
۷۸۷. حارثی کوپری سہ لیم (رضی اللہ عنہ) ۱۹۶
۷۸۸. حارثی کوپری سہ ہل (رضی اللہ عنہ) ۱۹۶
۷۸۹. حارثی کوپری سواد (رضی اللہ عنہ) ۱۹۷
۷۹۰. حارثی کوپری سہوید (رضی اللہ عنہ) ۱۹۷
۷۹۱. حارثی کوپری سوراہہ (رضی اللہ عنہ) ۲۰۰
۷۹۲. حارثی کوپری سوفیانی قورہ یشی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۰
۷۹۳. حارثی کوپری سوفیانی مہ خزوومی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۰
۷۹۴. حارثی کوپری عہ تیک (رضی اللہ عنہ) ۲۰۱
۷۹۵. حارثی کوپری عہ تیکی کوپری نوعمان (رضی اللہ عنہ) ۲۰۱
۷۹۶. حارثی کوپری عہ ددی کوپری مالیک (رضی اللہ عنہ) ۲۰۱
۷۹۷. حارثی کوپری عہ ددی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۲
۷۹۸. حارثی کوپری عہ مر (رضی اللہ عنہ) ۲۰۲
۷۹۹. حارثی کوپری عہ مری باہیلی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۲
۸۰۰. حارثی کوپری عہ مری طانی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۳
۸۰۱. حارثی کوپری عہ مری عہ دەوی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۳
۸۰۲. حارثی کوپری عہ مری کوپری غہ زیہ (رضی اللہ عنہ) ۲۰۳
۸۰۳. حارثی کوپری عہ مری نہ نصاری (رضی اللہ عنہ) ۲۰۳
۸۰۴. حارثی کوپری عورفجہ (رضی اللہ عنہ) ۲۰۴
۸۰۵. حارثی کوپری عوقبہ (رضی اللہ عنہ) ۲۰۴
۸۰۶. حارثی کوپری عومہ پیری نہ زدی (رضی اللہ عنہ) ۲۰۴
۸۰۷. حارثی کوپری فہرہ (رضی اللہ عنہ) ۲۰۵
۸۰۸. حارثی کوپری قہ یس (رضی اللہ عنہ) ۲۰۵
۸۰۹. حارثی کوپری کورز (رضی اللہ عنہ) ۲۰۵

۸۱۰. حارثی کوری مالیکی کینانی (ﷺ) ۲۰۶
۸۱۱. حارثی کوری مالیکی نه نصاری (ﷺ) ۲۰۷
۸۱۲. حارثی کوری مه عمهر (ﷺ) ۲۰۸
۸۱۳. حارثی کوری نوبه یه (ﷺ) ۲۰۸
۸۱۴. حارثی کوری موسلیم (ﷺ) ۲۰۹
۸۱۵. حارثی کوری موضره س (ﷺ) ۲۰۹
۸۱۶. حارثی کوری موعاذ (ﷺ) ۲۰۹
۸۱۷. حارثی کوری موعاویه (ﷺ) ۲۱۰
۸۱۸. حارثی کوری نه ضر (ﷺ) ۲۱۰
۸۱۹. حارثی کوری نه ضری نه نصاری (ﷺ) ۲۱۰
۸۲۰. حارثی کوری نه وفهل (ﷺ) ۲۱۰
۸۲۱. حارثی کوری نوعمانی کوری نومه ییه (ﷺ) ۲۱۲
۸۲۲. حارثی کوری نوعمانی کوری ئیساف (ﷺ) ۲۱۲
۸۲۳. حارثی کوری نوعمانی نه نصاری (ﷺ) ۲۱۲
۸۲۴. حارثی کوری هانیء (ﷺ) ۲۱۳
۸۲۵. حارثی کوری هیشام (ﷺ) ۲۱۳
۸۲۶. حارثی کوری هیشامی کوری موغیره (ﷺ) ۲۱۳
۸۲۷. حارثی کوری وه هب (ﷺ) ۲۱۵
۸۲۸. حارثی کوری نه بی سه بره (ﷺ) ۲۱۵
۸۲۹. حارثی کوری نه بی قارب (ﷺ) ۲۱۵
۸۳۰. حارثی کوری نه نه س (ﷺ) ۲۱۵
۸۳۱. حارثی کوری نه نه س (ﷺ) ۲۱۶
۸۳۲. حارثی کوری نه وس (ﷺ) ۲۱۶
۸۳۳. حارثی کوری نه وسی کوری عه تیک (ﷺ) ۲۱۶
۸۳۴. حارثی کوری نه وسی نه نصاری (ﷺ) ۲۱۶
۸۳۵. حارثی کوری نوقه یش (ﷺ) ۲۱۷
۸۳۶. حارثی کوری شوریه یح (ﷺ) ۲۱۸

۸۳۷. حارثی کوری صهمه (ﷺ) ۲۱۹
۸۳۸. حارثی کوری طوفهیل (ﷺ) ۲۲۲
۸۳۹. حارثی کوری عهبدشهمس (ﷺ) ۲۲۲
۸۴۰. حارثی کوری عهبدولا (ﷺ) ۲۲۳
۸۴۱. حارثی کوری عهبدولای دهوسی (ﷺ) ۲۲۳
۸۴۲. حارثی کوری عهبدولای نهنصاری (ﷺ) ۲۲۴
۸۴۳. حارثی کوری عهبدولای نهوسی (ﷺ) ۲۲۴
۸۴۴. حارثی کوری عهتیک (ﷺ) ۲۲۴
۸۴۵. حارثی کوری عهتیک کوری نوعمان (ﷺ) ۲۲۴
۸۴۶. حارثی کوری عهددی (ﷺ) ۲۲۵
۸۴۷. حارثی کوری عهددی موعاوی (ﷺ) ۲۲۵
۸۴۸. حارثی کوری عهرفهجه (ﷺ) ۲۲۵
۸۴۹. حارثی کوری عهمر (ﷺ) ۲۲۵
۸۵۰. حارثی کوری عهمری خهزرجی (ﷺ) ۲۲۶
۸۵۱. حارثی کوری عهمری سههمی (ﷺ) ۲۲۶
۸۵۲. حارثی کوری عهمری طائی (ﷺ) ۲۲۸
۸۵۳. حارثی کوری عهمری عهدوی (ﷺ) ۲۲۸
۸۵۴. حارثی کوری عهمری نهنصاری (ﷺ) ۲۲۸
۸۵۵. حارثی کوری عوبهید (ﷺ) ۲۲۸
۸۵۶. حارثی کوری عوبهیده (ﷺ) ۲۲۹
۸۵۷. حارثی کوری عوقبه (ﷺ) ۲۲۹
۸۵۸. حارثی کوری عومهیری نهزدی (ﷺ) ۲۲۹
۸۵۹. حارثی کوری فهروه (ﷺ) ۲۳۰
۸۶۰. حارثی کوری قهیس (ﷺ) ۲۳۰
۸۶۱. حارثی کوری قهیسی نهنصاری (ﷺ) ۲۳۰
۸۶۲. حارثی کوری کهعب (ﷺ) ۲۳۰
۸۶۳. حارثی کوری کورز (ﷺ) ۲۳۱

- ۲۳ ۸۶۴. حارثی کوپی مه سعوود (ﷺ)
- ۲۳ ۸۶۵. حارثی کوپی موخاشین (ﷺ)
- ۲۳ ۸۶۶. حارثی کوپی مورره (ﷺ)
- ۲۳ ۸۶۷. حارثی کوپی موضره س (ﷺ)
- ۲۳ ۸۶۸. حارثی کوپی موعه للا (ﷺ)
- ۲۳ ۸۶۹. حارثی کوپی موعه ممهر (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۰. حارثی کوپی نوبه یه (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۱. حارثی کوپی نه بی ضرار (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۲. حارثی کوپی یه زید (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۳. حازم (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۴. حازمی کوپی حهرام (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۵. حازمی کوپی حهرمه له (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۶. حاصری جنوکه (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۷. حاطیبی کوپی نه بی به لته عه (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۸. حاطیبی کوپی حارث (ﷺ)
- ۲۳ ۸۷۹. حاطیبی کوپی عه بدولعوززا (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۰. حاطیبی کوپی عه مرى عامیری (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۱. حامیه ی کوپی سوبه یح (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۲. حه بیانی کوپی مونقیذ (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۳. حه بیه ی کچی عه مر (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۴. حه بته (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۵. حه بته ی کچی جوبه یر (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۶. حه بجای نه نصاری (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۷. حه بیبه ی کچی جه حش (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۸. حه بیبه ی کچی حوصه ین (ﷺ)
- ۲۳ ۸۸۹. حه بیبه ی کچی خارجه (ﷺ)
- ۲۳ ۸۹۰. حه بیبه ی کچی سه هل (ﷺ)

۸۹۱. حەبیبە ی کچی ضەحاک (ﷺ) ۲۵۱
۸۹۲. حەبیبە ی کچی عەمر (ﷺ) ۲۵۱
۸۹۳. حەبیبە ی کچی قەیس (ﷺ) ۲۵۱
۸۹۴. حەبیبە ی کچی مەسعوود (ﷺ) ۲۵۱
۸۹۵. حەبیبە ی کچی موعتیب (ﷺ) ۲۵۱
۸۹۶. حەبیبە ی کچی مولەیل (ﷺ) ۲۵۲
۸۹۷. حەبیبە ی کچی نەبیھ (ﷺ) ۲۵۲
۸۹۸. حەبیبە ی کچی ئەبوو سوفیان (ﷺ) ۲۵۲
۸۹۹. حەبیبە ی کچی ئەبی تجرات (ﷺ) ۲۵۲
۹۰۰. حەبیبە ی کچی ئەبی عام (ﷺ) ۲۵۴
۹۰۱. حەبیبە ی کچی ئەسعد (ﷺ) ۲۵۴
۹۰۲. حەبیبە ی کچی ئوممو حەبیبە (ﷺ) ۲۵۵
۹۰۳. حەبیبی کوری بو دەیل (ﷺ) ۲۵۶
۹۰۴. حەبیبی کوری حارث (ﷺ) ۲۵۶
۹۰۵. حەبیبی کوری حەبیب (ﷺ) ۲۵۷
۹۰۶. حەبیبی کوری حەمامە (ﷺ) ۲۵۷
۹۰۷. حەبیبی کوری حو باشە (ﷺ) ۲۵۷
۹۰۸. حەبیبی کوری خیراش (ﷺ) ۲۵۷
۹۰۹. حەبیبی کوری خیراشی عەصەری (ﷺ) ۲۵۸
۹۱۰. حەبیبی کوری رەبیعە (ﷺ) ۲۵۸
۹۱۱. حەبیبی کوری زەید (ﷺ) ۲۵۸
۹۱۲. حەبیبی کوری زەیدی خەزەرەجی (ﷺ) ۲۵۸
۹۱۳. حەبیبی کوری عەبد شەمس (ﷺ) ۲۵۹
۹۱۴. حەبیبی کوری عەمری سەلامانی (ﷺ) ۲۶۰
۹۱۵. حەبیبی کوری عەمری ئەجەفی (ﷺ) ۲۶۱
۹۱۶. حەبیبی کوری عەمری ئەنصاری (ﷺ) ۲۶۱
۹۱۷. حەبیبی کوری عومەیر (ﷺ) ۲۶۱

۹۱۸. ھبیبی کوری مہروان (ﷺ) ۳۶۲
۹۱۹. ھبیبی کوری ٲہ بولیوسر (ﷺ) ۳۶۲
۹۲۰. ھبیبی کوری یہ زید (ﷺ) ۳۶۲
۹۲۱. ھبیبی کوری ٲہ سلہم (ﷺ) ۳۶۲
۹۲۲. ھبیبی کوری ٲہ سید (ﷺ) ۳۶۲
۹۲۳. ھبیبی کیلاعی (ﷺ) ۳۶۲
۹۲۴. ھہ ججاجی کوری ھارٲ (ﷺ) ۳۶۴
۹۲۵. ھہ ججاجی ٲہ ھمہ سی (ﷺ) ۳۶۵
۹۲۶. ھہ ججاجی کوری عامیر (ﷺ) ۳۶۵
۹۲۷. ھہ ججاجی کوری عہ بدولا (ﷺ) ۳۶۶
۹۲۸. ھہ ججاجی کوری عیلاط (ﷺ) ۳۶۶
۹۲۹. ھہ جنی کوری مورہ قیع (ﷺ) ۳۷۲
۹۳۰. ھہ رامی ٲہ نصاری (ﷺ) ۳۷۲
۹۳۱. ھہ رامی کوری میلحان (ﷺ) ۳۷۴
۹۳۲. ھہ رمہ لہی کچی عوبہ ید (ﷺ) ۳۷۵
۹۳۳. ھہ رمہ لہی کوری خالید (ﷺ) ۳۷۵
۹۳۴. ھہ رمہ لہی کوری زہید (ﷺ) ۳۷۵
۹۳۵. ھہ رمہ لہی کوری سہ ملا (ﷺ) ۳۷۶
۹۳۶. ھہ رمہ لہی کوری عہ بدولا (ﷺ) ۳۷۷
۹۳۷. ھہ رمہ لہی کوری عہ مر (ﷺ) ۳۷۷
۹۳۸. ھہ رمہ لہی کوری نوعمان (ﷺ) ۳۷۷
۹۳۹. ھہ رمہ لہی کوری ھہ وہ ذہ (ﷺ) ۳۷۸
۹۴۰. ھہ رمہ لہی کوری وہ لید (ﷺ) ۳۷۸
۹۴۱. ھہ رمہ لہی مودلیجی (ﷺ) ۳۷۸
۹۴۲. ھہ ریش (ﷺ) ۳۷۸
۹۴۳. ھہ ریشی کوری ھیلال (ﷺ) ۳۷۹
۹۴۴. ھہ زمی کوری عہ مر (ﷺ) ۳۷۹

۹۴۵. حه‌زمه‌ی کچی قه‌یس (ﷺ) ۲۷۹
۹۴۶. حه‌زن (ﷺ) ۲۷۹
۹۴۷. حه‌سسانه‌ی موزه‌نی (ﷺ) ۲۸۰
۹۴۸. حه‌سه‌نی کوری عه‌لی (ﷺ) ۲۸۱
۹۴۹. حه‌سه‌نی کوری عه‌لی له سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیدیندا ۲۹۴
۹۴۹. حه‌سحاسی کوری به‌کر (ﷺ) ۲۶۹
۹۵۰. حه‌سسانی کوری نه‌سه‌ده (ﷺ) ۲۶۹
۹۵۱. حه‌سسانی کوری ثابت (ﷺ) ۲۶۹
۹۵۲. حه‌سسانی کوری جابیر (ﷺ) ۲۲۹
۹۵۳. حه‌سسانی کوری خووط (ﷺ) ۲۲۰
۹۵۴. حه‌سسانی کوری شه‌د‌داد (ﷺ) ۲۲۰
۹۵۵. حه‌سسانی کوری قه‌یس (ﷺ) ۲۲۱
۹۵۶. حه‌سسانی کوری یه‌زیدی عه‌بدی (ﷺ) ۲۲۲
۹۵۷. حه‌سسانی نه‌سه‌له‌می (ﷺ) ۲۲۲
۹۵۸. حه‌سسانی جنوکه (ﷺ) ۲۲۲
۹۵۹. حه‌سه‌نه (ﷺ) ۲۲۲
۹۶۰. حه‌شه‌رح (ﷺ) ۲۲۴
۹۶۱. حه‌ضه‌می کوری عامر (ﷺ) ۲۲۴
۹۶۲. حه‌فصی برای پتغه‌مبه‌ر (ﷺ) ۲۲۷
۹۶۲. حه‌فصی کوری سائیب (ﷺ) ۲۲۷
۹۶۴. حه‌فصی کوری نه‌بیلعاص (ﷺ) ۲۲۷
۹۶۵. حه‌فصه‌ی کچی حاطب (ﷺ) ۲۲۸
۹۶۶. حه‌فصه‌ی کچی عومه‌ر (دایکی باوه‌پداران) (ﷺ) ۲۲۸
۹۶۷. حه‌که‌می سوله‌می (ﷺ) ۲۵۰
۹۶۸. حه‌که‌می کوری حه‌زن (ﷺ) ۲۵۰
۹۶۹. حه‌که‌می نه‌نصاری (ﷺ) ۲۵۱
۹۷۰. حه‌که‌می کوری حه‌بیان (ﷺ) ۲۵۲

۹۷۱. چه که می کوری ره بیع (ﷺ) ۲۵۲
۹۷۲. چه که می کوری رافیع (ﷺ) ۲۵۲
۹۷۳. چه که می کوری سه عید (ﷺ) ۲۵۲
۹۷۴. چه که می کوری سه عیدی ثومه وی (ﷺ) ۲۵۴
۹۷۵. چه که می کوری عه بدولا (ﷺ) ۲۵۴
۹۷۶. چه که می کوری عه مر (ﷺ) ۲۵۵
۹۷۷. چه که می کوری عه مر ی غیفاری (ﷺ) ۲۵۵
۹۷۸. چه که می کوری عه مر ی کوری موعتب (ﷺ) ۲۶۰
۹۷۹. چه که می کوری عه مر ی نه عله بی (ﷺ) ۲۶۰
۹۸۰. چه که می کوری کیسان (ﷺ) ۲۶۱
۹۸۱. چه که می کوری مه سعود (ﷺ) ۲۶۲
۹۸۲. چه که می کوری موسلیم (ﷺ) ۲۶۲
۹۸۳. چه که می کوری مینا (ﷺ) ۲۶۲
۹۸۴. چه که می نه نصاری (ﷺ) ۲۶۴
۹۸۵. چه که می کوری نه شره ف (ﷺ) ۲۶۴
۹۸۶. چه که می کوری نومه بیه (ﷺ) ۲۶۵
۹۸۷. چه که می کوری حارث طائفی (ﷺ) ۲۶۵
۹۸۸. چه که می کوری حیزام (ﷺ) ۲۶۶
۹۸۹. چه که می کوری چه زن (ﷺ) ۲۷۲
۹۹۰. چه که می کوری طه لیق (ﷺ) ۲۷۴
۹۹۱. چه که می کوری عامر (ﷺ) ۲۷۴
۹۹۲. چه که می تو سه عدیه (ﷺ) ۲۷۴
۹۹۳. چه که می مامه (ﷺ) ۲۷۸
۹۹۴. چه که می نه نصاری (ﷺ) ۲۷۹
۹۹۵. چه که می کوری سه عدانه (ﷺ) ۲۷۹
۹۹۶. چه که می کوری مالیک (ﷺ) ۲۸۰
۹۹۷. چه که می کوری حومه بیر (ﷺ) ۲۸۱

۹۹۸. حمزه‌ی کوری عه‌بدو لموطه لیب (ﷺ) ۳۸۱
۹۹۹. هممظلی کوری شه‌ریق (ﷺ) ۳۹۶
۱۰۰۰. همنه‌ی کچی جه‌حش (ﷺ) ۳۹۶
۱۰۰۱. همنه‌ی کچی نه‌بوو سوفیان (ﷺ) ۴۰۰
۱۰۰۲. همنه‌نی کوری عه‌وف (ﷺ) ۴۰۰
۱۰۰۳. هه‌نبه‌لی کوری خاریجه (ﷺ) ۴۰۱
۱۰۰۴. هه‌نه‌شی کوری عه‌قیل (ﷺ) ۴۰۱
۱۰۰۵. هه‌نطه‌بی کوری حارث (ﷺ) ۴۰۲
۱۰۰۶. هه‌نظله‌لی کوری ضی‌رار (ﷺ) ۴۰۳
۱۰۰۷. هه‌نظله‌لی کوری حیذیم (ﷺ) ۴۰۴
۱۰۰۸. هه‌نظله‌لی نه‌نصاری (ﷺ) ۴۰۵
۱۰۰۹. هه‌نظله‌لی کوری نه‌بی هه‌نظله‌له (ﷺ) ۴۰۵
۱۰۱۰. هه‌نظله‌لی کوری ره‌بیع (ﷺ) ۴۰۶
۱۰۱۱. هه‌نظله‌لی کوری طوفه‌یل (ﷺ) ۴۰۹
۱۰۱۲. هه‌نظله‌لی کوری نه‌بی عامیر (ﷺ) ۴۰۹
۱۰۱۳. هه‌نظله‌لی کوری نوعمان (ﷺ) ۴۱۳
۱۰۱۴. هه‌نظله‌لی عه‌بشه‌می (ﷺ) ۴۱۳
۱۰۱۵. هه‌نفائی کچی نه‌بوو جه‌هل (ﷺ) ۴۱۴
۱۰۱۶. هه‌نیفه‌ی کوری جو به‌یر (ﷺ) ۴۱۴
۱۰۱۷. هه‌نیفه‌ی مامی نه‌بی هه‌رره (ﷺ) ۴۱۵
۱۰۱۸. هه‌ووائی کچی یه‌زید (ﷺ) ۴۱۶
۱۰۱۹. هه‌ووائی کچی یه‌زیدی نه‌نصاری (ﷺ) ۴۱۶
۱۰۲۰. هه‌ووائی نه‌نصاری (ﷺ) ۴۱۸
۱۰۲۱. هه‌وشه‌ب (ﷺ) ۴۱۸
۱۰۲۲. هه‌وشه‌بی فیهری (ﷺ) ۴۱۹
۱۰۲۳. هه‌وطی کوری قیرواش (ﷺ) ۴۲۱
۱۰۲۴. هه‌یده‌ی کوری موخه‌ریم (ﷺ) ۴۲۱

۱۰۲۵. حه بیانی کوری نه بجه ر (ﷺ) ۴۲۲
۱۰۲۶. حه بیانی کوری کورز (ﷺ) ۴۲۲
۱۰۲۷. حه بیانی مه ولای قوره بش (ﷺ) ۴۲۲
۱۰۲۸. حه بییه ی کوری حاییس (ﷺ) ۴۲۲
۱۰۲۹. حوبابی کوری جوبه یر (ﷺ) ۴۲۳
۱۰۳۰. حوبابی کوری جه زه (ﷺ) ۴۲۳
۱۰۳۱. حوبابی کوری زه ید (ﷺ) ۴۲۳
۱۰۳۲. حوبابی کوری عه بد (ﷺ) ۴۲۳
۱۰۳۳. حوبابی کوری عه مر (ﷺ) ۴۲۴
۱۰۳۴. حوبابی کوری قه یطی (ﷺ) ۴۲۴
۱۰۳۵. حوبابی کوری مونذیر (ﷺ) ۴۲۵
۱۰۳۶. حوبه یشی کوری خالید (ﷺ) ۴۲۷
۱۰۳۷. حوبشی (ﷺ) ۴۲۷
۱۰۳۸. حوه یطیی کوری عه بد ولعوززا (ﷺ) ۴۲۸
۱۰۳۹. حوه بییه صه ی کوری مه سعود (ﷺ) ۴۲۹
۱۰۴۰. حوتاتی کوری زه ید (ﷺ) ۴۳۰
۱۰۴۱. حوجه یری کوری نه بی نهاب ۴۳۰
۱۰۴۲. حوجه یری کوری نه بی حوجه یر (ﷺ) ۴۳۱
۱۰۴۳. حوجر نه بوو عه بد ولا (ﷺ) ۴۳۱
۱۰۴۴. حوده یر (ﷺ) ۴۳۲
۱۰۴۵. حودافه ی کوری نه صر (ﷺ) ۴۳۲
۱۰۴۶. حوده یفه ی کوری نه سید (ﷺ) ۴۳۳
۱۰۴۷. حوده یفه ی کوری نه وس (ﷺ) ۴۳۵
۱۰۴۸. حوده یفه ی کوری یه مان (ﷺ) ۴۳۶
۱۰۴۹. حوده یفه ی نه زد ی (ﷺ) ۴۴۹
۱۰۵۰. حوره یشی کوری زه ید (ﷺ) ۴۴۹
۱۰۵۱. حوره یشی کوری زه ید ولخه یل (ﷺ) ۴۴۹

۱۰۵۲. حورهیثی کوری سه‌لهمه (ﷺ) ۴۵۰
۱۰۵۳. حورهیثی کوری عه‌مر (ﷺ) ۴۵۰
۱۰۵۴. حورهیثی نه‌سه‌دی (ﷺ) ۴۵۱
۱۰۵۵. حوره‌یمیله‌ی کچی عه‌بدولنه‌سوه‌د (ﷺ) ۴۵۱
۱۰۵۶. حوزابه‌ی کوری نوعه‌یم (ﷺ) ۴۵۱
۱۰۵۷. حوزابه‌ی سوله‌می (ﷺ) ۴۵۲
۱۰۵۸. حوسه‌یلی کوری جابیر (ﷺ) ۴۵۲
۱۰۵۹. حوسه‌یلی کوری عورفطه (ﷺ) ۴۵۴
۱۰۶۰. حوسه‌ینی کوری علی (ﷺ) ۴۵۴
۱۰۶۱. حوله‌یس (ﷺ) ۴۹۳
۱۰۶۲. حومامی کوری عومه‌ر (ﷺ) ۴۹۳
۱۰۶۳. حومامی کوری جه‌مووح (ﷺ) ۴۹۳
۱۰۶۴. حومه‌مه‌ی ده‌وسی (ﷺ) ۴۹۳
۱۰۶۵. حومه‌یدی کوری نه‌ور (ﷺ) ۴۹۴
۱۰۶۶. حومه‌یدی کوری عه‌بدوره‌حمان (ﷺ) ۴۹۴
۱۰۶۷. حومه‌یلی کوری به‌صره (ﷺ) ۴۹۴
۱۰۶۸. حومه‌یمه‌ی کچی صه‌یفی (ﷺ) ۴۹۴
۱۰۶۹. حومه‌ینه‌ی کچی نه‌بی طه‌لحه (ﷺ) ۴۹۵
۱۰۷۰. حومه‌یری کوری عه‌ددی (ﷺ) ۴۹۵
۱۰۷۱. حومرانی کوری جابیر (ﷺ) ۴۹۵
۱۰۷۲. حومرانی کوری حارثه (ﷺ) ۴۹۵
۱۰۷۳. حویه‌ی کوری جاریه (ﷺ) ۴۹۶
۱۰۷۴. حبیبانی کوری بوح (ﷺ) ۴۹۶
۱۰۷۵. حبیبانی کوری حه‌که‌م (ﷺ) ۴۹۶
۱۰۷۶. حیدمی کوری حه‌نیفه (ﷺ) ۴۹۷
۱۰۷۷. حیدیمی کوری عه‌مر (ﷺ) ۴۹۸
۱۰۷۸. حیصنی کوری قه‌طهن (ﷺ) ۴۹۸

- ٤٩٩ ١٠٧٩. حیماس (ﷺ)
- ٥٠١ ئەو هاوه لآنه‌ی ناویان به پیتی (خ) ده‌ست پێ ده‌کات
- ٥٠٣ ١٠٨٠. خاریجه‌ی کوری عه‌مر (ﷺ)
- ٥٠٣ ١٠٨١. خاریجه‌ی کور عه‌مری جومه‌حی (ﷺ)
- ٥٠٤ ١٠٨٢. خاریجه‌ی کوری حوذافه (ﷺ)
- ٥٠٥ ١٠٨٣. خاریجه‌ی کوری حیصن (ﷺ)
- ٥٠٥ ١٠٨٤. خاریجه‌ی کوری زه‌یدی خه‌زه‌جی (ﷺ)
- ٥٠٦ ١٠٨٥. خاریجه‌ی کوری عوقوفان (ﷺ)
- ٥٠٧ ١٠٨٦. خالیده‌ی کچی عه‌مر (ﷺ)
- ٥٠٧ ١٠٨٧. خالیده‌ی کچی ئەسوه‌د (ﷺ)
- ٥٠٧ ١٠٨٨. خالیده‌ی کچی ئەنه‌س (ﷺ)
- ٥٠٧ ١٠٨٩. خالیدی کوری ره‌باح (ﷺ)
- ٥٠٨ ١٠٩٠. خالیدی کوری زه‌ید (ئه‌بوو ئەیوووبی ئەنصاری) (ﷺ)
- ٥١٦ ١٠٩١. خالیدی کوری عورفطه (ﷺ)
- ٥١٧ ١٠٩٢. خالیدی خو‌زاعی (ﷺ)
- ٥١٨ ١٠٩٣. خالیدی کوری بوکه‌یر (ﷺ)
- ٥١٨ ١٠٩٤. خالیدی کوری ثابتی فه‌می (ﷺ)
- ٥١٨ ١٠٩٥. خالیدی کوری ثابتی ئەنصاری (ﷺ)
- ٥١٨ ١٠٩٦. خالیدی کوری جه‌به‌ل (ﷺ)
- ٥١٩ ١٠٩٧. خالیدی کوری هه‌واری (ﷺ)
- ٥١٩ ١٠٩٨. خالیدی کوری حیزام (ﷺ)
- ٥١٩ ١٠٩٩. خالیدی کوری سه‌عید (ﷺ)
- ٥٢٥ ١١٠٠. خالیدی کوری سه‌ییار (ﷺ)
- ٥٢٥ ١١٠١. خالیدی کوری سینان (ﷺ)
- ٥٢٥ ١١٠٢. خالیدی کوری عاص (ﷺ)
- ٥٢٦ ١١٠٣. خالیدی کوری عه‌بدو‌لای عه‌دوی (ﷺ)

۱۱۰۴. خالیدی کوری عه بدولای قنانی (ﷺ) ۵۳۶
۱۱۰۵. خالیدی کوری عه بدولوعوززا (ﷺ) ۵۳۶
۱۱۰۶. خالیدی کوری عه ددی (ﷺ) ۵۳۷
۱۱۰۷. خالیدی کوری عه مری سوله می (ﷺ) ۵۳۸
۱۱۰۸. خالیدی کوری عه نبهس (ﷺ) ۵۳۸
۱۱۰۹. خالیدی کوری عه قبه ی ئومه وی (ﷺ) ۵۳۸
۱۱۱۰. خالیدی کوری غه لاب (ﷺ) ۵۳۸
۱۱۱۱. خالیدی کوری قه یس (ﷺ) ۵۳۹
۱۱۱۲. خالیدی کوری قه یسی سه همی (ﷺ) ۵۳۰
۱۱۱۳. خالیدی کوری که عب (ﷺ) ۵۳۰
۱۱۱۴. خالیدی کوری موغیث (ﷺ) ۵۳۰
۱۱۱۵. خالیدی کوری نوعمان (ﷺ) ۵۳۰
۱۱۱۶. خالیدی کوری هه وذه (ﷺ) ۵۳۰
۱۱۱۷. خالیدی کوری وه لید (ﷺ) ۵۳۶
۱۱۱۸. خالیدی کوری وه لیدی ئه نصاری (ﷺ) ۵۷۱
۱۱۱۹. خالیدی کوری ئه بی خالید (ﷺ) ۵۷۱
۱۱۲۰. خالیدی کوری ئه بی دو جانه (ﷺ) ۵۷۱
۱۱۲۱. خالیدی کوری ئیساف (ﷺ) ۵۷۱
۱۱۲۲. خالیدی ئه حده ب (ﷺ) ۵۷۲
۱۱۲۳. خه بیاب (ﷺ) ۵۷۲
۱۱۲۴. خه بیابی کوری ئه ره ت (ﷺ) ۵۷۲
۱۱۲۵. خه بیابی کوری عه مر (ﷺ) ۵۸۱
۱۱۲۶. خه دیجه ی کچی حوصه یین (ﷺ) ۵۸۱
۱۱۲۷. خه دیجه ی کچی خوه یلید (دایکی باوه رداران) (ﷺ) ۵۸۲
۱۱۲۸. خه دیجه ی کچی زویه ر (ﷺ) ۵۹۶
۱۱۲۹. خه دیجی کوری سه لامه (ﷺ) ۵۹۶
۱۱۳۰. خه ره شه ی ئه قه فی (ﷺ) ۵۹۷

۱۱۳۱. خه ره شهی کوری حارث (ﷺ) ۵۹۷
۱۱۳۲. خه ره شهی کوری حارث مورادی (ﷺ) ۵۹۸
۱۱۳۳. خه ره شهی کوری مالیک (ﷺ) ۵۹۸
۱۱۳۴. خه زره جی نه نصاری (ﷺ) ۵۹۸
۱۱۳۵. خه شخاشی کوری حارث (ﷺ) ۵۹۹
۱۱۳۶. خه شرهمی کوری حو باب (ﷺ) ۵۹۹
۱۱۳۷. خه صفه (ﷺ) ۵۹۹
۱۱۳۸. خه للاد (ﷺ) ۶۰۰
۱۱۳۹. خه للادی کوری رافیع (ﷺ) ۶۰۰
۱۱۴۰. خه للادی کوری سائیب (ﷺ) ۶۰۱
۱۱۴۱. خه للادی کوری سو هید (ﷺ) ۶۰۱
۱۱۴۲. خه للادی کوری عه مر (ﷺ) ۶۰۲
۱۱۴۳. خه لیفه ی کوری عه ددی (ﷺ) ۶۰۲
۱۱۴۴. خه نسائی کچی خیدام (ﷺ) ۶۰۲
۱۱۴۵. خه نسائی کچی ریثاب (ﷺ) ۶۰۲
۱۱۴۶. خه نسائی کچی عه مر (ﷺ) ۶۰۲
۱۱۴۷. خه وهلی خزمه تکار (ﷺ) ۶۰۴
۱۱۴۸. خه وهلی کچی ثامر (ﷺ) ۶۰۵
۱۱۴۹. خه وهلی کچی حه کیم (ﷺ) ۶۰۵
۱۱۵۰. خه وهلی کچی خه ولی (ﷺ) ۶۰۶
۱۱۵۱. خه وهلی کچی عوقبه (ﷺ) ۶۰۷
۱۱۵۲. خه وهلی کچی قه یس (ﷺ) ۶۰۷
۱۱۵۳. خه وهلی کچی قه یسی نه نصاری (ﷺ) ۶۰۷
۱۱۵۴. خه وهلی کچی مونذیر (ﷺ) ۶۰۹
۱۱۵۵. خه وهلی کچی نیاس (ﷺ) ۶۰۹
۱۱۵۶. خه وهلی کچی عوبه یه (ﷺ) ۶۱۰
۱۱۵۷. خه وهلی کچی قه عقاع (ﷺ) ۶۱۰

۱۱۵۸. خهولهی کچی قهیس (ئومموصوبهیه) (ﷺ) ۶۱۰
۱۱۵۹. خهولهی کچی مالیک (ﷺ) ۶۱۱
۱۱۶۰. خهولهی کچی یه مان (ﷺ) ۶۱۱
۱۱۶۱. خهولی کوری عومه ر (ﷺ) ۶۱۲
۱۱۶۲. خهوواتی کوری جوبهیر (ﷺ) ۶۱۲
۱۱۶۳. خهیهری کوری نوعمان (ﷺ) ۶۱۶
۱۱۶۴. خهیهمه ی کوری حارث (ﷺ) ۶۱۷
۱۱۶۵. خهیره ی کچی ئه بی ئومه ییه (ﷺ) ۶۱۸
۱۱۶۶. خوبه ییی کوری عه ددی (ﷺ) ۶۱۸
۱۱۶۷. خوبه ییی کوری ئیساف (ﷺ) ۶۲۴
۱۱۶۸. خوه یله ی کچی خوه ییلید (ﷺ) ۶۲۵
۱۱۶۹. خوه ییلیدی کوری عه مر (ﷺ) ۶۲۷
۱۱۷۰. خوره ییمی کوری ئه وس (ﷺ) ۶۲۷
۱۱۷۱. خوره ییمی کوری فاتیک (ﷺ) ۶۲۹
۱۱۷۲. خوزاعی کوری عه بدنه هم (ﷺ) ۶۲۳
۱۱۷۳. خوزه ییمه ی کچی جه هم (ﷺ) ۶۲۳
۱۱۷۴. خوزه ییمه ی کوری ثابت (ﷺ) ۶۲۳
۱۱۷۵. خوزه ییمه ی کوری عاصم (ﷺ) ۶۳۶
۱۱۷۶. خوزه ییمه ی کوری ئه وس (ﷺ) ۶۳۶
۱۱۷۷. خوزه ییمه ی کوری خه زمه (ﷺ) ۶۳۶
۱۱۷۸. خوزه ییمه ی کوری عه بدعه مر (ﷺ) ۶۳۷
۱۱۷۹. خوضره (ﷺ) ۶۳۷
۱۱۸۰. خوفافی غیفاری (ﷺ) ۶۳۷
۱۱۸۱. خوفافی کوری نه ضله (ﷺ) ۶۳۸
۱۱۸۲. خوفافی کوری عومه یر (ﷺ) ۶۳۸
۱۱۸۳. خوله ییده ی کچی حوباب (ﷺ) ۶۳۹
۱۱۸۴. خوله ییدی کوری مونذیر (ﷺ) ۶۳۹

۱۱۸۵. خولهیدی کوری قهیس (ﷺ) ۶۳۹
۱۱۸۶. خولهیسهی کچی قهیس (ﷺ) ۶۳۹
۱۱۸۷. خونهیسی کوری حوذافه (ﷺ) ۶۴۰
۱۱۸۸. خونهیسی ئهوسی (ﷺ) ۶۴۲
۱۱۸۹. خیداشی کوری بوشهیر (ﷺ) ۶۴۳
۱۱۹۰. خیداشی کوری عهییاش (ﷺ) ۶۴۳
۱۱۹۱. خیداشی کوری قهتاده (ﷺ) ۶۴۳
۱۱۹۲. خیداشی کوری ئه بی خیداش (ﷺ) ۶۴۴
۱۱۹۳. خیدامی کوری وهدیعه (ﷺ) ۶۴۴
۱۱۹۴. خیراشی کوری صیممه (ﷺ) ۶۴۴
۱۱۹۵. خیراشی کوری ئومهیه (ﷺ) ۶۴۵
۱۱۹۶. خیرباق (ﷺ) ۶۴۶
۱۱۹۷. خیرنیقی کچی حوصهین (ﷺ) ۶۴۶

رێکخراوی مێعراج بۆ توێژینهوه و گهشه بێدان

منظمة المعراج للبحوث والتنمية

Meraj Organization for Research and Development (MORD)

رێکخراویکی فهرمی و سهربهخۆ و بێلایهتی ناکۆمی و قازانج نهوێسته، خاوهنی مۆلتهی ههرمانگهتی رێکخراوه ناکۆمییهکانی حکومهتی ههرێمی کوردستانه، به ژماره: (0209) له رێکهوتی: (21/2/2017 ل.)

- ئامانجمان -

1. تیگه بێستن له قورئان و فهرمووده له مێانهی ژياننامهی پیرۆزی پیغمبهری خوا ﷺ .
2. پتهوکردنی ئیمان و، چاندنی خۆشهویستی زیاتر له دلهکان بۆ پیغمبهری خوا ﷺ و تیرامان له ههموو جومگهکانی ژبانی و، جێبهجێکردنی له ژبانی رۆژانهمان.
3. بێگه یاندنی نهوهیهکی شارهزا و به ئاگا له ژياننامهی پیغمبهری خوا ﷺ که ههلقولای سهرچاوه راست و دروستهکان بیت.
4. وهلامدانوهی ههموو گومان و شوبههکان له سههر ژياننامهی پیغمبهری خوا ﷺ .
5. خزمهتکردن به ژياننامهی پیغمبهران - سهلامی خاویان له سههر -، وه هاوههله به ریزهکان - خاوی گهروه لێیان رازی بیت -.
6. مێعراج بۆ جێبهجێکردنی ئامانجهکانی که بریتیه له بڵاوکردنهوه و ئاشناکردنی مسولمانانی کوردزمان به ژياننامهی پیرۆزی پیغمبهری خوا ﷺ ، ههول دهدات به ههموو رینگایهکی شهری و، به بهکارهێنانی ئامرازه جیاوازهکان و، گه یاندنی بۆ ههموو ئاستهکانی کۆمهلهکه - پشتیوان به خوا -.

+964 750 143 1929

ئیداره ی راهه رین - چوارقورنه

merajkurd1440@gmail.com

رێکخراوی مێعراج

